

במסכת בבא מציעא

ב

תוכן הענינים

סימן א	בדיני אחריות כשנמצאת שאינה שלו .....
סימן ב	בדיני בע"ח גובה את השבח .....
סימן ג	בדין סילוק בע"ח בזוזי .....
סימן ד	בדין שעבודא דאוריתא .....
סימן ה	בסוגיא דלמפרע הוא גובה .....
סימן ו	בדין שעבודא דר' נתן .....
סימן ז	בפרק הזהב .....
	א. בסוגיא דמעוה ומשיכה .....
	ב. מ"ז א' ב' במה קונין רב ולוי, כל הסוגיא, ביסוד קנין חליפין .....
	ג. מ"ד א' מתני' כל המטלטלין כו' מ"ו א' ב' כל הסוגיא .....
	ד. מ"ז א' מכור לי באלו כו' כל הסוגיא .....
	ה. מ"ה ב' מ"ו א' אין מטבע נעשה חליפין כל הסוגיא .....
	ו. בגדר קנין חליפין .....
	ז. מ"ז ב' ד"ת מעות קונות כו' מ"ה א' ע"ד ב' .....
	ח. מ"ה א' בדין מעות שאין ראויין לקנות אם יש מי שפרע,
	בדין מעות אם מחייבין במטלטלין, ובסוגיא ע"ז ס"ג א' .....
	ט. מ"ח ב' אודועי מודעינן ליה כו', ב"ק ע' ב' .....
	בענין אונאה - נדפס במקו"א
	בענין ריבית - נדפס במקו"א

סימן ח	בדין אסמכתא	קפ
סימן ט	בדיני שליח שקיבל מעות לעשות סחורה (ב"מ ע"ד א')....	רטז

שכירות פועלים

מפתחות	.....	רלח
סימן י	בדיני שכירות פועלים (א)	רמב
סימן יא	בדיני שכירות פועלים (ב)	רפד
סימן יב	בדיני שכירות פועלים (ג)	רצט

בפרק המקבל

סימן יג	בסוגית בל תלין	שיא
סימן יד	בסוגית השבת עבוט	שיח
סימן טו	בסוגיא דבר מצרא (ב"מ ק"ח א') ע	שלה

מפתחות

סימן א

בדיני אחריות כשנמצאת שאינה שלו

א. ב"מ י"ד ב' איתמר המוכר שדה לחבירו ונמצאת שאינה שלו, למה יש ללוקח זכות להרויח ביוקרא ולא להפסיד בזולא, וכ"מ מדקרי ליה ריבית, ש"מ שאינו מפסיד בזולא, מיהו אם הוזלה והוציא הוצאות והשביחה אינו יכול לתפוס שני כוחות יחד, גם דין ביטול מקח, וגם דין יורד ברשות, ובדברי הפ"ת סי' שע"ג סק"ב בשם הריטב"א בדין הוזל ובמ"ש שם בשם בית אפרים, בדין שבח שמחמת הוצאה שנחלקו הראשונים ע"ד רש"י בזה, בדברי הרשב"א שההוצאה שהפסיד הלוקח לא חשיבא ריבית אע"פ שהמוכר שמשלם אותה מפסיד, שם ויש לו שבח בנדון אם מיירי בכתב אחריות או דבזה לכו"ע ט"ס, ואם יש לדייק למה לא הזכיר שבח באחריות, ואם צריך כתיבה מיוחדת לנמצאת שאינה שלו, או דסתם אחריות עמליהון ושבחיהון כולל בע"ח ונגזל.

ב. שם מיחזי כריבית, לקמן ט"ו א' אמרין דהכא זביני, ויש לעי' במה נקרא זביני הרי לא חל כאן שום מקח, ואם המוכר טוען שלי היא אלא שאין לו עדי חזקה או שעדי שקר הם ניחא, ובפשוטו כל מוכר שלא באחריות אינו טוען שרימהו, ובדברי הנה"מ דמהני רק כשהמוכר תפוס בקרקע, ויש לפרש הטעם דגזלן לאו הלואה מיקרי, וכמו בנודע שטעה המוכר וסבור שהיתה שלו, ועוד טעמים בזה ובבהגר"א יו"ד סי' קע"ז סק"ל ל"ה, וברמב"ן כ' א' כתב דזביני היא לאכילת הפירות ולחזר ולקחה מבעלים הראשונים, ובדין לקח בהקפה ועדיין לא שילם אם יש לו שבח, שם א"ל אין ולא ורפיא בידי, מכח מה נסתפק, שם אתמר אר"נ א"ש כו' האם רב ושמואל פליגי בתרתי א' בדיני מיחזי כריבית ב' אם מגיע לו שבח, ובמ"ש אאמו"ר

שליט"א שאם מגיע לו שבח, הר"ז מיקל בהרגשת אגר נטר.

הוספה לסק"ב בביאור פלוגתא דרו"ש יש ג' אפשרויות א' דפליגי רק בשבח ט"ס בגזלן, ואיסור ריבית תלוי בזה, ב' דפליגי רק בריבית ומורה שמואל דבלוקח מגזלן אחריות ט"ס, ג' דפליגי רק בריבית, אלא שמתוך דברי רב נראה דס"ל אחריות ט"ס, ומדברי שמואל בעלמא שמענו דאחריות לאו ט"ס, וממילא נמצא דפליגי בתרתי, אבל כאן לא בזה נחלקו, וקצת דוחק לומר שנחלקו כאן בדיני ריבית, וביישוב הדברים, ובדין הכיר בה לרב אם צריך קרקע.

ג. ט"ו א' אמליך וכתוב שופרא שבחא כו' האם זו הוראה שכן צריך לעשות, או שזה מתפרש כמו לעיל י"ד א' צריך לאמלוכי שלא לכתוב בלא אימלוכי, שם הב"ע ביש לו קרקע בביאור הריטבב"א שיש לו קרקע בזמן המכירה, בנדון אם שיעבוד הקרקע על השבח לחוד או על כל דמי המקח, האם כל אדם שיש לו בית דירה מיקרי יש לו קרקע, בטעמא דלא משני לעיל י"ד ב' ביש לו קרקע, בחדושים ע"ש ריטב"א בזה, שם וכי מותר ללוות סאה בסאה כו' האם הכונה דוקא או סתם איסור דרבנן, שם כגון שקנו מידו על מה נתחייב בקנין, בקושיית תו' דבקנו מידו א"צ לימלך לכתובה, בנדון אם פליגי הני לישיני אהדדי לדינא.

ד. י"ז ב' איתיביה רבא לר"נ כו' הקושיא רק לר"נ דלא מהני פירש, שם אלא פשיטא בגזול ונגזל פ' הרמב"ן דרישא בגביית נגזל מהגזלן אבל השבח אינו נוטל עד שישלם, ובריטב"א בזה, שם לאו תרוצי קא מתרצת כו' לגרוס הרי שמכר ומצינו ברייתא כזו לקמן ט"ו א', שם ת"ש לאכילת פירות כו' מ"ט לא ערבינהו בהדי שבח, שם והשביחה פ'

גידול פירות, שם אמר רבא הב"ע כו' משמע דסבר דהכי קושטא דמילתא אפי' לרב.

ה. שם כגון שגול שדה מחבירו מלאה פירות כו' מ"ט לא חשיבי גם הפירות כקין, ובדין הפירות שאכל הגולן כל השנים ובטעמא דנקטו בגמ' מלאה פירות.

ו. ט"ו א' כגון שנטלוה מסיקין, חיובו משום דינא דגרמי, וצ"ב א"כ אין זה ענין לגול שדה, וביישוב הדברים וגם הא דלצדיק קתני, שם כשעמד בדין על הקרן כו' לכאורה העיקר חסר מן הספר, לכאורה שטר המכירה של הגולן מוציא קול גם על הפירות, ובדברי רב אשי ובמהר"ם שיף שם.

ז. ט"ו ב' הכיר בה שאינה שלו ולקחה, מיירי בידוע שקרקע אינה נגזלת כמו מקדש אחרת, שם רב אמר כו' גם לרב אין המעות מדין אחריות, שם במאי קמיפלגי כו' הדבר צ"ב לקבוע הלכות במאורע משונה מה כונתו, ובביאור סוגיא דקדושין בזה, שם בין לרב דאמר פקדון כו' ביאור הגמ' לפרש"י ובדברי הריטב"א שזה מר"י גאון ואין מתפרש לפ"ז, ובמ"ש הרא"ש ללמוד מזה.

ח. שם תוד"ה מעות, תימה דבהגוזל כו', סוגית הגמ' שם צ"ב שקנסו את הלוקח ובאמת אינו מפסיד כיון שגובה מהגולן, ולמה לא הפסידוהו היציאה והיכן מרומז ד"ז בברייטא, ואם הסוגיא שם קיימת למסקנא או שהשיבו למקשן לשיטתו, ובמלחמות כאן ובב"ק שם, ואם צריך ואם מהני יש לו קרקע וקנו מידו בפירש לו את השבח.

ט. שם בעא מיניה שמואל מרב חזר ולקחה כו' פי' תו' בלא הכיר בה, ובדברי הר"ש תרומות שציין הגרע"א, ובדברי סה"ת שכתב אף בהכיר בה, בקושיית התומים בשם חו"י למה גובה הקרן מנכסים משועבדים בהכיר בה, הרי כח השטר הוא רק בגלל דמהני חזר ולקחה כדאמר לקמן ע"ב ב', ובדברי הגר"א בזה, ובראי' שהביאו מב"ק צ"ה ב', והאם שייך מושג שטר בהכיר בה ונותן לשם פקדון, ובדברי השו"ע יש לפרש במכר בעדים.

י. שם א"ל מה מכר לו ראשון לשני כו' לשון זה צ"ב למ"ש הרמב"ן שהנגזל מוכרה ללוקח, שם מ"ט מר זוטרא אמר כו' רב אשי אמר כו' מנלן דפליגי, שם איכא ביניהו דמית לוקח כו' בפ"י תו' דהיינו קודם שלקחה, ובמית גזלן צ"ע מי חזר ולקחה, ובביאור הענין, ט"ז א' דיהבה במתנה בביאור פלוגתתם לפ"ז, בדברי התו' דבמכרה ג"כ מחזיר לו מעותיו, ואם גם לאחר שהחזיר לו מעותיו שייך לדון שלקחה עבורו, עוד טעם לדון במתנה.

יא. שם פשיטא זבנה אורתה כו' בפלוגתת רש"י והרמב"ם אם מיירי קודם שלקחה או אח"כ, וברמב"ן בזה, בדברי הטור שהשני זכה ובדברי הרמב"ן ששניהם לא זכו.

יב. שם נפלה לו בירושה כו' בקושיית אאמור"ר שליט"א אין זכה בה הלוקח, ובדודאי מיושב אם הי' אפשר לקיים שהמקח לא נחלט ללוקח בקנייתו מהנגזל, אבל הראשונים ז"ל פשיטא להו בע"א, ובדברי הרשב"א שקושיית רמב"ח על גבאה בחובו.

יג. שם גבי איהו בחובו חזינא כו' אפשר לומר דכיון שבלא"ה צריך להחזיר דמיה ללוקח ניחא ליה לאוקמה קמיה, ובפלוגתת הרשב"א והרא"ש ביש לו סיבה אחרת לגבות את זו דוקא, שם יהבה ניהליה במתנה כו' בפלוגתת הראשונים לדינא, במגילה כ"ו ב' פליגי בכה"ג, ושם הקולא דמתנה כמכר, ובקושיית הטור"א בדברי הפוסקים, ואם תליין פלוגתיהו זב"ז, או שכל מקום נדון לעצמו, שם ועד אימת ניחא ליה כו' ביאור טעמא דפליגי אמוראי בזה, ובמתנה עד אימת.

יד. שם מתקיף לה רמב"ח כו' בפשוטו הקושיא שאין כאן מוכר ולוקח כלל ומה שייך לומר מה מכר, אבל הראשונים פירשו שהנגזל מוכר ללוקח, ובביאור הרמב"ן בזה, והר"ן פירש דלא מהני דעת המוכר אלא כשיש לו חיוב ליזכותה ללוקח, ובדברי הריטב"א שכתב כפי' תו' והרמב"ן יחד, הרשב"א פירש דרמב"ח אגבאה בחובו קאי וצ"ע, יש לדקדק במאי דקרי ליה רמב"ח חספא דלא כסוגיא ע"ב ב',

בקרקע עם היציאה והשבח, וישאר לו גריוא דארעא בשטר על חובו.

ולצד שסבר שמואל דלא קנה לוקח א"כ מ"ט גבי בשטר זה ממשועבדים.

סימן ב

בדיני בע"ח גובה את השבח

א. ב"מ י"ד א' אמר שמואל מ"ט דרבנן סברי אחריות ט"ס הוא, יש לעי' מגליה לשמואל לעיל י"ג א' דלרבנן דר"מ גובין בשטר שכתוב בו בהדיא שלא באחריות, ובסברא ה' נראה לאידך גיסא דטעמיה דר"מ מפני שלא כתוב בו אחריות והר"ז שטר חסר, אבל בכתוב בהדיא שלא באחריות גובה מב"ח.

ב. שם ל"ק כאן בשטרי הלואה כו' יש לעי' מ"ט חשיב בכדי הרי גובה מב"ח כו', ואולי הכל תלוי מי עשה טובה למי, ובדין נמצאת שאינה שלו שכתבו תו' שדינו כמלוה בשטר, ושיטות הראשונים בזה, ובפרש"י דעביד איניש דזבין לספק יום אחד, שם תוד"ה שעבוד, והא דאמר שמואל כו' י"ל דשלא באחריות בהדיא בלא אחריות, ובדין יצאו עליה עסיקין דבסמון, ואיך מתיישב לר"פ ב"ב מ"ד ב' שגם שלא באחריות יש אחריות על גזולה.

ג. יש לעי' אם שעבודא דאורייתא למה לא חל אחריות ממילא מכח השעבוד, ואם שיעבודא דאורייתא מתפרש שבכל חיוב גברא יש גם שעבוד נכסים, ובחילוק שבין אחריות דמלוה לאחריות דמקח ובין אחריות דב"ח לאחריות דמשועבדים, ובדברי הרא"ש ב"ב פ"ג סל"ח בשם ה"ר יונה, ובנה"מ סי' רכ"ה סק"א.

ד. ט"ו א' גופא אמר שמואל בע"ח גובה את השבח, בשבח שמחמת הוצאה מיירי, ואם הנדון ביציאה או אף בשבח, ומ"ט גובה גם את היציאה, ומה הדין במתנה לענין שבח היתר על היציאה, והנה שבחא דממילא חשיב גוף הקרקע, ושבחא דמחמת הוצאה יש מקום לחשבו כיורד, ובמה שהזכירו בגמ' רק נדון גריוא דארעא ולא הזכירו שיתבע ממנו כל השבח, בקצה"ח סי' קט"ו סק"ד הקשה נהי דלא מצי לסלוקי ליה בזווי, אכתי יסלקו

ה. שם גובה את השבח פירוש שא"צ לשלם כלום, שאם כונתו שהשבח שלו ומשלם דמים הול"ל כלקמן ק"י ב', ומה"ט שהשבח שלו ומעלה בדמים תיקנו שהכל שלו והלוקח יגבה מהלוה גם היציאה, ובדין יוקרא ודיקלא ואלים ושבח שע"י הוצאה ואינו מחודש כזיכור ועידור, ובדין כתב אחריות ולא כתב שבח, ואם בלשון שכותב לו מבואר גם ההוצאה, וברש"י בזה, ומברייתא דמסייעין לשמואל אין ראי' לגבי הוצאה, דהא לר"ה באמת ההוצאה על הנגזל, שם וצבי זבינא דנן, ש"מ שצריך הסכמתו ליתן משלו, שם א"ל רחב"א לרבא כו' מאי קסבר רחב"א, שם א"ל אין יפה ויפה כו', כ"ז לדעת הרמב"ן, והקשה הרמב"ן א"כ מאי מייתי ראי' לשמואל מברייתא שאין מוכח שם דין ההוצאה, וישובו צ"ע.

ו. ולכן מיושב כפי' הראשונים ז"ל שאף השבח היתר על ההוצאה מחידושו של שמואל, ואיך מתיישבת הברייתא דמחלקת בין יציאה לשבח ומזה קשה לכו"ע, ואם מיתוקמא באפותיקי, ואיך ס"ד לאוקומה בשבח המגיע לכתפים דהיינו פירי, בדברי השטמ"ק בשם הריב"ש שתמך בדעת הרמב"ן, בסוגיא ק"י ב' למה לא אוקמו הא דשמואל בדלא כתב ליה אחריות, בקושיה הראב"ד ק"י ב' נוקים להא דשמואל בחצי שבח.

ז. ב"ב קנ"ז א' בעי שמואל דאיני כו' יש לעי' למה עצם החוב אינו עושה שעבוד בכל שעה, ומ"ש מיולדת שחייבת בקרבן, ואפשר דרק רגע ההלואה מחייב מרצונו, אבל עד זמן הפרעון לא חשיב שעת חיוב, ובדין אם בנזקין בעינן דאיני, בקצה"ח סי' קי"ב סק"א בזה ובנה"מ סי' קי"ט סק"ה, ובדין פריעת בע"ח מצוה אם נאמר רק במלוה או בכל חיובי התורה, בתו' ורמב"ן ורשב"א קידושין י"ג ב' בזה, בשעבוד דקרבן ונזקין שחל בלא דאיני האם לכו"ע יחלוקו, ואם שיעבוד קיל ממקח, ועוד בכ"ז.

ת. שם א"ל רבא מיניה קאמרת כו' מאי קסבר ר"י, ובביאור לשון שיכול למשכנו, ובדברי המ"מ שהוצרך לפרש דגבי מיניה בנכסים שקנה, בקצה"ח סי' ק"ד סק"ט בנכסים שקנה הלוח בין הלואה ראשונה לשניה, שם מתקיף לה רב אשי כו' ואינהו סברי דכבשטר חשיב, כיון שהמלוה עצמה בשטר, שם ב' אלא הא מני ר"מ היא, דוחק לאוקומי ב"ש וב"ה כר"מ, ואם בכתובת אשה מתחדש חיוב בכל שעה.

ט. שם ב' מאוחרין אמאי כשרין, היינו שחתמו על מאוחר ולא שחתמו בזמן הכתוב בו אלא שנכתב מאוחר, והאם צריך לכתוב דאיקני בשטר מאוחר או שזמן כתיבתו משעבד כל הנכסים שיש לו כעת, בפלוגתא הקצה"ח והנה"מ סמ"ג סי"ב בדין שטר מאוחר, ואיך מתיישבת סתם משנה של שטרי חוב המאוחרים כשרין, שם הא מני ר"מ כו' מ"ט לא אמר דילמא.

י. שם א"ר משרשיא משמיה דרבא, למה איחרו ראי' דרבא דקדים לרבינא, כמה ישובים לזה, והאם פשוט שגם שבח בכלל בעיא דשמואל, ואם צריך לכתוב דאיקני על השבח, וברמב"ן ב"מ ט"ו א' בזה, ובדין שבח שהשביח הלוקח לאחר מיתת המוכר, ברמב"ן ור"ן ב"מ שם, ובדין שבח דדיקלא ואלים או זיבול ועידור אם צריך לדאיקני, ומ"מ צריך להגיע לתקנת שמואל דבע"ח גובה את השבח, ואיך הדין למאן דפליג על שמואל, ולכאורה גם דבר שאין בו חסרון של דשלב"ל שפיר יש להצריך בו כתיבת דאיקני, ובדברי הרמב"ן בזה, בקושית הרמב"ן אמאי לא אוקמוה לברייתא בשבחה דממילא, בקושית תו' ב"מ י"ד ב' מ"ט לא אוקמוה באפותיקי.

יא. ב"ב שם את"ל דאיקני כו' בדברי התו' כאן דהו"מ למיבעי הי מיניהו קדים, ובתו' כתובות פ"ו א' דכלא משתעבד ליכא דין קדימה, ובדברי התו' שבדכתב ליה דאיקני יש לו יתרון אף דלא משתעבד, שם או לבתרא משתעבד פי' אף לבתרא, ואם אפשר לפשוט הספק מברייתא דרבב"א, בדברי הרמב"ן ב"ב מ"ז ב' שא"א לחזור מדאיקני.

יב. שם מאי גובה נמי דקתני חצי שבח, בנדון אם גובה חצי שבח בשביל השבח או בשביל הקרן, בש"ך סי' קט"ו ס"ק י"ב בזה, ומ"ט לא אמר שמואל בע"ח גובה חצי שבח, אם ר"נ ב"מ ט"ו א' לשיטתו כאן דלקמא משתעבד, בדברי הרמב"ן דתיקון האילנות כגוף הדבר ולא כשבח וא"צ דאיקני, א"כ מ"ט לא גבי עלייהו מנכסים משועבדים, הנדון אם צריך לכתוב דאיקני על שבח שייך גם אליבא דר"מ, במ"ש הריטב"א דשבח שמחמת הוצאה ואינו מחודש א"צ שכן כותב לו, ובר"ן בזה.

יג. ב"מ ק"י א' יתומים אומרים כו' למה לא הזכיר דמיירי באפותיקי, שם ב' בחזקת יתמי קיימי, אם מסלקינן להו בזווי מ"ט חשיבא בחזקתן, שם כמאן דגביא דמיא ביאור הדברים, שם אף אנן נמי תנינא כו' מה ראי' הרי שם קוצץ ונותן דמים, ואם הכונה שקוצץ תחלה, בדברי הרמב"ם שלא ביאר דמיירי באפותיקי.

יד. שם אייתו יתומים ראי' כו' אם מקבלים גם השבח, וראי' מדחשיבי מוחזקים, ובקושית תו' ט"ו א' מסוגיא דכורות, ואיך מתיישבת הברייתא ט"ו א' דמוקמינן לה באפותיקי, בדברי הרמב"ן ט"ו א' בשבח שלאחר מיתת המוכר.

טו. ט"ו א' אמר רבא תדע כו' משמע שמוה נלמד כדשמואל ולא שזהו הטעם, ובביאור המשך הסוגיא לפ"ז.

טז. בדין שבח היתר על היציאה דחשיב ליה הרמב"ן שבחא דממילא, ומה דינו באפותיקי ובטעמא דמילתא.

יז. בהא דאין מוציאין לשבח קרקעות מנכסים משועבדים מה הדין ביוקרא ודיקלא ואלים, ובטור סי' קט"ו ס"א בזה, ובבית מאיר שבפ"ת אה"ע סי' ק' בזה.

יח. בקצה"ח סי' קט"ו סק"ד שהקשה דבמסיק ביה שיעור ארעא יסלקנו בארעא עם שבחה ויצאתה, וממילא ישאר לו גריווא דארעא.

יט. הערות לפי סדר בש"ך סי' קט"ו.

סימן ג

בדין סילוק בע"ח בזווי

א. כתובות צ"א ב' שקל אלפא זווי כו' מה סבר מעיקרא שלא יסלקו, בדברי התו' שיכול לסלקו רק בטענת עילוי, ולמה באמת יהא למלוה זכות זו, הרי ביקש רק ערבות שלא יפסיד מעותיו, מיהו באפותיקי מצינו שיש לו זכות ליטול הקרקע לכו"ע אע"ג דלית ליה פסידא, ומה החילוק ביניהם.

ב. שם סבר רמב"ח כו' א"ל רבא כו' למה באמת באפותיקי אינו יכול להעלות בדמים, וביאור פלוגתתם לדעת הרמב"ן, ואיך הדברים מתיישבים בלשון הגמ', לכאורה גם לפי תו' א"צ עילוי בדמים דוקא, אלא דלדידה שויא טפי לפי שהורגל בה וכיו"ב, ונפ"מ דלפי' תו' לא הדרא שומא ללוקח, דמעיקרא נמי שקיל מיניה, את השדה אי לאו דמעולה בדמים, משא"כ לפי' הרמב"ן, ויש לתמוה בדברי הר"ן שפי' טעמא משום שומא הדר, ואם בשווי הדר כ"ש שלא יטלוה ממנו, והר"ן כתב דרק מכח עילוי בדמים נוטלה.

ג. שם אלפא יהיב ואלפא שקיל, האם הכונה אי בעי שקיל אלפא זווי, או דכיון דשויה ליה אלפא נמצא שקיבל כל האלף, ועוד בנדון אם היושר ליתן למלוה או ללוקח.

ד. שם וטירפא בכמה כתבינן, יש לעי' כיון שהמלוה שילם ע"ז אלף למה לא יחשב כהוקרה ביד הלוקח, ואפשר מפני שאם היתה נשאת בידו לא היתה שוה יותר מחמש מאות, ונמצא שלא הפסידו הלוח אלא חמש מאות, א"ג מפני שמתחלה הניחו לגבותה אם לא הי' בא לגבות השניה.

ה. יש להסתפק אם הלוקח זוכה בכל זכויות המלוה, דהיינו שבע"ח מאוחר לא יבא לגבות עוד, וביתמי מבואר בגמ' שהוא עצמו אינו יכול לחזור ולגבות, ובפשוטו ה"ה בע"ח מאוחר, אבל אכתי בלוקח מאי, ורש"י והריטב"א פי' ביתמי

שמכרה להם המלוה דמי ולא כפריעת חוב, ולפ"ז למדנו דאף אם מסלקין בזווי אין זה כפריעת החוב, אלא דמחייבין ליה למכור להם זכותו.

ו. בדין יורש ולוקח שיש בידם שדה שוה חמשים, והחוב מאה ורוצים לסלקו בחמשים, והמלוה טוען לדידי שוה לי מאה, בפשוטו כיון שאין לו ממקום אחר לגבות אינם יכולים להפסידו חובו, מיהו בירושלמי פ"ד הי"ג נראה דכיון שהשאר רק שדה שוה חמשים הר"ז כאילו כל החוב חמשים ומצו לסלקי ליה בזווי, דהא לית ליה פסידא כיון שהחוב רק חמשים, אבל כשהחוב מאה א"א להפסידו, ואם הירושלמי סברא מיוחדת בירושה או דה"ה בלוקח שמת הלוח, ובדאיכא לוח קיים ודאי שהחוב מאה, ולפי טעמיה דהרא"ש בשם הר"י נראה דרק ביורש אמרין שומא הדר לחייבו לקבל זווי, וא"כ בלוקח שמת הלוח יכול המלוה לגבות חובו, כמה ששוה לו הקרקע, ובקטינא דאביי אין עליהם חוב אלא חמשים, ואם המצוה לפרוע הכל קובעת שהחוב מאה.

ז. בדברי הסה"ת בנדון הקודם אם המלוה יכול לומר לדידי שוה לי, בדין תפס המלוה מטלטלין ואומר לדידי שוה לי טפי.

ח. בדברי הרא"ש בשם ה"ר יונה דלא מהני לדידי שוה לי דלוקח, ומפרש דדוקא כשמסלקו לגמרי מכל החוב יכול לסלקו בזווי, ואפי' דלית ליה פסידא אינו מחויב לוותר על שעבודו, ובביאור מה שחילק הר"י בין יתמי ללוקחות משום דביתמי איכא שומא הדר משא"כ לוקח שנכנס לשעבודו של חבירו, ועיקר דבריהם שהלוח יש לו זכות לתבוע הכרזה כדי שירויח ההפרש צ"ע, ואין נראה כן דעת ש"פ.

ט. שם הני קמאי מצוה עבדיתו, הרי המלוה יודע שלא נתכוונו לזה ולמה מפקיע מהן בע"כ, ומה הדין בשטר של חמשים ומלוה ע"פ של חמשים, שם סלוקי סלקוהו בדין בע"ח מאוחר שבא לגבותה מהם, ואם מיירי בע"כ של מלוה, ובירושלמי מבואר שהוא זוכה בכח השעבוד שהי' למלוה, ובדברי

התו' שמסלקו רק בטענת עילוי, בדברי הרא"ש דמסלקו משום הישר והטוב.

סימן ד

בדין שעבודא דאוריתא

א. ב"ב קע"ה ב' אמר עולא כו' מ"ט שעבודא דאוריתא, הנדון איך להגדיר זכות הגבייה מהנכסים בכפייה לחובת גברא, א"נ שחייבה תורה את הגברא ליתן רשות לגבות, או"ד התורה הקנתה זכות שעבוד למלוה בנכסים עצמן, והנדון נקבע כשגובין מבני חורין, וכיון שיש לו זכות בגופן לא פקע זכותו בלקוחות, ולפ"ז הנדון מסברא, ואפשר דלכו"ע יכול לשעבד נכסיו, והנדון איך קבעה תורה את זכות הגבייה, מיהו בדאקני מצינו שאין שעבוד ואפ"ה גובה מיניה, יש לדקדק בלשון נכסים משועבדים ולא קאמר מכורין, ובש"ך סי' ק"ס סק"כ בזה, ואפשר שבא לומר דוקא קרקע שיש לה קבע והאדון מתחלף, משא"כ מטלטלין, שם משום פסידא דלקוחות אם התורה לא חששה איך עקרה רבנן, ולפמשי"כ דעיקר שעבודא הוא בהגדרת הגבייה מיניה לא קשה כ"כ, שם שלא תנעול דלת כו' איך מהני לאפוקי מהקדש כדתנן ערכין כ"ג ב'.

ב. שם והא אמר רבה גבו כו' יש לעי' מאי קושיא הרי מדרבנן יש לו שעבוד, ולפי המבואר ב"ק מ"ג א' דרבה אמר כן אף במלוה ע"פ ניחא, שם והא אמר עולא ד"ת כו' הקשו בתו' דהא קרא מיירי מיניה, וי"ל דבפסוק מבואר שהוא הנותן, ואם שע"ד כבר זכה בהם המלוה, ומ"ט קרי ליה קרא שהוא הנותן, אלא ללמד שזכותו ליתן מה שירצה, וה"ה בפרעון, אבל אם של"ד לא נאמר כלום בזה שחשבינן ליה שהוא הנותן, וכיון דמקרא ילפינן שהוא הנותן אין קושיא אם זה מיטב, דסו"ס אשמועינן שהוא הנותן ולא זכה המלוה וממילא יתן זיבורית, בהא דאיצטריך קרא שדינו בזיבורית ומהיכי יתתי שנחייב ליתן לו בינונית מדאוריתא, בביאור דברי הרמב"ן דהי' ראוי להתיר לו למשכן מיטב כליו כדי שימהר לשלם, ובדין משכון של נזקים אם מותר ליכנס לביתו וליטול מיטב נכסיו, ובש"ך ונה"מ סי' צ"ז בזה, שם טעמא דבני מערבא כו' מאי ס"ד מעיקרא הרי בהדיא אמר כן רבה לעיל.

י. צ"ז א' בעו מיניה מר"ש מוכרת למזונות כו' כשיש לזה פשיטא דאחריות על הלוה, והנדון באלמנה שהיא המוכרת, ואם מכרו ב"ד עבורה אינה חייבת באחריות דנפשה, ובע"ח מאוחר שקדם ומכר קרקע של הלוה האחריות על הלוה, בט"ז אה"ע סי' צ"ג ס"ק ל"א, בתו' הרא"ש שכתב די"ל דמספק"ל אף במכרה לכתובתה, שם קמיבעיא להו בדר"י, ר"י חידש שיש אחריות, אבל פשיטא שאין אחריות עליה, ומ"מ שפיר הזכירו כאן דברי ר"י, וגם יתכן שאם לא הי' ללוקח שום אחריות פשיטא דאחריות דנפשה קיבלה עליה, ובזה מיושב קושית תו' ממוכר שלא באחריות, דברי הגרע"א שנסתפק אם קיבלה עליה שלא לטרוף, או שקיבלה עליה לשלם אבל רשאית לגבות גוף השדה.

יא. ק' א' אמרלתא דזבינה כו' רא"י לפרש"י דאחריות דגזל איתמי ובתו' רי"ד וריא"ז בזה, שם פשיטא כו' מוכח שהחידוש שיש אחריות, אבל פשוט לן דכמו שעל ב"ד אין אחריות ה"ה על האלמנה, במ"ש רש"י שב"ד מכרו למזון האשה והבנות, שם ב' מהו דתימא כל דזבין כו' ביאור הענין.

יב. צ"ב ב' אמר אביי ראובן שמכר כו' צ"ל ומשתעי דינא בהדיה במקום ומפצי ליה, בביאור פלוגתא דלישני, ובדין מתנה שלא באחריות בשו"ע סי' רכ"ז ס"א, בעיקר הענין שחשבו את הלוקח עיקר הבע"ד בזמן שהכל מכח חיובו של הלוה, ואפשר דמיירי שכבר הכריעו ב"ד לגבות מהלוקח ע"י בירור ושבעת המלוה, ועתה הגיע הלוה לדון מחדש, ובטעמא דהלוה פקח טפי י"ל שפעמים שיודע לסתם טענות חבירו אע"פ שהאמת עם חבירו.

יג. בנפ"מ שיש אם הלוה בע"ד או טוען בעלמא, ובדברי הרמב"ן בכל הנפ"מ שהוזכרו בזה.

שע"ד כדאמר בקדושין, והא דהוצרך לטעמא דנעילת דלת, היינו משום דשעבוד ליורשין ולא ללקוחות הוא ענין מחודש, וחידשו כן כדי שלא תנעול דלת, ובאמת פשטות הגמ' דלמ"ד שעל"ד לא תיקנו שעבודא איתמי, דליכא נעילת דלת כ"כ, וכן סוגית הגמ' ערכין ו' ב' דמלוה ע"פ אינו גובה מן היורשין, ובכורות מ"ח א' ב' דבדר"פ קמיפלגי, ואם אמרינן איהו דאפסיד אפשיה גס מיורשים, כיון שלא הלוח בשטר, ובביאור ענין מלוה הכתובה בתורה, הרי אין שם החייב כתוב בתורה.

ו. יש לברר איך איכא שע"ד בפדה"ב וקרבנות, ועדיין זה תלוי ברצונו לעשות המצוה, ומוכח מזה דשייך שעבוד נכסים לכשירצה לקיים המצוה, ובמה שקשה ר"כ לר"פ לדידך דאמרת כו' ולמה לא הקשה לנפשיה בפדה"ב, וי"ל דהתם ממשכנן ולא גובין בע"כ, ביישוב דברי הראשונים דס"ל שאם פריעת בע"ח מצוה ע"כ דשעל"ד, עיקר ענין פריעת בע"ח מצוה אפשר שכונתו רק לומר שלא שעבדה תורה הנכסים ליטלן בע"כ אלא מרצונו, ואין כונתו להדגיש המצוה של הפרעון, ולכן בדידעין דניחא להו נפרעין מיתמי מדין זכין ולא חשיב הפסד המצוה.

ז. בתו' קע"ה ב' ד"ה דבר תורה מבואר דלמ"ד שעל"ד לא מהני אפי' שיעבד בפירוש, ובנדון אם אחריות הכתובה בשטר משוי ליה כפירש שמשעבד לו, ולהסוברים דטעמיה דר"פ דקאמר פריעת בע"ח מצוה משום דס"ל שעל"ד הרי כמפורש בגמ' ערכין כ"ב א' דאף בשטר הוי מצוה, ולכאורה יש להביא רא' ממה שרבנן תיקנו שיעבוד, שלא המציאו דבר שלא שייך לעשותו כלל, וכן מצינו דמשעבד נפשיה בדאיכני לשמואל ב"ב קנ"ז א' אע"ג דס"ל שעל"ד, ומהא דתיקנו שמלוה בשטר יגבה ממשועבדים, משמע שלא הי' עצה להרגיל את המלוים לכתוב נוסח שיהא להם שעבוד, ובהא דמבואר גיטין נ' א' שיכול לחייב עצמו לשלם מעידית, ואם ר"נ שם סבר שעל"ד.

ח. בקצה"ח סל"ט סק"א הקשה בהא דאמרינן קדושין ט"ז ב' שעבד עברי היוצא במיתת האדון

ג. דעת הרמב"ן דפלוגתא דר"פ ורהבדרי אם פריעת בע"ח מצוה או חוב גמור, היא פלוגתא דשע"ד או לאו דאוריתא, ובכל החובות פליגי בין מלוה בין נזקין וערכין והקדש וגזל בין בע"פ בין בשטר, והכי מוכח בערכין כ"ב ב' דלא משכח"ל לר"פ אלא כתובה משום חניא, מיהו דוחק גדול לומר דפליגי בפלוגתא דרו"ש ור"י ור"ל, והש"ך סל"ט סק"ב פירש דכולהו אליבא דמ"ד של"ד, ויותר מיושב כדעת הרי"ף דפליגי למ"ד שע"ד, ואפ"ה שייך לומר דמצוה היא, דהיינו שהמצוה יוצרת השעבוד, או שהמצוה לקיים את הפרעון מתוך השעבוד, דהא ודאי מודה ר"פ שגובין מנכסים משועבדין ואפ"ה לא גבו מיתמי, והרבה ראשונים סוברים כן בדעת ר"פ כדמפורש בגמ' קדושין י"ג ב', ונראה דלא פקע השעבוד כשמת, שהרי כשגדלו גובין מהן, אלא שממתינין לקיים המצוה כתיקה, ולכאורה גם ביתמי דלוקח ממתינין שיגדלו, שהמצוה של היתומים לשלם מהנכסים שבידם, אע"פ שהם לא לו.

ד. כתובות פ"ו א' א"ל ר"כ לר"פ לדידך דאמרת כו' קושיא היא דהא ודאי משמע שאינו יכול לפטור עצמו, והרא"ש פירש שהנדון בדלית ליה נכסי למשכנו אי כייפינן ליה בשוטי, ולא משמע דר"פ מחמיר טפי מרהבדרי, ובפשוטו הקושיא לדידך כמו שממתינין ליתמי שיגדלו ראוי להמתין להסכמת הלוח שישלם, ומשני דאה"נ כופין אותו עד שיסכים לשלם, וע"כ דהקושיא לדידך בין אם השעבוד מדאוריתא או מדרבנן סו"ס צריך להמתין להסכמתו, ולרהבדרי נוחא דממשכנן וגובין בע"כ, ואפשר שגם כונת הרא"ש כן, דלרהבדרי כופין להביא מה שהבריה כדי להציל העשוק מגוזלו, ולר"פ משום מצוה, צ"ע במה שהביא הרי"ף הא דר"פ דלא קי"ל כותיה, ובדברי הרמב"ן והרשב"א דפריעת בע"ח מצוה שייך רק אם שעל"ד, ואם הגביה מב"ח מדין כפייה.

ה. ב"ב קע"ו א' אר"פ הלכתא מלוה ע"פ כו' דברי ר"פ יכולין להתיישב עם ר"י ור"ל דאינהו מדאוריתא קאמרי, ולכן מיושב יותר דר"פ ס"ל

השעבודים שרק הבעלים גורם, בחילוק שבין גבייה דב"ק ודערכין שקיבלו כדין מהבעלים, לבין גביית בע"ח שנטלן בחובו.

יא. כתובות צ' ב' וש"מ כתובת בנין דכרין לא טרפה ממשעבדי, בראית הרמב"ן שדין קדימה בבני חורין וטריפה ממשעבדי שוין, ובדחית הר"ן בזה, בראית הר"ן מסוגיא צ"א א' צ"ו ב' ובמלחמות ב"ק ר"פ ד' וה' דזהו מש"ש ל"ד א', בדין שני שטרות שזמנם שוה דעת הר"ף שמי שקדם וגבה גבה וברמב"ן פ"ו א' כתב דיחלוקו, ובגדר הדין של מי שקדם באותו יום.

יב. בדין קדימה במטלטלין מיניה לכתחלה, דעת הרמב"ן ודעימיה דליכא דין קדימה בלא שעבוד, ודעת הרשב"א שיש דין קדימה, ולהתומים אמר כן הרשב"א רק בפירוש מטלטלין בשטר שגובה מיתמי להרשב"א, ופשטות הסוגיא דערכין ז' ב' שיש דין קדימה, ובביאור סוגיא דב"ק ל"ג ב', ובדין יתומים מבואר כתובות צ"ב א' ב"ק י"א ב' שאין גובין מטלטלין מיתומים, ומ"ט חששו לפסידא במלוה ע"פ ולא במטלטלין, אם משום דלא סמין עליהו או שהשוו בע"פ לשטר.

בדברי הרשב"א ב"ב מ"ד ב' דבפירוש מטלטלין גובה מיתמי, ובשיטות הראשונים ז"ל בד"ז, ובתשובה ח"ד סי' קנ"ב הביא שכ"כ הרמב"ם רק שם כתב בחיי ובמותי, ובסמ"ע סי' ק"ז סק"ג ונה"מ בזה, בדברי הרשב"א בהוספה קדושין ט"ו א' שמזכיר ירדה תורה לסוף דעתן של בריות, וכונתו לאחר שהורגלו שלא לסמוך ע"ז, וזו כונת הירושלמי זו אינה תורה, והוכחת הרשב"א דינו מאפותיקי, ובדברי הרשב"ם שם דלא ס"ל כהרשב"א, בדברי התומים סי' ק"ד סק"א ביישוב סתירת השו"ע שם ס"א וס"י וברשב"א גופיה ל"מ כן, הרשב"א בנה יסודו משום שעבודא דאורייתא, ולא משמע בגמ' דפליג בדין מטלטלין מיתמי, גם צ"ע מ"ט נזקין וגזילות לא גבו ממטלטלי דיתמי, אם הטעם משום שלא כתבו בהדיא.

יג. ב"ב מ"ד ב' ומטלטלי לבע"ח לא משתעבדי, האם הטעם משום קול או דלא סמכא דעתיה

מעניקים לו, וע"כ דיש שע"ד על נכסיו, ותירץ שחיוב התורה על היורשים, וצ"ע למה חייבתם תורה להעניק משלהם ואפשר דדוקא מנכסי האדון והעבד זכה בהם עם מיתתו, ובדין עבד של גר שמת אם מעניקין לו מנכסיו, ואפשר שנשתעבדו לו הנכסים בחיי האדון, ועוד צ"ע בבכורות מ"ח א' דמוקמינן פלוגתא דר"מ ור"י דגבי פדה"ב מיתמי, ובאיזה כח גובה למ"ד שעל"ד.

ט. כתובות צ' א' ש"מ בע"ח מאוחר כו' לשון הגמ' דאי תפסה משמע אפי' בלא ב"ד, ואיך מהניא תפיסה בקרקע, במ"ש הרמב"ן דנדון מה שגבה גבה שייך רק למ"ד שעל"ד, והדברים סתומין בגמ', ולכאורה החילוק מפני שלקוחות אפסידו אנפשיהו, אבל בע"ח מאוחר לא נחית לזה מרצונו, ובדברי הרמ"ה ב"ב קנ"ז ב' בזה, יש להקשות לפי הרמב"ן מב"ק ל"ג ב' דבע"ח שגבה שור תם חשבינן ליה ג"כ בע"ח מאוחר שגבה, ואמאי הרי בשור תם שעבודא דאורייתא, ובמלחמות שם נראה דמפרש שזהו מה שתירצו בגמ', או דנימא שגם בתם שעל"ד, ועיקר הדברים לפרש סתמות הגמ' רק כמ"ד שעל"ד דחוק, אע"ג דשמואל אמר כן בכתובות צ"ד א'.

י. הרמב"ן שם כתב דקיי"ל מה שגבה לא גבה, וההיא דערכין ז' ב' משום דהוי מטלטלין או מלוה ע"פ, וצ"ב איך זה מתיישב עם המשך דברי הרמב"ן שאין קדימה במלוה ע"פ, ואפשר לומר דהתם מדין סידור פטור מן השניה, ולא משום דמשעבדן לראשונה, אבל ל"מ כן בגמ', ואולי נאמר דבערכין הכל תלוי בו, ולכן עליו לנהוג כפי הראוי לכתחלה, משא"כ כשיש שני מלוין, שאין להפסיד לאחד, ובתירוצו של הר"ף בשם ר"ש גאון, והאם מוקים לגמ' בקרקע, ומה דין מטבעות אם דמו למטלטלין שכבר נמכרו, והי' קמום לפרש בערכין וב"ק דבע"ח גרע מלקוחות דכיון שאין לו זכות גוביינא הרי הוא צריך להחזיר משא"כ כשלקחן מן הלוח מרצונו, ול"מ כן בגמ', הא דמסיק בב"ק מה שגבה גבה היינו במטלטלין דומיא דשור, והרמב"ן מפרש שזו כונת הגמ', והלשון משמע משום דשעבוד השור תלוי בו ולא רק בבעליו, משא"כ כל

יז. ב"מ קט"ו א' למה ממשכנין כו' מדאורייתא גם מטלטלין גובין מיתמי, וא"כ למה ממשכנין מדאורייתא, ומהו ענין תפיסה במטלטלין דתנן כתובות פ"ד א' וברמב"ן קדושין ס"ה ב', בדין גר שמת אם בע"ח גובה מהזוכים במלוה ע"פ ברשב"א ב"ק מ"ט ב', בהא דאיצטריך מיעוטא שבועות מ"ז ב' ולא בין היורשים מ"ט לא חשיב שבועה על קרקעות, ובהא דשטר חשיב שע"ק שבועות ל"ז ב' ובדברי הרמב"ן שם למ"ד שע"ד כל חוב למה נשבעין עליו.

סימן ה

בסוגיא דלמפרע הוא גובה

א. פסחים ל"א א' אביי אמר למפרע כו' האם הלוח יוצא יד"ח לולב כי גבאו המלוה לאחר סוכות, ובטעמא דלאביי ניחא הא דמותר בהנאה אחר הפסח, ולכאורה למסקנא אף לאביי אסור אלא דהו"מ לשנויי הכי, ואם דין ב"י ואיסור"נ תלויין זב"ז.

ב. שם תנן נכרי שהלוה כו' כתב הרמב"ן דלפ"ז נפרש מתני' בהקנה לו מטלטלי אגב מקרקעי, ואם סגי באפותיקי מפורש לומר למפרע הוא גובה, שם כשהרהינו בביאור לשון הרהינו, מדלא אמרינן אמר לך רבא הב"ע כו' משמע דאף לאביי כן, שם לימא כתנאי כו' לאחר הפסח פ"י ר"ח שקבע זמנו לפרעו אחר הפסח, ורש"י והרמב"ן פירשו דמיירי בדין החמץ לאחר הפסח, ולכן לא מצו לפרושי עובר בב"י כמו לפי ר"ח, שם והא איפכא מיבעי ליה, בפלוגתא הראשונים אם איסור"נ בשל נכרי תלוי בעבר ישראל בב"י, שם ב' אלא הב"ע כגון שהרהינו כו' בפלוגתא תו' והרמב"ן אם קונה משכון מהני גם כשלא גבאו לבסוף, שם ישראל מנכרי לא כ"ש, בטעמייהו דרבנן.

ג. שם ומנא תימרא כו' מה צריך מקור לזה פשיטא, ואפשר שהנדון אם הקלו מדרבנן בכה"ג, אם אפשר לפרש שמעתין בלא גבאו לבסוף, ובדין ישראל מישראל שקונה משכון, מתי עובר המלוה

ברשב"ם ורשב"א בזה, שם ואע"ג דכתב ליה מגלימא כו' שתי אפשרויות האם הכונה ואפי' אם אירע שכתב לו או ואע"פ שהדרך לכתוב לו, ואיך מתיישב להרשב"א לשון זה שפירש בהדיא מטלטלין, ובביאור מה שאמרו לא מיבעיא בסתמא, ואם גבי יתמי מיקרי איתנהו בעינייהו, שם אלא אפי' עשאו אפותיקי כו' להרשב"א איצטריך טעמא למה לא יגבה מלקוחות, ולרשב"ם איצטריך לפרושי מ"ש פרה וטלית מעבד, ואם דיניה דרבא גם למ"ד שעל"ד.

יד. שם דאמר רבא עשה עבדו אפותיקי כו' בדין מלוה ע"פ אם גובה עבד אפותיקי מלקוחות, פלוגתא הראשונים בזה, וכן בדין עשה שדהו אפותיקי במלוה ע"פ, מי מוציא הקול בעבד, ואם צריך שיהא כתוב האפותיקי בשטר, ובדברי הש"ך סי' קי"ז סק"ד דבעינן שידעו העדים שלא פרע.

טו. שם דאמר רבה אי אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי כו' הטעם סתום בגמ', דודאי לאו סברא פשוטה היא דאיכא קול גמור עי"ז, ואיך מועיל האגב, ונראין הדברים דבשעבד בפירוש לא הפקיעו רבנן שעבודו, ובעינן אגב לפי שאין שטר למטלטלין, וגם להוכיח שהכל שעבוד אחד, ולשון הגמ' גבי מקרקעי מיותר לומר שהכל שעבוד אחד, שם ואר"ח והוא דכתב ליה דלא כאסמכתא כו' מבואר שהשעבוד כתוב בעינן בדברי הרמב"ן בטעמא דבעינן למיכתב הכי ואיך מהני אם האמת שזו אסמכתא, ובדברי אמו"ר שליט"א בכ"ז, ובדין עבד אגב קרקע אם בעינן צבורין, בדברי הרמב"ן דמהני שיכתוב מעכשיו.

טז. כתובות ס"ז א' גמלים של ערביא כו' הני תותבי כו' מה החידוש בהני, בדברי התו' דמהני אף ללקוחות, וצ"ע מ"ט לא חיישנן לפסידא דלקוחות, ובארנקי ודאי לא מינכר, ובפשוטו מיירי רק לענין כתובה דבעלמא לא גביא ממטלטלין אפי' מיניה, מיהו אף מיורשין גביא, ויש להסתפק מה דין בע"ח מיתמי בערביא, ובדברי הראשונים ז"ל קדושין ס"ה ב' בדעת ר"מ.

לענין ב"י ק"ו מהואיל ואי בעי מיתשיל, בדברי הר"ד הר"ן שחילקו בין משכון לחלה מ"ו ב', ועוד חילוקים בזה דהואיל ואי בעי מיתשיל עושה הכל בינו לבין עצמו ולכן חשיב טפי בעלים, ובביאור מה שאמרו ומנא תימרא.

ט. בדברי הרמב"ן דאפשר שכמו שנכרי אינו קונה משכון אין לו שעבוד לגבות למפרע, ובקושיית הר"ד בזה.

י. במ"א ס' תמ"א סק"ג דיש להסתפק אם מותר ללוות מגוי ולמשכן לו בתנאי דמעכשיו, במ"ב ס' תמ"א ס"ק י"א דמשכון של ישראל ביד ישראל אף הלוה עובר, אע"פ שהמלוה קונה משכון, ובט"ז ס' תמ"ג סק"ד בזה, ובגמ' נראה שרק המלוה עובר מדשרי בהנאה, ויש לחלק דחמץ של נכרי שהופקד ביד ישראל עבר עליו הישראל אע"פ שהוא של נכרי, משא"כ במשכון שלא קיבל עליו אחריות דאיגלאי מילתא שלא הי' של ישראל כלל, אבל אין נראה חילוק זה, ואמנם לדעת הרמב"ן גם כשהישראל עובר בב"י לא קנסינן לנכרי הבעלים, ולפ"ז אפשר דגם בלמפרע הוא גובה דאביי עבר הישראל בב"י ואפ"ה מותר בהנאה, ולדעת תו' מבואר בסוגיא דכל שעבר עליו הישראל בב"י נאסר גם חמץ של גוי.

יא. ל"א ב' לא קשיא הא דא"ל מעכשיו כו' פי' הראשונים ז"ל דמיירי בהרינו, אבל כתבו האחרונים דהיינו רק בשביל חלות הקנין, וה"ה אם זיכה לו החמץ בקנין, ועוד בכ"ז.

יב. תוכן הסוגיא לפי' הרמב"ן ולפי' תו'.

יג. ל"א א' ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה כו' בדברי התו' גיטין מ' ב' דבמקום שאינו יכול לסלקו בזווי מודה רבא לאביי, ולכאורה אם מצינו כח שעבוד שאינו למפרע אין לחדש דאיכא שעבוד למפרע, ובדין שור תם לצד דאינו יכול לסלקו בזווי לרי"ש, ואם בעלמא משכח"ל גונא דלא מצי לסלוקי בזווי, דאפי' באפותיקי יכול הלוקח לשלם עבור הלוה מדין זכין, ומדלא קאמר דאי בעי יהיב ארעא

ומתי הלוה, והאם המלוה יכול למכרו, שם מ"ש רישא ומ"ש סיפא כו' לכאורה הו"ל מאי הגעתין מעכשיו ש"מ, בפי' רבינו דוד דמיירי ששעבד לו כדין קונה משכון, לפי' א"ל הגעתין בזמן הפרעון ולא בזמן שהרינו.

ד. ל"א א' לאחר הפסח אינו עובר כו' הראשונים פשיטא להו דהשתא קיימנן אחר הפסח וא"כ מובן דעובר לאו בב"י קאמר, ובביאור לשון אחר הפסח דפשיטא שאסור בהנאה בפסח, ואם מתפרש דאיגלאי מילתא למפרע שעברו בב"י.

ה. במ"ש תו' דכולה שמעתין בדלא קיבל המלוה אחריות על משכנו של הגוי, וש"מ דס"ל שחמצו של הגוי שעבר עליו הישראל נאסר בהנאה, ומיירי שהתנה שאם יאבד יגבה משאר נכסים, שאם יפסיד חובו היינו אחריות, וצ"ב היכי סתים תנא כולה שמעתין במאורע שאינו מצוי.

ו. שם ב' וקמיפלגי בדרי", צדקה דקרא מיירי בנתינת המשכון ללוה ואין ד"ז תלוי אם גבאו לבסוף או לא, אבל סתמות כל הסוגיא דמיירי בגבאו לבסוף, דומיא דלמפרע הוא גובה, והרמב"ן פירש דבקנה משכון מהני גבאו לבסוף לומר למפרע הוא גובה, ואיך מצטרף קנין המשכון לגבייה שנתחדשה אח"כ, בביאור הא דהקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד, ופרש"י שמותר לו לשרוף חמצו של נכרי, דאיסור חמץ מפקיע שעבודו, ואם הי' קונה משכון לא הי' רשאי לשרפו שמפקיע רק שעבוד ולא קנין, ואם אפשר לקיים הא דרבא אליבא דאביי.

ז. בקושיית אאמו"ר שליט"א ע"ד הרמב"ן שאם קונה משכון מודה דלמפרע הוא גובה, הרי חזינן דאע"פ שיכול לסלקו בזווי אמרינן למפרע הוא גובה, וכתב לפרש דלא עבר בב"י מפני שאין הנכרי מניחו לבער, ובדין גולן ונגזל מי עובר וברמב"ן ל"א ב' בזה, מיהו משכון שנותרנו מרצונו חשיב טפי שימוש של הישראל ולא דמי לנגזל.

ח. עוד בדברי אאמו"ר שליט"א בדין מכר חמצו לנכרי בתנאי שלא יחזור בו, אם חשיב כשלו

דמיגו דמחילה גרע, ויש לעי' נימא ליה מחול עכשיו, והר"ן כתב דמיכסיף למחול, ולכאורה כשטוען אמנה לא מיכסיף למחול, ובפשוטו כשטוען אמנה בשקר עושה קנוניא עם הלוח, וא"כ גם יכול למחול ולהודיע לו שאינו מוחל באמת.

ג. שם תוד"ה כגון, ואם נימא דמכירת שט"ח אינה אלא מדרבנן כו' בפרק מי שמת משמע שהחילוק בין דאורייתא לדרבנן, שלא הזכירו לחלק בין ירושה למכירה, ולכן קשה לדחות כר"ת, ויש לעי' למה תיקנו רבנן לחצאין, הרי כמו שיכלו לתקן מכירה יכלו לתקן שלא יוכל למחול, בתו' נקטו דשעדר"נ א"א למחול והרמב"ן כתב דלא מסתבר, ובאמת המוכר שמוחל עושה עוול, ומלוה שמוחל אינו עושה עוול, והרי ביש נכסים ללוה ודאי יכול למחול, הרמב"ן הכריח מב"ק פ"ט ב' שהאשה יכולה למחול, והרשב"א דחה שכבר קיבל הניזק דמי נזקו ופקע שעבודו, ואם כהרשב"א נמצא שרק ע"י המכירה לניזק יכולה למחול, ועדיף שלא יקנה את הכתובה, ובקושי הגרע"א ז"ל על הש"ך, ויש לעי' למה לא מחייבין ליה למכור לו באחריות ובתו' ב"ק שם בזה, בביאור ראית הרמב"ן מב"מ כ' א' גבי שובר בהגהות אמ"ב על הש"ך ובדברי מרן זללה"ה ב"ק סט"ו סקט"ו, וי"ל כונת הרמב"ן דחיישנין שחייבת לאחרים, ועוד בביאור סוגיא דב"ק בארוכה.

ד. עוד בדין שעדר"נ אם ניתן למחילה, מה הדין כשמחל המלוה ללוה שלו, וגבה הראשון מן השלישי להסוברים דלא מהני מחילה, ועי"ז נפטר המלוה מחובו, האם חלה המחילה לחצאין, ומה הדין במכר המלוה חובו למלוה שלו, ולפ"ז יש לדון באשה שמחלה כתובתה לבעלה אחר שמכרתה לנחבל, ועוד בארוכה בביאור ענינים אלו, ובמשמעות הגמ' בכ"ז.

ה. עוד בקושיית תו' דליהמניה במיגו כו' ומה שתירצו דלא מצי מחיל קשה תינח בהגיע זמנו אבל תוך זמנו ודאי מצי מחיל, בסברא נראה דמחילת שטר שמכרו הוי טפי חידוש ממחילת שעדר"נ, בדין גר שמת אם נמחל שט"ח שמכרו,

אחריתי ש"מ דבאפותיקי מפורש מיירי, ואם יש חסרון דברירה בהקדיש ואח"כ גבה לאביי.

יז. בדברי הרמב"ן במלחמות שאם למפרע הוא גובה ע"כ דמלוה לאו ראוי הוא, שהרי א"א למכור בראוי, ובפשוטו אפשר למכור מלוה, אלא שסתם מלוה גבייתו בפרעון, וכשמוכר השעבוד הופך את הספק לרכוש הנמכר, משא"כ בירושה שאין כעת שום כח וזכות בעולם, וברבינו יונה ב"ב קכ"ד מבואר דאף לאביי מלוה ראוי הוא, ובדברי הרשב"ם והרמב"ן שם, ובדין גבו קרקע שלא היתה ברשות הלוח בשעת מיתת אביהם, ובפלוגתת הראשונים אם למ"ד שעל"ד שייך לומר למפרע הוא גובה.

טו. גיטין מ' ב' דאמר רבא הקדש חמץ ושחרור כו' בדברי התו' דרבא לשיטתו, ואפשר דמודה אביי בהקדש ושחרור כיון שיצאו מרשות הלוח, ושוב לא יבא לידי גבייה, משא"כ בחמץ, ובמה שקשה ביישוב הברייתא אליבא דאביי לפי' תו'.

סימן ו

בדין שעבודא דר' נתן

א. כתובות י"ט א' דתניא רנ"א מנין לנושה בחבירו כו' ביאור הדרשא, ובלשון הספרי והמדרש בזה, בדין גזל מגר ונשבע לו ומת אם משלם לבע"ח של הגר או לכהנים, ואם לר"נ נותנין לבע"ח מדוקדק יפה סדר הפסוק דלבתר ונתן לאשר אשם לו כתיב ואם אין לאיש גואל, ובדין אם גובין שטרות לרבנן דר"נ, ובדין גר שמכר שט"ח ומת אם פקע החוב כמו במחילה, בדין גזל חמץ מן הגר ועבר עליו הפסח שאין יכול להחזיר החמץ לבע"ח של הגר, מתי מתחייב לשלם לבע"ח, ואם שילם לבע"ח למי משלם החומש.

ב. שם וכגון שחב לאחרים וכדר' נתן כו' בדברי הר"ן דבלא ר"נ אין גובין כלל ובדברי הריטב"א דלרבנן נאמן דאי בעי מחיל, בקושיית תו' דניהמניה במיגו, בתירוץ הרמב"ן דהוי מיגו במקום חזקה שהוא שלו, ובדעת תו' דמהני מיגו בכה"ג, אלא

ובדברי הריטב"א קדושין בזה, ובגזל הגר שהגר הי' חייב לאחרים.

ו. ב"מ י"ט ב' וליחוש דילמא כתבה כו' יש לעי' דאכתי הבעל פטור מלשלם ללקוחות, ותירץ הש"ך דהשתא קיימינן לס"ד דחזר ומחלו אינו מחול, מיהו לגבי האשה יש חילוק כמה חייבת להחזיר ללקוחות, והאם היא נאמנת לומר שמחלה קודם המכירה, ונראה שאפי' לא נחזיר השובר לבעל

לא נוכל להוציא ממנה יותר מדמי המכירה, ואולי כיון שחיובה משום גרמי קיל טפי, בדברי הרמב"ן אם משלמת כנגד כל שווי הכתובה, ובמ"ש דאמירת פרוע הוא כאמירת מחול לך דמי, וכנראה דבריו בב"מ קודם חזרה בהוספה שבכתובות י"ט א', ובדברי הרשב"א בזה, ובעה"ת הביא פלוגתא אם המלוה נאמן לומר פרוע.

שאר המפתחות נדפסו בתוך הספר במקומם

סימן א

בדיני אחריות כשנמצאת שאינה שלו

שבח, והריבית מה שמקבל השבח שמחמת השדה, ועדיין אין מזה ראי' שמקבל יוקרא בלא זולא, ושבחא דממילא בלא פסידא דממילא, ומ"מ כ"ה פשטות הדברים, דהא מעות יש לו דשמואל היינו כל המעות שנתן, ודכותה מתפרש יש לו מעות דרב, ואמנם נראה דאם הוזלה הרי הוא גובה בדין ביטול מקח, ואם הוקרה הרי הוא גובה כאילו הי' כאן מקח, אבל אכתי טעמא בעי למה יש לו זכות לתרוייהו כפי רצונו, [מיהו הערוני דמה"ט לא חשיב תרתי דסתרי כ"כ, כיון שבהוזלה אתי עלה מדין ביטול מקח, ובהוקרה אתי עלה מדין התחייבות כאילו הי' מקח, ונפ"מ שאם המעות בעין ביד המוכר לא יוכל לתבוע גם המעות וגם השבח, וזה נכון, וגם כתבנו לקמן דבהוזלו קרקעות בשוק והשביחה באילנות, אינו יכול לתבוע שבח ולא להפסיד בזולא].

ונראה ביאור הדברים דכיון שבאמת אין כאן מכירה, א"כ ריוח הויקרא אינו אמיתי, שנוכל לומר שיפסיד בזולא כנגדו, ויש כאן רק נדון בדעת בנ"א שמתחייב לפצות את הלוקח אם יטלו ממנו שדהו, ובזה אין מקום למו"מ של שכר והפסד, כי המוכר טוען שאינה גזולה, ולהוכיח צדקתו מתחייב באחריות השבח, ואם רוצה להרוויח משהו לצד שהיא גזולה, לא יקנהו הלוקח כלל, שאין אדם לוקח מגזולן כלום, והיינו טעמיה דרב שיש לו שבח לפי שסתם מוכר מתחייב לשלם את השבח מפני שהוא אינו גזולן, ולכן גם הגזולן מתחייב כן להוכיח צדקתו, [ולפמש"כ דכשהוזלה תובע ביטול מקח, וכשהוקרה תובע קיום התנאי, מיושב טפי דלא הוי תרתי דסתרי כ"כ].

א. **ב"מ י"ד ב'** איתמר המוכר שדה לחבירו ונמצאת שאינה שלו רב אמר יש לו מעות ויש לו שבח, מבואר בר"ן ונמו"י ט"ו ב' שאם הוזלה השדה יש לו כל המעות שנתן בשעת מכירה, שהרי איגלאי מילתא שלא היתה כאן מכירה, ולעומת זה פשוט לראשונים שאם הוקרה גובה הויקרא מהמוכר, כדין כל שבחא דממילא.

ויש לעי' למה יש ללוקח זכות להרוויח ביוקרא ולא להפסיד בזולא, וכן בשבחא דממילא מרויח, ואינו מפסיד בשטפה נהר וכיו"ב, ולא דמי לבע"ח שהלוקח מסיד בזולא ובפחתא, וגם הויקרא והשבחא דממילא באמת שלו הוא, ולא דמי לשבח שבא מחמת היציאה שהוא טרח בהוצאתו וגרם לשבח שיבא, אבל ביוקרא ושבחא דממילא יש לו ריוח ואין לו הפסד, מיהו אם מקבל כיורד ברשות, א"כ השבח היתר על שכרו כשבחא דממילא חשיב, שכבר קיבל את השבח של ההוצאה ג"כ, וכ"מ ברמב"ן ט"ו א' דהשבח היתר על ההוצאה כיוקרא וכדיקלא ואלים חשיב, והיינו מפני שהחלק הזה נגרם מכח הקרקע, כמו שכל יורד ואריס מקבל חלק הוצאתו ומלאכתו, והשאר מגיע לבעה"ב, כי החלק הנוסף הקרקע נותנת.

ובאמת מהא דאמרו בגמ' דמיחזי כריבית ג"כ מבואר שיש לו רק צד ריוח בלא הפסד, שאם מפסיד בפחת זולא אין זו ריבית, שהוא קרוב לשכר ולהפסד, [וואע"פ שהזכיר אב"י ט"ו א' סאה בסאה והתם מפסיד בהוזל, מ"מ אין ראי' מזה דה"ה הכא, דהא קאמר שאפי' סאה בסאה אסור ביש לו קרקע], ויש לדחות דשבח שמחמת ההוצאה אין בו צד הפסד, דהכי אורחא דמילתא שהוצאה גורמת

כשהשדה נשאת ביד הגולן שקיבל את המעות, אבל כאן שהנגזל משלם הרי לא קיבל את המעות, (ושמא כונתו לפרש"י כשהלוקח פוטר את המוכר מלשלם את מה שקלקל), ומסתברא דלישנא בעלמא הוא לחזק דבריו, אבל באמת לא שייך כאן ענין זה כיון שהנגזל משלם, ובאופן שהנגזל אינו משלם כגון שאומר טול עציך ואבניך, בזה דין ההוצאה כדין השבח, דלשמואל הוי ריבית, כיון שהגולן משלם בלי לקבל כלום, מיהו אפשר דלענין מיחזי כריבית ס"ל להרשב"א דכיון שהלוקח אינו מרויח בזה לא אמרינן מיחזי כריבית, אע"פ שבריבית גמורה כה"ג אסור.

שם ויש לו שבת, מיירי בדלא כתב אחריות, ולכו"ע ט"ס הוא בנמצאת שאינה שלו לפמ"ש תו' לעיל א' ד"ה שעבוד, [וכ"מ ט"ו א' שצריך לימלך רק על שופרא שבחא ופירי], מיהו אפי' כתב אחריות ולא פירש שבח בהדיא, משמע דיש לו שבח, ולא דייקנן מדהשמיט את השבח ש"מ שלא קיבל עליו אלא קרן, [והראב"ד בהשגות על הרו"ה כתב דמיירי בכתב אחריות ולא הזכיר שבח, וזה דלא כש"פ, וגם ברמב"ן מבואר דאפשר לפרשה בכתב אחריות על הקרן ולא הזכיר השבח], וטעמיה דרב משום דכל מוכר מבטיח שהשדה שלו, ואינו נמנע מלהסכים לכל אחריות שיבקש הלוקח, ולכן אמרינן דסתמא נמי באחריות השבח חשיב.

שם פירש לו את השבח מהו, לקמן ט"ו א' מבואר דסתם שטר מפורש בו ועמליהון ושבתיהון, ויש לעי' מ"ט לא מהני האי לישנא גם לנמצאת שאינה שלו, ויעו"ש בתוד"ה תדע, ומשמע שאם רוצה לפרש את השבח של נמצאת שאינה שלו צריך להוסיף בהדיא שמקבל עליו שבח ככה"ג, ומה שאמרו שכך כותב לו מתפרש על בע"ח שגובה, אבל הדברים סתומים שאין דרך לפרש בשטר מכח מי הפסיד את שבחו, אלא כותב אנא איקום

שו"ר בפ"ת סי' שע"ג סק"ב הביא מהריטב"א דבהזול אין לו מעות אלא כפי שוויה בשעה שנטלה הנגזל ממנו, והדברים מחודשים שהרי לא נחלקו רב ושמואל בביאור יש לו מעות, וקרוי לומר דהריטב"א לצדדין קאמר, דבגבאה בע"ח מפסיד בזולא, ובנטלה נגזל מרויח ביוקרא, ואינו מפסיד בזולא, ובמה שדן שם בשם בית אפרים שיטול שבח ולא יפסיד בזולא, נראה דזה לא יתכן, דלצד שאינו מפסיד בזולא, הרי"ז בדין ביטול מקח, אבל אינו יכול לתפוס תרתי.

ובשבח שמחמת הוצאה הסכימו הראשונים ז"ל כולם דלא כרש"י שהנגזל משלם את ההוצאה ללוקח, ורק את המותר גובה מן המוכר, ולשון רש"י יתכן לפרשו כששילם המוכר ללוקח כל השבח עם ההוצאה, דלא מצי הדר גבי מן הגזול כיון שהוא הכסיפה, ואה"נ שיכול המוכר לומר ללוקח שיגבה תחלה ההוצאה מן הנגזל, ובכהגרא"א סי' שע"ג ס"א כתב שאף רש"י חזר בו לקמן, [אם נפרש דבריו גם על מלאה פירות שכתב בתחלת דבריו], ובוה יש לדחות דבפירות שהם דבר מחודש מודה רש"י שאין קשר בין מה שהי' ביד הגולן לפירות החדשים שביד הלוקח, ורק בשבח של גוף הקרקע שייך להזכיר שהנגזל טוען שחזרה שדהו לכמות שהיתה, א"נ י"ל דמיירי באופן שאין הוכחה שהגולן הכסיפה, והנגזל טוען שזוהי שדהו כדמעיקרא, והגולן והלוקח יודעים שלא הי' כן, וגם בזה נראה שהגולן פטור מההוצאה ללוקח, כיון שהאמת שהנגזל חייב בה, (ולא שייך כאן חיוב בע"ח של גולן על הלוקח, כיון שלא הי' כאן שום מקח, ולא היתה השדה של הגולן דנימא שמשועבדת לנגזל, אפי' אם עמד בדין על השבח וגובה מנכסים משועבדים, מ"מ אין השדה הזו של הגולן לשעבדה, ואין הלוקח שייך לשלם חובו של הגולן).

דברי הרשב"א שהזכיר שההוצאה אינה ריבית צ"ע דאין מקום להזכיר כן אלא

ובאמת בזה מיושב כל ענין מכירה שלא באחריות בנמצאת שאינה שלו, ב"ב מ"ד ב', דלכאורה לא שייך לומר סברת וקיבלת שלא באחריות, אא"כ היתה כאן חלות מכירה, אבל אם אומר רימיתך ולא מכרתי לך שדה מעולם, לא שייך לומר סברת וקיבלת בלא אחריות, הרי אין כאן מכירה ששייך להזכיר עליה שם אחריות, ולפ"ז אם יודע בעצמו שמכר לו גזולה חייב לשלם לו, אלא שב"ד אין נזקקין לו, אבל סתמות הפוסקים ל"מ כן, וצ"ע, [שו"ר שכבר הארכנו בזה בסנהדרין ס בסוגיא דב"ב שם], וענה"מ סי' ס' ס"ק י"א שכתב דודאי בעינן שהגזולן הי' תפוס בשדה והוא מכרה מתפיסתו ללוקח, אבל בא"ל טול שדה פלונית לא שמה מכירה כלל, אבל בסברא צ"ע מה תפיסתו מועלת וכמש"כ.

ועיקר הדבר דלא הוי ריבית גמורה יש לפרש דגזולן לאו הלואה מיקרי, [וכ"ז שלא זקפן במלוה אין שביעית משמטתו], ועי' להלן דאפשר דהיינו דקאמר הכא זביני, ועוד דבאמת ההתחייבות אינה בשביל המתנת המעות, שאפי' מכר לו בהקפה הוא מתחייב בשבח, שעיקרו על מה שמניח מעותיו אצלו ומאמינו, שהגזולן מצפה שתשאר לעולם בידו, ומתחייב ללוקח כדי שתתקיים המכירה, ולא בשביל המתנת המעות, [שו"ר בבהגר"א יו"ד סי' קע"ז ס"ק ל"ה, שכתב ולא נחית אדעתא דהכי, ועוד שאין זה תלוי לפי הזמן אלא לפי גביית הנגזל ולפי השבח של הלוקח, וזה דומה לקנס ולא לריבית, עיי"ש], ולפ"ז י"ל דהכא זביני דקאמר היינו דהכא מתחייב לו כדי לקיים צד הזביני, ולא בגלל המתנת המעות כלל, אבל הלשון משמע שיש כאן זביני באמת, ואפשר דבמקום תורת גזל קאמר תורת זביני, והעיקר לאפוקי הלואה, א"נ כיון שהלוקח מטרותו לקנות שדה, על דעת שאינה גזולה, הרי ההתחייבות לחזק המקח שלא

כו' וזה כולל כל ההפסדים בין של בע"ח בין של נגזל.

ואפשר דשמואל לטעמיה י"ד א' דאחריות לאו ט"ס הוא, והסופר צריך לימלך על שבח שפר ושיעבוד בגביית בע"ח, ועל שופרא שבחא ופירי בגביית נגזל, וא"כ אין הסופר רשאי לסתום לשון שבח אא"כ נמלך על שניהם, ואם נמלך רק על בע"ח צ"ל בע"ח, ואם נמלך סתם וכתב סתם הר"ז כולל שניהם, מיהו אם לא הזכיר פירי משמע דכונתו רק לבע"ח וכמ"ש תו', וכשנמלך גם לנמצאת שאינה שלו, או שיפרש כן בהדיא או שיוסיף פירי וזה יוכיח על הכל.

ב. **שם** כיון דלית ליה קרקע מיחזי כריבית, לקמן ט"ו א' אמרינן דלאו ריבית ממש הוי כיון דהכא זביני, ויש לעי' מה שייך לומר הכא זביני, הרי איגלאי מילתא דלא הוה זביני כלל, רק הוציא ממנו מעות במרמה, והרי המעות גזל בידו, ונתחייב לו ריבית שאם יתגלה אח"כ שהשדה אינה שלו, ישלם לו ק"כ במקום המאה שנטל ממנו.

ואם נימא דכל מוכר שלא באחריות בפירוש, ונמצאת גזולה שאינו חוזר על המוכר, מיירי כשהמוכר טוען עדי שקר הם, שהרי מתחלה אמר שהשדה שלו, ובסתמא אורחא דמילתא שלא חוזר בו מאמירה זו כשבאו העדים, בזה י"ל דלענין הלואה נמי זביני מיקרי, שהמוכר קיבל המעות בתורת מקח, והלוקח לא הי' לו אפשרות ליכנס בשדה שביד המוכר אלא בהסכמתו ומכחו, ואמנם אנן לא מהימנינן ליה נגד עדים, אבל שפיר שייך לומר דמעיקרא אדעתא דזביני קבלינהו, שהרי באמת היתה בשליטתו ומכח הסכמתו נכנס לתוכה, [ועוד משכח"ל כשהמוכר לא היו לו עדי חזקה ולכן הוציאהו מידו, או שלקחה מאחר, והמוכר שלו הוא הגזולן, ושפיר מהני בזה שלא באחריות, שיחזור לוקח שני אחר הגזולן].

יפסיד אם תמצא שאינה שלו, זוהי התחייבות לחיזוק מקח, ולא קרינן לה הלואה.

וכעת ראיתי ברמב"ן כ' א' שכתב דזביני היא לפירי ולחזר ולקחה, וכונתו שיש לו אפשרות לאכול הפירות עד שיבא הנגזל, ואמנם איגלאי מילתא שאכלן בגזל, אבל מ"מ אכלן בינתים מרשות הגזלן, וכן בחזר ולקחה מבעלים הראשונים ע"י ע"ב ב', ולגבי זה חשיב כזביני כלפי הלוקח, ולא חשיב ריבית, [מיהו שמואל דבעא מיניה דרב ט"ו ב' לא ידע מה סבר רב בזה, וש"מ דגם בלא טענה זו ס"ל לרב דלא מיחזי כריבית, וכונת הרמב"ן שם רק לחלק בין מוכרת כתובה שכבר נפרעה שאין שום דבר בעין שנמכר בשקר זה, לאפוקי שדה שאינה שלו, שהלוקח קיבל שדה מהמוכר, ושייך שיתחייב בשבח].

מה שכתבנו שאפי' מכר לו בהקפה מתחייב בשבח לרב, היינו מפני שכך הדין בכל מכירה בין באחריות בפירוש בין אם אחריות ט"ס, ואין הדין משתנה לפי אופני התשלום שסיכמו ביניהם, ואף שסיבת ההתחייבות היא בגלל המעות שמשלם לו, אבל יכול להתחייב בגלל החוב שנתחייב לשלם לו תמורת הקרקע.

שם א"ל אין ולא ורפיא בידיה, אפשר שנסתפק מכה הא דא"ל שמואל לרחב"ש אמליך וכתוב שופרא שבחא ופירי, ולעומת זה יתכן שידע דלא אוקים שמואל מתני' דגיטין בלוקח מגזלן, וש"מ דאפי' בפירוש לו את השבח אין לו שבח, ויותר נראה דכיון דלשמואל אחריות לאו ט"ס הוא, א"כ כל אחריות מיירי בפירוש, ולכן נסתפק דפשטות מימרא דשמואל שאפי' בפירוש לא מהני, ולעומת זה משמע דשמואל בא לחלוק רק על הסתמא אם מגיע לו שבח בלא פירוש כרב, ובלוקח מגזלן א"צ לפירוש, כמו שא"צ לפירוש אחריות על המעות, שוב נתבאר עוד בזה בהוספה לסוס"ק זה.

שם אתמר אר"נ אמר שמואל מעות יש לו שבח אין לו אע"פ שפירש לו את השבח מ"ט כו', משמע דמדיון אחריות ט"ס ס"ל לשמואל דכיון דלוקח מגזלן יש לו מעות, וש"מ דאחריות המעות ט"ס, [וכמ"ש תו' לעיל א' ד"ה שעבוד, וכ"ד ש"פ דלא כהראב"ד], ה"ה דאחריות השבח ט"ס, שכך הדרך לכתוב שבח שפר ושעבוד, ורק משום דמיחזי כריבית אין לו שבח, והשתא אפי' ביש לו קרקע וקנו מידו צריך לימלך בו, שהרי בסתמא אין לו שבח, ומודה שמואל שראוי להמלך ולכתוב לו שבח כשאין מיחזי כריבית, ולכן אורי לרחב"ש אמליך וכתוב כו', ול"ד לאחריות דבע"ח דהתם לשמואל אפי' מעות אין לו בלא כתב, וכדמפרש לעיל א' דעביד איניש דזבין ארעא ליומיה, וכמ"ש תו' שם, [ובתו' ב"ק נ"ט ב' ד"ה כתב הביאו מדרב דאחריות ט"ס, ולפי דבריהם כאן הרי בגזולה מודה שמואל דט"ס הוא, וא"כ י"ל דאף בשבח ה' הדין כן אי לאו ריבית כיון דלא זבין מידי ליומיה, וצ"ל דמ"מ כיון דרב סבר ט"ס הוא אף לשבח, מסתבר כן דגם בעלמא ט"ס הוא, דסו"ס שבח לאו טענתא היא כ"כ].

ולפ"ז ל"פ רב ושמואל בתרתי, דשמואל מודה לרב דאי לאו דמיחזי כריבית, הו"א דאחריות ט"ס ויש לו שבח, כמו שהוא ט"ס במעות, ורבא אמר בהדיא ט"ו ב' דאע"פ שלא פירש לו את השבח יש לו שבח והיינו כרב, ובשמעתין ג"כ מתפרש דיש לו שבח כמו שיש לו מעות, והרי מעות יש לו גם בדלא פירש וכמ"ש תו' הנ"ל.

ואאמו"ר שליט"א כתב די"ל דהא בהא תליא, דמ"ד שבח ט"ס הוא ס"ל דלא מיחזי כריבית, דכיון שהדבר מובן לכו"ע שמתחייב אפי' לא כתב לו, ש"מ שהמכירה גופה מחייבת את השבח, ולא אגר נטר הוא, אבל אם מתחייב לו רק בגלל שפירש לו את השבח, בזה אמרינן דמיחזי כריבית, וכתב כן

ולפ"י זה קשה דנמצא דרב ושמואל פליגי בתרתי א' אם אחריות שבח ט"ס, ב' אם יש בתשלום השבח משום מיחזי כריבית, ומהיכי תיתי להסתפק ולומר דשמואל פליג על רב בנדון דריבית, ואפשר ליישב דלרב דלא שדי איניש זוזי בכדי כולל גם השבח, א"כ לא מיחזי כריבית, שאין כאן תוספת מדעתו, אלא כך הוא סדר המקח, אבל לשמואל דסגי בהחזרת המעות, א"כ י"ל דפירש לו את השבח מיחזי כריבית, וכמש"כ לעיל מדברי אאמור"ר שליט"א, וכ"מ בראשונים ט"ו ב' דבהכיר בה ופירש לו את השבח בעינן יש לו קרקע או קנו מידו אע"ג דקי"ל כרב, והריטב"א שם באמת כתב דלרב א"צ קרקע ולא צריך קנו מידו, ועי' לקמן סק"ח דדעת הרמב"ן והרא"ש ודעימיהו דלא מהני אפי' קנו מידו.

ומיושב בזה דלישניה דשמואל משמע שבח אין לו שלא מגיע לו אחריות שבח, ולא דמשום איסור ריבית נעשה סתמא בלא אחריות, ונסתפקו בגמ' אם לשמואל יש גם חשש מיחזי כריבית כיון שאינו חייב מן הדין, ולכן נסתפק ר"ה [והגרסא הנכונה רב יהודה] ואין ולא ורפיא בידיה, וכמש"פ אאמור"ר שליט"א.

אבל לעיל נקטנו דלמסקנא לא פליגי רב ושמואל אלא בדין מיחזי כריבית, ואמנם זה גורם שלא יתחייב לו בסתמא אפי' יש לו קרקע, ולכן נחלקו בסתמא, אבל שמואל ג"כ מודה שראוי לפרש לו את השבח, משום דבנמצאת שאינה שלו אחריות ט"ס לגמרי, דהיינו שמגיע לו אחריות כאילו קנה שדה גם לשבח וגם לפירות, והיינו דא"ל לרחב"ש אמליך וכתוב, כיון שבאמת חייב לו שבח, ויש לדחות דמ"מ אין ראוי מזה דס"ל לשמואל דחייב אחריות על השבח זה בגדר ט"ס], וניחא בזה דלא פליגי בתרתי, ואף לרב אפשר לקיים דאחריות דשטרי מקח לאו ט"ס והוא, וכ"כ הרמב"ן ט"ו ב' דאי הוה אמר

ליישוב דלא ליפלגו בתרתי, וליישוב לשון אין ולא ורפיא בידיה, ולמש"כ נתיישב, שוב נוספו בזה דברים בביאור שתי האפשרויות בדברי רב ושמואל.

עוד בביאור פלוגתא דרב ושמואל, והנה יש שתי אפשרויות בביאור פלוגתתם, א' דרב סבר אחריות ט"ס הוא גם בשטרי מקח, ולכן גם השבח מגיע ללוקח בסתמא, ושמואל לטעמיה דאחריות לאו ט"ס הוא, ולכן בלא פירש לו את השבח אפי' יש לו קרקע אין לו שבח, דלאו ט"ס הוא, ואמנם גם שמואל מודה דלגבי הקרן אחריות ט"ס הוא בלוקח מגזלן, וכמ"ש תו' י"ד א', אבל אכתי לגבי השבח דלא שדי זוזי בכדי, רק מפסיד השבח היתר על היציאה, בזה לאו ט"ס הוא, וזהו שכתבו התו' דהו"ל כשטר מלוה דאחריות ט"ס הוא, והיינו רק כלפי המעות כמו במלוה, ב' דרב מצי סבר אחריות לאו ט"ס הוא בשטרי מקח, אבל בלוקח מגזלן דשדי זוזי בכדי בזה אחריות ט"ס הוא, וממילא גם על השבח ט"ס הוא, דכיון שמקבל אחריות הרי אחריותו על כל המקח והפסדיו, ולא רק על הקרן, ושמואל ג"כ מודה שאין לחלק בין הקרן לשבח, וכיון דבלוקח מגזלן אחריות הקרן ט"ס, ה"ה שראוי לומר כן בשבח, אלא משום דמיחזי כריבית אין לו שבח אפי' פירש בהדיא, וממילא גם ביש לו קרקע תו לא הוי ט"ס, כיון שבדרך כלל אין לו שבח.

ודעת תו' ב"ק נ"ט ב' והרז"ה והרשב"א בשמעתין דרב ושמואל פליגי נמי בדין אחריות ט"ס בשטרי מקח, דהא דלרב יש לו שבח אע"פ שלא פירש, היינו משום דאחריות דשבח ט"ס הוא בשטרי מקח, ולשמואל אין לו שבח משום דלא פירש, ולא אמרינן אחריות ט"ס כלל, ורק לגבי המעות הוי ט"ס בנמצאת שאינה שלו, משום דהו"ל כמעות הלואה, ולא שדי זוזי בכדי, ולא מהני טעם זה לגבי השבח.

רבא הלכתא כרב, לא הוה ידעינן דאחריות ט"ס, ויש לדחות דכיון דלא מפורש בדורב לכך הוצרך לפרשו, ומ"מ מבואר בדבריו דהי' אפשר לפרש דבפירש פליגי, ולפי צד זה פליגי רק בריבית, ומיושב בזה דלא פליגי בתרתי.

מיהו יותר מיושב פשטות הדברים שלא נחלקו בדיני ריבית, אלא נחלקו אם מעיקר חיוב המקח צריך לפצותו בשבח, או שזה תלוי אם פירש לו, ואמנם רב מצי סבר דאחריות לאו ט"ס הוא, כיון דעביד איניש דזבין ארעא ליומיה, אבל במקום שיש אחריות על הקרן יש אחריות על השבח, מ"מ יותר מיושב לומר דלרב לא סגי בזבין ארעא ליומיה, כמו דלא סגי באחריות הקרן בלא שבח, דהיינו שלרב דסתמא חייב שבח, מסתמא נמי דלא סגי בארעא ליומיה, וניחא בזה דרבא דפסק אחריות ט"ס היינו ג"כ כרב, ולא הכריע דלא כשמואל מדנפשיה.

ואכתי לשון הגמ' או"ד טעמיה דשמואל כיון דלית ליה כו' מ"ט כיון דקרקע אין לו כו' משמע שזהו עיקר טעמו של שמואל, ואפשר לומר דבאמת רק בטעמא דריבית פליגי, אלא שהנדון אינו בהלכות ריבית, אלא בסברא כמה מגיע לו שבח בטעמא דזבני, וכטעם שכתבנו דהא בהא תליא, אלא דאפי' אם רב ס"ל דאחריות דשבח לאו ט"ס הוא, מ"מ לענין ריבית ס"ל דלא מיחזי כשכר מעותיו אלא כזבני, כיון שזהו היושר מכח הזבני.

ובאמת גם בבע"ח שטרף מן הלכות דיינינן להו כיורד לתוך שדה חבריו כלפי הבע"ח, והלוה המוכר משלים להם את השבח או גם את היציאה, ונמצא שכל מקח מחייב את המוכר לשלם הפסדו של הלוקח שגרם לו להיות כיורד לתוך שדה חבריו, וממילא יש להשוות חיוב זה גם בנמצאת שאינה שלו, שהרי גם בבע"ח דיינינן ליה הכי.

וב"א ה"ר שלמה נ"י העיר שאין כונת הראשונים ז"ל לומר דרב ושמואל פליגי בתרתי, ודהא בהא תליא, דודאי לא נחלקו אלא בדין מיחזי כריבית וכלשון הגמ', אלא דמתוך סתמות הדברים שרב אמר יש לו שבח גם בדלא פירש, למדנו דרב ס"ל אחריות דשבח ט"ס, אבל לא הוזכר זה במחלוקת שלהם, דהי' מקום לדחוק דרב נמי בפירש דוקא מיירי, דרק בזה בא לחלוק על שמואל, אלא דאנן דייקנין מסתמות הדברים דרב גם בלא פירש קאמר, וידעינן דשמואל ס"ל אחריות לאו ט"ס הוא, וא"כ לדידיה בלא פירש בלאו טעמא דריבית לית ליה שבחא, דאף בלוקח מגזלן דאחריות דשעבוד ט"ס מ"מ אחריות דשבח לאו ט"ס.

ובן דקדקו בתו' י"ד א' מדא"ל לרחב"ש אמליך וכתוב כו' ולא אמר לו נמי שעבוד שהוא המעות, כמו שאמר בבע"ח שבח שפר ושעבוד צריך לימלך, והיינו משום ששעבוד המעות ט"ס הוא, ואפי' נפרש דשמואל הורה לו שראוי למוכר לקבל עליו אחריות, אין ראוי מזה שזה בדרגת ט"ס, וא"כ י"ל שגם בלוקח מלוה ראוי לימלך ולקבל עליו אחריות, דודאי ארעא ליומא לא חשיב תשלום למעות, ומ"מ לא חשיב ט"ס כ"ז שאין זה טעות גמור, שנוכל לומר דלא פירש כפירש דמי.

נמצא לפ"ז ג' אפשרויות א' דרב ושמואל פליגי בדין אחריות ט"ס בשבח וממילא פליגי נמי בריבית, ב' דפליגי רק בריבית ומודה שמואל דבלוקח מגזלן אחריות דשבח ט"ס, ג' דפלוגתתם בדין ריבית, אבל מתוך הדברים למדנו דלרב אחריות דשבח ט"ס, וממילא פליגי אדשמואל, דשמעינן ליה בעלמא דאחריות לאו ט"ס, ולכל הפירושים פלוגתתם בריבית יסודה בדיני ממונות כמה חיוב השבח ראוי מצד המקח, וכדנקטו הראשונים דבהכיר בה מודה רב דבעינן יש לו קרקע או קנו מידו, והריטב"א פליגי בזה, שו"ר בהשגות הראב"ד על הרז"ה כתב ג"כ

מיהו אפשר דבאמת קאי על השבח אלא דביש לו קרקע הוי כקנו מידו על השבח כעת, דה"נ שיעבוד הקרקע מיד, וכקודם הלואה חשיב, מיהו א"צ שיפרש כלום, אלא דבסתמא ביש לו קרקע חל שיעבוד על הקרקע לכל דבר, ואכתי קשה שהרי אין גובין שבח ופירות ממשועבדים, וצ"ל דיש יתרון לשיעבוד קרקע ממטלטלין, ולפ"ז אפשר דצריך שיהא לו קרקע גם בזמן שנטלו ממנו את השבח, וגם בזמן המכירה, שאם אח"כ מכר את הקרקע ואין עליה שיעבוד לגבי השבח, חזר החיוב על המעות לחוד, ונויחא טפי דקאמר יש לו קרקע ולא קאמר הי' לו קרקע, מיהו לא קשה כיון דקאי על שעת הכתיבה], אבל פשטות הדברים שהדין נקבע בזמן הכתיבה, שאיך יכתוב רחב"ש שבח ופירי, אם אסור לגבותם כשלא יהא לו קרקע בזמן הגבייה, (וגם לפרש"י יש להקשות כן), וצ"ל דבכה"ג תו לא אסרו משום מיחזי כריבית, וכ"ה פשטות הדברים, מיהו י"ל דלא חשיב כתיבה שלא כדין כיון שבאמת ב"ד יבררו קודם הגבייה אם קנו מידו או שיש לו את הקרקע שהיתה בידו בזמן המכירה.

לשון יש לו קרקע אפשר לפרשו קרקע של זריעה, דשייך לחשבה כשל לוקח, ולאפוקי בית דירתו, דלא אמרינן דכמכרו לו דמי, וצ"ע בזה דסו"ס הרי יש לו קרקע, וא"כ רק באופן רחוק אין לו שום קרקע.

יש לעי' מ"ט לא משני לעיל ביש לו קרקע או בקנו מידו, וכבר הקשה כן בחידושים ע"ש הריטב"א, וי"ל דאם יש לו קרקע לא צריכין לתקן העולם שלא יגבה ממשועבדים, שהרי יש לו קרקע להגבותו, וכמש"כ לעיל דבעינן נמי יש לו קרקע בשעה שנטלה הנגזל, [שוב הערוני דטעותא היא, דלצד ששבח הי' גובה ממשועבדים לא הי' צריך שתשאר הקרקע בידו, ושפיר איצטריך תקנה לענין זה, ולפרש"י דמגבהו קרקע יתכן דבעינן יש לו

כהריטב"א וביאר הטעם דמעות פקדון ניהו ורווחא דידיה הוא, וזה אינו מתיישב לפמ"ש הראשונים ז"ל שמותר למוכר להשתמש במעות, ובודאי אחריות המעות עליו כמלוה.

ג. **מ"ו א'** אמליך וכתוב שופרא שבחא ופירי, לכאורה זוהי הוראה שכן ראוי לעשות, שהיושר מחייב שישלם לו הפסד השבח והפירות, אלא שצריך לימלך בו כדי לכתוב, מדלא קאמר שופרא ושבחא ופירי צריך לאמלוכי, כמ"ש י"ד א', ול"ד לצריך לימלך דבע"ח י"ד א' דהתם עביד איניש דזבין ארעא ליומיה, אבל כאן רק משום איסור ריבית אין לו שבח, ולכן ראוי לימלך ביש לו קרקע או בקנו מידו, ולכתוב אחריות השבח, ואפשר שבכלל זה שאם אין לו קרקע שראוי שיקנו מידו כדי שיוכלו לכתוב, ועמש"כ להלן ע"ד התו', שוב חזרנו מזה קצת בהוספה לסק"ב.

שם א"ר יוסף הב"ע ביש לו קרקע, [יעוי' בספר אאמו"ר שליט"א מה שצ"ע בפרש"י והרא"ש, ומה שהביא הרא"ש ד"ז י"ל משום דנפ"מ בהכיר בה לדעת הרז"ה, ועסמ"ע סי' שע"ג סק"ו], פי' הריטב"א שיש לו קרקע בזמן המכירה, והיא משתעבדת לו עבור השבח, ולכן הר"ז כמכר לו קרקע, ואע"פ שלבסוף אינו משלם בקרקע, הר"ז כקנה ממנו הקרקע ושילם לו מעות, וכ"כ בשטמ"ק בשם הראב"ד, ולכאורה צריך לפרש שהקרקע משתעבדת כנגד כל המעות של המקח, לצד שאינה שלו, ולכן אין כאן הלואה, שכאילו קנה קרקע במקום המעות, [וכן מתפרש בסאה בסאה כשיש לו קרקע כנגד כל הסאה שהוקרה], שאם המעות הלואה לא מהני מה שמקנה לו קרקע תמורת השבח, כיון שהשבח הוא ריבית, מיהו י"ל דכל קרקע אפשר לשעבדה תמורת כל המעות, שהרי לא הזכירו כמה שיעור קרקע יש לו.

קרקע בת חורין, דקרקע המשועבדת לא חשיב שכאילו מכרה לו מעיקרא, וצ"ע, ובקנו מידו תירץ שם דאפשר שבוה גובה ממשועבדים ואין בזה משום תיקון העולם, והוכיח כן מסוגיא דגיטין דמהני קנו מידו לגבות מזון האשה והבנות ממשועבדים, ובוה מיושב סוגיא דלקמן דברייתא קמיתא אמרינן דשמואל מוקים לה בבע"ח ור"ה בלוקח מגזלן, ואידך ברייתא מוקמינן לה אף לשמואל בלוקח מגזלן ויש לו קרקע או קנו מידו, לפי ששם לא הוזכר גבייה מב"ח ומשועבדים, רק ממי גובה השבח וממי היציאה.

שם א"ל אביי וכי מותר ללוות סאה בסאה כו' הא דנקט סאה בסאה י"ל משום דה"נ ירויה בשבח אם יוקר השדה, ואם לא יוקר לא ירויה, וכן אם ישביח יתר על ההוצאה תלוי במעשיו, ועוד דאביי הקשה שאפי' סאה בסאה אסור אע"פ שמפסיד בזולא, וכ"ש הכא, ואפשר שזהו לשון מושאל לכל ריבית דרבנן, ועיקרו לומר דלא שרינן ריבית דרבנן ביש לו קרקע, ובפשוטו קושית אביי כשיש לו קרקע כנגד כל הסאה, ולא רק כנגד היוקרא, ועי' לעיל בזה, אבל בקנו מידו מתפרש על השבח והיוקרא לחוד, שעל הקרן א"צ קנין, וה"ה בסאה בסאה.

שם איכא דאמרי אר"י הב"ע כגון שקנו מידו, פרש"י שנתחייב על השבח מכח הקנין, קודם ששייך לומר שנתחייב בשכר המתנת המעות, ואע"פ שהקנין הוא בתנאי המכירה וקבלת המעות, מ"מ מהני הקנין שלא יהא מיחזי כריבית בזביני כה"ג.

ולכאורה ה"י נראה דשמואל א"ל לרחב"ש אמליך וקנה וכתוב, או כתוב ע"ד שיעשו קנין, אבל בתו' הקשו אם עשו קנין למה צריך לימלך לכתובה, ובפשוטו הוראת שמואל היא שישתדל שיהא אחריות בשטר המקח, וע"כ היינו שיאמר למוכר שיתחייב באחריות השבח, ואם צריך קנין ע"ז קודם

שיכתוב בודאי יקדים לעשות קנין, אבל קשה לפרש שבמאורע שעשה קנין ונתחייב על השבח, א"ל שמואל שימלך קודם כתיבתו, דא"כ נמצא שעיקר מימרא דשמואל דלא אמרינן כאן סתם קנין לכתובה עומד, דאין לומר דקמ"ל דלאו ט"ס הוא, דהא מיירי בדקנו בהדיא על האחריות, (ואם עשו קנין סתם ולא פירשו את השבח הרי אין לו שבח כדלעיל), ואפשר דכונת תו' דהול"ל אמליך וקנה ולא אמליך וכתוב, ודוחק דכיון דסופר ה"י, צריך לומר לו אמליך וכתוב, ואם צריך קנין יעשה קנין.

לשון הגמ' לקמן איבעית אימא בלוקח מגזלן כגון שיש לו קרקע א"נ בשקנו מידו, משמע קצת דלא פליגי לדינא, ושניהם אמת דביש לו קרקע או קנו מידו יש לו שבח, וכ"מ ברא"ש סל"ח.

ד. י"ד ב' איתיביה רבא לר"נ כו' עיקר הקושיא לר"נ דלא מהני פירש, ולכן ליכא לאוקומה בדפירש, וליכא לאוקומי ביש לו קרקע דא"כ גבי מן הקרקע וא"צ לגבות ממשעבדי, וליכא לאוקומי בקנו מידו משום דהשתא נמי גבי ממשעבדי, כמשנ"ת סק"ג מדברי החדושים ע"ש הריטב"א.

שם אלא פשיטא בגזול ונגזל, פי' הרמב"ן דרישא מיירי בגובה נגזל מן הגזולן הפירות שאכל, ולא מיירי בלוקח, אבל שבח קרקעות ליכא לאוקומה בנגזל גופיה שנוטל מן הגזולן שהרי נוטלו הנגזל ומשלם הוצאות בלבד, ולא שייך להזכיר בזה ענין משועבדים לענין היציאה כגון שבא הלוקח לגבות היציאה מן הנגזל, וכמשה"ק הריטב"א, דבזה אין שייך משועבדים שהרי אין לו זכות ליטול השבח לא מן הגזולן ולא מן הלוקח עד שיתן לו יציאותיו, וא"כ יש כאן בני חורין, ולא שייך להזכיר תיקון העולם, וצ"ע בריטב"א שתירץ בענין אחר, ונדחק בזה.

מגזילה ה"ח ובבהגר"א סי' שע"ג ס"ק י"א כתבו דמלשון זה הי' משמע שהפירות שצמחו ברשות הגזול או הלוקח ממנו ואכלום, אין הנגזל גובה אותם מהם, וכתבו שאינו כן שהרי הדין מפורש הדרא ארעא והדרי פירי, והגר"א כתב למחוק תיבות אלו.

מיהו קשה באוקמיתא דרבר"ה שנטלוה מסיקין, והתם הרי אינו בדין שישלם מה שאכלו המסיקין אא"כ היתה מלאה פירות כשנטלוה, שהרי משעה שנטלוה דיינינן ליה כהפסיד ממנו כל השדה והרי הוא משלם כשעה שנטלוה, כדין כל הגזלנים, אע"פ שחיובו משום קנס, מ"מ דיינינן ליה כגזול דמטלטלין, אבל לא שייך לחייבו יותר ממה ששוה בשעה שנטלוה, ואמנם בגמ' לא הזכירו בדבר"ה מלאה פירות, אבל ע"כ סמכו בזה על לישניה דרבא שאמר מלאה פירות, ומוכח מזה דאפשר לפרש מתני' רק על הפירות שהיו בשעת הגזילה, שוב נראה דלא מיירי בפירות שנטלוה המסיקין, אלא בפירות שאכל הגזול כל השנים עד שנטלוה המסיקין ממנו, וא"כ מיתוקמא שפיר כדרבא ורב אשי.

ובעיקר הדברים נראה דנקטו בגמ' מלאה פירות רק לתוספת ביאור, ואמנם האמת שבכל שעה השדה של הבעלים והוא כממשך וגזול השדה עם פירותיה, וא"כ בכל השנים שייך לקרותו שגזול שדה מלאה פירות, אלא כדי להטעים הדברים בקצרה לומר שהנדון על מה שגזול מהבעלים, בלא ליכנס לדיני היציאות שצריך לקבל מהנגזל, נקטו שגזול מלאה פירות, והרי הוא חייב דמי כולו, ואה"ג שבכלל הדברים כל הפירות של כל השנים שאכל, שבכל שעה מיקרי שגזול השדה מלאה פירות.

ומה שאמרו שסתמא מעמידו בדין על הקרן תחלה, י"ל דאף לפירות שהיו בשעת הגזילה קרי פירות, כיון שאינם גוף הקרקע וחוזרין בכל שנה, ועוד שאם זה כולל פירות

שם א"ל לאו תרוצי קא מתרצת תריץ נמי בבע"ח, פי' שיש לגרוס במקום הרי שגזול הרי שמכר שדה לחבירו, ולקמן ט"ו א' מייתי ר"נ ברייתא כזו, וכ"ה בב"ב קנ"ז ב' וערשב"ם שם, וס"ל דתיקון זה דומה לתיקון שגזול ומכר, אע"פ שכאן מוחק וכאן מוסיף, ואפשר דסמך על ברייתא דלקמן ט"ו א', אבל גם שם מוקים לה ר"ה בלוקח מגזול.

שם ת"ש לאכילת פירות כיצד כו' יש לעי' מ"ט לא ערבינהו ותנינהו הרי שגזול ומכרה כו' ושבח ופירות גובה מנכסים בני חורין, ולשמואל נחא, ולרב י"ל כיון דשבח מיירי גם בבע"ח ופירות רק בנגזל להכי פלגינהו.

שם והשביחה, פי' והצמיחה פירות, ודינם כשבח לגבות מן הגזול, מיהו לא נתפרש אם הפירות בעין ונטלם הנגזל, או שהלוקח אכל את הפירות, והנגזל תובעו על מה שאכל, ולשון הגמ' משמע שהפירות בעין, ולא מיירי בבא לגבות חובו מן הלוקח, ועי' בסמוך.

שם אמר רבא רבא הב"ע כו' משמע דרבא סבר דהכי הוא קושטא דמילתא, ולא רק לתרוצי לדשמואל, ואיהו גופיה מוקים לה בלוקח מגזול, דהא ס"ל כרב, ונראה הטעם כיון דאכילת פירות מתפרש פירות שכבר נאכלו, דאל"כ היינו שבח, וכיון דצריכינן לאוקומיה שהלוקח אכל הפירות, והנגזל גבה ממנו ובא הלוקח לגבות מהגזול, עדיף לאוקומה בפירות שאכל הגזול עצמו, דהשתא הוא הבריייתא כדקתני, ולא צריך לתרוצה במכר ואכל הלוקח וגבה נגזל מהלוקח, דאין חילוק בין אכל גזול לאכל לוקח מן הגזול.

ה. **שם** כגון שגזול שדה מחבירו מלאה פירות ואכל את הפירות כו' יש לעי' אם

היתה מלאה פירות א"כ גם הפירות בכלל קרן שגזלו, ולא אמרינן קרנא תבע ברישא אלא כשתובעו על מניעת ריוח, אבל הפירות שהיו בשעת גזילה קרנא מיקרו, והמ"מ בפ"ט

דתנא קמ"ל שיש תיקון העולם שלא יגבו פירות ממשועבדים גם כשיש להם קול, ואנן מוקמינן בסברא דמיירי בעמד בדין על הקרן ולא על הפירות, ואי לאו שאינם קצובין וכתובין היו סומכין על הקול של הקרן גם לגבי הפירות, והיינו דקמ"ל תנא קרן בהדי פירות, ולא קתני כגון שגזל שדה ואכל פירותיה ובא נגזל לגבות פירותיו, כיון שבאמת יש קול מהקרן גם לפירות, ואפ"ה לא גבי ממשועבדים מפני תיקון העולם.

ובאמת הלוקח מגזלן אי לאו תיקון העולם הי' השטר של המכירה מוציא קול גם על השבח והפירות כמבואר בשמעתין, וה"נ עמד בדין על הקרן מוציא קול שגזל שדה, וממילא יודעים שיש בזה חיובי פירות, וא"כ קושטא הוא שיש קול על הפירות בעמד בדין כמו במכרה לאחר, ורק מפני תיקון העולם לא גבי ממשעבדי, ולשון התו' הו"א הואיל ועמד כו' משמע שאין זה אמת רק ס"ד, אבל ע"כ כונתם שכ"ה האמת שיש קול, אלא דהו"א שמפני זה יגבה ממשעבדי, וכן מתפרש ברמב"ן בשם תו', [שור' ברש"ש בזה עיי"ש].

ובזה מיושב מה שקשה לרב אשי דמוקי לה לצדדין, וא"כ אין כאן עמד בדין על הקרן, אבל מ"מ כיון שיצא קול שמכר את השדה, ולענין גביית הקרן של גזילת השדה, מהני האי שטרא, ה"ה דמהני לענין פירותיה, דכמו שמהני לרב אם הלוקח יש לו שבח, ה"ה דמהני לשמואל לגבי הגזלן עצמו, שור' במהר"ם שיף שפירש כגון שעמד הנגזל בדין עם הגזלן על הקרן קודם שמכרה, והמבאר שם פירש בדעת המהרש"א שעמד בדין הלוקח עם הגזלן, ודוחק לומר שזה עושה קול לפירות שאכל קודם שמכר לו, והביא שם מהר"ן שפ"י שעמד בדין הנגזל עם הלוקח ונטלה ממנו, וכתב דלמהרש"א לא מהני קול מהלוקח לגזלן, ולמש"כ ניחא דכיון שמתפרסם

של כמה שנים, הרי הוא תובע כל הפירות יחד לפי מספר השנים, ועוד דנזק החפירות ניכר לעין, וקל להעמידו ע"ז לדין, ואח"כ יתבענו בפירות שהם צריכין שומא ועדות.

ו. ט"ו א' רבר"ה אמר כגון שנטלה מסיקין, יעוי' ברש"י, והנה בב"ק שם מבואר דחיובו משום דינא דגרמי, [ואפי' אם נימא דנטלה בחובו ולא דאחוי אחוויי ג"כ חייב מדיוקא דרישא דדוקא מכת מדינה פטור, וכ"ה בשו"ע סי' שע"א ס"ג, מ"מ משום קנסא הוא דמחייב, עיי"ש ברשב"א בשם ירושלמי], דמדינא קרקע אינה נגזלת, ולא מידי עבד, רצ"ע א"כ מה ענין זה לגזול שדה, ובגמ' שם אוקמה דאחוי אכולהו ארעתיה גם על הגזולה, ומ"מ ק"ק שיפרש תנא דברייתא דין הגבייה בכח"ג, וגם רבא הו"מ למימר דלא משמע לאוקומי מתני' בדינא דגרמי.

ואפשר דבאמת עיקר כונת התנא לבאר באיזה אופן מיירי הא דתנן דלאכילת פירות אינו גובה מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם, ולא נחית לאופן שגובה את הקרן מנכסים משועבדים באיזה אופן שייך גבייה, דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה באופן שהנגזל לא הי' יכול ליטול גוף השדה, אם בחפר בורות או בנטלה מסיקין, דכיון דלא עסיק תנא בזה, לא חייש אם משכח"ל רק באופן רחוק.

ובזה מיושב גם לצדדין קתני דקאמר רב אשי, ולכאורה דוחק לשנות כן הברייתא, אלא כיון דעיקר כונת התנא לפרושי לאכילת פירות כיצד, הרי הדבר מובן דמיירי בפירות שאכל הגזלן, וחייב הקרן איהו דחיק ומוקי אנפשיה בשמכרו והלוקח תובעו ממנו, ולא הנגזל.

שם הב"ע כשעמד בדין כו' ולא עמד בדין על הפירות, יש לעי' אם עיקר חידושא דמתני' דלא מהני עמד בדין דקרן גם לפירות וכמ"ש תו', א"כ העיקר חסר מן הספר, וי"ל

הנותן שלא ע"מ להחזיר, האם הפשטות הוא ע"מ להשתמש במעות, כיון שנתנם בלשון שכך משמעותו בעלמא, וכ"ז שלא פירש איפכא הר"ז כאמר בהדיא קח המעות והשתמש בהם, כמו שהמקבל מעות לקדושין ומקח משתמש בהם, או"ד כיון שידוע שלא שייך כאן קדושין ומקח, לא חשיב שאמר ע"מ להשתמש, ואין רשות להשתמש במעותיו עד שיפרש בהדיא.

ומה שהזכירו מתנה ופקדון זהו רק כדי לקרב הדבר שיתיישב על הלב, דאין יתכן שכונתו ע"מ להשתמש, וע"ז התשובה לשם מתנה בלא כיסופא, ואם כונתו שלא להשתמש הרי כונתו לפקדון, אבל יתכנו עוד סיבות, אלא שאם לא שייך כלל צד של מתנה, הר"ז כמפורש שלא ע"מ להשתמש.

ובזה מיושב הא דמדמינן התם התקדשי לי בזו ובזו למקדש אחותו, כיון שהנדון כללי כשאמר קדושין ולא חלו הקדושין, אם כונתו ע"מ להשתמש, או דכל שלא חלו הקדושין מעות חוזרין, וע"ד תירוצ' הרמב"ן ועמשנ"ת שם עוד בכ"ז.

ומה"ט פסק רבא כרב, כיון דנקט אוקימתא דמתני' כר' אמי, ולדידיה שמעינן ממתני' דמעות בעלמא חוזרין, כ"ז שלא פירש שרשאין להשתמש בהם גם בלא חלות קדושין.

שם בין לרב דאמר פקדון בין לשמואל דאמר מתנה האי לארעא במאי קא נחית כו' פרש"י דהקושיא כיון דחזינן דנחית לארעא ע"כ טועה הוא וסבור שחל המקח, וא"כ לא שייך להזכיר מתנה ופקדון, ויש לעי' הרי רב ושמואל מיירו בהכיר ויודע שאין כאן מכירה כמו מקדש אחותו, ובאופן שאינו ברור שידוע לא נחלקו כלל, וי"ל דהיינו דקא משני דנחית לה בלא קנין במקום הגזלן, וסבור שאינו גורם הפסד לבעלים דבלא"ה ביד הגזלן היא, אבל קשה א"כ נימא דנתן לו המעות כדי שיתן לו

שהיא גזולה ומשועבד ללוקח לשלם הדמים שמכר, ידעי נמי שחייב לשלם הפירות לנגזל.

ז. מ"ו ב' הכיר בה שאינה שלו ולקחה, מהא דמדמינן לה למקדש אחותו ש"מ דמיירי בידוע שקרקע אינה נגזלת, והיינו דקאמר שאינה שלו ולא קאמר שגזולה, דהא אמרינן ב"ק צ"ה ב' דע"ה אינו יודע אם קרקע נגזלת או לא, ומיירי בלקחה בלא אחריות דלא שייך לדון משום מתנה כשתובע אחריות, ואף פקדון לא שייך באחריות, שהרי מתירו להשתמש ותובע אחריות, מיהו גם לרב הוא מתיר לו להשתמש, אלא שזה כמפקיד אצל שולחני מעות מותרין, כ"כ הרשב"א.

שם רב אמר מעות יש לו שבח אין לו ושמואל אמר אפי' מעות אין לו, הלשון משמע שלרב מקבל מעות בתורת אחריות, ולשמואל אינו מקבל אחריות, וכן שבח אין לו משמע שקיבל קרן מהשדה ולא השבח, וכ"ז לשון מושאל מנמצאת שאינה שלו, אבל בהכיר בה אם המעות פקדון לא שייך להזכיר שבח וגם המעות הם החזרת הפקדון ולא אחריות, וכן לשמואל אין לו מעות מפני שנתכוין ליתנם במתנה.

שם במאי קמיפלגי רב סבר אדם יודע כו' יש לעי' איך שייך לקבוע הלכות קבועות על מאורע משונה, ועו"ק דבקדושין מ"ו ב' ילפינן ממתני' דהמקדש בזו ובזו ובזו שאם אכלה הראשונה חייבת להחזירה ש"מ דמעות בעלמא חוזרין, ולדעת רוב הראשונים וגרסתם ילפינן מהתם למקדש אחותו, וש"מ דזהו נדון כללי אם מעות מתנה או חוזרין, ובקדושין שם הבאנו דברי הרמב"ן דיליף בק"ו דמ"ד מעות מתנה באחותו כ"ש במקדש בזו ובזו.

וביארנו שם דבאמת אין הנדון פרטי אם כונתו לפקדון או למתנה, אלא הנדון בעיקר הדין אם הנותן לחבירו בלשון שמשמעותו בעלמא נתנה גמורה, כמו קדושין ומקח שבמקום ששייך קדושין ומקח הרי כונת

להחזיק בקרקע, ולא לשם פקדון אלא ע"מ שיחזור ויגבם ממנו.

והריטב"א הביא י"א שזה לשון ר"י גאון, וא"כ י"ל בגמ' דהא דנחית לה היינו כדי שישתמש המוכר במתנתו, או שישמור פקדונו עד שיבא הנגזל לגבותה ממנו, ואע"פ שיודע שהמוכר משתמש במעות לא איכפת ליה, שאין לו ענין במעות אלו דוקא, וניחא ליה גם אם יתחייב לו תמורתן.

והרא"ש הוכיח מגמ' זו דלא מצי לוקח לתבוע פקדונו כ"ז שלא בא הנגזל ליטול השדה מתחת ידו, ואם אין זו גרסת הגמ' אין להוכיח מזה כלום, [דר"י גאון לא נתכוין לחדש דינים, אלא ליישב העובדא דנחית לה אם אין כונתו למקח כלל], ושפיר יש לקיים דברים כפשטן דהמעות פקדון, ואין עיכוב למפקיד לתבוע פקדונו בכל שעה שירצה, וכ"כ במל"מ פ"ט מגזילה ה"ז בשם בעה"ת, - במ"ש הראשונים ז"ל דלשמואל מהני קבלת אחריות דלא להוי מתנה, בזה י"ל דאחריות משמע רק אם יבא הנגזל ליטלה ממנו.

ח. **שם** תוד"ה מעות, תימה בהגזול קמא כו', דברי הגמ' שם צ"ת, שפירשו שקונסין את הלוקח מן הגזולן שלא יתן לו הנגזל שבת, והוא חוזר וגובה השבח מן הגזולן מבני חורין, וצ"ע דא"כ הקנס לגזולן, ובגמ' מייתי מינה שהקנס ללוקח, ועוד שאם ראוי לקנוס את הלוקח להפסידו היציאות, למה ישלם לו הגזולן מה שהפסיד לו הנגזל, הרי בפשוטו התחייבותו על מה שנוסף בשבח על היציאה, ועוד שאין משמעות בברייתא שמפסיד את היציאה כמ"ש תו' שם א' ד"ה דאתא, דהא ברייתא שבח קתני והיינו היתר על ההוצאה כדתינא ט"ו א', ובתו' שם כתבו דבלא"ה משני שפיר, וכן צ"ל שלא רצו להאריך כיון דבלא"ה לא קאי הדיוק מהברייתא, ומסקינן דלא גזרו בשוגג, ואם

לקושטא דמילתא גזר ר"מ שהנגזל לא יתן לו יציאותיו, הדין נותן שהלוקח יפסיד לגמרי גם היציאה וגם השבח, וברייטא מיירי בלא הכיר בה, (ובדוחק י"ל לדעת המקשן דמהני קבלת אחריות של המוכר לגבי היציאות שהלוקח מפסיד מהנגזל משום קנסא, דבזה הקנס ראוי יותר על הגזול, ולכן הוא מתחייב לו), ואולי יש לדחות דס"ד שהלוקח ידע שהוא גזולן ולא ידע ששדה זו גזולה, ולכן המוכר רוצה לעמוד בנאמנותו, אבל הנגזל נוטלה ממנו כיון דסו"ס ידע שגזולן הוא, ודוחק.

והפ"י נראה דלקושטא דמילתא אין לחדש דמהני קבלת אחריות על השבח בהכיר בה, דלא שייך אחריות אלא כשהלוקח נכנס לספק על אחריות המוכר, אבל בהכיר בה כמו שהנותן מעות פקדון במקדש אחותו לא שייך להזכיר אחריות אם יתבטלו הקדושין, כך לא שייך להזכיר אחריות אם יטלוה ממנו, דודאי נטולה ועומדת היא, דמעיקרא בגזילה נחית לה, ואפי' יש לו קרקע וקנו מידו יש לחוש משום ריבית, כיון שאין כאן צד מקח ולא טעות וגזל, אלא מעיקרא כפקדון דמו, וכיון שמרשהו להשתמש הר"ז כמלוה, ואסור משום ריבית טפי מסאה בסאה, [ובאמת גם גביית הקרן ממשועבדים צ"ע בהכיר בה אם לא מהני חזר ולקחה מבעלים הראשונים, עי' בגמ' ע"ב ב', ועי' לקמן סק].

והרמב"ן במלחמות כתב דבשום צד לא גבי שבחא אפי' כתב לו ויש לו קרקע דמלוה הוא, עי"ש, והרשב"א כתב דבקנו מידו או שיש לו קרקע ופירש לו את השבח מהני, והר"ן כתב שאין זה מחזור בעיניו, והביאו הנמו"י, וכן הרא"ש חלק על הרז"ה בזה, ודברי הריטב"א צ"ב שכתב דלרב סגי בפירש אפי' אין לו קרקע ולא קנו מידו, וכנראה ס"ל דרב פליג על מיחזי כריבית, וא"כ החסרון רק בגלל שלא פירש, וס"ל דאף בכה"ג יש לזה מעלת זבניו, וכדעת הרז"ה והרשב"א, שו"ר בראב"ד על הרז"ה שכתב ג"כ כהריטב"א.

מידו בתומים סי' קט"ז סק"ד הקשה בשם החו"י דבשו"ע סי' שע"ג ס"א מבואר דאף בהכיר בה שאינה שלו גובה את הקרן מנכסים משועבדים, ובגמ' ע"ב ב' אמרו מ"ט מיקרי שטר לענין משועבדים משום דניתן ליכתב כי המוכר רוצה לפייס את הנגזל ולקיים את השטר, וש"מ דהא דחשיב שטר לענין משועבדים זהו רק מכח זה דמהני חזר ולקחה מבעלים הראשונים, ואם בהכיר בה לא מהני חזר ולקחה, א"כ מ"ט גבי ממשועבדים, ובבהגר"א שם סק"ו ובסי' שע"ד סק באמת כתב דהרמב"ם והשו"ע סברי כבעה"ת דמהני חזר ולקחה ולכן גובה ממשועבדים, מיהו בב"י ל"מ כן, וגם לא משמע שהרמב"ם חולק על הרי"ף וכה"פ.

והאחרונים הנ"ל הוכיחו מבריתא דב"ק צ"ה ב' דמוקמינן לה בגמ' בלוקח ת"ח, ובתו' ד"ה מעות הוכיחו מזה דבהכיר בה מהני קבלת אחריות על שבח, ושם בגמ' מבואר דקרן גובה מנכסים משועבדים, הרי בהדיא דאף בהכיר בה יש לזה דין שטר לגבות ממשועבדים, ובפני יהושע הניח ד"ז בצ"ע.

והתומים כתב ליישב דהתם לאו מדין שטר אתינן עלה, אלא מעיקר המקח שהמוכר לחבירו בעדים גובה מנכסים משועבדים משום דקלא אית ליה, כדאמר ב"ב מ"ב א', וסוגיא דב"מ דתלי לה בחזר ולקחה היינו כדי לתרץ גם למ"ד שיעבודא לאו דאורייתא.

ובאמת נראין הדברים דלא שייך כלל מושג של שטר בהכיר בה, לפי סוגיין דמעות מתנה או פקדון, דשטר זה אינו אלא לרמות בו, שהרי שניהם יודעים שאין כאן מקח כלל, ואם עשו שטר הרי כל מהותו רק כדי שיחזור ויקחנה מבעלים הראשונים, כמו מה שאירש מאבא, והכא סמכא דעתיה, ואפשר דבזה לא הוה בעא מיניה שמואל מרב,

והרמ"א בסי' שע"ג ס"א הביא פלוגתת הרמ"ה והרא"ש, ולא הזכיר דבעינן קנו מידו או יש לו קרקע, וכבר העירו בזה הסמ"ע והש"ך מכת"י, ובבאר הגולה כתב דבספיקא דדינא אין מוציאין מיד המוחזק, ולכאורה יש כאן גם חשש איסור ריבית.

ולענין דמי ההוצאה בהכיר בה שאינה שלו הוכיח הש"ך שם סק"ז שמקבל ההוצאה מבעל הקרקע.

אח"ז ראיתי במלחמות ב"ק שם שהעיר מהדברים הנ"ל, עיי"ש וברשב"א ב"ק, ולע"כ.

ט. **שם** בעא מיניה שמואל מרב חזר ולקחה מבעלים הראשונים מהו, פי' תו' דהיינו דוקא בלא הכיר בה, דבזה שייך ניחא ליה דליקו בהימנותיה, אבל אם הכיר בה הרי ידע מעיקרא דמעות פקדון או מתנה, ולא שייך להזכיר ע"ז מקח כלל, וכ"כ הרי"ף והרא"ש וש"פ והובא ברמ"א סי' שע"ד ס"ב, [והגרע"א ז"ל ציין לדברי הר"ש תרומות פ"ו מ"ג דפליג ע"ז, ונראה דלא נחית הר"ש לזה אע"פ שכתב בלשונו דאפי' באינו מכיר בה, אבל כיון דעיקרו להוכיח דמיידי אפי' באינו מכיר, לא דק להזכיר דבהכיר בה לא שייך כלל ד"ז, דלא קאי השתא בההיא סוגיא (וערשב"א ב"ב ס"ט ב' שהביא ד"ז, וכתב לחלק בין קרקע מסוימת, לקרקע בעלמא)].

ברם בסה"ת שער מ"ז ס"ב פליג ע"ז וס"ל דאפי' בלא הכיר בה קנה לוקח, והוכיח כן מהא דמיתנין עלה מה שאירש מאבא מכור לך דהכיר שאינה שלו, ולא נתפרשה ראי' זו דהתם ודאי ניחא ליה דליקום בהימנותיה שהבטיחו ע"ז, אבל בהכיר בה המעות פקדון, ולא הבטיחו ע"ז כלל, וכנראה הוכחתו רק לענין חלות המקח דמהני אע"פ שהלוקח ידע שאינה שלו, אבל אין מזה ראי' להכיר ונתן מעותיו פקדון.

עכ"פ לענין הלכה מ"ש בשו"ע סי' שע"ג ס"א דהכיר בה גובה הקרן ממשועבדים לא מיירי בשטר, דאין שייך שטר בהכיר בה וכמש"כ, וע"כ מיירי במכר בעדים וכדרב ב"ב מ"ב א' דגובה מנכסים משועבדים.

י. **שם** א"ל מה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו, באמת לא מכר לו מתחלה כלום, והשתא נמי לאו מכח הגזלן הוא קונה אותה, שהרי פי' הרמב"ן שהגזל מוכרה ללוקח, והוא כדן עבד כנעני, מ"מ נקט רב לישנא שהוא אמת בעלמא, לומר שגם כאן דעתו ליתן לו כל זכות שתבא לידו.

שם מ"ט מר זוטרא אמר כו' לקמן ט"ז א' אמר רבא טעמא דלא לקרייה גזלנא, ולרבותא נקט ליה דסמכא דעתיה טפי, ולא בא לאפוקי דסגי בטעמא דליקום בהימנותיה, אבל רב אשי שהוסיף על מר זוטרא ידע דמר זוטרא דוקא קאמר.

שם איכא בינייהו דמית לוקח כו' דמית גזלן כו' פי' תו' דמת לוקח קודם שחזר ולקחה מבעלים הראשונים, ולכאורה ה' מקום לומר איפכא דליקום בהימנותיה שייך רק בלוקח עצמו, אבל דקרו ליה גזלנא שייך גם בבני הלוקח, אלא דידעו בגמ' שרב אשי בא להוסיף על מר זוטרא, דלשון הימנותיה כולל טפי מלשון לא נקרייה גזלנא.

והנה הא דמית גזלן אינו מובן מי לקחה מבעלים הראשונים, דבני הגזלן אין עליהם שום חיוב וודאי לא טרחי לאוקמה ביד הלוקח, וכמ"ש הראשונים ז"ל, ונראין הדברים שכונת הגמ' לבאר דגולנא והימנותיה שוין בו ובבניו, בין של גזלן בין של לוקח, [ואמנם ה' מקום לומר דלא חייש להימנותא בבניו, אבל אם חש להימנותיה, חייש נמי דלא לקרייהו גזלנא] וכיון שעיקר כונת הגמ' לבאר סברת פלוגתתם ולא הנפ"מ בעצמה, אין דוחק אם נפ"מ רק באופן רחוק, כיון שבאו לאפוקי

דעיקר הספק בסתמא מאי, וכאן הר"ז כמפרש שיקחנה מבעלים הראשונים, [מיהו אכתי לא שייך ע"ז תהא במאמינו דכיון שיודע שלא היתה שלו, לא סמכה דעתיה, ועי' להלן דאפשר דלר"מ מהני, וברייאת דהתם ר"מ היא], ולפ"ז בגמ' ודאי מתפרש בלא הכיר בה דוקא, דהא קאי אמצעות מתנה או פקדון, ואין לנו מקור שיש מושג שטר בהכיר בה, אלא שיש לדון מסברא אם שייך שטר כזה ע"מ שיחזור ויקחנה מבעלים הראשונים.

ולפ"ז ברייתא דב"ק למאי דמוקמינן לה בהכיר בה ע"כ מיירי במכרה בעדים בלא שטר, ופירש לו אחריות דהא אתיא כר"מ דאחריות לאו ט"ס כדקתני התם בהדיא, מיהו אכתי חיוב השבח קשה להסבירים דאסור משום ריבית, ועמש"כ בזה לעיל סק"ח, ואפשר דהמקשן שסבר דמיירי בהכיר בה מפרש דשבח היינו היציאה, אבל השבח היתר על היציאה אינו גובה מהמוכר בהכיר בה, וניחא בזה משה"ק תו' מגלן דמפסיד היציאה, ואמנם הו"מ לאוקומי בלא הכיר בה ובשבח היתר על היציאה, אבל למאי דסבר דמיירי בהכיר בה ע"כ מיירי ביציאה, וס"ל דמה שמשלם לו היציאה לא מיקרי ריבית, כיון שהוא אינו מרויח בזה כלום, עי' לעיל סק"א מלשון הרשב"א בזה, ומ"מ הדבר קשה להתיר כיון דבהכיר בה כהלואה גמורה חשיבא, ורק לגבי מיחזי כריבית יתכן דמהני סברא זו, כמש"כ שם, ויתכן שהמקשן סבר דלא ידע ששדה זו גזולה, ואפ"ה קנסוהו כיון שלקח מגזלן, וג"ז דוחק.

ואם נימא דלר"מ קנה הלוקח כדן דשלב"ל, ערמב"ן בזה, י"ל דלר"מ מהני שטר בהכיר בה שהוא נעשה כדי שיקנה אותה כשיקנה הגזלן מן הגזלן, וכזה חשיב שפיר זבני, לענין חיוב שבח או רק היציאה, ומהני יש לו קרקע או קנו מידו, וברייאת דהתם ר"מ היא.

והקשו בתו' דבמכרה ג"כ מחזיר לו מעותיו, וא"כ נתינת גוף השדה כמעותיו דמי, ובאמת אם החזיר לו מעותיו פשיטא דלא קנה לוקח, אלא שהמוכר הולך לפייס את הנגזל קודם שיתבענו הלוקח, וכונתו להראות יושרו ללוקח, וכיון שעדיין לא תבעו או לא התחילו בגביית חובו, הרי הוא טורח לטהר שמו גם מהגזלנות, מיהו לפמש"כ דלקרייה גזלנא היינו נמי דליקום בהימנותיה, א"כ ודאי כשנטל ממנו ממון שלא כדין נחא ליה דליקום בהימנותיה, שאפי' אם יחזיר לו המעות יקראנו גזלן, כלומר אדם שאינו נאמן בדרגת גזלן שנטל ממון שלא כדין, שו"ר שכ"כ בתו' הרא"ש.

וי"ש לעי' למה לא דנו במקבל מתנה מטעם אחר, שהרי מעיקרא לא נתן לו מתנה משלו, ועכשיו ששילם לנגזל, אם יעמידנה למקבל מתנה נמצא שהפסיד מעות בשביל מתנתו, וי"ל דמ"מ מזה שטרח לקנות אותה שדה מוכח שכונתו לטובת המקבל, וש"מ דניחא ליה דליקום בהימנותיה.

יא. **שם** פשיטא זבנה אורתה ויהבה במתנה, פרש"י קודם שלקחה מבעלים הראשונים, והמציאות משונה שמכר שדה שהלוקח בתוכה והוריש לבניו, ובודאי שלפי הענין בגמ' מיושב טפי כפי' הרמב"ם שעשה כן לאחר שלקחה, דבזה שייך לשון מכירה וירושה ונתינה, אבל בסברא קשה איך יועילו הסימנים טפי מאמירה בפיו, וכיון שאם אמר לעצמי לקחתיה לא מהימן, מה יועיל יותר בסימנים שמכרה לאחר.

ואפשר דמיירי באופן שאינו נראה כמערים, אלא הוכיח סופו על תחלתו שלצורך זה חזר ולקחה, ואע"פ שבעלמא לא מהימן דאמרינן מיהדר קא הדר ביה, דלא עביד איניש דזבין לנפשיה שדה שמכרה בגזילה, ובודאי לצורך הלוקח זבנה, אבל אם לא נתכוין לקנותה לצרכו אלא למכרה, הרי

דליכא נפ"מ זו, ולפ"ז מתפרש שפיר בלקחה גזלן ע"מ שתקנה לו מעכשיו ולאחר מיתה.

ואפשר שאם נתן מעות לנגזל והוא הסכים למכרה לו רק לאחר כמה ימים ובינתיים מת הגזלן, כיון שחל המקח רק בשעה דלא קרי ליה גזלנא הרי הוא רוצה שיחול המקח לבניו, לפי הצד הזה בגמ', ואע"פ שנתן המעות לקנות ללוקח, מ"מ אם אירע סיבה שאינו רוצה שיקנה ללוקח אין מוציאין מידו, ודכוותה מתפרש נמי בדמית לוקח, שקודם חלות הקנין מת הלוקח, אפי' אם כבר נתן מעות ע"ד שיקנה הלוקח, מ"מ אם מת קודם חלות הקנין, אזלינן בתר דעתו בשעת חלות הקנין.

וביאור הדברים דכיון שאנו נותנים השדה ללוקח בלי לשמוע מהמוכר שלקחה ע"ד כן, הרי הדבר צריך להיות ברור בלבו ובלב כל אדם שלקחה לצורך הלוקח, ולכן אם בזמן חלות הקנין אין הדבר ברור כן, אפי' אם מתחלה נתן המעות ע"ד כן, מ"מ א"א להפקיעה ממנו בלא גילוי דעתו מפורש.

ולדעת הסוברים שיכול לחזור בו מיד קודם שיחזיק בה הלוקח, אפשר לומר דמת גזלן מיד אחר שלקחה ג"כ כחזרה דמיא, אבל לכאורה אם יכול לחזור בו הרי זכו הבנים בקרקע והר"ז תלוי בדעתם, ואפשר לומר שאם נחא ליה בקנין הלוקח גם לאח"מ, הרי הוא מחליט בקנין מחיים, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א סל"ז סק"ז בכ"ז.

מ"ז א' אלא איכא בינייהו דיהבה במתנה כו' לפ"ז נראה דלא לקרייה גזלנא וליקום בהימנותיה ביאורן שוה, דהיינו שאין החשש שמא יחרפנו ויקראנו גזלן, אלא דמר זוטרא סבר דלא חייש למיקם בהימנותיה אלא כשנטל ממנו ממון שלא כדין, שזוהי נאמנות של אדם פשוט שאינו גזלן, ורב אשי בא להוסיף בלשונו נאמנות של אדם ישר אף להעמיד מתנתו בידו.

בפשוטו כבר הוציאה הנגזל מידו, שהרי כבר מטיא אדרכתא לידיה, למאי דקי"ל כר"פ.

ואאמו"ר שליט"א הוכיח מזה שהלוקח לא קנה מיד בלקיחה מבעלים הראשונים, אלא שהמוכר כאומר לו לך חזק וקני דמי, וסתמא אם השדה בידו עדיין, הרי הוא עושה בה קנין חזקה, ומיושב בזה הא דיכול המוכר לגלות דעתו מיד שלא נתכוין ללקחה עבור הלוקח, וזהו דין זבנה ואורתה, וכן הא דמית גזלן מיירי שמת מיד אחר שלקחה קודם שהחזיק בה הלוקח, ואם ניחא ליה דליקום בהימנותיה רשאי הלוקח להחזיק בה גם לאחר מיתתו, מיהו לפ"ז צ"ל דיורשים נמי ניחא להו במאי דניחא לאבוהון, שהרי הוא מחזיק מכח בעלותם, וכן יש לדון בכל לוקח שנתן מעות והמוכר אמר לו לך חזק וקני, והחזיק לאחר מיתת המוכר.

ובאמת סתמות הגמ' מיושב טפי אם לאחר שלקחה הגזלן ומת עדיין לא הוחלט המקח, וכן בזבנה ואורתה לאחר שלקחה, אבל הראשונים ביארו בקושיא דרמב"ח במאי קני הרי לא נתן מעות ולא עשה קנין, וכמ"ש תו' והראשונים ז"ל, ומשני רבא דבההיא הנאה שמאמינו מקנה לו מיד כאילו נתן לו מעות, או שקונה עבורו מיד, ואם מיירי שקונה בחזקה הרי לא קשה מידי במאי קני.

והרשב"א פירש דקושיא דרמב"ח רק על גבאה בחובו או קיבלה במתנה,

שלא עשה קנין כסף עבור הלוקח, ומשני רבא שהלוקח קנאה מן המוכר בההיא הנאה דמאמינו, אבל כשלקחה במעות פשיטא שנותן המעות עבור הלוקח, ומהני מדין עבד כנעני ועדיפא מיניה כיון שנטל מעות מן הלוקח עבור השדה הזו ובמקום להחזירה ללוקח נותנה לבעלים הראשונים בשביל הלוקח, מיהו גם בגבאה בחובו עושה קנין לזכות בה, ויכול לעשות הקנין לטובת הלוקח, ועמ"ש אאמו"ר

מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שלא לאוקמה קמי לוקח קא בעי, וכן יש לפרש דעת הרב אב"ד והר"י מיגש בתשובה.

והרמב"ן כתב ע"ד הרב אב"ד שפי' שמכרה מיד, ואינו נכון, והיינו משום דמכירה לא עדיפא מדיובור בהדיא וכמ"ש"כ, אבל אפשר ליישב דמיירי באופן שניכר שלא שינה דעתו וכמ"ש"כ, והרמב"ן הסכים לדעת רש"י וכתב ששניהם לא זכו בה, דהא חזינן דלא חייש להימנותיה, ומשמע שאפי' למר זוטרא לא קנה הראשון, [דלשון פשיטא שבגמ' משמע לכו"ע], אע"פ שלשני נתנה במתנה וליכא גזילה, מ"מ אדם כזה שנותן מתנה בגזילה נוספת, לא חייש ליקריה כלל.

והטור סי' שע"ד כתב דזכה השני, ולא נתפרש מ"ט, הרי בלוקח השני יש גם חסרון דלא סמכה דעתיה, שהרי אין השדה ברשותו אלא ביד הלוקח הראשון, או ביד הנגזל, ובכה"ג הו"ל כמה שאירש מאבא, [שו"ר שכ"כ הריטב"א], ועוד דבפשוטו בכה"ג הו"ל כהכיר בה שאינה שלו שכתבו תו' והראשונים דלא קני בחזר ולקחה, ואפשר דבכה"ג הגזלן מפרש ללוקח שני שדעתו לקנותה מהנגזל, דבלא זה לא יקחנו ממנו, שהרי הוא רואה שאינה תחת ידו, והרי פירש לו שלאוקמה קמי לוקח שני לקחה, אבל הלשון סתום ומשמע שמכרה לשני כמו לראשון שסבור שהיא כבר שלו, ולא הכיר בה, וא"כ אין לחלק בין שני לראשון, וכמ"ש הרמב"ן.

יב. **שם** נפלה לו בירושה כו' הקשה אאמו"ר שליט"א אפי' לצד שנתכוין להעמידה ביד הלוקח, איך זכה בה הלוקח, הרי בלקחה פירשו הראשונים ז"ל שהוא לוקחה בשביל הלוקח, וכן יש לשאול בנתנו לו במתנה שפסק הרמב"ם שזכה בה לוקח, במה זכה בה, ולמ"ש הטור בשם הרמ"ה שהלוקח הראשון מיקרי מוחזק, י"ל שקונה אותה בחזקה, אבל

גם שהכל מכח הנותן, וצריך ראי' דארצי קמיה ומכוין לזכות עבורו, והמחבר בסי' שע"ד ס"ד סתם כהרמב"ם והרמ"ה, והרמ"א כתב דנראה עיקר כש"פ דברשות גזלן היא, ועי' בסמוך.

במגילה כ"ו ב' [ציינו בגהש"ס] נחלקו ג"כ כה"ג אם מתנה כמכירה בביהכ"נ, והתם קי"ל לקולא דמתנה כמכר, [שו"ר שיש שם פלוגתא בזה], ולפ"ז הי' ראוי לפסוק גם כאן כן, דמשמע שפלוגתתם בסברא זו עד כמה מתנה כמכר, ויש לחלק דהתם דיינין כמה מתנה כמכר מבחינת הנותן, וכאן דיינין כמה טרח המקבל כדי לקבלה מהמוכר, ומ"מ אם קי"ל כרב אחא לקולא במוחלט, ראוי להשוות ד"ז כאן שמתנה כמכר, דודאי מסתברא דבחד טעמא פליגי, ומי שמחמיר בבהכ"נ סבר שאותו טעם שייך כאן, ולית לן למיעבד תרתי דסתרי, אא"כ נימא דנקטינן בפלוגתייהו לקולא מספק, דתו לא הוי תרתי דסתרי לנקוט בכל דוכתא לקולא.

שו"ר בשם טורי אבן שנתקשה בזה, והרש"ש חילק דהכא בעינן הוכחה שטרח לקבל שדה זו במתנה, אבל התם סגי שטרח לקבל כל מתנה שהיא, ואפי' אם רצה מתנה אחרת, מ"מ כשקיבל את ביהכ"נ הר"ז במקום טובה שעשה לו ומהני לחלל הקדושה כמכר, ויש גם סברא איפכא דלא סגי בטובה שעשה לו לחלל קדושת ביהכ"נ עי"ש, ומ"מ מסתברא דרב אחא ורבינא בחד טעמא פליגי, ושפיר פסק הרמב"ם דמתנה כמכר, כיון שבמגילה ברור מה היא הקולא, שו"ר דבכמה דוכתי הוזכר טעמא דניח נפשיה במתנה גיטין נ' ב' ב"ב קנ"ו א', וא"כ י"ל דכל מקום נדון בפ"ע, ולא תליא פלוגתייהו הא בהא כמ"ש הרש"ש, ובזה יתיישבו דברי הראשונים שפסקו כאן דמתנה אינה כמכר, אבל גם דברי הרמב"ם מיושבים כיון דמסתברא דרבינא סבר בתרתייהו דמתנה כמכר.

שליט"א בסל"ז סק"ז בביאור דברי הרשב"א, ועי' לקמן ס"ק י"ד.

יג. **שם** גבי איהו בחובו חזינא כו' באמת הדבר מחודש להחליט דלאוקמה קמי' לוקח גבי לה, דלא שמענו אלא בעושה ענין מיוחד לחזר אחר הנגזל לקנות ממנו שדה זו, אבל כשצריך לגבות חובו ממנו אין לנו הוכחה כ"כ, וי"ל כיון שבלא"ה צריך להחזיר המעות ללוקח, מסתברא דניחא ליה להחזיר לו אותה קרקע, דעי"ז קאי בהימנותיה בלא הפסד ממון, מיהו טעם זה לא מהני במתנה, אלא דע"כ נקטינן דמתנה כמכר, והי' חייב לו מתנה זו, כתשלום על איזו טובה שעשה לו.

ולפ"ז צ"ע במה שחלק הרא"ש ע"ד הרשב"א שכתב דה"ה אם יש סיבה אחרת שבחר בקרקע זו, דודאי אין לך בו אלא חידושו כשלקח דוקא קרקע זו בלא שום סיבה, אבל אם זו עדיפא ליה משום עידית או בר מצרא, הר"ז בכלל מה שאמרו בגמ' דלית ליה ארעא אחריתי, והיינו ארעא דכוותה, וכן הסכימו הריטב"א והר"ן ונמו"י לדברי הרשב"א, אבל בלקחה מבעלים הראשונים אפי' שהוא בר מצרא דידה מודה הרשב"א דלאוקמה קמי' לוקח זבנה, ורק בגבאה בחובו אמרינן שצריך הוכחה גמורה והיינו בדאית ליה ארעא דכוותה.

שם יהביה ניהליה במתנה פליגי בה כו' נחלקו הראשונים מה הדין מספק, והטור בשם הרמ"ה כתב דהלוקח מיקרי מוחזק, וצ"ע אמאי הרי בפשוטו מיירי גם כשכבר לקחה הנגזל מן הלוקח, דהא מטיא אדרכתא לידיה, ולכן לא חשיב מוחזק כלפי הגזלן, וכיון שהגזלן קיבלה מן הנגזל, צריך ראי' לאפוקה מיניה, וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א וש"פ אע"פ שפירשו שהגזלן לוקחה מיד עבור הלוקח, ואפ"ה החשיבו הגזלן כמוחזק כיון שהמחודש הוא ליתנה ללוקח, ובמתנה נוסף

הלוקח האמינו והוא רוצה להוכיח שיפה האמינו, ומרגיש חובה כלפי הלוקח לעמוד בנאמנותו, שהרי ההנהו בזה שהאמינו, ולפ"ז מר זוטרא ורב אשי הגדירו הלשון בהנאה שהאמינו, כדי לבאר פלוגתתם בדין מתנה, אבל גם בדרכא מתפרש שזוהי הסיבה שהמוכר קונה אותה עבור הלוקח, וא"צ קנין כסף מהמוכר ללוקח.

ועדיין הלשון צ"ב, דמשמע בגמ' שרבא ביאר במה קנה הלוקח מהמוכר, ואפשר דלא אמרינן נחא ליה דליקום בהימנותיה אלא כשחל קנין מהמוכר כלפי הלוקח, דאיכא הימנותא שלא לבטלו, ולכן הוצרך רבא לבאר שיש חיוב בההיא הנאה כעין ממון של קנין, ולכן הוא בא לקיימו ע"י שקונה מתחלה ללוקח, אבל בלא חיוב של ההיא הנאה שקדם למקח של המוכר מהבעלים, לא היה מרגיש חיוב למיקם בהימנותיה.

והר"ן כתב דאכתי לא מהני רצון המוכר לקנותה ללוקח, אא"כ יש לו חיוב כלפי הלוקח כממון או הנאה, ולא נתפרש למה לא יוכל להקנותה לו מדין עבד כנעני, ונראה מדבריו שהמוכר קונה לעצמו ומיד מקנה ללוקח, ולא כהרמב"ן והרשב"א שהבעלים מקנה אותה ללוקח, וכ"מ בלשונו ט"ו ב', וכ"נ בשטמ"ק בשם הריב"ש שביאר שהנגזל אינו מקנה אותה ללוקח ע"ש, ולפי דבריהם אמנם הלוקח קונה אותה מיד בשעת הקנין מן הבעלים, אבל אינו קונה אותה מיד הבעלים, אלא לאחר שקנאה המוכר הוא מתכוין להקנותה לו מיד בההיא הנאה.

והריטב"א כתב שני הפירושים יחד בשם תו' דבההיא הנאה הו"ל כנתן כסף למוכר לאחר שהמוכר לקחה מבעלים הראשונים, וסיים ולא עוד אלא שאף הנגזל עצמו לדעת כן מוכרה והוא גומר ומקנה ללוקח, וזה כפי' הרמב"ן והרשב"א, אבל בזה קשה דא"כ תיסגי בניחא ליה למוכר, וא"צ

שם ועד אימת נחא ליה דליקום בהימנותיה אר"ה כו' פי' ר"ה סבר דהיינו כל זמן שהלוקח מאמינו עדיין ומצפה שיקיימנה בידו, אבל אם כבר תבעו בדין, הרי כבר החזיקו בגזלן ולא תשוב נאמנותו עליו, וחב"ד סבר דכ"ז שהלוקח תלוי בתשלומי המוכר הוא טורח לעמוד בנאמנותו לקנות השדה במקום לשלם, ור"פ סבר דכ"ז שלא נתפרסם קלונו ברבים הוא טורח לעמוד בנאמנותו.

ויש לעי' במתנה דליכא העמדה בדין עד אימת, ואם נתן לו מתנה אחרת, הר"ז כשילם ללוקח ולא קנה המקבל, ומסתברא שיש זמן שכבר נתיאש המקבל ממנו, ותו לא טרח להעמידה בידו.

יד. **שם** מתקיף לה רמב"ח מכדי האי לוקח במאי קני כו' א"ל רבא תהא במאמינו כו' לשון הגמ' משמע שרמב"ח הקשה היכי אמרינן מה מכר ראשון לשני, הרי לא מכר לו כלום דהאי שטרא חספא בעלמא הוא, ומשני דבההיא הנאה כקנין כסף דמי, והוא קונה אותה בהנאה זו כעת, ולעיל דאמרו טעמא דליקום בהימנותיה היינו מ"ט נחא ליה למכור בהכי, אבל עדיין אין זה עושה קנין שיזכה בו הלוקח, דבעינן שיתן כסף למוכר לקנותה ממנו, ועי' להלן שכ"ד הר"ן והריב"ש.

אבל קשה לפי' הרמב"ן והרשב"א ותו' הרא"ש ז"ל שהמוכר נותן דמים לבעלים שיקנה השדה ללוקח, וא"כ קונה הלוקח במעות מדין עבד כנעני, ועדיפא מינה כיון שהמוכר חייב מעות אלו ללוקח, והרמב"ן פירש דאח"כ דרבא ביאר לרמב"ח דבההיא הנאה דהימניה מעיקרא, גמר עכשיו להקנותה ללוקח, ולכן הוא לוקחה מיד לצרכו של לוקח, והיינו כטעמא דניחא ליה דליקום בהימנותיה, כלומר כיון שהמוכר מרגיש חיוב כלפי הלוקח להעמיד השדה בידו, לכן הוא קונה עבורו כי היכי דליקום בהימנותיה, שהרי

הוא, תדע שהרי כשלקחה מבעלים הראשונים עבדו לא יגבה חובו שהרי יש לו הקרקע, וע"כ דכונת הגמ' שניתן ליכתב לשטר מקח עכ"פ לראי'.

מיהו צ"ע דע"כ מיירי שאין למוכר שטר על שמו מהנגזל, שהרי לקחה מתחלה לצורך הלוקח, וא"כ מה תועלת בשטר שהוא מכרה ללוקח, ובדוחק י"ל שיש עדים שהוא לקחה, ואכתי השטר אינו אמת כי לא היתה שלו מעולם, וגם לא עכשיו כשלקחה, וצ"ע.

מיהו יש לעי' למאי דמספקא ליה לשמואל אם אמרין מה מכר ראשון לשני, א"כ איך גובה בשטר זה ממשועבדים, הרי אין לזה קיום גם אם יחזור ויקחנה מבעלים הראשונים, ואפשר דלרווחא דמילתא אמרו כן בגמ' לפי האמת שפשט לו רב, אבל בלאו האי טעמא נמי ניחא הא דגבי מנכסים משועבדים, כיון שהמוכר כותבו מרצונו כדי שהלוקח יסכים לקנות, וכיון שבשעת המקח סברו הלוקח והעדים שיש כאן מקח, הר"ז כשטר מקח שנתגלה שיש טעות במקח, דמהני לגבות בו מנכסים משועבדים, וה"נ לענין דמי המקח חשיב שטר, ואפשר דרק לס"ד דשמואל היינו מוכיחים כן מהברייתא, אבל לקושטא דמילתא לא חשיב שטר רק מפני שיועיל היכא דחזר ולקחה, והכי מסתברא שאין לחדש כן כיון שלא הוזכר בגמ' אלא מהאי טעמא.

קנין כסף של בההיא הנאה, כי הבעלים מקנה ללוקח במעות המוכר.

והרשב"א פירש דקושיא דרמב"ח על גבאה בחובו שלא נתן מעות לבעלים כדי לקנותה, ובפשוטו גם בקנין חזקה יכול לקנות עבור הלוקח, וגם נראה דסוגיא דפשיטא זבנה כו' הקדימו בגמ' לפלוגתא דרב אחא ורבינא במתנה, וא"כ לא נשנית בזמן רמב"ח שיקשה ע"ז, וגם מדהקשה על השטר שחספא בעלמא הוא משמע שהוא מקשה על יסוד הדין, והיינו משום דלא ידע שהמוכר קונה עבור הלוקח, ולכן דן על השטר שביניהם.

ובדברי מהרש"א בדעת תו', יעוי' מש"כ אאמור'ר שליט"א, ולע"כ בסוגיא דדשלב"ל.

יש לרדק במ"ש רמב"ח דהאי שטרא חספא בעלמא הוא, ובגמ' ע"ב ב' אמרו שגובה בו מנכסים משועבדים, מפני שניתן ליכתב אם יקחנה מבעלים הראשונים ומשמע דמהני בדין שטר מקח, ואפשר דבאמת לאחר שחזר ולקחה מבעלים הראשונים הרי השטר הראשון חשיב כשטר ראי' שהשדה של הלוקח כלפי המוכר, שהרי לצורך זה ניתן ליכתב מתחלתו, ומיושב בזה טפי הא דניתן ליכתב, כיון שניתן ליכתב בתור שטר מקח, ולא רק בתור שטר הלואה, ומ"מ לענין חלות הקנין חספא בעלמא

סימן ב

בדיני בע"ח גובה את השבח

ובלא חידוש התורה של שטר לאו כלום הוא, משא"כ במוכר שדהו שהשטר משמש לקנין ולראיה, ולכן יש לזה דין שטר אפי' בלא אחריות, ולפ"ז הוצרכנו לומר שיש פלוגתא נוספת בין ר"מ ורבנן בד"ז, אם יש חשיבות של שטר בלא אחריות משועבדים.

אב"ד לכאורה ה' נראה דאף ר"מ מודה בשטר שכתוב בו בהדיא שלא באחריות דגבי מבני חרי, דודאי יש תוקף של שטר לענין שלא יוכל לטעון פרעתי ולהד"מ, אבל שטר שנכתב סתמא ולא הוזכרה האחריות, הר"ז שטר החסר, דסתמא טעה הסופר שלא כתב האחריות, ושטר שיש בו טעות פסול, ולא ס"ל לר"מ ליתן כח לשטר כאילו כתוב בו אחריות, אלא שהי' ראוי שיכתב ולא נכתב, וזה מגרע בכשרות השטר, אבל אם כתב בהדיא שלא באחריות כיון שאין חסרון בשטר, הרי הוא גובה מב"ח.

ולפ"ז ר"מ ורבנן שוין בזה שסתמא יש כאן אחריות, אלא דרבנן סברי שיש דין אחריות מעיקר שטר ההלואה, ור"מ סבר שזה שטר פגום וחסר, ואין לו כח שטר, אבל במקום שהאחריות אינה ט"ס, אף ר"מ מודה שיש לזה דין שטר, כיון שאינו חסר משלימותו, וא"צ לחדש ששטר מקח יש לו דין שטר לצורך הקנין, אלא דכיון שלא ט"ס הוא, הרי השטר מושלם וכאילו פירש שאין בו אחריות, ולע"כ בסוגיא דלעיל, ומיושב בזה דאף לר"מ אפשר להלוות בשטר שלא באחריות, שלא יוכל לטעון פרעתי.

ב. **שם** לא קשיא כאן בשטרי הלואה דלא יחייב אינש זוזי בכדי, יש לעי' מ"ט חשיב זוזי בכדי הרי יכול לגבות מבני חורין

א. **י"ד א'** אמר שמואל מ"ט דרבנן סברי אחריות ט"ס הוא, פי' דבאמת ה' ראוי שהסופר יכתוב אחריות בלי להמלך בלוח, דכל מלוה סתמה כפירש באחריות היא, וא"כ הסופר צריך לכתבה בשטר, ואפי' לא כתבה מפני שטעה, מ"מ חשיב שיש כאן שטר עם אחריות, כיון שיש שטר על עיקר המלוה, וממילא הוא מעיד ג"כ על האחריות.

וי"ש לעי' לשמואל דאמר י"ג א' דלר"מ שטר שאין בו אחריות אינו גובה לא ממשעבדי ולא מבני חרי, מנליה דרבנן פליגי עליה בשטר שכתוב בו בפירוש שלא באחריות, הרי טעם פלוגתתם הוא מפני שט"ס הוא, אבל כשכתוב בו בהדיא שלא באחריות להוי כמלוה ע"פ שאין לו דין שטר, וצ"ל דבהדיא שמעינן להו דפליגי נמי בהא, וצ"ע היכן מפורש כן, [וכעת ראיתי במהר"ם שיף דנקט בדעת שמואל אליבא דרבנן דבכתב בפירוש שלא באחריות לא גמי מבני חורין, והקשה ע"ז מתו' ב"ק צ"ה א', ובאמת הדבר זר לומר דלשמואל א"א ללוות בשטר שלא באחריות, ואף אליבא דר"מ הדבר מחודש, ועי' להלן בזה].

וכ"ז הוצרכנו לפי הנראה מדברי הראשונים ד"ל י"ג א' דטעמיה דר"מ כיון שאין בו אחריות הו"ל כמלוה ע"פ, ואין לזה דין שטר והו"ל מפי כתבם דלא מהימני אפי' כעדים, וביאר אאמו"ר שליט"א דשטר הוא חידוש התורה בהללמ"מ שיחשב כעדים, וכיון שאינו משמש כשטר לא נמסרה הלכה של שטר לצורך מלוה על פה, והו"ל מפי כתבם וגרע מזה שהרי הם חותמין קודם המעשה, ואין כאן עדות שלוח, רק עדות על דעת המתחייב,

טובת הלוקח, ולכן לא הי' צריך לפרש, הגע עצמך שבא בע"ח וטרפה לאחר כמה שנים, האם זה פשוט שמגיע לו אחריות של כל המעות ששילם, הרי ודאי גם הרויח פירות בשנים אלו, ואם יש מקום לשער כמה האחריות, תו לא הוי ט"ס.

ורש"י פירש לספק יום אחד שמא לא יטרפה ממנו, ואם יטרפה שמא לזמן מרובה ויאכל בתוך כך פירות הרבה, משמע דבאמת אין תועלת ביום אחד, אלא זבין ליום אחד כלומר לשעה אחת, בשביל הספק שמא יהא לעולם, והלשון צ"ע דטפי הול"ל עביד איניש דזבין משום ספק לעולם, ולשון לימא משמע ליום אחד ג"כ ריוח הוא, ומה שהזכיר רש"י פירות הרבה אין זה מיישב עובדא דעיליתא דבסמוך, שאינכה אלא שימושי דירה.

ודעת הראב"ד לקמן ב' בהשגות על הרז"ה דלשמואל גם בנמצאת שאינה שלו צריך לפרש אחריות, וכ"ה בריא"ז הנדמ"ח, וגם הרמב"ן והרשב"א לא כתבו כן כדבר פשוט דהא לא הויא ארעא ליומא, דנמצאת שאינה שלו, ולפמש"כ דהחילוק בין מו"מ למלוה, י"ל דכל דנחית למקח צריך לפרש האחריות, משא"כ במלוה שהוא עושה טובה ללוה וכמש"כ לעיל.

שם תוד"ה שיעבוד, והא דאמר שמואל בחזקת הבתים כו' אפשר דלשון שלא באחריות מתפרש שבהדיא אמר לא באחריות, מדלא קרמר בלא אחריות, וראי' לזה מר"פ ור"ז ב"ב מ"ד ב' דאינהו ודאי כרבא ס"ל דאחריות ט"ס אפי' בשטרי מקח, ולדידהו ודאי מתפרש במפרש שלא באחריות, וגם בסוגית הגמ' שם מייטנין להו אדשמואל, ולר"פ דבנמצאת שאינה שלו חוזר עליו אפי' שלא באחריות, מייירי שמואל במכיר בה שהיא שדהו, וכדמשני התם אליבא דר"פ במכיר בה שהיא בת חמורו, וכן תירצו בתו' שאנן כאן, (ולא בעו לשנויי התם בפירש שלא באחריות

ואפי' מגלימא דעל כתפיה, ואדרבה במקח חשיב טפי בכדי, כיון שאפי' מב"ח אינו יכול לגבות ממנו.

ולכאורה הי' נראה דעיקר החילוק מפני שבמלוה הרי המלוה עושה לו טובה, ובודאי יתבע ממנו כל מה שהוא יכול להבטיח מעותיו, וגם הלוה אינו נמנע מלשעבד לו קרקעותיו, שההפסד הוא ללקוחות, ואם ימנע מזה הרי הוא חושדו שמתכוין להברית נכסיו ממנו, משא"כ בשטרי מקח שהלוקח ג"כ מעונין בשדה, ולכן אין האחריות כדבר המובן מאליו, וכיון שלא פירש אחריות הפסיד ומה שהזכיר דעביד איניש דזבן ארעא ליומיה, היינו דכיון דזבן מידי לצרכו, הי' לו לפרש תנאי האחריות, ואינו כדבר המובן מאליו, אע"ג דודאי לא עביד איניש דזבין ארעא באלף זוז ליום אחד, אלא דכיון שזכה לעצמו מידי, הר"ז עיסקה לשני הצדדים וצריך להמלך.

מיהו לפ"ז יש לדון בנמצאת שאינה שלו שכתבו תו' דהו"ל כשטר מלוה כיון שלא הי' כאן מקח, אבל אכתי כיון שהוא הי' לו רצון בעיסקה זו, הי' צריך להמלך ולפרש האחריות, וי"ל דהיכא שהמוכר יודע שהיא גזולה בידו, הר"ז כנוטל ממנו הלואה בערמה, ואינו בדין שיפסיד הלוקח בהלואה זו, יותר מהלואה שנתן מרצונו, וכיון שכן דיינינן הכי בכל אופן שהוציאו השדה מידו בגלל שאין לו כח בעלות בה, אפי' כשהמוכר טוען שהיא שלו, כגון שאבד שטרו, וכיון שאחריות בני חורין ט"ס, ה"ה אחריות משועבדים.

ואפשר שלכך הזכיר שמואל דזבין ארעא ליומיה, דהיינו דוקא כשהיה מקח אמיתי ליום אחד, אבל אין עיקר טעמו דסגי בריוח של יום אחד, אלא שעיי"ז הו"ל גם טובת הלוקח, ויש ע"ז שם מקח, לאפוקי הלואה או נמצאת שאינה שלו, שלא הי' כאן

עמו, ואמנם שמואל ס"ל שעבודא לאו דאורייתא, אבל לא הוזכר בגמ' שיהא תלוי זה בזה.

ואפשר דנדון שעבודא דאורייתא הוא אם שייך כלל חיוב ערבות על הנכסים לשלם חובות בעליהם, דאם שיעבודא לאו דאורייתא אין שום דין ערבות על הנכסים, ורק מדרבנן תיקנו ענין שיעבוד, ונפ"מ לענין קרבן יולדת לאחר מיתה, שאם יש שעבוד על הנכסים הר"ז בגדר מותר עולה, כמבואר קדושין י"ג ב', ואמנם שם הוא מלוה הכתובה בתורה, אבל יסוד הנדון אם יש מושג שיעבוד על הנכסים מלבד על הגברא.

אבל לבתר שנקבע ענין שיעבוד מדאורייתא או מדרבנן כיון שיש חילוק בין מלוה בשטר או בע"פ, הרי הדבר תלוי בדעתו אם מפרש השיעבוד בהדיא, או שהוא ט"ס וכפירש בהדיא דמי, ולא יועיל לזה שעבודא דאורייתא כיון שעכשיו הדבר תלוי בדעתו, וגם נשאר הדין בכל חיובי ממון כעין מלוה בשוה שאחריות ט"ס הוא, שלא נתנו תורת כל אחד בידו, והשוו מדותיהם.

מיהו עדיין לא נתיישב מה ענין אחריות של מקח לאחריות של מלוה, הרי במלוה יש שיעבוד על הגברא, והנדון הוא באחריות על הקרקעות לענין משועבדים, וזה שייך לנדון שעבודא דאורייתא, אבל במקח אם אין בו אחריות, הרי הוא פוטר עצמו משיעבוד הגברא, ואם ה' שעבוד גברא לשלם מבני חורין, ממילא ה' נעשה חוב זה כמלוה בשטר ע"י שטר המקח, כמו בנמצאת שאינה שלו, וא"כ נדון האחריות אינו ענין לשיעבוד נכסים אלא לחובת הגברא, וכבר נתבאר בזה לעיל סק"ב.

ואפשר עוד דבאמת יש שני נדונים באחריות דשטר מקח, א' אחריות דבני חורין ב' אחריות דמשועבדין, ובפרט לשמואל דס"ל שעבודא לאו דאורייתא קדושין י"ג ב', וא"כ

גם על גזולה שאין דרך לעשות כן, ולר"פ זהו תנאי שבממון ואינו בכלל תנאי המכירה).

וענין יצאו עליה עסיקין דבסמוך מיירי כשרוצה לחזור בו מהמקח, ולהחזיר למוכר את שדהו, ובוזה חילקו בגמ' דבמוכר באחריות רשאי להחזירה ולבטל המקח, וללישנא בתרא אינו יכול לחזור בו, וא"ת לענין ביטול מקח מה לי באחריות מה לי שלא באחריות, וי"ל דמי שלוקח שלא באחריות סבר וקיבל חייתא דקטרי, אבל מי שקנה באחריות יכול לחזור בו דהו"ל מקח טעות, דכיון שתובע אחריות ונה"ה בסתמא דט"ס הוא [ש"מ שרצה מקח בטוח, וא"כ בעסיקין הו"ל מקח טעות, וכ"ז קודם שלקחה ממנו העסיקין, דאז שייך ביטול מקח, אבל אם כבר נטלה ממנו הר"ז בדיני אחריות, כמ"ש הריטב"א בשם הרמב"ן].

מיהו צ"ע לר"פ דלעולם יש אחריות על שדה גזולה, א"כ מ"ש באחריות משלא באחריות, ויתכן דר"פ ס"ל כאיכא דאמרי דאף באחריות אמר ליה אחוי טירפך ואשלם לך, ואפשר דלענין לחזור בו ביצאו עליה עסיקין, אפי' מכיר שהשדה של המוכר, מ"מ יכול לחזור בו בגלל העסיקין, ולענין זה יש חילוק בין באחריות לשלא באחריות, כיון דחזינן שאינו מדקדק על מקחו, והדברים מחודשים, ולע"כ בסוגיא זו, ועי' חזו"א ב"ק ס"ג ס"ק י"א, (ושם הקשה שאם לא נתן עדיין מעות ונמצאת שאינה שלו א"כ איך נחייבנו לתת מכי דייש אמצרי, הרי לא ה' כאן שום קנין שיחייבנו לתת שהרי השדה אינה של מוכר להקנותה, ולשון אחוי טירפך ואשלם לך משמע שכבר שילם, ונחלקו בזה תו' והרמב"ם).

ג. **יש** לעי' למ"ד ב"ב קע"ה ב' שיעבודא דאורייתא, א"כ בלא טעמא דלא יהיב אינש זוזי בכדי יש לנקוט שנכסיו משועבדין, דכיון שהוא מחויב בדבר אף נכסיו משועבדין

יפרש שלא באחריות וסמכין ע"ז כעדות, וה"נ רשאי הסופר לכתוב בלי להמלך, ואם פירש בלא שבח הרי המוכר לא יתן לו שטר זה, וכן אמליך וכתוב דא"ל שמואל לרחב"ש ט"ו א' מתפרש מפני שבסתמא אין לו שבח, שו"ר בנה"מ סי' רכ"ה סק"א שתמה בזה.

ד. מ"ו א' גופא אמר שמואל בע"ח גובה את השבח, עיקר החידוש הוא בשבח שמחמת הוצאה, דהא יוקרא חשיב גוף השדה, ולא שייך שלא יגבה כמחירה עכשיו, וכן דיקלא ואלים וכיו"ב, אבל בשבח שמחמת יציאה בזה יש לדון משום דאקני, ויש לדון אם צריך לשלם ללוקח את היציאה, ויש שבח בניכוש וזיכול וכיו"ב שאין בזה חסרון דדאקני, ובזה מתפרש חידושיה דשמואל שבע"ח גובה את כל השבח ואינו משלם ללוקח את היציאה.

והטעם דכיון שגוף השבח של הבע"ח, אלא שיכולין לתבוע לשלם היציאה בדמים, והמוכר בלא"ה צריך לשלם ללוקח את השבח ואת הקרן, תו לא מחלקינן לגבות היציאה מן המלוה, והוא יחזור ויגבה חובו מן המוכר, ומוציאין מן הלוקח הכל, והחלק שראוי לקבל מן המלוה יקבל מן המוכר, ואין לו הפסד בדבר כיון שהמלוה עתיד לגבות ממנו שיעור ארעא ושבחא, נכ"ז לדעת הרמב"ן, דשבח היתר על היציאה כשבחא דממילא, ועי' לקמן סק"ה.

אבל במקבל מתנה שאינו חוזר על המוכר ע"כ יגבה היציאות מן הבע"ח, ויפסיד השבח היתר על היציאה כמו שמפסיד הקרן, ומה שאמרו שיפה כח מתנה ממכר אין הרווח למקבל מתנה שהרי מפסיד השבח היתר על היציאה, אלא שאלים כחו שלא לתת לבע"ח לטרון בלי לשלם היציאות.

ולפ"ז שבחא דממילא, ושבח היתר על היציאה גובה בע"ח ממקבל מתנה, אלא שמשלם לו את היציאה, וכמו שביארו

שעבוד הנכסים אינו מגיע עם חיוב הבני חורין, אבל כשדנים אם אחריות ט"ס כמו במלוה, אמרינן דלאו ט"ס הוא כיון שנחית לטובת עצמו, ועביד איניש דזבין ארעא ליומיה, וכיון שחסרון האחריות אינו ט"ס, שוב אין אחריות הבני חורין נעשה ט"ס, שהרי גם בזה שייך קצת עביד איניש דזבין ארעא ליומיה, ובלא קבלת אחריות אינו מתחייב כיון שהבע"ח גבה נכסים המשועבדים לו, ומשום פורע חובו של חברו לא מיחייב דמברית ארי הוא, ולכן לא יועיל אפ' אם יפרע לו הלוקח מכיסו, וערמב"ן ב"ב מ"ה א' שהזכיר אפשרות דשומא הדרא כשיהא למוכר מעות או נכסים, אבל זה מענין ועשית הישר והטוב ולא מעיקר החיוב, וגם לא נקט כן לעיקר עי"ש.

כ"ז קשיא לן מפני שענין זבין ארעא ליומיה לא נתיישב על הלב כה"צ, וכמ"ש סק"ב עי"ש, שהרי המוכר יודע שיש לו חובות, והיושר מחייב שלא יפקיע חובותיו בממונו של לוקח.

והרא"ש בב"ב פ"ג סל"ח כתב בשם רבינו יונה דהטעם דלאו ט"ס הוא, דכיון דעביד איניש דזבין ארעא ליומיה, חיישינן שמא התנו כן ביניהם ולכך לא כתבו האחריות בשטר, ולכן במוכר בעדים יש לו אחריות בסתמא, ועש"ך סי' קט"ז סק"ה וסי' רכ"ה סק"א ואחרונים בזה, והביאו דעת החולקים דבעדים צריך לפרש האחריות עי"ש.

אבל פשטות הדברים שאפי' ידעינן בודאי שלא פירשו כלום, והמוכר מודה בזה, אפ"ה אינו חוזר עליו, וכעובדא דאבוה בר איהי, שלא הי' נדון אם קבל עליו בלא אחריות, שהרי הוא סבר דאחריות ט"ס הוא, ואחותו לא הכחישתו, ואפ"ה א"ל זיל לשלמא, וכ"מ מדאמר צריך להמלך, ואם החשש הוא שמא פירש שלא באחריות, א"כ א"צ להמלך אא"כ אמר לו בפירוש שלא יכתוב, דהא במוכר בעדים לא חיישינן שמא

לפשוט נותן לו כל השבח, ואף ביתומים יש מקום לומר דעדיפי מלוקח, ויש להם כל השבח כשהם השביחו, או בדלא מסיק באבוהון אלא שיעור ארעא שלא יטול כלום בשבח, ואע"פ שהקרקע בחזקתו ומסלק להו בדמים, מיהו י"ל לאידך גיסא שבמיתת אביהם זכה בקרקע כמו באפותיקי, וצע"ע שם.

בקצה"ח ס' קט"ו סק"ד הקשה בא דאמרינן ט"ו ב' ק"י ב' הניחא למ"ד אי אית ליה זוזי ללוקח לא מצי מסלק ליה כו' ולדידיה אמאי ניחא הרי ודאי יכול לסלקו בקרקע המשובחת, ויטול ארעא ושבחא כשיעור חובו, וישאר מקצת ארעא ללוקח כנגד כל שבחו, ולכאורה לפי מ"ש בהגהות הגר"א ט"ו ב' הרי כונת הגמ' דלמ"ד דלא מצי מסלק ליה בזוזי נעשית הקרקע ביד הלוקח כאפותיקי של המלוה, ולכן זוכה בשבח היתר על ההוצאה, וקיצרו בדבר דע"כ צריכין להאי טעמא דהוי כאפותיקי ליישב הא דנוטל השבח היתר על ההוצאה בחנם, ואם יש למלוה זכות לגבות השבח היתר על ההוצאה, הרי זה מוכיח שהלוקח כדן יורד, ולא מצי לסלוקי ליה בחלק מן הקרקע, שאם הי' יכול לסלקו, הי' נוטל גם כל השבח לעצמו, וכיון שקושת הקצה"ח אינה באפותיקי, ממילא מיושב אם נימא דלמ"ד לא מצי מסלק הו"ל כאפותיקי, שו"ר דקושת הקצה"ח מההוצאה ולא מהשבח, ועמש"כ לקמן ס"ק י"ח.

ה. **שם** גופא אמר שמואל בע"ח גובה את השבח, פ"י שנוטל את השבח בפרעון חובו, וזהו לשון גובה, דהיינו שגובהו בחובו, [ומדסתם גובה את השבח שמעינן שאינו משלם יציאות, דאל"כ הו"ל גובה את השבח היתר על היציאה], אבל עצם הדבר שהוא נוטל את השבח ומעלה אותו בדמים, זה הדין הוא גם כשאין לו זכות לגבותו בחובו, כדאר"ג אמר שמואל לקמן ק"י ב' שלשה שמין להם את השבח ומעלין אותם בדמים כו' ובעל חוב ללקוחות, ולמדנו מזה

הראשונים הטעם דשבחא דממילא יש למלוה מכח שעבודו, ואינו צריך להפסיד בגלל הלוקח, אבל בשבחא דאתי מחמת הוצאה של הלוקח אינו מגיע לבע"ח, ולכן הוצאה ודאי חייב ליתן לו, אבל השבח מצי אמר ליה ארעאי אשבח, או שיטול כאריס.

וכ"ז במסיק ביה שיעור ארעא ושבחא דשייך לומר שהמוכר ישלם ללוקח, כיון שמרויח בחובו, אבל במסיק ביה שיעור ארעא לחוד, כיון שמהלוה אינו יכול לגבות יתר על חובו, אינו בדין שיגבה מהלוקח, ואפי' בעשאה אפותיקי הרי אינו גובה מן הלוה יתר על חובו ואיך יתכן שיגבה מהלוקח השבח ויתן לו רק את היציאה.

ויש ליישב ולומר שכאן הדין לאידך גיסא, דשבחא דממילא אינו מקבל יתר על חובו, ואפי' שבח שהשביח הלוה קודם שמכר, הר"ז כשבחא דממילא שלא נשתעבד לו יותר מחובו, אבל שבח שהשביח הלוקח, מצי למימר ליה שהוא בדין יורד, ויקבל רק את היציאה, דכיון שיצאה השדה מרשות לזה והחלטה למלוה, כדחזינן שאין הלוקח יכול לסלקו בדמים, באפותיקי לכו"ע ובשאר קרקעות למ"ד הכי, [מיהו כלפי המוכר כשיש לו אחריות גובה ממנו כל השבח], וכ"ז בשבח שעשה הלוקח בהוצאתו, אבל שבחא דממילא חשיב שהשדה של הלוה שוה יותר מן החוב, ובודאי לא יקבל יותר מחובו.

ומה שהזכירו בגמ' לשון גריוא דארעא בארעא שיעור שבחאי, ולא אמרו דלימא ליה הב לי כוליה שבחא ולא רק היציאה, וגם לא ביארו שיהב ליה רק היציאה ולא כוליה שבחא, י"ל שסתמו כן אגב סוגיא דלקמן ק"י ב' ששם הנדון אם מקבל חלק בקרקע או במעות, ושם הוא עיקר דדנו בה אמוראי בהדיא ולא סתמא דגמ', מיהו האמת דלמ"ד דמצי לסלוקי ליה בזוזי נוטל כל השבח, ורק באפותיקי נותן לו הוצאה בלבד, וכן בכור

שמקבל עליו שיעבוד ולא מקבל עליו שבח, מה הדין ביוקרא ומה הדין בדיקלא ואלים, ולכאורה פשוט דכיון שמפסיד בזולא מרויח ביוקרא, ואף בשבחה דממילא כפסידא דממילא דחשיב כגוף הקרקע, ורק בשבח שע"י הוצאה בדבר מחודש כגון נטע אילנות ובנה בתים י"ל דחשיב דבר מחודש ולא אחריות של גוף הקרקע.

ולפ"ז כשאמר שמואל גובה את השבח הר"ז כמפורש בשבח מחודש שמחמת הוצאה, שזהו הנקרא שבח בדין האחריות דשבחא דממילא בכלל שעבוד הוא, [וכן מה שאינו גובה שבח ממשועבדים מפני תיקון העולם מיירי באיני קצובין, ואילו שבחא דממילא קצובין נינהו, שיודע כמה דרך להשביח מאליו], וכיון דמיירי בשבח שמחמת הוצאה וקאמר גובה סתמא, הר"ז מפורש שאינו משלם הוצאה, ורבא מייתי תדע שכך כותב לו היינו מעמליהון שזה כולל ההוצאה כמ"ש תו', אבל לא הוצרך להביא רא"י על השבח, שהרי זהו מה שאמר שמואל שבח שפר ושיעבוד צריך לימלך, הרי בהדיא שכותב לו שבח באחריות, ולא הוצרך רבא להביא נוסח השטר, אלא משום הוצאה, אבל רש"י כתב תדע דגובה ולא מצי לוקח למימר אנא אשבחי, ומשמע דמייתי רא"י על כל השבח, ולכאורה לעיקר אחריות השבח א"צ להעתיק נוסח השטר, שהרי שמואל אמר שבח צריך לימלך ולא אלים נוסח השטר ממימרא דשמואל, וע"י בסמוך, מיהו מברייתא דמסייעא לשמואל לא שמעינן ממי גובה ההוצאה, דהא בלוקח מגזלן גובה מגזלן, ודכוותה נוכל לומר בבב"ח, וא"כ חזינן דעיקר הרא"י על השבח גופיה, ולא רק על ההוצאה.

שם אמר רבא תדע שכך כותב לו כו' וצבי זבינא דנן וקביל עלוהי, לכאורה מהא דאמרינן שהלוקח קיבל עליו באופן זה, ש"מ שיש כאן גם חובה ללוקח, בזה שאין לו זכות לתבוע ההוצאה מבע"ח, ולפ"ז מיושב טפי הא

שהשיעבוד מזכה את הקרקע לבע"ח, והלוקח נידון כיורד לתוך שדה חבריו, ואע"פ שבאמת אינו שדה חבריו, שכ"ז שהשדה בידו הרי היא שלו לגמרי, מ"מ כיון שהשבח נטפל לגוף הקרקע, ומסיק ביה שיעור ארעא ושבחא, אין בכחו של הלוקח להפקיע ממנו הזכות ליטול כל הקרקע ולשלם את השבח, ולכן אפי' אם צריך לשלם כל השבח, מ"מ הוא מעלה אותו בדמים, ואינו נוטל חלק בקרקע, [שו"ר דאין משם רא"י אלא לאפותיקי].

והנה יוקרא ודיקלא ואלים ודאי ששבח זה משועבד לבע"ח, שזהו גוף הקרקע, ואפי' עישון האילנות שמחמת היציאה השביחו, מ"מ אין להחשיב הלוקח כשותף בהם עי"ז, כיון שהוא כמבריך ארי בטיפולו, באופן שרק מנע את הקלקול, והבע"ח נוטל את האילנות שהיו משועבדים לו מעיקרא, ואמנם בנטע אילנות ובנה בתים ה' מקום לומר שכל השבח שלו, אבל שפיר השוו מדותיהם לדון את הלוקח כיורד לגבי הבע"ח, ויטול את השבח מן המוכר שהוא הלוח, [שו"ר דעישון האילנות שכתב הרמב"ן מתפרש כמו עידור וזימור ועוגיות שזהו הטיפול הנצרך לפירות של כל שנה מחדש, וחשיב שבח בדבר שבא לעולם, אבל התיקון הזה הוא שבח כמו הפירות].

וזהו הטעם שהשוו מדותיהם גם לגבי היציאה, דכיון שמן הראוי שהבע"ח יטול את השבח כדין יורד לתוך שדהו, והמוכר ישלם ללוקח את השבח, לכן השוו שהבע"ח יטול הכל והמוכר ישלם הכל גם ההוצאות, שזה נוח יותר לשער הקרקע כמות שהיא בזמן הגבייה, והמוכר שמרויח בכל השבח שנפטר מחובו, ישלם גם את היציאה ללוקח.

ויש לעי' לשמואל דאחריות דמקח לאו ט"ס הוא, מה הדין בכתב לו שיעבוד ולא כתב לו שבח, וכן לכו"ע בכתב בהדיא

מחודש לאוקמה כר"מ משום קנס כמש"כ לעיל ס"א סק"ח, ומסתברא דלא קאי למסקנא, וגם הרמב"ן כתב שם במלחמות דסוגיין דב"מ לא מוקמא לה כר"מ ע"ש.

ו. ולכן נראה לקיים הגמ' כפשטה דכשאמר שמואל בע"ח גובה את השבח, הרי הוצרך לחדש על השבח גופיה ולא רק על היציאה, וא"כ מאן דפליג על שמואל ס"ל דבע"ח אינו גובה את השבח, אלא שמשלם ללוקח דמי השבח, כדשמואל ק"י ב' דשמין להם את השבח, וכן יפה כח מתנה דאף לשמואל הבע"ח משלם למקבל מתנה את השבח, וברייתא דקתני גובה את השבח מבני חורין מסייעא לשמואל, דלמאן דפליג עליה הרי הבע"ח משלם לו את השבח.

וברייתא דקתני שנוטל את השבח מבעל הקרקע ואת היציאה מבע"ח, אי מיירי בבע"ח קשיא לכו"ע, דלשמואל אף היציאה מבעל הקרקע, ולמאן דפליג אשמואל אף השבח מבע"ח, ולכן כשאמרו בגמ' אי בבע"ח קשיא רישא וסיפא, ה"ה דלמאן דפליג אשמואל קשיא רישא, ולא הוזכר ע"ז תירוצ' בגמ', רק אמרו שיש אופנים ששמואל מודה למאן דפליג עליה שהשבח של לוקח, וע"ז שנינו שהבע"ח משלם ללוקח, אבל על הקושיא א"כ למה נוטל שבח מבעל הקרקע לא תירצו כלום לכו"ע.

ואם נימא דבאפותיקי בדלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא, הרי הבע"ח משלם ללוקח רק היציאה, ואת השבח נוטל מן המוכר, יש לקיים כן גם למאן דפליג אשמואל, שלא מצינו בד"ז פלוגתא בין שמואל לאמורא אחר, וכיון שהשדה כשלו הרי הלוקח כיווד לכו"ע אלא דלמאן דפליג אשמואל אף במסיק ביה שיעור ארעא ושבחא, י"ל דבאפותיקי נותן לו רק יציאה, ויתיישב בזה סתמות הגמ', [מיהו לקמן ק"י ב' סתמו בגמ' ומשמע כוליה שבחא, ושמא סמכו על סוגיא דהכא, גם

דפריך ממתנה דלא כתב ליה הכי, וא"כ אין הסכמה מצד הלוקח, להפסיד זכות תביעה מן הבע"ח, שו"ר בפ"י ר"ח.

שם א"ל רחב"א לרבא אלא מעתה כו' משמע דרחב"א סבר שזהו זכותו של בע"ח ליטול השבח עם ההוצאה, ואפי' במתנה ישלם הנותן למקבל את ההוצאה, והבע"ח יטול הכל כמו שנוטל בלוקח, אבל קשה מי אלים בע"ח מנגזל, מאיזה כח יש לו זכות ליטול השבח בלי לשלם הוצאה, אם לא מהסכמת הלוקח והמקבל, וצ"ל דכיון שהבע"ח אינו מרויח ההוצאה לעצמו, אלא שמטיל החיוב על הלוה המוכר, הרי יש לו עדיפות על הנגזל, ויש מקום להשוות מתנה למכר, שכל שדה שנמכרת או ניתנת ע"י הלוה אחריות השבח וההוצאה עליו.

שם א"ל אין יפה ויפה, הלשון צ"ב, דהא באמת מפני גריעותא דמתנה הוא נוטל ההוצאה מבע"ח, חדא מפני שמפסיד כל הקרן, וגם השבח היתר על ההוצאה למ"ש הרמב"ן, וצ"ל דכלפי הבע"ח קאמר שיפה כחו למנוע ממנו ליטול כל השבח.

כ"ז זה כתבנו כדעת הרמב"ן דשבח היתר על ההוצאה נוטל גם ממקבל המתנה, וא"כ עיקר חדושיה דשמואל הוא שנוטל הוצאה מהמוכר, אבל קשה א"כ מה סייע ר"נ לשמואל מברייתא דגובה שבח מבני חורין, הרי מאותה ברייתא אין ראי' לענין הוצאה כלל, כדחזינן דר"ה מוקים לה בלוקח מגזלן שנוטל הוצאה מהנגזל, ודכוותה י"ל בבע"ח שנוטל ממנו ההוצאה, והשבח היתר על ההוצאה נוטל מבעה"ב.

שו"ר ברמב"ן שהקשה כן, וכתב לתרץ דמשמע להו ברייתא בכל השבח עם ההוצאה, ור"ה מוקים לה כר"מ דקניס ללוקח את ההוצאה, ולכן חוזר על בעה"ב גם על ההוצאה, והר"ן תמה שזה דוחק שהרי לא הוזכר בשמעתין דברי ר"מ, וגם בב"ק הדבר

כפשוטו שמין להם את השבח כולו ומעלין אותו בדמים).

וראיתי בשטמ"ק בשם הריב"ש שתמך בדעת הרמב"ן, וכתב ליישב הא דניחא ברייתא לר"ה בלוקח מגזלן, שאינו נוטל כל היציאה מהגזלן, כגון שהגזלן אינו חפץ בשבח הזה ומשלם לו רק כדין יורד שלא ברשות, או דמי קנים בזול, אבל הבע"ח משלם ללוקח כדין יורד ברשות, כיון שעד הגבייה היתה הקרקע שלו והי' לו רשות להשביחה, וניחא דבאמת כולה ביציאה בלבד מיירי, ואפ"ה בלוקח מגזלן חוזר וגובה יציאה מהמוכר, ובלוקח מלוה אי לאו דשמואל אינו חוזר וגובה מן המוכר כלום, כיון שהבע"ח משלם לו כל היציאה, מיהו עדיין אין זה מיישב כ"כ, דכיון דאף למאן דלית ליה דשמואל גובה את השבח היתר על היציאה מהמוכר, ואת היציאה מבע"ח, היכן מבואר בברייתא בלשון שבח, גם חלק מהיציאה שאין הנגזל חפץ בו.

יש לעי' אמאי לא מוקמינן לדשמואל ק"י ב' שבע"ח מעלה את השבח בדמים בדלא כתב ליה אחריות, והו"ל כמתנה שאינו גובה את השבח, ובשלמא בשמעתין כיון דקתני שגובה מן המוכר, ש"מ שכתב לו אחריות, אבל מימרא דשמואל מיתוקמא שפיר בדלא כתב ליה, ומוקמינן לה באפותיקי דלא מצי מסלק ליה בזווי, ולא נצטרך לאוקומה בדלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא, ואפשר דניחא לן לאוקומי דשמואל אליבא דהלכתא שאחריות ט"ס, ואפ"ה נפ"מ בהא דשמין להן את השבח.

בקושי הראב"ד ק"י ב' נוקים להא דשמואל בחצי שבח שגובה מכח יחלוקו דלוה ולוה וקנה, תירץ אאמור"ר שליט"א דפשיטא שאין ללוקח זכות בקרקע של המלוה הראשון ולא איצטריך דשמואל אלא בשדה של הלוקח שבא מכח מקחו, ועד שעת גבייה

בריייתא דמסייעא לשמואל מצי לאוקומה באפותיקי, גם פשטות הגמ' דומיא דמ"ד לא מצי מסלק ליה, ושם לא מסתבר שיטול יותר מחובו, שו"ר ברי"ף שם, גם החידוש דשמין את השבח משמע שאינו כיורד, ואפ"ה הקלו שמעלין בדמים, כיון שגוף הקרקע שלו, וכמו בבכור שהכל של כולם].

אבל אם נימא דלעולם אין בע"ח נוטל יותר מחובו, ואפ"ה באפותיקי מחזיר ללוקח כל היתר על חובו, יש לקיים כן גם לשמואל דבזה לא מצינו מחלוקת, וע"כ נדחוק הברייתא דרישא בלוקח מגזלן לכו"ע, ואע"פ ששנינו בעל הקרקע ובע"ח, הרי ראינו דגמ' לא קשיא לה לאוקומה בלוקח מגזלן.

ובזה מיושב הא דבעינן לאוקומה בשבח המגיע לכתפיים, ואכתי קשה אם המגיע לכתפיים כפירות דמי, הרי הבע"ח צריך לשלם גם השבח, ובריייתא קתני שמשלם רק את היציאה, ואין מקום לחדש דבכה"ג חייבוהו ביציאה, כיון שבעלמא ג"כ בע"ח חייב ללוקח לכל הפחות היציאה, ומה שפטרוהו מזה לשמואל היינו מפני שהמוכר מתחייב לשלם לו הכל, וא"כ אין מקום לחלק דבמגיע לכתפים לא נסמוך על המוכר בתשלומי היציאה ונסמוך עליו בתשלומי השבח.

אבל למש"כ ניחא דסוגיא דהכא כסוגיא דלקמן ק"י ב' דמיינתין גונא שלשמואל בע"ח אינו גובה את השבח, וממילא מתפרש לשמואל כמו למ"ד בע"ח אינו גובה את השבח גם באינו מגיע לכתפים, ובאמת משלם כל השבח, דבהא לא פליגי, וכ"ה סתמות הסוגיא ק"י ב' דיהיב ליה שבחיה ומסלק ליה, היינו כל השבח דומיא דבכור, וכסתמות לשון שבח שאינו מתפרש ביציאה לחוד, (ורק בשמעתין הי' מקום לדחוק שאם חידושיה דשמואל דקאמר גובה את השבח היינו גובה אף את היציאה, שמא מתפרש יהיב ליה שבחיה היינו היציאה, אבל השתא מתפרש

ידידה היא, ואפ"ה מסלק ליה בזווי, והרמב"ן ט"ו א' ג"כ הביא קושיא זו וכתב דניחא ליה לאוקומה בכל שבת.

ז. ב"ב קנ"ז א' בעי שמואל דאיכני וקנה מהו, למ"ד שעבודא דאוריתא קדושין י"ג ב' לכאורה הדבר פשוט שיוולדת שקנתה נכסים הרי הם משתעבדים לחובתה, אע"פ שלא היו בשעת חיוב הקרבן ביום מלאה או בלידה, שעצם החיוב שמוטל עליה משעבד נכסיה עמה, וכ"נ בגמ' שאע"פ שלא הפרישתה מחיים לא דייקנן מתי קנתה הנכסים וכ"כ תו' בכורות מ"ט ב' לענין פדה"ב בתירוץ בתרא, ולפ"ז יש לעי' מנלן דבמלוה הדין שונה מכל שעבודא דאוריתא, ואמנם שמואל ס"ל שם שעבודא לאו דאוריתא, אבל לא משמע בשמעתין דכולה סוגיין דלא כהלכתא, מיהו אפשר לומר דכיון שאמרו חכמים שרק ע"י השטר יחול השעבוד, הר"ז כאילו ביטלו השעבודא דאוריתא של החוב, וקבעוהו ע"י רצון האדם בשטר, אבל הדין נותן שאם מדאוריתא יש שעבוד לא יהא בזה חסרון של דשלב"ל, אע"פ שכעת נחלט השעבוד רק ע"י השטר דמ"מ צ"ל שע"י השטר חזר לדאוריתא.

וראיתי בקצה"ח סי' קי"ב סק"א שכתב תחלה דשמעתין אליבא דשמואל היא, אבל סיים דבמלוה אין שיעבוד מן התורה אלא ברגע ההלואה, וכתב בסי' ק"ד סק"ט ע"ד התומים שיש לחלק בין פדה"ב שהיא מצוה בכל שעה, ולכן חל שעבוד בכל שעה משא"כ במלוה ששעבודא דאוריתא חל רק ברגע ההלואה, והנה בודאי פדה"ב מתחדשת המצוה בכל רגע, ואין רגע החיוב גורם יותר ממצב החיוב, ואפי' מת הבן או ביולדת, מסתבר שחיוב המצוה שבכל רגע נדון כציווי חדש, אבל לפ"ז בנזקין ושומרים הרי הנכסים של שעת החיוב קובעים, שהמצוה היא לשלם את העבר שהחסיר לחבירו, ולא משמע כן שאם כולם מיקרו מלוה הכתובה בתורה, הרי

הדין בנזקים כמו בפדה"ב, [שו"ר בקצה"ח סמ"ג משמע דדוקא במצוה כפדה"ב ס"ל הכי, ולא בחוב ממון, אפי' נזקים ושומרים, שו"ר בנה"מ סי' קי"ט סק"ה דאף בנזקין בעינן שיכתוב דאיכני, ולכאורה אם כותב שטר על חוב הנזיקין, הו"ל זקפן במלוה, ובזה בטל כח הנזיקין].

ונראה ביאור הדברים דבמלוה שהלוהו מדעתו ואינו חייב לשלם לו עד זמן הפרעון, הרי תוך הזמן של ההלואה אינו גורם חיוב, משא"כ במצוה כקרבן ופדה"ב שבכל שעה הוא חייב לשלם כעת, וממילא חל שיעבוד גם על הנכסים, ולפ"ז ה"ה נזקין ושומרים שדינם כמצוה כיון שהוא מחויב בתשלומין כל שעה, ואמנם אם זקפן במלוה חזר דינם כמלוה, כיון שברצונו האריך לו את הזמן, וגם לגבי מלוה הכתובה בתורה בטל מהם ד"ז, כיון שכאילו שילם את חיוב התורה במלוה שנתחייב לו, ומה"ט שביעית משמטתו, והר"ז כהלוהו המעות כעת בשעה שזקפן במלוה.

ובן מה שאר"פ פריעת בע"ח מצוה ערכין כ"ב א' היינו דוקא בע"ח שנתן לו המעות מרצונו, [ואפשר דה"ה שכו"כ שכו"כ ויש לדון דכיון שלא הלוהו הר"ז כממוני גבן וכאילו שבח מלאכתו כמעות בעין ביד הבעלים], ואע"פ שנתן לו ע"מ לשלם, מ"מ נעשה הממון בגדר תשלום על חוב, [ונתבאר ד"ז היטיב בספר אאמור"ר שליט"א ערכין כ"ב א' עי"ש], אבל נזקין ושומרים שחייבתו תורה לשלם, הר"ז כמו והשיב את הגזילה שתופס ממון אחרים בידו, וה"נ כשקבעה תורה שמשלם על נזקין ושומרים הר"ז חוב גמור ולא מצוה.

אבל ד"ז במחלוקת הראשונים, דדעת תו' קדושין י"ג ב' בשם ר"ח כמש"כ דבהני מודה ר"פ דחיוב גמור הוא, אבל הרמב"ן ב"ב קע"ה ב' ובקדושין י"ג ב' סבר דכל הני מצוה

שיקנה באפותיקי לא מהני לרבנן, אם נימא דבאפותיקי זוכה בקרקע ודידיה אשבח, דלא מהני אלא לשיעבוד ולא לקנין גמור.

ואאמו"ר שליט"א בסי"ח סק"ג הוכיח דאף נכסים שנפלו לו כשהוא גוסס משתעבדין, ואע"פ שאפי' לר"מ אינו יכול להקנותן בדשלב"ל, ויש לפרש הטעם דכיון שהוא זוכה בהם ויכול מיניה מדין גלימא דעל כתפיה, ממילא חל גם השעבוד כיון שא"צ הקנאה גמורה, רק כח שעבוד, [ועמש"ש בשם הראשונים שאפי' נכסים שנפלו לאחר מיתה משתעבדין בדאקני, וזה צ"ב, דלענין עולה מסתבר שלא חל חיוב, כיון שבאותה שעה אינו בר חיובא, ועי' להלן בזה, מיהו פדה"ב שהוא חוב לכהן י"ל דלא גרע מכל בע"ח].

ולכאורה נמצא לפ"ז דבפדה"ב ועולה, או בנזקין ושומרין, שקנה או שנפלו לו נכסים אח"כ, לכו"ע יחלוקו, דכיון שלא נתחייב לו על דאיקני, אלא שהחיוב מתחדש כל שעה, א"כ הוא מתחדש לשניהם בב"א, ורק בכתב דאיקני פליגי, כיון שמעכשיו נתן זכות לראשון על מה שיקנה, ולכן י"ל שיש לו יתרון על השני.

וקצת יש לדקדק מלשון הגמ' אליבא דר"מ לא תיבעי לך, שאפי' בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס או לאחר מיתה, ג"כ פשיטא לן שאפשר לשעבד לר"מ, [וכמ"ש תו' לענין שדה לכשאקחנה, אלא שתמהו בזה דלר"מ באמת קנה], וש"מ דפשיטא לן דשעבוד קיל ממקח, ואפי' בשדה מסוימת, דלהקנות קנין גמור בעינן גמירות דעת של הכנסה לרשות, ולענין שעבוד סגי בהרחבת השעבוד של הגברא, מיהו אין זו ראי' מכרעת, דלא נחתו לזה בגמ', אבל מהא דמשני רב אשי למתני' דנפל הבית כר"מ מוכח כן.

ואם נימא דלענין נזיקין ושומרים ופדה"ב פשיטא לן שאף מנכסים שנפלו לו לאחר מיתה גובין, ש"מ שהחובת גברא מחיים חל

נינהו לר"פ, אלא שכופין אותו לקיים המצוה, ואפשר שכופין אותו בירידה לנכסיו, ויישב בזה הא דכתיב בתורה חיוב תשלומין במיטב ובכסף בהדיא ומפרשין לה למצוה, דהתורה אמרה מה היא מצותו, ואח"כ כופין אותו לקיימה, ואם כופין אותו בירידה לנכסיו, מתקיימת עי"ז מצות התשלומין, (והרשב"א שם פליג ע"ז, בדין הכפייה, אבל מודה לדעת הרמב"ן דר"פ בכולהו קאמר).

ועכ"פ לפי הרמב"ן נמצא שאף נזקין ושומרים אינם גובין ממשועבדים שלא היו בשעת החיוב, שהרי סבר שחיובם מכאן ולהבא כמלוה, [ואם הי' סובר שלמ"ד שעבודא דאוריתא יש חילוק בין מלוה לשומרים ונזיקין לא הי' משוה אותם לדין פריעת בע"ח מצוה אליבא דר"פ, ויש לדחות דמפרש טעמיה דר"פ דכשארין שיעבוד אין חוב, רק מצוה, אבל למ"ד שעבודא דאוריתא י"ל שחיובי שומרים ונזיקין משעבד כל רגע כמו פדה"ב, משא"כ במלוה, וצ"ע], והדבר מחודש דלא מצינו חיוב דאקני בשומרים ונזקין, שהרי אינו מתחייב מרצונו, וא"כ נמצא דבכל מלוה סתמא שכותבין דאקני אלימא מנזקין ושומרין, ול"מ כן, אלא פשטות הדברים דבהני לא בעינן דאקני, כיון שבכל שעה הוא מתחייב ככתחלה.

מן האמור נתבאר דשעבוד דמלוה חל רק בזמן ההלואה, וכשבא לחייב עצמו בדאיקני, הרי"ז בנדון דשלב"ל, כיון שאין חיוב מתחדש בשעה שבא לרשותו, ומ"מ אפשר דיכול להשתעבד גם לדשלב"ל, ואפשר הטעם משום דסו"ס השעבוד קיים גם בשעה שבאו לרשותו, וכיון שהסכים להתחייב ממילא חל החיוב, ולפי טעם זה צ"ל בלוה ולוה דיחלוקו, ומהא דמספק"ל משמע שחל גם מעכשיו קנין מסוים, ואפשר הטעם דשיעבוד קל מקנין שאין כאן חלות גמורה, וסגי בגמירות דעת כל דהו, שא"צ להכניס החפץ ממש לרשות המלוה, ונפ"מ שאם רוצה לשעבד לו קרקע

על כל הנכסים שעלולים ליכנס לזכותו אפי' ע"י משמוש, ולפ"ז מובן שפיר שיכול גם לשעבד זכות זו מחיים, גם לחובות שתלויין בהתחייבותו.

ואמנם נקטנו דלענין קרבן שחייב מחיים, קשה לחשוב הנכסים החדשים כמותר עולה שלו, שהרי בזמן ביאתן לעולם, אין חיוב על הגברא, ול"ד לכל ראוי ופירות שיש נכסים שמתוכן נולדים הפירות, ושייך לומר שהם משועבדים לעולה, מ"מ כשא"צ קדושת קרבן רק חוב ממון, שייך לומר שמשעבד הכל מחיים, ודאתאן עלה אף לענין חיוב קרבן אין הדבר מוחלט, שא"א להפריש עבורו מנכסים אלו, דמנין פשיטא לן שחובת קרבן שונה משאר חובות, ואע"פ שאין כאן חלות קדושה ליחשב תמורת עולה, מ"מ מכח השעבוד אפשר להחיל קדושה, וצ"ע.

ח. **שם** א"ל רבינא מיניה קאמרת כו' יש לעי' מאי ס"ד דר"י, ולכאורה נראה דרב יוסף ג"כ ידע דהנדון רק על מה שמכר, דפשיטא שבע"ח חייב לשלם מכל נכסים שיש לו בזמן הפרעון, אלא דמשמע ליה מתני' שיכול למשכנו שיכול לגבות מהקרקע במוחלט, ולא יוכל הלואה להפקיעה ממנו ע"י מכירה לאחרים ולהטמין המעות, דאם יכול להבריחה א"כ לא הרויח כ"כ, ודחי רבא דכיון שהוא קונה הקרקע לעצמו, סתמא לא ימכרנה, ושפיר יכול למשכנו ולגבות ממנה.

אבל לשון הגמ' סתום, דהי' לו לר"י להשיבו כונתו, ואמנם מצינו פעמים רבות שלא ביארו בגמ' ואידך מאי קסבר, לפי שנראה להם שינויא דחיקא ולא רצו להאריך בזה, אבל כאן שרבא מדבר עם ר"י הי' לו לבאר לו כונתו, ואולי סבר ר"י דקרקע משועבדת אפשר למשכנה כדי לגבות ממנה בלא רשות הלואה, משא"כ גלימא דעל כתפיה שמחייבין אותו לשלם ממנה.

ומדברי המ"מ פ"ח ממלוה ה"א שכתב דמן הלואה הוא גובה אפי' מנכסים שלא היו לו בשעת ההלואה ואע"פ שלא כתב לו דאקנה וזהו שאמרו בגמ' מיניה ואפי' מגלימא דעל כתפיה, משמע שיש בזה מקום לדון, וכ"ה בשו"ע סי' קי"א ס"א, ושם סבר ר"י שאם אמר בפירוש שאינו משעבד לו מה שיקנה, אינו יכול להכריחו לפרעו מהן, ויכול לומר לו המתן עד שיהיו לי מעות, ולכן אם קרקע דאיקני לא משתעבד, אינו יכול למשכנו, ואפשר דה"ה מטלטלין כה"ג, ורק מעות ודברים שעשוין לימכר גובין מיניה, ואמנם הוכיח ממתני' דגבי מכולהו, אלא דסבר שמזה מוכח שגם דאקני משתעבד שעבוד גמור, ורבא דחה שאין ראוי מזה לשעבוד גמור, ולפ"ז ר"י סבר שבכלל אחריות אף דאיקני, דהא לא הוזכר דמתני' דכתובות מיירי בדכתב ליה דאיקני, ויש לדחות דנוקים מתני' בדכתב לו, דה"נ צריך לאוקמי כן בכל הני דלקמן דמוקמינן להו כר"מ, והיינו בדכתב לו.

ובקצה"ח סי' ק"ד סק"ט הביא פלוגתת הסמ"ע והש"ך בדין נכסים שביד הלואה וקנאם בין הלואה ראשונה לשניה, אם השני קודם לראשון מכח שעבוד, או דמיניה שניהם שוין, והקצה"ח כתב שאם ההלואה השניה היתה כשהנכסים ביד הלואה, ודאי דשני עדיף שהנכסים משועבדים לו מן הדין, ודאיקני הוא רק מתקנה, ולכן אפי' כתב לראשון דאקני השני קודם, ועי"ש עוד ול"ע בזה, אלא שיש לדון מדברי רב יוסף שסבר ללמוד מקרקע שבידו שיש שעבוד על דאיקני, ובפשוטו למד מזה גם לנכסים שמכר אח"כ, וצ"ע בזה.

שם מתקיף לה רב אשי מלוה ע"פ הוא כו' יש לעי' ור"נ וזעירא מאי קסברי, ולכאורה י"ל דכיון שהמלוה עצמה היא בשטר, נשאר מצוה על היתומים לפרוע גם מנכסים שאין עליהם שיעבוד, דסו"ס ירשו

הנכסים ממנו, והמלוה עצמה יש בה שעבוד ליפרע מן היתומים, ולא אמרינן דהו"ל כמלוה ע"פ כלפי נכסים אלו, ורב אשי סבר דכיון שיכולין למכור נכסים אלו, הר"ז כירשו מטלטלין שאינם חייבין לפרוע חוב אביהם.

שם ב' אלא הא מני ר"מ היא, לכאורה קשה לאוקמי פלוגתא דב"ש וב"ה רק אליבא דר"מ, ואפשר דרבנן דר"מ גרסי במקום כתובת אשה ובע"ח, פדה"ב או שומרים ונזיקין שחל שיעבוד בכל רגע.

ובאמת יש לדון בכתובת אשה שכל רגע ג"כ גורם חיוב, שאם מחלה לו כתובתה אסור לו לדור עמה, וא"כ יכול להתחייב דאיקני לכו"ע, וי"ל דכיון שיכול גם שלא להתחייב, הר"ז כבר בגדר דשלב"ל, כיון שתלוי בדעתו לגבי העתיד.

ט. שם ב' מאוחרין אמאי כשרין דאיקני הוא, האי מאוחרין היינו שחתמו עדים בתשרי ובשטר כתוב חשון, אבל אם ההלואה היתה בתשרי והשטר נכתב בחשון, אין בזה חסרון של דשלב"ל, כיון שהוא משתעבד בזמן כתיבת השטר, ואז כבר באו הנכסים לעולם, ולפ"ז מ"ש רשב"ם כשלוח בניסן ונכתב בתשרי, היינו שהלוח צוה לכתוב בניסן, והעדים נתעכבו בכתיבתם, אבל אם הלוח צוה בתשרי לכתבו מהני לכו"ע, ואין זה בגדר מאוחרין, דכיון שכתבוהו בזמן הציווי, הרי זה נכתב בזמנו.

ויש לברר האם צריך לכתוב דאיקני בשטר מאוחר, או דעצם כתיבת השטר בזמן המאוחר הר"ז כמפרש שיחול שעבוד באותו זמן, ולא דמי לעיקר אחריות דמסתברא דדאיקני לאו ט"ס הוא, כיון שהמלוה סומך על הנכסים הקיימים, ולא שדי זוזי בכדי על סמך מה שיקנה, ולכן אין זה ט"ס לומר שבודאי שיעבד לו גם דאיקני, אבל כשכותב בשטר זמן מסוים הר"ז כמפורש שמשעבד באותו זמן, מיהו בפשוטו דעת האדם רק על

ובקצה"ח ונה"מ סמ"ג סי"ב נחלקו בד"ז, ולא משום דהו"ל ככתב דאיקני, אלא דהקצה"ח כתב דחלות דין שטר הוא רק מזמן הכתוב בו, וכמו בגט מאוחר שמתגרשת רק בזמן הכתוב בו לדעת תו' והרא"ש, [וכ"כ הגרע"א ז"ל שם בגליון השו"ע והובא בפ"ת, דבשטר קנין לא קנה אלא מזמן הכתוב בשטר לדעת תו'], ונמצא שבאמת החלות חיוב הוא רק בזמן הכתוב בו, וכמו מקדש לאחר ל'.

והנה"מ השיג שאם מת קודם הזמן ג"כ חייבין היורשים לפרוע החוב ממשועבדים, כיון שההלואה היתה קודם לכן, ולא דמי לגט ושטר קנין, ועי' משוכב נתיבות בזה, ובאמת יש לדון דדוקא מפני שמלוה על פה גובה מן היורשים אזלינן בתר שעת ההלואה, אבל למ"ד דדוקא מלוה בשטר, הרי באמת לא השאיר האב משעבדי להלואה זו, ואם כתב את השטר לאחר ההלואה מדעת הלוח בזה פשיטא שא"צ דאיקני, כיון שמתחייב מדעתו כעת בזמן כתיבת השטר, וכמש"כ לעיל, ולא אמרינן דרק שעת ההלואה גורם חיוב, דסו"ס יש עליו חובת גברא לשלם, ושפיר יכול להשתעבד בשטר ע"ז, ואם העדים נתאחרו בכתיבתו, בזה לכו"ע בעינן שיכתוב דאיקני, שהרי לא נשתעבד אלא מה שהי' לו בזמן ההלואה.

ובאמת סתמות המשנה דמאוחרין כשרים קשה ליישבה אם דאיקני לאו ט"ס הוא, אא"כ נימא דהו"ל כמו שכתב דאיקני

עד הזמן הכתוב בו, או דחלות החיוב באותו זמן, ולא דמי למתני' דנפל הבית דמיתוקמא שפיר כשיש לבע"ח זכות לגבות, אבל סתם משנה דמאחרין כשרים קשה איך אפשר לסתום אם רק באופן מסוים הם כשרין.

שם הא מני ר"מ היא, לכאורה הול"ל דילמא הא מני כו' אלא שלפי האמת קי"ל דאף לרבנן משתעבד, וזה רק ביאור מ"ט לא פשט שמואל ספיקו ממשנה זו, ולכן לא חששו לומר כן במוחלט.

י. שם א"ר מרשיא משמיה דרבא ת"ש לשבח כו' יש לדקדק למה הקדימו דברי רבינא לדברי רבא, ולפמ"ש הרמב"ן ב"מ ט"ו א' דהו"מ לאוקומי כרבנן בשבח דגופה, אלא לבתר דאוקים כמה משניות כר"מ מוקים נמי הא, י"ל שלכך הקדימו הא דרבינא, ואפשר דסתם מתני' פשוט טפי לאוקומה כר"מ מסתם ברייתא, ואפשר דשמואל לא ידע הברייתא, כדמשמע קצת ב"מ ט"ו א' דמסייע מינה לשמואל, וא"כ י"ל דאילו ידע הברייתא לא הי' מסתפק, אבל מתני' ודאי ידע ומוקים לה כר"מ.

ואפשר עוד דקושיות הראשונות פשיטא שהנכסים החדשים הם בכלל בעיא דשמואל, אבל שבח קרקעות יש מקום לומר שבזה פשיטא ליה לשמואל דמצי לשעבד, כיון שהם נעשין חלק מהקרקע המשועבדת, ואע"פ שא"א להקנות השבח לחוד לרבנן, אבל כיון שהקרקע משועבדת, שפיר משתעבד גם השבח, ורבא חידש שג"ז בכלל בעיא דשמואל, וצריך לאוקומה כר"מ.

ואפשר דנפ"מ נמי לדינא למאי דקי"ל דאיני משתעבד אף לרבנן, ודוקא בדכתב ליה, מיהו בשבח של הקרקע המשועבדת אפשר דסתמא הכי הוא, וא"צ לכתוב ע"ז דאיני, שעל סמך הקרקע הזו הלוהו, ודעתו של מלוה שיטול הקרקע מהלוה כמות שהיא בין השביחה בין הכחישה, וא"כ אפי' מכרה

הלוה משוכחת הר"ז בסתמא בכלל השעבוד, וה"ה אם הלוקח השביחה, דלא מצינו בזה חילוק בין הלוקח ללוה עצמו, ומה שאמרו בגמ' דנדון זה תלוי בדאיני היינו לענין דשלב"ל, אבל לצד דמהני או לר"מ, הרי סתמא משעבד ליה גם השבח, ואע"פ שלא כתב דאיני, וכ"ז מבואר ברמב"ן ב"מ שם דאי לא דמסתפינא הו"א דשבח מקני ליה בסתמא, אע"ג דלא כתב דאקנה, אלא שלצד דלא מהני בכתב דאקנה לרבנן דר"מ, ה"ה דלא מהני בשבח בסתמא דסו"ס השבח לא בא לעולם.

ובזה יישב הרמב"ן הא דלא משני ב"מ ק"י ב' הא דשמואל בדלא כתב ליה דאקנה, כיון שאת השבח גובה בכל גונא, למאי דקי"ל דמשתעבד בדכתב ליה דאיני.

ולפ"ז אף מה שהשביח הלוקח לאחר מיתת המוכר גובה בע"ח ממנו, כיון ששיעבוד דשבח לאו מכח דאיני הוא, אלא מכח שעבוד הקרקע יש לו גם זכות בשבחה, דנחית לוקח אדעתא דהכי שהשבח יתן לבע"ח ויגבנו ממנו או מיורשיו, וזהו מה שיישב הרמב"ן קושיתו דלאחר מיתה מאי דאיני שייך בזה, ותיריך דאף בחיי המוכר אין זה דאיני גמור, אלא הסכמת הלוקח להקנות לו, וה"נ י"ל שהסכים להקנות ליורשיו, ומה שסיים הרמב"ן ושמא נאמר דהשביח אחר שמת מוכר אין בע"ח גובה את השבח, היינו לפי הראשונים ז"ל דהיינו מכח דאיני, וא"כ צריך לתרץ דלאחר מיתה באמת אינו גובה ממנו, והר"ן והנמו"י העתיקו כן לדינא, וכ"ה בשו"ע סי' קט"ו ס"א בהגה, היינו מפני שלא העתיק דברי הרמב"ן דלמסקנא אפי' בנטע אילנות א"צ לכתוב דאיני, מיהו יתכן שהרמב"ן גם לשיטתו מספק"ל דהשביח לאח"מ הו"ל כהשביחו יתומים ע"ש.

עוד כתב הרמב"ן דשבח הקרקע והאילנות והפירות הקיימין א"צ בהם לדאיני,

שמואל בזה, אלא שצריך לכתוב ע"ז דאיני, ולכן לא הקשו מבעיא דשמואל, דאע"פ שבע"ח גובה את השבח של האילנות שהיו בעולם, אכתי מספק"ל בשדה שקנה אח"כ, או באילנות שנטע אח"כ, מיהו ההוצאה ודאי דבר חדש הוא, אלא דמ"מ שייך להקנות האילנות למהוי כיווד לתוך שדהו של הבע"ח.

אבל מדברי הרמב"ן נראה דאם אין זה בכלל בעיא דשמואל, ה"ה דא"צ לזה לכתוב דאיני, וגובה בע"ח כל השבח, ולא אמרינן יחלוקו, וכ"כ הר"ן דלפ"ז צ"ל דבתר דבעיא הדר פשטה.

בקושי הרמב"ן אמאי לא אוקמוה לברייתא דשבח בשבחא דממילא או בתיקון האילנות וזיבול הקרקע, דזה חשיב שפיר דבר שבא לעולם לשעבד הקרקע, י"ל דעיקר תקנת שבח שלא יגבה ממשועבדים נתקן על שבח מחודש, כבנין בתים ונטיעת כרמים, דהני אינם קצובים והפסד הלקוחות מרובה, אבל שיפור האילנות הקיימים אינו מחודש כ"כ, ואין הפסד הלקוחות מרובה בזה, ולכן העדיפו לפרש הברייתא כר"מ בשבח מחודש, ולרבנן התקנה משום לוקח מגולן, ששבחו מחודש והנגזל לוקחו ממנו.

בתו ב"מ י"ד ב' סוד"ה תריץ הקשו דנוקמה באפותיקי [מפורש], ובשבח היתר על ההוצאה שהוא גובה אותו מדין ארעאי אשבח, [ובתו' הזכירו בחינם, ומשכח"ל בדמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא], וי"ל דדוחק לאוקמי התקנה בשביל מאורע של אפותיקי, והעדיפו בגמ' לדחותה כר"מ, ועוד דבא בע"ח וטרפה, משמע שלא שילם כלום, אף לא יציאה.

יא. **ב"ב** שם את"ל דאיני כו' לא משתעבד הא לא משתעבד לכאורה לשון זה מיותר, דבעלמא כה"ג אמרינן רק את"ל בתרא, ואין לומר דלא נידוק מינה דהלכה דמשתעבד כדעת הרמב"ם דקי"ל כאת"ל, דאדרבה הכא מפורש דקי"ל דמשתעבד, ולכאורה כונת הגמ'

אפי' הוציא עליהם, כיון שהדבר בעולם, ולא דימו בגמ' שבח לדאיני אלא בבנה בתים או בנטע אילנות או פירות שצמחו ברשות לוקח, [ועדיין הם צריכין לקרקע], דהו"ל דשלב"ל, אבל בשבח שבדבר שבא לעולם, אף בלא דאיני משתעבד לבע"ח, דהא שמואל לא מספק"ל אלא לרבנן דאין אדם מקנה דשלב"ל.

מיהו גם לדברי הרמב"ן אי לאו חדושיה דשמואל דבע"ח גובה את השבח לא הי' גובה שבח זה, שהרי כתב הרמב"ן דהוה מוקמינן למימרא דשמואל בשבח של הגוף הקיים, ויש לעי' דלכאורה דיקלא ואלים פשיטא דכגופה דארעא דמי, שאף בכור נוטל בו פי שנים, ומהיכי תיתי לומר שבע"ח לא יגבנו, ויש לדמות זה ליוקרא דלכו"ע בע"ח גובה אותה כשויה בשעת גבייה, [ועי' טור סי' קט"ו ס"א בזה], ולכאורה צ"ל דכונת הרמב"ן רק על אלו שהשביחו מחמת הוצאה, או בשלופפי והוו תמרי דפליגי תנאי אם חשיב ראוי.

ויש לעי' אם להחולקים על שמואל אין בע"ח גובה אותם, ש"מ דלא חשיבי גופא דארעא, וא"כ מניין פשיטא לן דאף בדלא כתב ליה דאיני בע"ח גובה אותם, הרי ביד הלוקח חשבינן לשבח זה כדבר חדש, וי"ל לדעת הרמב"ן דחדושיה דשמואל על היציאה, שבע"ח גובה כל השבח, אבל השבח היתר על היציאה כגופא דארעא חשבינן ליה, וכמ"ש הרמב"ן במתנה, אבל אם לא נימא כהרמב"ן, אלא דמאן דלית ליה דשמואל אף השבח היתר על היציאה לא גבי ליה בע"ח, א"כ גם השבח של גוף הקרקע והאילנות הקיימים שייכים ללוקח, וא"כ בדין הוא שלא יזכה בהם בע"ח אלא בדכתב ליה דאיני.

מיהו לענין בעיא דשמואל אם אפשר לשעבד דשלב"ל, בזה יש לקיים שפיר דברי הרמב"ן דאפשר לשעבד שבח הקרקע והאילנות אפי' לרבנן דר"מ, ולא נסתפק

לומר דלענין מיניה פשיטא שאין יתרון לראשון על השני, דאפי' ממטלטלין גבו, וכיון דלא משתעבד אין יתרון לראשון, וכ"כ תו' כתובות פ"ו א' ד"ה לאשה דכאן מבואר דאי לא משתעבד ליכא דין קדימה, וצ"ע בתו' כאן שכתבו דהו"מ למיבעי מיניה הי מיניהו קדים, אפי' אם במכר לא משתעבד, ולכאורה עיקר הגמ' מיותרת לפרושי איפכא.

ויש לדקדק בדברי התו' שכתבו בדכתב ליה דאיקני, ומשמע מזה שפירשו דיש יתרון לכתובת דאיקני אפי' לצד דלא משתעבד, ולכן שייך להסתפק אם הראשון קודם, אבל בלא כתב ליה פשיטא ששניהם שוין, ובפשוטו לצד דלא משתעבד לא חל כלום לרבנן.

מיהו למאי דקי"ל דמשתעבד, ה"ה דאפי' מיניה י"ל שהראשון קודם, דלא גרע מהיכא דמכרו לאחר, שהרי אפי' שבח שאצל הלוקח הוא נוטלו ממנו, ואע"פ שהוא כגבוי אצלו.

שם לקמא משתעבד או לבתרא משתעבד, פי' או אף לבתרא, דלא משמע דפשיטותא דיחלוקה הויא כאופן שלא נסתפקו בו כלל, ועוד דלמה באמת לא נסתפקו שמא יחלוקו, ובסברא ג"כ אין לדון שמא חזר בו ונשתעבד רק לאחרון, והנה פשוט שמשמעבד אף לבתרא לענין בע"ח שיבאו אחרי, או כשהראשון יגבה מבני חורין, והנדון אם משתעבד לבתרא בתר קמא, או שמשמעבד לו בשוה עם הראשון.

ואפשר שכל הנדון שישתעבד רק לראשון, הוא רק אם נימא דשעבוד עדיף ממכר, ואף לרבנן משתעבד, אבל אם השעבוד הוא כדין מקנה דשלב"ל, לא חל מידי השתא, והרי קי"ל דאף לר"מ עד שלא באו לעולם יכול לחזור בו, אבל בדאיקני שחל חיוב שעבוד מיד, א"כ מי שקדם זכה, וכ"כ הרמב"ן ב"ב מ"ד ב' שאינו יכול לחזור בו מדאיקני.

ולפ"ז אין ראי' מברייטא דתני רבב"א יחלוקו דדאיקני משתעבד לרבנן, כיון דלר"מ לכו"ע יחלוקו, כיון דעיקר הנדון אם לקמא או לבתרא הוא אם כונתו להשתעבד בדאיקני כמו חובת הגברא שהמוקדם קודם, שזהו היוסר באמת, או"ד אינו בא לקבוע הלכות ביניהם, שהרי שניהם לא סמכו ע"ז כ"כ, והדין קובע שכיון שבאו לרשותו אחר שחייב לשניהם, משתעבדין לשניהם בב"א, ויחלוקו, ולפ"ז אף לר"מ יש להסתפק בכונתו אם לקמא או לתרוייהו, ועוד יש סברא דלר"מ הו"ל כמקח ולא אמרינן דהדר ביה ממקח דראשון, משא"כ לרבנן דלא שייך מקח אלא שעבוד, ולפ"ז ניחא שלא הכריעו מברייטא דרבב"א משום דאיכא לאוקומה כר"מ, ומ"מ אכתי קשיא מהדו"ק דרב אשי.

כתב הרמב"ן ב"ב מ"ד ב' שא"א לחזור בו מהתחייבות של שעבוד דדאקני, וכ"ה פשטות הדברים שאם יכול לחזור בו א"כ בטל כח השטר של דאיקני, כי עדיין תלוי אם יחזור בו, ונקט שם שאפשר לשעבד מטלטלי אגב קרקע שיקנה אע"פ שמכר את הקרקע קודם שקנה, וכתב בזה שני הסברים, או דחל כח דאיקני מיד, ולכן גם אינו יכול לחזור, או דכיון שהקרקע היתה ברשות לזה וחל עליה שעבוד הרי המטלטלין שקנה אחר שמכר את הקרקע משתעבדים אגב כח השעבוד של הקרקע, ולפי טעם זה הא דאינו יכול לחזור בו מדאיקני, אינו מפני שחל השעבוד מיד, אלא דרק מקנין גמור יכול לחזור, ולא משעבוד.

יב. **שם**. מאי גובה נמי דתני חצי שבח, אין בזה דוחק כיון דהתנא מיירי בשבח שנטלו ממנו וחזור וגובהו, אבל מה שלא נטל הבע"ח ממנו אינו בכלל הברייטא, מיהו יש לתמוה כיון שכל מה שבע"ח נוטל את השבח זהו מכח הסכמת הלוקח שכך כותב לו, א"כ הסכים הלוקח שהבע"ח יטול שבחו, ולמה נאמר שחזור לגבות חצי השבח, הרי הוא יכול

שלא להגבותו כלל, וכיון דמדעתיה עבד למה חוזר בו בחצי השבח.

והתשובה לזה דבאמת אינו גובה חצי השבח בשביל השבח והיציאה, אלא בשביל חוב הקרן של גוף השדה שהוא שילם ללוה, וכמ"ש הרשב"ם ששעבודו ללוה הוא לכסף מקנתו, ונמצא שבאמת את כל השבח הוא משעבד לבעלי חובות של הלוה, אלא שהוא בא לגבותו מן הלוה, ככל בע"ח דעלמא, [דלא גרע הלוקח ממלוה שני שהלוהו לאחר מקחו, שג"כ בא לגבות את השבח המחודש, מיהו באמת נראה שבע"ח מאוחר שאין לו זכות בקרקע אינו גובה מן השבח כלום, שלא נשתעבד הלוקח אלא לגבי בעח שנוטל את הקרקע ומסלקו במעות כנגד השבח, בזה אמרין שהוא הסכים לגבות מעות השבח מן המוכר, אבל כשאין הקרקע לבע"ח, זכה הלוקח בכל השדה, ואין עליה שעבוד כלל, שו"ר שכ"כ בקצה"ח סי' קט"ו סק"ג ובנה"מ כתב דפשוט הוא], דכיון שהקרקע ברשותו יש לו זכות תפיסה בשבח.

ויש לעי' דא"כ יטול גריווא דארעא שיעור חצי שבחו, דהא לא מוקמינן לה באפותיקי, ואפשר דאה"נ, ויתיישב בזה הא דקתני שגובה את הקרן מנכסים משועבדים ומשמע דהיינו כל הקרן, והקשה הש"ך בסי' קט"ו ס"ק י"ב בשם הגידו"ת אמאי גובה כל הקרן ממשועבדים, הרי כבר נפרע מקצתו מחצי השבח, וי"ל דאה"נ כל הקרן שגבה הבע"ח ממנו גובה מנכסים משועבדים, וכל השבח מב"ח, וכנגד חצי השבח נוטל הקרקע ושבח שלה, אבל אם הבע"ח מסלקו בדמים בחצי השבח, א"כ אינו גובה כל הקרן ממשועבדים, שכבר קיבל מקצתו בדמים, מיהו ג"ז ל"ק דהברייתא מתפרשת על הקרן שצריך לגבות מהמוכר, אבל החלק ששילם לו הבע"ח אינו בכלל הנדון של הברייתא, ועוד דנהי דמסלקו הבע"ח בזווי כנגד חצי השבח, מ"מ חשיב כלקח ממנו גריווא דארעא בזווי, ולכן

אין החלק הזה של הקרקע בכלל קרן דברייתא, [שוב נראה עיקר שאין לו זכות לתבוע גריווא דארעא, דא"כ הי' נוטל גם השבח מאותו חלק בקרקע, ונמצא שהבע"ח גובה ממנו פחות מחצי שבח, אלא ודאי עיקר זכותו של הלוה לקבל השבח מהלוקח זהו בגלל שהשבח נטפל לקרקע, ואם כנגד השבח יכול הלוקח לתבוע קרקע, א"כ לעולם יעכב השבח לעצמו, וש"מ שהקרקע כולה למלוה, ומסלק ליה בזווי, וכ"מ בראשונים דבדלא כתב ליה דאיני מסלקו המלוה בזווי, ועמש"כ להלן בדברי הר"ן בזה].

מיהו אכתי קשה מ"ט אמרו שגובה חצי שבח, הרי הלוקח גובה את כל השבח מהמוכר, אלא שחצי שבח גבה הוא בעצמו בעד הקרן, ועכשיו הוא חוזר על המוכר שישלם לו מבני חורין כל השבח, חצי ממה שנטל המלוה וחצי ממה שנטל הלוקח בדמי מקחו, ועי' רמ"ה שהקשה כן, וכן בנחלת דוד ב"מ י"ד ב' ע"ד הש"ך הנ"ל.

ולכאורה מכח זה מיושב יותר לומר שבאמת הלוקח גובה את השבח על חוב השבח ולא על הקרן, וכמו שהזכיר הש"ך שם דלגבי נפשיה אין חסרון שאין מוציאין לשבח קרקעות ממשועבדים, ולכן גובה את חצי שבחו בשביל החוב של השבח, ואח"כ יוכל לגבות את כל הקרן ממשועבדים, ומשה"ק לעיל דלמה הוא נותן השבח וחוזר ונוטלו, י"ל שבאמת הוא נותנו ללוה שיהא השבח נגרר אחר הגוף, ואח"כ הוא חוזר וגובה מן הקרקע המשובחת, כמו בע"ח דעלמא, ואמנם הוא כנוטל ממשועבדים את השבח הזה, מ"מ אין גבייתו כחזרה מנתנת השבח ללוה, אלא כגבייה מדאיני של הלוה.

ולפ"ז קשה הא דאמר שמואל בע"ח גובה את השבח סתמא ולא קאמר חצי שבח, דבשלמא אם נימא כצד הראשון שהוא גובה את חצי השבח עבור הקרן, שייך שפיר לומר

ומסתברא דהיינו רק בשבח שיתר על הקרן של דמי המכירה.

הגדון אם צריך לכתוב דאינקני לענין שבח אינו תלוי בבעיא דשמואל אם דאינקני חשיב דשלב"ל, די"ל דאף לר"מ צריך לכתוב דאינקני, וי"ל דאף לרבנן לצד דדאינקני משתעבד, א"צ לכתוב דאינקני, ולפ"ז גם שבח האילנות שמחמת הוצאה אע"פ שהיו בעולם, מ"מ י"ל שצריך לכתוב דאינקני, אבל הרמב"ן נקט שאם חשיב שבחו לעולם, א"צ לכתוב דאינקני דסתמא משתעבדי, מיהו אין רא' מזה דלצד דדאינקני לא משתעבד לרבנן, אבל לר"מ דמשתעבד א"צ לכתוב דאינקני, די"ל כיון דלא בא לעולם אין זה כחלק מהקרקע, וה"נ מסתברא דלגבי נכסים חדשים שקנה אח"כ אף לר"מ צריך לכתוב דאינקני.

הריטב"א בב"מ הקשה לפי הרמב"ן דשמואל מיירי בשבח שמחמת יציאה ואינו מחודש כדשלב"ל, א"כ למאי איצטריך שכן כותב לו, הרי זהו גוף הקרקע המשועבדת, ולפי הרמב"ן דהגדון על היציאה נחא בפשיטות, דודאי אינו בדין שהלוקח יפסיד היציאות, ואף לענין השבח כיון שהשביחה יותר ממה שהיתה ברשות הלוה, הרי השבח של הלוקח, אע"פ שלענין דאינקני ודשלב"ל חשיבא אותה שדה, אבל לענין ליטול השבח מן הלוקח, בעינן שפיר לכך כותב לו, שו"ר שכ"כ הר"ן, ועי' בסמוך בדבריו.

ובאמת רבא קאי למסקנא דדאינקני משתעבד, והוא מפרש עמליהון על כל עניני שבח, אלא דמימרא דשמואל ע"כ לפרשה גם לצד דדאינקני לא משתעבד, ולכן אין לדקדק למה לא פירשו בגמ' באיזה שבח מיירי ואם גובה רק חצי, כיון דשמואל מיירי בשבח שגובה כולו, ובדאינקני מספקא ליה, ולרב נחמן אף בדאינקני לקמא משתעבד וגובה את הכל, לכן סתמו הדברים בגמ' ויתפרש לכל חד כדאית ליה.

שכל השבח שייך ללוה והבעלי חובות גובין אותו, אבל אם לעולם הלוקח גובה אותו עבור חובו של השבח גופיה, א"כ נמצא דלעולם חצי מהשבח אין הבע"ח גובה, וכבר הקשו כן הראשונים ז"ל ופירשו דמאי שבח חצי שבח.

מיהו מבואר ברמב"ן דחדא קושיא מיתרצא בחברתה, דכיון דשמואל נסתפק אם דאינקני משתעבד, ע"כ דעיקר מימריה דשמואל מתפרשת במידי דלא בעינן דאינקני, ובזה כתב הרמב"ן שהכל לבע"ח שהקרקע משועבדת לו, ובגמ' בעו לאוקומי ברייתא בכל שבח, או דעיקר התקנה ששבח גובה מבני חורין נתקנה בגלל השבח המחודש שאינו קצוב.

ויתכן דר"נ דאמר ב"מ ט"ו א' הא מתניתא מסייעא לשמואל לשיטתו הכא דלקמא משתעבד, וא"כ כל השבח לבע"ח, ור"ה דמוקים לה התם בלוקח מגולן, לשיטתו דהכא יחלוק, ואין לו אלא חצי שבח, ולכן פירש הברייתא בלוקח מגולן שכל השבח חוץ מהיציאה לנגזל וגובהו מהגולן.

ויש לעי' לפמ"ש הרמב"ן דתיקון האילנות הקיימים אינם צריכין דאינקני, דחשיבי גוף השדה שהרי באו לעולם, מ"ט לגבי גבייה מנכסים משועבדים חשבינן להו כשבח, הרי הלוקחות יודעים שמכר שדה משועבדת והמחיר שלה משתנה, שאם לא נתקלקלו האילמות הרי מחירה הרבה, וה"ה אם נתקלקלו והוצרכו לטפל בהן שג"כ מחירה הרבה, ואע"פ שהוצרכו להוציא עליה הוצאות, מ"מ חזר הקרן למחירו אילו לא נתקלקל, הגע עצמן במכרה לו באלף זוז והזניחה מטיפול הראוי וכחשה, והוציא הוצאות והחזירה לאלף וכי לא יגבה אלף ממשועבדים, וכבר כתבנו כן לעיל סוסק"י ליישב מ"ט לא אוקמו בגמ' הברייתא בשבח שכבר עיקרו בעולם, אבל מדברי הרמב"ן מבואר שגובה רק מבני חורין,

קיימא, שאין בידם לעכבו מליטול הקרקע, ובזה מיושב סתמות הגמ' שלא רצו להאריך כאן במה שדנו להלן אם מצי לסלוקי ליה בזווי, ואי מיירי באפותיקי, כיון שמתוך הענין מובן דמיירי באופן דלא מצו לסלוקי ליה בזווי.

שם ב' סבר ר"ח למימר ארעא בחזקת יתמי קיימא כו' שהרי עד הגבייה הם אוכלין פירות שהקרקע שלהם, אלא שיש עליה שעבוד של המלוה, ולכן חשיבי מוחזקים, אע"פ שאינם יכולין לסלקו בזווי, ומשמע דאף אם בע"ח מסלק להו בזווי, אפ"ה י"ל דבחזקת יתמי קיימא, ואמנם ר"ח דסבר בחזקת יתמי סבר נמי דבארעא מסלקינן להו, אבל לא משמע שאילו ידעו לדר"נ אמר שמואל לא היו מסתפקים על מי להביא ראי, והטעם משום דסו"ס מכאן ולהבא הוא דהוא ידידה, ומעיקרא ידידה אשבת, כמו שהפירות שלהם.

שם א"ל ההוא סבא הכי א"ר יוחנן כו' לפ"ז לאו היינו ר"ח חבריו של ר' חייא, וכן בסמוך דאמרין עליה ולא היא מדר"נ.

שם כמאן דגביא דמיא, פי' כיון שאינם יכולין לסלקו בזווי נמצא שבשיעור ארעא שהיתה שוה קודם השבח הוא נוטל הקרקע בחובו, כגון קרקע שוה מאה שהשביחה עוד עשרים, שהוא נוטל קרקע בשווי מאה, [או יותר כנגד השבח היתר על היציאה], וממילא גם השבח שעליה דינו כמוחזק בו, ונמצא שעל היתומים להביא ראי ברוב השבח, וכיון שהוא מוחזק בו, שוב אינו נותן להם קרקע אלא כנגד ד' זוזים מהעשרים שהשביחה, וגם פחות מזה, ועי"ז חוזר ונעשה מוחזק בקרקע כנגד עוד ט"ז זוזים, וממילא גם השבח שעליהם, ובזה ניחא הא דמשמע בגמ' דאפי' אם מסלק להו בארעא מ"מ אמרינן דארעא כמאן דגביא דמיא.

שם אמר אביי אף אנן נמי תנינא כו' יש לעי' לצד דבארעא מסלקינן להו, מה ראוי יש

והרי"ן הקשה לדעת הרמב"ן כיון שגם לשבח של הקרקע הקיימת בעינן לשכך כותב לו, ש"מ שאם לא הי' כותב לו לא הי' גובה שבח זה, [ועכ"פ היציאה ודאי לא הי' גובה], וא"כ הדין נותן שבלא דאיכני לא יהא למלוה זכות בשבח, וביאר דבריו דכיון שיש ללוקח זכות לתבוע גריווא דארעא תמורת השבח, נמצא שכאלו הקנה חלק זה למוכר, והו"ל ממש דאיכני, ובזה יש לדון שאין ללוקח זכות לתבוע קרקע תמורת השבח וכמש"כ לעיל, דכיון שהמלוה מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא, יש לו זכות לתבוע כל הקרקע ולשלם היציאות כדין יורד, ואפי' אם צריך לשלם כל השבח, מ"מ יכול לסלקו בזווי מעיקר הדין, כדאמר שמואל ק"י ב' שלשה שמין להם את השבח ומעלין אותו בדמים, ובזה לא הוצרכנו לשכך כותב לו, וכיון שיש לו זכות בכל הקרקע ויכול לסלקו בדמים, שייך ג"כ לומר שיש לו זכות זו בלא דאיכני, אע"פ שצריך לזה הסכמת הלוקח, מיהו בסברא אין הדבר תלוי זה בזה, ושייך להצריך כתיבת דאיכני גם לדבר שבא לעולם, כמו לר"מ בדשלכ"ל, דנחי דפשיטא ליה לשמואל שיכול להשתעבד בדשב"ל, אבל אכתי י"ל דבעינן דאיכני.

יג. **ב"מ ק"י א'** יתומים אומרים אנו השבחנו כו' על מי להביא ראי, לעיל ק"ט ב' הוזכר בגמ' הבו לי שבחאי, ואפשר דאגב ההיא נשנית כאן סוגיא זו.

שם על מי להביא ראי, סתם שעבוד קרקע לא מתפרש באפותיקי, וקשה א"כ איך סתמו בגמ' להמפרשים דמיירי דוקא באפותיקי, וקשה לומר שסמכו על סוף הסוגיא דמיירי בענין אחר, ונראה דפשוט מתוך הענין דמיירי בדלא מצו לסלוקי ליה בזווי, וזה יתכן או באפותיקי או למ"ד דלוקח לא מצי לסלוקי לבע"ח בזווי, ואפי' למאי דסבר ר"ח דבארעא מסלקינן להו, אבל אינם יכולין לסלק את המלוה בזווי במקום הקרקע, ולכן יש לדון על מי להביא ראי, כיון דארעא ודאי לגוביינא

ממתני', הרי התם קוצץ ונותן דמים, ואף אם יכול לעכב שלא יקצצו קודם שיתנו לו דמים, זהו בגדר משכון על דמי הנזק, ולא כמקח שמכר להם האילן, אבל כאן הם מוחזקים בשבחן, ומקבלים חלק בקרקע כשותפין, ואפשר דבאמת אביי הוכיח כן רק מפני שידע להא דר"נ דשמין להם את השבח בדמים, אלא שהקדימו דבריו מפני שלא רצו להרחיק דבריו עד לסוף הסוגיא דלקמן.

ולפ"ז ניחא נמי דלא תיקשי לר"ח ממתני', כיון שהוא אמר דבריו למאי דסבר דבארעא מסלקינן להו, מיהו בלא"ה יש לחלק דיתומים שהשביחו יש להם טענת ממוני גבן, משא"כ בקציצת האילן שהנדון בתשלומי נזק, ושפיר פטרינן להו מספק, והרי לא הכריעו הספק מתחלה ממשנה זו, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א שכתב דלדינא ביתומים אם אין לו מעות לא מצי מסלק להו והם שותפים בקרקע עד שיקנה חלקם מהם, משא"כ באילן, אלא שכתב כן רק אם לא מיירי באפותיקי, ועי"ש עוד.

אבל קשה אם כונת אביי להוכיח מהתם שקוצצין תחלה ואח"כ נעשה חוב הדמים ספק, וה"נ גובה תחלה ואח"כ חוב תשלומי השבח ספק, א"כ למה דאמר אביי דכמאן דגבייה דמי, הרי לא בזה תלוי הטעם, דהתם לא אמרינן כמאן דקצציה דמי, אלא דקוצץ תחלה וחוב הדמים ספק, וה"נ גובה תחלה וחוב הדמים ספק, כן הקשה אאמו"ר שליט"א, ומשמע מזה דדברי אביי מתפרשים שפיר גם לצד דבארעא מסלקינן להו, וזה כמש"כ לעיל דחלק הקרקע שקודם השבח הרי הוא שלו וממילא גם השבח שעל החלק הזה, ולכן נעשה תשלום דמי השבח כספק חוב, ובאמת ר' יוחנן אמר הטעם משום דכמאן דגביא דמיא, ולא משמע שאביי בא לחדש טעם אחר.

ובאמת נראה שהכל אחד, דכמאן דגביא דמיא משוי ליה מוחזק בקרקע, שאין כאן נדון אם לגבות, אלא לאחר שגבה אם צריך לשלם, וא"צ שיהא כאילו אכל את השבח והנדון בתשלומין, אלא סגי בזה שהוא מוחזק בקרקע שבו השבח, וכן באילן א"צ שיהא כקוצץ אלא שיהא מוחזק בזכות הקציצה ממ"נ, (שו"ר בזה בש"ך סי' קט"ו ס"ה סוסקל"ג).

הרמב"ם בפכ"א ממלוה ה"ז ובשו"ע סי' קט"ו ס"ה סתמו דברי הגמ' דעל היתומים להביא ראיה, ולא פירשו דהיינו דוקא באפותיקי ועי"ש בש"ך ס"ק ל"ג שהביא עוד ראשונים שסתמו בזה, והרמ"א הביא דעת ש"פ דדוקא באפותיקי, וגם בדעת הרמב"ם מבואר שם דהא דמסיימין בגמ' בדבדמים מסלקינן להו היינו דוקא באפותיקי, ולכאורה זה גופא מוכיח דגם רישא באפותיקי, דאל"כ מ"ט דחינן דברי ר' חנינא, הרי מצינן לפרש דבריו בלא אפותיקי.

יד. **שם** אייתו יתומים ראי' דאינהו אשבחו כי מסלקינן להו כו' רש"י פירש שהיתומים מקבלים הכל גם היציאה וגם השבח, מיהו באפותיקי אם נימא דבלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא נוטל ג"כ השבח ומשלם רק היציאה, א"כ גם כאן משלם רק היציאה, ולכאורה קשה דאם נימא שמשלם רק היציאה, ש"מ דחשבינן להו כיורד לשדה הבע"ח, וא"כ מאי ס"ד דר"ח לומר שהיתומים מוחזקים, הרי אפי' כשהם השביחו אין השבח שלהם, ומקבלים רק היציאה, או כדין יורד ברשות, ואף בלא טעמא דכמאן דגביא, מ"מ משגבה השדה חשבינן ליה כבעל השדה וארעיה אשבחה, וא"כ יש לחשבו מוחזק בקרקעו, ולא ישלם להם מספק.

ואפשר דהא דאמרינן ארעא כמאן דגביא דמיא באפותיקי זהו ג"כ מחידושו של ר' יוחנן, ומעיקרא ס"ד דאף באפותיקי

שדה שהיא אפותיקי משאר שדות, וא"כ הדין נותן שיטול השבח ממקבל מתנה ויתומים וישלם להם רק היציאה.

אלא שיש מקום לדחוק דלמסקנא מיירי ברייתא לכו"ע בלוקח מגולן ובאית ליה ארעא או קנו מידו, אבל בע"ח לא גבי יותר מחובו לעולם אפי' באפותיקי, אלא דבאפותיקי מסלק להו בזוזי ולא בארעא, ופשטות סוגיין דיתומים משמע דכוליה שבחא דידהו, אבל סתמות סוגיא דלעיל ט"ו ב' משמע שהברייתא מתיישבת עי"ז לשמואל.

והרמב"ן לעיל ט"ו א' כתב דשמא בהשביח לוקח לאחר מיתת המוכר אין בע"ח גובה אותו, דהו"ל כהשביחו יתומים, ולשיטתו בהשביחו יתומים גובה את השבח ומשלם את היציאה, והיינו משום דכל שבח היתר על היציאה כשבחא דממילא דמי, והר"ן והנמו"י העתיקו דבריו לדינא והובאו ברמ"א ס"י קט"ו ס"א, אבל הרמ"א כתב דאינו גובה כלום אפי' מהשבח היתר על היציאה, וזה דלא כמ"ש הרמב"ן דמשלם רק היציאה ליתומים, ובשו"ע ס"ג ס"ד באמת כתב מהרמב"ם דלא שקיל מימתי וממקבל מתנה כלום, ורק באפותיקי שם ס"ו כתב דמשלם היציאה בלבד.

ולפ"ז אם נקטינן דשבח שלאחר מיתה לא זכה בו הבע"ח כלל, א"כ סוגיא דבכורות לא מיתקומא ביורשים אלא בלקוחות, ולא משמע לאוקומה באפותיקי, דאם יש דין אפותיקי בכתובה, מסתברא שגם גובה שבח דארעה אשבחה, שאין לחדש קולי כתובה באפותיקי, אלא שראיתי מובא מרמב"ן ב"ב נ' א' שאין אפותיקי מפורש בכתובה, והיינו מפני שכל נכסיו אחראין לכתובתה, (עי"ש) שכתב ליישב פרש"י דמיירי שייחד השדה לנדוניא ולא לעיקר כתובה, מיהו איכא לאוקומה בשבחא דממילא, ונימא דמזה ג"כ לא גביא כתובה, מיהו יש לדמות כתובה

לא שקיל שבח מהלוקח והיתומים כלל, אבל לשון הגמ' סתום דלא משמע שנשתנה הדין בשיעור המגיע לבע"ח, דמעיקרא ס"ד שמשלם את כל השבח, ולבסוף משלם רק היציאה.

ואם נימא דאף באפותיקי אינו גובה שבח מהיתומים וה"ה ממקבל מתנה, ומשלם גם השבח וגם היציאה, והחילוק בין אפותיקי לכל שדה המשועבדת הוא רק לענין לסלוקי ליה בזוזי, ניחא דבאמת בשבח שהשביחו יתומים אין לו כלום, דיתומים כמקבל מתנה כיון שאין להם על מי לחזור.

מיהו קשה מסוגיא דבכורות וכמשה"ק תו' ט"ו א', ומצינן לאוקומה בשבחא דממילא שבע"ח גובה ממקבל מתנה וכמ"ש הרי"ף בזקנותו, ובוזה אמרו שכתובת אשה לא גביא מיתומים ולקוחות, ובאמת סתמות הגמ' שם לא משמע באפותיקי, ובוזה בודאי י"ל שדין היתומים כמתנה שאין גובין ממנו את השבח כלל, לדעת החולקים על הרמב"ן, ואיצטרין מתני' לשבחא דממילא, ולכתובת אשה איצטרין אף לענין לקוחות דבע"ח בעלמא גובה את השבח, והרמב"ן בשמעתי' כתב דהיא דבכורות בשבחא דממילא, אלא שלשיטתו שבח היתר על היציאה הוא ג"כ בגדר שבחא דממילא במקבל מתנה, אבל להחולקים בזה עי' לעיל סק"ו, א"כ מיתקומא רק בשבח דממילא שלא מחמת הוצאה, א"נ בזיבול ועישון וכיו"ב שהשבח הוא בקיום מה שהי' מעיקרא, דבוזה י"ל דנותן היציאה לחוד ליתומים ולמקבל מתנה.

ועדיין לא נתיישבו הדברים, דהא קתני בברייתא ט"ו א' שהלוקח גובה יציאה מבע"ח ושבח מהמוכר, ומוקמינן לה אליבא דשמואל באפותיקי, וש"מ שיש זכות לבע"ח לגבות מאפותיקי יתר על חובו, ובוזה אין יתרון למקבל מתנה ויתומים, כיון שבע"ח מכח ארעא ידיה הוא נוטל השבח, והמוכר משלם ללוקח משום שכך כותב לו דלא גרע

לבכור, והתם ממעטין רק שלופפי והווי תמרי, ולא דיקלא ואלים.

והיי מקום לומר דבאפותיקי אמרינן ארעאי אשבח אף בשבח שמחמת היציאה בלא דאיני, דמשעה שגבה את הקרקע נחשב הלוקח כיוור ואמנם משלם לו היציאה, אבל השבח של בע"ח, אבל א"כ הו"מ לאוקומי ברייתא דב"ב קנ"ז ב' באפותיקי, וכן מפורש בתו' שם דאף באפותיקי בעינן לדאיני, וכ"מ ברמב"ן, אלא שדבריו לענין היציאה ובוזה באמת אין יתרון לאפותיקי, אבל לגבי השבח היתר על היציאה יש לדון שיזכה בו מכח הקרקע.

ודעת הש"ך שם ס"ק ט"ז דאף בשבח שלאחר מיתה זוכה בע"ח מדין ארעאי אשבח, ודבריו יתכנו לפי מה שצידד הרמב"ן דלא בעינן דאיני לשבח דסתמא הכל משועבד מכח הקרקע, אלא שאם א"א לשעבד דשלב"ל לא מהני דעתו לזה, והרמב"ן גופיה לא רצה להכריע כן נגד כל הפוסקים, ולכן נקטו הר"ן והנמו"י כתירוצו השני דלאחר מיתה לא משתעבד.

ומהא דבמתנה לא גבי שבחא יש ללמוד דלא מצי למימר ארעאי אשבח, אלא הכל מהסכמת הלוח והלוקח, אבל המלוה אין לו זכות שעבוד מכח הקרקע ליטול השבח, ואמנם לדעת הרמב"ן היינו רק על היציאה, וזה פשוט, אבל לדעת ש"פ היינו ג"כ על השבח שמחמת היציאה, וא"כ אינו בדין שיגבה מלקוחות מה שהשביחו לאחר מיתה, דהא לית להו אחריות לגבות השבח מהיורשים, ואם נשארו בני חורין ביד היתומים יגבה הבע"ח מהם תחלה, וכן יתומים גופייהו אין דעתם לשעבד השבח לבע"ח.

פשוט דברי הרי"ף שגובה שבחא דממילא ממקבל מתנה משמע שבח שלא מחמת ההוצאה, ואין בכלל דבריו שבח היתר על ההוצאה.

טו. **מ"ו א'** אמר רבא תדע שכך כותב לו כו' א"ל רחב"א לרבא אלא מעתה מתנה כו' לשון תדע מתפרש ראי' לשמואל ולא טעמא דשמואל, אלא שזה פשוט שלא יתכן שיפסיד הלוקח טפי מיורד שלא ברשות, ולכן אם הבע"ח גובה את השבח הרי הלוח משלם ללוקח הפסדו, אלא שהי' מקום לפרש עמליהון ושבחייהון בשבחא דממילא שג"ז בכלל עמליהון כגון שלפופי והווי תמרי ואף דיקלא ואלים צריך עמליהון בהשקאת מים וכיו"ב, ורבא דייק דקאי על כל מה שהשביחה השדה אף בנטיעת אילנות וכיו"ב.

ודייק רחב"א כיון דחזינן שהלוח צריך לכתוב לו, ש"מ דבלא כתיבה לא גבי, וא"כ מקבל מתנה שאינו כותב לו, לא יגבה המלוה ממנו, וסבר רחב"א שהנותן משלם לו השבח כיון שהמלוה מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא, דדוחק לומר שיפה כח מתנה ממכר, וכיון שכן חזינן דהכתיבה לא מוכיחה על שבח שמחמת הוצאה.

וא"ל רבא דיפה כח מתנה ממכר, כיון שהורע כחה שאינו משלם לו את הקרן, ולא את היוקרא ושבחא דממילא, ולכן אין המוכר משעבד למלוה משבחו של המקבל כלום, דהא דבע"ח גובה את היציאה, היינו מפני שנוח ללוקח שישלם לו המלוה כל שווי שדהו, ולא יהא לו דין ודברים ביציאות בין המלוה והלוח, והרי יש שבח שמגיע למלוה מכח שדהו, וטעם זה ליכא במקבל מתנה כיון שהמוכר אינו משלם לו דמי השדה.

מיהו לשון יפה ויפה משמע שיש סיבה ליתן לו בעין יפה, והיינו שהנותן אינו משתמש בזכות שעבודו ונותן בעין יפה שישאר כל השבח למקבל, דכיון שאינו מקבל אחריות על גוף השדה ודאי נוחא ליה לגבות מן המלוה שיש לו מעות, ולא מן הלוח שגבו ממשעבדי משום דלית ליה בני חורין, וגם

היציאה שהלוקח כיורד דמי, כיון שאין השבח מכח הלואה.

ונראה דעת הרמב"ן דכמו שאמרינן ארעאי אשבח בדיקלא ואלים, ה"ע אמרינן בנטע בה אילנות, שהחלק שהקרקע נותנת זהו משיעבודו של המלוה, ואמנם לענין בכור חשיב ראוי, היינו משום שגם שבחא דממילא כשלפופי והווי תמרי לרבנן, או עלו בה אילנות אף לרבי, חשיבי ראוי, אע"פ שעלו מאליהן ושיעבודו השביח.

יז. הא דאין מוציאין לשבח קרקעות מנכסים משועבדין ה' נראה דהיינו דוקא שבח מחודש דאיכא תיקון העולם דלא ידעי כמה ישיבחו הלקוחות, אבל יוקרא ודיקלא ואלים חשיבי כגוף הקרקע ולא כשבח, ידיעי לקוחות שהשדות יכולין להתייקר ושהאילן מתחזק וגדל מאליו, ואף לטעמא דאין כתובין יש מקום לומר דשבחא דממילא ככתובין דמי, כמו שלא כתוב שווי הקרקע בשטר המכירה, ולכן לא מצו לאוקומי ברייתא דשבח קרקעות ב"מ קנ"ז ב' בלא דאיכני, מיהו משכח"ל בשלפופי והווי תמרי דחשיבי ראוי לרבנן דרבי, וקתני להו בהדי הדדי בבכורות.

ולפ"ז בע"ח גובה כל שבחא דממילא מהלוקח, דהיינו יוקרא ודיקלא ואלים, וכן האשה בכתובתה, דנהי דמקולי כתובה שנו שלא תגבה שבח כבע"ח, אבל יוקרא ודיקלא ואלים כגופא דארעא חשיבי, וכ"כ הגרע"א ז"ל בגליון הח"מ והב"ש סי' ק' ס"ב [נדמ"ח בסוף חידושי מועד מכת"י], דלא למדנו מהגמ' אלא שבח דראוי כמו בכור, אבל יוקרא ודיקלא ואלים שפיר גביא, והביא שכ"ד הש"ך והתומים, שו"ר שכ"כ הר"מ הובא בפ"ת שם.

אבל לשון הטור ריש סימן קט"ו משמע דבכל שבח גובה רק חצי, וגם הרמב"ן כתב דסוגיא דבכורות בשבחא דממילא, אלא שלשיטתו כל שבח היתר על היציאה מיקרי שבחא דממילא, ומ"מ נראה מדבריו דכל

יכול לעכב עליו שלא יטול השדה עד שיסלקנו בזווי, או בגריווא דארעא.

טז. עיקר הדבר שבע"ח גובה את השבח בדמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא, אין מזה הוכחה לזכותו של המלוה בקרקע, בתורת בעלות רק בתורת ערבות שיש לו שעבוד שהרי אינו מרויח מעות מזה, שהרי מנכין לו מחובו, אלא שאף בשבחא דממילא ויוקרא הדין כן, אע"פ שיש לו זכות בקרקע זו, מיהו באמת אינו טוען ארעאי של בעלות אלא שהשבח ג"כ בכלל השעבוד, ונדון בעלות שייך רק בדלא מסיק ביה אלא שיעור ארעא, שהוא רוצה להרויח מעות מן השבח מדין ארעאי אשבח, ולכאורה בזה הסברא הפוכה דיוקרא ודאי לא גבי טפי מחובו, וכן דיקלא ואלים, ורק בשבח שמחמת היציאה שייך לדון שירויה, אם נדון הלוקח כדין יורד לשדה המלוה, ויש מזה ראי' לדברי הרי"ף דשבחא דממילא גבי ממקבל מתנה, שהרי הדין דשמיין ללוקח את השבח ומעלין אותו בדמים נאמר רק בשבח שמחמת הוצאה, דאילו שבח שבגוף הקרקע לא גבי אלא שיעור חובו, דאטו קרקע ששוה כפלים בחובו, נימא ידידיה אשבח, כיון שבשעת ההלואה היתה שוה כחובו, ואע"פ שמפסיד בזולא, מ"מ לא הקנה לו הקרקע טפי מחובו, ובבכור ג"כ הדין כן לאידך גיסא דבשבחא דממילא נוטל את הכל דדידיה אשבח, והשומא נאמרה רק בשבח שמחמת הוצאה.

אבל הרמב"ן השווה שבח היתר על ההוצאה לכל שבח דממילא, ולדבריו באפותיקי אף בדלא מסיק ביה אלא שיעור ארעא גובה כל שבחא דממילא, וז"ל והוי יודע דכי גבי שבחא דממילא כו' עי"ש, ויש לעי' לפ"ז הרי שעשה לו שדהו אפותיקי ומעיקרא שויה כפליים בחובו, האם זיכה בכל שבחא דממילא של חצי השדה, הרי ודאי לא זיכה לו אלא כנגד חובו, וא"כ למה יטול כעת שבחא דממילא טפי מחובו, ולא דמי לשבח שמחמת

המלוה לגבות רק האפותיקי, אע"פ שיש לו שעבוד בעלמא גם על השבח, כמו דלא מצי לסלוקי ליה בקרקע אחרת המושעבדת לו באפותיקי שאינו מפורש, דמ"מ יש לו זכות לגבות האפותיקי תחילה, וזה אפי' נימא דלא כהב"ח ורשאי להגבותו משיעבוד שקנה לאחר ההלואה, ואין יתרון לכחו בשעבוד שהי' בשעת ההלואה, אבל באפותיקי שאני.

מידו בכל שבח היתר על היציאה יש חלק שבח שמגיע מכח הקרקע שבדין הוא שיחשב בדין אפותיקי, וכמש"כ לעיל ס"ק ט"ז דמה"ט ס"ל להרמב"ן שדינו כשבחא דממילא, ורק חלק האריסות של יורד ברשות שיין ללוקח, ואע"פ שהלוקח גובה הכל מן המוכר, אבל לענין האפותיקי מיקרי שבחא דממילא כגוף השדה, וא"כ יכול להגבותו את השבח הזה, אלא שהמלוה טוען ארעאי אשבח.

ויש לעי' מ"ט מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא גובה את השבח בחובו, ולא מצי למימר ארעאי אשבח, ולא גביתי כל החוב, [ואע"פ שבלא"ה אין לו פרעון אלא מזו, אפשר דנפ"מ כמה הוצאה צריך להחזיר, ולע"כ בזה], ולכאורה נראה דכ"ז שהלוה צריך לשלם שיעור שבחא הר"ז כברשות הלוה ואיהו מצי מסלק ליה בזווי, וממילא גם השבח שלו, אבל כשהלוה נסתלק בקרקע לחוד, הוחלטה הקרקע למלוה וארעיה אשבח, מיהו אכתי הלוה חייב לשלם ללוקח גם את השבח, ומ"מ י"ל דלגבי מלוה זה נסתלק מכל הקרקע.

וראיתי בספר מרן זללה"ה חו"מ סי"ד סק"ט דכנראה נקט שאף במסיק ביה שיעור ארעא ושבחא נוטל את השבח מדין ארעאי אשבח.

יט. **הערות** לפי סדר בש"ך סי' קט"ו.

סי' קט"ו ש"ך סק"א כתב בשם הסמ"ע שהלוקח זוכה בשבח בלא דאיני, דכיון

שבחא דממילא בכלל שבח קרקעות שאין גובין ממשועבדים, ומשמע דלא חשיב קצובין וכתובין רק הסכום שכתוב בשטר, ומ"מ לענין השעבוד הי' נראה פשוט שהיורקא כגוף הקרקע דמי, ואף דיקלא ואלים, וכמו בהוזלה חציה דמסתברא שגובה מכולה אף מהחצי שהוקר, שכולה נשתעבדה לו, ואמנם אינו נוטל יותר מחובו, דהו"ל כשיעבוד לו שדה גדולה כפלים מחובו, וצ"ל לדעת הטור שהשיעבוד מקנה לו רק זכות לסכום שהי' בשעת השעבוד, ולא זכה בגוף הקרקע דין שיעבוד כמשכון, אלא קיבל שיעבוד של מנה בשדה זו כשוויה בשעת ההלואה, מיהו לפ"ז אם הוזלה ונטע בה אילנות יכול לגבות המנה מהאילנות, כיון שכולה מושעבדת לו למנה, עכ"פ בשיעור שהשבח יתר על דין יורד של הלוקח.

יח. **בקצה"ח** סי' קט"ו סק"ד הקשה באפותיקי בדמסיק ביה שיעור ארעא בלא שבחא דיהיב בע"ח ללוקח הוצאתו ומסלק ליה, למה לא יוכל הלוקח להגבותו מההוצאה והשבח ולהשאיר גריווא דארעא לנפשיה, ולא דמי להיכא דבא לסלוקי ליה בזווי, דכיון שאין השיעבוד על הזווי, הרי הוא בא בכח האפותיקי לגבות שדה זו דוקא, אבל כאן שהשבח וההוצאה מושעבדים לו, שאם תזול השדה יגבה גם אותם, א"כ ראוי שיהא זכות ביד הלוקח לסלקו בהם, ואם יסלקו בחלק מן השדה ירויח שכל השבח שבחלק השני ישאר ללוקח, ואף בחלק שביד הבע"ח יש לדון שיוכל לפרוע לו גם מהשבח היתר על היציאה, כיון שמגבהו היציאה בחובו, והו"ל כמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא.

והנה ודאי דהשבח אין בו דין אפותיקי לזכותו של הבע"ח, שגם ללוקח יש בו זכות שהוא דבר חדש שלא נאמר עליו לא יהא לך פרעון אלא מזו, וכדאמרו בגמ' שגובה רק חצי שבח, וכיון שכן רשות ביד

שהוא מוחזק בשבח, בודאי לא הפקיעו זכותו ליתנו למוכר שיתננו לבע"ח אחר, והש"ך חלק עליו, ובאמת הי' ראוי שיזכה הלוקח בכל השבח ולא יזכה בו בע"ח אחר, אבל אם הלוקח בא מכח אחריות מקחו ותובע חצי שבח, בזה צריך ראי' שזיכו לו חלקו בלא דאינני.

ש"ך סק"ב כתב דשבח דממילא גובה בלא דאינני, והיינו יוקרא ודיקלא ואלים דחשיב כדבר שבא לעולם, מיהו עלו אילנות מאליהן הוי דשלב"ל ושבחא דמילא, ובזה לא גבי בלא דאינני.

ש"ך סק"ג כתב דבע"ח גובה מלקוחות שבח לאחר מיתת הלוח אע"פ שאין להם על מי לחזור, כיון שבשעה שהשביחו הי' להם על מי לחזור, מיהו מה שהשביחו לאחר מיתה בפשוטו לא סמכו לחזור על נכסי המוכר, שהרי הבע"ח גובה מהם מפני שאין נכסים אחרים, ומ"ש הש"ך שמא ימצא נכסים אצל היתומים לא נתפרש, שהרי הנדון אם יגבוה ממנו מפני שלא מצאו נכסים אחרים, גם יש לדון דלא זכה המוכר במה שהשביח לאחר מיתה, כמ"ש הר"ן ונמו"י שצ"י הש"ך לדבריו בסקט"ז, והמהרש"א כנראה משמע ליה לקוחות דומיא דיורשים שהשביחו לאחר מיתה, וכ"כ התומים בס"ק כ"ב.

שם בשו"ע ס"א, המחבר כתב דשבחא דממילא גובה הבע"ח כולו, ולא חילק בין יוקרא לעלו אילנות, ובפשוטו לאילנות בעינן דאינני, וא"כ זכו שניהם בשבח כמו במחמת הוצאה, והרמ"א כתב דבכולם גובה רק חצי, ובפשוטו יש לחלק בין יוקרא לעלו למאליהן, גם מה שסיים המחבר דשבח גובה מנכסים בני חורין, יש לדון ביוקרא מאי, וכן דברי הרמ"א שסיים שבחא שלא יגבה הלוקח דאינני גובה הכל, צ"ע למה יפסיד ביוקרא, הרי כנגד זה מפסיד בזולא.

ובשבח שמחמת ההוצאה פסק המחבר כהרמב"ם שאת ההוצאה נוטל הלוקח מבע"ח, וזה דלא כהרי"ף והרא"ש, והובא דעתם ברמ"א, גם עיקר דברי הרמב"ם שתמך בגאונים שהכונה לר"ח צ"ע, דלא שייך להקשות על שמואל קושיא מסברא, ומודה ר"ח שזו דעת שמואל בגמ', גם הקושיא נתיישבה בגמ' דכיון שיש ללוקח על מי לחזור אינו מפסיד טפי מיורד, אדרבה מקבל כל יציאותיו ושבח, וכמו שביאר הרי"ף.

ש"ך סק"ד הביא דעת הראשונים דבאפותיקי מפורש גובה כל השבח, [והיינו היתר על ההוצאה], כיון שיש לו זכות בשבח בלא דאינני, וא"כ הו"ל בע"ח קודם כלפי הלוקח, דהא טעמא דנוטל הלוקח חצי שבח, זהו משום דקי"ל ליה ולוה וחזר וקנה יחלוק, שבשעה שקנה נשתעבד לשניהם יחד, אבל באפותיקי שהמלוה זוכה בשדה מכח האפותיקי, הרי הוא זוכה בשבח מכח ארעאי אשבח, וא"כ הוא זוכה קודם הלוקח, ולדעת הרמב"ן גובה כל השבח היתר על היציאה מדין ארעאי אשבח, ובדכתב ליה דאינני גובה גם חצי ההוצאה כדין כל בע"ח, ובשבח שאינו מחודש כגון עישון האילנות אפי' מחמת הוצאה גובה כולו אפי' לא כתב דאינני, דהו"ל כגוף הקרקע שגובה הלוקח מהמוכר, אבל במתנה גובה רק השבח היתר על ההוצאה, ומשלם הוצאה למקבל מתנה אפי' בשבח שאינו מחודש, ואפי' באפותיקי גובה רק השבח היתר על ההוצאה ומשלם ההוצאה למקבל המתנה, בין במחודש בין באינו מחודש, ובדלא מסיק ביה אלא שיעור ארעא שגובה השבח באפותיקי, צריך לשלם ההוצאה אפי' בשבח שאינו מחודש, וזהו שכתב הרמב"ן דלא בעי לאוקומה בשבח מחודש ובדלא כתב ליה דאינני שמשלם ההוצאה באפותיקי, דניחא ליה לאוקומה בכל שבח שמחמת הוצאה אפי' אינו מחודש, ולכן מוקי לה בדלא מסיק אלא שיעור ארעא, וכן

ההיא דשמואל ק"י ב' לא בעי לאוקומה באפותיקי ובשבח מחודש דוקא ובדלא כתב דאינקי, שמשלם ההוצאה ללוקח, ולא בכתב דאינקי בשבח מחודש בחצי השבח, דניחא ליה לאוקומה בכל שבח, ויש להסתפק אם כונתו באפותיקי דוקא, וחצי שבח היינו חצי ההוצאה, אבל שבח היתר על ההוצאה נוטל כולו, או דאפי' בלא אפותיקי מעלה השבח בדמים, ואין ללוקח זכות ליטול קרקע, כיון שאינו משלם לו כל החוב, ואינו מחזיק בקרקע מכח המקח, רק בבע"ח דעלמא כמו לזה ולזה ואח"כ לקח, וסתמות לשונו משמע דקאי אאפותיקי.

ובדעת רש"י והר"ה כתב הש"ך דאפי' באפותיקי מפורש גובה רק חצי שבח ודוקא בדכתב ליה דאינקי, ואין חילוק בין השבח ליציאה, כמו בלא אפותיקי שגובה חצי השבח עם היציאה, ובמתנה אין לו כלום בשבח מחודש שמחמת היציאה.

ולכאורה יש סתירה בדברי הרמב"ן שבמלחמות כתב דגובה ממקבל מתנה כל שבח היתר על ההוצאה אפי' בלא אפותיקי, (ומשמע דא"צ בזה לדאינקי ככל שבחא דממילא בלא הוצאה), ובחידושים השיג על הרמב"ם וכתב דדוקא באפותיקי אמרינן ארעאי אשבח, וא"כ אינו גובה ממקבל מתנה השבח כלל בלא אפותיקי אפי' כתב דאינקי, דכל ששעבודו מכח דאקני בעינן לטעמא דכך כותב לו, וכמ"ש הרמב"ן לעיל שהלוח זוכה בשבח מכח הסכמת הלוקח ע"י שכותב לו, והא דגובה שבח היתר על היציאה באפותיקי זהו בלא דאקני ומדין ארעאי אשבח, ואמנם היציאה אינו גובה אלא חצי מכח דאקני ודוקא במכר, כיון שכך כותב לו, [ובאמת הרמב"ם נתכוין לשבח שלא מחמת הוצאה, דלא קרי שבחא דממילא לשבח היתר על היציאה, ולכן כתב דגובה כולו ממקבל מתנה], אבל באמת גם בחידושים כתב שגובה ממקבל מתנה כל השבח היתר על היציאה, ואע"פ

שכתב תחלה דבלא דאקנה אינו גובה שבח מחודש כלל, וצריך בע"ח לשלם ללוקח הוצאה ושבח, וכ"כ בדברי הר"ף שאינו גובה שבחא דמחמת הוצאה, אבל בהשגתו על הרמב"ם משמע דבמתנה אינו גובה הוצאה כלל, אבל גובה כל השבח היתר על ההוצאה, ושבחא דמחמת הוצאה שכתב הרמב"ן ר"ל כנגד ההוצאה, אבל היתר על ההוצאה גובה, ואמנם הדברים צריכין יישוב דכיון דמכח דאינקי הוא דטריף לה, א"כ במתנה שלא כתב לו אחריות אינו מזכה השבח לנותן כלל, ובדין הוא שלא יגבהו בע"ח כלל, וכמו שכתב הרמב"ן דבלא דאקני משלם הבע"ח יציאה ושבח ללוקח, וה"נ במקבל במתנה כיון שאינו מזכה שבחו לנותן, א"כ צריך הבע"ח לשלם לו הכל הוצאה ושבח, ובדברי הרמב"ן נראה שהנוסף על ההוצאה כגוף הקרקע דמי, וג"ז משועבד לבע"ח.

שו"ר בר"ן שכבר תמה כן ע"ד הרמב"ן דכל היכא דאתינן ליה מכח דאקני דוקא, ע"כ דלא חשיב כגוף הקרקע לגבותו ממקבל מתנה, וע"י לעיל סק שגם הסוגיא מתיישבת יותר אם שבח מחודש שמחמת הוצאה לא חשיב כממילא ולא גבי במתנה כיון שאינו כותב לו וכע"ז השיג בקצה"ח סק"ב ע"ד הש"ך שכתב דגובין ממקבל מתנה שבח היתר על היציאה כדין שבחא דממילא, וכתב דבע"ח גובה מזה רק חצי ובדכתב דאקני, וש"מ שאינו כגוף הקרקע.

ש"ך סק"ה, מסיק דיוקרא ודיקלא ואלים אינם בגדר דאקני והם משועבדים למלוה כגוף הקרקע, ויעוי' בספר אאמו"ר שליט"א סי"ח סק"ט שכתב שש מדות בשבח, א' יוקרא ב' דיקלא ואלים, ואלו דינם שוה דחשיבי כגוף הקרקע וא"צ דאינקי, ובע"ח גובה כולה.

ואופן ג' שלפופי והוו תמרי שהם בגדר ראוי לענין בכור לרבנן דרבי, והדבר תלוי אם חשיבי דבר שבא לעולם לענין קנינים,

מיוורשים אע"פ שאין להם על מי לחזור, כדמשמע בבכורות דממעטינן רק כתובת אשה, ושם אמרו לאתויי שלופפי והווי תמרי, ומשמע דכיון שהם משביחין ממילא גובה אותם גם ממקבל מתנה, ואע"פ שלדעת הרמב"ן כתבנו דבעינן לדאיקני כיון שלא חשיבי באו לעולם, ולע"כ).

אופן ד' שבח שמחמת הוצאה בדבר הקיים כעידור וזימור באוקמי אילנא ואברויי אילנא, וכתב הרמב"ן דא"צ בזה לדאיקני כיון שהאילנות בעולם, ומשמע שגובין אותן אפי' ממקבל מתנה, ונותן לו את ההוצאה, אבל הרשב"א והר"ן נקטו דכל שמחמת הוצאה לא גבי ממקבל מתנה אפי' אם מחזיר לו הוצאותיו, וכ"נ ברמב"ם דהכל תלוי אם השבח ממילא או ע"י הוצאה, ומ"מ י"ל דפשיטא ליה לשמואל דבדכתב דאיקני גבי מינייהו, כיון שהם דברים שבעולם, אלא דלא חשיב השבח של הלוה אלא מכח הסכמת הלוקח להקנותו לו בגלל שכך כותב לו, ואם צריך להסכמת הלוקח ע"כ צריך ג"כ דאיקני, דמרשותו של לוקח מגיע לרשות הלוה, (ואפשר דשבח שצריך לחדשו בכל שנה לצורך הפירות, אע"פ שהי' כן ברשות המוכר, מ"מ בכל שנה חשיב כשבח של הפירות, ולכן אין זה נדון כגוף הקרקע).

אופן ה' שבח מחודש שמחמת הוצאה, דעת הרמב"ן שהשבח היתר על ההוצאה דינו כשבחא דממילא וגובה ממקבל מתנה, ואע"פ שצריך דאקני גם לגבי השבח היתר על ההוצאה, ובע"ח גובה מהלוקח רק חצי שבח, והדברים נראים כסותרין זא"ז דכיון שהלוה מקבל את זה מהלוקח, דין הוא שבמתנה לא יזכה הלוה בשבח כלל, וכבר תמה כן הר"ן ע"ד הרמב"ן הובא לעיל ע"ד הש"ך סק"ד, גם בסוגית הגמ' לא נתיישבו דברי הרמב"ן כמשנ"ת לעיל סק"ה ו' מדברי הרמב"ן והר"ן שם, דלהרמב"ן אי לאו דשמואל הי' גובה בע"ח היתר על היציאה כמו במתנה, וסוגית

ואם דינם כפירות חדשים אע"פ שצמחו ממילא, בעינן לדאיקני, שהרי מבואר בגמ' דבעיא דשמואל היא רק אליבא דרבנן, וש"מ דכל שדינו כדשלב"ל הר"ז בכלל בעיא דשמואל, וכ"כ הרמב"ן דבעינן פירות דקל שבאו לעולם ברשות מוכר, ולא סגי במה שצמחו מאליהן, וא"כ י"ל דשלפופי לא חשיב כבאו תמרי לעולם, ואע"פ שיכול להקנות השלפופי עצמם מיד, אבל להקנות התמרים חשיב דשלב"ל, וה"נ הרי אינו זוכה בשלפופי מיד, שאם יתלשם קודם שיבא לגבותם, לא יהא לו שום זכות בפירות וגם בפירות גמורים אין לו אלא זכות שעבוד, ולכן צריך לדאיקני אף כשהשלפופי בעולם, אבל אם הביאו שליש חשיבי שפיר בעולם, וגדילתם כדיקלא ואלים, [ודברים אלו נתבארו מהתומים סק"ג עי"ש שביאר דמן הדין זכותו של בכור כמקח, והי' ראוי שיזכה בשלפופי מיד, כמו בעובר, והיינו טעמיה דרבי שנוטל פי שנים, וטעמייהו דרבנן משום דאישתני, אבל לענין שעבוד חשיב שלא בא לעולם, כיון שאינו זוכה בהם מיד, ועי"ש עוד בכ"ז, ולע"כ במש"ש מדיני מכירה ובכור], וכל שכן עלו בו אילנות דכפירות חדשים דמו כיון דהווי דשלב"ל ובעינן בהו לדאיקני, [ואפשר דנטיעה ונעשית אילן גרע מדיקלא ואלים], (עמ"ש הש"ך ע"ד הרמב"ם), מיהו לרבי אפשר דכל שבח שנעשה מאליו בכור נוטל בו פני שנים, אפי' מחודש לגמרי, וכמו שנראה דעת הרמב"ם כאן לענין שעבוד.

נמצא להאמור ג' אופנים בפירות, א' יצאו ברשות לוקח ממילא, ב' שלפופי והווי תמרי, ג' הביאו שליש ונגמר פריים, לדעת הרמב"ם יצאו ממילא אע"פ שמחודשים לא בעינן דאיקני, לדעת הרמב"ן בעינן דאיקני, ובאופן ב' דשלפופי והווי תמרי מסתברא שדינם כאופן א' וכ"כ הרמ"ה ב"ב קנ"ז ב', ובאופן ג' מבואר ברמב"ן שדינם כדיקלא ואלים, וא"צ בזה לדאיקני, וגבי להו בע"ח לכולהו, (ויעוי' בר"ן ק"י ב' דבע"ח גובה

הגמ' משמע שאינו גובה כלל, וכדעת הר"ן ע"ש.

הרמב"ן לולא דמסתפינא, ובתומים סק"י הוסיף בזה דברים ע"ש.

אופן ו' שבח שכנגד היציאה לעולם משלמין ללוקח או הלזה או המלוה, דלא גרע מכל יורד, ואפשר שדינו כיורד ברשות לקבל כאריס, ועכ"פ דינו כיורד בשדה העשויה ליטע.

ובפשוטו אין הלוקח סומך על המוכר אלא כשהוא חי, אבל לאחר מיתה אינו סומך להוציא הוצאות ולגבות מבני חורין של היורשים, ואפשר גם שהיורשים צריכין להתחייב בזה, אע"פ שפורע חוב אביהם, וא"כ שעבודו של הבע"ח עובר ללוקח, מ"מ יש כאן מצב מחודש, ואפשר דחשיב כאין לו אחריות, מיהו אכתי נפ"מ לשבחא דממילא, וכמ"ש הש"ך בתחלת הדברים דהרמ"א לא חילק בזה אבל הנמו"י מיירי בשבח שע"י הוצאה.

שי"ך ס"ק ט"ז כתב לחלוק ע"ד הר"ן והנמו"י שכתבו דשבח שהשביח לוקח לאחר מיתה לא משתעבד לבע"ח, והובא ברמ"א שם, ובאמת גם הרמב"ן כתב בקושיתו שאם המוכר כזוכה מן הלוקח, א"כ לאחר מיתה מאי איכא למימר, ורצה לחדש מכח זה דא"צ דאיני לשבח, דשפיר משתעבד מכח הקרקע, אלא שאם א"א לשעבד דבשלב"ל גם שבח לא משתעבד, וסיים שאם נאמר כדברי הרבנותא דבעינן דאקני לכל שבח, שמא נאמר דבאמת לאחר מיתה לא משתעבד השבח, והש"ך הסביר הדברים כדברי הרמב"ן דבאמת א"צ להקנות למוכר, רק מכח הקרקע זוכה בשבחה, אבל הרמב"ן כתב שזה סותר לדברי הפוסקים דבלא דאקנה אינו גובה שבח, מיהו בב"ב מ"ד ב' כתב הרמב"ן דאע"פ שהמוכר דשלב"ל יכול לחזור בו, לר"מ, אבל מדאיני אינו יכול לחזור בו, ואע"פ שמהא דקי"ל יחלוקו חזינן שהשיעבוד חל רק כשקנה, מ"מ מעיקרא נמי חייל שעבודא, עי"ש והובא לעיל ס"ק י"א, [והרשב"א שם נקט כתירוץ בתרא דהרמב"ן דמיירי כשלא חזר בו משעבוד המטלטלין, ואע"פ שמכר הקרקע נשאר לו זכות מטלטלי אגב מקרקעי כיון שהקרקע משועבדת לו גם ביד הלוקח], ולפי תירוץ זה משמע שחל שעבוד בע"כ כשקונה קרקע, וא"כ שזכות זה קנה הבע"ח, ומ"מ הדברים מחודשים דהתם מיירי שהלוה קנה קרקע, אבל כאן שמת הלזה, הרי לא קנה כלום ולא שי"ך שעבוד, אא"כ נחלק בין דאקני של שבח שמגוף הקרקע לקנין נכסים חדשים, וזה כמ"ש

שי"ך ס"ק י"ז כתב בשם הסמ"ע דפירות שאכל אינו גובה מהלוקח מפני שקדם וגבה, והש"ך כתב משום דהו"ל מטלטלין, והתומים ס"ק י"א כתב דא"כ בכתב לו מטלטלי אגב מקרקעי יגבה גם הפירות, ולכן כתב הטעם מפני שהמוכר לא כתב לו בשטר חיוב אחריות על הפירות, והו"ל כמתנה דלא גבי שבחל והנה"מ סק"ו העיר דאכתי בשבחא דממילא גבי גם ממתנה, וא"כ בכתב לו מטלטלי אגב מקרקעי ולא אכל הפירות גבי להו הבע"ח, אבל אם כבר אכלם אינו גובה דבע"ח מכאן ולהבא הוא גובה.

ולכאורה נראה דמטלטלי אגב מקרקעי מהני רק לנכסים שקנה הלזה, אבל מטלטלין שברשות הלוקח ודאי לא נשתעבדו למלוה, והלוקח שדה אינו נותן למוכר זכות בפירות כלל, ורק בשעבוד השבח של הקרקע שי"ך לומר שמשעבד כל השדה כמות שהיא, וחוזר וגובה כולה מן המוכר, אבל הפירות שהם נפרדים מן הקרקע אין שום סברא שישעבדם לבע"ח של המוכר, כמו שאינו נותן לו פירות של שנה שעברה, וא"צ לדיני גבייה דאדרבה המחודש הוא נתינת הלוקח למוכר זכות להגבות השבח לבע"ח, ואין לך בו אלא חידושו מה שהוא חלק מן הקרקע.

רוצה ליתן, שאם ישמע שומת ב"ד לא ירצה להוסיף יותר, ולכאורה נראה דמה"ט פ"י תו' שההכרזה למצא קונה שיתן כפי שומתה, ואם המלוה מקבלה בשומת ב"ד הוא קודם לכל אדם וא"צ הכרזה, אבל קשה דבפחות משומת ב"ד בלא"ה לא יתנו לו לגבותה, וא"כ ההכרזה שאם יבאו שנים לקנותה יעלו בדמים זע"ז, ומכריזין המחיר כדי שלא יבאו אלו שאינם רוצים כלל במחיר כזה.

ובן מבואר כתובות ק' ב' דב"ד שמכרו שלא בהכרזה חוזרין, ומבואר בגמ' דאפי' לא טעו מכרן בטל, דפרכינן ממתני' דקתני דוקא שתות הא שוה בשוה מכרן קיים, ומשני בדברים שאין מכריזין עליהם, ומבואר שההכרזה היא להרויח יותר משומתן, וכ"כ בסה"ת ש"ג ח"ב בשם הראשונים, וכ"ה בסמ"ע סי' ק"ט ס"ג בשם הטור, ולכאורה זו ג"כ כונת הירושלמי כתובות פ"א ה"ו שהקשו ממתני' דשום הדיינים, ואמרו שאם מצאו שומן אין מחזירין ומחליטין, ומשמע דמיישב מתני' דנהי דלכתחלה מכריזין, אבל אם לא הכריזו ומכרו כפי שומתן אין מחזירין, ומחליטין אותה ביד הקונה, וזה דלא כתלמודן, אבל הרמב"ן בתשובה שבסה"ת ש"ג ח"ב כתב דלהירולשמי אם מצאו מי שקונה כפי השומא של ב"ד מוכרין, לו, נושם פירש בשם רה"ג דכך היא יפה כך יש קונים, וכך היא שומא שב"ד שמין אותה ביותר, וצ"ע למה לא פ"י כרש"י ותו', דכך היא שדה יפה שמוציאה פירות מרובין, ולמה צריך להכריז שאין מוצאים קונים כפי שומת ב"ד, מיהו לשיטתו מובן קצת שמוכרין בשומת ב"ד שהיא יתירה על השוק בשעה זו, מ"מ מבואר מדברי כולם שההכרזה למצא מי שמוסיף על שומת ב"ד.

ובמברא ה"י נרא דאף באפותיקי לית ליה פירי, והש"ך בס"ק י"ט כתב בדעת הרא"ש והטור שבע"ח גובה פירות אפי' כבר תלשן ואפי' כבר אכלן, ובתומים ס"ק י"ב כתב בדעתם דוקא שלא אכלן והדברים מחודשים דבפשוטו לא זיכו לו באפותיקי אלא בגוף השדה, אבל הפירות רשאי הלוקח לאכלן לכתחלה, ואין חילוק בין התלושין לאלו שאכלן, וה"ה המחזירים שא"צ לקרקע שהם כתלושין, ודברי הרא"ש והטור מתפרשים שפיר בצריכין מעט לקרקע, ולענין מסיק ביה שיעור ארעא בלא פירי.

ש"ך ס"ק י"ח י"ט כתב דפירות שמכחישינן בקרקע דינם כתלושין, ואם אינם מכחישינן הרי יש להם תועלת מעט ודינם כמחזירין, ועכ"פ העיקר כהפוסקים דבדלא צריכי לארעא כלל דינם כתלושין, וצ"ע על המחבר שסתם הדברים, מפני שפשט דברי הרי"ף כהרמב"ם והרי הרמב"ן כתב ליישב הרי"ף כרש"י כמ"ש הב"י בשמו, והש"ך בס"ק י"ט תמה על הרמ"א שסתם, ובאמת בד"מ הארוך הביא רק דברי הרא"ש והמ"מ ושכתב שכן עיקר דלא כיש חולקין, דדוקא בצריכין לקרקע מעט, ובודאי שכך דעתו להלכה.

ש"ך סק"כ, נתבאר בארוכה לקמן ס"ג סק"ו ז' ח' בשיטות הראב"ד והרמב"ן והסה"ת והרא"ש.

הערה לפ"ר

ערכין כ"א ב' כך היא יפה וכך היא שומא כו' בפשוטו ההכרזה אם יש מי שמוסיף על שומת ב"ד, דבמחיר השוה בודאי ימצאו קונים, וק"ק למה מכריזין שומת ב"ד כמה היא, ה"י ראוי שיאמר הלוקח כמה הוא

סימן ג

בדין סילוק בע"ח בזווי

ורבא נמי מודה לו דבעינן לטענת עילוי בדמים, אלא שלעולם בידו להעלות בדמי השדה כפליים על שוין, ולפ"ז ביש לו אפדנא אחת לא ירצה לסלקו בזווי טפי משויה, כי הלוקח יפסיד את ההפרש, והא דאמרינן ב"מ ק"י ב' דמצי מסלק ליה בזווי, מיירי בדמסיק ביה רק שיעור ארעא, שאין הלוקח מפסיד כלום אם יאמר לידידי שזה לי טובא.

ויש לעי' בעיקר הדברים למה לא יוכל הלוקח לסלקו בזווי כשווי האפדנא בלבד, הרי הלוח יכול לסלקו בזווי ומה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו, ואמנם הלוח יצטרך לשלם כל חובו, מ"מ קשה מ"ט דרמב"ח, וגם מ"ט דרבא דבעינן לטעמא דעילוי בדמים, הרי כאן הוא משלם לו כל חובו, ועו"ק שהרי המלוה לא צריך לקרקע אלא למעות, דמה"ט אמרינן ב"מ ל"ה א' שומא הדר, ולמה כאן יהא לו זכות לתבוע הקרקע דוקא מהלוקח, ובאמת יש ראשונים דס"ל דשומא הדרא אף ללוקח כמ"ש הרמב"ן ב"ב מ"ה א', וא"כ כ"ש דלכתחלה לא יוכל לטרוף ממנו הקרקע דוקא, דאפי' אם יש לו צורך בקרקע, מ"מ הא דנכסאי דבר אינש אינון ערבין ביה, היינו שלא יפסיד כספו, אבל לתת לו זכות בקרקע דוקא לא נעשו ערבים, והדין נותן שלא יפסידו ללוקח זכותו.

מידו מצינו באפותיקי מפורש שיפה כח בע"ח כלפי הלוקח יותר מלגבי הלוח, שהרי הלוח מסלק ליה בזווי, והלוקח אינו מסלקו, ואפי' במסיק ביה שיעור ארעא לחוד נוטל השבח מדין ארעאי אשבח, וחזינן מזה שמשצאה השדה מרשות הלוח, כיון שנסתלק הלוח זכה המלוה בכח שעבודו כנגד הלוקח,

א. **כתובות** צ"א ב' זבינהו חדא בחמש מאה כו' פ"י שהיו שוין חמש מאה, ולא מיירי שמכרן בזול או שהוקרו, דאם שוין יותר לא הי' טורפן בחמש מאה, ולא הוה כתבינן טירפא בחמש מאה.

שם אתא בע"ח טרפא לחדא מינייהו הדר קטריף לאידך שקל אלפא זווי כו' יש לעי' מעיקרא מאי קסבר, ולמה לא נתן לו מיד אלפא זווי במקום שתי האפדנות, ואפשר שלא ידע הלוקח שחובו אלפא זווי, וכי גבי לחדא מינייהו שתק ליה, דהוה סגי ליה בחדא אפדנא לנפשיה, ועכשיו שבא לטרוף את השני, והלוקח בלא"ה צריך להוציא אלף זווי לפרוע כל חובו, נתן דעתו להוציא ממנו שניהם באלף זווי, או שיסתלק בחדא מינייהו במקום אלף זווי, ואם נימא שיכול לסלקו מהראשונה בחמש מאות בלי לשלם כל חובו, ג"כ י"ל דמעיקרא לא טרח לסלקו משום דסגי ליה בחדא.

ולפ"ז מיירי שמעתין קודם שזכה המלוה באפדנא, וה"ה אם מתחלה אמר לו הלוקח כן, אלא דעובדא הכי הוה שהסכים הלוקח בטריפת האפדנא הראשונה, אלא שעדיין לא הוחלטה לו בב"ד, ולכן עדיין יכול לסלקו בזווי, אבל הר"ן פירש דמשום שומא הדר בעי לסלוקי ליה, והדברים סתומים לחדש כן בגמ', וגם תמוה שבכה"ג שמפסיד בעילוי לא אמרינן שומא הדר, וכמשה"ק לקמן סק"ב עי"ש.

שם סבר רמב"ח למימר היינו מתני' כו' לפי' תו' סבר רמב"ח דלוקח לא מצי לסלוקי לבע"ח בזווי רק בטענת עילוי בדמים, ולכן הקשה ממתני' דאין שומעין להם לעילוי כזה,

אלף והבית שוה אלפיים מכריזין בגלל חציו השני, ה"ה שמכריזין על אלף ששוה אלף, ואם ימצא מי שמעלה בדמים ימכור לו, וה"ה בלוקח כשיש מי שמעלה בדמים בלא הכרזה, ואפ"ה אם הלוקח מעלה בדמים דרך הערמה אין שומעין לו, וש"מ דאפי' בדליכא פסידא למלוה אינו יכול להעלות בדמים.

ולדעת הרמב"ן נראה דפלוגתתם בעיקר דין סילוק בזווי בלי טענת עילוי בדמים, דרבא סבר דלוקח מצי לסלוקי לבע"ח בזווי משום דלית ליה פסידא, ורמב"ח סבר שתשלום זווי שע"י הלוקח זהו כסילוק אדם מבעלותו, והוכיח ממתני' שעילוי דמים במקום הערמה לאו כלום הוא, ורבא השיב דכיון דלית ליה פסידא יכול לסלקו בין בדרך עילוי ולהגבותו רק אפדנא אחת, ובין בדרך סילוק ולשלם לו חמש מאות בעד כל אפדנא, והוצרך לטעמא דלית ליה פסידא למכור לו האפדנא הראשונה באלף, מפני שיש לו אפשרות לקבל אלפא זווי, ולפ"ז לא קשה מאפותיקי כיון דפשיטא לן שזכה בגוף הקרקע, והערמה של עילוי דמים לאו כלום היא, מיהו זה דלא כמש"כ לעיל בשם הגר"א דלמ"ד דלא מצי לסלוקי ליה בזווי הו"ל כאפותיקי, דא"כ מ"ט הדר ביה רמב"ח, הרי כמו שבאפותיקי לא מהני לית ליה פסידא, ה"ה לדידה בכל שעבוד, אע"פ שאינו אפותיקי.

ועדיין אין מיושב לשון הגמ' דרמב"ח מדמי לה למתני' ורבא דחי לה, הרי אין כאן נדון של העלאה בדמים כלל, וכל הנדון אם יכול לסלקו בזווי, ונראה מזה דכשאר הלוקח טוען שהמלוה מפסידו כיון דלדידה שוויא טפי, לא הי' רשאי לדחות את המלוה משעבודו, דסו"ס המלוה קדם בשדה זו, ולכן סבר רמב"ח שרק מפני הפסדו יכול לסלקו, והביא רא' ממתני' דלדידי שוה לי לא משנה את הדין, וקובעים הלכה ע"פ שומת ב"ד, ולא חשבינן למלוה כמפסיד את הלוקח, ורבא

דחשיב שקדם ללוקח בכל הזכויות גם לקבל גוף הקרקע דוקא, ובהגהות הגר"א ב"מ ט"ו ב' כתב דלמ"ד לא מצי לסלוקי ליה בזווי הו"ל כאפותיקי, וביאור הדברים דבאמת גם באפותיקי לא הי' ראוי להפקיע זכותו של לוקח, ומ"מ אמרינן שכת השעבוד נותן למלוה זכויות בגוף הקרקע, [וכדאשכחן לאביי פסחים ל' ב' דלמפרע הוא גובה], וחשבינן הלוקח כנכנס לתוך של חבירו במקחו, וסברא זו אמרינן לכו"ע באפותיקי, ושייך לקיימה בכל שעבוד, וכיון שכלפי הלוקח חשבינן זכותו של מלוה קודם, שייך ג"כ לומר ארעאי אשבח ליטול השבח היתר על היציאה, ולחשוב הלוקח כיורד לתוך שדהו, - ואפשר דבאפותיקי כ"ז שהיא ביד הלוה הוא שומר לעצמו הזכות לעכב השדה ולפרוע בזווי, אבל משמכרה ניחא ליה שיגבה מהלוקח, כיון שבלא"ה אין לו פרעון אלא מזו, מיהו אכתי יצטרך לשלם האחריות ללוקח.

שוב נתבאר עוד בזה לקמן סק"ג.

ב. **שם** סבר רמב"ח למימר היינו מתני' כו' א"ל רבא מי דמי כו' יש לעי' אם במקום דלית ליה פסידא יכול להעלותה בדמים, מ"ט באפותיקי אין הלוקח יכול להעלותה בדמים, הרי אם יש אחד מן השוק שרוצה ללקחה בדמים מרובים דין הוא שישערו תשלום המלוה לפי הדמים שמשלמין עבורה, והתם בב"מ ק"י ב' כיון דאיכא שבחא ודאי שהלוקח מעלה אותה בדמים, שהרי שוה יותר, והרמב"ן הזכיר לפרש שמעתין באפותיקי שיכול להעלותה לו בדמים אע"פ שאינו יכול לסלקו, וסיים ולא מחזור, ולכאורה כונתו משום דעילוי בדמים היינו כסילוק, וע"כ דבאפותיקי אינו יכול להעלות בדמים, וכן פשוט לדינא דבאפותיקי כדידה חשיבא, אלא שלא נתבאר אם אזלינן בתר שומת ב"ד, או שאם נמצא מי שמעלה בדמים משערין לפי היוקר, ובפשוטו בהקדש ויתומים מכריזין אף על קרקע שהיא אפותיקי, כמו שפשוט שבחוב

השיב שאין למלוה זכות לתבוע הקרקע דוקא, דכיון דלית ליה פסידא מצי לסלוקי ליה בזווי, ואין קובעין ההלכה ע"פ שומת ב"ד אלא ע"פ רצון הלוקח, וא"צ להערים ולומר לדידי שוה לי טובא, אלא אפי' אומר דניחא ליה בשדה שהורגל בה, אע"פ שאינו מרבה במחירה ג"כ הרשות בידו.

והנה ודאי משמע מדקאמר סבר רמב"ח ש"מ שהדר ביה לגמרי לגבי דרבא, ולכאורה רמב"ח סבר תרי מילי א' שא"א לסלקו בזווי בלא טענת הפסד, ב' דלא אזלינן בתר עילוי ידיה רק בתר שומת ב"ד, ורבא דחה דבריו מהדין השני דהיכא דליכא פסידא אזלינן שפיר בתר עילוי ידיה, אבל מ"ט הדר ביה מהא דבע"ח קודם בזכותו בשדה, ובתו' כתבו דרבא מודה לו בדין השני וכ"כ הר"ן, אבל לדעת הרמב"ן צ"ל דרבא אשמועינן חדא דאית ביה תרת, דכיון דלית ליה פסידא לא זיכו לו כלום בשדה, ורשאי הלוקח לומר דניחא ליה טפי בשדה, אפי' בלא עילוי דמים.

וגם לפי' תו' י"ל דלא בעינן עילוי דמים דוקא, אלא כל שטוען הלוקח שיש לו הפסד בגביית המלוה בשויו, הרשות בידו לסלקו במעות, עד שישלם לו עבור השדה כל ההפסד שיש לו, דהיינו שיפצוהו במעות דמי כושרא דשדהו וכיו"ב.

מיהו אפשר דנפ"מ לענין שומא הדר, דאם איתא שיש למלוה זכות לגבות השדה לעצמו, אע"פ שהלוקח חפץ בשדה והמלוה רק למעות נתכוין אפ"ה אלים כח המלוה לתפוס הקרקע לעצמו מפני ששיעבודו קדם, א"כ חזינן שאין כאן טענת ועשית הישר והטוב שיש למלוה עם הלזה, ואין לנו לחדש בסתמות הגמ' דלענין עילוי בדמים יש לו זכות לתבוע שיחזיר לו הקרקע מפני ששוה לו יותר, שזהו סוג ישר וטוב שלא מצינו בעלמא, ואינו מתפרש בסתמות הגמ', דכיון שיש לו זכות להחזיק בשדה יותר ממעות, תו

לא מצרכינן ליה להחזירה, אבל אם יש ללוקח זכות לסלקו בדמים באותו מחיר שהמלוה מקבלה, יש מקום לומר שיש לו זכות לתבוע דשומא הדר, ואמנם כ"ד הרמב"ן ב"ב מ"ה א' דשומא הדר אף ללוקח.

ויש לתמוה שהר"ן כאן פירש דדוקא מכח טענת עילוי הוא מחזיק באפדנא, ואפ"ה פירש שהוא מחזיר האפדנא לאחר הגבייה משום דשומא הדר, והיכן מצינו שומא הדר לחייב את המלוה להוסיף במחיר, והרי אין דין הישר והטוב כשמפסיד מעות, וכ"ש כאן שבשניה אמרנו שאין ללוקח זכות לתבוע השדה ממנו, ואפי' נימא דלרבא א"צ לטענת עילוי, אכתי לכו"ע לרמב"ח קשה איך אפשר לתבוע שומא הדר בטענת עילוי, ושמעתין מתפרשת שפיר קודם שהוחלטה גבייתו למלוה לגמרי, וכמ"ש הרא"ש.

ג. שם מאי פסידא איכא אלפא יהיב ואלפא שקיל, יש לדקדק דהא מיירי שמעתין שהמלוה קיבל האפדנא במקום אלף זוז, אע"פ ששוויה רק חמש מאות, וטפי הול"ל אי בעי שקיל אלפא זווי, ולשון הגמ' משמע דכיון דשוויא ליה אלפא זווי הרי קיבל אלפא זווי, ול"ד למתני' שבני הכתובה הגדולה מעלין לעצמן, וזה אינו אמת, אבל כשהמלוה מעלה לחובתו ש"מ דבאמת שוויא ליה טפי, ומסתברא ששניהם בכלל דאי בעי שקיל אלפא זווי, וכי שקיל האי במקום אלפא זווי נמצא שקיבל אלפא זווי.

ולפ"ז לא הזכיר רבא בדבריו הא דמצי לסלוקי ליה בזווי, אלא דעילויא דהכא קושטא הוא וא"כ לית ליה פסידא, ועילויא דמתני' אית להו פסידא.

ונראה מזה דהא דמצי לסלוקי ליה בזווי היינו דוקא מפני שגורם הפסד ללוקח דשוויא ליה טפי, וכתבנו לעיל סק"ב הטעם דכיון ששיעבוד המלוה קדם הרי הלוקח כנכנס לשעבודו, ואפשר לומר בלשון אחר דהלוקח

ואם הכריזו ויש מי שמשלם עבורה יותר י"ל דג"כ כהוקרה דמיא, ויש לעי' א"כ מ"ט לא חשיב המלוה שקיבלה באלף, כאחד מן השוק שלקחה באלף, ואמנם הלוקח עצמו י"ל דלא שויא ליה אלף, ורק לסלק את המלוה העלה אותה בדמים, שהרי בידו שתי אפדנות, ולאו קושטא קאמר דשויא ליה אלף, מ"מ המלוה לא גרע מאדם מן השוק שנותן אלף.

ואפשר דבכה"ג חשיב שלא הפסיד הלוקח אלא חמש מאות, שהרי האפדנא לא ביקש למכרה, וא"כ אי לא טריפת המלוה ה"י נשאר לו רכוש בחמש מאות, דהא דעבדינן הכרזה למצוא קונה ביוקר, היינו שמחפשינן את הקונה שיוסיף על המחיר האמיתי, אבל זה מהני דוקא כשבאין למכרה, אבל האחין שחולקין בנכסי אביהם ואין רצונם למכור נכסיו, אינם חולקין לפי מחיר של הכרזה רק לפי שומת ב"ד, כי לא יוסיף ברכושם מה שיש כאן היום מי שמוסיף על המחיר, כי למחר כבר לא יהיה אדם זה מזומן למקח זה, ורק מה שב"ד שמין זהו הערך האמיתי, [מיהו במתני' שמעלין על נכסי אביהם שהם מקבלין שפיר ס"ד דמהני], וה"נ כיון שהלוקח לא ביקש למכרה נמצא שהבע"ח של המוכר הפסיד לו רק חמש מאות, וחייב האחיות הוא על ההפסד שנגרם לו מבעל חובו.

ובאמת כאן מתחלה הניחו לגבותה בחמש מאות, ורק כשבא לגבות את השני שקל אלפא זוזי בדיה, ולפ"ז יש לדון היכא דמיד שבא לטרוף האחת שקל אלפא זוזי, דהשתא חזינן דשויא ליה אלפא זוזי, א"כ ישלם לו טירפא אלפא זוזי, או"ד הכא מעיקרא מערים משום שידע דאית ליה אפדנא אחריתי ולא מפני ששוה לו אלפא זוזי.

ובאפדנא אחת בלבד שהלוקח מוכן לסלק את המלוה באלפא זוזי בזה י"ל דכתבינן ליה טירפא באלף, דהא חזינן דמסלק

שפורע חובו של הלוח הר"ז כאדם מן השוק שבא לסלק שעבודו של המלוה, ומצי המלוה למימר דלא ניחא ליה לקבל ממנו, דלאו בעל דברים ידיה הוא, הגע עצמך שהי' הלוח גר שמת וזכה אחר בקרקע המשועבדת, דודאי מצי המלוה למימר ליה מאי בעית בקרקע המשועבדת לי, וה"נ כל לוקח, ולכן הורע כחו מן הלוח שהשעבוד על גופו ושפיר פורעו במעות.

אבל נקטנו לעיל שאין הדבר כן, דזכות המלוה בנכסים נקבע לפי היושר, וכיון שהלוקח שילם ללוח עבור השדה, דין הוא שלא יקבל המלוה כח בשעבוד טפי מערב נכסוהי ערבין ביה, והלוקח נכנס תחת הלוח, וזכותו לסלק השעבוד מהקרקע שלקח.

מיהו אפשר שאין מושג שעבוד על קרקע שיכול לעבור על הגברא הלוקח שזכה בקרקע, אלא ע"כ מושג שעבוד הוא זכות מסוימת בגוף הקרקע, וכדס"ל לאב"י דלמפרע הוא גובה, וכן באפותיקי דא"ל ארעאי אשבח, אע"פ שבאמת אין למלוה יותר זכות בשדה, שעיקר אפותיקי לסלקו משאר נכסים, מ"מ אהני כח זה לחזק שעבודו לקרקע זו, שנותן דעתו שתהא שלו, וכיון שכן אפשר דכל שעבוד ג"כ זכותו של מלוה רק בקרקע, וא"א להעביר השעבוד על הלוקח של הקרקע, וא"כ אין לו זכות סילוק בזוזי, רק בטענת עילוי דלדידי שוה לי טפי.

שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א ע"ד התו' שביאר שהדבר שקול איך לקבוע דין השעבוד מכל הטעמים הנ"ל, וכיון שיכול להעלות בדמים ראוי לקבוע שיוכל תמיד לסלקו בזוזי, עי"ש, ועי' לקמן סק"ה עוד בזה, ולפמש"כ שם אפשר דאף למאי דקי"ל מצי לסלוקי ליה בזוזי היינו שקונים ממנו זכותו, עי"ש.

ד. **שם** וטירפא בכמה כתבינן, אם הוקרה האפדנא ודאי דכתבינן לפי היוקר,

לדון בשליחות הלוה ולהפסיד שיעבוד כל המעות, דהשתא המעות שנתן למלוה במקום הלוה הו"ל כמלוה ע"פ שחייב לו הלוה במקום מה שפרע עבורו, והטעם מפני שלמלוה יש זכות בגוף הקרקע מכח שעבודו, וכמשנ"ת לעיל סק"א ג'.

ובתב ואמו"ר שליט"א [ב"מ סי"ח ס"ק י"ד] שאם ירצה הלוקח לשלם למלוה במקום הלוה יכול לסלקו גם מאפותיקי, ואם קנאה שלא באחריות כיון שאינו מפסיד כלום, יכול לשלם לו במקום הלוה ולסלקו, אלא דלא ניחא ליה לאבד מעותיו כדין פורע חובו של חברו, ובשליחות הלוה ג"כ יהיו מעותיו מלוה ע"פ, ועכ"פ אין דוחק אם משכח"ל כה"ג, וכמש"כ לעיל בשם הש"ך, ואמו"ר שליט"א נקט שם דלמ"ד דמצי מסלק ליה בזווי זוכה בכח השעבוד שהי' למלוה על האפדנא, כמו ביתמי, ועדיין צ"ע ובירור, ויתבאר להלן בס"ד, ועי' לקמן ס"ק י"ג בסוגיא צ"ב ב' ובראשונים שם אם הלוה יכול לסלקו כשבא לטעון עבור הלוקח.

ולפ"ז למדנו דאף למאי דקי"ל דמצי מסלק ליה בזווי, מ"מ אין זה משום דבמקום הלוה קאי, שהרי הוא זוכה בשדה מכח המלוה טפי מהלוה, שהלוה משלם חוב הגברא וממילא פקע שעבוד מהקרקע, והלוקח קונה את הקרקע מהמלוה, משום דלית ליה פסידא ושייך בזה ענין ועשית הישר והטוב, ולכן תיקנו מעיקרא כך, אבל ביסוד הדין זכה המלוה בשעבודו לכו"ע, וכמ"ש רש"י והריטב"א גם ביתמי שהם כלוקחין השדה מהמלוה, ולפ"ז מיושב טפי הא דבאפותיקי לא מצי לסלוקי ליה בזווי, כיון שלעולם אין להם כח לסלק, רק לחייבו למכור זכותו, ושפיר אמרינן דבאפותיקי זכותו מוחלטת יותר, שהלוקח כקנה שדה של מלוה חשיבל (וכמ"ש הרא"ש בטעמא דלא אמרינן שומא הדר בלוקח).

ליה משלו, מיהו אכתי י"ל דסמיך אטירפא שיחזור ויגבה מן הלוה אלף ונמצא שאין העלאתו אמיתית, ואמו"ר שליט"א צידד בזה דכתבינן טירפא באלף.

ואם נימא דדוקא מפני שמתחלה הניחו ליטול אחת בחמש מאה פליגי, מיושב למה הביאו הגמ' עובדא בכה"ג, הרי בפשוטו עדיין לא נחלטה טריפתו, והול"ל מיד כשבא בתחלה שקל אלפא זוזי, אלא דדוקא בכה"ג קי"ל דטירפא בחמש מאות.

ה. **יש** להסתפק כשהלוקח מסלק את המלוה בזווי האם הוא זוכה בשעבודו של המלוה, ואם יבא בע"ח מאוחר של המוכר לא יוכל לגבות ממנו, שכבר קנה את זכותו של המלוה הזה, או"ד ענין לסלוקי בזווי הוא דבמקום הלוה קאי, והלוה אינו מקבל שום זכות מהלוה, וביתמי לקמן דיהיב ליה דמי דארעא קטינא, היינו מפני שאין עליהם שיעבוד טפי מחמשין שהוריש להם אביהם, וגם שם יש לדון אם יכולין לסלקו בע"כ, ולקבל זכותו, דדילמא מ"ש הראשונים מירושלמי מיירי דוקא מרצונו, אבל כשנוטלים ממנו בע"כ אינו חייב לתת להם זכותו, ורש"י פירש דמי קטינא כשאר מכר ולא כפריעת החוב ועריטב"א דהויא כמקח דעלמא, ולפ"ז פשיטא דהיינו דוקא מדעתו, אבל לשון הגמ' משמע דסגי בזה שמפרשים שאינם מקיימין מצותן בחוב אביהם, והם מסלקין אותו בזווי.

מיהו לס"ד דרמב"ח אינו יכול לסלקו בזווי כלל, אפי' אם אינו רוצה ממנו זכות שעבודו כבע"ח מוקדם, [אבל יכול לבא בהרשאה מכח המוכר לשלם במקומו, וניחא ליה למוכר כיון דטירפא כתבינן בחמש מאות, אלא שהלוקח אינו חפץ בזה, דאף באפותיקי מפורש שהשבח יתר על החוב כתב הש"ך בס"י קט"ו סק שאם בא בהרשאה מהלוה מסלקו בשיעור ארעא לחור, וע"כ שאינו רוצה

ומסלקין לה בזווי, וכמפורש בירושלמי הטעם משום דהו"ל כאילו הכתובה רק עשרה דינרין, ולא אמרו שאף בכתובה עדיין מצי לסלוקי ליה, [שו"ר שכבר נתבארו הדברים היטיב בספר אמו"ר שליט"א ע"ד הרא"ש].

מיהו לאו סברא פשוטה היא לקבוע כן, דלכאורה ראוי ליתן לה כל מה שאפשר יותר כיון דאית לה פסידא, ואפשר שרק לגבי האלמנה דלא שוה לה באמת אמרו שם שהדין נקבע בשעת מיתה שיוכלו לסלקה בזווי, אבל אם יש מי שמוסיף על מחירו באמת, שפיר יהבינן ליה ואיגלאי מילתא שהי' חובו עשרים, ולפ"ז יש כאן סברא מחודשת בזכות האלמנה כלפי היתומים דלא שרינן לה להערים ולומר לדידי שוה לי כדי ליטול גוף הקרקע, אבל אם הי' שוה לה באמת, אה"נ דיהבינן לה הבית, דלא גריעא מאניש דעלמא.

ואפשר דמחיר של הכרזה לא מיקרי ראוי, אבל מה שהיא מעלה בדמים סתם מיקרי ראוי, וכמו ביתמים דמתני' צ"א א', וכיון שלענין לסלקה בעשרים דינר מיקרי ראוי, ה"ה שחשיב כתובה רק עשר, ונתעוררתי לזה קצת, א"נ מפני שחיוב כתובה נגמר במיתת הבעל ונקבע לפי הנכסים, וב"א ה"ר שלמה נ"י העיר דחיוב כתובה של מיתת הבעל אינו חיוב גברא שמשתלם מן הנכסים אלא מתחלתו חל רק על הנכסים, שכך אמר לה שלאחר מיתתו יחול שעבוד על הנכסים כך כך, אבל אם אין נכסים לא חל חיוב כלל, ולכן כאן חל חיוב כתובה רק עשרה דינרין, והדברים מחודשים, ולפ"ז דוקא בכתובה יהא ד"ז ולא ביורש לגבי בע"ח, ובזה מיושב שמוכא כאן בירושלמי.

וז"ל הירושלמי ר"ז שאיל לרנב"י ולראב"פ לא היה שם בית א"ל היורשין שוכרין לה בית מיכן ואילך היא אומרת קרקע והם אומרים מעות הדין עם היתומים, וביאור הדברים דלענין מדור חייבין היתומים ליתן לה

מיהו נראה דבע"ח שסלקוהו בזווי לא חשיב כקנה קרקע ומכרה לענין בעלי חובות ידידה, דמשמע שסלקוהו שלא ישתמש בכח השעבוד שלו, ונפ"מ באופן שאינם יכולין להוציא מהלוקח מכח שעבודא דר"נ, והשתא נמי שסילקו הלוקח בזווי, לא יגבו ממנו הבע"ח של המלוה את הקרקע, ומלשון רש"י והריטב"א שזה כמקח, הי' מקום לומר דחשיב כקנה ומכר שמשמעבד לכל הבע"ח כדין לזה וקנה בדכתב ליה דאקני.

ו. **בדין** לוקח ויורש שבאין לסלק את המלוה בזווי קי"ל דבדלית ליה פסידא למלוה הדין עם הלוקח, אבל אם החוב מאה והשדה שוה חמשים והמלוה רוצה לקבל את השדה במאה, והלוקח רוצה לסלקו בחמשים, בזה חשיב דאית ליה פסידא למלוה, שלא יהא לו מהיכן לגבות שאר חובו, ועוד דכיון שהמלוה נותן מאה עבור שדה זו, לא גרע מאניש דעלמא שמעלה בדמיה ונותן מאה, שמוכרין אותה לו והרי יש כאן מאה בנכסי הלוח, ואמנם המלוה נותן מאה מפני שבלא"ה אין לו מה להפסיד כיון שיודע שאין ללוה עוד נכסים, מ"מ חשיב שמפסיד מאה עבור הקרקע, שאם יפלו או יתגלו נכסים אחרים של הלוח, לא יוכל לגבות חובו.

אבל בירושלמי פ"ד הי"ג איכא עובדא כה"ג ומסיק התם שהדין עם היורש, מיהו נראה שזהו דין מיוחד ביורש, ששיעור החוב שהניח הלוח נקבע לפי שומת ב"ד בשעת מיתתו ולא ע"פ הכרזה, כדתנן במתני' צ"א א' אלא שמין את הנכסים בב"ד, דכיון שהדין צריך להקבע ברגע המיתה דנין אותו לפי האמת שהוא שומת ב"ד, ולא לפי מאורע שיש מי שמוסיף על שומתו האמיתית, וכמש"ש בנמו"י בשם הריטב"א, וכ"ש כאן שהאלמנה מוסיפה על שומת הבית מפני שאין לה מה להפסיד, ולא מפני שיש מי שמוסיף על מחירו באמת, וכיון שיש נכסים רק בעשרה דינרין נקבע הדין שהחוב הוא רק עשרה דינרין,

ועשית הישר והטוב שהוא נכנס לקנות שעבודו של חברו, משא"כ ביורש, וכמש"כ לקמן סק"ח].

ובעובדא דקטינא דאביי משמע שביד היתומים לסלק את המלוה בזווי

במקום הקרקע, אע"פ שלא שילמו לו כל החוב, אלא שאין משמעות בגמ' שהמלוה הי' חפץ בקרקע טפי מחמשין זוזי, והנדון הי' רק אם שילמו לו החמשים כמצוה או במקום הקרקע, אבל אם לא הי' לו אפשרות לגבות יותר הוה נחא ליה שפיר בזווי, ואין לומר דבכל יורש שווי החוב נקבע לפי ערך הנכסים בשעת מיתה, דכיון שהוריש מטלטלין ויש להם מצוה לפרוע חוב אביהם, ודאי ראוי לומר שנשאר החוב של מאה, וזה אפי' אם לא נחלק בין כתובה לבע"ח, דאף בכתובה אם השאיר מטלטלין י"ל דנשאר החוב של עשרים דינרין מפני שיש להם מצוה לפרוע כתובתה, מיהו יש לדחות שהמצוה לפרוע חוב אביהם היא רק כמצות כיבוד ואינה קובעת בערך החוב כלל, אע"פ שהמצוה רק כשהשאיר מטלטלין, מ"מ כיון שאין שעבוד עליהם, אין מתחשבין בזה לקבוע ערך החוב, מיהו מצינו בגיטין ל' ב' דמהני טעמיה דאביי לעשר על היתומים כנגד כל החוב משום קרקע כל שהוא, ועי"ש בתו' דתקנת חכמים היא, מ"מ אמרו בגמ' טעמא דקטינא דאביי, והרמב"ן כתב שם דכיון דאפשר כקטינא דאביי הרי שעבודו קיים, ובפרוזבול גיטין ל"ז א' א"צ להזכיר קטינא דאביי כיון דהוי מיניה, והיינו שאם ירצה לעכב הקרקע לעצמו ישלם כל חובו, אבל מטלטלין שאין עליהם שעבוד לא סמכין עליהו, ומה שהזכיר רש"י קטינא דאביי היינו שיש שעבוד לגבי יתומים ולקוחות, וביתומים שייך שישלמו חוב אביהם.

ז. **ובפסה"ת** ש"ג ח"ו ושער מ"ט חט"ו הביא דהראב"ד והרמב"ן כתבו דזכותו של מלוה לומר לדידי שוה לי כל דמי החוב, ואין הלוקח יכול לסלקו בשווי של קרקע

בית לדור, ולא מעות לשכור דירה, ונפ"מ שאחריות הבית עליהם, שאם נפל שוכרין לה אחר, וכ"ש שיש לה זכות לדור בבית בעלה כדתנן ק"ג א', אבל כשהנדון לגבות כתובתה אין לה זכות לתבוע קרקע דוקא, וזהו מכאן ואילך שכבר אבדה מזונות וגובה כתובתה, או שזה לשון מועתק מעובדא דלקמן עי' בסמוך.

ומייתי עובדא כהדא חדא איתא הוה פורנה עשרין דינר [נראה דהיינו דינרי זהב, שהם חמש מאות דינרי כסף, ומיושב בזה ששיעור כתובה מנה ומאתים, ואין בית נמכר בעשרה זוזים], והוה תמן חד בית בטב י' דינר, אתא עובדא קומי ר"ח אמר או ייבון לה ביתא או ייבון לה עשרין דינר, אר"מ מכיון דלית ביתא טב אלא י' כמאן דלית לה פורנא אלא עשר, ווא"כ חזר דינו כדאמרין לעיל וזהו לשון מכאן ואילך כו' שחזר הדין כאילו מעיקרא הי' רק עשרין, מכאן והילך היא אומרת כו'.

נמצינו למדין מן הירושלמי שבמקום פסידא דמלוה לא מצו לסלוקי ליה בזווי, ורק בגלל שהכתובה נקבעת לפי מחיר הבית בשעת מיתה, לכן נמצא דלית לה פסידא, דכתובתה עשרה ומקבלת עשרה, ובמקום שמקבל כל דמי החוב מסלקין ליה בזווי, וה"ה כשאינו רוצה לקבלו ביותר מדמיו, כיון דלית ליה פסידא בסילוקו, וא"צ טענלת עילוי בדמים כדי לסלקו, דמעיקרא אין לו אלא זכות מעות.

ולפ"ז בבע"ח שבא לגבות מלוקח והלוה קיים לא מצי לסלוקי ליה בזווי אם המלוה אומר לדידי שוה לי טפי, אא"כ משלם לו כל חובו דלית ליה פסידא, ואף בבא לגבות מן היורש אפשר שדינו כלוקח, וכתובה שאני שערך החיוב נקבע לפי שווי הנכסים בשעת מיתה, וכמשנ"ת לעיל כמה אפשרויות לחלק בזה, [והרא"ש ג"כ חילק בין יורש ללוקח, אבל טעמו נראה משום דבלוקח ליכא משום

חשיב פסידא כ"כ, ומ"מ צריך ראי' לחלק ביניהם, אלא דסתמא דמילתא בתפס הרי התופס יודע שהבעלים נחא ליה בחפציו, והוא דוחקו בטענת העילוי, משא"כ במלוה שהוא באמת חפץ בקרקע זו בעילויה, ואינו מערים על הלוה לשלם יותר בגלל זה.

ח. הרא"ש בשמעתין ס"ד הביא דברי רבנו יונה ורה"ג ויישב הסתירה שביניהם, ובפשוטו דברי הר"י הם כדברי רמב"ח ודברי רה"ג הם כדברי רבא, והרא"ש כתב ליישב דכשאנו משלם למלוה כל חובו, מודה רבא דלא מצי לסלוקיה בזווי, דכל זמן שלא נפרע כל חובו יש לו זכות לתפוס שעבודו, וחשיב אית ליה פסידא אם נכריחנו לשלם כעילוי של לוקח, והוסיף עוד שאם המלוה מוסיף יותר מן הלוקח לא מצי לסלוקי ליה בזווי כשומת ב"ד, וזה צ"ב דפשיטא שהרי אפי' אם הלוקח מוסיף יותר מן המלוה לא מצי לסלוקי ליה בזווי כשיעור העלאתו, וכ"ש שלא יסלקנו במעות כשומת ב"ד, ועוד שהרא"ש כתב הטעם משום פסידא דלוה, וזה כמ"ד דכתבין טירפא בחמש מאות, דאם כתבין באלף לא ירויח הלוה, ובאמת א"צ טעמים למה לא יוכל לסלקו בשומת ב"ד שהרי השדה שוה למלוה ככל חובו, ואין לו ממה לגבות חובו אלא מזו, ועוד דפסידא דלוה מאן דכר שמיה, כיצה הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו, וגם גורם לו הפסד, אם נימא שאינו יכול לסלקו מפני הפסדו של לוה, ובפשוטו לא ירויח הלוה בעילוי של מלוה, רק ישלם ללוקח כנתקירה, ועובדא דגמ' שאני שמתחלה נתן לו לירד בחמש מאות, ולכן חשיב שלא נתיקרה אלא ברשות מוכר.

ומסתמות דברי הר"י והרא"ש משמע שנדון זה אינו נדון דרמב"ח ורבא, דא"כ פשיטא ואין כאן מקום לדברים, אלא פשיטא להו דאין הלוקח יכול לסלק את המלוה כשאנו מסלקו מכל החוב, ולכן נדון דידהו

בחצי החוב, דהא אית ליה פסידא למלוה שאינו יכול לגבות כל חובו, והביא חולקים ע"פ הירושלמי הנ"ל, ושהרמב"ן דחה דהירושלמי לא מיירי בגבית כתובה, [שו"ר בר"ן נ"ד א' שהביא פי' הירושלמי והביא דחיית הרמב"ן ונקט כדבריו עי"ש], והריטב"א בכתובות נ"ד א' כתב דקי"ל כהירושלמי דיכול לסלקו בחצי חוב, דהכי שיטתא בגמ' דילן, ומשמע דכונתו לקטינא דאביי.

ודעת החולקים שבסה"ת משום דס"ל שהמלוה מעלה בדמים כדי ליטול הקרקע מהלוקח והיתומים, ואינהו נחא להו לסלוקיה בשויה, ולא דמי לעובדא דרמב"ח ורבא דהתם הוו תרי אפדני, ואי מסלק ליה בשויה יגבה גם האפדנא השניה, וס"ל דכל עילוי בדמים שגורם הפסד לחבירו לא שמעינן ליה, וה"נ גורם הפסד ללוקח ליטול ממנו שדהו, מפני שידוע שבלא"ה אין לו ממה לגבות יותר, אבל כשאין מניחין למלוה ליטול קרקע אלא זווי לא חשיב שהפסידוהו, מיהו כבר נתבאר שגם בירושלמי הנ"ל מבואר כהראב"ד והרמב"ן, ודוקא מפני שחוב כתובתה נעשה עשרה דינרים לכן מסלקין אותה בעשרה דינרים.

עוד הביא בסה"ת שם פלוגתא בתפס נכסי הלוה בעד חובו, וטוען לדידי שוו לי טפי, ואני תופסן עד שישלם לי כל חובי, האם מכריחין אותו להחזירם בשווים שבשוק, והראב"ד כתב דנאמן כמה שיטען ששוים לו, ובעה"ת השיג דכיון שאין חובו ידוע רק מכח טענתו, לא מהימנינן ליה אלא כפי שווים האמיתי, ולא דמי למלוה שחובו ידוע, וטוען לדידי שוה לי שיחזירו לו כל חובו עי"ז, מיהו יש גם סברא לאידך גיסא דכיון שהי' יכול לתפוס גופן מהימנינן ליה כל מה שיטען בכח תפיסת גופן, ולא דמי למלוה שאין לו זכות בגופן אלא שעבודו, ועוד דכאן התופס מפסיד חוב גמור שלא יאמינו הבעלים אלא בכח תפיסתו, משא"כ במלוה שחובו ידוע ולא

לו מעות, דדוקא בלוקח אמרו שלא הי' לו להכנס ולקנות שעבודו של חבירו, ולכן סיים דיוורש יכול לתבוע שומא, כדי שיוכל לסלקו אח"כ בדמי השומא, שאם כונתו ע"פ הירושלמי הנ"ל סק"ו לא הי' סותם דבריו, אלא משמע שזהו דין המובן ממש"כ לעיל דלוקח מעצמו נכנס לשדה משועבדת, ולכן סיים דיוורש יוכל לסלקו כשיהא לו מעות.

והנה עיקר הדברים שדעת הלוח קובעת הדין בשדהו של הלוקח מחודש טובא, שהלוח נסתלק לגמרי מזכותו בשדה של הלוקח, ואע"פ שמצינו שבע"ח גובה את השבח, ואח"כ משלם הלוח ללוקח, אבל כל זכויות השדה ללוקח או למלוח, ואם הלוקח מוותר על ההכרזה וסגי ליה בשומת ב"ד, יכול להגבותה כך למלוח, ויתבע מהלוח כמה שהפסיד, ואף בעובדא דאפדנא דקי"ל דטירפא בחמש מאות, אין זה זכותו של לוח לדרוש שיעשו כן, אלא דבכה"ג שעשה כן הלוקח, אמרינן דכיון שבאמת לא הפסיד לא כתבינן ליה טירפא טפי, אבל זכותו לתבוע הכרזה כדי להוסיף בטיירפא, והלוח יתחייב לשלם לו כדין הוקרה, וכ"ש שהוא רשאי לסלקו באלף זוז, אע"פ שע"ז ירויה הלוקח שהשדה ברשותו ויקבל טירפא אלף זוז.

ואין לומר דזכותו של המלוח ליטול הקרקע בשויה, כיון שאינו רוצה למכרה, דבאמת אין לו זכות לקבל הקרקע דוקא, ומצינן לסלוקי ליה בזווי, וא"כ יש רשות ללוקח למכור ביוקר ולאתויי ליה זווי, ולא ליתן לו הקרקע בפחות מהמחיר הנמכר, מיהו אם לקחה ביוקר ועכשיו אין לו מעות הרי המלוח נוטלה בשויה, והנדון אם יכול לחזור על הלוח במחיר שמכר לו, או רק בשויה, ובשו"ע סי' קט"ז ס"א מבואר שכותבין לו טירפא כפי מה שלקחה, ועי"ש בש"ך סק"ג בדין הוזלה, אבל בלקחה ביוקר מודה שהאחריות כפי מה שלקחה, מיהו לוקח ראשון שמכר ללוקח שני ביוקר, וטרפוה בשויה בחובו של המוכר

אינו הנדון שבגמ', דלית ליה פסידא נאמר רק כשמסלקו מכל החוב, אבל כ"ז שמקצת חובו קיים, אין המלוח חייב לסלק שעבודו מן הקרקע, ואף בלא טענת לדידי שוה לי, דשעבוד קרקע כמשכון שא"צ להחזירו עד שישלם כל החוב, והי' מקום לומר דאין מכריזין כלל בכה"ג, שאין ללוקח כח להכריח את המלוח למכרה ביוקר, כמו שאין לו כח לסלקו בזווי, ובזה כתב הר"י דמ"מ עבדינן הכרזה לטובת הלוח, שיפרע חובו למלוח ביותר, ומשמע שהלוקח לא ירויח ביוקר זה, כמו שאינו מרויח בעובדא דאפדנא, וכדבר עורא, דמחיר שמגיע ע"י הכרזה שהוא יותר משומת ב"ד אינו כיוקרא, דבאמת הערך כשומת ב"ד, אלא שמכריזין לריוח המזדמן, וכאן הריוח ללוח, ומ"מ אין המלוח יכול לגרום להעלות המחיר שירויה הלוח לצד שישלם, או להרויח לעצמו לצד שלא ישלם ויניח לו השדה, דהשתא ארעא כנגבית כבר דמיא לגבי הלוקח, כיון שאין לו זכות לסלוקי ליה בזווי, ולכן נדון ההכרזה והמכירה ביוקר היא רק להרווחת הלוח, ובזה אין העלאת הלוקח כלום, כיון שאינה אמיתית, ואין לו זכות לנפשיה כלל כ"ז שלא פרע כל החוב.

מיהו לא נתבאר מה שחזר הרא"ש וכתב דהלוקח אינו יכול לסלק את המלוח בשומת ב"ד, כיון שהמלוח נוטלה בכל חובו, וד"ז אמת אף כשנוטלה בשויה בלבד, וסיים אם היתומים אומרים כן שומעין להן, ומשמע דהיינו מפני שאין הלוח קיים שיפסיד מזה, אבל צ"ב למה כתב דאי אתו זווי כו' ומשמע שר"ל דמצו לסלוקי ליה בדמי שויו, כיון שזהו השעבוד שנשאר מאביהם, והר"ז כאילו החוב פחות, וכמשנ"ת סק"ו מהירושלמי וירויח שאח"כ יסלקוהו בשויו מדין הישר והטוב, ואם יגבהו במחיר כל חובו יצטרכו לסלק כל חובו, וכ"כ הסמ"ע סי' ק"ט סק"ה. **ויותר** נראה דכונת הר"י והרא"ש מפני שביוורש יש חיוב הישר והטוב כשיהא

שמעין אם בע"ח מאוחר יכול לגבותה מהם, דשמיא סלקוהו רק שויתר על כח שעבודו, אבל לא זכו ליכנס תחתיו, דאם מסלקין אותו מכח אביהם שיכול לסלקו, הרי אביהם אינו זוכה מכחו, אלא פורע חובו בלבד.

מיהו בירושלמי שהביא הרמב"ן מבואר שאף הלוח שמסלק את המלוה משעבודו, זוכה בו כאילו קנה שדה חדשה, אלא שמשעבד לבע"ח מאוחר מדין דאיכני, ולכאורה זה לא יתכן אלא בהסכמת המלוה, כדאמרו בירושלמי שמבקשו להתפשר, ולכן קונה ממנו זכותו בקרקע, אבל אם פורע לו חובו בסתם, א"כ א"צ לדאיכני דכל שדה משתעבדת לכל הבע"ח, שאם יפרע מבני חורין לראשון יגבה השני שעבודו ממנה, ודכותה מתפרש מה שאמרו שם שביורש אין בע"ח מאוחר גובה ממנו, ובפשוטו ה"ה לוקח, וכן ביאר הרמב"ן דכיון דניחא להו הו"ל כמי שהגבו אותו וחזרו ולקחו ממנו, ואכתי לא שמעין בנטלוה ממנו בע"כ מאי.

ובשו"ע סי' ק"ז ס"ו נראה דאף כשסילקוהו בע"כ אין בע"ח חוזר וגובה אותה ממנו, [וע"ע שו"ע סי' ק"ד ס"ט מיהו התם ההנכסים היו ברשות הלוח], וכ"ה סתמות דברי הרמב"ן והירושלמי שלא חילקו, אע"פ שדיברו באופן שבקשו להתפשר, מ"מ משמע שכל האופנים הוי כמו יתומים דשמעתין דסלוקי סלקוהו.

ונראה מזה דזכותו של הלוקח לסלוקי למלוה בזווי, ולחייבו למכור לו את שעבודו, אם לא באופן דאית ליה פסידא, שטוען לדידי שוה לי טפי ואין לי מהיכן לגבות את השאר, ואף כשאינו פורע לו את כל חובו אם המלוה אינו טוען לדידי שוה לי טפי, ולא רק משום ועשית הישר והטוב, אלא מעיקר השעבוד אין לו בהם אלא זכות ערב לפרוע חובו, אבל בתו' כתבו שרק בטענת עילוי יכול למנעו מליטול הקרקע, וא"כ צריך לפרעו כל חובו,

הראשון, אין לו ממי לתבוע הפסדו, וצ"ע בזה.

ופשטות הגמ' דליכא פלוגתא בין רבינא לרב עזירא אם רשאי הלוקח לסלקו באלפא זווי, שהרי לא נחלקו בדין סלוקי בזווי מידי, וכי היכי דלרבינא רשות ביד הלוקח לסלקו באלפא זווי, אע"פ שהמלוה ג"כ רוצה האפדנא באלפא זווי, ה"ה לרב עזירא.

וכן פשוט לבעה"ת והראב"ד והרמב"ן שהביא שם בשער מ"ט חט"ו הובא לעיל סק"ז, שלא דנו כלל משום פסידא דלוה, אלא משום פסידא דמלוה שאומר לדידי שוה לי ואין לו מהיכן לגבות חובו.

ט. **שם** הני קמאי מצוה עבדיתו, יש לעי' הרי גם המלוה יודע שרק בגלל שבא לטרופ השדה שילמו לו החמישים, ולא רצו לעשות מצוה, ואיך הוא נוטל מהם למצוה בע"כ, ואפשר דכיון שנתנו לו לחוב זה, ממילא פקע חמישים זוז מן החוב, וכיון שלא פירשו לקנות הקרקע תמורתן, אין ד"ז נעשה ממילא, כיון דבאמת מצוה קא עבדי.

ויש להסתפק אם גם במלוה בשטר של חמישים ומלוה ע"פ של חמישים ובא לטרופ השדה בשטר ונתנו לו חמישים, אם גם בזה אמרינן מצוה קעבדיתו, או"ד בכה"ג ברור שנתנו לו תמורת החוב שבשטר, ואע"פ שלא פירשו דיהבי ליה דמי קטינא, מ"מ אינו יכול לגבות מהם למצוה עבור חוב אחר, ובעובדא דאב"י שאני שזה אותו חוב, ועי' בעה"ת שער כ' ח"א ובגידות שם.

שם אבל אמרו ליה כו' סלוקי סלקוהו, לענין שלא יוכל לחזור ולגבות מאותו קרקע, הדבר מוכן בפשיטות שכשסלקוהו קנו ממנו זכות השעבוד של הקרקע הזו, שאין לו עליה יותר מחמישים, ואפי' נטלוה בע"כ לא מצי הדר עלייהו, כיון שקנו ממנו כל כח השעבוד שהי' לו בה דהיינו חמישים אבל אכתי לא

והרי מכירתו בשליחות היתומים, אלא דלא דנו אלא באלמנה שנתנו לה זכות למכור לעצמה, אבל מלוה ע"פ אין לו זכות למכור וא"כ הלזה או היורשים הם המוכרים.

ויותר נראה דאף במלוה בשטר מאוחר שקדם וגבה, כגון שלא הגיע עדיין זמן פרעון של המוקדם, אם גבה קרקע ואח"כ מכרה ודאי האחריות עליו, והוא יחזור לגבות חובו מהיתומים, אבל אם לא גבה לעצמו, אלא הכריזו למכור נכסי הלזה וקנאה הלוקח, ונתנו המעות לבע"ח המאוחר, ובא בע"ח מוקדם ונטלה מן הלוקח, הרי האחריות על הלזה, וכ"ש מאלמנה וב"ד דאחריות איתמי, משום דס"ד שהם המוכרים, והיתומים לא קיבלו על עצמם אחריות, אבל בדאיכא לזה פשיטא שהאחריות עליו, והמעות שקיבל נעשו מטלטלין וזכה בהם הבע"ח מאוחר, ואע"פ שבבע"ח מוקדם זוכה הלוקח בכל כחו של הבע"ח המוקדם, מ"מ אין האחריות על הבע"ח, דלא חשיב שהבע"ח הוא המוכר, אלא שהוא רק הקנה זכויותיו ללזה וללוקח, שאף בלוה עצמו מבואר בירושלמי דחשיב שקנה נכסים כעת מן המלוה, וכמש"כ סק"ט מהרמב"ן, וזכות זו יש גם ללוקח.

ובזה מיושב מה שאמרו ק' א' דאלמנה פשיטא ולא איצטריכא ליה, ואם איתא דבבע"ח כה"ג אחריות על הבע"ח, א"כ זהו חידוש גדול דאלמנה שאני, אבל אם במלוה אחריות על הלזה, ור"י קמ"ל שיש אחריות על היתומים כמו על הלזה, ע"ז שפיר פריך פשיטא דלמה לא יהא להם אחריות, אבל על האלמנה פשיטא דאין אחריות כמו שאין אחריות על ב"ד, וכמו על בע"ח מאוחר דעלמא.

ולפ"ז נראה דלא איבעיא לן אלא באלמנה שהיא המוכרת לעצמה, ולכן אמרינן דאחריות דנפשה קיבלה עליה, אבל ב"ד שגבו לה מזונות ע"י מכירת קרקע, וכן בע"ח

או עכ"פ כנגד העילוי דשויה ליה טפי, מיהו אם המלוה אינו מעלה בדמים י"ל דאף להתו' מסלקינן ליה, אע"פ שאינו פורע כל חובו.

מיהו דעת הרא"ש בשם הר"י שאין ללוקח אפשרות לסלק המלוה מן הקרקע אא"כ פורע לו כל חובו, שאז בהכרח בטל שעבודו, אבל אינו מחויב לוותר על שעבודו בזווי לחד, והיינו משום דס"ל שהויתור על השעבוד הוא רק מדין ועשית הישר הטוב, ואין בלוקח טעם זה לדעתם כיון שידע מעיקרא שנכנס לשעבודו של חבירו, משא"כ ביורש, אבל אם אפשר לסלקו מן הדין, שלא נתנו לו אלא זכות לגבות מעותיו, א"כ בכל ענין מצי לסלוקי ליה, ואף זוכה בכח השעבוד לגבי בע"ח מאוחר וכמשנ"ת.

י. צ"ז א' בעו מיניה מר"ש מוכרת למזונות מהו שתחזור ותטרוף לכתובה כו' אחריות דנפשך כו' יש לעי' מה הדין אם ב"ד מכרו עבורה, אם היא נקראת המוכרת, או"ד כיון שאין לה קשר עם הלקוחות הרי היא כבע"ח דעלמא שיכול לגבות מהם, ונפ"מ נמי בבע"ח שיש לו שני שטרות אחד מוקדם ואחד מאוחר ובא לגבות שדה מהמאוחר תחלה ומכרה ב"ד ונתנו לו מעותיו.

מיהו לכאורה ה"י נראה דכל שבא הבע"ח לגבות בכח שעבודו, הרי"ז כאילו גבה שדה ומכרה, ובכה"ג האחריות עליו כלפי הלוקח שלו, שאם בא בע"ח מוקדם וגבה צריך הוא להחזיר ללוקח המעות שקיבל, למאי דקי"ל בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה, דלא אמרינן אחריות איתמי בכה"ג כלפי הלוקח, ונשאר הוא בחובו הקודם, ומזון האשה שאני שאינה גובה הקרקע לעצמה, והיא מוכרת בשליחות היתומים ואם מכרו הם ונתנו לה מזונות יכולה לגבות מהלקוחות לכתובתה, שלא מכרה שעבודה, ולפ"ז יפה כח מלוה ע"פ ממלוה בשטר, שבמלוה ע"פ אין לו שעבוד למכור,

וזה פשיטא דאינו על האלמנה, וי"ל דשפיר נקטו בגמ' דברי ר"י שמבואר בדבריו שאין האחריות עליה, אע"פ שבאמת לא בא לחדש ד"ז.

ואפשר עוד שאם באלמנה שמוכרת לא הי' חיוב אחריות כלל, א"כ פשיטא דאחריות דנפשה קיבלה עליה, שאינו ברין שהיא תפסיד ללקוחות כ"כ, ורק בגלל שיש להם אחריות על היתומים, גם על כתובתה, לכן י"ל שלא קיבלה עליה שום אחריות, ובוה מיושב קושית תו' ד"ה או"ד, דאפי' אם בעלמא במוכר שלא באחריות מקבל על עצמו שהוא לא יפסיד את הלוקח, שסתם שלא באחריות פירושו שפטר עצמו מלטפל בפסידא דאחריני, אבל ודאי אחריות דנפשיה קביל עליה, שאין זה עול של אחריות אלא כרמאות במכירה, משא"כ באלמנה שיש ללקוחות אחריות על היתומים, והיא גובה חוב אחר שיש לה על היתומים, ואפשר דתירוץ התו' עדיפא מינה, ועוד דסתמא כשגובה כתובתה מהם הרי אין ליתומים ממה לפרוע, ונמצא שבאמת יפסידו הלקוחות מגבייתה, ולא מהני להו האחריות שעל היתומים.

שם אחריות דנפשך מי לא קבולי קבילת, הגרע"א נסתפק אם יש לה זכות גבייה וחייבת באחריות, או שקיבלה על עצמה שלא לגבות, ולכאורה הי' נראה דדוקא בכה"ג שמוכרת בשליחות היתומים יש מקום לומר שלא קיבלה על עצמה אלא שלא להפסיד הלקוחות המעות, אבל השאירה לעצמה הזכות לגבות הקרקע ולשלם מעות, אבל בע"ח מאוחר שגבה קרקע ומכרה באחריות והוא עצמו יש לו שטר מוקדם, בודאי נתכוין שלא לערער מכירתו, כיון שהוא עצמו המוכר, מיהו יש גם סברא איפכא דהיכא דנתחייב אחריות בהדיא י"ל שכונתו רק לאחריות שלא יפסיד מעותיו, אבל כאן אין מקום לחדש אחריות, רק היושר המובן שהיא לא תגרום להם פסידא, בזה אין לנו אלא אחריות שלא תגבה

מאוחר שגבה קרקע ע"י שב"ד מכרו עבורו, יכול לגבות בשטר מוקדם את חובו, והאלמנה את כתובתה, ואע"פ שהלוקח יודע שהתשלום לאשה או לבע"ח, כדאמרינן ערכין כ"א ב' שלכך מכריזין למי משלמין עיי"ש, מ"מ לא אמרינן אחריות דנפשך קבילת עלך, אלא כשיש קשר בין האלמנה ללוקח.

שו"ר בט"ז סצ"ג ס"ק ל"א ובב"ש בשמו שכתב דב"ד שמכרו עבורה כמותה, אבל מהוכחתו אין ראי' אא"כ מכרה היא בשומת ב"ד הדיוטות, ואין בכלל זה אם ב"ד מומחין מכרו עבורה, שאין לה עסק במכירה זו כלל, וכמש"כ, ועי' לשון ריא"ז בש"ג בסוה"ד, שו"ר ברמב"ן כ"ח א' שכ"כ דבב"ד הדיוטות היא המוכרת ובב"ד הם הם המוכרין ולא היא והיינו דאמרינן ארמלתא דזבין בי דינא דזבין, עיי"ש.

בתו' הרא"ש דן דמיבעיא להו גם במכרה לכתובה וחוזרת לגבות לכתובה, והדברים צ"ע דודאי כיון שמכרה נכסים אלו לחוב זה של כתובתה פקע שעבוד כתובה מינייהו, ואפי' מכרו ב"ד לכתובתה, שאין על השדה אלא שעבוד כפי שווי השדה, ולא מיבעיא לן אלא מזונות שנגבין מבני חורין, ואע"פ שהם מתנאי כתובה לא חשיבי מאותו חיוב, ולכן אי לאו דקבילה על נפשה יכולה להוציאן מהם.

שם קמיבעיא להו בדרכ יוסף כו' כיון דאחריות איתמי טרפא, הלשון משמע דאי לאו דר"י הו"א דאחריות על האלמנה וא"כ פשיטא דלא טרפא, ולכן קמיבעיא להו בדר"י, אבל בסוגית הגמ' ק' א' דאמרינן פשיטא משמע שהחידוש שיש אחריות על היתומים אע"פ שהם לא מכרו, אבל על האלמנה פשיטא דליכא אחריות כמו שפשיטא דליכא אחריות על ב"ד, ועוד דעיקר האחריות משמע דהיינו משום עסיקין כמ"ש רש"י ק' ב', שלזה מהני מכירת ב"ד דאית לה קלא,

דאיכא אחריות, וא"כ גם באלמנה לא אתא לאשמועין שאין האחריות עליה, אלא שיש אחריות וממילא היא על היתומים, ולכן פריך פשיטא, ועמש"כ לעיל סק"י דבסוגיא צ"ז א' מיייתנן מינה לענין שאין האחריות על האלמנה, מיהו כאן משמע לגמ' דאלמנה דומיא דב"ד שלא איצטריך לאשמועין שאין האחריות עליה, דמה שהקלו לה למכור בעצמה לא משוי לה כבע"ד להתחייב באחריות, שהרי החובות הם של נכסי היתומים, וכן החיוב שלהם לתת לה מזונות, ולכן פשיטא שאין האחריות עליה.

מ"ש רש"י שב"ד מכרו למזון האשה והבנות לאו דוקא וה"ה אם מכרו לבע"ח, אלא דכיון שהוזכר יתמי נקט רש"י מכירה כזו דשייכא רק ביתמי, [וערש"י צ"ז א' שהזכיר גם כתובה באלמנה], מיהו כשב"ד מוכרין לבע"ח בחיי הלוא לא מיקרי ב"ד דזבני כיון שהלוא הוא המוכר, אבל כשמוכרין לבע"ח דיתמי מיקרי נמי ב"ד דזבני, והא דנפיק קולא במכירת ב"ד לאו דוקא מפני ההכרזה כלשון רש"י לקמן ב', אלא כל מכירת ב"ד נפיק לה קלא כיון שנעשית בפרסום, וגם ב"ד מבררין המחיר בלא הכרזה, ועי' שו"ע אה"ע סי' צ"ג ס"ה.

שם ב' מ"ד כל דזבין מב"ד אדעתא למיפק ליה קלא הוא דזבין, גרש"י דנפיק ליה קלא, והענין דתו לא הוי אחריות ט"ס, כיון שעיקר החשש שהיא גזולה כבר נסתלק, שב"ד מבררין תחלה של מי השדה, ואח"כ מוכרין בפרסום, וכיון שהם לא נתחייבו לו באחריות, ס"ד שאין האחריות על היתומים עד שיבקש אחריות בהדיא.

יב. **צ"ב** ב' אמר אביי ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות כו' דאזיל ראובן ומפצי ליה, בב"ק ובב"מ הגרסא דאזיל ראובן ומשתעי דינא בהדיה, וקרוב הדבר שכאן נשתרוב מהני דיני דלעיל א' ששם

כלל, והגרע"א ז"ל נקט שיכולה לגבות וצריכה לפצותם במעות, וכתב דנפ"מ באפותיקי מפורש דידה, ולכאורה תמוה דאדרבה עד כאן לא בעו מיניה מר"ש אלא בסתם קרקע דאפשר שתגבה כתובתה מנכסים אחרים, אבל כשמוכרת אפותיקי דידה למזונות, הר"ז רמאות כיון שיודעת בודאי שתגבה אותה מהם, ואף בקרקע סתם פשטות אחריות דנפשה היינו שלא תערער על מכירתה, בין באלמנה ובין במלוה מאוחר שמכר, [והערוני דבתוד"ה ור"י לעיל צ"ז ב' ג"כ נראה שאין לה שום זכות גבייה ולכן דנו אותן כאישתדוף, מב"א ה"ר שלמה נ"י], וערש"י צ"א ב' תרי לישני בההוא דזבין כתובת אמו, והתם שאני שהמקח עדיין לא חל, ועי"ש, ובלשון הר"ן שם מבואר שאינה יכולה לערער ולטרוף כלל, וכ"ה לשון השו"ע סי' צ"ג סכ"ט אינה יכולה לטרוף מהלקוחות שמכרה להם.

יא. ק' א' אר"י אמרלתא דזבינה אחריות איתמי, פרש"י אם נמצאת השדה גזולה או משועבדת לאחר כו', וכ"מ בגמ' בסמוך דכי איצטריך ליה ב"ד מהו דתימא כל דזבין כו' ופרש"י שאילו היו עליה עסיקין היו יוצאין ומערערין, וש"מ דעיקר אחריות אחשש גזולה קיימא, דבע"ח אינו מערער על מכירת ב"ד אם לא הגיע זמנו לגבות, ובתו' רי"ד הקשה דבגזולה איגלאי מילתא דלא הואי מכירה, וכבר נחלקו בזה ר"פ ור"ז ב"ב מ"ד ב' וקי"ל כר"ז דאפי' בנמצאת שאינה שלו, א"צ לשלם לו, ומשכח"ל גוויי טובא שהמוכר טוען שלא שלו היתה אלא שב"ד נטלוה ממנו מחוסר ראי' וכיו"ב עמש"כ בזה לעיל ס"א סק"ב, וכ"ש כאן שאין האב לפנינו והוא מצי לאוכוחי דשלו היתה, שו"ר בשה"ג שהרי"ז כתב דפרש"י עיקר דלא כהרי"ד.

שם פשיטא אלמנה לא איצטריכא כו' לפי מאי דמשני חידושא בב"ד חזינן דאיצטריך לאשמועין שיש אחריות, שהרי בב"ד לא ס"ד דאחריות אב"ד, וגם החידוש

לי שמעון טיבו, ולכאורה בלשון זה נאמר רק דמתנה כמכר דאי לאו דעבד ליה נייח נפשיה לא יהיב ליה מתנה, - ואם מכר שמעון ליהודה שלא באחריות א"כ לא יהא לו תרעומת אלא על שמעון, ומ"מ צ"ע דאפשר שגם ראובן בע"ד.

ברם עיקר הנדון שבגמ' לא נתפרש, דודאי מלוה שבא לטרוף צריך לתבוע את הלוה תחלה, ולהשביעו שאין לו נכסים, ורק אח"כ לגבות מלקוחות, וא"כ היכי משכח"ל שבא לגבות מהלוקח קודם שגמר המו"מ עם הלוה, ואמרו ב"ב קע"ד א' דנכסים כערב שאין גובין מהן קודם שתובעין את הלוה, ואם כבר תבע את הלוה ונתחייב בדין, מה יתרון יש שיחזור וידון עמו כעת בשעת גביית השדה מהלוקח, ולשון הגמ' משתעי דינא משמע בעיקר התביעה שאין לו שעבוד לגבות השדה, וזה אינו מובן שהרי כבר קדם ותבעו ללוה תחלה, וגם מ"ש הראשונים ז"ל דנפ"מ שהוא חריף ויודע לטעון יותר אינו מיישב אם כבר טען דבריו כשתבעוהו תחלה.

ואין לומר שהתביעה על דין השעבוד של קרקע זו, ולא על עיקר החוב, דהא משמע שהלוה מרויח שלא יצטרך לשלם, ואם החוב קיים הרי יצטרך לשלם למלוה במקום ללוקח, (ומ"ש ב"ב מ"ד ב' דיש אופנים שמעיד לו עליה שאינה גזולה, אין זה ענין לחוב אם פרע או לא).

ואפשר דמיירי כגון שתבע את הלוה ולא דן עמו בב"ד כיון שבלא"ה לא הי' לו מה לשלם, ובא לתבוע את הלוקח ע"י שטר ההלואה, א"נ כגון שלא הי' הלוה כאן ובא לתבוע את הלוקח שלא בפניו, ואף לאחר שכבר נשבע ללוקח, וכבר נתנו לו ב"ד רשות לטרוף מהלוקח, אפ"ה יכול הלוה לתבעו לדין על עיקר ההלואה והפרעון, ולחזור ולהשביעו, ולחייבו לענות על כל טענותיו בפני ב"ד, ומתוך טענותיו יראו ב"ד שהצדק אתו, ולפ"ז

נאמר ומפצי ליה, וכן הגרסא ברמב"ן כאן כבב"ק.

פרש"י כאן ובב"ק דראובן מצי טעין אישתבע לי דלא פרעתין, ומשה"ק דגם הבא ליפרע מלוקח צריך להשבע י"ל דמ"מ אינו מעיז להשבע בפני הבע"ד שמכחישו בכרי, ואם לאו בע"ד ידיה הוא א"צ להשבע בפניו, [נוכ"כ תו' ב"מ י"ד א'], ואפשר שאפי' אם כבר נשבע ללוקח חזור לזה ומשביעו כדין תובע חדש, ועי' להלן.

שם ולא מצי א"ל לאו בע"ד ידי את, משום דא"ל דמפקת מיניה עלי הדר, ללישנא קמא דוקא באחריות, אבל שלא באחריות כיון שאין לו עליו אלא תרעומת, מצי א"ל לאו בע"ד ידי את, דתרעומת לאו כממון חשיבא, ועד כאן לא פליגי אלא במוכר שקיבל מעות מן הלוקח, אבל אם נתן לו מתנה דליכא תרעומת כ"כ כתב הרשב"א בתשובה דלכו"ע לא חשיב בע"ד, והובא בב"י ורמ"א סי' רכ"ו ס"א, מיהו יש מקום לומר דל"ב דתרעומת משוי ליה כבע"ד, ה"ה כל הפסד כזה, והרי גם במתנה הפסיד דהא אמרינן בעלמא מתנה כמכר דאי לאו דעבד ליה נייח נפשיה לא הוה יהיב ליה מתנה, א"כ הוא מפסיד שצריך ליתן לו מתנה אחרת, [נוכ"נ ללמוד מדברי הרמב"ן בשמעתין שאם סלקוהו ללוקח מן הקרקע ושילם לו המוכר בזוזי ג"כ יש לו תרעומת, אע"פ שלא הפסיד ממון, שקיבל כל הפסדו מן המוכר, וכ"ש דכשלקחו ממנו המתנה דחשיב הפסד טפי מתרעומת], וגם יש סברא דמתנה חמירא משלא באחריות, דהתם סבר וקביל בלא אחריות, אבל מתנה סמך עליו דיהיב ליה מתנה יפה, ולא מצי לתבוע אחריות, וא"כ הפסיד הנותן טפי ממוכר שלא באחריות.

שו"ר בתלמיד הרשב"א והרא"ש בשם ירושלמי דאפי' במתנה שלא באחריות נמי משום דא"ל בעינא למיתן כמה דליחזוק

ועכשיו טוען הלוה שהוא בע"ד מכח פסידא דידה, וגם מעיקרא חייבין לקבלו כבע"ד לדון עם המלוה, ולא סגי לן בבירור הטענות כבעלמא, דטענינן ללוקח כל מה שיש לטעון בסברת ב"ד.

יג. בתוד"ה דינא הקשו לפרש"י דא"ל אישתבע לי הרי בלא"ה אין נפרעין ממשועבדים בלא שבועה, ולא רצו לתרץ דנפ"מ כשכבר נשבע ללוקח ועכשיו בא המוכר, דסתמא מיירי כשבא בתחלת התביעה, עס"ק י"ב, וגם מה שתירצו כגון שמחל לו הלוקח שבועה זו דוחק לאוקומה ככה"ג, וגם אין לו כ"כ תרעומת אם איהו דאפסיד אנפשיה, אלא שכתב הרא"ה בזה דשבועה זו לטובתו של לוקח, ומותר לו לוותר עליה ועי' תלמיד הרשב"א והרא"ש ב"ק ח' ב' שהאריך בזה.

גם מה שתירצו הראשונים דנפ"מ באפותיקי מפורש דלא מצי לסלוקי ליה בזווי דוחק לאוקומי שמכר לו שלא באחריות שדה שעשאה אפותיקי, שאם הלוקח יודע הרי סבר וקיבל, ואם העלים ממנו שהיא אפותיקי הרי נהג בו רמאות, ובלא"ה דחו הדברים שאם הלוה משלם פשיטא דמצי לסלוקי ליה, [עי' בסמוך בשם הרמב"ן], ואם אין ללוה מעות מה מועיל מה שהוא בע"ד לטעון עמו, סו"ס אינו משלם משלו, ואילו הלוקח אינו זכאי לסלוקי ליה מן האפותיקי שלו.

וכן מה שתירצו דנפ"מ בדלא מסיק ביה שיעור ארעא ושבחא דחו הדברים מה"ט, שאם הלוה משלם ודאי מסלק ליה, ואם הלוה אינו משלם לא מהני מה שהוא מחזיק עצמו כבע"ד לטעון עמו, סו"ס כיון שהוא מודה בחוב, הרי הדין נקבע שזכה המלוה בארעא ושבחא, ולעולם יכול הלוקח ליתן מעות ללוה כדי שישלם בהם, אלא שאינו רוצה להפסיד שעבודו, וע"ע רמב"ן ורא"ה ותלמידו בזה.

מיירי שתבע את הלוה תחלה שלא בב"ד או שנגמר הדין שלא בפניו מפני שלא הי' כאן, ואפ"ה שייך שיתבענו הלוה לב"ד, כיון שלא נחית למידן עמו כתובע על גביית השדה, ולא הוצרך המלוה לענות על כל טענותיו, ואמנם ב"ד טענו ללוקח מה שאפשר לטעון, אבל ודאי הלוה שיודע העובדות יכול לטעון ולהוכיח יותר מטענינן דב"ד.

ובזה מובן שפיר חדושיה דאביי דאף לאחר שכבר נסתלק הלוקח, יכול הלוה לבא כבע"ד התובע מעצמו, שו"ר בריא"ז שבשה"ג שפירש שכבר טען עם הלוקח שלא בפניו, ועכשיו הגיע הלוה לטעון מחדש, לפי שלא הי' כאן בזמן תביעת המלוה את הלוקח, מיהו לשון הגמ' אי מפקת מיניה משמע שעדיין לא הוציא מידו, וגם לשון הריא"ז מתפרש שפיר בין הפסק דין לטריפת השדה.

ולפ"ז מיירי כשכבר ביררו ב"ד שיעור המספיק לגביית השדה מהלוקח, ועכשיו תובע הלוה חלקו כתובע חדש, בגלל פסידא דידה, ובזה מובן לישנא קמא שתועמא אינה סיבה חזקה לתבוע דין חדש עבורה, ולשון הגמ' משמע דאיצטריך דאביי מיד בתחלת תביעתו שיש רשות ללוה לבא כבע"ד לב"ד, ובזה ק"ק דהי' ראוי שב"ד יזמינוהו ולא יגמרו הדין שלא בפניו, אפי' שלא באחריות ואפי' בלא תרעומת, דע"י הלוה יתברר האמת יותר, אבל לאחר גמ"ד אין חיוב להזמינו, כיון שכבר טענו ללוקח כל מה שיכול הלוה לטעון.

ומסתמות הראשונים ז"ל נראה דזה שיכול לטעון יותר, אין זה מוכיח על גילוי האמת, דפעמים שטענותיו סתמות פיו של שכנגדו, [ולשון תו' הרא"ש בשם ריב"ם שיש בנ"א פקחים ויודעים לסתם דברי בעלי ריבם, ועי"ש עוד], ולכן רק אם הוא בע"ד חובת ב"ד לקבלו, ומיירי כשביררו ב"ד כמה שנצרך להם לבירור האמת בגבייה מהלוקח,

והלוא אינו רוצה לוותר, והוסיף הרמב"ן דפשיטא שהלוא לא ישלם לו האחריות א"כ זכה מן הדין, ולא מפני שהפסיד מנאמנות אביו, אלא דמ"מ רוצה לדון עם המלוה ולא עם הלוקח, ועי' רא"ה.

עוד נפ"מ כתב הרמב"ן אם המוכר יכול לגלגל עליו עוד שבועות מכח שבועה זו, שאם השבועה ללוקח אין המוכר יכול לגלגל עליו, וודאי דסוגיין לטובת הלוקח בשדה זו, ולא לטובת המוכר, אבל נפ"מ כמ"ש תו' ב"מ י"ד א' כגון שהי' למוכר עוד שבועה על המלוה ומגלגל עליו גם את זו, ונפ"מ כגון שחייב לו שבועה דאורייתא, דאל"כ בלא"ה הוא נשבע כאן, אלא שיגלגל עליו שבועה דאורייתא.

וכתב הרמב"ן דנפ"מ למוכר שמרויח בסלוקי בזווי כגון שמכרה ללוקח במאתים והוזהל ושוה מאה שאם טרפה בע"ח מהלוקח משלם לו המוכר מאתים כפי דמים שלקח, וכבר תמה הש"ך בסי' קט"ז סק ע"ד הטוש"ע שכתבו כן, דבשלמא אם שילם מעיקרא יותר מהמחיר שייך לומר דחייב להחזיר לו דמיו, שהרי חזינן דלדידיה שויא טפי, ואחריות המוכר לשלם לו הפסדו, אבל בהזל שהפסיד ערך שדהו, למה ירויח ע"י שגבה ממנו הבע"ח לקבל מהמוכר טפי משויה, ובלא"ה דחה הרמב"ן דודאי אם יש לו זווי מצי למפרעיה למלוה בלא שום טענה.

עוד הביא הרמב"ן נפ"מ כשהלוקח ויתר על זכויותיו כגון שאמר נאמן עלי אבא,

סימן ד

בדין שעבודא דאורייתא

סברא לומר דלא שייך חיובא אנכסים כלל, דאטו מפני שחייב להביא עולה ולשלם חוב, יזכה המלוה חלק בנכסים בדרגת שעבוד, ויהא בהם זכות לקרבן עולה, ולכן מיושב יותר לומר שהכל מכח הגברא שחייבתו תורה לתת רשות למלוה ליטול מנכסיו, ואף שעבודא דר' נתן שמוציאין מזה ונותנין לזה שייך מכח הגברא לחוד, שחייבתו תורה לתת כל רשות שיש לו לגבות מהלוה שלו, ליתן גם זכות זו למלוה שלו, וזה בלא זכות בגוף הנכסים, ולעומת זה יש סברא לומר דרשות ליטול הנכסים זוהי זכות בנכסים עצמן, שאין לנו בנכסי האדם אלא הזכות לעשות בהם כרצונו, וכיון שקיבל זכות ליטול נכסיו, הרי פירושו לקנות זכות זו בגוף הנכסים, [ועי' להלן ד"ה ברם הערוני].

ולפ"ז אפשר דלכו"ע יכול הלוא להקנות למלוה זכות שעבוד בנכסיו, והנדרון איך

א. **ב"ב** קע"ה ב' אמר עולא ד"ת אחד מלוה על פה כו' מ"ט שעבודא דאורייתא, לכאורה הנדון הוא איך להגדיר הזכות שיש למלוה לגבות חובו מנכסי הלוה, האם הכל משעבודא דגברא שחייבתו תורה להרשות למלוה לגבות מנכסיו, ולכן יכול לגבות שלא בפניו, אבל אין לו זכות בנכסים עצמם, או זכות זו הקנתה לו תורה בגוף הנכסים, שהם שלו לגבות חובו מהם, וכשהלוה מוכרן הרי הוא כמוכר שדה של שותפין, והמלוה שהוא שותף מוציא מיד הלקוחות, מפני שזכותו כבעלות לפי התנאים של השעבוד.

ובאמת יש לדון בסברא איך להבין המצב הזה שיש למלוה רשות לגבות מהנכסים, האם זו זכות בנכסים עצמן, או חובת גברא להרשותו ליטול משלו, ונפ"מ במת דליכא חובת גברא, אם יש למלוה זכות בנכסים מדאורייתא, אבל גם ברשות הלוה יש

שם מ"ט שעבודא דאורייתא אלא מ"ט אמרו כו' לפמשנ"ת דשעבודא דאורייתא פירושו שנתנה תורה למלוה זכות שעבוד בנכסים, שכל חיובי ממון שחייב לשלם, מזכה את המקבל בגוף הנכסים כממוני גבך ולא כחוב חיצוני, ולכן אף כשהם ברשות הלוח מהני השיעבוד שהוא גובה את שלו, ולא שמכריח את הלוח ליתן, [נאין חילוק בין מלוה ע"פ למלוה בשטר כיון שדין השעבוד נאמר על בני חורין איך הוא גדר החיוב דמיניה], לפ"ז נחא טפי מה שחששו חכמים לפסידא דלקוחות, דאם איתא שכל עיקר ענין שעבודא דאורייתא היינו שאמרה תורה שיגבה מלקוחות, א"כ נחתי חכמים לעקור שעבודא דאורייתא, אבל אם שעבודא דאורייתא היינו שהתורה נתנה כח שעבוד למלוה בנכסי הלוח, ואף בבני חורין גובה את שלו, לפ"ז ענין הגבייה מלקוחות היא כתוצאה מזכותו ברשות הלוח, ושפיר אמרו חכמים לחוש לפסידא דלקוחות בדלית ליה קלא, ואם שטר לא הי' לו קול היו עוקרים שיעבוד גם ממלוה בשטר, ולא חשיב עקירת ד"ת, כיון שהתורה נתנה לו זכות בבני חורין, וענין הלקוחות הוא כתוצאה מזה.

ומהא דמייתנין בסמוך מגבו קרקע יש לו דשע"ד, חזינן דאף כשגבו מיניה, יש חילוק אם שע"ד, דאז חשיב שיש לו זכות בגוף הקרקע.

ברם הערוני דמצינו למ"ד שעבודא דאורייתא שגובין מן הלוח גם נכסים שאינם משועבדים, ולא אמרינן שכל גביית ממון נותנת למלוה זכות בנכסים, דהא לצד דדאיקני לא משתעבד, מ"מ מיניה גובה גם בדאיקני כדאמר לעיל קנ"ז א', והגבייה היא מן הנכסים כמו למ"ד שעבודא לאו דאורייתא, הרי חזינן שיש כח שעבוד לגבות מנכסי הלוח בלא שעבודא דאורייתא שיהיו כקנינו, ושוב אין הכרח מעיקר דין גבייה שיש זכות למלוה בנכסים וכמש"כ לעיל, דהא חזינן שאף למ"ד

קבעה תורה דיני גבית חוב אם זיכתה למלוה בנכסים עצמן, או רק בחובת גברא, והרי למ"ד שעבודא לאו דאורייתא הרי רבנן קבעו שעבודא במלוה בשטר שיועיל גם לדינים דאורייתא, כדתנן ערכין כ"ג ב' שהמלוה מוציא הנכסים מיד ההקדש מכח שעבודו, וש"מ שזכה בכח שעבוד בגוף הנכסים, וא"צ לומר שרבנן המציאו כח כזה שא"א לעשותו בלא תקנת חכמים, אלא שפיר י"ל שיש ללוח כח להקנות כן, ותיקנו חכמים שיהא סתמא כך.

נכסים משועבדים פרשב"ם במתני' מכורין, ויש לדקדק מהו לשון נכסים משועבדים, הרי הגבייה מנכסים של הלוח בין הב"ח ובין המכורין היא בגלל שהם משועבדים למלוה, והחסרון בנכסים שביד הלקוחות הוא בגלל שהם מכורין ולא בגלל שהם משועבדים, והש"ך בסי' ק"ד סק"כ דקדק מדקתני מלוה ע"פ אינו גובה מנכסיו משועבדים שאף בנכסים שביד הלוח והם משועבדים למלוה בשטר של חבירו, אינו גובה מהם, וכ"ה לשון הרמב"ן כתובות צ' ב' דכל שאינו טורף מן הלקוחות אינו גובה מן הנכסים המשועבדים למלוה בשטר, מיהו אף לדבריהם עיקר פירושא דמשועבדים הינו שמשועבדים ללקוחות, דהיינו שיש על הנכסים האלו אדון אחר, ואינם משוחררים ללוח לעשות בהם כרצונו, וצ"ב מ"ט נקטו לשון משועבדים, וטפי הול"ל גובין מן הלוח ואין גובין מן הלקוחות.

ואפ"ר דכיון דשעבוד שייך רק בקרקע ונכסים שיש להם אחריות, משו"ה קרי להו משועבדים ולא מכורין, לומר דמיירי בנכסים דקביעי וקיימי, ויש להם אדון ושחרור כמו עבד ואדונו, וכיון שיש מקום ליחס אותם ללוח אלא שיש להם אדון אחר, לכן גובין מהן, ולאפוקי נכסים שאין להם אחריות שמשנמכרו בטל הקשר שלהם עם הלוח לגמרי.

שעבודא דאורייתא מצינו זכות גבייה בלא שעבוד גמור בנכסים.

ומי"מ שפיר יש לקיים הדברים דמהא דחזינו דמלוה בשטר גובה מלקוחות ש"מ שהבינו חז"ל שיש למלוה זכות בנכסים, ואע"פ שאפשר לקבוע דיני גבייה גם בלא שעבוד, מ"מ לא המציאו דיני שעבוד שלא תנעול דלת, אלא זהו עיקר הדין מדאורייתא, ואפשר לקיים כן מסברא, אע"פ שמצינו אופנים של דיני גבייה בלא שעבוד.

ואם נימא דלמ"ד שעבודא לאו דאורייתא אין יורדין לנכסיו רק מדין כפייה לקיים חובתו, יתכן שגם למ"ד ש"ד בדאיכני לצד דלא משתעד וגובין מיניה, היינו רק בכח כפייה כמו למ"ד שעבודא לאו דאורייתא.

שם שלא תנעול דלת בפני לווי, ואף בהקדש מה"ט מוציא הנכסים מן ההקדש כדתנן ערכין כ"ג ב', ולשון הרמב"ן יבמות מ"ו א' ואי שעבודא לאו דאורייתא כי טריף בע"ח מהקדש דמים, מדרבנן הוא, כתקנתא דטריף מן הלקוחות, ולפמשנ"ת נראה דבשעבודא דרבנן הקנו לו זכות שעבוד בקרקע כמו מדאורייתא, ונמצא שלא חל ההקדש להפקיע מידי שעבוד, שאינו שלו להקדיש חלק השעבוד שיש כבר למלוה בנכסים.

ב. **שם** והא אמר רבה גבו קרקע יש לו כו' יש לעי' מאי קושיא סו"ס השתא יש לו שעבוד מדרבנן, דהא מיירי במלוה בשטר כמ"ש רשב"ם קכ"ד א', ובפשוטו השעבוד שתיקנו רבנן כעין דאורייתא הוא, ואם נימא דלמ"ד שעל"ד אין שייך קנין של שעבוד לחוד נחא, דכיון שכן חשבינן השעבוד שתיקנו רבנן כמכאן ולהבא, כיון שאין מושג של קנין שעבוד בעלמא, אבל לפמש"כ לעיל דלכו"ע יכול לשעבד נכסיו, והנדרון איך קבעה תורה חיובי התשלומין בעלמא, א"כ שפיר י"ל שגם מדרבנן הקנו לו השעבוד קנין גמור והו"ל מוחזק, ועוד דהא לכו"ע במלוה בשטר מוציא

הבע"ח שעבודו מן ההקדש כדתנן ערכין כ"ג ב', ש"מ דהוי כדדיה מדרבנן.

ולפמ"ש בקצה"ח סי' רע"ח סק"ו דבב"ק מ"ג א' מבואר דרבה אמר הא דגבו קרקע יש לו אפי' במלוה ע"פ, (עי"ש שכ"כ ע"ד הרשב"ם אליבא דרבי), [וכדקי"ל דיתומים שגבו קרקע בחובת אביהם בע"ח גובה מהם אפי' גבו במלוה ע"פ], לפ"ז מבואר דס"ל שעבודא דאורייתא, דהכא מיירי בגבו מיניה ובמלוה ע"פ שלא תיקנו חכמים כלום, [מיהו יש לדחות דרשב"ם מוקים לה בשעמד בדין, דהא מיירי בהגיע זמן הפרעון, ובגמ' לא רצו להאריך כ"כ בביאור הקושיא, והעיר לזה בני יוסף ג"ן], ואם שע"ד הרי גם הגבייה מיניה בכח שעבוד, ולכן חשיב שפיר כמוחזק, [ול"ד למ"ש ב"ב קכ"ה ב' כיון דסבתא יכולה להפקיע הכל במכירתה, דהתם ליכא שעבוד על הסבתא אם תמכור, משא"כ במלוה ע"פ שהוא חייב באמת, מיהו הערוני דלרבנן דדוקא גבו קרקע יש לו, הרי במלוה ע"פ אין שעבוד על קרקע יותר ממטלטלין, ולע"כ], אבל אם שעבודא לאו דאורייתא א"כ אין לו זכות בקרקע, וגבייתו רק מכח הלואה כמגלימא דעל כתפיה, וזה ודאי ראוי הוא, וכן מדאיצטריך לאשמוענן דמעות אין לו שמעינן דמיירי מיניה.

ולכאורה גם בכתובות צ"ב א' מתפרש אי פקח הוא גם במלוה ע"פ, דסתם זקפן במלוה לא מתפרש בשטר, ובפרט שרמב"ח לא מיירי בהא בפקח, והו"ל לרבא למימר דאי מלוה בשטר הוא ופקח הוא כו', ואמנם רבא לשיטתו דס"ל שעבודא דאורייתא, שו"ר דרש"י פירש זקפן במלוה בשטר, ועקצה"ח סי' פ"ה סק"ו דליכא דר"נ במלוה ע"פ, אבל אכתי בטעמיה דרמב"ח צ"ב, וצ"ע.

שם והא אמר עולא ד"ת בע"ח דינו בזיבורית, הקשו בתו' הרי גם בניזקין שעבודא לאו דאורייתא ואפ"ה הצריכה תורה לשלם מעדית,

וא"כ יש מקום לחייב בע"ח בבינונית, ולהכי איצטריך קרא דבע"ח בזיבורית, ולא בכח שעבוד רק בכח חיוב או בכח מצוה כמו בנזקין, וזו כונת תו' שכתבו דילמא מיירי מיניה, ומנלן מהאי לישנא דעולא שדינו בזיבורית ממשועבדים.

ולפמשינת לעיל סק"א דשע"ד פירושו שיש למלוה זכות בנכסים, ושעל"ד פירושו שחייבה תורה את המזיק ואת הלוח ליתן מנכסיו, לפ"ז אם שעבודא לאו דאורייתא אין רא' ממה שאמרה תורה יוציא אליך את העבוט, דהיינו זיבורית, שהרי גם בנזקין שדינן בעדית הוא המוציא את התשלום, ואין לניזק זכות שעבוד בגוף הנכסים, וכיון דחזינן מדעולא שכשהשמיעה תורה דין זיבורית אמרה שהוא יוציא, ש"מ דאי לאו האי קרא יש למלוה זכות בנכסים, וס"ד שזכותו בבינונית, והשמיעה תורה שדינו בזיבורית בזה שהוא יוציא, ולא למימרא שאת הזיבורית שהוא מוציא אין למלוה זכות בה מעיקרא מכח שעבודו, אלא שבלשון זו לימדה תורה שדינו בזיבורית, ומתפרשת הדרשא כך מדכתיב יוציא אליך משמע שהוא הנותן משלו, ואמאי הרי הם כבר משועבדים לבע"ח מעיקרא, אלא באמת הוא מוציא את מה שכבר שייך למלוה מעיקרא, ואפקיה רחמנא בלשון זו ללמדנו שדינו בזיבורית, כיון שדרכו של המוציא לרצונו ליתן הזיבורית, ואמרה תורה שינהג כמי שמוציא משלו.

ובזה מיושב ג"כ הקושיא דהא מטלטלין כל מילי מיטב הוא, דהאי קרא מיותר לומר שבע"ח לגבי עדית וזיבורית דינו כאילו שעבודא לאו דאורייתא, וממילא פשוט שאם אין שעבוד יתן לו הלוח רק זיבורית, כיון שבדעתו הדבר תלוי, אבל בנזקין שעבודא דאורייתא ויש לו זכות ליטול עדית, וכ"ז רק בגילוי הדרשא, אבל באמת גם בבע"ח שעבודא דאורייתא אלא שדינו בזיבורית.

עיקר הא דאיצטריך קרא שבע"ח דינו בזיבורית יש לפרש דלא נילף במה מצינו מנזקין ונימא דנחית חד דרגא למהוי בבינונית, או איזה גילוי אחר בפסוק, ואפשר דלא מייתר קרא להכי, אלא עולא מוכיח מהא דהקילה תורה על הלוח להוציא פחות שבכלים, ש"מ שאין להחמיר עליו בתשלומין ליתן בינונית, וע"כ דרבנן הם שתיקנו כן, ולא הוצרך מקור מן התורה ללמוד ד"ז, אלא להוכיח דבינונית דמתני' מדרבנן היא, [ועי' ירושלמי דר' סימאי יליף מהאי קרא בינונית הובא להלן], וערמב"ן שביא מפרשים דילף מזה שהתורה חסה עליו עי"ש.

ואין לומר דלמ"ד פריעת בע"ח מצוה א"צ רא' שמשלם מזיבורית, שהרי לדעת הרמב"ן נזקין נמי פריעתן מצוה, ואמרה תורה שמצותן בעדית, ואם ס"ד שיש גילוי שבע"ח מצותו בבינונית, שפיר צריך קרא שדינו בזיבורית, ועוד דלרהבדרי' אף בע"ח פריעתו חוב גמור, ולא מסתבר לפרש ראית הגמ' רק אליבא דר"פ, מיהו הרמב"ן לשיטתו סובר דשעבודא דאורייתא או לאו דאורייתא ופריעת בע"ח חוב או מצוה תליין זה בזה.

והרמב"ן תירץ דלענין משכון אין כל המטלטלין מיטב, שהרי אינם עשויין למכור אלא לדחוק את הלוח לשלם, וכונתו דנדון פחות שבכלים דמשכון אינו מפני שראוי ליתן למלוה יפה שבכלים שיוכל למכרו לבסוף אם הלוח לא ישלם, אלא זהו נדון אחר אם חייבה תורה לדחוק את הלוח ולהפסיד לו כלים היפים בתורת משכון, שזה יועיל יותר למלוה לקבל דמיו, או שהקלה על הלוח יותר מריוח המלוה, ומזה למדנו שהקלה עליו שלא יתן בינונית ועדית שלו, ולכאורה זה כטעמא קמא מדחזינן שהתורה חסה על הלוח, אלא דלפי' בתרא מפסיד המלוה את מעלת כח המשכון, ואפ"ה חסה תורה על הלוח, ולפי' קמא הרא' רק מהיחס הכללי של התורה ללוח.

היתומים לא גבינן מיתמי, דהא לא אשכחן שום היתומים אלא בכתובת אשה משום חנא, או בנכרי בשטר שיש בו ריבית, וכך מתפרשים דברי ר"נ דמריש לא מזדקינא לנכסי דיתמי כלל, ולא משמע שנוקק לכל חובות שבתורה ולקרבות ורק למלוה לא נזדקק, ולמדנו מזה כדעת הרמב"ן דכל החובות בכלל מצוה לר"פ, שו"ר מובא שכבר הוכיח כן בתומים סל"ט סק"ב.

ברם מה שנקט הרמב"ן דר"פ ורהבדרי פליגי בפלוגתא דשע"ד או ל"ד, זה מחודש טובא, דאיך סתמו פלוגתתם במה שנחלקו אמוראי קמאי ולא הזכירו רמז מזה, והש"ך בסי' ל"ט סק"ב כתב דרהבדרי מצי סבר שעל"ד ואפ"ה גבי מן הדין אפי' מיתמי דחייב גבייתו טפי ממצוה, אבל עדיין קשה לומר דר"פ סבר שעל"ד, דא"כ צ"ל דרהבדרי נמי סבר כותיה דהא פליג עליה מסברא [גם אליבא דרב] ולא משמע דפליג בהדיה עוד פלוגתא הלכתא כמאן, וא"כ הכי קי"ל דאמוראי בתראי נינהו, ואין זה סתמות הגמ', דהא קי"ל כר' יוחנן לגבי ר"ש, וגם רבא ס"ל שע"ד, ורהבדרי דן עם רבא ערכין שם, ועוד דשלחו מתם הלכתא כרהבדרי, ומה רא' הא בא"י כולו ס"ל שע"ד ר"י ור"ל ועולא, ואמוראי דבבל ס"ל שע"ד ר"ש ורבה.

ולכן נראה דיש לקיים דברי ר"פ שאמר בהדיא קידושין י"ג ב' שעבודא דאורייתא, ואפ"ה ס"ל פריעת בע"ח מצוה, וכדעת הר"ף והרמ"ה והעיסטור ותו' הרא"ש כתובות פ"ו א', וענין פריעת בע"ח מצוה שייך אף בלוקח ויורש שאין עליו עיקר החיוב, רק שהנכסים המשועבדים הם ברשותו, מ"מ החיוב לתת את הנכסים מכח השעבוד לבע"ח, הם בגדר מצוה שהתורה מחייבתו לעשות כן, ואע"פ שיש כבר למלוה זכות ממון של שעבוד בזה, מ"מ לא נחתנין לנכסיה אלא מכח מצותו, וכ"ז שהיתומים קטנים הרי הם פטורין, מיהו בשוטה שלא יבא לידי

וא"ת דלכאורה כל דיני ממשכנין שוין וא"כ גם אם ממשכנין על נזקין נוטלין פחות שבכלים, [עב"ק מ' א' דממשכנין על כופר מצד חוב הממון], והרמב"ן הרי כתב דאם היה הדין שיגבה מיטב היה בדין שימשכנו מיטב מטלטלין, וי"ל דאין דין בחוץ תעמוד אלא בלוה, כדממעטינן ב"מ קט"ו א' שכר שכיר, וא"כ ה"ה בנזקין כיון דליכא דין בחוץ תעמוד יכול למשכנו מה שירצה, וכ"כ הש"ך סי' צ"ז סק"ו בשם היראים ובנה"מ שם ס"ק י"ח בשם התומים שיכול למשכנו בביתו על גול שאכל ולא זקפו במלוה, [שו"ר בנה"מ שם סק"א שכתב שכך הדין בהקפת החנות ובכל הני שאין משמטין], וכיון שנכנס לביתו הרי הוא נוטל מה שירצה ולא רק פחות שבכלים, וכמ"ש הרמב"ן, [ועי' הגהמ"י פ"ג ממלוה אות ח' שהביא מספרי דשכר שכיר והקפת החנות שוין והמפרשים פירשו בזקפן במלוה], ובירושלמי ב"מ פ"ט הי"ב אמרו שממשכנין בינונית ולכן בע"ח גובה בבינונית, ופי' דשליח ב"ד נוטל בינונית, שהוא שוה לשני הצדדין, והלוה נותן זיבורית והמלוה נוטל עידית, מיהו רי"ש תני התם שד"ת דינו בזיבורית שהלוה הוא המוציא.

שם אלא רבה טעמא דבני מערבא קאמר וליה לא ס"ל, בהדיא אמר רבה הכי לאביי לעיל קכ"ה א', אלא דס"ד דלענין הגדון אם שע"ד או לא ס"ל כותיהו, ומשני שגם בזה רק טעמא דידהו קאמר.

ג. **כתב** הרמב"ן דמ"ד שעבודא לאו דאורייתא סבר דפריעת בע"ח מצוה, ומ"ד שעבודא דאורייתא סבר פריעת בע"ח מכח שעבודא, וס"ל דכל פריעת חוב שבתורה אף נזקין וגנב וגזלן וכ"ד אבות נזיקין כולוהו מצוה נינהו, וכמבואר בקדושין י"ג ב' דפלוגתא דשעבודא דאורייתא היא אף בקרבות, וכן בשמעתין מבואר דפליגי גם בנזקי בור, וכמ"ש הרמב"ן כאן, ובאמת בערכין כ"ב ב' מבואר שכל חוב המוטל על

שיוכלו לגבות מיתומים קטנים אף לר"פ, וכןראה למדו כן מהא דכתובת אשה משום חנינא.

ונראה שאין לחדש שיש גם ליתומים שעבוד הגוף לקיים המצות פרעון, דכיון שחיובם רק מצד הירושה הרי הם כלקוחות, וכי היכי דלכי גדלי יתמי גובים מהם אע"פ שפריעת בע"ח מצוה, וש"מ שהמצוה היא לקיים הפרעון שמגיע למלוה מכח השיעבוד, והרי בהדיא דמצוה ושיעבודא דאורייתא אינם סתירה כלל, וה"ה דשייכא מצוה על הלקוחות, לתת למלוה את זכות השעבוד שיש לו בשדה, ונפ"מ שלא יגבו מיתמי דלוקח אליבא דר"פ עד שיגדלו, מיהו גם בהקדש נשאר החיוב להחזיר לבע"ח כדתנן ערכין כ"ג ב', ואפשר דכ"ז שהלוחה קיים הרי הלקוחות חייבין מכחו, שהוא רוצה לקיים המצוה, וזה שיש גם בהקדש, ועוד דבאמת אין זה קיום מצוה, אלא לומר שאין לו רשות ליטול בעצמו, רק מצוה על מי שמחזיק בנכסים לפרוע לו שעבודו וזה שייך גם על הגזבר, וכמ"ש לקמן סוסק"ו.

ד. **הא** דאר"כ לר"פ לדידך דאמרת פריעת בע"ח מצוה כו' קושיא היא דלמ"ד חובה היא לא צריכין להכותו עד שיאמר רוצה אני, דנחתין לנכסיה מכח השעבוד, ואף במלוה ע"פ שגובין מגלימא דעל כתפיה פליגי, אבל הרא"ש והנמו"י פירשו דמיבעיא ליה היכא דליכא נכסי למיגבי מינייהו אי כייפינן ליה במכות ככפייה על המצות, ואם כונתו דמכח המצוה כייפינן טפי, קשה דודאי הגבייה למאן דפליג אר"פ אלימא טפי, ואם ב"ד יודעים שמסתיר ממונו כייפינן ליה ככל כפייה לקיים פסק ב"ד, וא"צ לזה גדר מצות עשה, אלא ככל הצלת נגזל מן הגזלן, ומשה"ק דודאי מודה ר"פ להא דתנן שגובין מנכסים משועבדים ומנכסים ב"ח, ר"פ מפרש לה שזוהי מצותו לפרוע חובו מנכסיו, אבל אכתי י"ל שצריך הסכמתו לקיים המצוה, וכיון שכופין אותו נשאר הדין לר"פ כמו לרהבדר"י

פרעון מודה ר"פ דנחתין לנכסיה, ואפשר דאפי' ביתום קטן שוטה הדין כן, כיון שלא יבא לכלל דעת, דשפיר מוטל על ב"ד להציל שעבודו של מלוה ולגבות עבורו, אבל כ"ז שאפשר לקיים הפרעון בכח המצוה ראוי להמתין שיגדלו היתומים, וכן להכריח את הלוחה לשלם.

ואפשר ששאלת ר"כ לר"פ כתובות פ"ו א' לדידך דאמרת כו' קושיא זו היא רק במלוה ע"פ או בדלית ליה קרקע, שהחיוב רק על הגברא, וכ"כ בתו' הרא"ש וברא"ש שם, ושם כתב שהכריח המטלטלין, ומשמע שיש שעבוד על המטלטלין, ואפי' ליכא שעבוד גמור מ"מ שליח ב"ד מנתח נתוחי, ולדעת הרמב"ן י"ל שמה שהשיב דמכין אותו איצטריך להיכא דלית ליה נכסי קמן, וה"ה דהו"מ למימר דנחתין לנכסיה בתורת כפיה וכמ"ש הרמב"ן בשמעתין, והרשב"א הקשה דהול"ל לדידי נמי נחתין לנכסיו כמו למ"ד פריעת בע"ח חובה, ואפשר דעדיפא קאמר שאפי' בגופו כייפינן ליה.

אבל עכ"פ אמת הוא דלר"פ גובין מיורשים ומלקוחות וממחזיק בנכסי הגר, אע"פ שמצותן מגיעה רק מכח הנכסים שברשותם, והר"ז מוכיח שגובין מכח השעבוד דאורייתא או דרבנן, ואפ"ה קרי ליה ר"פ מצוה, ושוב אין דוחק לומר דס"ל שעבודא דאורייתא, וכ"כ הרמ"ה דשעבודא דאורייתא לר"פ מכח המצוה הוא, ובמקום שאין מצוה אין שיעבוד, וכ"כ העיטור בדיני ערב, וכ"כ בסה"ת שער י"ד ח"א דר"פ דאמר פריעת בע"ח מצוה ס"ל שעבודא דאורייתא, ומדבריהם משמע שביתומים קטנים אין שעבוד, וכלשון תו' הרא"ש שאם הלוחה פטור אף הערב פטור, מיהו מהא דמודה ר"פ שלכתובת אשה גובין מקטנים, ש"מ שיש שעבוד גמור, אלא שלכתחלה ראוי לנהוג כדין מצוה, ונפ"מ רק לדין יתומים קטנים, ועי' תו' קע"ד א' ד"ה ואם שכתבו שהלוחה יכול לשעבד נכסיו באופן

שגובין מנכסיו, ונפ"מ רק לגבי יתומים קטנים דלאו בני מצוה ניהו כעת, ובאופן שלא יבאו לידי קיום המצוה מקיימין ב"ד את המצוה ונחתי לנכסיה, ורק לגבי ההמתנה ליתומים שיגדלו נאמר ד"ז, וכמש"כ לעיל, וצ"ל דלהבדור"י פירש הרא"ש כמש"כ שכופין להציל העשוק, אבל למ"ד מצוה סבר דנהי דתופסין הנכסים אבל אכתי אין כופין בגופו.

וצ"ע ברי"ף שהעתיק דברי ר"כ ור"פ, והרי למאי דקי"ל כרהבדור"י אין מקום לשאלה זו, ואף לדברי הרא"ש אין ר"פ מוסיף כח ע"י המצוה יותר מהזכות גבייה, דרהבדור"י ודאי מודה למצוה אלא שסבר שזו חובה וא"צ הסכמתו.

מיהו פשטות הגמ' דאפי' בדאיכא נכסים קמן א"ל כי היכי דממתינין ליתומים שיגדלו כדי לקיים המצוה, נהי דמתני' היא שגובין מהנכסים, אבל מתני' מתפרשת בסתמא כשרוצה לקיים המצוה, אבל בדלא ניחא ליה מאי, האם נמתין עד שיתרצה, כמו שממתינין שיגדלו, ואמנם אם ידעין שלא יתרצה נגבה מכח השעבוד, אבל שאלתו מה עושין כשאינו רוצה אם ממתינין לו, והשיבו מכין אותו, ואמנם אין גובין עד שיאמר רוצה אני, או שהנכסים בידי אחרים שרוצין לקיים המצוה.

ותדע דהא מודה ר"פ דאיכא שעבוד נכסים מדרבנן לכו"ע, ואפ"ה לא גבינן מיתמי משום דפריעת בע"ח מצוה, אע"פ שיש להם נכסים כמבואר בגמ' ערכין שם, הרי דענין המצוה גורם לעכב הגבייה מהנכסים המשועבדים כ"ז שאפשר לקיים המצוה כתיקונה, [ואין לומר שפקע השעבוד כשמת האב, שהרי הוא חוזר כשיגדלו היתומים], ואין לחלק בין שעבודא דאוריתא לשעבודא דרבנן, והתם מיירי בשטר ובדאיכא נכסים, וכמשנ"ת לעיל.

אבל הרמב"ן והרשב"א והריטב"א פשיטא להו דלשון פריעת בע"ח מצוה לא יתכן

אם שעבודא דאוריתא, דאם יש לו זכויות בנכסים למה הוא צריך הסכמת הלוה, וצ"ע מ"ט לא קשיא להו משעבודא דרבנן, דהא מדרבנן יש שעבוד ונוטלן בע"ח מן ההקדש, וממילא הו"ל כשע"ד, ולכי גדלי יתמי לכו"ע נשאר השעבוד וגובין מהן, וקשיא להו מהא דאשכחן בכל דוכתא שגובין מן הנכסים, ותירץ הרמב"ן שזה מכלל הכפייה, דכפייה בממונו ק"ו מכפייה בגופו, והרשב"א הקשה ע"ז דהו"ל לר"פ לסיומי ליה דמטעם כפייה יורדין לנכסיו, [והרמב"ן בקדושין כתב דאפשר דאין יורדין לנכסיו וכופין רק בגופו, או דכונת ר"פ שכל מצוה הכפייה לפי ענינה, בלולב וסוכה בהכאה ובממון בירידה לנכסים, וזה מן התורה כפייה שלו], והקשה עוד דאף לשמואל דשעל"ד שלח ב"ד מנתח נתוחי, מיהו התם נוטלין בתורת משכון, ולא בתורת גבייה, תדע דלכו"ע אין שעבוד על מטלטלין, ובעיקר דין גבייה י"ל דכיון שזוהי מצותו, ב"ד שעושין כן כמרצונו חשיב, משום דידעי דניחא ליה, או לקיים המצוה או שלא יכוהו ב"ד, ור"פ השיב בדין התורה על מה סמכה מעיקרא, ובאמת צריך ראי' להתיר לגזול ממונו בתורת כפייה, שהרי המלוה אוכל ממונו שלא ברשות, ואין ללמוד ד"ז ממכין אותו, ועי' ר"ן כתובות צ"א ב' דלמ"ד שעל"ד אין יורדין לנכסיו שלא בפניו, וכונתו כדאשכחן ביתמי לר"פ, מיהו התם איכא טעמא כדאמרינן כתובות פ"ח א' בנפרעת שלא בפניו.

ועמשנ"ת לקמן סק"ו בעיקר קושייתם דליכא שע"ד בקיום מצוה, והרי בפדה"ב וקרבן וערכין איכא שע"ד, ולא נחתנין לקיים המצוה בע"כ, אלא ממשכנין אותו עד שיאמר רוצה אני, וא"כ מאי קשיא להו למימר הכי בדור"פ.

ה. **שם** קע"ו א' אר"פ הלכתא מלוה ע"פ גובה מן היורשים כו' שלא תנעול דלת בפני לוויין, בקדושין י"ג ב' מבואר דר"פ ס"ל שע"ד, ובאמת בדעת ר"י ור"ל אפשר

עולה, והרי ודאי דכל החיובין שוין, אע"פ שאין נעילת דלת בקרבנות, מ"מ השוו כל החובות בזה, ערמב"ן שם שכתב [ע"ד רש"י] דלא פלוג רבנן וכל חוב במשמע, [עי'], ומשמע בגמ' שאין צד כזה שיביאו היורשין עולתה למ"ד שעל"ד, ודנו רק אם כמלוה בשטר דמיא, [ואמנם יש לדחות דסמכו בגמ' אדרו"ש דאמרו בהדיא שאינו גובה מן היורשין, אבל עכ"פ לא הזכירו צד כזה בצריכותא דהו"א טעמיה דר"י משום דמלוה ע"פ גובה מן היורשין, ולכן יביאו עולתה, והי' אפשר לומר דהא דמלוה ע"פ גובה מן היורשין אין זו תקנה שיהא שעבוד נכסים רק הוראה מדרבנן שיתנו לבע"ח, כעין מצוה לפרוע חוב אביהם, וכח זה לא מהני לקרבן, כיון שלא נשאר זכות שעבוד לקרבן, ולכן לא תירצו כן בגמ', אבל אין נראה כן, דאם היו מתקנים שיגבה הי' מועיל גם להביא קרבן לאחר מיתה, שאז הי' שעבוד גמור על היורשים], והטעם משום דאין לתקן שעבוד מדרבנן במלוה ע"פ ביורשין משום נעילת דלת, כיון שבלא"ה צריך להזהר המלוה משום לקוחות וצריך להלוות בשטר, וגם מיתה לא שכיחא לתקן בגללה שעבוד נכסים, ורק שלא לבטל שע"ד מהני האי סברא.

ובערבין ו' ב' ג"כ מבואר דלרבה לכו"ע מלוה ע"פ אינה גובה מן היורשין, והיינו לטעמיה דשעל"ד, ולרב יוסף פליגי תנאי בד"ז, וסוגית הגמ' כרבה דר"א בשם רב וראב"א אוקמוה בעמד בדין דהו"ל כמלוה בשטר, ולרב יוסף אפשר דר"י סבר שע"ד, או דסבר דאיכא תנא שתיקנו גם במלוה ע"פ שעבוד על היורשים, ובהא פליגי רבה עליה, דהא רבה ס"ל שעל"ד בשמעתין, מ"מ מבואר דאיכא תנא דמלוה ע"פ אינו גובה מן היורשין, וזה דלא כר"פ, וע"כ דאי שעל"ד מודה ר"פ שאינו גובה מן היורשין, ומוקי לה הכי, או דפליגי אם הפקיעו שעבוד ממלוה

לקיים דברי ר"פ, שהרי ר"י ור"ל אמרו גובה מנכסים משועבדים, וזה דלא כמתני', וע"כ דמדאוריתא קאמרי, ור"פ אמר דמדרבנן אין גובין מלקוחות, ומ"מ גובין מיורשים אע"פ שגם הם כמשועבדים דמו, וכדחזינן דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי, אבל בדעת רו"ש לא מיתוקם מילתיה דר"פ, דהא רב משני בהדיא דאינו גובה מן היורשים אלא כשעמד בדין, וגם דבריהם מתפרשים אמתני' לומר דאינו גובה מנכסים משועבדים דקתני, כולל גם מן היורשין, וא"כ מפורש דאף מדרבנן לא גבי מיורשים, ולא חשו לנעילת דלת כיון שיכולין ללוות בשטר, (וגם מיתה לא שכיחא).

ולפ"ז הא דאר"פ הכא טעמא דשלא תנעול דלת היינו למ"ד שע"ד וכמ"ש הרי"ף, דלית לן למעבד פלוגתא בין ר"פ לרו"ש, וכיון דר"פ ס"ל שע"ד ע"כ שהוצרך לטעם זה גם אם שע"ד, והקשו על הרי"ף דכיון שמשועבד מן הדין א"צ לשום טעם למה אוקמוה אדאוריתא, אדרבה הטעם נצרך רק בלקוחות, וטעם זה ליכא ביורשים, ובאמת בקדושין מבואר כן דסגי בטעמא דשע"ד לגבות מיורשים.

מידה אפשר לומר דאי לאו טעמא דנעילת דלת הדין נותן שישוו מדותיהם ויבטלו שעבוד נכסים ממלוה ע"פ, כמו שהשוו מדותיהם במטלטלין, שאע"פ שמשועבדין מדאוריתא אינן משועבדין מדרבנן, אבל משום נעילת דלת חידשו ענין חדש, שיש שע"ד ברשות לזה וברשות יורשים, ורק ברשות לוקח פקע השעבוד, ולפ"ז קושטא הוא דגובה מן היורשין משום דשעבודא דאוריתא שלא הפקיעו השעבוד, אבל נסתיעו בזה בטעמא דנעילת דלת, ועי' להלן דאפשר דאיכא תנאי דס"ל מלוה ע"פ אינו גובה מן היורשין אע"ג דשעבודא דאוריתא.

אבל למ"ד שעל"ד אין גובין מן היורשין כלל, וכדחזינן בקדושין שם לענין חיוב

אלא בשטר ממש דאית ליה קלא, ויש לו עצה להלוות עם שעבוד נכסים, אבל בערכין ו' ב' חזינן דרבה דסבר שעל"ד מוקים טעמיה דר"י משום דככתובה בשטר דמיא, וכן בקדושין אמרינן דממילתייהו דרו"ש במלוה ע"פ, לא הוה ידעינן מלוה הכתובה בתורה, אע"ג דס"ל שעל"ד, ויש לדחות דהוה ס"ד דס"ל שע"ד, וכן י"ל דרבה סבר בדעת ר' יוסי דשע"ד, אבל ל"מ כן, וע"כ חזינן מזה דאף למ"ד שעל"ד ותיקנו שעבוד מדרבנן במלוה בשטר, משום נעילת דלת, ואפ"ה י"ל דאף כתובה בתורה ככתובה שטר דמיא, אע"פ שאין בזה נעילת דלת ולת להו קלא, ואמנם הטעם משום לא פלוג, אבל אכתי טעמא בעי מ"ט אמרו לא פלוג בכתובה בתורה, הרי סו"ס מלוה ע"פ היא, שאין ידוע שחבל והזיק, ומה מהני לזה מה שכתוב חיובו בתורה, הרי אין כתוב שמו בתורה.

ורש"י בקדושין פירש דשעבוד שאדם עושה מרצונו בשטר גורם שעבוד גמור, ודכוותה שעבוד דרחמנא שעבדיה למצותו, והקשו ע"ז דמלוה נמי כתובה בתורה שחייב להשיב, אם בקרא דיוציא אליך או במצות שמיטה או לא תהיה לו כנושה, ותיצו דמ"מ מעיקרא חייב נפשו מרצונו, ולא הוצרך הכתוב לשעבדו, ועדיין אין בזה יישוב כיון דסו"ס יש כאן גם כח שעבוד של התורה, וצ"ל דמאן דיזיק בצנעא יזיק, אבל נזק וחבלות מתפרסמין, וחיובן ידוע לכל כיון שהוא כתוב בתורה, וכן קרבנות ופדה"ב, ולפ"ז עיקר הקול בשטר הוא בזה שבשעת כתיבתו נתפרסם, ולא מפני שרואין השטר בידו במשך הזמן, אלא סגי בפרסום של שעת ההלוואה, ולכן סגי בכתובה בתורה שג"כ נתפרסם חיובו, וכן הקדש וערכין מיירי בדאיכא עדים שנתחייב להקדש, דאל"כ ודאי גבי ממשעבדי, ומצינו לעיל מ"ב דא' דמוכר שדהו בעדים נפיק קלא וגובה מנכסים משועבדים, והתם השדה

ע"פ מן הירשים אף למ"ד שע"ד, דלא משמע דפליגי אם שע"ד או לא.

ובבכורות מ"ח א' פ"י תו' דמ"ש בגמ' שם בדר"פ קמיפלגי היינו דלר"פ מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא, והיינו לשיטתם בשמעתין שהביאו פ"י ר"ח דר"פ דהכא במלוה הכתובה בתורה מיירי, אבל לש"פ צ"ל כפי' קמא שם דלאו בדר"פ ממש קאמר, ודוחק למה לא אמרו בפירוש דבמלוה הכתובה בתורה פליגי, מיהו קושטא הוא דר"י סבר ככתובה בתורה דמיא, וכמ"ש תו' מההיא דלקמן מ"ט ב', אבל ק"ק דהתם ר' ירמיה קאמר לה, דפליגי הכא.

ויתכן ה"י לומר שבכלל מילתיה דר"פ דאינו גובה מן הלקוחות משום דלית ליה קלא לומר דאף מלוה הכתובה בתורה כיון דלית ליה קלא אינה ככתובה בשטר לגבות מלקוחות, שאם הנדון במלוה לחוד משום נעילת דלת, הדבר מובן דכיון שהלוהו בע"פ איהו דאפסיד אנפשיה, אבל במלוה הכתובה בתורה שהזיק וחבל או ערכין וקרבנות ליכא האי טעמא, וגם ליכא פסידא דלקוחות כ"כ כיון שזה מאורע, ולא דמי להלוואה שגורם לדבר בעצמו, ועלולים הלקוחות להפסיד יותר, ור"פ חידש דאף למ"ד שע"ד שביטלו השיעבוד ממלוה ע"פ, עיקר הטעם משום דלית ליה קלא, ולכן אף מלוה הכתובה בתורה לא גביא, אבל אם ה"י הטעם שביטלו השעבוד משום פסידא דלקוחות בצירוף הטעם דאיהו דאפסיד אנפשיה שלא הלוה בשטר, א"כ במלוה הכתובה בתורה גבי ממשעבדי, שלא רצו חכמים לבטל שעבוד התורה, אבל מלוה נהי דמדאוריתא איכא שעבוד, אבל לבתר התקנה המלוה ידע שמלוהו בלא שעבוד, והסכים לזה.

ברם לפ"ז למ"ד שעל"ד פשיטא דלאו ככתובה בשטר דמיא, כיון שתיקנו שעבוד בשטר משום נעילת דלת, ולא תיקנו

מוכיחה על החיוב, וה"נ י"ל דסגי בחיוב הכתוב בתורה.

וראיתי בשטמ"ק ב"ק ק"ד ב' בשם הרא"ש דגזל לא מיקרי כתובה בתורה כיון שבלא פסוק ידענו שחייב, ורק חיוב מחודש של התורה כנזקין חומש וקרבנות מיקרי כתובה בתורה, והדברים מחודשים שכל שחיובו מובן יותר הרי הכתובה בתורה מחזק חיובו, ולא מגרע, גוזל שמתפרסם לא גרע מחבלות, אלא די"ל שדבר שנעשה בין שניהם מרצון, הרי הסכמתם קובעת, ואין התורה משעבדתם יותר.

ו. **הקשה** ב"א ה"ר שלמה נ"י לדעת הרמב"ן ודעימיה דאם פריעת בע"ח מצוה ע"כ דשעל"ד, דאם יש שעבוד על הנכסים יכולין ליטלן מכח השיעבוד וא"צ לכופו לקיים את המצוה, תיקשי לדידהו בפדה"ב וקרבן וערכין למ"ד שע"ד, הרי חזינן דאע"פ שיש שעבוד על הנכסים, אפ"ה אין מקיימין מצות פדה"ב בלא הסכמתו, הרי חזינן דדבר שתלוי במצוה בעינן לרצונו, אע"פ שיש שעבוד על הנכסים, מ"מ השעבוד הוא מכח המצוה, והמצוה תלויה ברצונו, וכ"ז שאינו רוצה א"א לקיים המצוה, ואם הוא רוצה מוציאין מלקוחות לקיים מצותו, וא"כ מאי קושיא אם נימא דה"ה פריעת בע"ח לר"פ.

ובאמת יש לשאול בהא דא"ל ר"כ לר"פ לדידך דאמרת כו' תיקשי לדידיה נמי בפדה"ב וערכין דאיכא שע"ד, והרי פשוט דאף דלא ניחא ליה נחתנין לנכסיה כדתנן חייבי ערכין ממשכנין אותן, הרי דממשכנין על המצות וגובין בע"כ השעבוד מנכסיו, וה"נ לר"פ בכל פריעת בע"ח, וי"ל דהתם כייפינן ליה במשכון עד שממילא יתרצה לקיים המצוה, וכדתנן בחייבי עולות כו' עד שיאמר רוצה אני, אבל בפריעת חוב ס"ל לר"כ שיש לירד לנכסיו ולהפרע בע"כ, ולא להמתין כמו במצוות עד שיתרצה, כיון שמפסיד למלוה את

ממונו, וא"ל ר"פ דהתם נמי ל א יפסיד ממונו, כיון דכייפינן ליה בשוטי, נועי' להלן עוד בביאור המצוה לר"פ.

מידו אכתי צ"ב בדברי הראשונים מ"ט פשיטא להו בדר"פ דשעל"ד, וי"ל דבשלמא מצוה כפדה"ב וקרבנות יש דבר נוסף מלבד שעבוד הממון, אבל בפריעת חוב אם יש שעבוד על הממון ששייך כבר למלוה, אין טעם להמתין למצוה, שאין לנו עסק בקיום המצוה טפי מפרעון החוב, וכיון שיש לנו זכות לגבות השעבוד בע"כ, מהיכי תיתי נמתין לקיום מצותו, ולכן נקטו דלר"פ אין אפשרות לגבות, ולכן הקשה ר"כ לא ניחא ליה למעבד מצוה מאי.

ומי"מ אפשר לקיים מש"כ לעיל סק"ג ד' דלר"פ פריעת בע"ח מצוה כפדה"ב וערכין, ואמנם כשא"א לקיים המצוה כגון שמת מקיימין המצוה מנכסיו, דה"נ בפדה"ב וערכין גובין מנכסיו, למ"ד שע"ד, אבל כ"ז שאפשר לקיים המצוה לא נחתנין לגבות בע"כ, והיינו דקשיא ליה לר"כ בדלא ניחא ליה מאי, והוה פשיטא ליה דנחתנין לנכסיה וש"מ דלא כר"פ, ומשני ליה דמכין אותו, והא דנחתנין לנכסיה היינו משום דניחא ליה כשודע שיכוהו, ונמצא שאינו מקיימין המצוה בגביית ב"ד, משא"כ ביתמי דלאו בני מעבד מצוה נינהו בקטנותם.

שוב נראה דענין פריעת בע"ח מצוה אע"פ שדימהו ר"פ לסוכה ולולב, אבל אפשר דהיינו רק לענין הכפייה ולענין יתמי, אבל עיקרו לומר שהתורה לא נתנה לבע"ח זכות בנכסים ליטלן בע"כ, אלא ציוותה למי שמחזיק בנכסים לקיים זכות השיעבוד וליתנן למלוה, ולפ"ז יתמי קטנים וגדולים וכן לוקח אינם מקיימים כעת המצוה של הלואה לשלם, שמצות הלואה נשלמה בנתינת השעבוד, ומעתה מצוה למי שתופס השעבוד בידו להוציאו מתח"י וליתנו לזה שהנכסים משועבדים לו, ואף

מפני שכתב בהדיא, אבל זו ראי' רק לדעת הראשונים דר"פ ס"ל שעל"ד, הרי דאף דכתב בהדיא הוי שעל"ד, אבל לדעת הרי"ף ודעמיה דלר"פ לא גבינן מיתמי אף למ"ד שע"ד, א"כ י"ל דמלוה בשטר הוי שע"ד כיון שכתב אחריות, אלא דאף בשע"ד חשיב מצוה, וכמשנ"ת לעיל סק"ג ו'.

מיהו מעיקר מימרא דרו"ש שאף מלוה בשטר מדאוריתא אינו גובה מלקוחות יש ללמוד דלא חשיב שע"ד ע"י אחריות שבשטר, דהא סתם שטר יש בו אחריות, דלר"מ ב"מ י"ג א' שטר שאין בו אחריות אינו גובה אפי' מב"ח, וש"מ דלא מהני כתיבת אחריות למהוי שע"ד, ויש לפרש דסתם כתיבת אחריות משעבד עצמו ונכסיו לפצות את הלוקח ולשלם למלוה, ואין משמעות לשונו אלא כפי השעבודים שבתורה אבל אכתי י"ל שאם שיעבד בהדיא כח שיעבוד יותר מסתם אחריות מהני, ומסתברא שצריך לעשות קנין בנכסים עצמן ולא סגי ברצונו להקנות שעבוד נכסים, ע"י להלן.

ויש להביא ראי' מהא דמדרבנן מלוה בשטר גובה מנכסים משועבדים, והיינו משום דרבנן שיעבדו נכסי הלזה בכה"ג, כדי שלא תנעול דלת בפני לוין, וכיון שקבעו שיש שיעבוד על הנכסים ממילא יש גם שעבוד לכל החובות בין של נזקין בין של קרבנות ומצות פדה"ב וערכין, אם ככתובה בשטר דמיא, ובשלמא אם יש כח של שעבוד מדאוריתא שייך לומר שחכמים קבעו שיהא שעבוד על הנכסים, וממילא מהני שיביאו היורשים עולתה או לפדה"ב, אבל אם מדאוריתא לא חל כלום רק תקנה דרבנן שיוציאו מן הלקוחות לבע"ח, אינו בדין שנוכל להביא עולתה מן הנכסים, כיון שבאמת אין כאן שעבוד אמיתי רק מצוה דרבנן להוציא מן הלקוחות, ולא חיילא קדושת עולה מכח השעבוד הזה, וגם לא הי' ראוי לקבוע לא פלוג, ורק אם תיקנו שעבוד

בפדה"ב וקרבן אינם מקיימין מצות האב בגביית החמש סלעים, אע"פ שעיקר המצוה היא כך, אבל באמת נשלמה חובת האב במסירת השעבוד לכהנים, ויש מצוה על היתומים לפרוע לכהן את שעבודו, כדין כל פריעת בע"ח, ואין זו מצות פדה"ב אלא פריעת בע"ח, ואף על הגזבר יש מצוה לפרוע למלוה את חובו מהנכסים המשועבדים לו.

ובזה מיושב טפי הא דנזקקין לנכסי יתומים בכתובת אשה משום חניא ובמקום פסידא דריבית, כיון שאין כאן ענין של מצוה כלל, רק לומר שאין רשות לקחת מהם בע"כ, וממילא בדידעין דניחא להו זכין להם, וכן במקום שראוי לעשות כן מדעת האב משום חניא, וכן במזון האשה והבנות שמעיקרא ירשום בתנאי זה.

ובני יוסף נ"י העיר דלהרמב"ן גם בפדה"ב וקרבן, למ"ד שע"ד שפיר נקבע חוב ממון מכח המצוה, וכמו שבמת האב גובין מנכסיו, ה"ה דמחיים חל שעבוד על הנכסים מכח המצוה, ולכן אף בדלא ניחא ליה למעבד מצוה גובין בע"כ, אבל ר"פ שאמר שאין כח לגבות חוב כלל, לדידיה מוכח דשעל"ד והמחודש שבזה דלמ"ד שע"ד גובין מצות לפדה"ב בזמן שהאב אינו מקיים מצוה בזה, כיון שאינו רוצה, דכח הגבייה שלאחר מיתה שייך גם מחיים.

ז. **בתו'** קע"ה ב' ד"ה ד"ת כתבו דלמ"ד שעל"ד אע"פ שכתב לו אחריות בהדיא לא חל שעבוד מדאוריתא שא"א לשעבד נכסיו לגבות מן הלקוחות לאחר שחל המכר, וכ"כ הריטב"א קדושין י"ג ב' שאין קנין למחצה שנקרא שעבוד, ודלא כרש"י שם דמהני כששעבד נכסיו בהדיא, ועי"ש ברשב"א שחילק בין שיעבד בהדיא לאחריות ט"ס, ובאמת ד"ז מוכח בערכין כ"ב א' ב' דלא משכח"ל לר"פ גביה מיתומים אפי' מלוה בשטר, ואע"פ שגובה משועבדים מדרבנן או

על הנכסים משום בע"ח, ממילא נעשה שעבוד לכל עניני החובות.

ומהא דמשעבד נפשיה בדאיני מרצונו ב"ב ק"ז א' לשמואל, חזינן שביד האדם לחדש שעבוד על הנכסים, ואם מכח התקנה של שעבוד בשטר לא חל שעבוד על דאיני, מנלן שבידו לחדש עוד שעבודים, וכן במטלטלי אגב מקרקעי, ואמנם בלא תקנת חכמים הרי לא סגי בכתיבת אחריות, וכאן מהני בכתיבת דאיני, וא"כ חזינן דהכל מכח תקנת שעבוד דרבנן, מ"מ מיושב יותר אם ביד האדם להחיל שעבוד על נכסיו, אלא דלא סגי בהתחייבות לשעבוד, אלא בעינן קנין בנכסים עצמן.

והנה מהא דאמרין מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא, וכן מהא דאמרין אחריות ט"ס, ש"מ שחכמים תיקנו שמלוה בשטר יגבה ממשועבדים, אלא שאם לא כתב יש להסתפק שמא התנה שלא באחריות, א"נ אם המנהג לכתוב באחריות, ה"ז שלא כתב כהתנה שלא באחריות, ואמנם אין השטר מקנה את השעבוד, דהא בכתובה בתורה ליכא אלא קול וכמש"כ סק"ה, אבל ע"כ לא הוה סגי שיתקנו שכל אחד יכתוב אחריות בשטר, דא"כ לא היו צריכין לתקן שעבוד מדרבנן, אלא כל מלוה ידאג לעצמו שיקבל שטר שיש בו אחריות, וש"מ שאין שום נוסח בשטר שיכול להקנות שעבוד נכסים בלא תקנת חכמים, אבל אכתי יכול לעשות קנין גמור בנכסים שהיו משועבדים לו.

ובגיטין נ' א' מבואר שיכול לחייב עצמו לשלם למלוה מעדית, ושאף היורשים ישלמו מעדית, ועי"ז יתחייב מדאוריתא בעדית, ובפשוטו היינו אפי' למ"ד שעל"ד, דמשמע דאי לאו תקנתא דרבנן ליחמי יגבה מן העדית, ועי' שו"ע סי' ק"ח סי"ח דבאמר בפירוש שיגבה מן היורשים מעדית מהני, מיהו י"ל דהיינו לבתר דתקינו רבנן שעבודא,

ונשתעבדו נכסיו, יכול להוסיף ולשעבד עצמו בעדית, ובתו' שם נקטו דאביי ור"נ ס"ל שעל"ד, והדברים צ"ת דלא משמע כלל בגמ' שיש פלוגתא ביניהם, ואם הלכה כר"י ור"ל דשע"ד ממילא מתפרשים גם דברי אביי ור"נ כן, ונחלקו אם חכמים תיקנו ביתומים להפקיע גם מה שמגיע לו מדאוריתא, וכמבואר בברייתא דאף בנויקין שדינן בעדית מדאוריתא, הפקיעו ביתומים אם לא נדחוק כשינויא דרבא, אלא דהתו' סמכי ע"ז שכל שעבוד על היורשים הוא מדרבנן למ"ד שעל"ד, [אח"ז ראיתי בזה בחזו"א ב"ק טס"ו ס"ק י"ט שהוכיח דתירוצם בתרא עיקר, ואף לר"נ ואביי שע"ד ולע"כ].

ובדברי הרי"ף והראשונים מבואר כן שהרי פסקו שע"ד ופסקו כר"נ ואביי, וש"מ דאף למ"ד שע"ד אפשר להפקיע זכות המלוה שלא יגבה מיתומים אלא מזיכורית, וכ"ה בטוש"ע סי' ק"ח סי"ח אע"ג דקי"ל שע"ד, ובקצה"ח סי' ל"ט סק"א הביא בשם הפנ"י שהקשה ע"ד הרי"ף איך פסק כאביי ופסק נמי שע"ד, ועוד הקשה דלאביי דלמפרע הוא גובה ע"כ שע"ד, והעירו שברבינו יונה קכ"ה א' כתב דאפי' אם שעל"ד י"ל דלמפרע הוא גובה.

ח. **בקצה"ח** שם הקשה מהא דאמרין קדושין ט"ז ב' דעבד עברי היוצא במיתת האדון מעניקין לו, וש"מ שיש שעבוד על הנכסים המוטל על היורשים מדאוריתא, ותיקשי למ"ד שעל"ד, ותיירץ שחייב הענקה הוא על היורשים שהם המשחררים אותו, וכ"כ אאמו"ר שליט"א בקדושין שם שבגר שמת אין הזוכה בנכסים חייב בהענקה, ובלא השאיר האב נכסים, הרי היורשים חייבין בהענקה שהם המשחררים אותו, ואע"פ שאין להם כח להשתעבד בו, מ"מ מצוה עליהם לשחררו, [ולומר לו צא כמ"ש הרמב"ם סוף"ב], והדברים מחודשים שיוורשים [רחוקים] שלא זכו כלום בירושה מתחייבים בהענקה,

חכמים השעבוד גם למ"ד שעל"ד, אלא שצ"ב איך עיקר מצותו מדאורייתא, וצ"ע בכ"ז.

ועוד יש להקשות היכי מוקמי רו"ש מתני' דבכורות מ"ח א' דקתני שהיורשין חייבין בדמי הפדה"ב עד שלא חלקו לכו"ע, ולאחר שחלקו פליגי בדין מלוה הכתובה בתורה או בדבר אסי ור"פ, ואכתי תיקשי למ"ד שעל"ד ומלוה ע"פ אינו גובה מן היורשים מ"ט דר"מ ור"י, ואמנם מצינו ערכין ו' ב' דר"י ס"ל שעל"ד ואפ"ה גובין לנזקין מן היורשין ומפרשין טעמא דכתיבה בשטר דמיא, אבל רבנן ס"ל לאו ככתיבה בשטר דמיא, וא"כ מ"ט סתמו בפדה"ב דעד שלא חלקו חייבין.

ואם נימא דכח מצוה שייך שישאר על הנכסים אף למ"ד שעל"ד, וזה מוטל רק על היורשים (דומיא דהענקה), נוכל לומר דזהו טעמיה דר"מ במתני', ול"ד לעולה דבעינן קדושת מעות גמורה, ולא סגי במצוה בעלמא, דבעינן שיהא על המעות שם מותר עולה, וצ"ע.

ט. **כתובות צ' א'** ש"מ בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה, לשון הגמ' מכלל דאי תפסה משמע דאפי' גבתה שלא בב"ד אין מוציאין מידה, מיהו ע"כ דתפסה לאו דוקא, דהא לא מהניא תפיסה בקרקע אלא ברצון היורשים, וא"כ מתפרש שגבתה בהסכמת היורשים, וא"כ י"ל נמי שגבתה ע"י ב"ד, ובאמת ק"ק מה מקום לדקדק למה לא שנה התנא דין התופס שלא כדין, מיהו אכתי אינו מובן איך גבתה בהסכמת בני הראשונה הרי ודאי הם גובין מתחלה, ולקמן צ"ג ב' מצינו שגבתה ראשונה ואח"כ נמצאת השדה שאינה שלו, וזו גבייה כדין ע"י ב"ד, אבל כאן לא מיירי בכה"ג.

וכתב הרמב"ן דמ"ד מה שגבה גבה ס"ל שעל"ד וכיון שתקנו שיעבוד שלא תנעול דלת בפני לוויין, כאן שגבה מלוה

ובפשוטו חיוב הענקה נקבע בזמן העבדות שלא ישלחנו ריקם כי משנה שכר שכיר עבדך, ואחד מאופני השחרור הוא מיתת האדון, ואמנם אין חלות חיוב קודם מיתה אבל סיבת החיוב היא מחיים, שאם ישלחנו בכל צורה שהיא יתחייב בהענקה, ואחד מהאופנים הוא מיתת האדון, וכאילו קודם שבא לשחררו במיתה חייב להכין לו הענקה מנכסיו, אע"פ שרגע חלות החיוב הוא עם המיתה, מ"מ צריך להכין לו הענקה שיזכה בה עם מיתתו, ולא לאחר מיתתו, אלא בב"א עם מיתתו.

ולפ"ז יתכן שהעבד זכה בהענקה בנכסי האדון מחיים, כיון שמצותו היתה להעניק עם מיתתו, ואפי' נימא שלא זכה כלום, היינו משום דמצוה היא ולא שעבוד, ושפיר מתחייבין היורשים לקיים מצוה זו, כיון שלא ירשו את הנכסים במוחלט, ולא דמי לשאר חובות שכבר נחלטו כחוב על האב מחיים, והיורשים זכו בנכסים במוחלט, והחוב על האב חיוב גברא, אבל כאן שלא נעשה חיוב גברא על האב, אלא חיוב לתת מנכסיו, שלא הגיע לידי הסכמה מהעבד שתהא ההענקה מוטלת עליו כחוב, אלא מצותו לתת נכסים בפועל, וזכה העבד בנכסים בפועל עם מיתת האדון.

ולפ"ז יתכן דאף בגר שמת יש לעבד זכות בנכסיו להענקה, ואולי לא צייתה תורה מצוה זו אלא ליורשים שהם צריכין לשחררו, אבל עכ"פ יסוד החיוב הוא מפני שזכה העבד בנכסים ולא בחוב, ואפי' במטלטלין שאין עליהם שעבוד זכה שפיר עם מיתת האדון.

ולמ"ד שע"ד אפשר שזכה העבד בנכסים בשעבוד גמור, ולא הפקיעו חכמים שעבוד זה כמו כל מלוה ע"פ או מלוה הכתובה בתורה למ"ד לאו ככתיבה בשטר דמיא, דעבד עברי אית ליה קלא, וגם מצותו בכך, ולא מאורע שמת הלוה והמזיק, שכך נתנה התורה מצותו, ומה"ט שייך שיקיימו

אחרון אפשר שאין מוציאין ממנו, שהרי גם הוא מלוה, ואם תנעול דלת בפני הראשון תפתח הדלת בפני השני, ובאמת שהדבר קשה לומר דלמ"ד שע"ד מהני מה שקדם לגבות, ולמה לא יחזור ויוציא שעבודו ממנו כמו מלקוחות, אבל גם למ"ד שעל"ד קשה, דכיון שרבנן תיקנו שעבוד למלוה בשטר שלא תנעול דלת, מהיכי תיתי להמציא שיכולין להפקיע שעבודו, ואפי' אם יש סברא שגם האחרון מלוה הוא, אבל אכתי בלא תקנה מיוחדת אין לזה מקום, דבשלמא אם לא תיקנו שעבוד רק אמרו שיגבה מלקוחות, שייך לומר שגם מלוה אחרון יגבה, אבל אם תיקנו שעבוד כפשטות הדברים, הדין נותן ששעבודא דרבנן ושעבודא דאורייתא שוין.

ועו"ק דבגמ' משמע שכל בע"ח מאוחר בכלל, ולאו דוקא מלוה, כדחזינן הכא דשתי כתובות כשני מלוים דמו, ואם זוהי סברא מיוחדת במלוה הו"ל לגמ' לפרושי דה"ה בכתובה, אע"פ שהדבר מובן בסברא ששתיהן שוות, וכן בהקדש אמרינן כן ערכין ז' ב', אע"פ שאין שייך פתיחת דלת, ואמנם שניהם שוין, אבל אכתי מהיכן פשיטא לן לתלות כולם בנדון אחד, ובב"ק ל"ד א' מדמינן קדמו בע"ח וגבו משור תם שנגח, לכל בע"ח מאוחר שקדם וגבה, ולא חילקו שם מכח איזה חוב גבו, וסתמו כפירושו שאפי' חייב לו מעות בגלל שדה שמכר לו וגבאוה ממנו שג"ז בכלל, דבכל דוכתא השוו כל בע"ח, וכמ"ש הרמב"ן קדושין י"ג ב' דכל חוב בע"פ גובה מן הירושין דלא פלוג, וכך מתפרש גם בבע"ח מאוחר שקדם וגבה, אפי' אינו מלוה.

ולכאזרה יש לחלק בין לקוחות לבע"ח, דלוקח קנה מדעתו שדה שמשועבדת לאחרים, ואיהו דאפסיד אנפשיה, [וכמ"ש הרא"ש בפרקין ס"ג סברא זו בשם ה"ר יונה לענין שומא הדר עי"ש, ועי' להלן מדברי הרמ"ה כע"ז], וכ"ז שהשדה בידו אין

לו שעבוד על נכסי המוכר, שהרי יש לו את השדה, ורק כשיטלו ממנו את השדה חל השעבוד, ושפיר גובה המלוה ושאר בע"ח תחלה את שעבודם מן הלוקח, ואח"כ חל שעבודו של לוקח על נכסי המוכר, ואע"פ שיש לו שעבוד משעת מכירה, כמו באשה שגובה כתובתה מזמן הנשואין אע"פ שבמשך זמן הנשואין אין חייבין לה כתובה, מ"מ הבע"ח גובה תחלה ואח"כ נוצר השעבוד כמו בגרושין.

אבל שני בע"ח אפי' אחד מאוחר ואחד מוקדם, מ"מ כבר יש לשניהם שעבוד על נכסי הלוה, ואין חילוק אם החוב נעשה מכח מלוה או מכח מכר שנתבטל, דהשתא מיהא הבע"ח גובה בע"כ מפני שעבודו, ולא שייך לומר שהוא נכנס מרצונו בשעבודו של חברו, [שו"ר ברמ"ה ב"ב קנ"ז ב' שכתב כע"ז דכל בע"ח מאוחר כגון מלוה שנתן מעות ללוה, לא נתן אדעתא דארעא דמשעבדא לבע"ח מוקדם, אלא נתן מעות ללוה ועי"ז נשתעבד גופו, ואח"כ נכסיו מכח שעבוד גופו של לוה, אבל לוקח קנה מתחלה את שעבודו של חברו המוקדם, ולכן בדין הוא שיטלוה ממנו, אבל בע"ח מאוחר אין לו התייחסות לנכסים מסוימים, וקנה שעבוד גברא, ונכסוהי ערבין ביה].

ולמ"ד שעל"ד אפשר להבין שלא רצו ליטול ממנו מה שכבר גבה, כיון דסו"ס הי' לו כבר שעבוד, ובע"כ נכנס לגביה זו, ואמנם לכתחלה קבעו דין קדימה בשעבודים, אבל אם קדם וגבה ע"י ב"ד או בהסכמת הלוה י"ל שלא מוציאים ממנו, שלא קבעו דין קדימה בשעבודים בדיעבד, ואפשר דאיכא נעילת דלת טובא אם יגבו ממנו לאחר שגבה חובו.

ויש להקשות לפי' הרמב"ן דבב"ק ל"ד א' אמרינן גם כלפי שעבודא דאורייתא שיש לניזק כשור תם, דמ"מ י"ל דבע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה, והרמב"ן לקמן

קדם וזכה בשעבודו וגבה לא מפקינן מיניה, ונצטרך לומר דמדאוריתא לוקח שאני, אע"פ שיש לו שעבוד מכח דמי המקח, וכמש"כ לעיל, וד"ז ע"צ.

י. כתב הרמב"ן כתובות שם דקי"ל בע"ח מאוחר שקדם וגבה לא גבה, ובההיא דערכין ז' ב' כיון דתרווייהו מטלטלין ניהו מה שגבה גבה, א"נ התם מלוה ע"פ ניהו דלתרווייהו ליכא שעבוד נכסים, ולכן מה שגבה גבה, והנה בערכין שם מבואר דמדאוריתא יש דין קדימה לראשונה, אלא שאם קדם וגבה גבה, והרמב"ן שם בטר הכי כתב בשם הר"ף שאין דין קדימה לשני מלוה ע"פ זע"ז, ויש לעי' איך מתיישבים דברי הרמב"ן בשם הר"ף עם הגמ' בערכין, ושם מבואר דמעיקר הדין משעבדן לראשונה, ולכן לא יצא יד"ח בנתן ד' לראשונה, ואם נתן אחת לשניה יצא, הרי בהדיא דיש דין קדימה במטלטלין ובמלוה ע"פ.

והי' אפשר לדחות דהתם מדין סידור סגי בזה שראוי לשלם לראשונה תחלה, ולכן אפי' אם אין שום שעבוד, מ"מ חשיב שלא השיגה יד הנודר לשלם לשניה, אבל מהא דילפינן מהתם לבע"ח מאוחר ש"מ שגם בבע"ח יש אותו דין קדימה שראוי לכתחלה לשלם לראשון, ואפי' ממטלטלין דאית ליה, ואם ראב"א סבר שעל"ד כדמשמע שם ז' א', ועכ"פ סתמות מימרא דידיה צריכה להתפרש גם אליבא דרב דשעל"ד, א"כ מבואר שיש דין קדימה גם בלא שע"ד, וניחא דאיכא אפי' במטלטלין ובמלוה ע"פ, אבל ברמב"ן מבואר דליכא בהו דין קדימה כלל, ואפי' למ"ד שע"ד, דכיון שפקע שעבוד מינייהו מדרבנן, חזרו להיות שניהם שוין, כדאמרינן בדאינקני ב"ב קנ"ז ב' דבמה שקנה אח"כ שניהם יחלוקו, אע"פ ששעבוד האחד קדם, וכ"ש במטלטלין ומלוה ע"פ דליכא שעבוד כלל, וכ"ה בטוש"ע סי' ק"ד ס"י, ועי"ש ס"א.

צ"ה א' הוכיח מזה שאפי' כלפי אפותיקי אמרינן מה שגבה גבה, והרי בפשוטו נראה דאין לנו שעבודא דאוריתא גדול משור תם, ואפי"ה אמרינן מה שגבה גבה, והריטב"א הביא כ"ז בשמעתין, ומשמע דמפרש ששור תם כאפותיקי חשיב ולכך לכו"ע מה שגבה לא גבה, ולא הקשה מזה ע"ד הרמב"ן דהוי שע"ד, ושמא ס"ל דעדיפא מינה פריך, וצ"ל דס"ל להרמב"ן דלמ"ד שעל"ד אף שור תם לא משעבד מדאוריתא, דהא מצי לסלוקי ליה בזו"ז, וא"כ איכא חובת גברא בתשלומין, והא דמסקינן מכרו אינו מכור היינו מדרבנן, כיון שעשאו אפותיקי ואית ליה קלא, דהא חזינן דרבא מספק"ל ד"ז, ואמנם מספק"ל גם למ"ד שע"ד דשמא דינו כמטלטלין שמכרו מכור, אבל שפיר י"ל דלמ"ד שעל"ד אף בשור תם ליכא שע"ד, והא דקמזהר רחמנא לבי דינא ומכרו את השור החי, היינו רק לשומא בעלמא, (שו"ר בזה דברים בספר אאמור"ר שליט"א ב"ק ס"ז סק"ה, ועמש"כ בזה בב"ק סכ"א סק"א), שו"ר במלחמות ר"פ ד' וה' ומדבריו משמע דזו כונת הגמ' לתרץ דשאני התם דא"ל אילו גבך הואי כו' א"כ תירצו בגמ' דשאני שור תם דשעבודו מדאוריתא.

מיהו עיקר הדברים לאוקומי סתמא דגמ' כמ"ד שעל"ד הוא מחודש, בפרט למאי דקי"ל שע"ד, והריטב"א כתב דמה"ט קי"ל מה שגבה לא גבה, אבל אכתי בגמ' הדבר סתום, ואפשר ליישב דשמואל צ"ג ב' דמוקי פלוגתא דבן ננס ורבנן בדין בע"ח מאוחר שגבה לטעמיה ב"ב קע"ה ב', וכן ראב"א ערכין ז' ב' משמע דס"ל כרו"ש מדמוקי ברייתא דבור כשעשאו טריפה ב"ב שם ובערכין ז' א', ואמוראי קמאי סברי בבבלי כרו"ש, ואליבייהו סתמו כן, עד דשמעו מר"י ור"ל דפליגי עלייהו.

ויותר מיושב הי' אם נוכל לומר דענין שע"ד הוא בא מכח הגברא, וכל הבע"ח שוין, ורק לכתחלה הראשון קודם, אבל אם

גבייה גובין ממנו, שאין לו זכות גבייה לתפוס שלא כדין, אבל לקוחות שקנו כדין, לא נשאר שעבוד על מטלטלין, וניחא בזה מה שסתמו שם דמה שגבה גבה, ולא רק משום דמיירי במטלטלין, אלא שהי' נדון אחר מההיא דכתובות, שכאן מתפרש בחסרון של בע"ח, אבל א"א לומר כן שהרי בב"ק מפורש ברישא דמכרו אינו מכור, ואפ"ה הזכירו בגמ' די"ל מה שגבה גבה, וכן בערכין אין נפ"מ במכר כיון שהמעות שקיבל משתעבדים להקדש כמו החפץ שמכר, ואין הפסד להקדש אלא כשפרע בהם חובו).

הא דאמרין ב"ק ל"ד א' לעולם אימא לך מה שגבה גבה יש לפרש דהיינו במטלטלין דומיא דשור, וכדארב"א בערכין שם, דבזה מה שגבה גבה, ועי' מלחמות שם שפי' דמה"ט לא עשה ולא כלום דמשעבד רק לניזק ולא לבע"ח, אבל לשון הגמ' משמע דכשגבה גבאו עם שעבודו כיון דמשתלם מגופו, דאלים שעבודו טפי מחוב מוקדם שהוא רק בגלל בעליו, אבל בשור השעבוד הרובץ עליו הוא בגלל נגיחתו, ולכן הבע"ח כגובהו עם שעבודו לניזק.

יא. **כתובות** צ' ב' וש"מ כתובת בנין דכרין לא טרפה ממשעבדי כו' הרמב"ן הוכיח מכאן דכל שלא טרפה ממשעבדי גם אין לה דין קדימה מבני חורין, כדחזינן הכא שמה"ט אין יורשי הראשונה המוקדמין קודמין לשניה, והר"ן הקשה ע"ז דשאני הכא דירושה היא ולא חוב, כדאמר נ"ה א', ואכתי אין מזה ראי' לבע"ח על פה מוקדם שאינו קודם לשטר מאוחר, מיהו מהא דתלו לה בגמ' בטריפה ממשעבדי משמע כהרמב"ן, ויש לדחות כיון דסוגיא דלעיל אם ירתון תנן או יסבון תנן נחלקו לענין משעבדי לכן פירשו כאן כן, אבל עיקר הראי' דירתון תנן, ומ"מ סתמות הגמ' כאן משמע דסגי בזה שאינה גובה ממשעבדי ליישב דין הקדימה, והר"ן כתב דלא מייתנין

ואפשר לומר דדוקא בערכין שנוגע לנודר בלבד, עליו לנהוג כפי הדאורייתא, שאפי' במטלטלין ומלוה ע"פ הראשון קודם, ואם מה שגבה לא גבה אין הקדש מקבל עבור השניה מה שמשועבד לראשונה, שהוא כנוטל ומפסיד שעבודה של ראשונה, כמו בשני בע"ד כה"ג, ולכן יש ראי' מזה לבע"ח מאוחר שקדם וגבה, כיון שג"ז רק לגבי נפשיה, אבל לגבי אחריני כשבאין שני מלוין לפנינו אזלינן בתר הדין למעשה שאין שעבוד על מטלטלין, ולא במלוה ע"פ, ואכתי צ"ב למ"ד שעל"ד מאי קאמר משעבדן לראשונה והיינו מדאורייתא לקבוע דין הישג יד.

ומדברי הרי"ף צ"ד א' שהביא תירוצו של רב שריירא גאון דהקדש והקדש שאני, ולא תירץ דהתם מיירי במטלטלין דאמר היו בידו חמש סלעים, משמע דמוקים לה ביש לו קרקע שוה חמש סלעים, ונתן את הקרקע להקדש, או דניחא ליה לאוקומה בין בקרקע בין במטלטלין, מיהו הא דבע"ח מאוחר שקדם וגבה אם מה שגבה ליתיה בעולם, מסתברא שאין עליו חיוב לשלם משלו, דשעבוד דגברא נשאר על הלזה, וא"כ במטבעות מכיון שגבה סלע הו"ל כליתיה בעולם, כיון שאין זיקה לסלע מסוים, ואפי' שיעבד לו מטלטלין אגב קרקע, לא שייך לגבות המטבעות, ובגמ' אמרין דטעמא דמהני נתינת סלע לשניה, מפני שהו"ל כבע"ח מאוחר שקדם וגבה גבה, ומשמע דאפי' במטבעות שייך לדון שלא גבה, ואפשר דהקדש אינו מקבל גביה כזו שאינה כדין, ולכן אם מה שגבה לא גבה, לא הי' מועיל מה שנותן קודם לשניה.

(ולכאורה הי' נראה דענין בע"ח מאוחר שקדם וגבה שהזכירו בערכין ובב"ק גבי מטלטלין, לא הוה כמו שהזכירו בכתובות צ' צ"ד גבי קרקע, דהתם ס"ד דבע"ח עדיף מלקוחות ומה שגבה גבה, וגבי מטלטלין ידענו דלא גבו מטלטלין מלקוחות, ואפ"ה ס"ד דמבע"ח מאוחר שנטלן בתורת

לדין קדימה אלא ילפינן מדין קדימה ק"ו לדין משועבדים ע"ש.

עוד הביא הר"ן שהוכיחו מהא דלקמן צ"ז א' דאלמנה שמכרה למזונות אי לא דקיבלה אחריות דנפשה היתה חוזרת וגובה כתובתה מאותן לקוחות, הרי חזינן דמלוה ע"פ ומלוה בשטר שזמנם שוה, חוזר השטר ומוציא ממה שגבה מלוה ע"פ, וכן"ה לדינא אם ב"ד מכרו למזונות, ואם איתא דמלוה ע"פ מוקדם קודם למלוה בשטר, ה"ה דבזמנם שוה לא יוכל המלוה בשטר לחזור ולגבות מה שגבה ע"פ, ועוד הביא שם מדלקמן צ"ו ב' שמלוה בשטר מאוחר גובה ממה שמכרה למזונות, דהא חיוב מזונות וחיוב כתובה בחד שטרא כתיבי, ואם מכרה לכתובה אינו יכול להוציא מידה, ש"מ דכתובה קדמה, ואפ"ה מלוה בשטר מוציא מידה, והרמב"ן במלחמות ב"ק פ' ד' וה' מפרש שזהו מש"ש בגמ' ל"ד א' דמלוה בשטר מוציא מיד מלוה ע"פ מוקדם אע"פ שכבר גבה, כיון דלא משעבדי ליה, ע"ש שכ"כ לענין מטלטלין.

ובשני שטרות שזמנם שוה כתב הר"ף שמי שקדם וגבה זכה, והרמב"ן פ"ו א' כתב דכיון דשעבודא דאורייתא הרי הם חולקין, ולא מהני מה שכבר גבה, דלשיטתו לא שייך הנדון דבע"ח מאוחר שקדם וגבה רק למ"ד שעל"ד וכמ"ש צ' א', ולדידיה שפיר דייק הר"ף דבשוין מה שגבה גבה, אבל למ"ד שע"ד יש לכל אחד זכות בנכסים ולא מהני מה שקדם ונטל זכותו של חברו, ולפ"ז קשה דא"כ אף מי שלקח שדה ביום ההלואה יוכל המלוה להוציא ממנו חציה, ואם נימא דכיון שיכול לומר שהמכירה קדמה לא חל שעבוד כל אותו היום, א"כ גם בשני מלוין באותו יום לא חל שעבוד לכל מלוה כלפי חברו, ורשאי כל אחד לזכות בכל השעבוד, ואמנם יש לחלק בין מכירה שלא חל שעבוד אם לקחה תחלה, לבין שעבוד שחל שעבוד של שניהם בב"א בסוף היום, מ"מ מסתבר

יותר דלא חל לענין שיגבו זה מזה, ולכן מי שקדם וגבה זכה, וכל שאינו מוציא מלקוחות, אינו מוציא ממי שקדם וגבה, דגבה כדן כגון שחבירו ג"כ גבה שדה אחרת, ונמצאת שאינה שלו, הרי דין חברו כלוקח, וה"ה בכל שקדם וגבה בהסכמת הלוה.

יב. **בדין** קדימה לכתחלה במטלטלין נחלקו הראשונים ז"ל, [שו"ר בתומים שהרשב"א כ"כ רק בגונא שגובה מיתמי וע"י להלן בזה], ולכו"ע אם קדם בע"ח מאוחר וגבה גבה, אבל מ"מ לכתחלה מן הלוה עצמו י"ל דאוקמוה אדאורייתא, שלא ביטלו השיעבוד אלא כלפי לקוחות כיון דלית להו קלא, ופשטות הגמ' בערכין ז' ב' ובב"ק ל"ג ב' [שוב הערני בני יוסף נ"י שאין רא"י משם, דכיון דקתני רישא מכרו אינו מכור שפיר דייק דמהני להפקיע שעבודו], שיש דין קדימה במטלטלין ואם קדם המאוחר וגבה גבה, מיהו לענין יתומים אמרו כתובות צ"ב א' דמטלטלי דיתמי לא משתעבד לבע"ח אפי' מלוה בשטר שגובה מלקוחות וכ"מ ב"ק י"א ב' שאין גובין מהן מטלטלין דאמרינן התם שאם עבדא כמטלטלי לא גבי מיתמי, ואע"פ שאין פסידא ביתמי, שהרי מלוה ע"פ גובה מן היתומים, אע"ג דלית ליה קלא, כיון דלית להו פסידא, תיקנו שלא תנעול דלת בפני לוויין, כדאמר ב"ב קע"ו א', אבל במטלטלין לא תיקנו שיעבוד, ויש לפרש הטעם כיון שאף מן הלוה אינו סומך על המטלטלין, ולכן ליכא נעילת דלת אם לא יגבו מן היתומים, ואע"פ שמלוה ע"פ אינו גובה מן הלקוחות, מ"מ אדם סומך על קרקעותיו של חברו טפי מן המטלטלין, וכדאמרו כתובות ס"ז א' דאסמכתיה עלייהו, ע"ש, וכמ"ש רש"י ב"מ ס"ז ב' שבידו להצניען ולאבדם, א"נ כיון דאף מלוה בשטר לא סמיך אמטלטלין, לא תיקנו מידי מיתמי, ורק השוו מלוה ע"פ למלוה בשטר מיתמי, וכ"ה משמעות הגמ' שם שר"פ בא לקבוע הלכה בחילוק שבין מלוה בשטר למלוה ע"פ,

אבל מטלטלין שאין בהם שעבוד במלוה בשטר לא תיקנו כלום במלוה ע"פ.

והרשב"א ב"ב מ"ד ב' כתב דבהזכיר מטלטלין בהדיא גובה אף מיורשין, דביורשין דלית להו פסידא לא חיישינן דליכא קלא, והא דמטלטלין דיתמי לא משתעבדי לבע"ח, היינו רק מפני שלא סמך עליהם, ולכן בשורו אפותיקי או אפי' פירש מטלטלין בהדיא גובה מיורשים, והובאו דבריו בנמו"י שם [וכ"נ בריטב"א שם מ"ד א' אבל בשטמ"ק בשם הר"ן כתב שהרא"ה חולק וס"ל דלא גבי מיתמי, וכ"מ בתו' ב"ק י"א ב' ד"ה כגון בתירוק קמא, וכ"כ בקצה"ח סי' קי"ז סק"א מדבריהם, ועי"ש בתו' תלמיד ר"ת הנדמ"ח, וכ"כ שם תלמיד הרשב"א והרא"ש בדעת תו' ודעת החולקים שגובה עי"ש שדבריו כהרשב"א, [נרחוק לומר דעולא מירי למ"ד שעל"ד עי' מהר"י כץ בשטמ"ק], מיהו למ"ש תו' ב"ק ק"ח ב' דגבי ממקבל מתנה י"ל דכ"ש שגובה מיתומים, אע"פ שבמתנה יש עוול מצד הנותן יותר מירושה, ועי"ש בקצה"ח מהרשב"א דאינו גובה ממתנה, אפי' לשיטתו שגובה מיורשים, וכ"מ סתמות הדברים כ"ז שלא חילקו בגמ', וערמב"ן יבמות מ"ו א' דמתנה כמכר ולא פלוג רבנן], ובב"י סי' קי"ז ס"ג, וכ"ה בטור סי' קי"ז סי"ג בשם הרמב"ם דבמערב היו כותבין בשטר החוב שיש לו לגבות מן המטלטלין ומן הקרקע בחייו ובמותו ומהני לגבות מן הדין, והביא בב"י תשובת הרשב"א שכ"כ ושם לא הזכיר בחייו ובמותו, ולשון הרמב"ם משמע דוקא מפני שפירש בחייו ובמותו, והובא בסמ"ע סי' קי"ז סק"ג, [שו"ר בתשובת הרשב"א ח"ד סי' קנ"ב שכתב מה שכותבין מטלטלין זהו רק בשביל היתומים, דמיניה אין חוששין שיבריח המטלטלין ממנו עי"ש וסיים שמצא ברמב"ם כדבריו ועמ"מ פ"א ממלוה ה"ט מ"ש בזה, הרי דס"ל דלא כתב במותו ככתב דמי], ובנה"מ כתב דבעינן דוקא

שיכתוב בחיי ובמותי, וכ"כ הרא"ש כתובות פ"ו ס"ה בשם ר"ת דנוהגין לגבות ממטלטלין מפני שכותבין בהדיא מקרקע ומטלטלין, ואע"פ שלא כתבו אגב קרקע, מ"מ מהני לענין לגבות מיורשים ולא מלקוחות, ובאמת רגילין לכתוב בחיי ולבתר חיי או בחיי ובמותי, וביארו דתקנת הגאונים היא ג"כ מה"ט דהאידינא סמכי דעתייהו על המטלטלין, וכהני דכתובות ס"ז א', וא"כ כשפירש שדעתו על המטלטלין ג"כ מהני לענין יתומים דלית להו פסידא.

ובקדושין ט"ו א' בהוספה כתב הרשב"א דמדאורייתא גובה ממטלטלין דיתמי, אלא שירדה תורה לסוף דעתן של בריות ומסתמא לאו עיקר אסמכתייהו אמטלטלי, ומיהו היכא דשעבד לו מטלטלי בפירוש גבי ואפי' מיתמי וכדמוכח בההיא דעשה שורו אפותיקי ומכרו כו', ומ"ש ירדה תורה לסוף דעתן כונתו ירדו חכמים, [ואף כשתיקנו ליתן מפקדון שביד אחרים למלוה ובע"ח, מ"מ נשאר האמת דלא סמכי עלייהו, ולכן חשיב להו בירושלמי שאינן תורה כלפי יורשים, וכתפסום היורשים בכח ירושתם דמי, ערשב"א ב"ק מ"ט ב'], ומשמע דס"ל שבסתמא המלוה כמוותר על שעבוד המטלטלין אא"כ כתב כן בפירוש, וכ"כ אאמור"ר שליט"א נדפס בב"ב שם בדעת הרשב"א, (ומקורו מספר פסחים ס), וכונתו מדאמרינן טעמא באפותיקי משום דלית ליה קלא, א"כ טעם זה לא מגרע ביתומים, ובשאר מטלטלין לא הזכירו בגמ' טעמא דלית ליה קלא, א"כ משמע דמעיקר הדין פקע השעבוד מינייהו, משום דמעיקרא לא סמיך עלייהו ומוותר על השעבוד, ומזה למד הרשב"א דבאפותיקי ששעבד בפירוש גבי מיתמי, והוסיף דאפי' אמר בפירוש שדעתו על המטלטלין גובה מיתמי.

מיהו הרשב"ם פ"י גם בכל מטלטלי משום דלית ליה קלא, ומה שביארו בגמ'

נמי דין קדימה שהרי לא ויתר על השיעבוד, וראיתי מצינינים מספר אמרי בינה בזה ואינו תח"י, מ"מ דברי השו"ע מתפרשים שפיר [כהתומים], מיהו דעת הרמב"ן ודעימיה שאף במלוה ע"פ שגובה מן היורשים אין דין קדימה, הרי דס"ל דלא סגי בדין גבייה מיורשים, עד שיהא שעבוד גמור שמוציא מלקוחות, ואמנם הרשב"א פליג בזה וס"ל כרה"ג דאפי' מלוה ע"פ מוקדם קודם למלוה בשטר מאוחר, וא"כ דברי השו"ע שפסק בסי' ק"ד סי"ג כרה"ג, יתיישבו שפיר בכל הדינים כהרשב"א.

ברם עיקר דברי הרשב"א שכתב דבפירש מטלטלין גובה מיתומים היינו למ"ד שע"ד, דכיון דמדאוריתא יש שעבוד על מטלטלין, לא בטלוה מיתמי במקום שהמלוה סומך דעתו עליהם, דהא יתמי לית להו פסידא ולא בעינן קלא, [מיהו רבא דאמר ב"ב מ"ד ב' דמהני מטלטלין אגב קרקע ס"ל ב"ב קע"ה ב' שעל"ד, וע"כ דעי"ז יש להם קול כקרקע], וכמדומה שסתמות הגמ' בד"פ קע"ו א' שאמר הלכתא בתור פלוגתא דר"ש ור"י ור"ל [לדעת הסוברים דדברי ר"פ ככו"ע], שאין מחלוקת לדינא בגביית יתומים בין למ"ד שע"ד או לאו דאוריתא, וא"כ אין לחדש פלוגתא ביניהו לענין מטלטלין, ותקנת הגאונים אפשר שהיתה משום דקי"ל שעבודא דאוריתא, אבל בגמ' אין נראה חילוק ביניהם וכמש"כ, ואם נפרש דברי ר"פ רק למ"ד שע"ד וכסוגיא דקדושין י"ג ב' א"כ למ"ד שעל"ד אין מלוה ע"פ גובה מן היורשים, וא"כ לא תיקנו שעבוד על היתומים רק אוקמוה אדאוריתא ומטלטלי אגב קרקע מהני אף לרבה דשעל"ד, - ועי' לקמן ס"ק י"ד בביאור הגמ' ב"ב שם, ועס"ק ט"ו סמך להרשב"א מהא דמהני באגב קרקע.

ועוד צ"ע דבשלמא מלוה יכול להתנות שיגבה גם ממטלטלין, אבל מה יעשו ניזקין ונגזלין, הרי לא מרצונם נכנסו

טעמא דקלא רק באפותיקי, היינו לבאר החילוק בין עבד לשור, אבל גם מעיקרא משום דלית להו קלא, וביאור הדברים דמטלטלין יכולין למכרן ע"י אחרים, ואין שם הבעלים מוזכר במכירה, שהרי א"צ לכתוב שטר עליהם, וגם יכולין להוליכן ממקום למקום, ולכן אין דעתם של מלווין לסמוך עליהם, וממילא אפי' אם עשאו אפותיקי אינו סומך ע"ז כ"כ, כיון שיכולין להבריחם, וזה גורם גם שאין קול שהם משועבדים, כיון ששיעבודם רופף ואי אפשר לסמוך ע"ז, [משא"כ בעבד שמתפרסם שהמלוה עלול להיות בעליו], ונמצא שהכל אחד חסרון הקול וחסרון הסמיכות דעת, והיינו דאמרינן כתובות ס"ז א' דבמדי דסמכי דעתא עלייהו הו"ל כקרקע ע"ש בגמלים ובארנקי, מיהו אפשר דסוגיא דהתם עיקרה לענין לגבות כתובה מיניה ממטלטלין, ולרבנן דר"מ איצטריך, אבל מיתמי לא שמענו, ומ"מ פשטות הדברים דאף מיתמי דכל גביית כתובה במשמע, ואפשר אפי' מלקוחות, וצ"ע שם בראשונים דתו' והרא"ש כתבו בשם ר"ת דאף מלקוחות, וא"כ הרי הם כקרקע, וקשה דאכתי ליכא קול, ושמא כיון דסמכי עלייהו מדקדיקין בזה ואיכא קול, ולע"כ בכ"ז, שוב נתבאר בזה לקמן ס"ק ט"ז בס"ד.

וראיתי בתומים סי' ק"ד סק"א שכתב דמ"ש הרשב"א דין קדימה במטלטלין היינו דוקא בפירש לו קרקע ומטלטלין שגובה מן היתומים לשיטתו, וכי היכי דיש לו שעבוד לענין יתומים, יש לו גם דין קדימה מיניה, אבל במטלטלין בסתמא בעלמא, כיון דלא סמך עלייהו ה"ה שאין להם קדימה, ובזה יישב סתירת השו"ע סי' ק"ד ס"א וס"י שנתקשו בזה הסמ"ע וש"פ, [והרשב"א בח"ד סי' קנ"ב כתב דמיניה סמכה דעתיה גם על המטלטלין שאינו חושש שיבריחם ממנו, וגם בחידושים ב"ב מ"ד ב' כתב דלא סמך עלייהו כל דנפלי קמי יתמי, וא"כ י"ל דמיניה איכא

דלית ליה קלא, ונפ"מ לגבות מן היורשים, דלפ"ז שורו אפותיקי גובה מן היורשים, אבל מטלטלין סתמא לא, כיון דמעיקרא לא סמך דעתיה עליהו וכותר על שעבודם.

שם ואע"ג דכתב ליה מגלימא דעל כתפיה כו' יש לעי' למה הוצרכו להוסיף ד"ז כאן, הרי מפרשין דלא מיבעיא בסתמא אלא אפי' באפותיקי וא"כ כ"ש דמגלימא דעל כתפיה לא מהני, ועד העיר בני משה נ"י לדברי הרשב"א דמהני מפרש מטלטלין בהדיא, א"כ מ"ט לא חשיב גלימא דעל כתפיה כמפרש מטלטלין, ונראין הדברים דגלימא דעל כתפיה הוא שופרא דשטרא בשעבוד הגברא שמשעבד את גופו כ"כ אפי' ליתן את בגדיו, ואין זה מלמד שהמלוה סומך על המטלטלין, (וכלפי מכר פרה וטלית הביאו גלימא שפירש לו בשעבודו, וכן שורו), א"נ לדעת הרשב"א גם גלימא דעל כתפיה מהני ליורשים, והכא לענין מכר פרה וטלית קיימין.

ואפ"ר דמה שאמרו בגמ' ה"מ דאיתנהו בעיניהו היינו אכתפיה ממש ולאפוקי נמי יורשין, וכדעת הרשב"א דבפירש מטלטלין גובה מיורשים, ולפ"ז מיניה איכא שעבוד גם על מטלטלין, ואפי' לא הזכיר מטלטלין אלא מגלימא דעל כתפיה, ועמש"כ לעיל ס"ק י"ב בשם התומים בזה, מיהו לשון הגמ' מתפרש כלפי מכר לו פרה וטלית, דכיון שמכרן ליתנהו בעיניהו ומעיד לו עליהם, אבל גבי יורשין מצינן למימר דחשיב איתנהו בעיניהו, וכ"ה פשטות הגמ' דגלימא דעל כתפיה כפירש מטלטלין דמי לכל דבר, וא"כ צ"ל להרשב"א דגם בדכתב ליה מגלימא דעל כתפיה גובה מיורשים, אבל לשון הרשב"א משמע שמזכיר מטלטלין בהדי קרקע, ולא סגי ליה ליורשין בלשון מגלימא דעל כתפיה.

שוב נתעוררתי לפרש דלשון אע"ג דכתב ליה אינו מתפרש אפי' אם כתב לו, אלא אע"פ שהדרך לכתוב לו אפי' מגלימא דעל

להתחייבות זו, וא"כ הדין נותן שיגבו ממטלטלין דיתמי, כמו מלוה שכתב מטלטלין בשטר, דאין להחליט שויתרו על זכות זו, ואפי' נימא דסתמא לא סמכי עליהו, והם כמוחלין על זה מפני שאחריותן קלושה, אבל אכתי כשאין לו קרקע בשעת הנזק, ע"כ סמך דעתו על המטלטלין, ועכ"פ צריך ליתן להם אפשרות לגלות דעתם שניחא להו במטלטלין, והנה ודאי שהדברים סתמן כפירושן דלא גבו ממטלטלין דיתמי, וא"כ יש ללמוד מזה דכיון דמטלטלי לית להו קלא הפקיעו לגמרי דין שעבוד מהם, ולא יהני גילוי דעתו בהדיא בשטר, ויש לדחות דבאמת ביטלו השעבוד ממטלטלין, אבל אם התנה בפירוש אוקמוה אדאורייתא.

וראיתי בתשובת הרשב"א ח"ד סי' קנ"ב שכתב שביקש לו חבר לד"ז ומצא דברי הרמב"ם דמהני למיכתב בהדיא מטלטלין, בחייו ובמותו, ולמדנו שזהו חידושו של הרשב"א, והיינו לשיטתו דתליא בסמכה דעתיה, אבל המפרשים הטעם באית ליה קלא, נראה שלא רצו חכמים שיהא שעבוד על מטלטלי דיתמי, שזה גורם מחלוקת בישראל, שהיורשים ימהרו להחביא ולמכור, ולכן בלא אגב קרקע דאית ליה קלא לא תיקנו שיעבוד כלל, אלא דאכתי יש לדון דמיניה יש דין קדימה, אא"כ נימא כהרמב"ן דדין קדימה מקורו בשעבוד, שהוא כנוטל מה שכבר שייך לחבירו, ולא כגובה קודם לחבירו, וכל שאין שעבוד אין דין קדימה, ושייך רק יושר של הנהגה ולא חיוב דין.

יג. **ב"ב מ"ד ב'** ומטלטלי לבע"ח לא משתעבדי, פרשב"ם דלית להו קלא, והא דאמרינן בסמוך טעמא דקלא רק בשור אפותיקי, היינו לבאר החילוק בין עבד לשור, אבל בכל מטלטלי הטעם משום קול, אבל הרשב"א פירש טעמא משום דלא סמכא דעתיה דמלוה על המטלטלין, ורק באפותיקי שנותן דעתו לגבות מהשור הוצרכנו לטעמא

דעתיה רק עלייהו, ומה"ט מהני למיגבי מיתמי, אפ"ה לא גבי מלקוחות משום דלית ליה קלא.

שם אלא אפי' עשאו אפותיקי נמי לא מ"ט כדרבא כו' לדעת הרשב"א מתפרש דכיון דעשאו אפותיקי בדין הוא שיגבה גם ממטלטלין, אלא טעמא דרבא משם דלית ליה קלא, ולדעת החולקים מתפרש אלא אפי' עשאו אפותיקי דבעבד מהני בפרה וטלית לא מהני, ול"ג מ"ט כדרבא שעדיין לא צריך טעם למה לא יגבה, דרבא הוא חידש דעבדו אפותיקי אית ליה קלא, ובלא רבא לא הוה מחדשין דאפותיקי שאני, אבל להרשב"א הוצרך לפרש דכיון דסמך עליה לעיקר פרעונו, א"כ מ"ט לא גבי ממשעבדי, ומפרש דלית להו קלא.

ובפשוטו מימרא דרבא אף למ"ד שעל"ד, ומבואר שהעבד נעשה כקרקע שתיקנו בו חכמים שעבוד, דכיון דסמך עליה איכא ביה משום נעילת דלת, וכשיש לו קול כקרקע הרי הוא בכלל התקנה, ויש בזה סמך לדברי הרשב"א דטעמא דאפותיקי משתעבד משום דעיקר סמיכותו עליו, והו"ל כקרקע לשאר בע"ח, דמשום דאית ליה קלא לחוד לא היו מתקנים שעבוד, אבל למ"ד שע"ד סגי באית ליה קלא לחוד שלא לבטל שע"ד שעל העבד, ומ"מ האמת נראה דאף למ"ד שע"ד רק בגלל שעיקר סמיכותו עליו ראוי לחכמים לקבוע חילוק במטלטלין, וכמו למ"ד שעל"ד.

יד. **שם** דאמר רבא עשה עבדו אפותיקי כו' פי' בתו' דאפי' במלוה ע"פ גובה העבד מן הלקוחות, ורבינו יונה הביא שכ"נ לפי הסוגיא בסו"פ המניח, והיינו מדאמרינן שם ל"ג ב' דשור דשגח כעבד שעשאו אפותיקי דמי דאית ליה קלא, ואע"פ ששם הוא מלוה ע"פ דהא קי"ל דלאו ככתובה בשטר דמיא, מיהו יש לדחות דבאמת מעיקרא הו"מ לאקשוויי והא מלוה ע"פ הוא, אבל

כתפיה, אפ"ה אין בכלל לשון זה לשעבד מטלטלין שמכר, ובוה מיושב מה שהביאו ד"ז כאן, שלא בא להוסיף חידוש שאפי' אם כתב לו לא מהני, אלא ליישב הקושיא מ"ט אמרינן דמטלטלין לא משתעבדי לבע"ח והרי הוא כותב לו אפי' מגלימא דעל כתפאי, וע"ז תירצו דאע"ג דכתב ליה הכי היינו מיניה ולא כשמכר, (ולאפוקי כתובה דאפי' מיניה לא משתעבדו דסתמא אינו כותב לה הכי), ולפ"ז לדעת הרשב"א לשון זה שנכתב בכל שטר בא לעשות שעבוד מיניה, וכמשוסיף מטלטלין בהדי קרקע מהני ליורשים.

אבל פשטות הגמ' נראה יותר דלשון זה כפירש לו מטלטלין דמי, ומהני רק מיניה, דכיון שנכתב כן בכל שטר, וקי"ל דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח, ש"מ דלא מהני כתיבת מטלטלין בהדיא, מיהו מיניה משמע שיש כאן שעבוד גמור, שהרי לא מיעטו אלא לקוחות, אא"כ נימא דדין קדימה דמיניה תלוי בשיעבוד בדרגה שגובין מלקוחות, - (שו"ר ברמב"ן ב"מ קי"ד א' הביא דברי ר"ת במה שכותבין מגלימא דעל כתפיה אם הכונה כפשוטו בלא סידור, ומשמע קצת דר"ת ס"ל שכך כתבו בגמ', והרמב"ן כתב שזה תנאי שמחייב עצמו יותר מן הדין, ועוד עי"ש, אבל כיון דלא גביא ממטלטלי מסתברא שלא כתבו כן).

לשון הגמ' לא מיבעיא בסתמא כו' פרשב"ם שלא ייחד לו פרה וטלית זו, אלא הם בכלל כל המטלטלין, ולכן אפי' פירש לו שמשעבד המטלטלין לית להו קלא, ולא מהני השעבוד בסתמא אלא מיניה, אלא אפי' באפותיקי שפירש את אלו לית להו קלא, ולפ"ז כולה שמעתא רק בקלא איירינן, ולא משום דלא סמכה דעתיה עלייהו, אבל להרשב"א מתפרש לא מיבעיא בסתמא דלא סמכה דעתיה עלייהו, ואע"ג דכתב ליה בהדיא, היינו דלענין לגבות מיניה סמכה דעתיה עלייהו, אלא אפי' אפותיקי דסמכה

תם לרי"ש דמכרו אינו מכור היינו דוקא בדאיכא עדים שלא פרעו בזוזי, ובשם הרא"ש כתב דבעינן שיהא המלוה והאפותיקי בשטר, ולא הביאו דברי התו' בשמעתין, וכנראה בתו"ח הביא מדבריהם ואינו תח"י, אבל הם כתבו שהעבד מוציא קול, וא"כ אין ראי' מזה לעשה קרקע אפותיקי.

ובאמת בשו"ע סי' קי"א ס"א בדין מלוה לא הוזכר דמהני אפותיקי לגבות ממלוה ע"פ, וסתמות הפוסקים שם דלא מהני, מקרקע, וא"כ הב"ח הג"ל טעמו רק בעבד וס"ל שהוא עדיף מקרקע, אבל סתמות השו"ע יתפרש דמיירי במלוה בשטר שבזה הקרקע משועבדת וקמ"ל רבא דאפי' עבד, וכדברי המ"מ שם, ורבינו יונה ג"כ הביא מחלוקת בד"ז, אלא שסתמות דבריו דלהחולקים אף האפותיקי כתוב בשטר, ולשון הרשב"א סתום, והמ"מ כנראה פירשו כדעתו שהאפותיקי בלבד בעדים והמלוה בשטר, ודברי הרשב"א סתמותן כה"ר יונה שהכל בע"פ.

טו. **שם** דאמר רבה אי אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי קני מקרקעי קני מטלטלי, גרסת הרי"ף והראשונים גבי מקרקעי וגבי מטלטלי, ולגרסא דידן רבה מבואר דאפי' למ"ד שעל"ד מצי לשעבד מטלטלין, דהא רבה ס"ל לקמן קע"ה ב' שעל"ד, אבל גרסת הראשונים רבא, והעירו שכ"ה בדפו"י ובכת"י ומהרש"ל הגיה רבה, משום דר"ח קאי עליה.

והנה לא נתפרש בגמ' מה הטעם שמועיל אגב ולא חיישנן לפסידא דלקוחות, ובריטב"א ובעה"ת ובתשובת הרא"ש מבואר דבקנין אגב אית ליה קלא, ולשון הגמ' סתום, ואאמור"ר שליט"א צידד לומר דכיון שהקנה אותם בקנין גמור לא הפקיעו רבנן קנינו, ורק בשעבוד שנעשה ממילא ע"י החוב, תיקנו למנוע פסידא דלקוחות, אבל אם מקנה לו בהדיא הר"ז כמוכר לחבירו בצנעא מטלטלין וחזר ומכרן בשוק, דודאי מפקינן מינייהו, וה"נ

למסקנא כיון דרחמנא שווייה אפותיקי הו"ל כמלוה בשטר לגבות מגופו, שהרי יש לו קול כשטר וגם אין לו שעבוד אחר, שו"ר בשטמ"ק שם בשם הרא"ה שכ"כ ודעתו דדוקא עשה עבדו אפותיקי בשטר גובה מלקוחות, ושור תם כשטר דמי.

והוסיף רבינו יונה דשמעינן מינה דעשה שדהו אפותיקי אפי' במלוה ע"פ גובה ממשעבדי, ומבואר מדבריו דחסרון הקול בשור משום דלא ידעינן איזה שור עשה אפותיקי, ולכן בעבד איכא קול, [וכ"כ הריטב"א], וכ"ש בקרקע דעדיפא מעבד, מיהו יש סברא דעבד כיון שהוא מדבר הוא מוציא קול ע"ז שיש לו אדון אחר באפותיקי, אבל הדין נכון גם בעבד המוטל בעריסה, [עסמ"ע סי' קי"ז ס"ק י"ט], ועוד דבב"ק י"א ב' דאמר עולא אר"א גובין מן העבדים משמע שהחידוש דעבד כקרקע לענין אפותיקי, שאם יש דין מיוחד בעבד דעדיף מקרקע א"כ העיקר חסר במימרא דעולא, אלא ודאי משמע מזה דבקרקע אפותיקי פשיטא שגובה.

מידו מה"ט יש לדון דדוקא במלוה בשטר מהני עבדו אפותיקי, ולכן ה' פשוט דבקרקע גובה, אבל אם נתחדש כאן דמלוה ע"פ גובה מן העבדים באפותיקי, הו"ל לאשמועינן נמי דעשה שדהו אפותיקי גובה אפי' במלוה ע"פ, וגם בגמ' לקמן קע"ו א' הלשון סתום שאמרו מלוה ע"פ גובה מן היורשין ואינו גובה מן הלקוחות, ולא הזכירו דבאפותיקי גובה אף מן הלקוחות.

והשי"ך בסי' קי"ז סק"ד כתב בשם המ"מ דבעינן שהמלוה יהא בשטר אע"פ שהאפותיקי בע"פ, ובשם הב"ח והתו"ח כתב דאפי' מלוה ע"פ, ובתוך זמנו או שיש עדים שלא פרע, ולכאורה י"ל דבאפותיקי מפורש אין לחדש שפרעו במעות, מיהו כיון דמצי לסלוקיה בזוזי ע"כ הלקוחות יכולין לטעון כן ופקע כח שעבוד מלקוחות, ולפ"ז גם בשור

דכשרוצה לשעבדם בהדיא לא הפקיעו חכמים שעבודו, ובפרט אם שעבודא דאורייתא חזר דינם לדין תורה, וצ"ל דאית להו נמי קלא קצת, כיון שעשה שעבוד מיוחד, ולא ראו לגזור לבטל שעבודו, אבל משום קול לחוד לא היו מדמין אותן לקרקע, אלא בצירוף זה שהוא משעבדם בפירוש, ולא רצו להפקיעו.

ובזה מיושב קצת סתמות הגמ' שלא ביארו דבאגב אית ליה קלא, דבאמת לא סגי בקול זה, אלא עיקר הדברים שאם רוצה לשעבדם בהדיא שיהא דינם כקרקע רשאי ולא הפקיעו חכמים שעבודו, וכיצד יעשה יקנם לו אגב קרקע ועי"ז יהא דינם כקרקע, כיון שנשתעבדו יחד עם הקרקע בכח אחד, ולא חששו לפסידא דלקוחות מפני שזה מאורע מיוחד ולא הפקיעו זכויות שנותן הלוה למלוה, וגם מתפרסם קצת כח שעבוד משונה, אבל עיקר הטעם אינו מפני שכאן אין פסידא דלקוחות, ולכן לא ביארו בגמ' מ"ט מהני, דעיקר הגמ' מתפרש ואם שעבד בפירוש שיהיו כקרקע לא הפקיעו רבנן רצונו, ואין מה להוסיף הסבר ע"ז, ולפ"ז יש מכאן סייעתא להרשב"א דבכותב מטלטלין בהדיא מהני טפי, כיון שגם אגב קרקע עיקרו מהני מפני שמשעבד בהדיא.

שם ואר"ח והוא דכתב ליה דלא כאסמכתא כו' מבואר שהשעבוד צריך להיות מפורש בשטר, ולא מהני בפני עדים, אע"פ שיש שטר על המלוה עצמו, והיינו משום דבכל מלוה אי לאו דאחריות ט"ס ה' צריך כתיבה בשטר, ולענין מטלטלין ודאי לאו ט"ס הוא, ולפ"ז צריך ראי' דבעשה עבדו אפותיקי מהני כשלא כתב ענין האפותיקי בשטר, ועמש"כ ס"ק י"ד בזה, - לגרסת הראשונים רבא, יש לפרש שרבא אמר משמא דגמרא דמהני אגב ושרב חסדא הוסיף והוא דכתב ליה.

כתב הרמב"ן דטעמא דבעינן למיכתב דלא כאסמכתא הוא משום דשיעבוד

בשעבוד דומיא דקנין, וכלשון הרי"ף ליחוש דילמא אקנייה לההיא פרה וטלית לבע"ח ידיה אגב מקרקעי קנין גמור.

מיהו בגמ' מבואר דאי כתב ליה דאקני מהני לשעבד אף מטלטלין שקנה לאח"ז, ואע"פ שאין אדם מקנה דשלב"ל, שעבוד שאני כמבואר לקמן קנ"ז א', ואם איתא דאגב דמהני הוא משום דחשבינן ליה כקנין גמור, א"כ מאי פריך בגמ' מדאקני, דש"מ דאיקני לא מהני, הול"ל דהכא פשיטא דלא מהני אגב לדאקני, ועוד דשעבוד אינו זכיה בגוף הקרקע כקנין גמור לטפול אליו המטלטלין בקנין אגב, ועוד דמהני למטלטלין שקנה אחר שאין הקרקע ברשותו כמ"ש הרמב"ן, ומ"מ יש לקיים עיקר הדברים דטעמא דמהני באגב, הוא מפני ששעבד בהדיא טפי משעבוד חוב, ולא הפקיעו רבנן שעבודו, וכמשי"ת להלן, וערמב"ן שאם ה' קנין מחודש הו"ל אסמכתא, ורק מפני שעושה הכל שעבוד אחד מהני והיינו דכתב דלא כאסמכתא.

ולשון הגמ' גבי מקרקעי וגבי מטלטלי משמע דכשם קאמר, דכיון דאהני קלא לשעבד הקרקע, הרי המטלטלין הנטפלין אליהם כמותן, כאילו שנעשו גוף אחד ואין השעבודים נפרדין זה מזה, ועריטב"א בזה, [ואפשר ללמוד מזה כמ"ש רבינו יונה דבעינן אגב קרקע שיכולין לגבותה לאפוקי אם המלוה הקנה לו קרקע להקנות על גבה, ואפי' במושכרת יש לדון, אבל ברמב"ן מבואר דפשיטא ליה דמהני קרקע מושאלת, ואולי משעבד לו הזכות שאלה].

ולפ"ז אפשר דהא דבעינן אגב קרקע היינו מפני שהשטר מועיל רק לקרקע דמסיימא ואי אפשר להסתירה, וכאילו כתב והריני משעבד לו קרקע פלונית ופלונית, אבל מטלטלין שלא שייך לסיימן בשטר, א"א לשעבדם ע"י השטר, ולכן צריך להקנות שעבודן אגב קרקע, אבל עיקר שעבודם

נעשה שעבוד אחד עם הקרקעות ע"י השטר, ונמצא ששני הפירושים שונים, שהקנין המחודש הוא רק להחזיר לכלל השעבוד כמו שהוא מדאורייתא, ואת זה לא הפקיעו חכמים, מיהו בפשוטו אף למ"ד שעל"ד מהני, ואי גרסינן רבה הרי מפורש כן.

ולענין עבד אם בעינן צבורין מבואר בסה"ת דבעינן צבורין, וזה דלא כתשובת הרא"ש שכתב דכיון דטעמא משום קלא לא בעינן צבורין, ועמ"כ אאמו"ר שליט"א בזה, אלא דמסה"ת שמענו שאע"פ שס"ל שהטעם משום קול, מ"מ מצריך בעבד צבורין עי"ש.

כתב הרמב"ן דאי כתב ליה מעכשיו א"צ לכתוב דלא כאסמכתא מיהו הדבר רחוק שישעבד לו נכסיו שיהיו שלו מהיום, וגם אינו יודע מאיזה נכסים יגבה, ומה שמצינו מעכשיו היינו בהלווה על שדה מסוימת, שאם לא ישלם בזמנו תהא השדה שלו מעכשיו, אבל בשעבוד סתם אין מקום לכתוב כן, דאם לגבי זכות השעבוד ודאי דחל מעכשיו, ואם לגבי פירות ודאי דלא חל מעכשיו, ואם כותב לו סתם בלי תועלת לאו כלום הוא, אבל ממה שהועתק ד"ז בטוש"ע סי' קי"ג ס"א מבואר דסגי שיכתוב לשון מעכשיו, וצ"ת, ועמ"ש אאמו"ר שליט"א ב"מ סל"ו סק"ו בביאור הא דמהני מעכשיו שלא יחשב אסמכתא, ולע"כ, והערוני דלפ"ז אולי שייך גם לומר שמשעבדם לו מעכשיו ובתנאי אם לא יפרענו ממקו"א, וכיון שחל השעבוד מיד, ומתבטל אם לא יתקיים התנאי, אין בזה משום אסמכתא.

טז. כתובות ס"ז א' ארשב"נ אר"י גמלים של ערביא אשה גובה פרנא מהם, לפי' תו' והראשונים הביאו בגמ' ד"ז הכא אגב בשמים של אנטוכיא, אבל באמת לא דמו דבשמים של אנטוכיא אין אשה גובה כתובה מהם, וגמלים של ערביא אינם ככספים שאינם מזומנים לקנות בהם ככספים, אבל עיקר אסמכתאיהו עלייהו כקרקע.

מטלטלין סתמא הוא אם לא יהיו קרקעות, והרי קי"ל ב"מ ס"ו ב' דכל דאי לא קני, ולכן צריך למיכתב דלא כאסמכתא כלומר שהוא משעבד את המטלטלין בעיקר השעבוד כמו הקרקעות, וכיון שמשעבדין מכח החוב לאו אסמכתא היא דהא גמר ומשעבד נפשיה, והרשב"א הקשה דא"כ גם מיניה אסמכתא היא, והנה למ"ד שע"ד לא עקרו את השעבוד מיניה כלל, ולמ"ד שעל"ד לדעת הרמב"ן הא דגובין מנכסיו זהו רק מדין כפייה על המצות, ועוד דמיניה סמך נמי על המטלטלין כמו על המצות, ורק לענין לקוחות לא סמך על המטלטלין.

ובזה ניחא נמי הא דבעינן אגב קרקע כדי שיהא הכל שעבוד אחד, אבל אם ישעבד המטלטלין בפ"ע י"ל דלא יהני במה שכותב דלא כאסמכתא, כיון שבאמת השעבוד באם לא יהיו קרקעות, אבל כשמעבדם בב"א ע"כ כולו חד שעבודא הוא, אבל לא משמע כן, אלא ענין האגב הוא בשביל חלות הקנין, ודלא כאסמכתא לומר שהכל שעבוד אחד.

והא דאמר ודלא כטופסא דשטרי, לפמש"כ לעיל שרגילין לכתוב אפי' מגלימא דעל כתפאי, הי' מקום לומר דהני מטלטלי היינו נמי מיניה דוקא, והזכירן בהדיא כמו שכותבין מגלימא דעל כתפאי שהוא טופסא דשטרי, והוצרך לומר כן לפי שאין דרך לשעבד מטלטלי שאצל הלקוחות, ולכן אם לא פירש בהדיא הי' מקום לומר דכונתו מיניה כדרך שכותבין בשטרות מגלימא דעל כתפאי שאין זה מוסיף בשעבוד.

וכבר נתבאר בכ"ז בספר אאמו"ר שליט"א לפי מה שנקט שזהו קנין מחודש לשעבוד מטלטלין, אבל גם שם פירש שע"י הקנין המיוחד משוי' להו כשעבודא דאורייתא שכולל גם מטלטלין, ולא שעבוד חדש, ולכן לא חשיב אסמכתא, ועי"ש עוד דמה"ט לא מהני שעבוד המטלטלין בקנין סודר רק אם

מידו לענין יורשים ודאי משמע סתמא דמילתא שכל גביית כתובה בכלל, דדוחק לאוקומי סתמא דגמ' דוקא בגרושה מיניה, ולענין זה עדיפא כתובה מבע"ח, ולדעת הרשב"א ב"ב מ"ד ב' דכל שפירש מטלטלין בהדי קרקע בשטר, הרי הוא גובה מן היורשים, הי"נ יגבו בע"ח גמלים מן היורשים, אבל לדעת הר"ן בשם הרא"ה שם שלא מועיל כתיבת מטלטלין לגבות מן היורשין, צריך לחלק בין כתובה לבע"ח, ולומר שגובה רק מן היורשים, א"נ גם בע"ח גובה מן היורשים גמלים בערביא, ובאמת לכאורה הכי מסתברא טפי, ולפ"ז לא הוצרכו לתקנת הגאונים לענין מטלטלין לכתובה, דכיון דלא גביא מלקוחות אלא מיתמי, א"כ א"צ לתקנה אלא לקבוע הלכה דלדידן כל המטלטלין כגמלים בערביא, ואפשר דא"נ, אלא לפי שהאמת שלא כל המטלטלין שוין, ואין אדם סומך דעתו על הפת והירקות של חברו, לכך הוצרכו לתקן שיהיו כל המטלטלין שוין לגבות מהם מיתמי, כמו קרקעות לדידהו, ועש"ך סי' ק"ז סק"ב בזה.

ועדיין לשון הגמ' סתום מדהזכירו רק כתובה, וגם רבא הביא מנשי דשקלי ארנקי, ואם זוהי סברא גם בגברי לענין לגבות חוב מן היתומים, לא הי' לו לקבוע הלכה ע"פ הנשים, ונראה מזה דבע"ח אינו גובה גמלים בערביא מן היתומים, דליכא נעילת דלת בזה כיון שסומך על הקרקעות, אבל לענין כתובה כיון דמיניה נמי לא גביא מטלטלין לרבנן דר"מ, קבעו דינם כמקרקעי לגבות אף מיתומים, כיון דעיקר כתובה לאחר מיתה או במאורע של גירושין, ומה"ט מסתברא דגם לר"מ לא גביא מטלטלין מלקוחות, אע"פ שגובה מן היורשים כדחזינן במתנת שכ"מ, דכירושה דמיא.

ואמנם דעת הרמב"ן והרשב"א קדושין שם דלר"מ גובה כתובתה גם מלקוחות ולא חשו לפסידא דידהו, כיון דלכו"ע יש

שם אר"פ הני תותבי כו' ואר"פ הני שקי כו' יש לעי' אמאי פלגיניהו ר"פ לתרי מימרי, ואפשר דתותבי דבי מכסי הם בגדים חשובין ודמיין לגמלים של ערביא, אבל שקי ואשלי מפני עניותם של אלו הרי עיקר פרנסתם בדברים פחותים ואפ"ה סמכי עלייהו, ולהכי פלגיניהו בתרתי לומר דלא דמו ממש, ולא זו אף זו קאמר.

שם אמר רבא מריש הו"א הני ארנקי דמחוזא כו' צ"ב מה ענין להזכיר הארנקי, הול"ל זוזי במחוזא כקרקע דמו, וקצת משמע שהיו מניחים ארנקים מלאים מעות לפרוע כתובה מהם, או שהיו מזומנים להם ארנקים למסחרם, וכיון שהיו עשירים והיו להם ארנקים מלאים בביתם, סמכי עלייהו, ולא דמו להני דלעיל שהרי כל העולם מסחרם בזוזי, אלא לפי שהיו עשירים היו להם ארנקים רבים מזומנים וסבר דסמכי עלייהו, וכדחזינן דכד נפקי שקלי להו.

בתו' ד"ה גמלים מבואר דפשיטא ליה לר"ת שגובין גמלים בערביא גם מלקוחות, וצ"ע דהא ודאי ארנקי של מעות לא שייך לגבות מלקוחות, וגם שמלות וחבלים אינם ניכרין ואיכא פסידא דלקוחות, ורק לענין סמיכות דעת שייך לומר כיון שעיקר רכושם באלו, סמכא דעתייהו עלייהו, ולפ"ז אין ללמוד מכאן אלא לענין כתובה דלא גביא ממטלטלין לרבנן דר"מ, וכמשנ"ת ברמב"ן ורשב"א קדושין ס"ה ב', והטעם משום דלא סמכא דעתה אמטלטלין, וליכא משום נעילת דלת כבעל חוב, וכלפי זה אמרו בהני דסמכא דעתייהו עלייהו, אבל לענין פסידא דלקוחות לא עדיפא כתובה מבע"ח, וכיון שהזכירו בגמ' רק כתובה, אין לנו ללמוד מזה אלא לענין מה שכתובה גרועה מבע"ח דלא גביא ממטלטלין אפי' מיניה, אבל לענין פסידא דלקוחות לא עדיפא כתובה להפסיד ללקוחות, ושמעתי שכ"כ בתשובה בשם רבינו אלחנן, ושכ"כ ריא"ז, (אלא שלדבריו אף מיתמי אין גובין, ועי' בזה בסמוך).

כתובה, וידעי לקוחות שיעור זה, נזה צ"ע דהא טעמא דמטלטלין לא משתעבדי אינו בגלל שהחוב אינו ידוע, אלא שאין בעלותם ידועה ונמכרין מיד ליד בלי זכירת בעליהם, וצ"ל כונתם שבשיעור הידוע של כתובה יודע כל לוקח שעלול להפסיד בצד רחוק, ואינו חושש לזה כ"כ], מיהו הביאו דעת החולקים דדוקא ממתנת שכ"מ גביא דהויא כירושה ולא חשיב פסידא דמקבל מתנה כבעלמא, ועכ"פ נראה דבשמעתין אין לחדש שתגבה מלקוחות, דהא לאו בסמיכות דעתא לחוד תליא מילתא עד דאיכא קלא, דכל מטלטלין אפשר להסתיר מי המוכר ואיכא פסידא דלקוחות, ואין לנו לחדש משום סמיכות דעת אלא לגבות מן היורשים, וכ"כ הר"ן בשם הרשב"א, שדין תקנת הגאונים לדין בכל מטלטלין כדין גמלים בערביא.

מה שכתבנו שאין בע"ח גובה גמלים בערביא מיתמי, היינו להסבירם דכתובה נמי לא גביא מלקוחות, אבל לר"ת שגובה מלקוחות ה"ה בע"ח, דכיון דגביא מלקוחות, ש"מ דשוינהו כקרקע, וכ"כ הרא"ש ב"ק פ"א סי"ט, והיינו לשיטתו דסבר כר"ת, וכן הדין לדעת הרשב"א דכל היכא דסמך דעתיה על המטלטלין גבי מיתמי, וא"כ פשוט דה"ה גמלים בערביא, ולא הוצרכו לחדש בגמ' אלא לענין כתובה דלא גביא ממטלטלי, וכן הדין להרמב"ם אם כתב בחייו ובמותו, ואם מהני גמלים בערביא לכתובה בסתמא, י"ל דה"ה בבע"ח, אבל אם נימא דלא מהני כתיבה בהדיא לענין בע"ח, אין ללמוד מגמ' זו אלא לכתובה, ואמנם מחדש שכתובה שהיתה גרועה מבע"ח נעשית עדיפא מיניה לענין יתמי, אבל כבר נתבאר טעמא דמילתא דיתמי לכתובה שזהו עיקר החיוב לאחר מיתת הבעל כמו בגירושין, א"כ דין הוא שיהא דין יתמי כמיניה, וכמו כל חיובי תנאי כתובה שנעשו מעיקרא לאחר מיתה.

יז. **בב"מ** קט"ו א' אר"מ למה ממשכנין שלא תהא שביעית משמטתו ולא יעשה מטלטלין אצל בניו, ויש לעי' הרי מדאוריתא גם מטלטלין משועבדין כקרקע, וגובין אותן מן היורשים, כמ"ש הרמב"ן שבועות ל"ז ב' יבמות מ"ו א' והרשב"א קדושין ט"ו א' ובשאר מקומות, ועי' ערכין ז' ב', [ולר"מ באמת גובין כתובת אשה ממטלטלי דיתמי כמ"ש הרמב"ן קדושין ס"ה ב' להוכיח מהא דגובין ממתנת שכ"מ, וראיתי בתומים סי' ק"ד סק"א דיש ראשונים דלר"מ כל בע"ח גובה ממטלטלין, וזה קשה משמעתין, ולע"כ], וי"ל דבאמת לשון זה נקט ר"מ לפי הדרבנן דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי, ומדאוריתא מתפרש שלא יביריחום היתומים ממנו, משא"כ הלוח עצמו שיוכל לגבות מגלימא דעל כתפיה, ועי"ש בתו' ד"ה למה ממשכנין, עוד טעמים למה ממשכנין שלא יוכל לכפור וגם ממהר לפרוע.

ובאמת ענין שעבודא דאוריתא שחל על הנכסים לא שייך לחלק בין קרקע למטלטלין, שהרי הענין דרכוש האדם כמותו, ומה לי קרקע מה לי מטלטלין, מיהו כשקבעו חכמים לחוש לפסידא דלקוחות פקעה זכותו מדאוריתא, אלא דנפ"מ לענין קדימה במיניה, או במפרש מטלטלין בשטר, להסוברים כן, ובחדושי רבנו דוד פסחים ל"א ב' דן בזה עי"ש ולע"כ.

והא דמהני תפיסת מטלטלין מחיים לר"ע ואף לאחר מיתה לר"ט כתובות פ"ד ב', היינו ג"כ מדין משכון, דכמו שמהני תפיסת משכון לגבותו מיתמי, ה"נ מהניא תפיסת מטלטלין מיניה, עי' תמורה ו' א', ולר"ט מהני אף לאחר מיתה כ"ז שלא נכנסו לרשות היורשים, [ובסימטא פליגי התם], ויש לפרש הטעם משום דבאמת ביתמי דליכא פסידא ה' ראוי להשאיר דין מטלטלין אדאוריתא, אלא לפי שעיקר סמיכות בנ"א על הקרקעות, יש יתרון

או להסוברים דגם בע"ח גובה אותם מיתמי, א"נ בכתב מטלטלין וקרקע בחייו ובמותו להרמב"ם והרשב"א שגובה מיתמי.

הא דשטר חשיב כפירת שעבוד קרקעות, ומלוה ע"פ בעדים לא מיקרי שעבוד קרקעות, אפי' למ"ד שע"ד ולדידיה מדאורייתא גם מלוה ע"פ גובה מלקוחות, פי' הרמב"ן שבועות ל"ז ב' דבאמת בכל חוב תובע גם מטלטלין וגלימא דעל כתפיה, אלא דכל שיכול לגבות קרקע ממשועבדים, עיקר תביעתו על הקרקע שסומך ע"ז, ולכן מיקרי הכפירה על הקרקע שהיא עיקר תביעתו, משא"כ במלוה בעדים דאפשר שפרע א"כ לא גבי מלקוחות אפי' מדאורייתא למ"ד שע"ד, דלא גבי מדאורייתא ממשועבדים אלא כשודאי לא פרע, ולפ"ז היכא דשעבד לו מטלטלי אגב מקרקעי אף בשטר לא חשיב כפירת שע"ק, דכיון שכתב כן אף שהאמת שסומך יותר על הקרקעות, מ"מ מיקרי שתובע גם מטלטלין.

יח. **ב"ק** ק"ד ב' וכי איכא אחריות נכסים מאי הוי מלוה על פה היא כו' פי' אפי' הבטיח לו אחריות לא מהניא הבטחתו, דמשום פסידא דלקוחות לא גבי מינייהו, ומדנקטו לשון מלוה ע"פ מבואר דאף במלוה לא גבי מיורשים ולית ליה טעמא דנעילת דלת, שאם הקושיא דוקא משום דבגזל ליכא משום נעילת דלת, לא הו"ל למינקט מלוה.

ופי' תו' דאתיא כמ"ד שעל"ד, ולפ"ז מוכח דדיניה דר"פ ב"ב קע"ו א' הוא רק למ"ד שע"ד, אע"פ שבגמ' שם הזכירו טעמא דנעילת דלת, מיהו י"ל דהקושיא לפי רב ושמאל דלית להו דר"פ, כמבואר בגמ' שם.

ברם מה שנקטו תו' דהקושיא משום דמשמע שחייבין לשלם מדאורייתא צ"ע, דהא למ"ד שעל"ד אף מלוה בשטר לא גבי מן היורשים מדאורייתא, כדאמר רבה ב"ב קע"ה ב' וכן ר"ש קדושין י"ג ב', ובגמ' כאן משמע

שלא יהא שעבוד על המטלטלין דיתמי, שזה מעורר מחלוקות בעולם, כי היתומים ימהרו להברית הנכסים, וגם יטענו שהם שלהם, משא"כ קרקעות שבעליהם יודעים וא"א להבריהם בהצנע, אבל בתפס שפיר מוקמינן ליה אדאורייתא, וגם אינו חושש שיבריהם ממנו, שידוע על חפץ מסוים שהוא נוטל ומחזירו, [שו"ר בזה בספר אאמו"ר שליט"א כתובות שם, ולא קאימנא בסוגיא כלל, ורשמתי לפו"ר הנוגע לסוגיא].

וערמב"ן קדושין ס"ה ב' שביאר דאע"פ שכתובה אינה גובה ממטלטלין, היינו גביית ב"ד, אבל תפיסה מהני לר"ע מחיים ולר"ט אף לאחר מיתה, ומשמע דנהי דב"ד אינם מגבין מהן, אבל גם אין מוציאין מהתופס, ולכאורה זה נלמד מדין משכון, ומ"מ הדברים מחודשים אם הטעם משום דלא סמכא דעתה עלייהו, מאיזה כח רשאית לתפוס.

והרשב"א ב"ק מ"ט ב' כתב דגר שמת זוכה הבע"ח במטלטלין, ואין אחרים יכולין לזכות בהן ולהפקיעו, שלא אמרו אלא יורשים, מיהו בשו"ע סי' ער"ה סל"א כתב דמה שגובים מיורשים ולקוחות גובין מהזוכין, [ועי"ש בסכ"ח ברמ"א דמשמע שגובין מהן מלוה ע"פ, וזה ג"כ צ"ע], וא"כ התוספתא דכתובות פ"י ה"ו מתפרשת שבזו הקרקעות, ולא מיירי במטלטלין שאכלום וכילו אותם מן העולם], ובזבזו היינו בזו, עי' קדושין ס"ג א', ורשב"א בתשובה ח"ד סי' רנ"ב בכ"ז ולע"כ.

הא דאיצטריך למעוטי שבועות מ"ז ב' שבועה מן היורשים ולא חשיב שבועה על שעבוד קרקעות, מתפרש בפקדון ובגזל בעין כמ"ש הרמב"ן שם, מיהו מדאורייתא דאף מטלטלין משתעבדין איצטריך קרא בכל גונא, ומשכח"ל נמי בשעבד מטלטלי אגב מקרקעי, א"נ גמלים בערביא כתובות ס"ז א' בכתובה

דאי הוה כמלוה בשטר נחא, וכן הא דמשני כשעמד בדין בפשוטו למ"ד שעל"ד ג"ז אינו גובה מן היורשים מדאוריתא, דלא נתחדש כח שעבוד ע"פ פסק ב"ד מדאוריתא, וע"י פסק ב"ד הו"ל כמלוה בשטר, ואמנם בתו' מתפרש שגם מלוה בשטר נחא, ואין ראוי מדבריהם דעמד בדין עדיף ממלוה בשטר, שו"ר בתור"פ שהקשה כן, ופי' דשמעתין בשעבוד מדרבנן, וכן הקשה הגרע"א ז"ל, אלא שפירש בדבריהם דעמד בדין עדיף ממלוה בשטר, ע"פ מ"ש תו' ב"ב קע"ה ב' דאפי' שעבד נכסיו בהדיא לא מהני מדאוריתא, אבל פשטות דבריהם דקושית הגמ' רק ממלוה ע"פ.

ולאמור סוגית הגמ' ליישב הברייתא מיתוקמא שפיר בשעבוד שמדרבנן, דסו"ס יש לנגזל זכות לגבות מן היורשים בעמד בדין כמו בשטר, ומשה"ק תו' דמשמע מדילפינן לה מקראי דשעבודא דאוריתא, י"ל דמשכח"ל כגון שתפס מטלטלין מחיים, ויש עדים על תפיסתו שאינו יכול להחזיק בהם בתורת משכון רק אם הבעלים מודה, ואם הודה בנו חזר דינו כמשכון וגובה מן היתומים, אבל הבריתא לא נקטה בגונא רחיקא, ואם נימא שלכו"ע יכול לשעבד נכסיו מדאוריתא, נצי' לעיל סק"ז בדברי התו' בזה, מפרשין קרא באופן ששעבד בהדיא.

סימן ה

בסוגיא דלמפרע הוא גובה

א. **ל"א א' אביי** אמר למפרע הוא גובה כיון דמטא זמניה כו' יש לעי' לאביי מי ששיעבד מטלטלי אגב מקרקעי ולבסוף פרע לו באתרוג שיצא יד"ח בסוכות, האם איגלאי מילתא שלא יצא יד"ח, או"ד כיון שבשעה שיצא יד"ח לא הי' לו שום מניעה לאכלו שלכם קרינן ביה, ורק מכאן ולהבא חשבינן ליה כאילו הי' למפרע של המלוה, מיהו אכתי לאו כולו שלו הוא, שהרי אם הקדישו המלוה קודם סוכות והרי חל ההקדש לאביי, א"כ איגלאי מילתא שלא הי' כולו של לוח, וא"כ בלא הקדישו ג"כ, ולפ"ז צריך הלוה להזהר שלא לפרוע למלוה מאתרוג זה, ויכול למכרו ולפרוע לו דמיו.

ויש לעי' א"כ מ"ט אמרו בגמ' דלאביי נחא הא דתנן מותר בהנאה, הרי גם לאביי הישראל עובר עליו בבל יראה, לא מיבעיא אם לא ייחד לו חמץ זה, אלא הקנה לו הכל מטלטלי אגב מקרקעי, דחשיב אחריותו על הישראל שאם יאבד החמץ יגבה משאר נכסים, אלא אפי' עשאו אפותיקי מפורש לגבות מחמץ זה, מ"מ כיון שיש לישראל זכות לאכלו ולסלקו בזויו, הו"ל חמץ של ישראל.

ואפ"ר דסברו בגמ' דלענין קנס חכמים לאסור חמץ שעבר עליו הפסח, לא אסרו היכא דאיגלאי מילתא שהיה של נכרי, ואע"פ שהישראל עבר עליו בב"י, מ"מ עכשיו הקנס על הנכרי דאיגלאי מילתא דדידיה הוה, ואמנם הי' מובן אם היו אוסרין גם לאביי, אבל לדידיה אפשר להבין טעמא דמתני' שהתירוהו בהנאה.

מיהו מהא דאמרין והא איפכא מיבעי ליה כו' מבואר שדין עובר בב"י ודין איסורו"נ תלויין זב"ז, שאם לאביי נחא לן

ולפ"ז לענין חמץ בפסח ודאי שהלוה עובר עליו, דאפי' אם חסר משהו בדרגת שלכם דאתרוג, אבל ודאי שבעלותו כעת מושלמת, והוא מחזיק חמץ שלו, דאפי' אם איגלאי מילתא שהי' למלוה כח להקדיש, מ"מ רק מכאן ולהבא הוא קדוש, ועדיף מקנין פירות, שהרי כולו שלו ויכול לאכלו.

חכמים לקרא משכונות של גוי בלשון הרהין, וצ"ע ובירור.

ש"ר בירושלמי מע"ש פ"א ה"א מע"ש אין ממשכנין אותו ולא מרהינין אותו, ופירשו שם דממשכנין היינו שנכנס לביתו למשכנו, ומרהינין פי' הרמב"ם פ"ג הי"ז כיצד לא יאמר לו הא לך מעשר זה ויהא בידך ותן לי עליו מעות, ומשמע דהיינו משכנו בשעת הלואתו, ודכוותה מתפרש כאן שהלוהו מעיקרא על חמצו, (ואפשר שנכרים אין להם משכון שלא בשעת הלואתו, דמשהגיע זמן פרעון גובים, ואינם ממתינים ולא עושים צדקה, ולכן מוזכר אצל נכרי רק לשון הרהין).

יש לעי' מ"ט לא אמרו אמר לך רבא הב"ע כו', ולכאורה נראה מזה דאף לאב"י מיירי בהרהינו אצל הנכרי, ולכן לא פירשו בגמ' דלאב"י מיירי בשעבד לו מטלטלי אגב מקרקעי, שאין זה סתמא דמתני', דכיון שהגוי הלוהו על החמץ, לא כתב לו שטר על קרקעות, והגוי אינו סומך על הלוה שלא יכריח החמץ, ולכן בסתמא נוטלו לרשותו, ובזה מיושב סתמות הגמ' שלא הזכירו דברי אב"י בהמשך הסוגיא, כיון דחמץ שהוא מטלטלין ע"כ מיירי בהרהינו אצלו, שאין שיעבוד על מטלטלין לגבות למפרע, והכי משמע לישנא דהלוהו על חמצו דומיא דהלוהו על שדהו שכל שיעבודו על חמצו.

שם לימא כתנאי ישראל שהלוה לנכרי על חמצו לאחר הפסח אינו עובר, פי' ר"ח וקבע לו זמן לפרעו אחר הפסח אינו עובר עליו, (וכן פי' הרמב"ם), ואפשר שגם במתני' כולל לשון זה שזמן הפרעון לאחר הפסח, מדלא קתני מותר בהנאה אחר הפסח, ועי' תוספתא אם לא באתי קודם הפסח, דמשמע ג"כ שלשון זה כולל גם זמן תשלום החוב, וכ"מ ברא"ש, ועמשנ"ת בזה לקמן סק"ד, ומ"מ אין משמעות מלשון לאחר הפסח שלא

דמותר בהנאה גם כשעובר בב"י, א"כ י"ל דאמנם דברי הכל עובר כיון דסו"ס של ישראל הוא, ומ"מ מותר בהנאה כיון דלבסוף איגלאי מילתא למפרע דשל נכרי הוה, וע"כ דהשתא ס"ל לגמ' שאם למפרע הוא גובה, אף איסור ב"י אינו עובר, דאיגלאי מילתא לגמרי דשל נכרי הוה, כמו במעכשיו למסקנא, [מיהו לפרש"י והרמב"ן דלקמן סק"ב אין ראי' מכאן].

ומ"מ מסתברא דלמסקנא אף לאב"י מיירי בהרהינו אצלו, ומפני שקונה משכון או דא"ל מעכשיו, כמו לרבא, ורק לס"ד אמרינן דלאב"י נחא, ומיושב בזה סתמות הגמ' שלא אמרו דלאב"י מיירי שלא גבאו לבסוף, וכמ"ש תו', ועמש"כ עוד בכ"ז לקמן סק"י, ולהרמב"ן הטעם משום דמטלטלין לא משתעבדי אלא במשכון או באגב.

ב. שם תנן נכרי שהלוה כו' אא"ב למפרע הוא גובה כו' כתב הרמב"ן דלפ"ז מיירי כשעבד לו מטלטלי אגב מקרקעי, ואין לומר דסגי בשעבוד מטלטלין דמיניה שלא הפקיעוהו רבנן, שהרי הקדימו בגמ' דפלוגתתם בגונא דאי אקדיש ליה וזבין ליה דכו"ע דאתי מלוה וטריף, וזה לא יתכן אלא בשעבוד גמור אגב קרקע, ועי' חדושי רבנו דוד מ"ש בזה, מיהו שמא ס"ד דלאב"י עשה חמצו אפותיקי מפורש ומכרו בע"ח גובה הימנו, דהלוהו על חמצו משמע שיש תנאי מיוחד בחמצו, ועכ"פ מצינן למימר שכן מוכח במתני' לאב"י.

שם הב"ע כשהרהינו אצלו, לשון הרהינו מצינו רק בישראל ונכרי, וכתב בערוך דרהן הוא משכון בלשון ישמעאל, וכן לקמן ב' נכרי שהרהין פת פורנא, ובכתובות כ"ו ב' ממתני' דעדיות תינוקת שהורהנה באשקלון, ופרש"י נתמשכנה, ואפשר דכיון דגבי נכרי אינו קונה משכון, ולרבנן אף ישראל מנכרי אינו קונה משכון כדלקמן ב', לכך שינו

הקנה לו מעכשיו, שהרי בגמ' לא דקדקו מזה, ואדרבה אמרו ומנא תימרא.

שם והא איפכא מיבעי ליה כו' אם נימא דחמץ של נכרי שהופקד אצל ישראל וקיבל עליו אחריות, אע"פ שעבר עליו בב"י אינו נאסר, שלא אסרו חמץ של נכרי, א"כ י"ל דאע"פ שהישראל עובר עליו, מ"מ שפיר קתני במתני' שמותר בהנאה כיון שהוא חמצו של נכרי, לאביי דלמפרע הוא גובה אליבא דר"מ, וע"כ דס"ל לגמ' דכל שעברו עליו בב"י נאסר בהנאה.

וב"ז לפי ר"ח (והרמב"ם) דעובר היינו בב"י, אבל לפרש"י דעובר היינו האוכלו לאחר הפסח, א"כ מפורש שאסור בהנאה, ולשון הרמב"ן ו' א' ומאי עובר שהוא אסור הואיל ועבר עליו מדבריהם, וכ"ה בר"ן, ולשון הר"ד שם ומאי עובר שהוא מתבער מדבריהם לא שיהא עובר עליו מן התורה, והיינו משום שפירשו אחר הפסח עובר, שעובר הוא לאחר הפסח, וא"כ אין זה עובר בב"י, אלא שצריך להעבירו מן העולם, מיהו כשהגוי גובהו אין בידו לבערו, [ומ"מ אם יש לו מעות צריך לסלקן בזווי, ואפשר דכיון שהי' בע"כ ביד הנכרי בפסח, אינו זקוק לו, וצ"ע בזה, שו"ר במ"ב סי' תמ"א סק"ו שהמפ"ג שהמג"א מסתפק בזה ומסקנת האחרונים להקל], ועכ"פ לפי זה אין מבואר כאן דכל שעבר עליו בב"י נאסר בהנאה, וא"כ מצינן למימר דלאביי אע"פ שלמפרע הוא גובה ולא נאסר בהנאה, מ"מ הישראל עבר עליו בב"י, כיון שבפסח הי' ברשותו שיכול לאכלו ולפרעו בזווי, ולפ"ז איסור"נ נקבע לפי הבעלות ולא לפי חומר האיסור אבל ברמב"ן שם מתפרש דסגי באיסור ב"י דרבנן לאסור בהנאה, וכ"ש בדאורייתא.

שם ב' אלא הב"ע כגון שהרהינו אצלו וקמיפלגי בדר' יצחק כו' פי' הרמב"ן שאם קונה משכון לכו"ע למפרע הוא גובה,

וא"כ אם המלוה הקדיש או מכר משכונו וגבאו לבסוף, חל ההקדש כמו לאביי, מיהו אין מפורש בגמ' דמהני קנה משכון להתירו אחר הפסח, אלא שכ"ה סתמות הדברים, ומצינן למימר דסגי בקונה משכון לחייבו בב"י ולאסרו בהנאה, אע"פ שאין לו בעלות גמורה להקדיש ולמכור, וכ"מ בתו' אליבא דאביי דאע"פ שלא גבאו לבסוף נאסר, מיהו מהא דמשמע שאם גוי הי' קונה משכון הי' מותר לאחזה"פ מבואר דלתו' קונהו לגמרי טפי מלהרמב"ן מיהו בעיקר דברי התו' צ"ע דפשטות הגמ' דכולה מיירי כשגבאו לבסוף, שלא הזכירו תנאי זה בשום מקום, ובס"ד דאביי ובמעכשיו דרבא מתפרש כן, וא"כ כולה בהכי מיירי, וכן פרש"י במתני', ועוד דמ"ט קתני אחר הפסח, הרי הנדון בפסח גופיה בין גבאו לבסוף בין לא גבאו, ועסק"ד.

שם ישראל מנכרי לא כל שכן, יש לעי' מ"ט דרבנן, ואפשר שהקנתה תורה המשכון למלוה כדי שישאר שלו גם כשהוא נותנו ללוה בזמנו ביום או בלילה, אבל לנכרי שא"צ להחזיר לו לא הקנתה לו תורה המשכון, וכדאמר ב"מ קט"ו א' שממשכנן כדי שלא תשטמו שביעית ולא יעשה מטלטלין אצל בניו, ובנכרי הני תרי טעמי ליתנהו.

ג. **שם** ומנא תימרא דשני ליה בין אמר מעכשיו כו' יש לעי' הרי סברא פשוטה היא דאיגלאי מילתא שהי' כאן מקח ולא משכון, ומה שייך שהישראל יעבור עליו, ועוד דעד השתא הוה ניחא לן בלמפרע הוא גובה שלא יעבור, והשתא מהדרינן להביא ראי' דמעכשיו שפיר דמי, וכבר תמה בזה רבינו דוד.

ואפשר דבאמת לא מייתי ראי' על הסברא הזו, אלא דכיון דאשכחן דפליגי ר"מ ורבנן בחילוקים של משכון מתי עובר, ולא הוזכר חילוק בין מעכשיו למכאן ולהבא, יש מקום לדייק מזה דבכל אופן שבימות הפסח

גובה, מ"מ סגי בקנין משכון שיש לו להקדישו, אם יגבנו לבסוף, מיהו כיון שאם פדאו איגלאי מילתא דלא הוי דידיה, י"ל דלא אמרינן למפרע הוא גובה כלל, וקונה משכון אינו בעלים אלא לזמן שהמשכון אצלו.

שם מ"ש רישא ומ"ש סיפא אלא לאו ש"מ שאני היכא כו' הלשון צ"ב דהו"ל למימר מאי הגעתיך דאמר מעכשיו וש"מ כו', ואם ידעו דהגעתיך היינו מעכשיו לא הו"ל למימר מ"ש רישא, ואפשר דבאמת אין ללוח חילוק אם אמר הגעתיך או לא, שהרי במשך כל הזמן הוא ביד המלוה, ואף במעכשיו יכול לפדותו, וא"כ החילוק רק בגדר הדין אם זה מעכשיו או מזמן שצריך לפרוע, ואפ"ה מהני אמירה זו לקבוע ההלכה, וכאילו שאלו מ"ש רישא ומ"ש סיפא הרי לעולם הוא חושב שהמשכון ישאר שלו אם לא יפרענו, וש"מ דאפ"ה הדין משתנה עי"ז, מיהו באמת יש חילוק שאם יתייקר או יוזל או יתקלקל יקבע מחירו כזמן הפרעון, ובמעכשיו נקבע שזכה בחמץ מיד במקום כל החוב, וזהו לשון הגעתיך שכבר החזרתי לך כל חובי בחמץ זה, ואין לי עוד עסק בך, ומצינו בערכין כ"ז א' א"ל הגיעתך וכע"ז ב"מ קי"ט א', וגם שם נאמרו הדברים על מה שכבר ברשותו שישאר שלו, וה"נ כיון שאמר הגעתיך בשעה שהרהין ע"כ משמעו מיד כהיא דערכין שם.

בחדושי הר"ד כתב לפרש מעכשיו לא שיהא קנוי לו קנין גמור, אלא שאם פירש לו בהדיא שיקנה המשכון כדין קנין משכון של ישראל, הרי הוא קונה אף בישראל ונכרי ונכרי מישראל, והדברים מחודשים שהרי מצינו בב"מ לשון זה הלוהו על שדהו ומוקמינן לה בגמ' במעכשיו והובא בר"ח כאן, ומתפרש קנין גמור, ודכוותה מתפרש כאן הלוהו על חמצו, ועוד דענין בע"ח קונה משכון הוא מחידוש התורה לענין שלא תהא שביעית משמטתו ולא יעשה מטלטלין אצל בניו, ושתהא לו צדקה בהחזרתו, וכל ענינים אלו

לא הוחלט שהמשכון קנוי לנכרי אסור, שהכל תלוי בקונה משכון, וכיון שעדיין לא נקנה לא יועיל העתיד לשנות את ההוה, דסו"ס הי' בפסח במצב שהישראל יכול לאכלו מצד הבעלות, ועיקר המנא תימרא הוא בגלל סתמות הברייטא דמשמע שהכל תלוי בקונה משכון, ומייתי ברייתא שיש חילוק בין הרהין להגעתיך, וממילא מובן דמעכשיו זהו החילוק, שבסברא החילוק פשוט, רק הנדון אם לדינא מחלקין בזה, והו"מ למימר תניא נמי הכי במקום ומנא תימרא, אלא שאין מפורש שם דהיינו מעכשיו, ועיקר הראי' שהוצרכנו הוא שיש חילוק במשכון גופיה וכמש"כ וע"ע מש"כ בזה לקמן סק"ח.

ולפמשי"ב סק"א דלמסקנא לא מהני למפרע הוא גובה לדיני חמץ, ולאביי נמי דוקא הרהינו אצלו מותר בהנאה, ודוקא אם הבע"ח קונה משכון, ניהא טפי שהוצרכו לראי' דמהני מעכשיו.

ויש ללמוד מסתמות הגמ' דכולה מיירי כשגבאו לבסוף, דבזה מהני קנה משכון לחשבו כמעיקרא כחמץ של נכרי, שהרי תפסו לגבות ממנו, וקנאו לצד דמהני, ובזה שייך לומר דאיגלאי מילתא דמעיקרא כבר לא הי' ברשות ישראל.

וישראל שקיבל משכון מישראל דלכו"ע קונה משכון הרי המלוה עובר בב"י, ואם פדאו לבסוף י"ל שגם הלוה עובר, דאיגלאי מילתא דדידיה הוא, מיהו גזלן שמחזיר לנגזל לאחר הפסח ואומר לו הרי שלך לפניך, אפ"ה לא עובר הנגזל בפסח כיון שלא הי' בשליטתו לבערו, אבל במשכון של מלוה אם חזר ופדאו אפשר שעובר.

ובמלחמות כתב דיש ללמוד משמעתיך דישראל שקיבל משכון מישראל והקדישו למפרע הוא גובה והקדשו הקדש, כיון שהוא קונה משכון, ואפשר שהדין כן אף לפי' תו' שלא נתחדש כאן דין למפרע הוא

לא שייך להזכיר גבי נכרי שהקנהו או שהקנו לו כדיני התורה, שהרי אין לו שום תועלת במה שנקרא שקנאו, ולכן לא שייך להעמיד כגון שהקנה לו בפירוש שיהא לזה תורת משכון של ישראל,

לפי תו' אליבא דאביי הגעתיך היינו שלבסוף כשהגיע זמן הפרעון א"ל הגעתיך וטול את החמץ, והלשון לא משמע כן דמשמע שבשעה שהרהיז אמר כן, וגם אין לסתום ברישא אינו עובר בזמן שהספק שקול אם יסלקו בזווי.

ד. **לפי** א' לימא כתנאי ישראל שהלוה לנכרי על חמצו לאחר הפסח אינו עובר, גרסת הראשונים ז"ל אחר הפסח, [ודלא כלפנינו בל' לאחר הפסח], ופשיטא להו דלשון זה מתפרש דהשתא קיימין אחר הפסח, וע"ז שנינו עובר ואינו עובר, א"כ לא שייך להזכיר כאן דעובר בב"י, ועוד דאכתי בפסח קודם זמן הפרעון עדיין אינו עובר בודאי, וטפי הו"ל למימר מותר לגבותו או אסור לגבותו, וכבר כתבנו לעיל סק"ב שר"ח פירש אחר הפסח שקבע לו זמן פרעון אחר הפסח, וזה מיושב טפי לגרסתינו לאחר הפסח, אבל פלא שלא הזכירו כלל פי' ר"ח בזה, והר"ן ו' א' תמה על הרמב"ם שפירש עובר בב"י, דהא קתני אחר הפסח, ונראה מזה דלא ס"ד כלל לפרש אחר הפסח שזהו זמן הפרעון, דפשיטא שבפסח עצמו עדיין החמץ בגדר משכון, ואף אם ה' שונה בלא תיבות אחר הפסח ה' מובן שעדיין לא הוחלט החמץ לרשותו, וגם במתני' ובכל דוכתא דקתני אחר הפסח היינו מה דין החמץ לאחר הפסח, ולכן לא מתפרש כאן שזהו זמן הפרעון.

מידו אפשר שגם במתני' לשון אחר הפסח בא לפרש דמיירי אחר שהוחלט המשכון למלוה, שהרי גם בלא לשון אחר הפסח מובן דלא מיירי בפסח, כדקתני ברישא חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח כו', וה"נ מתפרש

לאחר הפסח שנשאר החמץ אצל הישראל מפני שהנכרי לא פרע חובו, [וכ"כ הרא"ש דאחר הפסח דקתני היינו זמן הפרעון], ולפ"ז קתני אינו עובר ועובר לומר דאיגלאי מילתא דעבר בב"י, דלאחר הפסח איגלאי מילתא שעבר בב"י, [אבל הלשון דחוק דאח"כ נודע שעבר מעיקרא].

ובזה מיושב הא דקתני סיפא דברי הכל עובר, ואע"פ שהחמץ של הגוי ואין ביד הישראל לבערו, ודוחק לומר דנקט עובר אגב רישא, שהרי ברישא ג"כ לשון עובר מחודש, וטפי הו"ל ברישא אסור בהנאה אגב סיפא, אבל אם הכונה דאיגלאי מילתא שעבר בב"י ניחא, וכן מתפרש בבריתא דפת פורני עובר ואינו עובר, ואע"פ שאינו רשאי מצד הנכרי לבערו, קתני עובר שאם יגבנו לבסוף איגלאי מילתא שעבר, ועמש"כ לקמן סק"י עוד בכ"ז.

א"י בסימן זה יש דברים שצריכין סידור מחדש, לפי שבתחלה למדנו עיקר כפי' ר"ח דעובר קאי אבל יראה, ולבסוף פירשנו עפ"ד הרמב"ן דעובר היינו לאח"כ.

ה. **הא** דברישא אין הישראל עובר מפני שלא קנה משכון, כתבו תוד"ה שקונה דמיירי בדלא קיבל עליו אחריות, [ומוכח דס"ל שחמץ של גוי המופקד אצל ישראל ועבר עליו בב"י נאסר בהנאה, ונחלקו בזה הראשונים ז"ל, ובת"ו סי' ת"מ סק"ד הביא דפליגי בירושלמי בזה, וכתבנו בזה בפסחים ס סק עי"ש], צ"ל דמיירי שהתנה שאם יאבד החמץ הרי האחריות על הנכרי, ולא יפטר מחובו עי"ז, דאל"כ אין לך גורם לממון גדול מזה, שמפסיד כל חובו, אם יאבד, ואע"פ שלא קיבל עליו לשמור, והא דאמרין לעיל בשלמא לאביי ניחא בלא הרהינו אצלו אע"פ שרק מדין למפרע הוא גובה הו"ל דנכרי, אבל אם לא יגבה לבסוף הו"ל של הישראל, ולפמש"כ אין לך אחריות גדולה מזו, צ"ל דהוה מוקמינן מתני' בשעשאו אפותיקי מפורש

מוקי פלוגתא בדר"י מיירי שפדאו נכרי לבסוף, ולא שייך בזה פלוגתא דאב"י ורבא.

אב"י קשה דסתמות הגמ' דמתנ' וברייתות כולהו מיירי כשגבה המשכון לבסוף, שהביאו מתנ' ואמרו בשלמא לאב"י, וכן לימא כתנאי, ולא הוצרכו לפרש שגבאו לבסוף משום דסתמא בהכי מיירי, ולפמ"ש סק"ד היינו דקתני אחר הפסח כלומר כשנתברר שבא לידי גבייה, וכן מתפרש בסתמא הלוהו על חמצו כשלבסוף ג"כ ידוע שהלוהו על חמצו מפני שנפרע מחמצו, וכן למסקנא דמוקמינן מתנ' במעכשיו לא הוצרכו לבאר שגבאו דממילא מובן, וכו' בברייתא דפת פורני.

ועוד דלא מצינו בגמ' דמהני לענין חמץ אלא דומיא דלמפרע הוא גובה, שאם הקדישו מלוה קדוש, והיכא דלא בא לידי גבייה הרי הקדישו מלוה הקדשו בטל, וכשאמרו לעיל דמתנ' כשהרהינו אצלו ולא הזכירו דר' יצחק (וערש"י שם), הרי מתפרש כשגבאו לבסוף דומיא דלמפרע דאב"י, ואין לנו מקור לחדש שכאן בדר"י נשתנה ד"ז, וסגי בקנין משכון לחוד אע"פ שלא גבאו לבסוף.

והרמב"ן פירש דהא דמהני קונה משכון היינו רק בגבאו לבסוף דבזה לכו"ע למפרע הוא גובה, ולמד מזה דמלוה שהקדיש משכנו וגבאו לבסוף חל ההקדש כמו למפרע דאב"י, כ"כ במלחמות ובחידושים קדושין ח' ב', וכן הדין נותן דלא מצינו דמהני לענין חמץ אלא דומיא דלמפרע דאב"י שאם הקדישו מלוה מוקדש.

מיהו אכתי צ"ב מאי מהני קונה משכון שהוא קנין מוחלט בזמן ההלוואה, לקבוע קנין להקדש ומקח שלאחר הפרעון, הרי גם כשגבאו לבסוף לא נעשה למפרע של ההקדש והלוקח, וכמו לאב"י דלמפרע הוא גובה, דהיינו רק שכה השעבוד משוי ליה כגופו קנוי מיד לענין הבעלות שלאח"ז, וא"כ מנל דמהני כח זה להועיל יותר לקנין שלאח"ז, הרי הקנין

שלא יהא לו פרעון אלא אם יתקיים החמץ, ולכן אין אחריות הישראל עליו, וכ"כ מרן זללה"ה באו"ח סי' קכ"ד לדף ו' א' ע"ד הרא"ש.

מיהו ק"ק היכי סתים תנא כל דיני משכון במאורע שאין אחריות המשכון על המלוה, וקתני בנכרי שהרהין פת פורני אצל ישראל שיש חילוק בין מעכשיו לאינו מעכשיו, וטפי הו"ל למימר בפשיטות שאם קיבל עליו אחריות עובר, שהרי זהו סתמא דמילתא כדין כל משכון, וי"ל דכיון שעיקר כונת התנא להשמיענו דין משכון בישראל ונכרי שאינו קונה משכון, הרי נדון האחריות של הפקדון חשיב נדון צדדי שאינו שייך דוקא בגלל שהוא המלוה, ולא נחית התנא לזה דממילא מובן שלענין ב"י מיירי באופן שאין בזה משום חיוב פקדון, ונתעוררתי לזה, ואפשר דמעיקר הדין אין ישראל חייב בתשלומין לנכרי כדין שומר דרעהו כתיב וכדממעטינן הקדש, וא"כ י"ל דאף במשכון לא יפסיד חובו, אבל אפשר דאזלינן בתר דיניהם כההיא דחמירא דבני חילא לעיל ה' ב'.

ולפ"ז קמ"ל דבא"ל מעכשיו חייב לבערו בפסח או שיחזירנו לו, דלכאורה פשיטא שעובר אם גבאו לבסוף, אלא שחייב לחוש שמא לא יפרענו הנכרי ויהא שלו, ואפשר דכיון שלא הי' בידו לבערו ס"ד שאפי' גבאו לבסוף אינו עובר בב"י מדאוריתא, כיון שלא הי' אחריותו עליו ולא הי' יכול לבערו.

ו. שם ב' אלא הב"ע כשהרהינו אצלו וקמיפלגי בדר' יצחק כו' בעלמא דיניה דר"י הוא במשך זמן ההלוואה שהמשכון קנינו של המלוה וקרינן ביה של אחיך בידך לענין שביעית וכן לענין צדקה ידידה בהחזרת העבט, וד"ז מוחלט בין אם יפרענו בזווי או במשכון, וכן פי' תו' בשמעתין דהשתא כי

שיש לו במשכון בזמן ההלואה הוא שוה בין גבאו בין לא גבאו, ובזמן הפרעון הרי גם במשכון מצי מסלק ליה בזוזי.

ויש לפרש דענין משכון של התורה הוא שיקנהו לצד שיפרע ממנו לבסוף, דקרינן ביה של אחיך בידך, ומכח הצד שיהא הפרעון ממנו, הקנתה לו תורה במוחלט במשך זמן ההלואה, ולכן מהני טפי לצד שגבאו לבסוף, שהרי לצורך זה קנאו מעיקרא, וחשיבא גבייתו לבסוף המשך קנינו.

[שוב הערוני להטעים יותר דלדעת הרמב"ן] בע"ח קונה משכון רק לצד שיפרע ממנו, ואמנם הצדקה מוחלטת מפני שהתורה נתנתו בידו, אבל עיקר משכון קנינו משום תחלת פרעון, אבל אם לא גבאו לבסוף איגלאי מילתא שלא קנאו כלל, לענין מכאן ולהבא, ולכן לענין חמץ בפסח וזבין ואקדיש הרי העתיד קובע את קנין המשכון למפרע, וכמו בשעבוד לאביי שיש זכות שעבוד מוחלטת אבל בזמן שלא גבאו לא ה' לו משעבודו כלום, ה"נ מהני לענין בל יראה דאיגלאי מילתא שלא עבר בב"י, דקנין המשכון לצדקה אינו גורם לעבור עליו בב"י, כיון שאיגלאי לבסוף שלא גבאו, ואפי' אם עבר כיון שמכח ספק ה' חייב לבערו, אבל אכתי לענין איסור"נ אזלינן בתר האמת דאיגלאי מילתא שלא ה' שלו, ולפ"ז אין קנין משכון להרמב"ן אלא לענין שלמפרע הוא גובה, [וכח הצדקה הוא ענין זכות מצוה ולא קובע עיקר הקנין], ולא חידש הרמב"ן שני דינים במשכון, אלא קנין המשכון לענין גביה הוא למפרע קנין גמור ואם לא ה' יכול לבערו מפני שהי' ברשות נכרי, איגלאי מילתא שלא עבר כלום, דבזמנו ה' אנוס, ועכשיו נתגלה שכבר ה' מאז של הנכרי, אם ה' הדין שנכרי קונה משכון.

ואפשר עוד שאם הנכרי ה' קונה משכון אפי' ה' בבית ישראל לא ה' עובר

עליו בב"י, כיון שהתורה הקנתה אותו לנכרי, והו"ל גזל עכו"ם, ואינו רשאי לשרפו, ואפי' אם בבית ישראל עובר, כיון דסו"ס יש גם לישראל זכות בו דמצי לסלוקי ליה בזוזי, מ"מ בבית הנכרי מהני קנינו שלא יעבור עליו כלל אפי' פדאו לבסוף, דכיון שאינו רשאי לבערו לא קרינן ביה לך, וזה כדעת תו', מיהו י"ל דלא מהני כ"ז אלא כשגבאו לבסוף, דנהי דכעת הדין קובע שאינו רשאי לבערו, אבל כשאיגלאי מילתא לבסוף שסילקו בזוזי, חזר דינו כחמצו של ישראל ואסור בהנאה כאילו עבר באונס על ב"י.

ויש ללמוד כן מהא דאמר רבא גיטין מ' ב' דהקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד, ופרש"י עכו"ם שהלוה את ישראל ושעבד לו חמצו ולא הרהינו אצלו אתי איסור חמץ ומפקע לשעבודיה דנכרי והו"ל חמצו של ישראל שעבר עליו הפסח ואסור בהנאה, ולשון רש"י בב"ק צ' א' כשבא עת ביעורו מפקיע איסור החמץ את שיעבוד הנכרי וחייב ישראל לבערו, ומסיים שם רש"י דבהרהינו לאו שעבוד הוא אלא קנייה ממש, והיינו לס"ד דקונה משכון, מ"מ למדנו מכאן שכדי שיהא רשות לישראל לבערו בעינן לכח הפקעה מידי שעבוד, [ואפשר שהאיסור הנאה מונע ממנו לפרוע חובו מן החמץ, וזהו ביטול השעבוד שהתורה אוסרת לו לקיים השעבוד, וכמו בהקדש ושחרור שהמציאות של הקדושה של הקרבן ושל בן חורין מונעת השעבוד, ה"ה באיסור הנאה, והנדון על זמן הפסח בלי התייחסות למה שניתר לאחר הפסח, וכן הדין בנעשה איסור"נ ע"י ע"ז או שפרסוהו על המת כמ"ש תו' גיטין מ' ב' והרמב"ן יבמות מ"ו א' דמת דמי להקדש קדוה"ג, [ובסוה"ד כתב עוד א"נ היינו חמץ דהיינו איסור"נ], והזכירו חמץ בהדיא מפני שאיסורו אינו בגופו אלא בזמן הפסח, אבל בזמן איסורו הוא מפקיע מידי שעבוד כמו הקדש ושחרור, כיון שהישראל נאסר להשתמש בו לשעבודו, והעיר

בזה], ולכן כתב די"ל דלענין ב"י ברשותו ובשליטתו תליא מילתא, וכיון שאין החמץ ברשותו ובשליטתו לשרפו עובר עליו בב"י, וכמו נגזל שאינו עובר בב"י על החמץ שאינו בשליטתו.

ואמנם כ"מ ברמב"ן ל"א ב' שהנגזל אינו עובר, ואפשר דהיינו רק לשליטתו דחמץ שאינו ברשותו אינו עובר עליו, ואמנם מדרבנן חייבוהו לבערו, אבל ביד הגזולן אף מדרבנן לא עבד איסורא דאנוס הוא, אבל לדעת ש"פ שעובר מדאורייתא ה"נ חייב לבער ופטור משום אנוס, וא"כ אם אינו מבטל זכותו שביד הגזולן י"ל שעובר מדאורייתא, וא"כ מדרבנן אפי' ביטל י"ל דאסור בהנאה, והדין מבואר במתני' דהחמץ אסור בהנאה, ועי' ב"ק צ"ח ב', אבל הרמב"ן מפרש לה שגזרו על כל חמץ של ישראל אע"פ שלא עבר שום איסור, ולדעת ש"פ י"ל שכ"ז שלא ביטל הוא עובר בב"י, ובכל מקום שעובר לא סמכו חכמים על ביטול ואסרו בהנאה כדעת הרמב"ן, וכ"כ מרן זלה"ה באו"ח סי' קי"ח סק"ד שי"ל שהנגזל ג"כ עובר כיון שהוא שלו.

והרמב"ן שם פשיטא ליה שהגזולן עובר בב"י כיון שנתחייב באחריותו בגזילתו, ולא גרע מפקדון, ועוד י"ל שעובר מפני שיש לו בו זכויות שהוא קונה אותו בשינוי, וא"כ יש לו קנין בגופו ועובר עליו, ומה שאמרו ב"ק צ"ח ב' שהכל מצווין עליו לבערו, היינו או מכח הנגזל, או מכח הגזולן, דכיון שאחד מהם עובר עליו הרי מצוה לבערו, ולפ"ז אם נכרי גזל חמץ מישראל אין הכל מצווין לבערו, שהבעלים אינו עובר.

מיהו במשכון גרע כיון שהישראל נותנו מרצונו למשכון, וחשיב שימוש שלו בחמץ, ולכן קשה להתיר בלא טעמא דלמפרע הוא גובה, שאם לא פדאו ונשאר החמץ ברשותו אחר הפסח, נמצא שהי' לו חמץ

לזה ב"א ה"ר שלמה נ"י א"נ כיון שמצווה לשרפו ממילא בטל ממנו כל דין ממון, שהפקיעה תורה כל בעלות וציותה לשרפו, וממילא לא נשאר בו זכות ממון לשעבוד, (ותו לא הדר זכותו גם לאחר הפסח), וכמו שיש לו זכות להקדיש ולשחרר, חל עליו חיוב שריפה דהשתא מיהא ידידה הוא], ולפ"ז היכא דקונה משכון לא מצי מפקע ליה מקנינו, שלא אמרו אלא מידי שעבוד שהישראל פורע לו משלו, אבל לאחר שכבר קנאו הנכרי, א"א להפקיע קנינו, וכשהוא גובהו הוא נוטלו מכח קנינו, וכיון שהישראל לא יכול להפקיע קנינו ולבערו, מה"ט לא נאסר בהנאה דברשותיה דנכרי קאי.

ובזה אפשר להבין הא דמהני למפרע הוא גובה לאביי, שלא יאסר בהנאה, דלכאורה אביי סבר דכח שעבוד הוא קנין מסוים בנכסים כמו גוף לפירות, ורבא סבר ששעבוד הוא כח חיצוני ואינו נותן לו זכות בגוף הדבר, ואם נימא דהא דרבא דהקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד הוא רק לשליטתו דמכאן ולהבא הוא גובה, וכמ"ש תו' גיטין מ' ב', א"כ י"ל דלאביי כיון שיש לו קנין בגוף הנכסים לזכות הגבייה, לא מצו הני לאפקועי שעבודיה, [ואין כונתנו קנין גמור בתנאי אם לא יפרע, אלא זכות בגופו לגבותו לבסוף, כעין זכות שותפות, וגוף לפירות, וצע"ע בזה], מיהו אפשר דאף לאביי מהני הקדש לאפקועי השעבוד, כיון שע"ז לא יבא לידי גביה, וכיון שיכול לאכלו כעת, חל ג"כ הקדשו, ותו לא פקע, אבל יתכן שאין לו זכות להקדיש קדוה"ג ולשחרר כיון שאין כולו שלו.

ז. **וכעת** ראיתי בספר אאמו"ר שליט"א ס סק"ט שהעיר ע"ד הרמב"ן דמודה

רבא דבקונה משכון למפרע הוא גובה, א"כ נסתר טעמיה דרבא דמכאן ולהבא הוא גובה, דהא במשכון נמי מצי מסלק ליה בזווי, וע"כ דכהדר זבין למשכון מיניה, א"כ גם בכל שעבוד נימא הכי וכדאביי, [ועמש"כ לעיל

משומר בפסח, אבל אם למפרע הוא גובה שייך לומר דבמשכון אם הוא קונה משכון הו"ל כמעכשיו, כיון שניתן לו לצורך גבייה, ואע"פ שיכול לסלק בזווי, מ"מ השתא מיהא קנוי לו בדין קונה משכון גם לצד שלא יגבהו, דהא ולך תהי' צדקה נאמר בכל גונא, ועוד שהוחלט חמץ זה ברשותו וקרינן ביה של אחיך בידך לגבייה, ולכן אע"פ שיכול לפדותו בזווי, מ"מ אמרינן למפרע הוא גובה, אבל כל שעבוד שאין לו בו כלום בזמן ההלואה, לא אמרינן שכח הגבייה מגלה למפרע, שהרי יכול לסלקו בזווי.

ח. עוד ראיתי בספר אממו"ר שליט"א שם סק"ח דישאל שמכר חמצו לנכרי ע"מ שלא יחזור בו [עד עשרה ימים], ראוי לומר דעובר עליו בב"י כיון שיכול לחזור בו, דלא גרע מהואיל דאי בעי מתשיל דאמרינן גבי חלה פסחים מ"ו ב', דהתם השאלה דבר מחודש יותר מהחזרה מהמקח שהתנה כן מתחלה, והא דמהני מעכשיו בשעבוד דמתני', אע"פ שיכול לפרעו בזווי, היינו מפני שהשעבוד אינו מתבטל למפרע, ולכן מהני מעכשיו דאיגלאי מילתא דמעיקרא דנכרי הוה, אבל כשאין לנכרי זכות מוחלטת מעכשיו כלל, שאם יחזור בו בטל הכל, וכן בחלה, בזה חשיב טפי ברשות הישראל כ"ז שהדבר ספק.

ולכאורה נראה דלא אמרינן הואיל אלא בדברים שבין אדם למקום, דבזה חשיבא החזרה כברשותו, וכאילו היתה החלה רק במחשבה עדיין, אבל כל דבר שנוגע בין אדם לחבירו לא אמרינן הואיל דמה"ט לא מהני שאלה בבא ליד גזבר, שדין שאלה נתחדש רק בין אדם למקום, וה"נ לענין בעלות כל שהנדון בינו לבין עצמו אמרינן הואיל, אבל בין אדם לחבירו אע"פ שיכול לחזור בו, מ"מ חשיב דבר מוחלט עם אפשרות חזרה, ובזה כ"ז שלא חזר בו לא קרינן ביה שלך.

והר"ן כתב דכיון שצריך מעשה פדיון בממון חשיב שהמכירה גמורה אא"כ יקנה, משא"כ בשאלה לחוד, ולפ"ז במתנה בתנאי שלא יחזור בו עובר בב"י, ועוד דבחלה ג"כ חייב להפריש חלה אחרת תחתיה, אבל אם נימא דכ"ז שהדבר בינו לבין עצמו חשיב כלא יצא מרשותו, וכל בין אדם לחבירו לא אמרינן הואיל, א"כ גם במתנה אם נתנה לגוי בתנאי שלא יחזור בו אינו עובר, דכל שנתנה לחבירו נפקא לגמרי מרשותו, ורק חלה והקדש אמרינן שעדיין לא החליט הוצאתם מרשותו שבידו להשאל, (וכן הואיל ואי מקלעי ליה אורחים הם מאורעות חיצוניות, ואינם שינוי בדבר המוחלט כחזרה ממקח ומפדיון המשכון), ובחדושי הר"ד כתב לחלק כיון שהחלה ברשות הישראל וטוה"נ שלו, משא"כ חמץ שברשות הגוי וצריך לפדותו בדמים, ואמנם משיצא מרשותו לרשות כהנים והקדש שוב אינו יכול לישאל, אבל החילוק שבין אדם למקום לבין אדם לחבירו מובן, דכל שבינו לבין עצמו הוא לבדו שליט בזה, וקרינן ביה שלך, וכמשנ"ת.

ויש להוסיף דדין הואיל נקבע באופן שיש לו סיבה להשאל עליה, דמ"ד דלית ליה הואיל לא סמיך ע"ז כ"ז שלא נשאל, ובכה"ג מובן טפי דכיון שיש לו צד טעות בדבר ויכול להשאל הו"ל כדידיה, ואגב זה נקבע הדין בכל גונא לחוש לשאלה, שמא ימצא סיבה להשאל עליה.

ומה שאמרו בגמ' ומנא תימרא דשני לן בין אמר מעכשיו כו' דמשמע שאין זו סברא פשוטה, ביארנו לעיל סק"ג דמכח סתמות הברייתא מקשינן, דכיון שביארו החילוק בדין קונה משכון, ולא אמרו שיש אופן דשרי, משמע שלא התירו כל שבידו לפדותו, ולכן הוצרכו לברייתא שהתירו במעכשיו, ודוקא במשכון שעיקרו על הספק הי' מקום לאסור, אבל המוכר לחבירו בתנאי שלא יחזור בו לכאורה נראה דפשיטא דשרי, וכ"כ הר"ד שזה

י. **במוג"א** סי' תמ"א סק"ג הביא בשם הב"ח להסתפק אם שרי לכתחלה ללוות על חמצו מן העכו"ם בתנאי דמעכשיו, דאפשר דלא סמכין לכתחלה ע"ז שלא יפדנו, כדאסרין בחלה הואיל ובידו להשאל עליה, ולכאורה כיון שיודע שאם יפדנו יהא אסור בהנאה כבר הוחלט בדעתו שלא לפדותו, וכתב במ"ב בשם הח"י שאם אמר לנכרי בשעת הביעור שלא יפדנו מותר, וע"ע מש"כ בזה לקמן ס"ק י"א.

במ"ב סי' תמ"א ס"ק י"א כתב דחמצו של ישראל שממושכן אצל ישראל שניהם עוברים, המלוה עובר משום דבע"ח קונה משכון, והלוה עובר מפני שהוא שלו, כמו במפקיד ונפקד שקיבל עליו אחריות סו"ס ת"מ, אבל המג"א כתב שהמלוה עובר, והיינו כמבואר בסוגיין שאם בע"ח קונה משכון גם בנכרי, ה"י החמץ מותר בהנאה אפי' בלא מעכשיו כיון דקונה אותו הגוי, ואין לומר דלמסקנא הכל תלוי במעכשיו שהרי נחלקו ר"מ ורבנן אם עובר או לא, ופולוגתם אם ישראל מגוי קונה משכון, הרי שדין עובר ואינו עובר תלוי בקונה משכון.

והפ"ז בסי' תמ"ג סק"ד כתב דאע"פ שהמלוה קונה משכון מ"מ גופו של הלוה והוא ג"כ עובר עליו, [והביא ראי' ממשכנו של ישראל ביד גר ומת הגר שזוכה בו הלוה, מיהו התם פקע החוב, והו"ל כסילקו בזוין], ובאמת בסברא ה' נראה כן דעיקר משכון לבטחון ודעת שניהם שיפרע חובו בזוין, וא"כ גופו נשאר של הלוה.

וביישוב הגמ' אפשר לומר דאע"פ שבפסח עבר הלוה בב"י, מ"מ כשעבר הפסח ולא פדאו איגלאי מילתא למפרע שקנינו ה' מוחלט למלוה, ומכאן ולהבא כלמפרע של מלוה ה', (וגם בחלה י"ל כן שאם לא נשאל עליה איגלאי מילתא דהיתה של כהנים, אבל מ"מ השתא עבר בודאי משום הואיל, ורק

דבר פשוט ולא הוצרכו בו לראי', [וכ"כ במלחמות דהו"ל כמוכר בתנאי דעל מנת], ועמ"ב סי' תמ"א סק"ב דאם הקנה לו החמץ בקנין בתנאי דמעכשיו אפי' נשאר החמץ ברשות הישראל מותר לאחה"פ, וכ"ז לפמש"כ דכל שבין אדם לחבירו שרי, אבל לטעמיה דאמו"ר שליט"א דשאני משכון שכת השעבוד קיים בודאי, ואינו מתבטל גם כשסילקו בזוין, א"כ במקח על התנאי עובר בב"י, וכמ"ש שם, מיהו יש לדון שבכל מקח הוא ג"כ תופס המקח כמשכון על דמיו, ונפ"מ רק במתנה, וכמש"כ לעיל ע"ד הר"ן.

ולדעת הרמב"ן ודעימיה דחמצו של נכרי שעברו עליו בב"י מותר בהנאה אחה"פ, א"כ אפי' באופן שהישראל עובר מהני מעכשיו להתירו בהנאה, וזה באמת חידוש, אלא דבהרהינו אינו עובר, ועס"ק י"א.

ט. **כתב** רבינו דוד דלא מיעטו נכרי אלא לענין קונה משכון, אבל לענין שעבוד דלמפרע הוא גובה לאביי, פשוט הוא שאין חילוק בין ישראל לנכרי, דהא דנכרי ודאי משועבד לישראל וה"ה איפכא, דגזיה"כ של ולך תהיה צדקה לא שייכא בשעבוד, וכ"ה פשטות הדברים דכל מלוה בשטר שמשועבד לנכרי הרי הוא מוציא מיד הלקוחות, וכמו שהישראל מוציא מלקוחות דנכרי, אבל הרמב"ן במלחמות כתב דנכרי מישראל לא קני בשעבודא למפרע, ק"ו הרהינו לא קניא ליה שעבודא קניא ליה, ויש לעי' האם כונתו דנכרי לא גבי קרקע מלקוחות של לזה ישראל, או דרק למפרע הוא גובה לא אמרינן ביה, ושני הצדדים מחודשים דאם מצינו לאביי דגבי ממשעבדי ואינו גובה למפרע, א"כ היכא אשכח אביי דישראל שאני, וגם קשה לחדש דנכרי לא גבי ממשעבדי, ואם שעבודא דאורייתא ילפינן מיוציא אליך את העבוט, שמא נאמר דבנכרי ליכא שעבודא כלל, אבל ל"מ כן, גם ברמב"ן נראה דממעט רק דין גובה למפרע בנכרי, ולא עיקר השעבוד, וצ"ע.

שהי' של נכרי לא קנסו בו, אע"פ שהישראל עבר עליו בב"י כיון שהי' יכול לאכול, דמ"מ עכשיו אנו צריכין לקנסו חמצו של נכרי, ויש לחלק לאידך גיסא וכמש"כ לעיל כיון שכאן הי' גם לישראל בעלות, משא"כ בפקדון שעבר בב"י רק מפני התחייבות חיצונית.

ולפ"ז מתפרשת הבריייתא לדעת הרמב"ן דישראל שהלוה את הנכרי על חמצו אחר הפסח היינו כשגבאו לבסוף, ואם לא גבאו אף לר"מ אינו עובר מן העולם, ואע"פ שהי' קנוי לו בפסח ועבר בב"י, מ"מ אינו נאסר בהנאה אחר הפסח כיון שלא הי' חמצו של ישראל אם פדאו הנכרי, אע"פ שעבר בב"י מפני קנינו, מ"מ עיקרו של נכרי ולא קנסינן לנכרי, ובסיפא נמי קמ"ל דאפי' גבאו הנכרי לבסוף דברי הכל עובר, דברשותיה דישראל קאי, ולכך נאסר בהנאה, ואם הגוי הי' קונה משכון אע"פ שהישראל עובר בב"י, מ"מ הי' מועיל גבאו לבסוף להתירו בהנאה אחר הפסח, דאיגלאי מילתא דהוי חמצו של נכרי.

ולפ"ז אין ראי' דבמעכשיו דמתני' לא עבר הישראל איסור ב"י בפסח, די"ל דלענין קנס דאיסוה"נ כיון דאיגלאי מילתא דשל נכרי הוא לא אסרוהו, אבל הישראל עובר מפני שיש לו זכות בחמץ, אלא שלאחר אינו נאסר בהנאה.

ולפ"ז מבואר בבריייתא דחמץ של נכרי שעבר עליו הישראל בב"י אינו נאסר בהנאה, דהא לר"מ עובר [מן העולם] ברישא רק לאחר הפסח שגבאו לבסוף, ואע"פ שקנה משכון ועבר עליו בב"י בפסח.

אבל לדעת תו' שהאיסוה"נ מפני שקנה משכון בפסח, ואפי' לא גבאו לבסוף הדין כן, א"כ חזינן דחמץ של נכרי שעברו עליו בב"י אסור בהנאה לאחרי"פ, אלא די"ל דקונה משכון חמיר טפי מאחריות וכחמץ של ישראל חשיב, אבל קשה מ"ט קתני אחר הפסח, הרי האיסור מפני שקונה משכון ועובר

לגבי לאסור בהנאה לאחר הפסח יש מקום להתירו, ולכן לא אסרוהו בהנאה דחמץ של נכרי הוא.

ולא דמי לחמץ של נכרי שהופקד ביד ישראל באחריות, דבזה י"ל שאסור בהנאה כיון שהישראל עבר עליו גם לצד שהוא של גוי, משא"כ במשכון שעובר עליו רק מכת זכותו לסלקו בזווי, אבל לצד דאיגלאי מילתא שהי' של הנכרי לא עבר עליו, ואמנם יש סברא איפכא דצד בעלות גמורה של ישראל אוסרת יותר מאחריות על של גוי, אבל לגבי שלא לאסור מכאן ולהבא שייך לדרנו כחמץ של גוי שלא עברו עליו בב"י, כיון שעברו עליו רק מפני ספק של ישראל, ואם מכרו הגוי בפסח מהניא מכירתו כשגבאו לבסוף.

מיהו אם מפרשינן בבריייתא עובר ואינו עובר בב"י, מבואר דאינו עובר בב"י בפסח בבע"ח שקונה המשכון, ואף דאם פדאו לבסוף נאסר בהנאה, אבל לא עבר בב"י בפסח כיון שהי' של המלוה אם הי' הדין שנכרי קונה משכון [ובאמת זה קשה לומר שלא עבר בב"י ואסור אחרי"פ בהנאה, וע"כ שגם קנין המשכון תלוי אם פדאו או לא, ואע"פ שיש לו צדקה במוחלט, מ"מ לענין ב"י העתיד קובע למפרע, וצ"ע, וזה מסייע לפי הרמב"ן דעובר ואינו עובר לא מיירי בב"י], אבל לדעת רש"י והרמב"ן דעובר ואינו עובר מיירי בדיני חמץ שעבר עליו הפסח, אפשר לפרש כן.

ובאמת דעת הרמב"ן דהיכא דהבעלים לא עבר איסורא אין ראוי לקנסו אע"פ שהשומר עבר איסורא, וכמ"ש ל"א ב' בדין גזלן וגזל שאין ראוי לקנסו את הנגזל באיסור ב"י של הגזלן, [אי לאו דאסור כל חמץ של ישראל אע"פ שלא עבר עליו, עי"ש], ומזה יש ללמוד דס"ל כדעת תלמידיו הרא"ה והר"ד והריטב"א דפקדון של נכרי ביד ישראל אע"פ שקיבל עליו אחריות ועבר בב"י, לא קנסו את הנכרי, וא"כ גם במשכון אם איגלאי מילתא

בידו לבערו, מ"מ כיון שקנה משכון וגבאו לבסוף איגלאי מילתא דדידיה הוא, ולאביי מכח למפרע הוא גובה לחוד אמרינן כן, ואע"פ שבאמת ה' של נכרי, ומה"ט הוה מקילינן אם נכרי ה' קונה משכון וגבאו לבסוף דמהני למפרע שלא לקנסו.

יא. ל"א ב' לא קשיא הא דא"ל מעכשיו כו' פ' הראשונים ז"ל דהיינו דוקא בהרהינו אצל הנכרי, אבל ביאר במ"ב סי' תמ"א סק"ב ובבה"ל שם דהיינו כדי שיהא לנכרי קנין בחמץ, דלא סגי באמירת מעכשיו, וה"ה בישראל שהלוה לנכרי וכמ"ש במ"ב סק"ז, ויש לעי' נהי דא"ל מעכשיו אבל עיקר החמץ של ישראל ויכול לפדותו, והדין נותן שיעבור עליו בב", ובשלמא להרמב"ן י"ל דאע"פ שעבר עליו בב"י הוא מותר בהנאה דאיגלאי מילתא דהוה חמצו של נכרי מעכשיו, אבל לפשטות הפוסקים דכל שעבר עליו בב"י נאסר לאחז"פ, קשה למה מותר בהנאה, ובהרהינו י"ל דלגבי זכות פדיון כשאינו ברשותו מהני איגלאי מילתא למפרע שלא עבר בב"י שלא לאסרו, אבל בעשה קנין המועיל ונשאר החמץ ברשותו, הרי עבר עליו בב"י מפני זכות בעלות שלו, ואמנם הרא"ש כתב בס"י דדוקא הרהינו מותר דאל"כ לא גרע מפקדון שהאחריות על הישראל, ואע"ג דכאן מיירי בשלא קיבל עליו אחריות, [כמ"ש בתו' ותו' הרא"ש], י"ל דס"ל להרא"ש דבעלותו של הישראל לפדותו משוי ליה כשלך, ובפרט שעיקר משכון של לזה הוא, וכיון שעבר בב"י אסור בהנאה, אבל האחרונים נקטו דסגי בקנין גמור וא"צ להרהינו אצל הנכרי.

פשוטות לשון הלוה על חמצו משמע ששעבד לו רק חמצו, כמו הלוהו על שדהו, וא"כ לא מיתוקמה במטלטלי אגב מקרקעי, אלא מיירי באפותיקי [מפורש], ולכן צריך הרהינו דוקא, דבאמירה לחוד לא חל שעבוד על מטלטלין, ואף לאביי מיירי בכה"ג מה"ט, אלא דיש לדון אם לאביי צריך לאוקומה

על ב"י בפסח, והול"ל דעובר עליו בב"י (בפסח), וממילא נדע שאסור בהנאה, בין גבאו בין לא גבאו, ועי' לעיל סק"ב דר"ח מפרש שקבע זמן פרעונו לאחר הפסח, ומיירי התנא בפסח גופיה שעובר בב", ולפ"ז ניחא, אבל בסק"ד כתבנו כדעת הראשונים דאחר הפסח בא לומר שהוחלטה גבייתו לבסוף, וזה לא מתיישב לדעת תו', ואאמור' שליט"א שם ס"ק י"א פירש דאחר הפסח בא לומר שלא אמר מעכשיו רק השאירו בדין משכון עד לאחר הפסח, ורק מכאן ולהבא הוא גובה, מיהו בגמ' לא דקדקו מזה דיש חילוק בין מעכשיו ללא מעכשיו.

ולעיל סק"ד כתבנו לפרש דאחר הפסח בא לומר שהתנא מיירי כשגבאו לבסוף, ואז נקבע אם ה' שלו למפרע מכח קונה משכון, וכדעת הרמב"ן, אלא דעובר ואינו עובר היינו בב", ולפ"ז מבואר דאיסוה"נ וב"י תלויין זב"ז, אבל הלשון אינו מיושב כ"כ לפרש דאחר הפסח נודע שהוא עובר בפסח.

בעיקר הא דאמרינן דלאביי ניחא מתני' דנכרי שהלוה את ישראל כו' מכח למפרע הוא גובה נתקשינו לעיל סק"א דודאי עיקר החמץ של הישראל לכל דבר, אלא שלנכרי יש זכות קנין שיהא שלו לאחר הפסח, ואיך זה מועיל שלא יעבור בב"י ויהא מותר לאחז"פ, ולדעת הרמב"ן הנ"ל דגם כשעובר הישראל בב"י אפ"ה מותר לאחז"פ כיון שהחמץ של נכרי ולא קנסו אותו, לפ"ז י"ל דמה"ט מהני נמי כח למפרע הוא גובה שלא יקנסו את הנכרי, דאע"פ שבפסח ה' של הישראל, אבל כח השעבוד שהוא כקנוי לו למפרע מהני נמי לדונו כחמצו של נכרי שלא לקנסו, והזכרנו שם אפשרות זו, אלא דלהרמב"ן דלקושטא דמילתא איסוה"נ לא תלוי בב"י ניחא, דלדידיה עובר ואינו עובר היינו אם חייבוהו מדרבנן לבערו כדין חמץ שעבר עליו הפסח, ומפרש דעובר שהוא אסור הואיל ועבר עליו מדבריהם, דאע"פ שלא ה'

חמצו, ע"כ מיירי באופן שחל השעבוד, וזה דוקא בהרהינו אצלו או שעשה קנין וחרור והפקידו אצלו.

קני מעכשיו הינו קנין גמור כנגד כל החוב בלי שומא אם הוקר או הוזל, כ"מ במלחמות שכתב דבשעבוד מעכשיו עדיין תלוי בשומא, עי"ש.

אב"ל לפי' תו' דבעבר בב"י נאסר בהנאה קשה מ"ט מהני למפרע הוא גובה הרי בפסח ה"י של הישראל ועבר עליו בב"י, וכן אם נכרי קונה משכון אכתי לא נפיק מרשות לזה שלא יעבור עליו בב"י, וכבר נתבאר בכ"ז לעיל.

יג. **ל"א** ור"ב אמר מכאן ולהבא הוא גובה כו' אישתכח דהשתא קא קני, בתו' גיטין מ' ב' כתבו דבשור תם לרי"ש דלא מצי לסלוקי ליה בזוזי מודה רבא דלמפרע הוא גובה, [זוהי דעת תו' בגיטין אבל דעת תו' והראשונים בב"ק דמצי לסלוקי ליה בזוזין], ולכאורה נראה דאין לדון בזה דמודה רבא לאב"י, דודאי כיון דלרבא מצינו ענין שעבוד דמהני שלא יוכל הלוח למכור ולהפקיעו, ואפ"ה מכאן ולהבא הוא גובה, שוב אין הכרח לחדש דבמקום שאינו מסלקו בזוזי יש כח שעבוד אחר, דהא אב"י ס"ל שכח השעבוד שמונע את הלוח למכור מוכיח שיש למלוח זכות בנכסים, וא"כ לרבא שאין זה מוכיח, אין לנו מקור לחדש כח שעבוד דלמפרע הוא גובה, מיהו יש לדון מסברא אם חידשה תורה בשור תם דלא מצי לסלוקי ליה בזוזי, שמא נתנה לו כח גמור בגופו שיוכל למכרו ולהקדישו, ואפ"י אם נתרצה לבסוף לקבל זוזי י"ל שהוא כמוכר למזיק זכותו בשור, וזה דומה קצת ליוחלט השור דר"ע, אלא שצריך לזה גביית ב"ד, ולפי יוקרא דזמן פרעון, ולפ"ז אין זה ענין לדיניה דאב"י דלמפרע הוא גובה.

במעכשיו, ועי' לעיל סק"ט בדעת הרמב"ן אם נכרי למפרע הוא גובה.

יב. **תוכן** הסוגיא לפמש"כ בדעת הרמב"ן דבחמצו של גוי לא קנסו אפי' עברו עליו בב"י, א"כ י"ל דמהני למפרע הוא גובה לחשבו חמצו של גוי אע"פ שהישראל עבר עליו בב"י, דזהו כח למפרע הוא גובה שלא נגרע למלוח זכותו למפרע כמו באמר מעכשיו, ואע"פ שאין לו זכות מעכשיו, מ"מ יש לו קנין בגופו לגבות מכאן ולהבא כלמפרע, והיינו דניחא לאב"י מתני', [ואע"פ שהחמץ מוחזק ביד הלוח ומיקרי ראוי אצל בכור כלפי המלוח, מ"מ מהני ליחשב למפרע חמצו של נכרי, וזה מוכיח שהלוח עובר עליו בב"י, שאם להמלוח הו"ל ראוי ולא מוחזק, ע"כ שהלוח מוחזק ועובר עליו בב"י], ולמסקנא מיתוקמא לאב"י נמי בהרהינו דבלא זה לא משתעבדי מטלטלי, וה"ה בקנין גמור דהו"ל כמעכשיו.

וברייתא דר"מ ורבנן נמי מיירי אפי' בעבר הישראל בב"י, מ"מ לרבנן אינו נאסר בהנאה כיון שלא קנה משכון והו"ל חמץ של נכרי, ובסיפא אם ה"י קונה משכון וגבאו לבסוף לא ה"י נאסר בהנאה, דאמרינן איגלאי מילתא למפרע דהוי דנכרי, ואע"פ שהישראל עובר עליו בב"י משום דהוי ידיה.

ומתני' בדא"ל קני מעכשיו, ואף בזה אפשר שהישראל עובר בב"י ואפ"ה לא קנסו את הנכרי, מיהו לדעת הרמב"ן חמץ של ישראל ברשות נכרי בכל ענין אינו עובר מדאורייתא, אלא דכל ענין הרהינו אצלו זהו רק כדי שיחול כח המעכשיו וכח המשכון שיחא שעבוד על המטלטלין אע"פ שאינו בגדר קונה משכון, אבל ה"ה אם עשה קנין בחמץ והשאירו בבית הישראל דמהני מעכשיו להתירו בהנאה, וכמ"ש במ"ב סי' תמ"א סק"ב, ובזה מיושב שלא הוצרך התנא לפרש שהרהינו אצלו, דכיון דקתני שהלוחו על

ואאמו"ר שליט"א שם סק"ג דקדק מדקאמר רבא אשתכח ולא אמר ש"מ, משמע שזוהי הסיבה שגובה מכאן ולהבא, ולא שזוהי הוכחה על כל שעבוד, וא"כ באופן דלא מצי לסלוקי ליה בזווי מודה רבא דלמפרע הוא גובה, מיהו באמת לא משכח"ל גונא דלא מצי לסלוקי ליה בזווי, שאפי' מת הלוח והנכסים ביד הלקוחות, יכולין הלקוחות לשלם עבור הלוח מדין זכין, ולא אמרו דלא מצו לסלוקיה בזווי אלא כשבאין מדין סילוק כשאינם רוצים לפרוע חובו של הלוח, אלא רוצים לחזור ולגבות מהלוח מה ששילמו, אבל אם רוצים לזכות עבורו רשאין בכל גונא וכמ"ש אאמו"ר שליט"א כתובות צ"א ב', וא"כ לענין כח השעבוד בכל גונא אשתכח דהשתא קא קני, ולכן אמר רבא האמת דבהכרח רק השתא קא קני, ולא רק הוכחה לגדר ענין השעבוד.

ומדלא קאמר רבא דאי בעי יהיב ליה ארעא אחריתי ש"מ דמיירי באפותיקי דלא מצי לסלוקי ליה אלא בזווי, וכיון דלית ליה טריף לה, דסתמא הא דאקדיש וזבין מלוה מיירי באפותיקי, שאם אינו יודע מאיזו שדה או מטלטלין מגבי ליה, אינו יכול למכור ולהקדיש אלא בכח ברירה, ואין דרך לוקחין בכך, וכן חמץ דמיינתין מינה מיירי באפותיקי, אבל הדין אמת בכל הקרקעות וכמ"ש הראשונים ז"ל דלאביי למפרע הוא גובה כל שעבוד שהוא, מדמיינתין עלה מיתומים שגבו קרקע בחובת אביהם דמיירי אף בלא אפותיקי כדאמר רבא אי פקח הוא כו'.

והא דלא הוי חסרון דברירה לאביי, י"ל דיכול למכור מיד הזכות שיש לו בשעבוד כל הנכסים, ולא איגלאי מילתא למפרע שלא הי' לו שעבוד, אלא שעבוד הוא זכות בגוף הנכסים לאביי, ויכול למכור זכות זו מיד, וממילא יקנה הלוקח מכח זה את הקרקע שתתברר לבסוף, ולכן יכול גם להקנות שדה מסוימת שדעתו לגבותה, כיון שיש לו כעת קצת קנין בכולן, ולע"כ בדיני ברירה.

יד. **כתב** הרמב"ן במלחמות דמהא דקי"ל דמלוה ראוי הוא לענין בכור יש ללמוד דמכאן ולהבא הוא גובה, שאם אפשר למכור השדה המשועבדת ע"כ דלאו ראוי הוא, מיהו דוחק לומר שכל הסוגיא בב"ב קכ"ד ב' דלא כאביי, ולכאורה נראה מזה דמודה אביי דמלוה ראוי הוא כיון שעיקרה בזמן הגבייה המוחלטת, ולא קרינן ביה ימצא לו, אבל לענין מכירה כמו שאפשר למכור שטר חוב ושעבוד, כך אפשר למכור שדה המשועבדת, דאע"פ שבעצמותה ראוי חשיבא, אבל אפשר להפוך את הספק לממון, כמו שאפשר למכור פירות דקל לר"מ, ואע"פ ראוי מיקרו, וה"נ לאביי כח השעבוד יש למלוה בגוף השדה, ואע"כ ראוי מיקרי כיון שאין לו זכות בנכסים ליטלם מיד, וחשיב עיקר גבייתו לאח"ז, תדע דיורשים ירתי כח השעבוד ואפ"ה לגבי הבכור ראוי מיקרי, ודעת הרמב"ן דנהי דאפשר למכור את הספק בדמים כעת, אבל למכור קרקע מסוימת אינו בדין שיוכלו למכור בראוי, כיון שהספק הוא דבר מופשט, אבל זכות בגוף הקרקע מיקרי מצוי, וי"ל דזכות מכח הספק מיקרי שפיר ראוי, שאין לו יותר משעבוד לאביי טפי מלרבא, והנדון בהגדרת השעבוד אם הוא דבר חיצוני או חלק בגוף השדה, אבל כיון שהחלק הוא רק זכות על העתיד מיקרי שפיר ראוי, (ולענין מכירה אין ראוי דמלוה דומה לראוי דירושא כיון שיש לו סיבת החיוב והשעבוד, והעירוני דבאחרין ב"ב קכ"ה ב' יכול למכור וחשיב ראוי, מיהו התם יכולה לבטל זכותו לגמרי).

וראיתי ברבינו יונה ב"ב שם דלא דמי ראוי דבכור לדין למפרע הוא גובה, דלענין בכור סגי בצד שלא יגיעו הנכסים לידו, ולענין למפרע הוא גובה סגי בצד שבסוף הגיעו הנכסים לידו, מיהו לענין בע"ח שיגבה מן הראוי א"צ שתהא קרקע זו ביד הלוח מעיקרא, דכל שגובין מיניה או בדכתב ליה דאיכני בע"ח גובה הימנו, ולע"כ שם, מ"מ

לוה הרי המלוה מוציא מהם, וזה ליכא במטלטלין], ואפשר דנהי דפרע להו בארעא אחריתי מ"מ (סמכין ע"ז שיש בידו גם הקרקע שהיתה אצלו בחיי האב, וחשיב דמסלק להו בזווי מהקרקע המשועבדת, וכיון שמשועבדת גם לו הרי הוא חוזר וגובה אותה מהם, אבל גבו מטלטלין ה"ז כמכרום דפקע שעבודה מינייהו, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א ס סק"ד ה' ביאור הדברים, ולע"כ בסוגיא זו.

שו"ר שאם לוי יכול לשלם מעות לראובן משעדר"נ, א"כ למה כשסילק את הבע"ח לא יחשב סילוקו בפרעון החוב של אביהם, וש"מ שהגביר אינו משתעבד, ורק הקרקע שנשתעבדה לאביהם משועבדת לבע"ח, דשעבודו מכח שעבודו ליתומים, אבל מחיים אף מטלטלין שלו משועבדים לבע"ח.

ופשטות הגמ' דפלוגתא דאביי ורבא היא אף למ"ד שעל"ד, דאי מתני' קשיא אליבא דרב ושמואל ורבה דס"ל שעל"ד, לא מסייעא לאביי דע"כ כולו רבוותיה לא מפרשי מתני' הכי, וגם קשה לחדש בזה פלוגתא בזבין ואקדיש מלוה, שאם אביי מודה דלרב ושמואל ורבה לא מהני, מגליה לחדש דלר"י ור"ל למפרע הוא גובה, וזה ג"כ מוכיח כמש"כ לעיל דלענין למפרע הוא גובה מהני נמי בראוי דמלוה, וממילא ה"ה למ"ד שעל"ד דמשוי למלוה ראוי, ודיניה דר"נ ארבר"א הוא לכו"ע אף למ"ד שעל"ד, וכ"כ הרמב"ן ב"ב שם דאף למ"ד שעל"ד מהני גבו קרקע שיגבה בע"ח ממנה, מדר' נתן, וה"נ נימא דה"ה לאביי, וש"מ דדין למפרע הוא גובה אינו תלוי בדין ראוי, דנהי דחשיב ראוי בשעת מיתה, מ"מ כשגבה לבסוף מהני שפיר למפרע לאביי, וכ"כ רבינו יונה ב"ב שם דאביי ס"ל כרבה דשעל"ד, ואפ"ה למפרע הוא גובה, ולכך סבר אביי דהו"ל מוחזק לרבה, ומסיק דלרבה הו"ל ראוי.

מבואר בדבריו דאף לאביי מלוה חשיבא ראוי גבי בכור אע"פ שאם מכרו מלוה לקרקע וגבאו לבסוף קנה, וש"מ דלענין ראוי סגי בצד שלא יגבה, ולענין קנין סגי בזה שגבאה לבסוף.

ובאמת גם רשב"ם והרמב"ן פירשו שם דאביי לשיטתו דס"ל דטעמיה דר"נ דגבו קרקע בע"ח גובה מהם משום דלמפרע הוא גובה לדידיה גם בכור נוטל פי שנים בגבו קרקע, ודחו ליה דטעמיה דר"נ משום דר"נ וכדמתרץ רבא הכא, מיהו אפשר דמודה אביי דמצינן למימר גבי קרקע נמי ראוי הוא, אע"פ שבע"ח גובה מן היתומים, דמהני למפרע שיגבה שעבודו אע"פ שראוי מיקרי גבי בכור.

ולכאורה יש חילוק בין אביי לרבא בדין יתומים שגבו קרקע בחובת אביהם, דלאביי דוקא אם גבו קרקע שכבר היתה ברשות הלזה בחיי אביהם, דאמרינן למפרע הוא גובה, אבל לרבא דמשום שעבודא דר"נ הוא, א"כ כל קרקע שמשועבדת ליתומים ממילא משתעבדת לבע"ח של אביהם, וסתמות הגמ' דאי פקח הוא מגבי להו ארעא אפי' לא היתה בידו בחיי אביהם, [אלא שיש מפרשים דמגבי להו האי ארעא דזבן מאביהם, ערמב"ם פ ממלוה ה], והטעם דקודם שהגבה אותה ליתומים כבר נשתעבדה לבע"ח מדר"נ, ולפ"ז אף מעות ראוי שיתננו לבע"ח ולא ליתומים, אלא שאם נתנן ליתומים פקע שעבוד מהם כמו במכר, אבל אין נראה דא"כ למה צריך להגבותם קרקע יטול הפרעון לעצמו מדר"נ, ובתו' כתבו דבמטלטלין ליכא שעדר"נ כיון שיכול למכרן, אבל לכאורה מיניה יש שעבוד גם על מטלטלין וכמ"ש הרמב"ן, [ובאמת התו' לא הקשו דהחמץ הוי מטלטלין וש"מ דלענין מיניה יש שעבוד וגובה למפרע לאביי, ולא הזכירו אגב קרקע, אבל קשה דבהדיא אמרו בגמ' דפלוגתתם משום דאי אקדיש וזבין

מטרתא שיקבל המלוה זוזי ואח"כ ישחרר הלוח את העבד בחוב שיחזיר לו העבד, יאמרו ללוח שניח את המלוה לגבות את העבד וממילא יחול השחרור, ועוד דבאמת השחרור זהו גבייתו, שהרי הפסיד חובו ע"ז, ועוד דאם כשיגבה לבסוף חל השחרור ה"ז כשני שותפין ששחרר אחד מהם שאין כאן מקום ליצא עליו שם בן חורין, דמעיקרא אין לו אלא זכות כנגד החוב, ובשלמא אם כנגד החוב ג"כ לא חל, שייך לחייבו על כל השחרור, אבל כשחל כדין, אינו גורם שיחול שחרור גם על העודף ששייך ללוח, ובמאי קמפלגי רשב"ג ורבנן, שו"ר בזה בספר אאמו"ר שליט"א, ועי' תו' הרא"ש תירוצ' שני דאביי מפרש דשחררו רבו ראשון ואפ"ה אין העבד חייב במצות דלמפרע הוא גובה, וצ"ע דהא בשעה ששחררו ה' של רבו ראשון, וא"כ לא בא לידי גבייה אח"כ, ועכ"פ קשה להחליט שאינו חייב כלום במצות, שהרי קודם זמן פרעון הספק שקול של מי העבד, ובתו"י מיייתי מההיא דיבמות דשחרור מפקיע מידי שעבוד לרב, ולפמש"כ דמודה אביי בשחרור ניחא.

[הוספה, כמה פירושים יש בברייתא, א' דעובר ואינו עובר היינו לאחר הפסח ועובר מן העולם, (או שהאוכלו עובר איסור), ושני אופנים לפי' זה א' פי' הרמב"ן דלשון אחר הפסח מתפרש כשכבר נודע שלא פדאו וגבאו המלוה, או כפי' תו' דאח"ה"פ מתפרש שפיר בפדאו, ב' פי' ר"ח דעובר מיירי בפסח ולענין ב"י, דעת הראשונים כמעט כולם כפי' קמא דברייתא מיירי אם עובר מן העולם לאח"ה"פ.

לפי' הרמב"ן איסור"ה"נ שלאח"ה"פ אינו תלוי אם עבר ישראל בב"י, דאפי' אם הישראל עובר מ"מ לא קנסינן לגוי להפסיד חמצו אם ה"י הדין שקונה משכון וגבאו לבסוף, אבל אם פדאו לבסוף נאסר בהנאה,

ולפמשנ"ת דטעמיה דאביי דאין כח שעבוד להוציא מידי הקדש ולקוחות אא"כ יש לו זכות בגוף הקרקע, א"כ מוכח מהא דלכו"ע המלוה מוציא מיד הלוקחות, דאף אם שעל"ד למפרע הוא גובה, שאם מצינו שעבודא דרבנן שאינו גובה למפרע, אין מקור דשע"ד גובה למפרע.

טו. גיטין מ' ב' דאמר רבא הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שיעבוד, כתבו תו' דרבא לטעמיה דבע"ח מכאן ולהבא הוא גובה, ובאמת בחמץ מבואר פסחים ל"א א' דלאביי דלמפרע הוא גובה הו"ל חמץ של המלוה ובנכרי מותר לאחר הפסח, אבל אחי י"ל דבהקדש ושחרור שהלוח הפקיע בעלותו מהם, תו לא משכח"ל למפרע הוא גובה כיון דתו לא אתיין לידי גבייה, משא"כ חמץ שנשאר ברשות בעלים כדתנן ב"ק צ"ו ב' דגזל חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך, ולכן שייך שיגבהו הנכרי ונימא דלמפרע הוא גובה.

ואמנם אם הטעם לאביי מפני שיש למלוה קנין בנכסים, ואין כח בלוח להפקיע קנין רק שעבוד, לפ"ז אין חילוק בין הקדש לחמץ, כיון שאין בכחו להקדיש קדושה שמפקעת קנינו, אבל אם נימא שיש בכח הלוח להקדיש אלא שהשעבוד מוציא מיד ההקדש, א"כ בקדוה"ג ובשחרור לא פקע, דאיגלאי מילתא שלא בא לידי גבייה, משא"כ בחמץ שהנכרי יכול לגבותו שהישראל לא הוציא מרשותו כמו המוציא להקדש ולשחרור.

ומי"ש תו' בדעת אביי דמפרש מתני' כעולא וכגון שלא בא לידי גבייה, צ"ע דלית לן לפרושי דאביי דלא כרב, ואם נימא דלמ"ד שעל"ד לא אמרינן למפרע הוא גובה ניחא דרב סבר שעל"ד ועולא סבר שע"ד, ב"ב קע"ה ב', אבל אין נראה כן פשטות הדברים, כמש"כ ס"ק י"ד, ועו"ק שאם הנדון דמתני' רק כשלבסוף סילקו בזוזי, למה אמרו אפוכי

כ"ז בלוח ישראל, אבל במלוח ישראל אם פדאו הנכרי לא נאסר, ואע"פ שקונה משכון מ"מ דוקא בגבאוי לבסוף אהני הא דקונה משכון לאסרו בהנאה.

לפי' תו' מיירי בלא גבאוי לבסוף, ודין איסור"נ לאחזה"פ ואיסור ב"י הכל תלוי בקונה משכון, ואם קונה אזלינן בתר המלוח, ואם אינו קונה אזלינן בתר הלוח].

סימן ו

בדין שעבודא דר' נתן

א. כתובות י"ט א' דתניא ר"נ אומר מנין לנושה בחבירו כו' ת"ל ונתן לאשר אשם לו, ייתורא דאשם קא דריש, דהול"ל לאשר הוא שלו, או לבעליו, והשתא מתפרש שיתן למי שהנגזל או המלוח אשם לו, פי' חייב ולו, ואע"פ שהנגזל לא אשם אלא חייב, מ"מ רמז חיובו בלשון אשם, ובספרי [ולפנינו בספרי ל"ג רנ"א, והגר"א הגיה כן וכ"ה במדרש] דרשי רבנן מהאי קרא שיכול לשלם לשליח ב"ד, ולא רק לנגזל ולשלוחו, עי' תו' ב"ק ק"ג א' ד"ה אבל שיוצא יד"ח בנתינה לשליח ב"ד, ולפ"ז נתרבה שליח ב"ד מקרא, ול"מ כן מסתמות הדברים, ועכ"פ לר' נתן ודאי דחשיבא נתינה כשנותנין לבעל חוב שהרי לכתחלה מוציאינן ממנו ונותנין לבע"ח, שו"ר במד"ר בדברי ת"ק ונתן לאשר אשם לו למי שנגזל משלו, ר"נ אומר כו' לאשר אשם לו מ"מ, והערוני דמדקאמר ת"ל כו' מ"מ, משמע דלמד משינוי הלשון שכולל גם בע"ח נוסף, כלשון מ"מ שבא להוסיף עוד אופנים, ולא דדריש ליה ממש ממשמעותא דקרא כמש"כ, וזה מתיישב יותר דעיקר קרא מתפרש לנגזל, אלא שרמז בשינוי הלשון שיש עוד אדם דחשיב שאשם לו, והוא בע"ח דנגזל.

אב"י סתמות הדברים משמע דלרבנן א"א ליתן לבע"ח אלא נותנין לנגזל תחלה וממנו לבע"ח, שהרי רבנן דרשו לה לשליח ב"ד, או דלא דרשי מיניה מידי כמבואר במדרש, וכן בשמעתין לא חשיב חב לאחרני לרבנן, ואם איתא שבשום צד יש לו זכות בנכסיו, א"כ גם לרבנן הוי חב לאחרני, ואפי' לאביי דלמפרע הוא גובה מבואר בשמעתין דדוקא לר"נ חשיב חב לאחרני, דהא אביי מוקים לה בדקאמר מלוח וכדו"נ, דדוקא כשבא לידי גבייה אמר אביי למפרע הוא גובה, אבל כאן שאינו גובה אין אפשרות למלוח שלו לגבות.

וב"ז כתב הר"ן בשמעתין דלרבנן דר"נ אין גובין שטרות של הלוח, ולכן לא חשיב חב לאחרני, שאין נוטלין ממנו השטרות ליתן למלוח שלו, אבל הריטב"א כתב דאפי' לרבנן גובה שטרות כדין בני חורין או משועבדים, אלא שהוא יכול למחול ולכן נאמן במגו, מיהו לקמן פ"ב א' ביאר הריטב"א דהא דגובה מן השטרות היינו דוקא כששייך לומר שהמעות שנתן המלוח (השני) ללוח שלו היו משועבדים למלוח (הראשון), כגון ששעבד לו כל נכסיו מטלטלי אגב מקרקעי, אבל משום שעבד דגברא אין כח למלוח לגבות מן השטרות.

ויש לעי' בגזל גר ומת הגר ויש לו בע"ח לרבנן האם הוא גובה מהגזלן, או דפקע החוב ומשלם לכהנים, דפשטיה דקרא דואם אין לאיש גואל להשיב האשם אליו, קאי אקרא דונתן לאשר אשם לו, ואם לרבנן יכול

מיהו קרן לכהנים], מיהו אין לחייב החומש למלוה הראשון שאין הגזל מתייחס אליו, דלא אמרה תורה חומש אלא למי שהשבועת שקר הפסידה לו חובו לגמרי, אבל בנשבע למלוה של הגר שאינו חייב לגר עדיין יש לו לגבות מן הגר, ולא הפסיד בשבועת הגזלן אלא מקום שעבוד אחד, ואפי' תבעו המלוה הראשון ונשבע לו אין לחייבו חומש למלוה, מיהו אם תבעו לאחר שמת הגר כיון שאין לו ממה לגבות י"ל דחשיב כנשבע לנגזל עצמו, וצ"ע בקצה"ח סי' פ"ו סק"ד דמשלם חומש למלוה ראשון, והסכים עמו בנה"מ כשתבעו המלוה הראשון, ובפשוטו אין חומש אלא למי שמפסיד כל חובו בשבועתו, ואע"פ שאין לו עכשיו נכסים יהא לו לאחר זמן, [מיהו אם תבעו מלוה בגר שמת ויש לו קרקע, י"ל דחייב למלוה], וא"כ בגזל הגר יתכן שיפקע חיוב החומש, או שיפרישנו ויזכה בו לעצמו, שאפי' אם החוב גם כנגד החומש, מ"מ לא נשתעבד למלוה.

ב. שם וכגון שחב לאחרים וכדו' נתן כו' בלא ר"נ ודאי נאמן, שאין ב"ד מחייבין אותו לגבות חוב שלפי דבריו אינו שלו, ואין לוקחין ממנו השטרות בתורת פרעון שאין גופן ממון ובעיני כח גבייה ממנו, ואף אם המוכר שטר חוב לחבירו אינו יכול למחול, מ"מ א"א לחייבו למכור שאין שעבוד חל עליהם, כ"כ הר"ן, (וכנראה מקורו מחדושי רבינו קרשקש תלמיד הרא"ה), מיהו הריטב"א כתב בזה משום דאי לאו דר"נ הי' נאמן במיגו דאי בעי מחיל, והרא"ה כתב דלא חשיב חב לאחרים כיון שיכול להפקיע חובו במחילה או שיפרע לו בינו לבין עצמו, ורק כשיש שלהם זכות לגבות בלא המלוה חשיב חב לאחרני, מיהו כשמורה שחייבין לו מורין ליה לגבות חובו או למכור השטרות כדאמר ב"ק פ"ט א' ותזבין כתובתה בטובת הנאה ותתן ליה.

בקושי' תו' נהימניה במיגו דאי בעי מחיל, כתב הרמב"ן בהוספה דהוי מיגו

מה שנקטנו דלר"נ ודאי נותנין גזל הגר לבע"ח של הגר ולא לכהנים, דלא גרע מהיכא שהגר חי, וכ"ה משמעות הכתוב דכתיב ואם אין לאיש גואל לבתר ונתן לאשר אשם לו, הרי שאם יכול ליתן לאשר אשם לו לא קרינן ביה שאין לו גואל, מיהו אכתי צ"ע בזה לפי שתלוי בדין גבו קרקע, ואם יש חילוק אם לגזלן יש רק קרקע, עוד יש לדון בזה להסוברים שהמלוה השני יכול למחול ולהפקיע השעבוד, א"כ גם במת הגר פקע השעבוד לפמ"ש בשו"ע סי' ס"ו סל"ז דגר שמכר שטרותיו ומת פקע השעבוד, והיינו דכל שיכול למחול ש"מ ששעבוד הגוף שלו, וכשמת פקע שעבוד הגוף וממילא גם שעבוד נכסים, ועי"ש בש"ך ס"ק קי"ח בשם הריטב"א שלא פקע השעבוד אע"פ שבירו למחול, וביאר הטעם משום דנעשה כנשתעבד בהדיא לכל מאן דאתי מחמתיה, אבל בלא זה פקע השעבוד, וכ"נ מהא דיורש מוחל, שאם א"צ את היורש לשמור על החוב הדין הוא שלא יוכל למחול, והי' ראוי לרבנן לתקן מכירתם שבמת ליהוי כגר שמת, ולא יזכה היורש כדי למחול], אבל למ"ש בשו"ע בשם סה"ת דפקע השעבוד, א"כ ה"ה בשעדר"נ להסוברים שיכול למחול.

וי"ש להסתפק גזל מן הגר חמץ ועבר עליו הפסח ומת הגר דלענין כהנים נחלקו בזה רבא ור"נ ב"ק ק"י ב', ופסק הרמב"ם כרבא דאינו יוצא יד"ח בהחזרת החמץ, ומה הדין בשעדר"נ דלכאורה המלוה הראשון אין לו שעבוד על החמץ כלל, ואפי' יקבלנו לא הועיל כלום, וא"כ כשיאבד החמץ מן העולם יתחייב לשלם דמיו, או"ד כיון שרוצה להחזיר החמץ עצמו שוב אין לחייבו יותר, וצ"ע בסוגיא דב"ק שם.

וי"ש להסתפק בדין החומש כששילם הקרן לבע"ח של הגר, האם משלם החומש לכהנים, או"ד אין חומש לכהנים אלא כשהקרן לכהנים, וול"ד לחמץ ועבר עליו הפסח דמיקרי

אמת בודאי תמחול כעת, ולא הוי פסידא טפי
אם נאמין לה.

ובמה שתירצו תו' והר"י דלא נחא ליה
למחול ולהפסיד חובו, יש לדון
דבפשוטו כשטוען אמנה הוא זה מודיע כן
ללוה שטוען כן כדי שלא יגבוהו ממנו, וא"כ
גם יכול להודיעו שאין מחילתו מחילה
אמיתית, שאם הלוח גזלן יטען ג"כ אמנה
הוא, ואם אינו גזלן ידע גם שאין מחילתו
מחילה, ואפשר דגם בזה אמרינן ליה אם
האמת כדברין תמחול כעת, אבל לגבי כח
המיגו באמנה הוא, הדין נקבע לפי טענתו בלי
תיאום עם הלוח, ובמשה"ק מההיא דב"מ י"ל
כמש"כ לעיל ע"ד הר"ן ואפשר שזה בכלל
תירוצם.

ג. **שם** תוד"ה וכגון, ואם נימא דמכירת
שט"ח אינה אלא מדרבנן כו' וכן
משמע בפרק מי שמת כו' ויש לדחות כו'
לשון הגמ' בב"ב שם משמע שהחילוק בין
דאורייתא לדרבנן, שאם החילוק בין ירושה
למכירה, הרי לא הזכירו מזה בגמ' כלום, וגם
הקושיא מעיקרא ליתא, דכיון דמשום ירושה
אתינן עלה מה לי מדאורייתא מה לי מדרבנן,
ולא הול"ל עשאוה כשל תורה אלא דכירושא
שויה רבנן, וממילא אפי' מדרבנן אינו יכול
למחול.

ובאמת צ"ב אם רבנן תיקנו שתועיל מכירה
לשטרות למה תקנוה לחצאין שיוכל
למחול, וכ"ז שלא מחל יהיו השטרות קנויים
לו, ואף אם מתו המלוה והלוה גובה הלוקח,
ואפשר שלא רצו לחדש דבר שאינו כלל,
דהיינו להעביר השעבוד ללוקח, אבל כח
תפיסה בשטר לגבות בו אין זה מחודש כ"כ,
והחשיבו זכות הקונה ככח שעבוד, מדחייבו
את המוחל מדין מזיק שעבודו של חבירו,
דהיינו דשלא כדין הוא מפקיע זכותו של
קונה, אלא דבהכרח פקע החוב במחילתו, כיון
שא"א למכור השעבוד.

במקום חזקה דמה שתח"י אדם הרי הוא שלו,
וה"ה בתופס מטלטלין ואומר שאינם שלו דלא
מהימן במיגו דאי בעי יהיב להו, והרי בנתינתו
פקע שעבוד מהמטלטלין, וכ"כ הרמב"ם בפ"א
ממלוה ה"ד דלא מהימן, וכ"כ הטור סי' צ"ט
ס"י והובא ברמ"א ס"א אבל הביא חולקים
בדאיכא מיגו ועי"ש בש"ך דלא מהימן, אבל
מדברי התו' משמע דמהימן, וכ"כ הרשב"א
בשם רבינו יונה ליישב קושית תו' משום דלאו
מיגו מעליא הוא למחול, וש"מ דמהימן במיגו,
והש"ך בסי' מ"ז סק"ו כתב דהתו' ג"כ מודו
במטלטלין בעין, ורק בשטרות ס"ל דמהימן
במיגו, דסו"ס מחוסר גבייה ונאמן שלא
להחליט הלוח כבע"ח, מיהו אכתי צ"ב מנ"ל
לתו' להקשות כן בפשיטות דיש לחלק בין
שטר למטלטלין וברמב"ן ורשב"א מבואר
שאינן לחלק ביניהם.

ויש לעי' אמאי לא אמרינן ליה אם האמת
כדברין דאמנה או פרוע הוא, הרי בידך
למחול כעת, דלפי דברין לאו מידי עבדת,
ולמה אנו צריכין להשתמש בכח מיגו, ולדון
אם זה מיגו טוב, הרי אפי' אם זה מיגו טוב,
יש להעמידו במבחן שיאמר בפירוש שהוא
מוחלו גם לצד שהשטר הוא טוב, וכל מיגו
בעלמא נאמר כשכעת א"א לו לנהוג כן,
ונראה מזה שאין טענה זו מחובת ב"ד, ואמנם
אם לא יאמינוהו ב"ד יכול לנהוג כן, אבל
הדין נקבע לפי טענתו מיד, שאפי' אם מת
ואינו יכול למחול או שאינו רוצה למחול,
נקבעת נאמנותו בטענתו מיד, ואם יש לו מיגו
נאמן, ולא נקבע לפי המבחן אם ימחל כעת.

והר"ן כתב דמיכסיף למחול ולהפסיד למלוה
הראשון, ולכאורה כשטוען אמנה הוא
זה לא מיכסיף למחול, אלא דבזה י"ל כמש"כ
דאמרינן ליה שימחול כעת, ולגבי הנאמנות
שהי' יכול למחול בלי לטעון אמנה מהני
טענה זו דלא נחא ליה למחול, מיהו
במשה"ק הר"ן מההיא דב"מ שודאי תמחול
לבעלה יש ליישב כמש"כ דכשטוענת שהשובר

הרמב"ן הוכיח מסוגיא דב"ק פ"ט ב' דאמרינן שהאשה יכולה למחול לבעלה כתובתה, אע"פ שחייבת לניזק דמי נזקה, והרשב"א דחה דהתם כבר קיבל הניזק דמי נזקו בזה שמכרה לו כתובתה בטובת הנאה, והרויח שקנה כתובתה בדמי נזקו שהוא הרבה פחות משווי הכתובה, ואם לא הי' קונה הכתובה הי' מקבל רק דמי נזקו כשנתגרשה, ועכשיו מקבל כל הכתובה, ועמש"כ להלן דבגמ' משמע שלא פקע החיוב של החבלה וכשמחלה חזר לשעבודו הראשון, וזה כדעת הרמב"ן.

והנה להרשב"א נמצא שרק ע"י שמכרה כתובתה לניזק יכולה למחול, וא"כ הניזק מפסיד טובא אם יקנה כתובתה בטובה, [שו"ר בגליון הגרע"א ז"ל על הש"ך סי' פ"ו ס"ק י"ח שהקשה כן מאי אמרינן דאי תמחול לית ליה פסידא הרי מעיקרא לא היתה יכולה למחול משום דמשעבדא ליה מדר"נ], אבל גם להרמב"ן עיקר מאי דאמרינן דכל לבעלה ודאי מחלה היינו להפסיד ללוקח, אבל להפסיד לעצמה לא אמרינן דמחלה, וא"כ חשש מחילה נובע רק מהמכירה, ומ"מ קשה להרשב"א קושיית הגרע"א ז"ל מ"ט אמרינן דלא מפסיד אם תמחול, והרי מפסיד טובא, וזו קושיא קצת גם להרמב"ן שאם יקנה ותמחול יפסיד יותר, אלא דע"כ חזינן דובני אינשי שטרות, ולא חיישי למחילה.

והר"ן דחה הראי' דהתם קודם זמן פרעון ליכא לדרי"נ, שלא נאמר אלא שבשעת פרעון מוציאין מזה ונותנים לזה, ולכן עכשיו יכולה למחול לבעל, וזה כמש"כ לעיל שהרי יש ללוה רשות לשלם למלוה קודם זמן הפרעון, ולא יוכל המלוה הראשון לתבעו כלום, ועוד דכיון דשעבודיה דבעל ספק הוא, לא זכה הניזק בנכסי הבעל לענין שלא תוכל למחול, וכ"כ הריטב"א.

והנה תו' והראשונים ז"ל נקטו לפ"ז דבשעדר"נ כיון דמדאורייתא משועבד לו אינו יכול למחול, והרמב"ן כתב ע"ז ולא מסתבר, והיינו משום דיותר זכות יש ללוקח השטר משעדר"נ, דבדר' נתן לא נגרע מזכותו של המלוה השני כלום, שזכות הגבייה בידו כדמעיקרא, אלא שנתנה תורה גם זכות למלוה הראשון לתבוע, אבל במכר שטרותיו הרי נתן כל זכותו ללוקח, וא"כ הדין נותן דבדדר"נ בודאי יכול למחול, שלא נתנה תורה למלוה הראשון אלא שעבודו של שני, אבל לא מנעה מן השני למחול, הגע עצמך הרי שבייש אדם את הלוה ויכול לתבעו בושת, האם אינו רשאי למחול לו ולהעביר על מדותיו, [מיהו י"ל דבכה"ג כלא חל חיוב מעיקרא דמי], ואפי' נתחייב לו לא דיינינן ביה דינא דגרמי על מחילתו, כיון דלא ברי היזיקא, דשפיר יפרע לו מנכסים אחרים כשיהיו לו, ול"ד למוכר שמחל, שאין ללוקח אלא שטר זה, ואף בלא מימרא דשמואל ידענו שיכול למחול, שלא חידשה תורה בדר"נ דינים בכחו של המלוה, אלא אמרה שנכסי הלוה של הלוה משועבדים למלוה הראשון, והיינו כשהוא חייב לו.

ותדע דלהפוסקים שביש נכסים ללוה ראשון אין מוציאין ממלוה שני, הרי ודאי שבאותה שעה הוא יכול למחול לו, ולא יאמרו שמחילתו בטלה כשלבסוף לא הצליחו לגבות משאר נכסים, ואע"פ שהשעבוד קיים, שאם גבו יתומים קרקע בחובת אביהם בע"ח גובה מהם, אע"פ שהיה לאביהם נכסים ליפרע מהם, וש"מ דזכותו של המלוה קיימת גם לענין מחילה, וכן הדין במחל קודם זמן הפרעון, דכיון שאפשר שיהיו לו נכסים בזמן הפרעון אינו יכול לעכב מחילתו, כמו שאינו יכול לעכב על הלוה מלפרוע למלוה תוך זמנו, ומחילת המלוה כפרעון הלוה, שו"ר בזה בספר מרן זללה"ה ב"ק סט"ו ס"ק כ"ח ע"ד הש"ך סק"ה.

מיד, ויכול למכרו לאחרים ככל מכירת שט"ח, ובמתני' דפגיעתן רעה משמע שאין שום אפשרות גביה בחיי בעלה, ולהרמב"ן מתפרש הטעם מפני שיכולה למחול כתובתה גם באופן הב', ולהרשב"א הטעם מפני שאין זכות לגבות מחיים בכח שעדר"נ כאופן ב', ורק מכח מכירת האשה שייך כן.

ול"שון הרמב"ן נראה דנהי דהאשה מכרה כתובתה לניזק וכבר נפרע חובו בזה, אבל כיון שכבר הי' שעבוד עליה ועל נכסי הבעל קודם שמכרתה לו, הדין נותן שלא יפקע כח שעדר"נ מן הכתובה, שהוא מקבל הכתובה עם כח השעדר"נ שיש לו עליה, ואע"פ שנתנתה לו בזול במחיר של טובת הנאה מספק, מ"מ לא הפסיד כח השעבוד שהי' לו על נכסי הבעל לכתובתה, וההוזה היא רק בגלל הספק, אבל אינה מפקעת כח שעבודו לגמרי, שהיא מכרה לו מה שיש לה ולא הפקיעה ממנו מה שיש לו כבר בכתובתה מדאורייתא, דלא אמרו מכירת שטרות דרבנן אלא מפני שאינה יכולה להעביר לו כח השעבוד שלה, אבל אם מכח שעדר"נ יש לו כח שעבוד, א"כ המכירה רק מסייעת בכחו, ולא מפקיעתו, שו"ר בתומים שם סק"י שכ"כ, ובקצה"ח סק"ו השיג ע"ז, ובהגהות אמרי ברוך הסכים לדברי התומים, מיהו אין לו שעדר"נ אלא כפי ערך החבלה, ולא כפי כל ערך הכתובה, עי"ש, ועמשנ"ת עוד בזה לקמן סק"ג.

ול"פ"ז י"ל שגם בסוגיא דב"מ פ"י הרמב"ן דחיישינן שהיתה חייבת ממון ונתנה כתובתה בפרעון החוב כההיא דב"ק, וכיון שכבר חל שעבוד נכסים על נכסי הבעל לבע"ח של האשה, א"כ אע"פ שמכרה לו כתובתה לא פקע השעבוד שיש לו על נכסי הבעל, שלא רצה להפקיע זכותו בקנין זה, אלא לקנות את הספק מיד בפרעון חובו, אבל לא למעט בזכויות שהיו לו קודם לכן בנכסים אלו מדאורייתא מכח שעדר"נ, והש"ך שם

ברם יש לעי' למה לא מחייבין לה שתמכור כתובתה לניזק באחריות, שאם תמחול תחזיר לו מעותיו, דהשתא אין לחוש שתמחול, [א"נ בתנאי שאם תמחול יבטל המקח, וכע"ז הקשה הגרע"א ז"ל ע"ד הש"ך], ועוד דכיון דמשעבדא ליה לניזק מכח האחריות, הרי לא תוכל למחול להסוברים דשעדר"נ אינה יכולה למחול, וראיתי בקצה"ח סי' ס"ו סק"מ שכתב דבכה"ג שקיבלה אחריות אינה יכולה למחול, ויעוי' בתו' ב"ק פ"ט ב' שכתבו שא"א לחייבה לתת שעבודים לניזק שלא תמחול, ועמש"כ להלן דבאמת פשוט הגמ' שאם תמחול יחזור חוב החבלה עליה וצ"ע.

והרמב"ן כתב עוד שכ"מ בשנים אוחזין גבי מצא שובר, ולכאורה שם ליכא שעדר"נ כלל, דכיון שמכרה כתובתה הר"ז ככל מוכר שט"ח שיכול למחלו.

ואפ"ר דהרמב"ן סבר דקושי' הגמ' שיגבו לניזק השעבוד של הכתובה מדין שעדר"נ, דהיינו לא מכירת שטרות אלא ליתן לו כח גבייה מדר"נ, ונפ"מ שיוכל למכרם לאחרים, ומוזה הוכיח הרמב"ן שאפשר למחול שעדר"נ, ובזה לא יפסיד הניזק אם תמחול לבעל, כי נשארת חייבת לו נזקו, והיינו דשמעינן מינה דאף בשעדר"נ יכול למחול, כתבנו זה עפ"מ"ש בהגהות אמרי ברוך על הש"ך בביאור דברי הר"ן שהוכיח שאין הכונה שיתנו ללוקח כח גבייה כיון שעדיין לא הגיע זמן פרעון, וע"כ דמכירה ממש קאמר, וממילא פקע שעדר"נ.

שו"ר בספר מרן זללה"ה ב"ק סט"ו סק"ט"ו ג"כ עד"ז, ותוכן דבריו ז"ל דיש שני אפשרויות להגבות לניזק כתובתה מיד, א' למכור לו ספק של מאתים בחמשים זוז, ואז פקע כל חובו ע"ז, ב' ליתן לו זכות גביה מן הבעל במקום האשה, מכח שעדר"נ בלי הסכמת האשה, וכשיגבה מאתים יפסיד מאתים, אלא דמ"מ כבר זכה בתשלומי נזקו

הניזק בגביית כתובתה כיון שתשלם לו דמי כל השטר, וי"ל בזה דכיון שמוחלת מיד קודם שנתברר אינה משלמת אלא שוויה כעת, וזה כדמי חבלתה, מיהו עיקר הדבר לפרושי שמעתין משום דד"ג ק"ק, דבפשוטו עיקר החשש שתמחול הוא למ"ד שהיא פטורה, אבל אם צריכה לשלם למה תמחול ותפסיד לעצמה, וכ"ש שא"א לומר דודאי מחלה, [שו"ר במהרש"א דאכתי לא מיתוקמא שמעתין כר"מ עי"ש], ובתו' כתובות פ"ו א' כתבו שתמחול להרויח ההפרש שבין דמי המקח לדמי כל הכתובה, אבל זה שייך רק כשיודעת שתקבל כתובתה, וכל לגבי בעלה מיירי כשהיא תחתיו ועדיין הספק במקומו.

ואפשר שמוכרת כתובתה לצד שתגיע לידי גבייה, אבל אם לא תגבה תחזיר לו מעותיו, מחיוב אחריות או מקח בתנאי, דהיינו או שתקבל עליה אחריות שאם תמחול תשלם לו הפסדו, או שמעיקרא המקח בתנאי שיגיע לידי גבייה, ולכן הנחבל אינו מפסיד כלום, והלוקח מפסיד שמוציא מזומנים ונשאר תלוי בגירושין או במיתת הבעל.

ועכ"פ נראה בגמ' שלא יפסיד הנחבל שקנה כתובתה בחובו כל חובו במחילתה, אלא שיחזור הנחבל כמו קודם מכירתה, וימתין עד שתתגרש, וא"כ מבואר בגמ' דלא פקע שעדר"נ ואפ"ה יכול למחול וכדעת הרמב"ן, והרשב"א יפרש כדעת תו' דלא חשיב פסידא, אבל לא נתפרשה לנו כונתם וכמש"כ לעיל.

מיהו אכתי גם הרמב"ן שהביא משמעתינ שאפשר למחול בשעדר"נ, משמע שאם מחלה לבעל פקע כל החוב גם השעדר"נ, ובגמ' משמע שהמכירה פקעה וחזר הנחבל לחובו הראשון, דהא אמרינן דלית ליה פסידא ולא נשתנה כלום רק טירחא דב"ד, וא"כ חזינן ששעדר"נ אינו נמחל, ורק מה שנוסף במכירה נמחל, או דמיירי שלוקח הכתובה בתנאי שאם

הביא קושיא זו בשם מהרש"ל, דניחוש שלותה כדי כתובתה וא"כ כתובתה משועבדת לבע"ח, אלא דלא קשיא ליה כשמכרתה לבע"ח שלה דלדידיה פקע השעבוד, אבל לדעת הרמב"ן כשבע"ח קונה שטר מן הלוה, אין כונתו למעט בכח שעבודו שכבר ה' לו קודם לכן.

ויש להוסיף שהרא"י היא מסברא, מ"ט לא חיישינן שהיא חייבת מעות לאדם אחר ומפקעת זכותו ע"י השובר, וע"כ דיכולה למחול חובה, ואמנם במכרה כתובתה ההפסד ברור יותר, אבל ע"כ שבכלל תשובת הגמ' דאיתא לדשמואל היינו גם בכה"ג.

לשון הגמ' ב"ק שם דאי מחלה לגבי בעל לא קא מפסיד כו' צ"ע כמשה"ק תו' דודאי מפסיד כל חובו ע"י מחילתה, ומה שתירצו צ"ב דבגמ' משמע שיש לו ריוח ממכירה זו והרי לצד שתמחול אין לו כלום, ועכשיו בלא"ה אינו מקבל אלא זכות לעתיד, [אא"כ נאמר שהוא ימכור זכותו לאחר], ועו"ק דאמרינן דאטרוחי ב"ד בכדי לא מטרחינן, ומה שייך ענין זה כאן, הרי אם גבו ב"ד כתובתה ונתנוה לניזק הרי הועילו שנפטרה מחובתה, ואמנם הפסידה לניזק והול"ל דלא מפסדינן ליה בכדי, ובדוחק י"ל שאין אדם משלם על כתובה כזו דקרוב שתמחול אלא מעט מעות, ולא מטרחינן ב"ד על הריוח המועט לניזק, וזה מתיישב קצת לפי הגרסא דאיהו לא יהיב ולא מידי שאינו מפסיד מעות מכיסו, ומ"מ ל"מ כן, וגם הו"ל לפרושי שקנה הכתובה רק בתנאי אם לא תמחול.

ואפשר לפרש הסוגיא לבתר דקי"ל שהמוחל חייב משום דינא דגרמי, ואפ"ה לא מפסדינן ללוקח מעותיו שבידו ושיצטרך לגבות נזקו ממנה כשתתגרש, וה"נ במכרה לניזק אם תחזור ותמחול לבעל תצטרך לשלם לו דמיהם וחזר דינו כניזק שמפסיד באשה, מיהו עדיין לא נתיישב לדעת הרמב"ן שהמוחל משלם דמי כל השטר, דשפיר הרויח

שכבר פרעו שמעון לראובן, וזכה ראובן בכח גבייתו מלוי, ה"ה בקרקע בשעדר"נ שכבר גבה ראובן כח זה משמעון בתורת פרעון ושוב אינו יכול למחול, שזה כמשכון שקיבל שמעון מלוי.

ועוד יש לעי' מה הדין בשמעון שמכר חוב שיש לו על לוי לראובן בתורת פרעון, וחזר ומחל ללוי, דנחי דאינו יכול למחול שלא יגבה ראובן מלוי, אבל אכתי חובו של שמעון על לוי נמחל, וא"כ ראובן שהלוח מנה לשמעון ושמעון בחמישים, שאם לא מחל שמעון לראובן החוב בחמישים, שאם לא מחל שמעון ללוי הי' ראובן גובה מלוי מנה, ועדיין חייב לו שמעון חמישים, אבל אם שמעון מחל ללוי, א"כ פקע זכות המכירה של מאה בחמישים, וחזר ראובן לגבות רק מכח השעדר"נ שהי' לו בתחלה, וא"כ הוא גובה רק מאה במאה, ונתעוררתי לזה מבני יוסף נ"י.

ולפ"ז כשהאשה מכרה כתובתה לנחבל ומחלה כתובתה לבעל אפי' אם השעדר"נ לא נמחל, לא הרויח הנחבל כלום, כיון שכח המכירה בטל במחילתה, ונשאר לו רק זכות הגבייה דמעיקרא של מאתים במאתים כמו קודם המכירה, וא"כ כשאמרו בגמ' דכל לגבי בעל ודאי מחלה, אם הדין דשעדר"נ לא ניתן למחילה לא ירויח הבעל כלום במחילתה, וגם הנחבל לא ירויח כלום במכירתה שקיבל כתובתה, ובפשוטו ככה"ג אין לחשוב זה כמחילה לבעלה אלא לעצמה, שרק היא תרויח במחילה זו, שתפקע מכירתה ויגבה הנחבל כתובתה מאתים במאתים ולא מאתים בחמישים, ולכאורה אין לה כח להפקיע מכירתה לטובת עצמה, מיהו כיון שהיא לא תוכל שוב לגבות מבעלה, ע"כ חיילא מחילתה.

[שוב] העיר ב"א ה"ר שלמה נ"י דאפשר שאם מכר שמעון ליהודה חוב של לוי ומחלו,

תמחול יבטל קנינו או באחריותה וכמש"כ לעיל, ולפ"ז באמת נמחל כל חוב הכתובה, ונשאר לנחבל שעבוד על האשה משאר נכסיה ומהכתובה השניה שיכתוב לה, ומה"ט לא פקע השעדר"נ לגמרי, כיון שהיא עדיין חייבת לנחבל, ומזה הוכיח הרמב"ן דמהני מחילה, ומצינן למימר שהמחילה הועילה רק על הזכות הנוסף שהי' לו מחמת מה שמכרה לו, ואפשר שאין מחילה לחצאין וכיון שחל לגבי נפשה פקע כל חיוב הכתובה.

ועוד צ"ב בלשון הגמ' השתא נמי לא קא יחבה ליה מידי, דהול"ל דכי מחלה חזר לדינו כקודם מכירה, ולגרסא שבשטמ"ק דלא יחייב לה ולא מידי נחא, [עשטמ"ק שמזה בא רש"י לאפוקי, ול"ג דהשתא נמי אלא דהא לא יחייב לה], דכלפי הלוקח מן השוק שמוציא מעות למקחו ומפסידים שלא יוכל לגבותם עד שיהא לה ממה לפרוע, כנגד זה קאמר שהנחבל אינו מוציא מעות כעת, ושפיר זוכה את הספק בלי הפסד, שאם תמחול יחזור לכדמעיקרא קודם המכירה.

ד. **עוד** בענין שעדר"נ אם ניתן למחילה.

יש לעי' להסוברים שא"א למחול במקום שעדר"נ, מה הדין כשמחל השני לשלישי, דהיינו ראובן הלוח לשמעון ושמעון הלוח ללוי, ומחל שמעון ללוי, דאמרין שעדיין החוב של לוי לראובן קיים, שאין שמעון יכול להפקיעו במחילתו, מ"מ מה הדין משמעון לגבי לוי, ובפשוטו חל המחילה, כגון שפרע שמעון לראובן ממקו"א, דתו לא מצי שמעון לתבוע מלוי, ולא אמרין דבאותה שעה לא חל המחילה כלל.

ונמצא שכשגבה ראובן מלוי נפטר שמעון מחובו כלפי ראובן, ואע"פ שלשמעון אין כח תביעה על לוי, מ"מ ראובן גובה מכח שמעון, דלגבי זה לא הועילה מחילתו של שמעון, כמו במשכון של לוי שנתנו שמעון לראובן שאינו יכול למחול כנגד המשכון,

של ראובן מלוי שכבר פקע כל חוב, וכן אם פרע שמעון לראובן, וש"מ שזכות זו היא רק כלפי ראובן].

ולשון הגמ' ודאי משמע שחל המחילה לגמרי ופקע כל החיוב של הבעל, והרמב"ן הוכיח מזה דמהניא מחילה לשעדר"נ, ונתבאר לעיל שלא פקע כל החוב של החבלה במכירת הכתובה כיון שהשאיר לעצמו זכות השעדר"נ שהי' לו מעיקרא, וע"כ דמהניא מחילה גם לשעדר"נ.

מיהו אם החבלה חמשים ואין לו שעדר"נ אלא על חמשים, א"כ כשמחלה לבעל על המאתים, ממילא לא יקבל אלא חמשים, שעל המאה וחמשים חל המחילה דליכא שעדר"נ, ושוב אין לה אלא כתובה חמישים.

ובני יוסף נ"י העיר דמשמעות הראשונים ז"ל שאפי' אם החבלה חמשים ומכרה לו כתובת מאתים בחמשים, אפ"ה אינה יכולה למחול כלום, כיון שמשועבד לו מדר"נ כח הגבייה של החוב, והוא גובה את זה במחיר ששוה כעת, כמו שאם יש לה שטר חוב על אחרים, והוא בא לגבות השטר משעדר"נ שהוא גובה אותו במחיר ששוה כעת, ולא רק שיש לו זכות לגבות בזמן הפרעון, וכיון שהוא גובה ממנה את שעבוד החוב אינה יכולה למחול כלום, וזהו שהשיב הר"ן כתובות י"ט א' שאין כח שעדר"נ לגבות השט"ח כעת במחיר של עכשיו, רק זכותו לגבות כשיגיע זמן הפרעון, וא"כ את המכירה של עכשיו ודאי יכולה למחול, וכמש"כ לעיל דכשמוחלת לבעלה פקע זכות המכירה, ולא הרויח הנחבל כלום אף אם נשאר לו זכות השעדר"נ לגבות חבלתו בזמן הפרעון, מיהו לשון הר"ן משמע דמה"ט דליכא השתא שעדר"נ מהניא מחילתה לגמרי, כמו כל מוכר שט"ח, אף אם לא פקע השעדר"נ לענין זמן הפרעון של הכתובה.

ובאמת בגמ' ודאי משמע שהנדון בפריעת כל החוב, ולא באופן שהחבלה כגד כל

עדיין נשאר ליהודה כח מסוים שנשאר לשמעון כלפי ראובן, וה"נ יכולה למכור לנחבל את הזכות שיש לה בחוב גם לאחר המחילה שמחלה לבעל, שהרי הנחבל ימשיך לגבות מהבעל מכח השעדר"נ שיש לו שזה לא נמחל, וד"ז הוא גובה מכח האשה, וכח זה יכולה למכור לנחבל שלא תפטר מחוב חבלתה כנגד כל הכתובה אלא כדמים שמכרתה לו, מיהו י"ל שכבר אינה יכולה למכור זכות זו שכבר נתרוקנה לנחבל, וכאילו כבר נפרע חובו מדר"נ, ושוב אין בכחה למכור לו, ונפ"מ אם האשה היתה גר שמת, דהיינו שבמקום האשה הי' הלוה האמצעי גר, והוא מת אם הראשון גובה מהשלישי בלא כח האמצעי, וא"כ גם מכירת האמצעי אינה כלום, אבל אם במת פקע השעבוד, ע"כ דמכחו קאתי ויכול ג"כ למכור, ובני יוסף נ"י השיב בזה שאין לנחבל זכות לתבוע מהאשה שתמכור לו את הכתובה לאחר שמחלה דחשיב כאילו כבר גבה אותה מכח שעדר"נ, שהרי היא כבר מחלתה לגמרי, ומה שלא נמחל זהו מכח זכייתו של הנחבל, ואינו בדין שיתבע ממנה לחזור ולמכרה לו, מיהו יתכן דכיון שמכרה לו קודם המחילה זכה בכולה, ונשארת לנחבל בחלק שלא נמחל, וירויה בגבייתו שגיבה שוה מאתים בחמשים, ומהו הוכיח הרמב"ן שגם השעדר"נ נמחל ופקע, - ויש להעיר עוד שאם נשתעבד שמעון לראובן לאחר שמכר שטרו ליהודה הדין נותן שלא יחול שעדר"נ על שטר זה, ויכול שמעון למחול ללוי, שאין לראובן זכות בחוב ששייך ליהודה כעת, אע"פ שהוא רק מדרבנן, וכיון שכח השעבוד לחוד לא משתעבד מדר"נ, ה"ה שאין שמעון יכול למכור זכות זו לחוד לא לראובן ולא ליהודה, שעיקר קיומו של זכות זו הוא רק מה ששייך כבר לראובן, ולא ניתן להעבירו גם אם צריך כחו של שמעון כדי לגבות החוב, וצע"ע בכ"ז, ואם מחל ראובן לשמעון חובו, אין שמעון יכול לגבות זכותו

הכתובה ונפרע מקצתה, וכ"מ בראשונים שפי' דליכא הכא שעדר"נ כהרשב"א או כהר"ן, מ"מ מיירי בגמ' בגביית כל חוב החבלה, ודוחק לומר שכונת הרמב"ן להוכיח מאופן ששעבוד חבלתו ככל הכתובה וגובה מקצת חבלתו, ואע"פ שהאמת דמתני' משמע פגיעתן רעה לגמרי שא"א לגבות כלום, מ"מ בגמ' משמע דמהדרינן לאשכוחי שלא תהא פגיעתה רעה כלל ויקבל כל החוב, ומרן זללה"ה שם פירש דלהרמב"ן הקושיא שיגבו לו הכתובה בכח שעדר"נ, ויגבה בזה כל חובו, אלא שלא יוכל להשתמש בזה כעת אלא למכירת מאתים בחמישים, עי' לעיל סק"ג.

ה. בקושיית תו' כתובות שם דליהמניה במיגו דאי בעי מחיל, ותרצו שא"א למחול כשזכה במלוה מכח שעדר"נ, יש לעי' תינח כשהגיע זמן הפרעון, אבל אם קודם זמן הפרעון יכול למחול, ה"נ נהימניה דאמנה הוא זה, ופשטות הגמ' דלא מהימן כלל, ואפשר לדחות דסתמא הנדון כשבאין לגבות בשטר, שאז טוען המלוה אמנה הוא, אבל אם גובין השטרות מהלוה, א"כ מיירי שפיר שהמלוה בא לתפוס השטרות שביד הלוה לגבות בהם בהגעת הזמן, כיון דלית ליה נכסי אחריני, וכעת יכול למחול, ולהרמב"ן דלא אלים מיגו לאורועי שטרא ניחא, וכן אם אמר שטר אמנה הוא כשהיו לו נכסים אחרים, דבאותה שעה א"א לגבות מהלוה מדר"נ, הדין נותן דנאמן בלא מיגו, וגם מהני מיגו כיון שיכול למחול כעת.

בעיקר הדברים שנקטו תו' דיותר יש למחול שט"ח שמכרו משעדר"נ, יש גם סברא איפכא דאפי' מאן דלית ליה דשמואל מודה דבשעדר"נ יכול למחול, שלא נתחדש בשעדר"נ אלא שמוציאין מזה מה שחייב לזה, אבל לעיקר החוב הכל תלוי במלוה ידידה, ואם המלוה האמצעי דהיינו שמעון לא עשה פרוזבול לא מהני פרוזבול דראובן, ול"ד

למוכר שט"ח דסגי בפרוזבול של הלוקח, וכ"ה בשו"ע סי' ס"ז סל"ח, שהגבייה נמסרה ללוקח, וקרינן ביה לא יגוש, ואם מחל הלוקח היא מחילה, ושפיר חייבתו תורה לשמט, אבל ראובן שמחל ללוי לא הפסיד חובו, אלא שעבוד זה, ויגבה חובו משמעון כשהיו לו נכסים, ולא שייך פרוזבול דראובן, אלא אם שמעון מחל, ולכן ה' נראה דלדעת הרמב"ן דמהני מחילה בשעדר"נ, היינו אפי' למאן דלית ליה דשמואל במוכר שט"ח, ומה שכתב הרמב"ן דרב פליג אדשמואל, היינו דאם ס"ל שאין למחול שעדר"נ, כ"ש שאין למחול שט"ח, אבל ודאי י"ל דשט"ח עדיף משעדר"נ, אבל לשון הרמב"ן משמע שדינם שווההיינו מפני שכבר ישעבד חוב זה לבע"ח ידידה, ונתינת השעבוד כמכירה דמיא.

מזה דיוורש מוחל יש ללמוד דגר שמת פקע חובו, דאם איתא שבגר החוב נשאר ביד הלוקח, ה' ראוי שיתקנו כן חכמים גם ביש לו יורשים, ובריטב"א קדושין כתב בשם הרא"ה שהמוכר משתעבד לכל מאן דאתי מחמתיה כ"ז שלא ימחול, ולכן בגר כיון שלא מחל נשאר השעבוד דמעיקרא מכח הגר, אבל הדברים מחודשים דאם החוב מתקיים בלא הלוה, ה' ראוי שיקבעו כן חכמים בכל מכירת שטרות, ואם צריכין את הלוה לקיים השעבוד א"כ גם בגר שמת פקע השעבוד, ולפ"ז להרמב"ן דמהני מחילה בשעדר"נ ה"נ במת הגר פקע השעבוד, ולא יוכל להשיב גזל הגר לבע"ח של הגר, ודלא כמש"כ לעיל סק"א במשמעות הכתוב, מיהו לדעת הרשב"א ב"ק מ"ט ב' דהזוכה בנכסי הגר גרע מיורשים, כיון שזכה הבע"ח בשעבוד הנכסים קודם שזכה הזוכה, משא"כ ביורשים שהתורה זיכתה להם מיד, [והדברים מחודשים, דבפשוטו יותר נשאר החיוב על היורשים שממשיכין כח אביהם מגוף הנכסים של גר ומהזוכה בהם, מ"מ] לדידה שייך שיועיל תשלום הגזול גר ונשבע לו, לבעל חובו של הגר שמת.

דניסן, [ומ"מ יש חילוק שאם מהני פרעון למוכר מדין מחילה הרי הוא כמזיק שמשלם ממיטב, ואם מהני פרעון למוכר מעיקר הדין, א"כ נשאר עליה חיוב אחריות ללוקח, והרי המוכר חייב לשלם ללוקח כדין חוב, ואמנם אינו נפטר בדמי המקח כאחריות, שהוא כקיבל המעות עבור הלוקח, מ"מ דינו ככע"ח].

מיהו לגבי האשה יש חילוק שאם נפרעה בניסן משלמת ללקוחות דמי מכירת כתובה, ואם נפרעה בתשרי משלמת להם דמי כל הכתובה כפי מה ששילם לה הבעל, חדא משום דקי"ל כר"מ דדאין דינא דגרמי, ומשלמת כל מה שהפסידה להם, ועוד דכיון שקיבלה הפרעון לידה חייבת להחזירו ללקוחות, דממונא דידהו הוא, שרק לאחר שקבלה המעות פקע החוב, ומ"מ שפיר יהבינן ליה לבעל שאין הלקוחות מפסידין בנתינת השובר לבעל.

ואכתי יש לעי' כי מוטו לקוחות לגבות מן האשה כמה היא חייבת לשלם להם, דבפשוטו לא מהימנא לומר שמחלתה או נפרעה קודם שמכרה, שהרי בשעת מכירה הודיעה שאינה פרועה, וגם אינה נאמנת לומר שמחלה מיד לאחר המכירה, בשעה שהכתובה היתה שוה רק כדמי המכירה, וא"כ הדין נותן שתשלם כל דמי הכתובה, ואם השובר הי' יוצא מתחלה מיד הבעל היתה נאמנת לומר שנפרעה בניסן, וא"כ כשנותנין השובר לבעל אם נאמין לו שהי' בידו מתחלה נמצא שמפסידין ללקוחות, ואם נשאירו ביד ב"ד לא תהא נאמנת ותשלם כל דמיה.

ונראין הדברים דלגבי נאמנות האשה אף אם נשאיר השובר ביד ב"ד לא נגבה ממנה אלא דמי מכירה שקיבלה מן הלקוחות, דכיון שהשובר מסייע לה שנפרעה קודם המכירה, אין לחייבה יותר, ואע"פ שבלא שובר אינה נאמנת לומר פרועה הוא, דאפי' אם השטר בידה כתב הרמב"ן כתובות י"ט א' דלא

ולדעת תו' והראשונים דשעדר"נ א"א למחול, לכאורה הטעם לפי שכבר זכה בשעבוד נכסי הלוה, ומדאוריתא אף המטלטלין נשתעבדו למלוה הראשון, ומדברנו שאין שיעבוד על מטלטלין, אם מת הלוה תלוי אם גבו קרקע או מטלטלין, ולפ"ז בגר שמת עדיין נשאר שיעבוד על הקרקעות של הלוה, אבל כיון שיכול לפרוע במטלטלין, יכול לזכות בחוב ע"י שיגבה מטלטלין לחובו, ואמנם אין למי לזכות המטלטלין, אבל אין כח במלוה הראשון להכריחו ליתן קרקע.

מיהו בנשבע לגר ומת ובא לגבות חוב בקרקע צ"ע אם יכול ליתנו ללוה הראשון, או שכבר נקבע חובו לכהנים, דכיון שזכותו של הלוה לזכות בחוב לעצמו, נהי דהשתא הוי עליה חיוב השבה להוציא הגזל מתח"י, מ"מ פקע זכותו של מלוה ראשון, כיון שמכח החוב יכול לפרוע מטלטלין, וא"כ לצריך לשלם לכהנים, מיהו כיון דמדאוריתא יש שעבוד גם על מטלטלין, י"ל שלא הפקיעו חכמים זכותו של מלוה ראשון, ולא חל דין תשלום לכהנים, ומצותו לשלם למלוה ראשון בקרקע, אם יש לו קרקע שהיתה בידו בחיי הגר.

ו. **ב"מ** י"ט ב' וליחוש דילמא כתבה ליתן בניסן כו' ואתא למטרף לקוחות שלא כדין, פי' שלא יתן להם החוב או הקרקע שמגיע להם, ויש לעי' אכתי הבעל פטור מלשלם ללקוחות אפי' אם פרע רק בתשרי, דסו"ס פקע החוב קודם שבאין לתבוע חובה ממנו, ותיריך הש"ך בס"י סו"ס דאה"נ לבתר דידעינן דחזר ומחלו מחול, לא גרע מחילה שמחלתו האשה מחמת פרעון למחלתו מרצונה, אבל השתא קיימין קודם שידענו דמחלו מחול, וא"כ הבעל שפרע לאשה צריך לחזור ולפרוע ללקוחות, ולפ"ז לגבי זכותו של הבעל אין חילוק אם נכתב בניסן או בתשרי, וכמו שיכולה לכתוב שובר כעת וליתנו לבעל ויפטר מהלקוחות ה"ה דמהדינן ליה שובר

דכשאמרה פרועה היא כמאן דאמרה מחול לו דמי.

ואפשר לפרש כונתו דלענין שלא יוכלו לגבות מהבעל, הרי אמירת פרועה היא כמחילה דמיא, ולכן אפשר להחזיר לו השובר דלא מפסדי לקוחות מידי, דהא דמהניא מחילה של המוכר, הוא משום שהחוב שלו הוא, והלוקח גובה מכחו, וכיון דאמר פרוע הוא שוב א"א לגבות חוב זה, שכבר הודה שאין כאן חוב, ולענין תשלומין גם אם תמחול כעת בפירוש תשלם רק דמי המכירה, כיון שאומרת שכבר נפרעה קודם המכירה, והשובר מסייע לה.

ולפ"ז אף אם נימא דמדיון מיגו אתינן עלה שפיר דמי, שאין המיגו מתפרש שתמחול כעת שטר שלא נפרע, אלא שתחזור ותאמר כעת הריני מוחלת שטר זה כי מעיקרא פרוע הוא, ובכח"ג תשלם רק דמי המכירה, ולגבי להחזיר השובר לבעל כמאן דאמרה הכי דמי, אבל לשון הרמב"ן משמע שאין יתרון אם תאמר כן בהדיא שמוחלת גם כעת, אלא כיון שאמרה פרוע הוא כאמרה מחול הוא, וכשאמרה מחול הוא כאומרת הריני מוחלת דמיא, וה"ה אם אמרה אמנה הוא, וכ"מ ברמב"ן כתובות שם דאמנה ופרוע שוין, וכיון דהתם לא מהימן אע"פ שיכול למחול להרמב"ן, ש"מ דרק מכח השובר מהימנא הכא, או שנחלק דמדינא דגרמי לא מחייבינן לה אף בלא שובר וכמש"כ לעיל, וכבר כתבנו דמחודש לומר כן, דכיון שגובין בשטר זה, ראוי לחייבה גם מדינא דגרמי בכל שויו, ורק מפני שהשובר מסייע לה פטורה.

ועדיין אין דברי הרמב"ן מיושבים לפי מה שחזר בו בכתובות שם, וע"כ שדבריו כאן הם קודם חזרה, שפירש סוגיא דהתם כמ"ד חזר ומחלו אינו מחול, אבל למ"ד מחול נאמן ושפיר י"ל דכמחילה דמיא, אבל

מהימנא במיגו דמחילה דהוי מיגו במקום עדים, וכ"ש דלא מהימנא כשמכרתו, מ"מ בדאיכא שובר דמסייע לה מהימנא, ולכן אף שהשובר ביד ב"ד לא נפקא מספיקא ופטורה.

ואפשר דדוקא מפני שחיובה משום גרמי פטרינן לה מספק, דבלא שובר כשאומרת שנפרעה חיובה רק משום גרמי, דאנן ידעינן רק מחילה והיא אומרת שנפרעה בניסן, וספק גרמי פטורה, (דאין לחדש שנפרעה בתשרי בלא ראיה), וכ"נ מדברי הרמב"ן דפטורה מכח טענתה לחוד, דכיון דכח החוב נתבטל בודאי או מכח פרעון או מכח מחילה, הו"ל ספק גרמי ופטורה, משא"כ כשהשטר בחזקתו דלא מהימנא לומר שפרוע או אמנה הוא, וגובין בשטר זה כמבואר כתובות י"ט א', אבל לגבי הבעל שחיובו מן הדין לא מהימן בלא שובר לטעון פרעתי, ובעינן לנאמנותה מכח המחילה, ועדיין צריך יישוב דסתמות הדברים שהמוכר שט"ח לחבירו וחזר ואמר מחול הי' מעיקרא לא מהימן, ואע"פ שאמירת מחול הוא מעיקרא כאמירת מחילה עכשיו חשיבא עכ"פ מדין הודאת בע"ד, מ"מ יש לחייבו בתשלומין כדהשתא ורק מכח השובר נעשה הדבר ספק, ולפמשנ"ת להלן דדברי הרמב"ן כאן קודם חזרתו בכתובות שם, נראה עיקר כפי' קמא דבלא שובר לא מהימנא, למסקנת הרמב"ן שם.

הרמב"ן הביא מקשים מ"ט מהימנא במיגו דמחילה, הרי צריכה לשלם מדינא דגרמי, והוכיחו מזה דמדינא דגרמי משלם רק כמה שהפסיד הלוקח, דהיינו המעות שנתן ולא כמה ששוה הכתובה כעת, והרמב"ן דחה דחיוב דגרמי משום גרם היזק, וא"כ משערין כמה ששוה בזמן הנזק, ולא דמי אחריות של מקח טעות, וכשמוציא שובר שנפרעה בניסן משלמת רק כמה שקיבלה מהלוקח, והרמב"ן כתב דלאו משום מיגו אתינן עלה, אלא

צ"ל דכיון דמסייע לה שובר מהימנא, וכמש"כ, וזה כדי ליישב דאף בדקיימי לקוחות מהימנא, וכ"כ הראב"ד הובא בסמוך.

ובספ"ת הביא דעת ראב"י והעיטור דבאמר מלוה פרוע הוא נאמן, ורק באומר אמנה הו"ל נגד עדים, שמבטל ענין השטר, אבל פרוע שטרא לגוביינא קאי, אבל בשם הראב"ד כתב דלא מהימן, ודוקא משום שובר דמסייע לה מהימנא, [והוסיף עוד מתשובותיו דבפני הלוח הוא מחילה, ושמעתיך שלא בפני הלוח, וזה צ"ע דהא באשה מיירי בפני הבעל דקתני ינתן לבעל, ואפשר לומר דאה"נ ה"ה בלא שובר], ועי' חדושי הרא"ה ותלמידו רבינו קרשקש בכתובות שהזכירו מיגו שיקנה השטר לאחר דהו"ל מטלטלין בידו ופקע השעבוד, או דמרווח ליה זימנא לזמן רחוק, והסכימו דמיירי בהחזק השטר בב"ד שהוא כשר, ותו לא מהימן לומר אמנה הי' עי"ש.

למסקנתו שם דפרוע לאו כמחילה דמיא וגובין בשטר זה, ה"נ יש לפרש בסוגיין דלאו כמחילה דמיא, ואפ"ה נאמנת כיון שלא תצטרך לשלם יותר היכא דהשובר מסייע לה, שו"ר דבאמת בחזרתו פי' הרמב"ן דטעמא דמהימנא בשמעתיך משום דלא ידעינן שמכרה, ולכן סמכינן על מיגו דמחילה.

וכן הרשב"א בכתובות שם הביא דברי הרמב"ן במסקנתו, שכתב ליישב שמעתיך דלא חיישינן שמא מכרה בכה"ג שיכולה למחול וליכא ריעותא, אבל אם לקוחות לפנינו ואמרה פרוע הוא לא מהימנא, וכתב דלא משמע הכי התם, והרשב"א כתב דנדחוק דנתינת השובר כמחילה אבל אמנה אינה כמחילה, ופרוע הוא כשובר חשיב, אבל ברמב"ן מבואר דפרוע כאמנה, [ואע"פ שהזכיר בתה"ד מיגו דפרוע לכאורה ה"ה פרוע], וע"כ ליישב דהרמב"ן מיירי קודם חזרה, ולמסקנא

סימן ז

בסוגיות דמעות וחליפין – בפרק הזהב

תוכן הענינים

סימן א בסוגיא דמעות ומשיכה

סימן ב מ"ז א' ב' במה קונין רב ולוי, כל הסוגיא, ביסוד קנין חליפין

סימן ג מ"ד א' מתני' כל המטלטלין כו' מ"ו א' ב' כל הסוגיא

סימן ד מ"ז א' מוכר לי באלו כו' כל הסוגיא

סימן ה מ"ה ב' מ"ו א' אין מטבע נעשה חליפין כל הסוגיא

סימן ו בגדר קנין חליפין

סימן ז מ"ז ב' ד"ת מעות קונות כו' מ"ח א' ע"ד ב'

סימן ח מ"ח א' דין מעות שאין ראויין לקנות אם יש מי שפרע, דין מעות אם מחייבין במטלטלין, ובסוגיא ע"ז ס"ג א'

סימן ט מ"ח ב' אודועי מודעינן ליה כו', ב"ק ע' ב'

דין מטבע ונסדק ושף מטבע של חבירו, נדפס בב"ק...

בענין טבעא ופירא, נדפס במעשר שני...

סימן א

בסוגיא דמעות ומשיכה

מפתחות

א. בכורות י"ג א' ישראל שנתן מעות לעכו"ם בבהמתו כדיניהם כו' בביאור לשון כדיניהם. שם מה עמיתך בחדא אף נכרי בחדא, ביאור הענין. שם ב' ע"ס הגמ'. שם רבינא אמר כו' ביישוב הדבר איך שנה התנא משך והכונה לא משך.

ב. ע"ז ע"א ב' ואי אמרת משיכה כו' בדין גזלן אי הוי כמציאה ומתנה או דעדיף מינייהו. אם שייך לחייב הגזלן מכח חשיבות הממון אצלו אע"פ שלא זכה, ולענין קניני גזילה בכה"ג. לדעת תו' דמשיכה קונה במתנה ומציאה אם ה"ה בגזלן פחות משו"פ. לדעת הרמב"ן דיד וחצר קונין בנכרי אמאי לא נוקמה לדרי' בהכניסה לחצירו או לידו. בדין קנין יד אי בעי בתוך ידו ממש או דסגי במה שידו שולטת.

ג. בדין יד וחצר אם קונין במקח כשלא נתן מעות, ובחילוק שבין יד וחצר למעות ומשיכה.

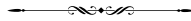
ד. כ"מ מ"ט א' ההוא גברא כו', אם איכא מי שפרע גם במקום שלא קנו המעות מדאורייתא. שם שקול זוזך, י"ל דכ"ז שהמעות בעין כיון שיכול לחזור לא הוחלט אצלו קנין המעות. שם א"ל רבנן כו' אם רבא פטר להו גם מחיוב מי שפרע. בדברי הרי"ף דכ"ז שלא קיבל מי שפרע המעות ברשותו.

ה. מ"ח א' נתנה לסיטון מעל, בהא דנקט סיטון. אם יש חילוק בין ר"י לר"ל היכא דחזר בו הלוקח.

ו. מ"ח א' נתנה לבלן כו' עיקר הרבנותא שמעל בנתניה לבעל אומנות שלא הפסיד עבורו. שם וספר הא בעי למימשך תספורת, בביאור ענין המשיכה בזה.

ז. ע"ז ס"ג א' וכי אמר לה בטלה זה כו' אם שייך לומר דאע"פ שהביאה מחיבתו מ"מ לא חשיב אתנן. בהא דאפותיקי משוי ליה אתנן אם מתפרש כפשוטו. בדעת הרשב"א בזה. עוד בהא דאפותיקי משוי ליה אתנן, בדברי הראשונים בזה. ביאור החילוק בין שביעית ואתנן לבין הקדש ומע"ש ופרי שני. בהא דהקדים לו דינר שנתפס קדו"ש בדינר אע"ג שהי' יכול ליתן דינר אחר.

ת. בהא דכסף אינו מחייב את הזהב החילוק בין מטבע לשאר מטלטלין. הטעם שמעות אינם מחייבים תמורה כמקח ואע"ג שנטל מעותיו של חבירו, ובהא דבהקדים מעות נמי אינן מחייבין. החילוק בין זהב לגבי מטלטלין לבין זהב לגבי כסף. שכירות פועל אם חשיב כמעות או כמטלטלין. מלוא מעות ע"מ לשלם חטים אם חשיב כפוסק לקנות חטים או"ד מלוא עדיף. ביישוב הא דיש מי שפרע על הקדמת מעות לפירות אע"ג דלא שייך קנין מעות בפירות שאינם בעולם. בגדר הדברים מתי חשיב הלואה ומתי חשיב מקח ונפ"מ בזה. בחילוק בין מעות למקח של מטלטלין, ובהא דחל קדושת מע"ש ושביעית על מעות אע"ג דלא הוו מידי דאכילה.

בכורות י"ג א' ישראל שנתן מעות לעכו"ם בבהמתו בדיניהם כו' בביאור לשון בדיניהם

א. בכורות י"ג א' אריב"נ אר"ל משום ר"א ישראל שנתן מעות לעובד כוכבים בבהמתו בדיניהם אע"פ שלא משך קנה, לשון בדיניהם צ"ב, דהול"ל בתרויהו קנה סתמא, ואח"כ לפרושי מ"ט שכך הוא דיניהם שפסקה להם תורה, שהרי גם בלא תיבת בדיניהם מובן שזה דין מיוחד בנכרי.

ואין נראה לפרש שבא לומר שאם קיבל עליו לדון בדיני ישראל לא קנה עד שימשוך, דזה מיושב אם נימא שיש כאן דין מיוחד בקיבל עליו דתירתי בעינן, ולא קנה במשיכה לחוד בלא מעות, ודקרא דמיד עמיתך, וממכר לעמיתך, אשמועינן דלנכרי לא קנה במשיכה לחוד ואפי' קיבל עליו, ור' אושעיא בא לומר שיכול לקבל עליו להחמיר שלא יקנה עד דאיכא תרוייהו, אבל לקמן ב' אמרו בגמ' בקיבל עליו לדון בדיני ישראל א"ה מעות למה לי, וש"מ דבידו לקבל עליו להיות לגמרי כישראל, ואין להזכיר כאן ד"ז, שזו כהתחייבות חיצונית, ויש ליישב בזה דכיון דישראל אינו יכול לקבל לדון כנכרי ונכרי יכול לקבל לדון כישראל שייך להזכיר ד"ז, ונראה דלא מיירי שהתנו שיהא בדיניהם, אלא

בדיניהם אדלקמיה קאי, וה"ק בשנתן לו מעות בבהמתו בסתמא הרי בדיניהם הדין הוא דאע"פ שלא משך קנה, וזה מפורש בתורה כך דדוקא עמיתך, וא"צ להתנות בזה כלום.

ואפ"ר דבאמת בדיניהם היינו דיני נכרי בנכרי שדיניהם בכסף, דקנין משיכה נתחדש בקרא דמיד עמיתך, וכיון שמיעטה תורה את הנכרי, הרי הוא נשאר בדיניהם שהי' להם קודם מתן תורה שקנין בכסף, אבל קשה למה לא הזכיר אביי מזה כלום ביישובו.

שם מה עמיתך בחדא אף נכרי בחדא, ביאור הענין

שם מה עמיתך בחדא אף נכרי בחדא, ביאור הדברים דיש מעלה לכסף שהמוכר נסתלק לגמרי, וכמו קנין קרקע, אבל במשיכה בלא כסף חסר גמירות דעתו של מוכר, ולעומת זה במשיכה הכל ברשותו, ואם קבעה תורה חילוק בין גוי לישראל היינו ביתרון של הקנין לסמוך על הישראל שיקנה במשיכה שזהו הקנין המושלם ולא יחוש המוכר למעותיו, הרי"ז מלמד שאין לסמוך על הגוי, ואין להצריך בגוי תרתי, שאין לחדש שני קנינים בזא"ז, וממילא אין לתת לנכרי יתרון לקנות בשני אופנים, דמפני גריעותו לא ניתן

לו קנין משיכה, ועוד דכסף ומשיכה שניהם נעשין בזא"ז בדרך כלל, ואין להמציא שני אופנים לקנין, דודאי יש שלב עיקרי שהוא המכריע לקנין, ולא מסתבר דלנכרי תרוייהו שוין.

שם ב' ע"ס הגמ'

שם ב' מיתיבי הלוקח גרוטאות כו', אפי' למ"ד דמכירה לא הוי ביטול, אבל אם מוכרה בין הגרוטאות ודאי הוי ביטול, דקרוב הדבר שהלוקח לא ירגיש שיש שם ע"ז, ומשו"ה מוקמינן לה בע"ז נ"ג א' כשהמוכר לא ידע שיש שם ע"ז, ומשכח"ל בסרסור שקנה גרוטאות ומכרן, והבעלים שמכרה לו אפשר שנפלה לו בטעות לתוך הגרוטאות, או שגנב כל מיני מתכות, באופן שלא ביטלה, ולפ"ז מובן ג"כ שלא יהא מקח טעות, כיון שהלוקח ידע שהמוכר הוא ספסירא ואינו יודע מה יש בין הגרוטאות, ואדעתא דהכי זבין.

שם ומצא בהן כו', לשון הברייתא משמע שמשך הגרוטאות וכשהם אצלו מצא הע"ז, ובא להחזירה, ולשון יוליך הנאה לים המלח ולא קתני יוליכה ליה"מ, י"ל דקמ"ל אפי' החזירה וקיבל דמיה יוליך הנאה ליה"מ, שו"ר דבע"ז נ"ג א' ע"א ב' הגרסא יוליך ליה"מ, והיינו הע"ז עצמה, ורש"י שם נ"ג א' גרס יוליך הנאה, ומפרש יוליך ע"ז עצמה.

שם ואי אמרת מעות קונות כו' א"ה מעות ל"ל כו', בסברא יש מקום לומר דישאל נוכרי נותנין עליהם חומרי שניהם דבעינן תרוייהו שאין הישראל מפקיע מהנכרי שלא כדינו, ואין הנכרי מפקיע מישראל שלא כדינו, אלא דקרא דמיד עמיתך מתפרש בישראל ונכרי, וממילא מבואר דשלא בעמיתך ג"כ בחדא.

שם הב"ע שקיבל עליו לדון בדיני ישראל, יש לעי' אכתי איך הוא קונה בקנין שאין

לו כח בזה, ואפשר דבאמת הנכרי אינו קונה, אבל הישראל שפיר קונה ממנו במשיכה, שהוא יכול לקבל עליו לחובתו אבל לא לזכותו.

שם איבעי לעיוני והדר מימשך, אפשר דדוקא בע"ז ביד גוי שאפשר לבטלה, והישראל בקניתו אוסרה לעולם בזה אמרינן שאם לא עיין הפסיד, משא"כ בישראל מישאל.

שם רב אשי אמר מדרישא כו' ואידי דתנא רישא כו', נראה דרב אשי מוקים לה בלא מקח טעות, וכגון שידע הלוקח שהמוכר ספסור ולא ידע מה יש בהם ואדעתא דהכי לקחם, מיהו קשה מה ראה התנא לשנות בסיפא משך אטו רישא, וי"ל דהתנא לא נחית לאשמועינן איך קונין מגוי, אלא דין איסור הנאה כשלקח בטעות, והר"ז מתפרש כדין ידוע שמעות קונות ולא משיכה, ולכן הדין דלאחר משיכה יכול להחזיר, וכיון שכן לא חשש מלהזכיר משיכה גם בסיפא, דהא סתמא כשדנים על להחזיר היינו כשנטלם לידו ובא להחזיר, לכן נוח לשנות הכל כשמשך.

שם רבינא אמר כו' ביישוב הדבר איך שנה התנא משך והכונה לא משך

שם רבינא אמר מדסיפא כו' ורישא ה"ק אם לא נתן ולא משך יחזור, יש לתמוה איך שונה התנא משך והכונה לא משך, וי"ל דמשך דרישא היינו שלקח הגרוטאות לידו ולא משיכת קנין, דע"כ בהכי מיירי שלקחן לידו וראה שיש בהן ע"ז, דהא קתני הלוקח ומצא, ואם ה"י רק דבריו לקנות אין שונין לשון זה, מיהו כיון שעשה כן קודם נתינת מעות הר"ז מתפרש משיכת בירור ולא משיכת קנין, והענין כמש"כ בדבר אשי דהתנא לא נחית לאשמועינן דיני קנינים, אלא לומר דאין מחוסרי אמנה בנכרי בדברים, אבל במעות לחוד הוי מחוסרי אמנה, או חמור מזה, נ"ו גם כונת תו' י"ד א' כמבואר בשטמ"ק כאן אות ג' בשם תו"ח, ולכן שנה שאם לא נתן

הממון לא בא לרשותו, ולחייבו מכח הנגזל ליכא בפחות משו"פ.

ואפשר לומר דעיקר הראיה מהסיפא דבא חבירו ונטל ממנו נהרג עליו, וזה לא יתכן רק אם הראשון זכה בגזילה, שהרי הישראל מחל, ואין שום צד לחייב את האחרון אא"כ הראשון זכה, אבל הגזול מן הבעלים אין קושיא שחייב אע"פ שלא זכה.

ולפ"ז יש לפרש דמעיקרא הקשו כמש"כ לעיל מ"ט חייב הרי הישראל מוחל, ואם מפני שיש בזה חשיבות לגזולן הרי לא זכה בה, ומשני משום דצעריה לישראל וכדמשני סנהדרין נ"ז א', וזה אמת גם לצד שמשיכה קונה בגוי, שהחייב לא נקבע בגלל הריוח של הגזולן אלא בגלל הפסד של הנגזל, ולשון לא ניתן להשבון משמע שזכה בה הגזולן, ולהכי מפרש אינו בתורת השבון, ולא למימרא שא"צ להשיבו לבעליו, שהרי אם הוא בעין הרי הוא של הישראל, אלא שאין ד"ז חיוב המוטל על הגזולן, ולאפוקי מלשון לא ניתן להשבון דמשמע שזכה ואין לו אפשרות של השבה, שאם זכה הרי הישראל מחל, ושוב אינו שלו.

וכבר נתבאר כן בספר אאמו"ר זללה"ה בשמעתין, ועי"ש במה שהועתק מספר סנהדרין, ויש לשלב שני הדברים יחד, דודאי הגזול פרוטה חייב אע"פ שלא קנה דבהכי חייבה רחמנא, ובכתובות ל"א ב' נחלקו בזה ר"א ורבינא, לענין חיוב אונסין, ולרבינא חייב בהוצאה מרשות בעלים גם בלא קנין, ולענין חיוב מיתה בכך נח אפשר דלכו"ע חייב בהוצאה לחוד, מיהו לענין קניני גזילה לכו"ע בעינן מעשה קנין, ויתכן דחיוב האונסין מכניסו לרשותו, א"נ כיון שמתחייב באונסין הו"ל כמתנה שקונה במשיכה לענין שינוי ויאוש.

והקשו בגמ' מ"ט חייב על פחות משו"פ הרי אצל הישראל אין זה ממון, וע"כ

מעות ולא משך מותר לחזור בו, אע"פ שהם בידו וצריך להחזירם, דזו לא היתה משיכת קנין רק משיכת בירור, וסמך התנא דממילא מובן דמיירי כשעדיין לא חל הקנין.

ע"ז ע"א ב' ואי אמרת משיכה כו' בדין גזולן אי הוי כמציאה ומתנה או דעדיף מינייהו

ב. **ע"ז ע"א ב'** ואי אמרת משיכה בעובד כוכבים אינה קונה אמאי נהרג, יעוי' בתו' שהקשו דישראל נמי לא קנה הגזילה להיות שלו, ויש להוסיף דהא לר' יוחנן דמעות קונות ד"ת, הרי משיכה אינה קונה בישראל מדאורייתא, ואפ"ה גזולן חייב באונסין וקונה בשינוי וביאוש וש"ר, ואף לרבינא דס"ל כתובות ל"א ב' דחייב באונסין בהוצאה מרשות בעלים בלא קנין, מ"מ אינו זוכה לקנות בשינוי אלא בקנין, וזה ילפינן מקרא דאם לאו כעין שגזל קנה בשינוי ומשלם דמים.

ולדעת תו' לעיל א' ד"ה פרדשני דבמציאה ומתנה לכו"ע קונין במשיכה, י"ל דה"ה בגזולן נהי דלא קנה טפי ממו"מ להיות כשלו, אבל לקנות זכות גזולן בחיוב אונסין ובקנין בשינוי י"ל דמהני, דאוקמה רחמנא ברשותיה כנגד החיוב אונסין, ובזה הו"ל כמציאה ומתנה כיון שהזכויות כנגד החיובים, ואפשר דלכו"ע עדיף גזולן ממציאה ומתנה כיון דאוקמה רחמנא ברשותיה, ועי"ז הו"ל קנין משיכה כקנין יד וחצר.

אם שייך לחייב הגזולן מכח חשיבות הממון אצלו אע"פ שלא זכה, ולענין קניני גזילה בכה"ג

ועיקר הראי' מר' יוחנן היא מזה שדנים את הגזולן על פחות משו"פ לפי חשיבותו אצל הגזולן, אע"פ שאינו ממון אצל הנגזל, ונמצא שכל חלות החיוב מגיע מכח חשיבות הממון אצל הגזולן, ואם הגזולן לא זכה בממון כלל מפני שאינו קונה במשיכה, לא שייך לחייבו מכח חשיבות הממון אצלו, שהרי

לחצרו לאחר שהישראל מחל, הרי בקנין השני כבר אין מעשה גזל, שאינו מצער את הישראל, ואין כאן שיעור ממון לחייב עליו, מיהו אכתי קשה בא חבירו ונטלה הימנו דסתמא היינו לאחר שכבר זכה בה, וי"ל דאין לסתום שחבירו נהרג אם כשנטלה ממנו מיד קודם הקנין של יד או חצר אינו נהרג.

בדין קנין יד אי בעי בתוך ידו ממש או דסגי במה שידו שולטת

מידו עיקר הענין שנקטו בגמ' דהוי משיכה ולא יד צ"ב, דסתם גניבה ביד היא, ומרן זללה"ה הצריך שתהא כולה בתוך ידו, באופן דהו"ל כמאן דפסיק, אבל מה שתופס ומגביה בידו ובולט סביב אינו בדין יד, [ואכתי י"ל שנהרג על המשהו שבתוך ידו], ובסברא ה' נראה דכל שידו שולטת בו והוא תפוס כולו בכח ידו זהו קנין יד, אע"פ שבולט בצדדים, כמו שלוקחין לולב ביד, ואין חסרון במה שהוא בולט, שזוהי לקיחה מעליא, וכן מצינו בפסוק אם המצא תמצא בידו הגניבה משור וגו', וכן בגונב נפש כתיב ונמצא בידו, ופי' הרמב"ן עה"ת שנוטלו על כתפו, וש"מ דכל כה"ג מיקרי יד.

בדין יד וחצר אם קונין במקח כשלא נתן מעות, ובחילוק שבין יד וחצר למעות ומשיכה

ג. בדין יד וחצר אם קונין מדאורייתא במקח כשלא נתן מעות, בדברי הריטב"א ב"מ מ"ז ב' בשם הרמב"ן מבואר בפשיטות דיד וחצר קונים לעולם לכו"ע, ולא מצאנו חולק בד"ז, ואף דלתו' שמשכיכה קונה במתנה ובמציאה, א"כ אין מקור לחלק בין משיכה ליד וחצר, שהרי ראינו שאין חולשה בכח הקנין של משיכה, וכל המעכב הוא זה שלא שילם את המעות, וא"כ כמו שמשכיכה אינה קונה במקח, ה"ה יד וחצר, אבל לא מצאנו מי שמפקפק בכח קנין יד וחצר בשום מקום.

ונראה ביאור הדברים דכמו שמוכן שדבר שנשתקע בבית הלוקח זמן מרובה הרי

דאזלינן בתר הנכרי, וכיון שלא זכה אין סברא ללכת לפי הנכרי, ומשני דבאמת לא זכה וחייב משום דצעריה לישראל, וא"כ השני שגזל ממנו אינו גזלן, אלא ש"מ שהראשון זכה בו, והשני גזול ממון שחשוב לראשון.

לדעת תו' דמשיכה קונה במתנה ומציאה אם ה"ה בגזלן פחות משו"פ

ויש לעי' לדעת תו' דבמתנה ומציאה קונה במשיכה, נהי דגזלן חשיב כמכירה וכמ"ש תו' ד"ה ומאי שנטילה בע"כ כנטילה בלא תשלום חשיבא, אכתי בפחות משו"פ שהישראל כבר מחל, בדין הוא שיקנה במשיכה דהשתא הו"ל כמציאה, ושפיר מתחייב השני כשנטלה ממנו, ואפשר דכ"ז שהחפץ בעין אין מחילה להוציאה מרשותו, ואע"פ שמחל מלתבוע את הגזלן אבל אינו מקנהו לגזלן בכח המחילה, ועוד י"ל דמשמע לגמ' שהוא חייב מכח משיכה קמייתא, כגון שלא החזיק בה לאחר גניבתו, וחבירו נטלה מלפניו דג"כ חייב, שאין לחדש שדינו של ר' יוחנן רק כשהיה קנין נוסף.

לדעת הרמב"ן דיד וחצר קונין בנכרי אמאי לא נוקמה לדר"י בהכניסה לחצירו או לידו

ומדד"ט ל"ק לדעת הרמב"ן דיד וחצר קונין בנכרי לכו"ע, א"כ נוקמה לדר"י בהכניסה לחצירו, או לתוך ידו דסתם גניבה בידו, דמימרא דר"י מתפרשת שבאותו אופן שיש דין גזל בישראל בפרוטה, יש דין גזל בנכרי בפחות משו"פ, ואם מיירי רק במאורע מיוחד הו"ל לפרושי, ואע"פ שיד אינו מאורע מיוחד, מ"מ לא הו"ל למיסתם נהרג עליו וחבירו נהרג עליו, אם ד"ז בפחות משו"פ הוא באופן שונה משו"פ.

וראיתי בספר מרן זללה"ה בכורות סי"ח (ג') סק"ד שכתב דלא בעי לפרש בקנה ביד ובחצר, שאם הקדים המשיכה ואח"כ הכניסה לחצר לא מיחייב, שכבר נשלם צערו של ישראל במשיכה הראשונה, וכשמכניסה

נקבעה בעלותו ואין קנינו תלוי במעות, כך הדין בקנין יד וחצר, דכיון שהלוקח מוגדר כמוחזק שכל מה שתחת יד אדם הרי הוא שלו, בזה המציאות הפקיעה את בעלותו של המוכר, ולא הוצרכנו לגדרי קנינים אלא במצב שהמוכר עדיין מוגדר כמוחזק, ורק המעשה קנין מוציאו מרשותו, וזהו קנין מעות ומשיכה, אבל יד וחצר משוי ללוקח מוחזק ואינו כמוציא מן המוכר.

ובזה מובן הא דקים ליה לר"י שאם יש קנין נוסף לבר ממעות הר"ז משיכה, ולא יד וחצר, דבעינן קנין שמעביר בעלות מכח דין קנין, ואילו יד וחצר קובעים מציאות אחרת, שהלוקח נעשה מוחזק, ובוה א"צ כ"כ לחידוש של מעשה קנין, ואין בכלל זה קנין אגב וחליפין שהוא מחדש מעשה לצורך הקנין, והפשוט מתפרש בדברים שנעשים בסדר הרגיל של המקח, ממתי הוחלט הקנין, והיינו כסף ומשיכה.

ולפ"ז יתכן דבמציאה והפקר זוכה גם ע"י משיכה לחוד, דכיון שאין החפץ ברשות בעלים אחרים, הרי הוא נעשה מוחזק במשיכה לחוד, משא"כ במתנה דבעינן הכנסה לרשותו, למ"ד שרק מעות קנות ד"ת, וכוליה קרא רק בקנין שמיד עמיתך, משא"כ בהפקר דלא שייך מעות, שאינו בכלל מיעוטא דמיד עמיתך.

ב"מ מ"ט א' ההוא גברא כו', אם איכא מי שפרע גם במקום שלא קנו המעות מדאורייתא

ד. **ב"מ מ"ט א' ההוא גברא** דיהיב זוזא אשומשמי, פשטות הדברים שלא לקח שומשמין מסויימין, אלא הקדים מעות לקבל שומשמין, והיינו דאמרי ליה אח"כ לית לן שומשמי, ולא אמרו נשרפו שומשומיך, [מיהו לקמן ב' מצינו יהב זוזי אחמרא דמתפרש דבר מסוים שהרי בעו למנסביה דבי פרזק רופילא], ולפ"ז לא היו כאן מעות שקונות מדאורייתא, שהרי עדיין אין החפץ

הנקנה מבורר, ואפ"ה אמרינן דמקבל עליו מי שפרע כשחוזר בו, וכ"כ תו' ס"ב ב' ד"ה אע"פ, וכ"מ ע"ד ב' ביהב זוזי לנדוניא שלא לקח דבר מסוים, מדאמרו אי פסקת עמו כשער הגבוה, ואם כבר קנה הנדוניא עצמה, לא שייך להזכיר שער הגבוה שכבר קנאם במחיר של אותו היום, וכן לעיל ס"ג ב' האי מאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא, דהתם לא היו החטים בזמן הפסיקה, ואפ"ה אמרינן דמקבל מי שפרע, וכ"ה בשו"ע סי' ר"ט ס"ו (בשם הרמב"ם), ועי"ש בפ"ת באריכות שנחלקו בזה הסמ"ע והש"ך והקצה"ח והנה"מ ועוד.

וי"ש לעי' מגלן דאיכא מי שפרע גם במקום שאין המעות קונות, הרי לעיל מ"ז ב' אמרינן אא"ב מעות קונות משו"ה קאי באבל, הרי דלר"י לא קאי במי שפרע אלא כשמדאורייתא קנה, דאם גם ר"י מודה דדברים ואיכא בהדיהו מעות חמירי טפי, א"כ מאי קושיא לר"ל, ואפשר ליישב דלר"י תיקנו מי שפרע להיכא דמעות קונות, ואגב זה תיקנו לכל האופנים שיש נתינת מעות, כגון בפסיקה [ובמעות של מלוה דעת הרמב"ם פ"ז ממכירה ה"ד, דאיכא מי שפרע והראב"ד חולק וכ"כ המ"מ בשם הרמב"ן והרשב"א, ובשו"ע סי' ר"ד ס"י שתי הדעות, דהא חזינן בדאורייתא דמעות אלימא לקנות, והיינו משום דמעות שאינו ראיות לקנין גרע טפי, והרמב"ם שם סבר שקונין במלוה, שסיים שם דה"ה בקרקע, וא"כ חזינן דלכו"ע מעות שאינן יכולות לעשות קנין אין מחייבין במי שפרע], וזה מוכיח שמעות חמירי מדברים, ושפיר ראוי לקבל מי שפרע.

מידו יש לשאול מנין קים לגמ' ד"ז בפשיטות, ואפשר דמדל"ל נשמע לר"י, שהרי לר"ל ודאי ראוי להשוות כל עניני מעות אע"פ שאינן קונות לר"י, דסו"ס כולם שוין דהו"ל רק דברים ואיכא בהדיהו מעות, וכיון דר"י ור"ל לא נחלקו בפרטי הדינים מדלא אמרינן מאי ביניהו, ש"מ דלכו"ע קאי בהו

במי שפרע, [וכן דייק במלחמות לענין נשרפו, דליכא ביניהו מידין].

שו"ר לעיל [בשיעורים אות ז' באריכות בזה].

שם שקול זוז, י"ל דכ"ז שהמעות בעין כיון שיכול לחזור לא הוחלט אצלו קנין המעות

שם שקול זוז, משמע שנשאר מעותיו עצמן, שאם כונתם שקול זוזי אחריני תמורת מעותיך, הרי לא זכה במעות הללו כלל, ואין כאן גדר של שמירה על מעותיו, ולמדנו מזה שכ"ז שהמעות בעין אע"פ שיש לו רשות להשתמש בהם, מ"מ כיון שיכול לחזור בו לא הוחלט אצלו קנין המעות, דמשעה שהחליט המוכר [או הלוקח] שאינו רוצה למכור, נאסר לו להשתמש במעות, ונשאר מעותיו של לוקח, ואמנם קשה א"כ מ"ט מעל לר"י, וצ"ל דרבנן קבעו שלכל דיני התורה יחשב כממונו של לוקח, אע"פ שכבר הותר המוכר להשתמש במעות, וזה מביאו לידי מעילה, אבל כשחזר בו כאילו חזר למפרע אע"פ שא"א להחזיר למפרע, מ"מ מכאן ולהבא דינו כלמפרע והו"ל מעות שלו.

שם איגנוב אתו לקמיה דרבא כו', משמע שהנודן אם הם כש"ש וחייבין על גניבה, אבל באונסין ודאי פטורין, דכיון שחזרו בהם אין להם רשות להשתמש במעות ואפשר שכ"ז שלא החזירו המעות יכולין לחזור בהם ולקיים המקח, ולכן הו"ל שומרי שכר.

שם א"ל רבנן כו' אם רבא פטר להו גם מחיוב מי שפרע

שם א"ל רבנן לרבא והא בעי לקבולי עליה מי שפרע א"ל ה"נ, בפשוטו מתפרש שהם הבינו שרבא פטרו בלא כלום, והשיב להם דכלפי חיוב התשלומין מדין שומר לאחר חזרה פטרן, אבל מה שחייב מי שפרע על עצם החזרה לא פטר להו, ורש"י פירש דאמרי ליה שעדיין הדבר ספק אם ההפסד ללוקח או למוכר, והשיב רבא דאה"נ אם לא ירצו לקבל מי שפרע הוא שחייב, אבל אם קיבלו מי

שפרע מהני למפרע לפטרם מן השמירה, ולכאורה א"צ ליה דאפי' ידעו בודאי שלא יחזרו מחזרתם, מ"מ שפיר שאלו שאין לפוטרים בלא מי שפרע דרבא לשיטתו דלייטנן ליה, ועי' בסמוך.

בדברי הרי"ף דכ"ז שלא קיבל מי שפרע המעות ברשותו

שם אר"פ א"ל רבינא לדידי כו', יעוי' ברי"ף דרבינא פליג ואמר שבאמת המוכר מפסיד המעות, דכיון שרבינא בא לדחות הדברים שאמרו בשם רבא, ש"מ שאין הדין כן, וביאר דכ"ז שלא קיבל עליו מי שפרע המעות ברשותו, והדברים צ"ב מכיון שהחליט חזרתו הרי ראוי להשוות רבא לאביי שאין חילוק אם אנן לייטנן ליה או דמודעינן ליה, וכיון שאמר שהוא מוכן לקבל עליו מי שפרע כבר הוחלטה חזרתו.

ונראה דדוקא הכא שהלוקח לא רצה לקבל המעות לפי שחשב שעוד יכריחם בב"ד למכור לו שומשמיין, שב"ד יאיימו עליהם בחומר המי שפרע ומחמת כיסופא ישארו בקנינם, ובכה"ג באמת לא בטלה המכירה לגמרי, שעדיין לא הוחלטה חזרתם עד שתתקבל בפני ב"ד ויסכימו שבטל המקח, ולכן הוו שפיר שומרי שכר כ"ז שהדבר ספק, כמו כל שומר שלא החזיר לבעליו.

מידו בסברא ה"י נראה דלאו בקבלת מי שפרע תליא מילתא, אלא משעה שתוחלט חזרתם בב"ד, ואע"פ שעדיין לא אמרו לו לטותא דמי שפרע, דמה שאמרו לו רבנן לרבא לא מפני שבהא תליא אלא שסברו שרבא פוטרו בלא כלום וכמשנ"ת לעיל, אבל בעיקר המימרא ודאי מתפרש שחידושו של רבא בזה שפסקה שמירתם, ואם רבינא בא לדחות מימרא זו, ע"כ דס"ל דבכה"ג שלא קיבל המעות מפני שרצה לקיים המקח, א"כ כ"ז שלא הוחלט ביטולו בב"ד הרי הם עדיין בדין שומר שכר.

דסו"ס הוציא המעות מרשותן הקודמת במוחלט במה שנוגע לזכותו, ואע"פ שאם המוכר לא יקיים חובתו תפקע הנתינה, מ"מ כבר יצא ההקדש מרשותו, ואם יחזור בו המוכר יהיו המעות חולין של הלוקח, שהמועל שמוציא המעות לחולין זוכה בהם ומתחייב תמורת זה קרן וחומש.

אב"ל לר"ל שמעות לאו כלום נינהו מדאורייתא, אין הלוקח מקנה זכות גמורה למוכר במעות, דסו"ס דברים בעלמא נינהו, ונהי דהלוקח נותן רשות למוכר להשתמש במעות, אבל אינו נותנם לשם קנין גמור כיון שאין קנין כזה בישראל, ולכן אפי' אם הלוקח חוזר בו הרי המעות עצמן שלו, ומה"ט לא נפקי לחולין דברשות הבעלים נינהו, אלא שיש רשות למוכר ליטלם מרשות הבעלים וכשיוציאם ימעל הלוקח, כמו במפקיד מעות אצל שלחני שאם הוציא השלחני מעל המפקיד לר"נ ב"מ מ"ג א', ונתעוררתי לזה ע"י ב"א ה"ר שלמה נ"י.

ומצינו כע"ז לר"ש שרק המוכר יכול לחזור בו, והיינו שהלוקח נתינתו מוחלטת, אע"פ שלא חל הקנין, והדבר פשוט שמעל כדמוקים לה ר"ל לברייא זו, וה"נ לגבי כח ההקדש הו"ל כנתינה מוחלטת, דהקדש אינו נשאר במצב של מיתלא תלי בהוצאה מרשותו, שהרי אפי' בלקיחה בעלמא יוצא לחולין.

מיהו אפשר דלר"י דד"ת מעות קונות הרי רבנן מבטלין המקח לכל מה שנוגע מכאן ולהבא, אבל מדאורייתא חל המקח, ונפ"מ לענין מעילה ואתנן, והדברים מחודשים דכיון שיודע שלא חל המקח, למה נאמר שיחול מדאורייתא, ולשון הרמב"ן שלגבי המעות אוקמה אדאורייתא, אבל החפץ לא נקנה כלל, וזה מיישב דין מעילה, אבל לא מהני לענין אתנן, ומהרמב"ן בע"ז ס"ג א' משמע דחשיב אתנן לר"י אע"פ שלא משך, דמתירין הגמ' בזונה נכרית משמע שהקושיא

ויתכן שגם לאחר שקבלו המוכרים מי שפרע בב"ד יכולין לחזור בהם ולקיים המקח, אלא שאין נפ"מ בזה, דאם הלוקח רוצה פשיטא, ואם אינו רוצה י"ל שכבר נתבטל המקח משהוחלטה חזרתם, ואפי' קודם שקיבל מי שפרע בב"ד.

והיכא דהלוקח חוזר בו ומבקש המעות, מסתברא שאין המוכר חייב להחזירם לו כ"ז שלא קיבל מי שפרע בפועל בב"ד.

מ"ח א' נתנה לסיטון מעל, בהא דנקט סיטון

ה. **מ"ח א'** נתנה לסיטון מעל, לכאורה נקט סיטון שמוכן שנתנה בתורת מעות קודם המשיכה, הן מפני שפרוטה למוכר במדה גסה בסיטון לאו ממון היא, ולכן לא נקט חנוני, והן מפני שהדרך להקדים לו מעט ע"מ שישפך לו כל השנה, ויש בזה חידוש שזוהי נתינה שלא על דבר מסוים וכמו בפסיקה, וגרע מזה שאינו לקנין דבר אלא לכלל העיסקה.

אם יש חילוק בין ר"י לר"ל היכא דחוזר בו הלוקח

ומבואר בשמעתין דלר"י מעל מיד, ולר"ל לא מעל, ויש לעי' הרי לקמן מ"ט א' מבואר דכשחזרו בהם המוכרין הרי המעות של הלוקח, וא"כ למה מעל הרי עדיין הדבר ספק אם יצאו המעות לחולין.

ונראה דיש חילוק בין ר"י ור"ל היכא דהלוקח חוזר בו, דלר"י דמעות קונות אינו יכול לתבוע שיחזירו לו אותן מעות שנתן, דכיון שמעות קונות הרי מצדו נתנן נתינה גמורה, ומכח נתינה זו נתחייב המוכר שלא יחזור בו, ואם יחזור בו יקבל מי שפרע, וכיון שהלוקח נתנו במוחלט למוכר, הרי הוא מועל כשנתן משל הקדש, דאפקיה מרשותיה במוחלט במה שיש לו זכות במעות אלו, ולכן אע"פ שאם המוכר חוזר בו בטלה הנתינה, מ"מ לענין לצאת לחולין סגי בנתינה זו,

שם וספר הא בעי למימשך תספורת, בביאור ענין המשיכה בזה

שם וספר הא בעי למימשך תספורת, צ"ב מהי משיכה זו, הרי סתם בנ"א אין להם שום זכות בכלי האומנות, ואין דרך למשוך כלי האומנות, ומבואר בראשונים דכמו בבאת חבילה לידו שוכר עליהן עד שווי החבילה כדלקמן ע"ח א', ה"נ כשמשך כלי התספורת יכול לתופסן ולחייבו שיספרנו עד כדי דמיו, אבל אם זוכה בהם רק זכות השתמשות של תספורת, הרי לא יצא לחולין כל דמי התספורת רק שווי השכירות של הכלי, ואפשר דע"י זכות השימוש בכלים חשיב כהתחיל במלאכה שאינו יכול לחזור בקבלן, ועכ"פ ע"י המשיכה נחלטו המעות לאומן ולכך מעל, ואפשר לפרש דעד שימשוך מתפרש כמו א"כ משך, דנהי דאין דרך לעשות כן, אבל אם משך קנה שלא יוכל לחזור בו, מיהו אם לר' יוחנן מדאורייתא הי' קונה זכות שימוש בתספורת ע"י המעות, שפיר אמרינן עד שימשוך לקנות מה שקונה בסתמא מדאורייתא ע"י המעות לחוד.

שם הב"ע בספר נכרי, יש לעי' היכי סתים תנא הכי, ולפמשנ"ת דעיקר חידוש המשנה שקנה זכות תספורת תמורת מעותיו, א"כ השאלה דמחוסר משיכה היא שאלה צדדית, ומיתוקמא שפיר בדלא מיחסר משיכה כגון בנכרי, ונפ"מ בישראל לאחר משיכה או שנמצאין בחצרו.

ע"ז ס"ג א' וכי אמר לה בטלה זה כו' אם שייך לומר דאע"פ שהביאה מחייבתו מ"מ לא חשיב אתנן

ז. **ע"ז ס"ג א'** וכי אמר לה בטלה זה מאי הוי הא מחסר משיכה, פשטות הדברים דכמו בזונה נכרית מתפרש שהביאה תשלום על הטלה, ה"ה בקושי הגמ' דהו"ל מעות שאינן קונות ומיחסרא משיכה, ואע"פ שעיקר המטרה היתה הביאה, והתשלום של

הוא רק לר"ל, מיהו י"ל דלר"י מדאורייתא ניחא, ולכן הקשו רק לר"ל, ולבתר דמשני דקיימא בחצרו ניחא נמי לר"י.

שם ובדקה לוי במתניתיה ואשכח, כתב הרמב"ן דידע דמיירי בישראל, ומה"ט מסתברא דידע דאתא כרבנן, ולכן כתב הרמב"ן דלא גרסינן דלר"ל הא מני ר"ש היא, ועוד הערוני דאי בנכרי פשיטא, מיהו יש חידוש שקנה בפרוטה חלק מסוים, אע"פ שאינו מתכוין להקנות דוקא תבואה זו.

מ"ח א' נתנה לבלן כו' עיקר הרבותא שמעל בנתינה לבעל אומנות שלא הפסיד עבורו

ו. **מ"ח א'** דתנן נתנה לבלן מעל, ואמר רב דוקא בלן כו', במקום שמעות קונות אין חידוש שמעל, דודאי הויא לה הוצאה גמורה לחולין, וא"כ החידוש דאע"פ שלא רחץ מעל, דלא נימא שהמעות לא קנו כלום, רק קיבל זכות ליכנס, ואם ירצה לא יכנס ויקבל מעותיו, וה"ה דשייכא הך סברא גבי ספר, דכיון שלא עשה עדיין מלאכתו נראה לאינשי שלא נתחייב לו לגמרי, וכן במרחץ שאינו מפסיד בגללו כלום, ולא דמי ללוקח חטים וכיו"ב שזכה בדבר מסוים ונטלו מבעליו, שאדם יודע שנתחייב בתמורתו, והיינו דקמ"ל מתני' שגם בבלן זכה, וכן בספר היכא דלא מיחסרא משיכה כגון בנכרי, זכה ע"י המעות כמו משיכת תספורת.

ולפ"ז אין להוכיח מדנקט בלן דדוקא היכא דלא מיחסרא משיכה, כיון שהוצרך להשמיענו עיקר הענין שהנותן פרוטה ליכנס למרחץ זכה בו כנגד מעותיו, אע"פ שבעל המרחץ לא הצטמצם כלום עבורו, ואמנם ה"ה ספר וספן שבלא"ה ספינתו נוסעת, ובלא"ה יש לו לקוחות להסתפר ולא מנע ממנו כלום, וחד מיניהו נקט, ורב קאמר דדוקא בלן, דלהכי תפס התנא משל דבלן, משום דלא מיחסרא משיכה, אבל החידוש העיקרי הוא בזה שמעל בנתינה לבעל אומנות שלא הפסיד עבורו.

ליה זכות אפותיקי מכח קבלת המעות לחוד, וא"כ אפי' אם הביאה כמעות חיילא האפותיקי בלא חצרה, אבל אם צריכה לזכות בטלה כדי שיחול אתנן, ניחא דבעינן קיימא בחצרה, (שו"ר בחזו"א יו"ד סי' ע"ג סק"ב דבאפותיקי כשהגיע זמן ולא שילם זוכה בו מכח גביה וא"צ קנין חדש, משא"כ בהתחייבות שצריך מעשה קנין, ולע"כ, ולכאורה כשאנו ברשותו במטלטלין צריך מעשה קנין, ורק בקרקע או ברשותה י"ל כן, מ"מ בשמעתין י"ל דלהכי מהני קאי בחצרה).

בדעת הרשב"א בזה

אב"ל הרשב"א פשיטא ליה שאם חל התחייבות מכח הביאה חל גם איסור אתנן, ויש לעי' הרי בגמ' מדמינן אתנן לקדושת שביעית ובהתחייבות לא חל קדו"ש, דבעינן שתעבור הקדושה מהפרי על חליפיו, וכיון שאינו בעולם תו לא תפסה קדושתו.

ואולי אפשר לדחות דכונת הרשב"א רק לקנין גמור, דזה לא חל מכח הביאה, דאין המלאכה ככלי הראוי לחליפין, אבל התחייבות שפיר חיילא, אלא שאין נעשה אתנן מהתחייבות לחוד.

עוד בהא דאפותיקי משוי ליה אתנן, בדברי הראשונים בזה

שו"ר דפשוט לראשונים דאפותיקי שאמרו בגמ' הוא כפשוטו, וכלשון הגמ' לקמן ב' דלא מייחד שעבודיה, ומשמע שאם יהא מייחד שעבודיה יחול אתנן וקדו"ש, והרשב"א נתקשה בזה שהזכירו דלא מייחד שעבודיה דאפי' מייחד לא מהני בלא משיכה, ולמש"כ ניחא דנקטו לשון זה לומר הא מייחד שעבודיה כההיא דהקדים לו דינר חיילא קדושה עליה כמו באתנן, שאם הטלה בחצרה אפי' רק בדרגת אפותיקי חל עליו איסור אתנן, ונראה מדבריהם דה"ה התחייבות לחוד בלא אפותיקי כדין מטלטלין מחייבין את המטבע, אם התחייב על טלה מסוים הוי אתנן, אלא

הטלה הוא כמו שוה כסף, וה"ה דהוה ניחא לה במעות בעין במקום הטלה, ודומיא דתמר שהגדי לאו דוקא, מ"מ לחלות הקנין אפשר לקבוע דמי הביאה כמעות לקנות הטלה, כאשה המתקדשת בשחוק לפני.

ויש לעי' למה לא תחשב הפעולה כחפץ הנקנה, שיתחייב לשלם לה מה שפסקו ביניהם, [וכבר נתבאר ברשב"א דמזה מוכח ששכירות אינה מחייבת דבר מסוים, ועי' להלן, וסדרנו הדברים בתחלה מסברא], ואפשר לומר דאף בכה"ג לא הוי אתנן, ואע"פ שהביאה מחייבתו, אבל בעינן חלות גמור מכח הביאה, כמו תפיסת קדושת שביעית דמדמינן להו בשמעתין, ובכה"ג שמוטל חובה על הגברא ליתן, לא תפסה קדו"ש ולא חל אתנן.

בהא דאפותיקי משוי ליה אתנן אם מתפרש כפשוטו

וא"ת והא אמרינן בסמוך דאפי' אפותיקי משוי ליה אתנן, וסתם אפותיקי גבייתו רק מכאן ולהבא, וגזיות וולדות של הבעלים עד שעת גבייה, וי"ל דבאמת לא מיירי בדין אפותיקי אלא כדפרש"י בתמורה דכשלא שילם לה לבסוף זכתה למפרע בטלה, [שו"ר מציינים דבדפו"י הגירסא ברש"י דאדידיה הואי ביאה ולפ"ז מבואר שלא זכתה בו למפרע], והא דקרי ליה לאחר ג"ש, היינו מפני שלא הוחלט זכותה בו עד לאחר ג"ש, [ואע"פ שזה דוחק, הרי גם בזונה נכרית ע"כ מיירי בכה"ג, וזה דוחק יותר שכבר הוחלט לזכותה מיד, אלא שלא בא לרשותה עד לאחר ג"ש, וכאן בא לחצרה ולא הוחלט זכותה ואפשר דלמסקנא גם בנכרית מיירי רק באפותיקי, שו"ר דבתמורה ל"ג אי דקאי בחצרה ומתפרש בפשטות שהקושיא על שני התירוצים יחד הא קניא לה], ובזה מיושב הא דבעינן דקיימא בחצרה, ולכאורה לזכות אפותיקי סגי בקבלת המעות, דכמו שמשמעבדין כל נכסיו אפי' המטלטלין לשלם החוב, ה"ה דמצי למיהב

**בהא דהקדים לו דינר שנתפס קדוש בדינר
אע"ג שהי' יכול ליתן דינר אחר**

וזה שאמרו בגמ' לקמן ב' בהקדים לו דינר
שנתפס קדוש בדינר משום דמייחד
שעבודה, ואע"פ שהי' יכול ליתן לו דינר אחר,
ומעיקרא נתנו לו לתפיסת שיעבוד, מ"מ כיון
שהדינר ביד חנוני חיילא ביה קדושה כשלא
פרעו, והיינו דקתני ואני פורע, כיון שלא
הוחלט הפרעון מיד עם המקח, שעדיין צריך
הסכמת הבעה"ב שהחנוני יטול את הדינר,
ומ"מ הקשו ואני מחשב מיבעי ליה, כיון
שהדינר כבר בידו, וא"צ מעשה פרעון, וא"ל
תני ואני מחשב כיון שהחישוב הזה הוא זמן
החלטת הפרעון, ואינו חישוב על דינר שכבר
זכה בו החנוני מעיקרא.

ובן בשינויא דרב אשי שנטל ונתן ביד ג"כ
עיקר הבריתא באה להשמיענו החילוק אם
כבר זכה החנוני בדינר, שאז אפי' נו"נ ביד
שליחותיה דחנוני עביד, ואם זוכה בו רק כעת
הרי הוא הזוכה ונותן לה איסורא ונמצא שיש
חילוק בין דינר זה לואני פורע, ולכן לא חשש
כרב אשי כ"כ לקושיא דטלו מבעיא ליה, כיון
שזו כשאלה צדדית כלפי מה שכונת התנא
להשמיענו.

**בהא דכסף אינו מחייב את הזהב החילוק בין
מטבע לשאר מטלטלין**

ח. במה שמצינו בגמ' דכסף אינו מחייב את
הזהב, יש לעי' מה החסרון בכסף
טפי משאר מטלטלין, למה לא יתחייב האדם
לשלם תמורת הכסף כמה שנתחייב בעד
קבלתו, ולמה במטלטלין נשלם החיוב
במשיכה, ובכסף קאי רק במי שפרע, ואם
החסרון רק בדעת האדם, א"כ בהתנה בהדיא
ראוי שיחול חיוב, וסתמא דמילתא הנותן כסף
רוצה שיתחייבו לו בכל מה שאפשר, ואפ"ה
פשוט לגמ' דקאי רק במי שפרע.

ונראה דיסוד הדברים הוא בזה שמטבע אינו
חפץ הנקנה, שאינו עשוי לשימוש

שמעות אינן מחייבות, וכ"כ הריטב"א בהדיא
לקמן ב' לענין שביעית שאם קיבל הפירות
על דבר מסוים חל קדוש על מה שנתחייב
תמורת הפירות, דמייחד שעבודה גם בלא
אפותיקי קדוש ונאסר, ומדברי הגמ' אין הכרח
לזה די"ל דאפותיקי הוי חשוב יותר נכון
ליחשב ואח"כ בא עליה מהתחייבות ליתנו לה
מיד, ועכ"פ ד"ז נפ"מ לקדוש בהתחייבות של
הגברא בלי קנין גמור בחפץ, אם קדוש
בקדוש, ולע"כ.

**ביאור החילוק בין שביעית ואתנן לבין הקדש
ומע"ש ופרי שני**

וביאור הדברים דבאמת חזינן בשמעתין
דשביעית ואתנן יש בהם דין מיוחד
ולא דמו להקדש ומע"ש ופרי שני של שביעית
שבהם תפיסת הקדושה תלויה בחילול
הקדושה, אבל פרי ראשון של שביעית נשאר
בקדושתו ותופס קדושה נוספת, ולכן דימוהו
בגמ' לאתנן, שדינו נקבע לפי מה שאתה
מהייה הימנו, וכל שנחלט זכותו מכח האתנן
או מכח פירות שביעית, נתפסת הקדושה
והאיסור, מיהו בעינן שיהא מייחד שעבודה
כשהפירות בעולם, ולכן בעינן שיהא הטלה
בחצרה ותזכה בו זכות אפותיקי שכמו שמעות
אינן קונות את הטלה, כך אינן קונות זכות
אפותיקי בטלה, דסו"ס מטלטלין הוא ולא
נקנה בכסף כלום, ונחובת גברא ליתן את
הטלה לא מהני לשווייה אתנן, ובמשיכה ג"כ
כלתה קנינה כיון שחזרה לרשות בעלים,
כדמסקינן כתובות פ"ב א' שרק במעכשיו קנה,
והכא הרי הקנין נחלט רק כשלא הביא מעות,
וגרע אפי' מקנין מוחלט לאחר ל', כיון שדעתו
לשלם במעות, אבל בחצרה זכתה בו שיעבוד
גמור, וכשלבסוף לא פרע לה, זכתה בטלה
מכאן ולהבא, ואפ"ה חל עליה איסור אתנן
כיון שמייחד שיעבודה, וחשיב שזכתה בו
מכח האתנן.

ולפ"ן כשבאין לקבוע מקח שנעשה מיד, הדבר מובן שמעות אינן מחייבות, כי גוף המעות אינם נטילה משל חבירו, ועיכוב המעות אין כאן, כיון שאין לו אפשרות שימוש עד שיגמר המקח, ומה"ט גם כשהקדים מעות למקח שלאחר זמן, לא נשתנה הדין שמעות כן מחייבין, שהרי אין אנו באים לחייבו מכח הנאת מלוה, רק מכח מקח של כל המעות, כמו שהמקדים פרוטה דהנאת המלוה אין בה כדי לקנות, ה"ה בכל הקדמת מעות אנו באים לקנות מכח המעות ולא מכח המלוה, ובוה אמרינן דבמעות אין כאן נטילת דבר של חבירו שיחייב תמורתו.

החילוק בין זהב לגבי מטלטלין לבין זהב לגבי כסף

וא"ת א"כ למה זהב מחייב את הכסף, הרי זהב טיבעא הוא, וכמו שלגבי מטלטלין אמרינן דכשלקח ממנו המטבעות זהב אין כאן מקח, ה"נ לגבי כסף לא נשתנה המהות של מטבעות זהב, שאין בהם שמוש עצמי, וי"ל שהבא להחליף מטבעות במטבעות שהם יותר טיבעא הרי רצונו בשינוי שמפירא לטיבעא או איפכא, שלצורך מו"מ שניהם שוין, וע"כ שכוונתו לקנות את כח הפירא שבזהב או למכרו, ולכן חשיב שפיר הזהב פירא לנטילת חפץ משל חבירו.

שכירות פועל אם חשיב כמעות או כמטלטלין
ויש לדון אם שכירות פועל כמעות או כמטלטלין, דלגבי עבודת הפועל יש לדמותה למטלטלין, שהרי העביד אותו במלאכה, וכנטל ממנו את כחו וכבודו או את שבח הכלי שעשה באומנותו, אבל כיון שחיוב התורה על פעולה היא מעות, אין לזה כח יותר ממעות בעין, ומבואר בגמ' באתנן שהפעולה כמעות שאינה מחייבת דבר מסוים, והיינו מפני שהפעולה עצמה אין בה ממש ואינה מחייבת כלום, ורק חיוב שכר הפעולה הוא המחייב, ואין מקום לחשבו טפי ממעות,

בעצמו, רק לשימוש מקח, ומה"ט אין אדם מדקדק איזה מטבע קיבל, כיון שעיקר מטרתו להעבירו לאחרים, וכל שאחרים מקבלין אותו סגי ליה בהכי, ולכן כשאדם נותן מעות עדיין לא נעשה מקח, כי מקח הוא רק בחפצים, ואף כשמעות קונות מדאוריתא ועוד אופנים מדרבנן, אין זה מדין מעות מחייבין, אלא זה מעשה קנין בחפץ הנקנה, כמו משיכה והגבהה וחליפין.

הטעם שמעות אינם מחייבים תמורה כמקח ואע"ג שנטל מעותיו של חבירו, ובהא דבהקדים מעות נמי אין מחייבין

ולפ"ז מה שמעות אינם מחייבין היינו משום שהתחייבות באה ג"כ רק מכח מקח, שכבר הוחלט העברת החפץ לרשות הקונה ונתחייב תמורתו, אבל במעות עדיין לא הוחלט כלום, ואין כאן דבר שיחייב תמורתו, וא"ת סו"ס הרי נטל מעותיו של חבירו, ובדין הוא שיתחייב ע"ז, וי"ל דלא חשיב שנטל לו חפץ, אלא כמבטל כיסו, שמנע ממנו להשתמש שמושי מקח במעותיו, וכנוטל כרטיס ניר שאפשר לקנות עי"ז שאין חייבין עליו כתמורת חפץ אלא כביטול כיס, ודיינין ליה כנוטל ע"מ להחזיר, דבמעות כל מה שמחזיר כאילו החזיר ממש מה שלקח, וכיון שלא נטל ממנו אלא ערך רעיוני, אין זה מחייב תמורה כמקח, שאנו צריכין לקבוע דין ההתחייבות במקום שאין המוכר צריך את ההלוואה, ואין הלוקח צריך למעות, רק הגדון בעיקר נטילת המעות האם זה מחייב תמורה, ושפיר אמרינן דמעות לא חשיב שנטל ממנו כלום, ואין זה מחייב תמורה, (מה שכתבנו שאין נוטלין כלום, הכונה שזה כנוטל חפץ של חבירו ומחזיר לו לאח"ד, והנוטל יכול להשתמש במשכונו דלגבי מקח כיון שזה משכון אין זה מחייב מעות, וה"נ דכותב בתשלום מעות).

שהרי אין לו זיקה לשום דבר, ואדרבה עיקר חיובו במעות.

מלוה מעות ע"מ לשלם חטים אם חשיב כפוסק לקנות חטים או"ד מלוה עדיף

ויש לעי' המלוה מעות ע"מ לשלם חטים, אם דינו כפוסק לקנות חטים, ואם אינו מקיים תנאו קאי במי שפרע, או דמלוה עדיף וחל התחייבות מכח המעות כמו במוכר מטלטלין, ומהא דמלוה מחייבת בריבית מכח המעות, אין ראי' להתחייבות של חפץ אחר, דשפיר מתחייב מעות בשכר המתנת מעות של המלוה, כמו שכירות ששייך חיוב על השימוש, וכאן החיוב על המתנת המעות שזה ג"כ סוג שימוש במעות, ועוד דמחיר ביוקר לא חשיב התחייבות נוספת, דביד בעה"ב לקבוע איזה מחיר שירצה.

ומצינו בגיטין ל' א' במלוה מעות את הכהן כו', דכהן יכול לחזור בו דתנן נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו, [ועי' ר"ש בתו' בטעמא דבעה"ב לא מצי הדר ביה], וחזינן מזה שאף במלוה יכול לחזור בו ולהחזיר המעות, מיהו התם אינו מקבל מי שפרע, כיון שהכל נעשה לטובת הלוה, ולא ביקש המלוה לקנות פירות, דנימא שאינו עומד בדיבורו, והכל תלוי במלוה אם יזכה תרומתו לכהן.

ואאמרי' זללה"ה כתב בסט"ז סק"ו דמלוה כמטלטלין שמחייבין מה שפסקו בניניהם, והטעם מפני שבמלוה עיקר העיסקה נשלמה בקבלת המעות, כמו המוסר בהמתו לחבירו להשתמש בה בשכירות, וה"נ ההלואה כשכירות, ואין כאן חסרון של נתינת מעות למקח דאמרינן שלא נשלם הענין עד שימשוך, [ערש"י ותו' גיטין שם, דמה"ט אין המלוה יכול לחזור בו, כיון שאין שם עיכוב למה לא משך], וכיון שנגמר העיסקה הרי הוא מתחייב כפי מה שהתנו, מיהו לפמ"ש כ שהחסרון בכסף שלא לקח ממנו את החפץ

עצמו, אלא את אפשרות השימוש, וד"ז אינו מחייב טפי מקנין כסף, י"ל שגם במלוה לא עדיף ממעות בעלמא, וכלשון הגמ' גיטין שם, מיהו לענין ריבית משמע שלולי איסור ריבית הוא חייב מן הדין בתוספת זו, ולא רק במי שפרע, דזהו המחיר שקבעו ביניהם וחייב בכל ענין.

ביישוב הא דיש מי שפרע על הקדמת מעות לפירות אע"ג דלא שייך קנין מעות בפירות שאינם בעולם

ודאתאן עלה מיושב נמי הא דפשיטא לגמ' בכמה דוכתי שיש מי שפרע על הקדמת מעות לפירות, עי' מ"ט א' ס"ג ב' ע"ד ב' ועוד, ואע"פ שלא שייך שיחול קנין מעות בפירות שאינם בעולם, ובגמ' מ"ז ב' אמרו דלר"י דמעות קונות נחא דאיכא מי שפרע, וש"מ דבמקום שאינן קונות ליכא מי שפרע, וכבר דקדקו בזה הראשונים ז"ל, ולפמשנ"ת נחא דבאמת בהקדמת מעות ראוי שלא יוכל לחזור בו טפי מנתינת מעות לחפץ מסוים, וכמשנ"ת לעיל דהא טעמא דמעות אינם מחייבות הוא משום דאין נטילת מעות של חבירו כנטילת חפץ, דבמעות הנטילה היא ביטול כיסו שאינו יכול לפעול קנינים בכספו, וביטול כיס לחוד אינו מחליט חיובים, וד"ז נקבע בעיקרו במקח שעומד ליגמר מיד, ובזה אמרינן דביטול כיסו לשעה קלה לאו כלום הוא, אבל הקדמת מעות יש לדונה כהלואה ששייך שתחייב תמורתה, כיון שלקח מעותיו של חבירו במוחלט, ומ"מ אמרו שיכול לחזור בו כיון דסו"ס המעות ניתנו לשם מקח, ונמצא דכשאנו דנים לקבוע מי שפרע על מעות שהיו יכולין לקנות מדאורייתא, מפני שאינו עומד בדיבורו, יותר יש לקבוע כן על מעות של פסיקה דהוי טפי אינו עומד בדיבורו, כיון שהי' ראוי שיקבע הענין טפי מקנין מעות, [ומה שמעות קונות מאוריתא אין הטעם משום דמעות מחייבות, אלא שזה מעשה קנין ונשלם המקח מיד, כמו במשיכה וחצר, ואף בלא נתן

המעות מיד, שאין לו זכות במעות רק לשם מקח, וחשיב שבטל למפרע.

בחילוק בין מעות למקח של מטלטלין, ובהא דחל קדושת מע"ש ושביעית על מעות אע"ג דלא הוו מידי דאכילה

ולאמור הא דמעות אינם מחייבות זוהי סברא דאוריתא במטבעות שאינם מחפצי העולם, אלא אמצעי לקנינים, ומה"ט חל קדושת מע"ש ושביעית על מעות, אע"פ שלא חל רק על מידי דאכילה, אבל מטבעות ששימושם רק לקנות בהם, ולא שימוש עצמי, דינם כמידי דאכילה ג"כ, כיון שאינם אלא אמצעי ולא דבר עצמי, וכמשנ"ט ענין זה בספר אאמו"ר זללה"ה שביעית ??, וטעם זה גורם שנתניתם לשעה אינה מחייבת, ומה"ט אפי' יתנה בפירוש שיתחייב לא מהני, כיון שאין כאן מעשה קנין, אלא מעשה לאפשרות של קנין, ואם חוזר בו איגלאי מילתא שלא הי' כאן כלום, וצריך להחזיר המעות, אבל במקח של מטלטלין אם חוזר בו א"צ להחזיר המקח, שכבר הוחלט קנינו, ואם יחייבוהו ב"ד להחזיר יצטרך בעה"ב לעשות קנין כדי לקנותו שא"א לבטל את המקח למפרע.

אלא פרוטה לתחלת פרעון, קונה בכסף, ואע"פ שלא קיבל כסף שיתחייב תמורתו, אבל לענין כח התחייבות במעות, זה לא הי' גם מדאוריתא כשמעות היו קונות, וכמשנ"ט הטעם], וכיון שהטעם שהקדמת מעות אינם מחייבות זהו בגלל דחשבינן ליה כמקח, ממילא כשקובעים דין מי שפרע נכנס גם פסיקה בכלל זה.

בגדר הדברים מתי חשיב הלואה ומתי חשיב מקח ונפ"מ בזה

ויש לעי' מהו גדר הדברים מתי נקרא הלואה ומתי מקח, שהבא להקדים מעות לחטים אין שביעית משמטתו שעיקרו מקח, והמלוה לחבירו מעות ע"מ שישלם לו בחטים בפשוטו שביעית משמטתו, כיון שעיקרה הלואה, וכן נפ"מ לגבות מעדית בגזלן או מבינונית בבע"ח, ולכאורה שני המעשים שוין, ואפשר דנפ"מ שאם חוזר בו מלשלם חטין אין המלוה יכול לקחת מעותיו מן הלוה, רק יכול לחייבו לשלם מיד, אבל אין לו זכות במעות ההלואה שניתנו במוחלט, והר"ז כחוזר בו מכאן ולהבא, וכמו שהמוכר חפץ ע"מ להחזיר חפץ אחר וחוזר בו, שאין הקנין מתבטל למפרע, אבל בפסיקה אם חוזר בו צריך להחזיר אותן

סימן ב

מ"ז א' ב' במה קונין רב ולוי, כל הסוגיא, ביסוד קנין חליפין

מסתברא שהקונה שהוא החפץ בקיום המקח הוא יוסיף ליתן משלו.

ומעמיה דלוי צ"ל דאם הקונה נותן הר"ז כקנין כסף, ואינו בדין לחדש שכסף נוסף יועיל יותר, ולכן מסתבר שיש כאן ענין מחודש שהמקנה נותן, וטעמא דמהני משום דאית ליה הנאה דמקבל מיניה, [ומה"ט פשוט שאין מועיל ללוי בכליו של קונה, שאם הי' מועיל לא היו מחדשים דמהני נמי בשל

א. מ"ז א' רב אמר בכליו של קונה נחא ליה לקונה כו' יש לעי' מה צריך נתינת טעם הרי הדבר פשוט שהקונה נותן דמים, וסברת לוי מחודשת וא"צ הסבר מ"ט לא נימא כלוי, וי"ל דכיון שהקנין סודר הוא נוסף על המחיר שסיכמו ביניהם, ואם הי' החפץ כאן למשכו לא הי' נותן כלום, א"כ אין הסודר מתשלומי הקונה, ומ"מ קאמר רב שאם באין להוסיף נתינה כדי לקיים המקח,

ואפי' אם יש לו זכות לתפוס, מ"מ סומך על יושרו שלא יתפסנו, ומש"ה כתיב שלף ולא כתיב נתן איש נעל לרעהו, דבא לבאר הענין שחלץ נעלו המצוי אצלו, שו"ר בתרגום רות דמפרש נעלו נרתק היד, (וכן הוזכר ברמב"ן תצוה כ"ח מ"א תרגום הגויים שטעו בהבנת שלף איש נעלו, ומ"מ אפשר שמודה דלאו דרגלו הוא, ומסתמא נלקח מהתרגום), דכל מה שסוגר על האדם שייך בו לשון נעל.

שם גאולה זו מכירה וכה"א לא יגאל, בתו' הקשו על הגירסא ואם לא יגאל ונמכר, דמשמע דגאולה אינה מכירה, ולכאורה אם יש רא' מפסוק זה דלאו מכירה היא הו"ל לאקשווי מיניה, ובפשוטו גם בקרא דואם לא יגאל ונמכר מתפרש שאם לא יגאלנו בעליו ימכר לאחרים, ופדיון דבעלים ופדיון דאחרים שניהם ענין מכירה, ובמגילת רות ג"כ כתיב לשון גאולה ולשון קנין על האי עניינא דבועז, ונראה דניחא להו לאתויי ממעשר בהמה שאין מועיל שם פדיון כלל, וממילא מתפרשת גאולה רק מכירה, אבל כשיש ענין של פדיון לא משמע מכירה אלא פדיון, ומ"מ יש ליישב כמש"כ דגם פדיון בכלל מכירה הוא לענין נדון דחליפין, מיהו י"ל דס"ל דפדיון לא שייך בחליפין אף כשפודה מחבירו, דענין פדיון הוא רק בכסף, וצ"ע לפ"ז אם אפשר לגאול שדה מחבירו בחליפין כשהקונה מתרצה בדבר ובפשוטו נראה דמהני, וכדמשמע מגאולת בועז.

שם תמורה זו חליפין, פשטות הדברים שכדי לקיים החליפין שהתנו ביניהם, עושין קנין ע"י נעל, כשאין החפצים לפניהם, דומיא דמכירה שעושין הקנין סודר במקום משיכת החפץ והמעוה, וה"ק כשרוצים לקיים גאולה שביניהם או תמורה או כל דבר, שולף האיש נעלו, ולפ"ז גם כשמחליף חצי רימון וחצי אגוז בפרי אחר שאינו עושה חליפין, נקנין שניהם ע"י הנעל, שהמוכר הקנה חצאי הרימונים תמורת הנעל, וכיון שזכה הלוקח

מקנה], ובתוד"ה בכליו דקדקו ללוי מ"ט לא מהני מטבע ופירי לחליפין, וכונתם דבשלמא לרב שחידשו כאן ענין שונה מתשלומי כסף, ניחא שפיר דדוקא בכלי ודבר חשוב, שיהא ניכר ענין הנאה שונה מכסף, אבל ללוי דאית ליה הנאה דמקבל מיניה, א"כ הקנין הוא מהתוצאה של הנתנה ובוזה כל הנאה בכלל, ותיצו דגם ההנאה דמקבל מיניה צריך שתעשה בדבר חשוב, והא דלא מהני בנתן לו פירות שוה מנה היינו משום לא פלוג כיון דאיתנהו בפחות משה פרוטה, בעינן מידי דמהני גם בפחות משו"פ.

שם בההיא הנאה דקא מקבל מיניה גמר ואקני ליה, בסתם לא הוי הנאה דמקבל מיניה, ואפי' באדם חשוב כבועז, אין הנאה כשמקבל נעלו וע"מ להקנות, אלא דבאמת א"צ שבכל קנין סודר תהא הנאה זו, דכבר נקבע שסודר מוכיח על גמירות דעת, והנדון מכח מה קבעו כח הקנין סודר, שלא נקבע הקנין רק כסימן וסיטומתא בעלמא, אלא יש בזה מסברת הקנינים שבתורה, וכיון שנקבע ד"ז לקנין לא נחתנין למידק אם נהנה, כיון שכבר יש הוכחה בזה שעשה את הדבר הידוע כקנין.

הא דאמר לעיל י"א ב' דמתנות כהונה אין נקנין בחליפין, אתיא גם כלוי שהרי מכח ההנאה שנותן הכהן לבעלים גמר ומקנה, וג"ז מיקרי דרך מו"מ.

פשטות הדברים שהנהיגו קנין זה למקרים שהחפצים אינם מזומנים לפניהם, ורוצים להחליט הדברים בקנין (ע"י תו' הרא"ש כתובות צ"ג א' ד"ה עד), ולכן נהגו בנעל שנמצא עמהם בכל מקום, ואין דרך להסיר בגדיו בשוק, (שו"ר שכ"כ באבן עזרא), וגם אין דעתו שלימה להקנות בגדו החשוב, ונהגו בנעל, וגם ידוע שקונה אותו ע"מ להחזיר, שלא עלה על דעתו לישאר בלא מנעל בשוק, ואין לזוכה ענין במנעל אחד,

שם תנא קונין בכלי אע"פ שאין בו שו"פ, דנעלו סתמא כתיב אע"פ שאין בו שו"פ, והכי משמע כל נעל שראוי שילבשו הנותן.

שם אר"נ ל"ש אלא בכלי אבל בפירי לא, לפרשי ל"ש דקונין קנין וכוונתו דלא נימא דבפרי שיש בו שו"פ קונין, אבל מודה רש"י דר"נ אמר דבריו על הברייתא, והא דאמר דבריו על ברייתא זו היינו מפני שכאן שנה התנא חידוש דבכל דהוא סגי, וס"ד דא"כ גם בפירי מהני, להכי קאמר דאע"פ שא"צ שו"פ מ"מ כלי בעינן.

שם אמר קרא נעלו נעל אין מידי אחרינא לא, מדלא קאמר נתן איש דבר לרעהו, אלמא בעינן דבר חשוב כנעל והיינו כלי.

שם אמר קרא לקיים כל דבר, פרש"י לקיים בכל דבר, וצ"ב דהא קרא קאמר בתר הכי שלף ונתן, והכי משמע לקיים בכל דבר, ואפשר דמשמע ליה מדלא כתיב ולקיים דמשמע שבא להוסיף קיום בעוד דברים, ולכן מפרש דה"ק על הגאולה והתמורה לקיימם, והדר מפרש כל דבר ששלף איש ונותן לרעהו מהני, והוסיף נעלו למעוטי דבר שאינו מסוים, א"נ דלקיים מהני כל דבר ששלף איש ונתן לרעהו, מיהו כ"ז אינו פשטיה דקרא אלא מריבויא דקרא משמע ליה דלאו דוקא נעלו, ואפשר דקנין התחייבות ילפינן לכו"ע מלקיים כל דבר, ע"י בספר אאמו"ר שליט"א בשם רה"ג, ואפשר שגם הגואל הקנה רק זכות וסוג קנין כזה דמי להתחייבות.

שם לאפוקי חצי רמון, אבל סודר אפי' קטן דבר שלם הוא, שאין הגודל שלימות אלא תוספת בשיעור, ולכן אפי' פסקו מגדול מיקרי דבר שלם כמ"ש תו', ולא קאמר חצי כלי דיותר נפגם כלי בחציו מפרי, ולכן חצי כלי פשיטא דלא מהני, ואפי' בלא פסוק שברי כלים לאו כלום נינהו, אם לא בכלי דומיא דסודר, [עריטב"א שכתב דבכה"ג מהני], א"נ כסוי כלי שהחצי ג"כ ראוי, ואפשר דבשר

ברמונים זכה המוכר במה שהתנו תמורת הרימונים, והיינו דקמ"ל קרא שגם לקנות שני דברים יחד מהני קנין סודר, ואפשר שהחפץ השני נקנה רק מכח חליפי שוה בשוה, ולא מכח חליפין הראשונים, דלא עדיף מה שנקנה החפץ הראשון בחליפין מאילו הי' נקנה במשיכה, ונפ"מ שהקנין חל רק בזא"ז, מיהו אין לחדש ענין חליפי שוה בשוה, אלא כמו שמתחייב כל דבר בקנין חליפין, ה"ה שנגמר ע"י כל מה שהתנו ביניהם.

אבל ברש"י משמע קצת דמחליף כלי זה שלפנינו והוא הנקנה לגמרי ולא ע"י נעל, וצ"ב דלפ"ז שלף איש נעלו קאי רק על הגאולה, ועריטב"א בזה, וערש"י ד"ה ההוא שפי' שגם תמורה במנעל, ופי' ר"ת שבתו' צ"ב, שו"ר במהר"ם ומהר"ם שיף בזה, ולפי' מהר"ם ה"ק דבין גאולה שדינה בכסף ותמורה שדינה דמהני החליפין במשיכה וכל דבר שלא הי' מועיל מדין חליפין דשוה בשוה, בכולהו מהני שלף איש נעלו, ולפ"ז הפי' כמש"כ.

בירושלמי קידושין פ"א ה"ה מבואר דבתחלה היו קונין בחליפין ואח"כ חזרו לקנות בכסף שטר וחזקה, ומבואר מזה דלא כר"ת, ועיקר הדברים מחודשים מאד, ועמש"כ לקמן דף כ"ח ב' בסוגיא דב"ק ע' ב' ועוד.

שם מי נתן למי, דמדלא כתיב וישלוף בועז נעלו משמע שהכל עשה הגואל, ולעומת זה מדלא כתיב וישלוף הגואל נעלו ויאמר לבעז קנה לך, משמע שבעז שלף נעלו כשא"ל קנה לך.

ויש לעי' מה מכר הגואל לבעז, הרי את השדה קנו מנעמי ורות, ואפשר שקנה ממנו את הזכות לגאול, ולפ"ז קנין זה הוא מקרא דלקיים כל דבר, והא דהוצרך לקנות אע"פ שהולך מיד לקנות מנעמי ורות, י"ל שעשה כן לחזק דבריו שלא יחזור בו, ואם נתן לו חלקו בירושה ניחא טפי.

שור ג"כ מיקרי דבר המסוים, כיון שאין דרכו בשלם, ועמש"כ בזה ע"ד הגמ' מ"ו ב' בשם הרמב"ן.

שם ההוא לקיים כל דבר דנקנין במנעל, הגרע"א ז"ל בתו' מ"ו א' פ"י דמהאי קרא יליף ר"נ דפירות נקנין בחליפין, ומכאן אר"פ ד"ז לעיל מ"ה ב', וכ"נ בריטב"א כאן, אבל רש"י פ"י דגאולה ותמורה היינו כל דבר, ולכאורה כי היכי דר"ש פשיטא ליה מסברא הכי, ה"ה לר"נ, [וכ"כ בתו' הרא"ש מ"ו א' דמהיכי תיתי לן למעוטי, שו"ר בתור"פ שם שכתב מלקיים כל דבר], ואפשר דר"ש דמפרש כל דבר דנעשה, ממילא ה"ה דנקנה, ותו לא ממעטינן חצי רמון דלא נקנה, דהא חזינן דקרא כולל כל דבר, וא"כ מיעוטא דנעל הוא רק בנעשה, דכיון שקראתו תורה כל דבר יש לצמצם המיעוט רק בנעשה, אבל לר"נ הי' מקום לומר דכנגד הדבר חשוב שמקבל צריך להחזיר דבר חשוב, וא"כ פירי לא נקנין בחליפין, ולהכי איצטריך קרא דכל דבר, ועי' לעיל מ"ה ב' דדעת מהר"ם דחצי רמון אינו נקנה בחליפין, ולכאורה אין לזה מקום רק אליבא דר"ש דלית ליה ריבוי לנקנה בכל דבר, ולא מסתבר למעבד פלוגתא ביניהו, ועכ"פ לר"נ ודאי כל דבר נקנה בחליפין.

תוד"ה קונים, וא"ת בפ' כל שעה אמרינן גבי ונתן לכהן את הקודש כו' לכאורה התם שאכל את הקודש הרי אינו יכול להחזיר את הקודש, ולכן מפרשין שיהא שיעור נתינה במה שמשלם, אבל כשהפסוק מיירי בהעברת דבר מסוים, ודאי שייך לשון נתינה בכל שהוא.

שם ארשב"א כמאן כתבין האידנא במנא כו' פ"י שכותבין שקנו קנין המועיל כדי שלא יערער אדם שמא קנו בפירי דלא מהני, וש"מ דחיישינן לערעור זה, ומינה דלא קי"ל כר"ש.

שם דכשר לאפוקי מדשמואל כו' פ"י דמשמע מדקאמר מנא דכשר שיש כלי שאינו

כשר, ולפי' ר"ח צ"ל דגרעיני תמרה מיקרו כלי, ואפשר שמשפין אותן באופן שיהיו ראויין להחליק בהן, דסתם גרעיני לא מיקרו כלי, ולפרש"י קשה הא דאמרינן בסמוך דמרוקא לא איצטריך לאשמועינן דלא קני, ואיך אפשר לומר כן אם שמואל פליג ומכשר.

שם ב' קמ"ל למקניא ולא לקנויי, פ"י שקנינו מן הקונה את הכלי, דוקנינא קאי על נטילת הכלי מן הנותנו, וכשהקונה נותנו אמרינן את הכלי לקנות בו, וכשהמקנה נותנו אמרינן להקנות בו.

שם ביה ר"פ אמר למעוטי מטבע, פרש"י דמשמע מיעוט נוסף, ואפשר דלמעוטי צורתא קאמר, דלא חשיב ביה דבר שבגופו אלא חזותא, [שו"ר ברשב"א מ"ה ב' בזה עי"ש], וכן למעוטי איסורא שאין תועלת בו, ורק צורת כלי יש כאן.

שם איכא דאמרי ביה אר"פ למעוטי מטבע, לכאורה היינו כל"ק והול"ל רק דברי ר"ז, אלא שיש שינוי בלשון אר"פ במקום ר"פ אמר, לומר דלא פליגי, ולכאורה להאי לישנא הו"ל להקדים דברי ר"ז לדר"פ כיון דמיירי אלישנא דכשר שנאמר קודם ביה, אלא לפי שר"פ לא פליג אסוגיא דלעיל דמפרש לשון ביה שלא הזכיר לעיל מאי ממעט, לכך הקדימו דבריו, ורק ר"ז פליג אדלעיל, ולכך שנו דבריו לבסוף, ועי' גרסת ר"ח.

שם אבל מרוקא לא איצטריך, פרש"י דלא איצטריך למימר דלא קני, וצ"ע איך אפשר לומר דלא איצטריך למעוטי דשמואל, [ועוד דלפי' ר"ח נראה דכלי העשוי מגללי בקר כשר], ולפי' ר"ח יתכן לומר דמלשון במנא ג"כ מתמעט מרוקא, ועי' פ"י ר"ח, ולפרש"י נראה דלא איצטריך להזכיר בשטר שלא קנה בכלי כזה שאינו מצוי לקנות בו, והרי כותבין כן שלא יערערו שמא קנו שלא

כדין, ולא חיישינן שיערערו שמא עשו הקנין בכלי מגללי בקר, אבל איסוה"נ י"ל שלא ידע הדין דלא מהני, ויותר מיושב פי' ר"ח דלא ממעטינן כלי העשוי מגללי בקר, והא דאמרינן לא איצטריך היינו דלא חיישינן שיאמרו שהקנו בגרעיני תמרה, דלמה יש לחוש שיעשו כן, או יתכן דבכלל פירי הוא.

יעוי' בריטב"א דשופרא דלישנא הוא דכתבינן, אבל בסתמא נמי סמכין שנעשה בהכשר, וכ"כ במל"מ פ"ה ממכירה ה"ח בשם בדק הבית והריב"ש, וצ"ע בסמ"ע סי' קצ"ה סק"ה שהעתיק דברי התה"ד בזה ומשמע בנה"מ סק"ד, ולדינא יש לנקוט כדברי הראשונים ז"ל בפרט כהיום שנוהגין בסודר, וצ"ע.

סימן ג

מ"ד א' מתני' כל המטלטלין כו' מ"ו א' ב' כל הסוגיא

מ"ד א' מתני' כל המטלטלין קונין זא"ז, פרש"י בין בתורת חליפין בין בתורת דמים, וכבר ביאר הגרע"א ז"ל בשו"ע סי' קצ"ה ס"ב דבתורת דמים איו קנין גמור אלא התחייבות, דכמו שמתחייב לשלם מעות תמורת החפץ, יכול להתחייב לשלם מטלטלין ואפי' חפץ מסוים, ולפ"ז הוי קונין זא"ז דומיא דהזהב קונה את הכסף שהוא מחייב לשלם כסף, וד"ז יש לקיים גם לר"ל דמעו' אינן קונות, אבל מ"מ משיכת המטלטלין מחייב לקיים התשלומין שהתנו ביניהם.

דרישא כולל כל המטלטלין אף חצי רמון וחצי אגוז, למה לא פירשו סיפא דכל המטלטלין ג"כ בתורת דמים כדי שתכלול כל המטלטלין ממש, ויתפרש קונין מחייבין, ולשון רש"י משמע דבאמת דברי ר"ל מתפרשין אתרוייהו, וניחא בזה דכיצד קאי אכולה מתני', דגם במטלטלין יש ענין פירות ומעות, שאם פסק על חפץ למכרו בכך וכך ונתן חפץ מסוים בתורת תשלום הרי משיכת החפץ קובעת, ולא מהניא משיכה בחפץ שניתן בתורת תשלום, ולפי המו"מ שביניהם נקבע מה ה' המקח ומה התשלום, דבדרך כלל אחד מהם מתרצה גם במעות כמו בחפץ.

ובגמ' מ"ו ב' אר"ל אפי' כיס מלא מעות בכיס מלא מעות, ומבואר שם בגמ' דמפרשינן לה משום חליפין, ור"ל מפרש דכל המטלטלין לאתויי מטבעות שנפסלו, [ומריבויא דכל דייק כפרש"י, ועוד דכיון דלא קתני בהדיא דקונין לגמרי מדין חליפין, ש"מ דיש חידוש גם בהא דמחייבין], ובאמת גם בתורת דמים הוצרכנו לחידוש זה, שאם פסלתו מלכות נקרא מטבע לגבי פסלתו מדינה או איפכא, א"כ אף לחייב זא"ז אינם מחייבין, והי' אפשר לפרש דאה"נ דר"ל גם בתורת דמים מפרש לה, אבל בגמ' שם נראה דרק בתורת חליפין מפרשינן לה, דבצריכותא ג"כ הזכירו ואין מטבע נקנה בחליפין, [וכ"נ בירושלמי שהביא הרמב"ן דהיינו מתני' דכל הנעשה דמים כו'], וק"ק כיון דמטלטלין

שו"ר בברייתא מ"ז א' מבואר שאם לא נתן לו התמורה בטל קנין הראשון ג"כ, וא"כ אין המטלטלין קונין זא"ז כמו שהזהב קונה את הכסף, שקנין הזהב הוחלט לגמרי, אבל במטלטלין לא הוחלט קנין המטלטלין עד שיתן לו המטלטלין שתמורתן, ולכן הוצרכו להעמיד מתני' בקנין חליפין, שאז קנה מיד תמורתן, שו"ר ברמב"ן מ"ט א' דס"ל בכל מעות שמשחזור בו אסור למוכר להשתמש במעות, דעל דעת מקח ניתנו מתחלה, וכ"ז שלא חזר בו יכול להשתמש, וא"כ דין הפרה כדין המעות, ומשמת החמור והלה חוזר בו שוב אינו רשאי להשתמש בפרה, וכן הדין לש"פ, מיהו אפשר דבמטלטלין מקפיד שלא

יוציאם כ"ז שלא משך תמורתו, וצ"ע אם כונת הרמב"ן כן גם לר' יוחנן, ולע"כ.

ויש לעי' ללוי דחליפין בכליו של מקנה אין מתפרש מטלטלין קונין זא"ז דמשמע שאחד נותן ואחד מקבל, ולא שהנותן נתן שניהם, וגם כשהנותן נותן שניהם אין החפץ הראשון קונה את השני אלא ההנאה דמקבל מיניה, וא"כ אין נופל לשון דהמטלטלין קונין זא"ז, ושמא ללוי מתפרש מתני' בתורת דמים, ועי' תו' מ"ו ב' ד"ה ולר"נ דבשוה בשוה מהני אפי' בכליו של קונה, אבל זה רק לשיטת ר"ת.

ויש לעי' מתני' דהמחליף פרה בחמור ק' א' היכי מיתוקמא ללוי, הרי אם נתן החמור בתורת דמים לא קנה הפרה, ודוחק לפרש שהמקנה נתן גם את החמור כדי שיקנה את הפרה, דהלשון משמע שמחליף זה תמורת זה, ואם בעל הפרה נתן סודר א"כ למה הוזכר מחליף בחמור, הול"ל המקנה לחבירו פרה בסודר וילדה, ולר"ת ניאח, שו"ר בתו' מ"ו א' סוד"ה כל, שפירשו שהחליף ונתן הפרה תמורת ההנאה שהלה קיבל ממנו חמור, ואכתי הול"ל המקנה פרה בסודר, - למ"ד פירי לא עבדי חליפין שמעינן ממתני' דפרה וחמור חשיבי ככלי ועבדי חליפין.

מ"ז א' ת"ש כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפין, פרש"י נתחייב בעל המטבע בכל אונסים שיולדו בחליפין כו', ואין לפרש נתחייב המקבל ליתן לנותן את החליפין, כיון שלשון התחייבות שייך בתשלום של מעות, כענין הזהב קונה את הכסף דאמרינן לעיל מ"ה ב' תני הזהב מחייב את הכסף, וכאן זכה לגמרי בחפץ ואם המקבל תופסו הרי הוא גזלן, ולא רק שאינו עומד בהתחייבותו, והא דנקט תנא נתחייב ולא אמר זכה זה בחליפין, היינו לרבותא דאע"פ שהחפץ ברשות המקבל לא נתחייב באונסין ויכול לומר לו נשרפו חטיך בעליה, וכ"מ

בברייתא מ"ז א' ולא הספיק כו' עד שמת החמור כו' שזהו המבחן לשלימות הקנין, וזהו ההפרש בין קנין כסף לחליפין, ואם ה' שונה זכה זה ה' מקום לדון שאם ירצה הזוכה לחזור בו כשאיירע אונס רשאי.

בתו' הביאו נוסחאות דל"ג זה שני, ולכאורה אי ל"ג זה שני לא ה' לו לתנא לשנות זה ראשון, אלא הול"ל כיון שזכה באחד נתחייב בחליפין, ועיקר לשון זה בראשון שנשה כלפי זה השני, וגם לשון נתחייב קשה דהול"ל זכה זה, וכמש"כ דזכיה הוי טפי מהתחייבות הראשון בלבד, מיהו ללוי שהנותן מתחייב ליתן, נופל שפיר לשון נתחייב זה, כיון שזה היפך מקנין מעות דעלמא, ושפיר הדגיש התנא דכיון שזכה המקבל נתחייב הנותן בחליפי קבלה זו, ואמנם אמת הוא שהמקבל זכה לגמרי בחפץ, אבל יש כאן חידוש להזכיר שהנותן נתחייב בקבלת המקבל.

שם כל הנעשה דמים באחר מאי ניהו מטבע, פרש"י דקס"ד דה"ק כל הרגיל להיות ניתן דמים באחר דהיינו מטבע, ויש לעי' א"כ לא שנה התנא עיקר קנין חליפין שהוא בכלי ושנה רק מטבע, ובפשוטו כאן שנה התנא עיקר דין חליפין, ולא יתכן להשמיט כלי, ועוד דמטבע לחוד לא הול"ל למיתני בהאי לישנא, והול"ל דמטבע ג"כ נעשה חליפין, ולכאורה נראה דכונת התנא כל הניתן בעלמא כדמים במקום המקח, וממילא גם כאן מיירי כשבא ליתנו במקום המקח, כיון שזכה בחפץ הזה [שהוא הדמים] נתחייב השני באחר שניתן תמורתו, ולפ"ז עיקר כונת התנא על העסק שלפנינו דכשבאין להחליף חפץ שניתן כדמים עבור חפץ אחר, כיון שזכה זה זכה חבירו בחליפין, ובכלל זה גם כלי וכל הניתן בתשלום כשזה כסף, מיהו כיון דקתני כל הנעשה דמים משמע ודאי גם מטבע, כיון שהוא עיקר הנעשה דמים, ושאר כלים הם כתוספת שגם הם נעשין דמים כדין שוה כסף.

ומשני ר"י דה"ק כל הנישום דמים באחר, ולפ"ז לשון כל הנעשה דמים מתפרש שאינו דמים אלא שהוא נעשה כדמים, ע"י ששמים אותנו בדמים, ומעיקרא ס"ד דכל העשה דמים היינו שניתן בתורת דמים, ומשני כל שנעשה שאינו דמים אלא נעשה בשומא.

ויש לעי' היכי מימעטי פירות למ"ד פירי לא עבדי חליפין, וי"ל דמדקתני כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור שמעינן שרק דברים חשובין כבע"ח וכלים חשיבי נעשין דמים, אבל פירות אינם נעשין דמי המקח אלא הם הניקחין בדמים, ועוד דאפי' מטבע ממעט מהאי כיצד, וכש"כ פירות, ולס"ד דנעשה דמים היינו מטבע, מתמעט כל מה שהוא פחות ממטבע, אבל כלים ובע"ח דעדיפי ממטבע הוו בכלל כל הנעשה דמים, ומש"ה איצטריך לריבויי פירי בסיפא.

שם ב' ה"נ מסתברא מדתקני סיפא כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור, דהשתא מתפרש כפשוטו בבע"ח, ולא צריך לדחוקי כדבסמוך בבשר שור או בדמי שור, ולכאורה יותר מדויק כן מיתורא דקתני או חמור בשור, ולא קתני מידי אחרינא כגון מעות או פירות ושמעינן דדוקא בע"ח ודכותיהו דחשיבי, ולמ"ד פירי עבדי חליפין צ"ל דס"ל דבע"ח ופירות שוין, או דשור בפרה כולל בשר שור, וחמור בשור משום בע"ח נקטיה, דמיתורא דרישא נלמד לבשר שור בפרה דג"כ נעשה חליפין.

הרמב"ן הביא ירושלמי דפליגי אם צבור בצבור עושה חליפין, ומפרש דפליגי אם שני ציבורי פירות שוין צריכין שומא, ובפשוטו מעיקרא ס"ד דפירות לא עבדי חליפין מדקתני דוקא שור בפרה או חמור בשור, ומייתי מדרב שאפי' צבור בצבור עושה חליפין, ור"א פליג דדוקא בדרך מקח שמחליף דברים שונים, אבל כשמחליף אותו דבר, אלא שאחד לפנינו והשני במקו"א, לא חל ע"ז שם

חליפין, וזה דומה לחלוקה דס"ל לר"א דלא חשיב מקח בכה"ג, והו"ל אידך כמעות ולא כחליפין.

יעוי בר"ח ב"ק י"ד ב' שכתב דכללא הוא דלא סמכה דעתיה בלא שומא, בין במחליף פרה בחמור ובין במו"מ ובין בגבית נזקין.

שם ולמאי דסליק אדעתין מעיקרא כו' מתבאר בתו' וברמב"ן דמתפרש כמו ולמ"ד מטבע נעשה חליפין מאי כיצד, מדלא משנינן לר"נ ולר"ל דכל הנישום קאמר, ש"מ שגם לדידהו ע"כ לפרש מתני' גם אם כל הנעשה קתני דהיינו מטבע, והיינו משום דרב ולוי לא הכריעו ד"ז ממתני', והא דנקטו בגמ' כהאי לישנא י"ל משום דמסקינן לעיל בתיובתא למ"ד מטבע נקנה בחליפין, וכתבו תו' דכ"ש למ"ד נעשה דאיתותב, ולכן נקטו כאילו ד"ז הוא רק לס"ד.

שם ה"ק ופירי נמי עבדי חליפין כיצד החליף שור בפרה, יעוי' בתו' דגרסינן בשר שור, דאילו שור מחיים לכו"ע ככלי דמי, [וכ"מ בתוספתא קדושין פ"א ה דרקע ג"כ נעשית חליפין וש"מ דלאו דוקא כלי אלא כל דבר חשוב ככלי, ולא נתמעטו אלא פירות שמרקיבין ולא חשיבי, או חצי רמון וחצי אגוז דגריעי טפין], ויש לעי' בשר חמור בשור מי איכא דעביד כה"ג, ושמא מיתוקמא בשור נבילה ובבשרו, וברמב"ן פ"י או חמור בבשר שור, דבתרווייהו השור שחוט והפרה והחמור קיימין, אבל בקידושין הגרסא בשר חמור בשור, [וק"ק לפי' הרמב"ן דבחמור בשור מיירי שהפירות נקנין בחליפי כלי, דחמור בשור דומיא דשור בפרה שנותן השור עבור הפרה והחמור עבור השור], ויתכן לומר דמיתורא מרבינן בשר שור מדנקט בהמה טהורה בטהורה או טמאה בטהורה, וש"מ דטהורה בטהורה משום בשר מיתנין לה.

שכ"כ משום שגם למ"ד מטבע נעשה חליפין לא מהני, (מיהו הערוני דלפרש"י דפרה כפירות, ע"כ דמהני גם בדבר שאינו נעשה חליפין), וכ"מ בתו' ס"ב ב' דאפי' בחוב דמעות קונין, והגרע"א ז"ל העיר שזה דלא כהפוסקים.

לשון רש"י שכתב דרישא וסיפא חדא היא צ"ב, דאם כונתו דכל הנעשה דמים היינו דמים שהם כחליפין א"כ אין רא' ממתני דמטבע נעשה חליפין דהא רישא ג"כ משום דמים, וא"כ גם למסקנא אפשר לפרש כן, ובפשוטו מתפרש כעין חסורי מיחסרא מלבד קנין חליפין דרישא, ונקט לה בלשון כיצד כיון דכל ד"ז נלמד משום דמי לחליפין, ומתפרשא מתני' כיצד כפשוטה בעיקר קנין חליפין ע"י כלי ובהמה ככלי, ורש"י נדחק בזה לשיטתו, ומייתורא שמעינן שיש גם מטבע דמהני משום דמים כמטבע דרישא דמהני משום חליפין, והיינו דמרמוז בכיצד על המטבע דרישא, שו"ר בתו' הרא"ש שהעיר ע"ד רש"י.

פשוט הגמ' דאין דין חליפין בשוה בשוה בפירות לר"נ דהא בשר שור בפרה לא קנה - וכמ"ש תו', ובתורת דמים נמי לא קנה אלא בדמי שור דכשור בפרה חשיב, - ענין שוה בשוה לא שייך כלל בכליו של מקנה, דעיקר הענין הוא משום דבכה"ג כמקח גמור דמי, ולא שייך ענין זה בהנאת המוכר מקבלת הלוקח, וצ"ע בתו'.

שם ע"כ כר"ש מתרץ לה, מיהו למ"ד אין מטבע נעשה חליפין ומתפרשא כל הנישום, אפשר לומר דפירי לא עבדי חליפין, אלא דלא מצינו שנחלקו בתרתי.

שם ואר"ל ואפי' כיס מלא מעות כו' עמש"כ בזה לעיל במתני'.

שם וצריכא דאי אשמועינן פסלתו מלכות כו' לכאורה נראה מזה דאנקא ואניגרא שני

יש להסתפק בשר שור לר"ש האם בעינן שיקנה כל בשר השור דהו"ל דבר המסוים כרמון שלם, או"ד כל אבר חשוב לעצמו ג"כ מיקרי דבר שלם, דסתמא דמילתא לאחר שחיטה מוכרין אותו אברים אברים, ולא כשראשו מחובר על כרעיו ועל קרבו, ומ"מ רמז התנא דבעינן אבר שלם דומיא דבשר כל השור, ויתכן גם דבבשר כיון שאין מוכרין אותו שלם, אפי' חתיכת בשר אין בה חסרון דחצי רמון, ששם ניכר חסרונו בזה שהוא חצי, אבל חתיכת בשר יש מקום לדונה כחתיכת בגד, מיהו בחתיכה קטנה דמי טפי לחצי רמון, שו"ר ברמב"ן ד"ה ואי קשיא לך, שכתב דלא אימעט אלא חצי דבר, אבל כל שהוא בשלימותו דבר המסוים מיקרי, ונראה כונתו באבר שלם וכיו"ב שהוא נראה בשלימותו.

שם יש דמים שהם כחליפין כיצד החליף דמי שור כו' מילתא דלא שכיחא ל"ג ביה רבנן, יש לפרש הטעם דכיון שהם דמי שור שייך להקל בזה כאילו החליף השור בפרה, דכיון שסו"ס ניתנה הפרה תמורת השור הר"ז כחליפין, אבל אם נתן לו פרה תמורת דמי פירות, ודאי לא מהני אע"ג דלא שכיחא, דלא עדיף מאילו מתחלה נתן פרה במקום הפירות, דהיתר דמילתא דלא שכיחא שייך רק כשיש למקח הזה שם אחר, דמי לחליפין וכיו"ב, אבל לא שכיחא לחוד אינו גורם קולא, (מיהו יתכן דלאחר שהתירו חליפי כלים שוב לא גזרו בכל תשלומי חוב דלא שכיח), וכן יש לפרש בדבר הונא לקמן מ"ז א' דמכור לי באלו כיון דלא קפיד כחליפין דמו, דלא נראה כמקח דמעות, [מיהו בזה גם בחצאי רמונים אלו דמי לחליפין], אבל לא שכיחא לחוד אין זה מתיר, ועי"ש בתוד"ה ר"ה שדקדקו מ"ט אמר כי חליפין דמי, שו"ר במ"מ פ"ה ממכירה ה"ד שכתב דהוי כאילו החליף פרה בשור, אבל בטעם דלא מהני בסתם חוב לא כתב משום דאין מטבע נעשה חליפין, וי"ל

שם בא"ד וא"ת והלא יאמר נשרפו חטיך בעליי, י"ל דלא שכיח מילתא שיקנה המעות כו', ובקנין סודר כו', לכאורה אין חילוק בין מטבע לסודר דבתרויהו מיירי שלא נתן עדיין המעות שפסק ולכן יזהר המוכר להציל החטים מן הדליקה, שהרי לא אמרו אלא דמטבע ג"כ משמש בקנין כסודר, - ובעיקר הדברים תשלום מעות אינו מוכיח גמירות דעת לקנות גם אם ישרפו בעליית המוכר, דמה ששילם עבור המקח זהו הסדר הראוי, אבל כשעושה חליפין לצורך קנין, נחית לדבר לשם קנין בלבד, ובזה אין חכמים מבטלין קנינו, ומ"ש דחושש שיאמר לו נשרף חפצך לא זהו עיקר הטעם, דעיקר הטעם מפני שעשה קנין מיוחד להחליט המקח, אלא שאם זה ממש כמעות לא הי' ראוי לחלק ביניהם, ולכן כתבו שיש גם חילוק בחשש נשרפו חטיך.

סוגי מטבעות הם, וגם אם שניהם פסלתן מלכות שייך לפרושי בהו הא דכיס מלא מעות בכיס מלא מעות דקאר"ל, ולכן אמרו בגמ' וצריכא לפרושי דמתרויהו בטל שם מטבע.

מ"ז א' תוד"ה ש"מ, [צ"ב למה לא דקדקו כן בתחלת הסוגיא, ואפשר דבמתני' קשיא להו טפי דמשמע שעיקר חליפין בכסף כמו בכלים, ועוד דבסוגיין מבואר דאף למ"ד מעות קונות מן התורה מ"מ מטבע נעשה חליפין כדאמרין לקמן ב' אליבא דר"נ, וע"ז קשיא להו למה ל"ג רבנן, אבל לעיל הומ"ל דס"ל כר"ל דמשיכה דוקא מה"ת שו"ר במהרש"א], א"נ אפי' בסתמא כיון דמחזיר כו' צ"ב מ"ט קרו לה סתמא, הרי מזה שהמוכר יודע שצריך להחזירו ש"מ שהתנו כך ביניהם, והיינו מפרש דפי' קמא.

סימן ד

מ"ז א' מכור לי באלו כו' כל הסוגיא

בהם מעט, ולכן נהי דעד שיעור אונאה סבר וקיבל, אבל טפי מאונאה לא קביל עליה, והא דדייקין לה ממכור לי דקאמר ליה, צ"ל דהמוכר סומך על דברי הלוקח, א"נ מודה רש"י דבנתאנה הלוקח ג"כ יש לו אונאה.

וברי"ח פי' דיש לו עליו אונאה כשהלוקח נתאנה, שכתב כלומר אם שוה פחות מחזיר לו את האונאה, ולפ"ז י"ל דהמוכר אין לו אונאה דכיון שידע שאין הסכום שבאלו ידוע לו, ואעפ"כ הסכים באלו, לא מצי טעין שנתאנה, אבל הלוקח שאינו יודע מחיר החפץ יכול לטעון שנתאנה, ולישניה דר"ה נמי משמע דקאי הכל על האומר מכור לי, שהוא קנה והוא יש לו תביעת אונאה על חבירו.

מיהו פשטות הדברים שהאונאה היא בזה שהדמים לא היו מבוררין, ויש לפרש שהלוקח לא ידע המחיר, והמוכר לא ידע כמה

מ"ז א' אמר רבה אר"ה מכור לי באלו קנה ויש לו עליו אונאה כו' דכיון דלא קפיד קנה כו' ויש לו עליו אונאה דמכור לי באלו קאמר ליה, יש לעי' תובע אונאה ממי, אם נימא דהמוכר תובע מהלוקח, הרי מעיקרא לא הקפיד לדעת כמה יש באלו, ומהיכי תיתי לטעון שלא הקפיד רק עד שיעור אונאה אבל יותר מאונאה מקפיד, ועוד דמכור לי באלו דדייקין מינה שיש לו עליו אונאה הלוקח קאמר, ואם נימא דהלוקח תובע אונאה מ"ט, הרי לכאורה הוא עצמו יודע כמה מעות יש באלו, והסכים לקנות באלו, ועי' להלן מדברי הרמב"ם בזה.

וברש"י מבואר שהמוכר נתאנה, שכתב ויש לו, לחבירו [דהיינו המוכר] דין אונאה אם אין במעות כדי דמי החפץ, ומיירי שטעה בהערכת המעות שבידו ונתברר שיש

האונאה, ורק בכה"ג קנה דדמי לחליפין, ואם התנה המוכר שלא יהא בהם אונאה לא קנה, וסתמות הטוש"ע משמע שיש בהם דין אונאה בין ללוקח בין למוכר ואפ"ה קנה, וצ"ע.

ולכאורה נראה דרבה ור' אבא פליגי גם בד"ז, דלר"א משמיה דר"ה הא דקנה היינו דוקא מפני שאינו מקפיד כלל ואפי' אונאה לית ליה, כיון שלא שמענו בדבריו דקנה אלא בכה"ג דאין לו עליו אונאה, ולפרש"י ודאי מסתבר כן, ואף לפי ר"ח י"ל דלא שמענו אלא כשגמר המקח במוחלט בקבלת המעות, ואף הלוקח לא יוכל לחזור בו.

שם דכיון דלא קפיד קנה דכי חליפין דמי, למסקנא אמרינן דקנה בתורת דמים, וכתבו תו' דהכא ה"ק כיון דלא שכיחי כחליפין דמו, ולעיל כתבנו דלא בכל מידי דלא שכיחי קנה, ודוקא כששייך לדמות האופן הזה לחליפין בשום צד, וה"ע כיון דלא קפיד על מנינם הרי הם אצלו ככלי וכיו"ב, ולא כדמים, וכן בסמוך אמרו בגמ' דקני דכחליפין דמו, ולפי' תו' קשה מ"ט נקטו בגמ' לשון כיון דלא קפיד, הרי לס"ד דמטבע נעשה חליפין א"צ לטעמא דלא קפיד, וי"ל דאם ה' מקפיד לא ה' מתפרש שנותנו בתורת חליפין, דסתם מעות ניתנות בתורת דמים, וכשלא קפיד ש"מ שכוונתו לתורת חליפין, ולמסקנא אמרינן דהא דלא קפיד משוי ליה לא שכיח, וזה ע"ד שכתבנו דלא קפיד משוי ליה קצת כחליפין, ודמים שהם כחליפין לא שכיחי.

שם דמכור לי באלו קאמר ליה, והול"ל תן לי באלו או החלף לי באלו, ור"א סבר דכיון דלא קפיד לא אמרינן דבשיעור אונאה מיהא קפיד, ולא דייקנין לישנא דמכור לי, ויעוי' בר"ן ונמו"י בשם הרמב"ן דלאו מלשון מכר דייקנין אלא משום דסו"ס באלו קאמר, ולא אמרינן דבכל דהו ניחא ליה, ולכאורה מודה הרמב"ן שכאן הדיק מדקאמר מכור,

מעות יש, ומי"מ הסכים באלו, ואח"כ נתברר שיש יותר והלוקח נתאנה, ואם ה' מודיע למוכר כמה יש באלו, ה' המחיר מתברר בתחלה, והמוכר לא הודיעו המחיר מפני שלא ידע כמה יש באלו, ולשון הרמב"ם פי"ג ממכירה ה"ב וכ"ה בשו"ע סי' רכ"ז סי"ט הלוקח בדמים אכסרה כגון שחפן ממעות וא"ל מכור לי פרתך באלו, ולפי"ז י"ל שגם הלוקח לא דקדק כמה יש בחפניו, וא"כ שייכא אונאה גם לגבי הלוקח, והכי מסתברא שאם הלוקח יודע ומעלים מהמוכר הרי יודע המוכר שעיקר כונתו שיתחייב למכור לפי הערכתו ולא יוכל לטעון טעיתי, ובפשוטו לא מיירי בכה"ג.

ויש לעי' לפרש"י דיש אונאה כלפי המוכר, שיכול לתבוע שיהיו אלו שוין דמי הפרה, א"כ מ"ט חשבינן ליה דלא מקפיד עליהו, וצ"ל דכיון דמעיקרא יודע שעתידי להפסיד עד שתות, וגם אינו מדקדק שיהא כעת שיווי כל המקח הרי"ז כחליפין, אבל קשה דלפי"ז חליפין דלא מקפיד עליהו היינו אפי' אם יש לו דין אונאה, דמ"מ כיון שאינו מקפיד עד שתות, ואינו מקפיד שיהא כעת שיווי המקח מיקרי אינו מקפיד, וא"כ קשה מאי קאמר רבא אטו חליפין בשופטני עסקינן דלא קפדי, מאי קושיא הרי יודע שבשתות יחזיר לו האונאה ולכן אינו מקפיד, ועד שתות ניחא ליה במקח זה, וגם בסברא קשה מ"ט הו"ל מילתא דלא דשכיחא ודמי לחליפין, הרי הוא מדקדק שיהא במעות שיווי המקח, ולא יהא בהם כדי אונאה, ובכה"ג שכיח שפיר ולא שייך לומר דנפיק מתורת דמים, וי"ל דמ"מ כיון שיכול למנות הדמים מה ראה לקנות אכסרה ולהיות קרוב להפסד, ולהכי חשבינן ליה שופטני דסתם אין דרך להפסיד עד שתות, ולא מיירי כשיוודע כמה שוין וניחא ליה להפסיד מפני שחפץ בפרה.

ולפי' ר"ח ניחא, שהמוכר באמת אינו מקפיד כלל ואפי' נתאנה אין מחזירין לו

אבל בחפץ בעלמא שאין משמעות דלא קפיד, ס"ל דבכל לשון חליפין ג"כ יש אונאה.

שם חליפין ומקפיד עליהם מאי, לכאורה נראה דהנדון דוקא במחליף פרה בחמור וכיו"ב, שהעיסקא היא כתורת דמים, ואנן אמרינן דיכול לתפוס הקנין מתורת חליפין, ובזה אם מקפיד י"ל דלא נחית לתורת חליפין והו"ל דמים, אבל אם מלבד עסק ההחלפה שביניהם, נותנין סודר זל"ז כענין שלף איש נעלו, בזה פשיטא דקנה, אע"פ שדקדקו תחלה שיהיו הדברים שהחליפו ביניהם שוין בזה כזה, מ"מ הסודר שנתן לשם קנין חליפין ודאי קני, ועוד דהסודר ודאי לא קפיד שיהא שוה, שהרי נותנו ע"מ להחזיר, ואין השימוש המועט הזה שוה אצלו, ובכה"ג חשיב שאינו מקפיד, ולא דנו אלא כשאינו נותן סודר, רק מחליף פרה בחמור ומדקדק שיהיו דמיהם שוין.

וביאור הספק דכיון שעיקר נתינתו החליפין הוא כדין שוה כסף, ולא לקנין חליפין, א"כ י"ל דבכה"ג ככסף דמו, דמבחינת הנותן אין חילוק אם נתן חצאי רמונים ואגוזים תמורתן או כלי, שעיקרו מתייחס לזה כשוה כסף, ואין לנו לחדש כאן כח חליפין, אע"פ שיש בהם גם כח כלי לחליפין.

שם פרתך בכמה בכו"כ חמורך בכמה בכו"כ, כ"ז מיותר אם אינו מקפיד, וראב"א דייק מינה דמקפיד לאו חליפין נינהו, ורבא מפרש דעשו החשבון כדי שידע כמה להוסיף ומצאו שהפרה בזול ותבעו להוסיף עמה טלה.

שם לא קנה בעל החמור את הפרה, יש לעי' לראב"א דהו"ל כדמים נהי דבעל הפרה לא קנה את החמור בדמים, מ"מ בעל החמור שמשך את הפרה למה לא קנה, ויתחייב דמים תמורתה, כדתנן כל המטלטלין קונין זא"ז, ופרש"י דבתורת דמים הם מחייבין זא"ז, ונראה מזה דכיון שרצה תמורתו חפץ ולא דמים לא הוחלט המקח, אם אינו נותן לו

החפץ תמורתו, ול"ד למוכר במעות שאין בעל החפץ צריך חפץ מסוים, ולפ"ז אין המטלטלין קונין זא"ז כמו שהזהב קונה את הכסף, וניחא הא דמפרשינן מתני' בקנין חליפין, ועמש"כ בזה לעיל במתני' דשו"ר דכן הדין בכל כסף כשחוזר בו רשאי לתבוע אותן מעות, דמשבטל המקח בטל זכותו למפרע, ואע"פ שכ"ז שלא חזר בו נשאר בזכותו להשתמש בהם, ולפ"ז מטלטלין כמעות, ורק כשמת החמור פקעה זכותו מן הפרה.

שם אמר רבא אטו חליפין בשופטני עסקינן דלא קפדי, לפמשנ"ת לעיל חליפין דקרא ודאי לא קפדי שיהא הנעל שוה, וא"צ שו"פ, אלא דהתם הקנין מועיל לכל העיסקא שהתנו ביניהם, ושם הקפיד כל אחד שיהא שוה לו, אבל במחליף פרה בחמור שהקנין והעיסקא במשיכת אחד מהם, בזה ודאי קפדי שיהיו שוין, ורבא מיייתי מהא דקים ליה שסתם חליפין ג"כ קונה, כדתנן כל המטלטלין קונין זא"ז, וכדתנן המחליף פרה בחמור וילדה דמבואר שקנאה בלא משיכה, ופשיטא ליה דסתמא מיקפד קפיד, וראב"א סבר דכל שמחליף אכסרה בלא דקדוק מיקרי לא קפיד, והנדון רק בדקפיד טובא כמו במעות, ורבא סבר דגם בדקפיד טובא קנה.

אבל רש"י פירש אטו חליפין דקרא בשופטני עסקינן כו' שיהיו שוות קצת דמים כו' וצ"ב דאטו נעלו של בועז הי' שוה לגואל כנגד מה שהקנה לו, והרי קונין בכלי אע"פ שאין בו שו"פ, ואמנם גם בחנם הי' נותן לו, אבל מוזאת לפנים בישראל משמע שכל דבר קונין בנעל, וע"כ כמש"כ שהנעל תוספת לקנין מלבד העיסקא שביניהם.

ובתו ג"כ נתקשו בלשון כל חליפין מיקפד קפדי, ופירשו דקפדי שיהיו שוין קצת, וממילא גם כשקפדי שיהיו שוין ככולו, בלכל חליפין הן, ומה שסיימו ואפי' כשאינו שוה כחפץ שכנגדו קנה צ"ב כונתם, שהרי זהו

שכתבו בתחלת הדברים דגם בקפדי שיהיו שוין רק קצת קנה, ואולי כונתם כלפי פי' ר"ת דשוה בשוה א"צ לדיני כלי דחליפין, וא"כ עיקר קרא כשאין שוין זה כזה, וצ"ע.

שם והב"ע דא"ל חמור בפרה וטלה, וזה נלמד מדקתני פרתך בכמה בכו"כ חמורך בכמה בכו"כ, ואם בכל חליפין קפדי, ע"כ דה"ק פרתך בכמה במנה, חמורך בכמה במנה וחצי, וא"כ צריך להוסיף גם טלה, והטלה אינו לפנינו ובינתים משך בעל החמור את הפרה, ובכח"ג לא נשלם הקנין חליפין, ואמנם אם הי' מפרש שרוצה לקנות עם הפרה כקנין סודר, הי' מועיל גם בלא הטלה, אבל כשכונתם להחליף שוה בשוה, לא נגמר הקנין עד שישלים למשוך את כל מה שמקבל תמורת החמור.

יש לעי' למה שנה התנא באופן זה, ולא אמר מחליף פרה וטלה בחמור אע"פ שמשך את הפרה לא קנה עד שימשוך את הטלה, וי"ל דהכא מיירי שההפרש בין החמור לפרה הי' דבר מועט, וע"ז נתן לו הטלה, וקמ"ל דאע"פ שמשך עיקר המקח, ולא הי' דעתו על הטלה אלא בתורת דמים להשלים ההפרש,

אפ"ה לא קנה, מיהו אם החמור קיים י"ל דקאי במי שפרע אם חוזר בו, דלא גרע ממעות, ואם כבר משך החמור קנה, ואע"פ שלא ייחד לו טלה, דחיוב הטלה כחיוב דמים.

שם אמר מר מכור לי באלו קנה ויש לו עליו אונאה, לכאורה לא הו"ל לאתויי סיום המימרא דאונאה דהא בזה פליגי, ולמה נחית לפלוגתא שלא לצורך, הא אנן דייקנן טעמא דקנה לחוד, ויש סמך מזה דסתמא דגמ' סברה דיש לו עליו אונאה, ושמעתי להעיר דלאומי לקושייה נקט הכי, דכיון דיש לו עליו אונאה דמי טפי למעות ולא לחליפין.

שם לימא סבר ר"ה מטבע נעשה חליפין, יש לעי' הרי לא הוזכר בדר"ה לשון מטבע אלא באלו ואף פירות בכלל, וי"ל דלמסקנא אה"נ הכל בכלל, אבל כיון דסתמא מיירי במעות ס"ד ליישב דבריו משום דמטבע נעשה חליפין, והא דאיצטריך למימר באלו, דאל"כ סתם מטבע בתורת דמים הוא, עי' לעיל מ"ו א' תוד"ה ש"מ.

שם ומילתא דלא שכיחא כו' נתבאר לעיל מ"ו ב'.

סימן ה

מ"ה ב' מ"ו א' אין מטבע נעשה חליפין כל הסוגיא

מחצי רמון, שאין בה חשיבות אלא מכח ההסכמה וזה עביד דבטל, והשתא נמי עיקר דעתיה אצורתא והו"ל כעושה חליפין בצורה, [ועמש"כ להלן בהא דאינו נקנה בחליפין ובדברי הרמב"ן כאן], וכע"ז אמרו קדושין מ"ו א' מ"ח ב' במלוה ופרוטה די"ל דדעתיה אמלוה, והתם שני דברים הם ושפיר י"ל דדעתיה אפרוטה, אבל במטבע היוצא בהוצאה דעתיה אצורתא, [ולכן לא מהני שיפרש שדעתו על גוף המטבע, והתם מהני שמפרש

מ"ה ב' אר"פ מ"ט דמ"ד אין מטבע נעשה חליפין משום דדעתיה אצורתא כו' הא דלא מפרש משום דמטבע לאו כלי הוא, היינו משום דמטבע שנפסל נעשה חליפין, וש"מ דלא גרע מכלי וכמ"ש תו', וא"כ קשה דוכי מפני שנוסף בו מעלת הצורה מיגרע גרע, וע"ז תירץ ר"פ משום דדעתיה אצורתא, וביאור הדברים דאי משכח"ל חליפין בצורה לבד לא הי' קונה, גם למ"ד מטבע נעשה חליפין, דכיון דעבידא דבטלא, הרי היא גרועה

ע"מ ליתן לו חדשים א"צ לשאול מ"ט, דע"כ הי' לו סיבה לרצות בחדשים, ונראה לפרש דמיירי בא"ל כסף זה שבארנקי שבביתי אני נותן לך תמורת הזהב, דדומיא דקנין הזהב מיירי שמתייחס לזהב מסוים, ואפ"ה לא קנה את הכסף שבארנקי, דמטלטלין רק מחייבין את המטבע, אבל נתחייב גברא ליתן כפי הכסף שבארנקי כאילו קנה אותו כסף ממש, וזהו ששינוי נקנה כסף בכל מקום שהוא, שנתחייב ליתן כמו הכסף ההוא שאמר להקנות לו, והשתא ניחא דבאמת לא הזכירו חדשות וישנות אבל הזכיר לו מטבעות מסוימות, ואם היו חדשות חייב ליתן לו כמותן אם ירצה בחדשות.

שם אע"ג דעדיפי מינייהו מ"ט כו' פי' דאי גריעי מינייהו פשיטא שחייב לשלם כפי מה שפסק, ובלשון בכל מקום שהוא קמ"ל שכאילו קנה הכסף המסוים שבארנקי החדשה, וממילא חייב ליתן לו אותם או כיו"ב.

הא דאינו קונה מטבעות מסוימות ע"י משיכת הזהב או המטלטלין, היינו משום דמעות אינן קונות, וה"ע צריך לקנותן בקנין מעות, [ועוד דמטבע אינו נקנה במעות למסקנא דאינו נקנה בחליפין], וה"ה שאינו קונה שאר מטלטלין במשיכת פירות או חצי רמון, ואע"פ שמתחייב תמורתן החפץ שפסק, ולר"ל מדאורייתא נמי לא קנה, ומ"מ נתחייב מדאורייתא תמורת מה שנתן, כפי מה שפסקו, וכל שנתן בתורת דמים אין חילוק אם הי' מטבע או נסכא, [או דבר הראוי לחליפין, כשבהדיא לא ניחא ליה בחליפין אלא בדמים].

ויש לעי' למה לא נתחייב גברא ליתן מעות מסוימות כפי מה שפסקו, כמו שמתחייב ליתן חפץ מסוים שפסקו עליו, וי"ל דכיון שאם ישרפו חייב ליתן חפץ אחר כמותו, ע"כ שאין הלוקח קונה זכות באותו חפץ לחיוב גברא, שאם הי' קונה הי' המוכר נפטר מלשלם כשנשרף, ולפ"ז גם בחפץ מסוים אין חיבו

דדעתיה אפרוטה], וי"ל לאידך גיסא דכיון דדעתיה על המטבע הזה הרי יש בה גם גוף המטבע שהוא לא גרע ממטבע שנפסל.

ולכאורה הי' מקום לומר דטעמא דאין מטבע נעשה חליפין הוא משום דמטבע ודאי משום דמים יהבי ליה, ולכן אפי' יפרש בתורת חליפין לא מהני, וי"ל דקים ליה לר"פ הכי כיון דלמ"ד דבר תורה מעות קנות, אין חסרון במה שסתמו למעות, ואין חילוק בין שוה כסף לכסף דכולהו כמעות וכולם קונין, ואם מדאורייתא מטבע נעשה חליפין לא מצינו שביטלו ממנו דין חליפין כשתיקנו שמעות אינן קונות.

שם תנן הזהב קונה את הכסף מאי לאו בחליפין, פי' מדלא קתני מחייב, וכבר תמהו בתו' וכי לא ידע סיפא דהכסף אין קונה את הזהב, ודוחק לומר דס"ד דקונה את הזהב, אבל לא מחייב בתורת דמים, דהא כל עיקר הדיוק הוא מלשון קונה דמשמע חליפין, ובזה הכסף ג"כ קונה את הזהב, ולכאורה י"ל דס"ד דמטבע החרף סתמא ניתן לשם דמים, ולכן כשנתן כסף לא קנה את הזהב, אבל אם מפרש לשם חליפין קנה, והזהב גם בסתמא קונה את הכסף, ובזה מיושב הא דמייתי ועוד תניא דקתני לא קנה עד שימשוך את הזהב, שזה מוכיח דמתני' מיירי כולה בתורת דמים בהדיא, ולא רק משום דסתמא דכסף החרף ניתן לדמים, ומייתי ברייתא דמפרשא למתני' דקתני כיצד כו', ואי טעמא דמתני' רק משום דסתמא לדמים ניתן, הול"ל לא קנה עד שיפרש בתורת חליפין, שו"ר ברמב"ן שפירש דס"ד דמטבע דחרף דעתיה אצורתא, ולפ"ז אפי' במפרש לא מהני, וא"כ רב ולוי נחלקו בשאר מטבעות ולא בכסף, (וגם צ"ל דאתיא כס"ד דר"פ דנקנה בחליפין, עי' להלן).

שם א"ר אשי לעולם בדמים ומאי בכל מקום שהוא כמות שהוא כדא"ל כו' מ"ט דא"ל לישנן קא בעינא להו, לכאורה אם א"ל בהדיא

גברא אלא בחפץ כמותו, אלא שאם אין להשיג כמותו, ע"כ חייב ליתן חפץ זה כדי לקיים חיובו, ואם הוא אנוס ואינו יכול להשיג חפץ כמותו, הר"ז כאנוס שאינו יכול להשיג חטים, דאיסורא דעבד באנוס עבד, ויצטרך לשלם תמורתן, וה"נ יתן מארנקי ישנה בדליכא חדשה.

שם אר"פ אפי' למ"ד אין מטבע נעשה חליפין כו' אקנויי מיקנו בחליפין מידי דהוה אפירא כו', לכאורה הדבר פשוט דא"צ חשיבות בדבר הנקנה ע"י החליפין, דאדרבה דבר שאינו חשוב נקנה בקל יותר, ונהי דבעינן דבר חשוב למעשה הקנין שייגמור דעתו להקנות עי"ז, אבל מהיכי תיתי להצריך שיהא דבר הנקנה ג"כ חשוב, וכדס"ל לר"נ מסברא דפירות ג"כ נקנין בחליפין, [שו"ר דהגרע"א ז"ל מפרש דיליף לה מקרא דלקיים כל דבר כדלקמן מ"ז א' וכו'נ בריטב"א שם ועמש"כ בזה לעיל ע"ד הגמ' שם, ובתו' הרא"ש מ"ו א' כתב דמהיכי תיתי לן למעוטי, אבל בתור"פ מ"ו א' כתב דמכל דבר איתרבי], ועוד צ"ב למסקנא למה באמת אין מטבע נקנה בחליפין, וכבר נתקשו בזה הראשונים ז"ל מ"ט אינו נקנה לרש"י, אבל הדבר פשוט דכמו שפירות נקנין לר"נ ה"ה חצי רמון לר"ש שאין מקום לחלק ביניהם, וגם בסברא א"צ חשיבות בדבר הנקנה, ויעוי' בגליון הגרע"א ז"ל סי' קצ"ה ס"א שציין לתשובת מהר"ם שלא כ"כ והיא התשובה שהזכיר במחנ"א, אבל אין נראה שרש"י חולק בזה לדינא, וע"כ דמטבע גרע מחצי רמון, ועמש"כ מ"ז א' בדרשא דכל דבר לר"נ ולר"ש.

וה"י מקום לומר דלעולם מטבע ניתן בתורת דמים, ולכן גם אם נותן מטבע תמורת החפץ שמשך, הר"ז כדמים ולא כחליפין, אבל לפ"ז אין ראי' מפירות כלל, וכבר כתבנו לעיל דכיון דמעוטי קונות ד"ת, אין חסרון במה שהם בתורת דמים, עי"ש.

והרמב"ן והרשב"א והר"ן פי' דמטבע כיון שעיקרו הצורתא הו"ל כדבר שאינו גופו ממון, [נשא"א להעביר זכות בקנין לחוד, כיון שאין מעשה קנין נתפס אלא בדבר שיש בו ממש], ולכן אינו נעשה חליפין ואינו נקנה בחליפין, ור"פ דלעיל קאי למסקנתו דהדר ביה, וק"ק למה סידרו כן בגמ', שיאמר ר"פ הטעם דבתר חזרה דלקמן, וגם פשטות הגמ' דלא ידעינן חזרתו מטעמא דהכא, ולכאורה יש לקיים דגם לס"ד סבר ר"פ טעמא דדעתיה אצורתא, אבל סבר דטעם זה אינו גורם שלא יקנה בחליפין, ולמסקנא מאותו טעם גופיה אינו נקנה בחליפין, דס"ד דצורתא כדבר שאין גופו ממון ואינו חשוב לקנות בו, אבל הצורה נקנית אגב הגוף, והגוף נקנה שפיר כמו פירות, ומסקנא שאינו נתפס בקנין ע"י דבר אחר, כיון שדעתו לקנות הצורתא ואין עיקר דעתו על גוף החפץ, ולכן בעינן שיעשה הקנין בגופו כמשיכה והגבהה, ואז גם הצורתא נקנית עם הגוף, אבל בחליפין שלא עשה מעשה בגופו לא, ולענין נעשה חליפין לא מהני מה שמוסר גופו למוכר, כיון דדעתיה אצורתא וצורתא לא קניא, (ולפמשנ"ת לקמן מ"ו א' בשם תו' הרא"ש דאפי' למ"ד מטבע נעשה חליפין מ"מ אינו נקנה בחליפין, י"ל דר"פ חידש כאן דדעתיה אצורתא כשתופס המטבע בידו, אבל כשאינו תופסו לכו"ע אמרינן דעתיה אצורתא למסקנא דהדר ביה ר"פ).

ולכאורה לפ"ז גם למ"ד מעות קונות ד"ת, מ"מ א"א לקנות מטבע במעות, דלענין שיהא מטבע נקנה אין חילוק בין מעות לחליפין, דהחסרון הוא משום דבעינן מעשה בוגף המטבע לקנות עי"ז הצורתא, שאין גופה ממון לקנותה ע"י כסף או חליפין, [והדברים מחודשים שלא הוזכר בגמ' נדון אלא לגבי חליפין ומשמע דלגבי כסף לא פליגי, ונפ"מ בדלא שכח מיהו לכאורה נראה סתמות הדברים שא"א לקנות מטבע אלא באגב, וש"מ דאף בדלא שכח לא קנה, וא"כ י"ל לאידך

ויכול ליתנו במתנה, כדמוקמינן סיפא דמשך הימנו כו' כר"י, עי' קדושין נ"ד ב'.

שם ניקנו ליה מעות להיאך אגב סודר ולפרוק דל"ל סודר, יעוי' בריטב"א דמשמעות הגמ' בסודר דבעה"ב, וי"ל שלא רצו להאריך בגמ', חדא דהא קושיין אף ללוי דס"ל בכליו של מקנה, ולרב נמי צ"ל שלא הי' סודר לבעה"ב, דא"כ הרי הי' יכול להקנותו לחבירו כדי שיחזור ויתננו לו בתורת חליפין, וא"כ מתפרש דלית להו סודר לתרויהו, שו"ר בתו' הרא"ש שכ"כ בשם הר"מ.

בתו' הרא"ש הקשה למ"ד פירי עבדי חליפין ליקנינהו נהליה ע"י הפירות של מע"ש, ותירץ דס"ל מע"ש ממון גבוה וא"א לקנות בו, ואאמו"ר שליט"א כתב דע"כ מתני' כמ"ד ממון הדיוט או דיהב ליה בטבליהו, מיהו כתב ע"פ הירושלמי דאף למ"ד ממון הדיוט אסור לקנות בו, מיהו אכתי קשה דכל פירות הגורן ג"כ שם, דא"א לפרש באופן רחוק שהכניס את כל הגורן והשאיר את המע"ש שם, וא"כ יכול להקנות לו ע"י פירות הגורן, [ועי' להלן דגם מדברי הריטב"א נראה שיש לו בגורן רק מע"ש, ועי"ש מש"כ טעם לזה], ובפשוטו נראה דאה"נ דלרב ששת יש ראי' דאין מטבע נקנה בחליפין, ובגמ' רצו להוכיח דאף לר"נ יש ראי' שאין מטבע נקנה בחליפין.

שם דלית ליה סודר, פי' שאין לו בגד שיכול לפשטו, וכן אין לו מנעל לשלפו, וגם בגד שעליו יכול לתפוס בו גע"ג לקנין.

משה"ק תו' דליקני ליה המעות באודיתא, לכאורה צריך הודאה בפני עדים, דבלא זה כיון שאין ההודאה מחייבתו לא חשיבא קנין, [וכ"כ הגרע"א ז"ל בתשובה נדפס בחידושים ב"ק י"ב], וא"כ בפשיטות הו"מ לשנויי דליכא עדים בגורן, שו"ר בקצה"ח סי' מ' סק"א שתירץ כן קושית תו', [ובחידושים ע"ש הריטב"א ג"כ תירץ כן, ותירץ בשם ר"מ הכהן דלא מהני אודיתא אלא

גיסא דלכו"ע אין מטבע נקנה בכסף ובחליפין, ועי' לקמן מ"ו א' בשם תו' הרא"ש ושם ד"ה אם נימא], והא דמטבע קונה מדאוריתא היינו משום דלא בעינן דבר חשוב ומסוים כנעל, וכיון שקונה הצורה ע"י קנין גוף המטבע, ממילא קונה בכולו גם אם דעתיה אצורתא, מיהו בחדושי הר"ן ראיתי שכתב דבסתם מקח לא אמרינן דדעתיה אצורתא, עי"ש, וגם לפ"ד צ"ל דאין מטבע נקנה במעות כמו בחליפין, שו"ר בנמו"י בשמעתין כתב ג"כ כדברי הר"ן, דכיון שמוכן לקבל דמים אחרים לא אמרינן דעתיה אצורתא, וזה צ"ת.

וי"ש להביא ראי' לדברי הרמב"ן מדמדמינן ב"ב ע"ז ב' קניית אותיות באגב לקניית מטבע באגב, וכן לענין דלא מיקנו בחליפין, ש"מ שענינם אחד, ויש להקשות הרי אותיות אינן נקנות במסירה ומטבע נקנה במסירה לידו דהוי הגבהה, וא"כ מאי ראי' מאגב הרי אגב כמסירה לידו דמי, וי"ל דהא דמטבע נקנה בהגבהה היינו משום דכתיבה נמי חשיב דכשהגביה גוף המטבע ממילא זכה בצורתא דהו"ל כשטר שכתוב בו שמשמעבד לכל המוציא, וה"נ הצורתא נטפלת לכל המחזיק בגופו, אבל אכתי בקנין אגב (כשאינם צבורין בתוכה או שאינה משתמרת) יש לדמות לקנין חליפין כיון שהקנין מתייחס למה שבנ"א רוצים בו, והרי דעתייהו אצורתא, ולכן לא מהני שהגוף נקנה באגב והצורתא נגרת אחריו, כיון שדעתו אצורתא הר"ז כא"ל קנה צורתא אגב קרקע, ול"ד למשיכה והגבהה שבמציאות תופס גם בגוף המטבע.

מ"ו א' דהכי עדיף דהו"ל נכרי, היינו מפני שנותן לו מעות חולין, אבל כשנותן לו פירות מע"ש ניכר שכונתו להערים, ואם הי' נותן לו הפירות בטבלם ואח"כ מפריש מאלו דהו"ל משלו על של בעה"ב וחוזר בעה"ב ופודה אותם, אין זו הערמה טפי ממעות, שהרי תחלת ההפרשה היתה בשל חבירו, ואתיא כר"י דמע"ש ממון הדיוט הוא

כשאינן ברשותו שאותו אדם מאמין להודאתו ותופס לחבירו, אבל כ"ז שהם ברשותו לא קנה באודיתא], שו"ר שכ"ה בחידושי הגרע"א ז"ל כאן ע"ד התו', ובעיקר הדין יש להסתפק אם ראוי להקנות באודיתא כדי להרויח הא דהו"ל נכרי, או"ד כיון דמודה בשקר לא מורין ליה לנהוג כן.

שם בגורן שאינו שלו, בפשוטו יש לו זכות להניח גורנו בקרקע זו, ואם אפשר להקנות אגב שכירות קרקע, צ"ל שאין לו רשות להשכיר לאחרים, שו"ר בריטב"א בזה, [ועי' שו"ע סי' שט"ז ס"א דבית מותר להשכיר, והרי המעות בביתו וישכירו לו, ועי' שו"ע סי' קצ"ה ס"ד בהגה והגרע"א ציין להריטב"א בשמעתין], ומ"ש הריטב"א שאין לו במה לקנות הקרקע צ"ע שהרי יכול ליתן לו מפירותיו מתנה, ואח"כ יקנה הקרקע בשוה כסף, ודוחק גדול לומר שכבר לקח כל גורנו לעיר והשאיר המע"ש שם, וי"ל כיון שהשבח לשני וציאות מביתו לא רצה לטרוח בהם קודם פדיון, ולכן נשארו רק פירות מע"ש בגורן.

שם ואיכפל תנא לאשמועין כו' יש לעי' מאי קושיא הא איצטריך לאשמועין דגם להערים ולהקנות פירות המע"ש מותר, וי"ל דפשוטת המשנה דמפני שעומד בגורן אינו יכול להקנות לו המעות, ואם בדרך הרגיל ראוי להקנות המעות הול"ל דבעומד בגורן ואין בידו מעות יקנה לו המעות שבבית, ולא לסתום שמקנה לו הפירות, שהרי ד"ז אינו נכון אלא במאורע רחוק.

שם אלא לאו ש"מ אין מטבע נקנה בחליפין ש"מ, בתו' כתבו דמ"ד נעשה ג"כ איתותב, וסתמות הגמ' ל"מ כן, דהא כולה סוגיא דלקמן מיירי בדין מטבע אם נעשה חליפין, ואם רב או לוי וכולהו אמוראי דבסמוך לא חשו לדיוקא דמתני', ע"כ דלאו דיוקא הוא, [והא דאמרין וכן אמר עולא

היינו דאמר כרב או לוי, ומייתי לה הכא משום דאיתיביה ר"א לעולא], ולכאורה יש לקיים דאע"פ שמטבע נעשה חליפין מ"מ אינו נקנה בחליפין, שהרי כשנותנו בתורת חליפין נותן גם גוף המטבע, ושפיר י"ל דנהי דדעתיה אצורתא, מ"מ סגי במה שדעתו נמי על גוף המטבע, אבל לענין שיהא נקנה בחליפין כיון שאינו מושך גוף המטבע, אמרינן דעיקר דעתיה אצורתא ואינה נקנית בחליפין לכו"ע, כיון שאינו עושה מעשה בגוף המטבע, שו"ר בתו' הרא"ש שכ' דמטבע אינו נקנה בחליפין משום דהו"ל כדבר שאין בו ממש שאין קנין נתפס בו, ומ"מ נעשה חליפין מפני גוף המטבע דחשוב כלי, וזה כמש"כ, שו"ר גם בתור"פ עד"ז, (וכעת ראיתי בנדפס בסוף חידושי הגרע"א ז"ל שפלפל מ"ט לא פ"י תו' כן עי"ש).

אם נימא דלמ"ד מעות קונות מדאורייתא לא ביטלו חכמים הקנין אלא שאמרו שיכול לחזור בו, אבל כ"ז שלא חזר בו המקח קיים, [ערמב"ן מ"ט א' שכ"כ, אלא דיתכן שכ"כ רק לגבי המעות שקיבל המוכר], ועכ"פ נימא שאם לבסוף לא חזר בו איגלאי מילתא שכבר חל המקח מעיקרא, לפ"ז הי' יכול להקנות המעות שבביתו בקנין כסף, [ע"י שיתן לו פרי במתנה ואח"כ יתן לו הפרי לקנות בו המעות], ומוכח מזה כמש"כ לעיל דאם מטבע אינו נקנה בחליפין ה"ה שאינו נקנה בכסף מדאורייתא.

שם דיקא נמי דקתני יפה דינר וטריסית כו' משמע דר' אבא סבר דאידי ואידי דמים, וש"מ דלמ"ד מטבע נעשה חליפין ה"ה דנקנה בחליפין, וי"ל דעיקר הקושיא הואי מהשולחני דסתמא נותן לפועלים מטבע היוצא, ובתרי הכי דייקין מיפה דינר דכל המעות דברייתא בפרוטטות, כיון דסתמא קתני בכולהו לשון מעות, ומש"ה מוקי לה רב אשי בדמים ופרוטטות דסתמא נותן השולחני מטבע היוצא, וניחא נמי למ"ד מטבע נעשה חליפין, דמ"מ

דוקא פרוטטות נקנין בחליפין, וכמש"כ לעיל בשם הרא"ש.

יש לעי' מאי קמ"ל דאין לו אסור פשיטא שהרי צריך להקנות לו אותן פרוטטות ממש, ואפשר דמיירי שהמעוות באחריות בעה"ב עד שיביאם אצל שולחני, והיינו

דקמ"ל דמותר ביש לו, כיון שלא היתה כאן הלואה כלל שמיד הקנה לו המעות שבביתו.

יעוי' מש"כ לעיל דמעות אינן קונות מטבע מדאוריתא, ולפ"ז בדמים ודמים אפי' מדאוריתא לא קנה, ועמש"כ אאמו"ר שליט"א בזה.

סימן ו

בגדר קנין חליפין

ולגמירות דעת א"צ שיהא לזה שם של חליפין או כסף, אלא גמירות דעת משוי ליה כקנין המועיל בכל דבר לפי מה שהוא, והדברים מחודשים דבפשוטו אין קנין בהנאה אלא מדין שוה כסף, וממילא אינו מועיל כחליפין, דבעינן דוקא כלי, [ונראה דמודה הרשב"א דללוי בעינן כלי, דכיון שלא נקבע שיעור להנאה זו וקונה בכל אדם אע"פ שאינו חשוב, שפיר קבעה תורה דבעינן דבר חשוב ככלי, אבל כאן כשיש הנאה ידועה הרי הוא קונה בה, אע"פ שנעשית ע"י מטבע וחצי רמון].

שו"ר בקצה"ח סי' סק"ג שתמה בזה, וכתב דר"ח לשיטתו דס"ל דכל מילי ככלי חוץ מפירות שמרקיבין, ולכאורה גם דעת הרמב"ן בזה כפי' ר"ח, ומ"מ פשיטא ליה דהנאה אין בה חשיבות ככלי, ולפמש"כ גם הרשב"א אינו מפרש דהנאה ככלי, אלא דגמירות דעת כקנין המועיל, ולפ"ז ברקוד לפני או בשכר פועל מודה הרשב"א דכמעות דמו ולא קני מטלטלין, ולגבי פועל כ"ה בע"ז ס"ג א' וברשב"א שם, ובנה"מ שם סק כתב דמהני מדין חליפין דשוה בשוה שא"צ כלי לדעת ר"ת, ולא שמענו לר"ח דסבר כן, ומסתמות דברי הרשב"א ותמיהתו ג"כ לא משמע דסמך על חידושו של ר"ת.

מה שמצינו בכמה מקומות דמשתעבד בההיא הנאה, יש להסתפק אם זה נלמד מדין

כתב הרמב"ן קדושין ז' א' דהנאת קבלה דאדם חשוב חשיבא דמים אפי' קיבל חפץ, ולכן א"א לעשות חליפין בהנאה זו, ותמה על ר"ח שכתב דקונין מטלטלין בהנאה זו כחליפין], והי' מקום לדון דמשום מילתא דלא שכיחא יקנה בתורת דמים, אבל לפמשנ"ת לעיל מ"ו ב' לא מהני מילתא דלא שכיחא אלא כשאפשר למיהב ליה שם חליפין], וכ"מ בתו' מ"ו ב' דללוי נמי בעינן כלי לחליפין, וש"מ דהנאה כזו לא מיקריא כלי, והרשב"א תמה על קושית הרמב"ן דהנאה דאדם חשוב אינה כסף ולא כלי, וכי היכי דס"ל דמהני גמירות דעת מכח ההנאה כקנין כסף, ה"נ י"ל דמהניא כקנין חליפין, דלא אמרינן שההנאה כקבלת כסף, אלא גמירות דעת מכח ההנאה, וז"ל דאטו באשה ובקרקע הנאה זו כסף ממש היא, הנאה יש כאן כסף אין כאן, אלא כדי לקיים כונת המקנה ודעתו אנו רואים הנאתו כאילו יש לה ממש שיתקיים דעתו עליו, הלכך לגבי אשה שהכסף קונה בה אנו רואין אותו כאילו הוא כסף וקבלתו היא ומתקדשת בו, ובמטלטלין שאין הכסף קונה בו כאילו הנאתו כלי וקיבלו בחליפין כו', ומשמע כונתו דהנאת אדם חשוב אינה כהנאה דשחוק לפני דחשיבא כסף, שכאן ההנאה רוחנית יותר, שעיקרה בדעת ולא בצורת מעשה כזה אצל כל אדם, אלא קים לן דגמרה דעתה להקנות תמורת הנאה זו,

כסף או חליפין או סברא מחודשת דגמירות דעת כקנין, ונפ"מ לענין הקנאת חפץ מסוים בההיא הנאה, מיהו עיקר שעבוד גברא לא מצינו אלא בקנין סודר דחליפין, וגם בזה בעינן דבר מסוים ע"י ב"ב ג' ב', [ועי' בסמוך בההיא דב"ב ק"ו ב'], מיהו במקום שכסף קונה מהני נמי בההיא הנאה ככסף, כדאשכחן בערב קידושין ז' א' לענין קידושין ושדה, עי' מרדכי סו"פ הפועלים דבההיא הנאה ככסף דמי, אבל קשה דלכאורה אם נותן כסף לשומר לא מהני תנאי שיהא נעשה כשואל עי"ז, ועריטב"א ב"ב ק"ו ב' שכתב בשם הרא"ה דלא מהני בההיא הנאה דצייתי אהדדי אלא בקרעות שכסף קונה בהם, ובשם הרשב"ם ותו' כתב דמהני נמי במטלטלין כאילו משך, והתם י"ל מפני שלכל אחד יש חלק בכל דבר, ולהשלים קנינו דמי לשעבוד נפשיה קצת, (וכמו שכתב הראב"ד דדבדב שהשדה ממושכנת לו קונה בביטול החוב, וא"צ כסף, עי' ב"מ ס"ו א' בראשונים), וערשב"א קדושין ז' א' דהנאת אדם חשוב מהניא לגמירות דעת בכל דבר לפי הצריך לקנינו, ושם הדברים צ"ע, עי' לעיל, אבל בהנאה דשייכא באותו ענין שפיר קבוע חז"ל דסגי בהכי לקבוע השעבוד, ובזה שפיר קנה גם חפץ מסוים כיון דעיקר קנינים היינו הגמירות דעת, וא"צ לתת לזה גדר דכסף או סודר, אלא בגמירות דעתו להקנות סגי, (עי' שטמ"ק ב"מ ל"ג ב' בשם תו' שאנץ דחשבינן כאילו מקנה ליה כפילא (ולא גוף הפרה) בקנין סודר או אגב ור"ל שיש בזה חסרון דדשלבל"ל ואפי' בלא קנין גמר ומקני ליה בגמירות דעת דבההיא הנאה, כמו מתנה ש"ח להיות כשואל ומשמע דלא חשיב קנין כסף או סודר, אלא קים לחז"ל דגמר ומקני ולכן קנה), ועי' משובב נתיבות סי' ע"א ס"ק י"ט שכתב בשם הרא"ה דקנין דרבנן הוא.

וואאמו"ר שליט"א כתב שלמדו כן מקנין חליפין, דהתם נמי גמר ומשעבד

נפשיה בהנאת הסודר שמקבל, [שו"ר בחידושים ע"ש ריטב"א ב"מ ט"ז א' שכתב דבההיא הנאה הוא כחליפין, ובריטב"א בשם תו' כתב דהוי ככסף], ואין זה תשלום ככסף, אלא מתנה תמורת מתנה, ורגש האדם להשיב מתנה הוא כענין בההיא הנאה גמר ומשעבד נפשיה, ובאמת עיקר ענין משעבד נפשיה לא מצינו אלא בחליפין, ואפשר שזה נלמד מלקיים כל דבר, מיהו בהני אפשר שזה רק שעבוד נכסים ככל חוב, ובעיקר הדברים לכאורה לפמש"כ לעיל מ"ז א' דקנין חליפין באמת אינו בדין שיועיל מכח ההנאה לחוד, וכמו שפשוט כן אליבא דלוי שקונין בכליו של מקנה, אלא שתיקנו מעשה שיורה על גמירות דעת להחליט הבעלות כשאין החפצים לפנינו, לעשות בהם קנין, וד"ז מדאורייתא, או שנהגו כן לפנינו בישראל ואסמכיה שמואל אקרא במגילת רות, שהסכימה תורה למנהגם, ולפ"ז הי' מקום להמציא קנין של מעשה כל דהו, כענין סיטומתא שנהגו הסוחרים, אבל ראו לנכון שיהא בקנין הזה טעם לשבח בזה שראוי להתחייב תמורת ההנאה שבמעשה הזה, ולא יהא סימנא בעלמא, אבל עיקר מה שהקנין הזה מועיל הוא בגלל ההסכמה שקנין חליפין מורה על גמירות דעת, דאין בכח ההנאה הזו לקבוע שום חיוב, דאטו בכלי שאין בו שו"פ ע"מ להקנות ולהחזיר מיד יש בו תועלת לאדם, א"ו עיקר כח הקנין מפני ההסכמה שזהו הסימן להחליט הדברים, וא"כ אין ללמוד מזה לשאר הנאות כלל, [מיהו י"ל דכיון שהנאה זו היא תוספת על שיווי המקח שהתנו ביניהם, מש"ה סגי בהנאה כל דהוא], ויעוי' ברשב"א נדרים מ"ח ב' ד"ה וק"ל אשמעתין כו' מה ענין סודר לזה כו' ומבואר דמפרש שסודר לקנין בעלמא הוא, ולמש"כ שתיקנו הקנין באופן שיהא בו נתינה ניחא נמי מש"ה"ק שם, [ונדון אי תפיס ליה מיתפיס י"ל שמעיקר קנין חליפין הי' יכול לתפוס, אבל ממה שנהגו ליתן באופן שידוע שאינו

רשאי לתפוס מזה שמעינן דקים להו לחז"ל דע"מ להקנות ג"כ קנין גמור הוא, ומתקיים קנין חליפין גם בזה [כמו בתנאי דע"מ להחזיר, דודאי מילתא אחריתי הוא], ואין ההוכחה מדאורייתא אלא ממה שנהגו, מיהו סתם נעלו ידוע שהוא ע"מ להחזיר, ובאמת מהא דאמרינן התם בנדרים דבעינן שיקנה ע"י הסודר מהשתא, ג"כ חזינן שאין הסודר כתמורה, דהא לשלם תמורת הסודר שפיר מתחייב גם לאח"ז, ומה בכך דהדר למריה, הרי כבר נהנה בקבלתו לאותו זמן שקיבלו, ותמורת זה מקנה לו, וע"כ דקנין סודר שאני שעיקרו גילוי דעת לקנין, ולכן שייך לומר דכי לא חל מהשתא אינו קונה, שהרי אינו חייב שום תמורה על תפיסת הסודר, והא דאמרינן אשה בפחות משו"פ לא מיקניא, היינו מפני שהקנין ניתן כעין תמורה, ואע"פ שעיקרו לקנין, מ"מ יש כאן נתינה פחותה, וכעת ראיתי ברשב"א בתשובה ח"ד סי' ר"ב שהאריך בכ"ז, והביא מ"ש מיוחד שבחכמי הדור על דבריו דקנין סודר מהני לאח"ז, והשיב לו שיש מקומות שמראין כך, וזה תלוי אם חליפין מדין כסף או לא, עי"ש בארוכה דמסיק דחליפין לאו מתורת כסף נינהו, ולכן לא מהנו לאח"ז, שוב נתבאר במקו"א דהעיקר דסודר לא מהני לקנות חפץ אחר ל', ומ"מ שייך קנין סודר להשתעבד לאח"ז, דשיעבודא דגברא מהשתא חייל.

לכאורה מהא דאשה נקנית בהנאה דערב, חזינן דבההיא הנאה אינו בדין חליפין, מיהו י"ל דערב דאורייתא הוא וכקיבל הכסף לידו דמי.

מציינו במחיר כלב דמחליף טלה בכלב פסול, ואע"פ שהמחליף פרה בחמור חשיב חליפין, וש"מ דחליפין חשיבי אחד תמורת חברו, ואין לומר דמיירי בדניחא ליה שלא יהא בתורת חליפין, דסתמא מיירי כשקונה גופו ע"י חליפין אלו, ואין שוה כסף קונה

אלא בתורת חליפין, ועוד דלמה ירצה שיחול עליו פסול דמחיר, ואם בתורת חליפין לא חל, ודאי ניחא ליה בחליפין, [וערשב"א ע"ז ס"ג א' שדן אם שכירות פועל כחליפין כשיטתו קדושין ז' א' באדם חשוב, ובוה חל אתנן], וכ"מ בשביעית ומע"ש שנתפסת הקדושה בהחליף יין בשמן וכן בלוקח בהמה בדמי שביעית ובדמי מע"ש, עי' סוכה ל"ט ב', ואע"פ שמשך הבהמה ועי"ז נקנו הפירות דאיכא תורת חליפין, וכן אסור ליקח חלוק בדמי מע"ש ושביעית, ואע"פ שקונוהו בתורת חליפין, מיהו יש לדחות דכל הני מיירי שרוצה שתתחלל הקדושה ע"י החליפין, ולא תשאר במקומה הראשון, ומ"מ פשטות הדברים שהקדושה מתחללת עי"ז, כגון בפרי ראשון של שביעית דלא ניחא ליה בתוספת קדושה כיון שהפרי עצמו לעולם אסור, ואפ"ה נאסרין החליפין לרב ששת דפירי עבדי חליפין.

מיהו יש לדון בסודר דאי תפיס ליה לא מיתפיס אם לקח פירות שביעית ומע"ש בקנין סודר אם דינו כלוקח דבר שאינו ראוי לקדושה בפירות שביעית ומע"ש, או"ד כיון שאם ה' הסודר דבר הראוי למצותו, כגון פרי לר"ש או בהמה לכו"ע, בדין הוא שלא תתפס בו קדושה כיון שאין לו רשות לתופסו, ה"ה שאין בזה איסור לקנותו בסודר, דלא חשיב כלוקח סודר בפירות מע"ש ושביעית דלקנין בעלמא הוא דנקיט ליה, ומצינו ב"מ י"א ב' לענין מתנות כהונה דאינן נקנין בקנין סודר משום דדרך מו"מ הוא, והיינו שאין לבעלים ליטול הסודר לעצמו תמורת המתנות, דנמצא דשלא נתנן בחנם, ואע"פ שלקנין בעלמא קיבלו, ונראה ללמוד מזה שאסור למכור פירות שביעית ומע"ש בחליפין, ואפי' בחליפי דבר שקדושה נתפסת בו אסור, מדין אין מוכרין מע"ש, דכיון שאין הקדושה עוברת לסודר, נמצא שמוכר מע"ש בלא חילול דתנן רפ"ק דמע"ש דאסור, מיהו למ"ד בירושלמי דלר"י דממון הדיוט הוא שרי, י"ל דאף בסודר מותר,

דאל"כ פשיטא שאין זה בכלל כי יקח, אם איתא שהיא כנותנת לו מתנה, תמורת מתנתו, מיהו יש לדחות דכיון שמחויבת בכך, ואין נתינתה רשות, חשיב שפיר כי יקח, ובראשונים קדושין ג' א' מבואר דאם הי' חליפין צריכין שו"פ הי' זה בדין כסף, ולא משמע שם שעיקר מהות חליפין משתנה בפחות משו"פ, שהרי דנו דבפרוטה תקנה נפשה.

כיון שאין הקדושה עוברת על הסודר גם אם הי' ראוי למצות מע"ש, אבל בחליפין גמורין שלא ע"מ להחזיר אסור, אפי' רוצה לקנות בקנין חליפין, דבכה"ג החליפין גורמין חילול, ואם הי' ראוי למצותו הי' מתחלל עליו, וכמשנ"ת, - ואחי הר"י נ"י העיר דמהא דממעטינן אשה מחליפין משום דלא מקניא נפשה, משמע נמי דחליפין ענין תמורה הוא,

סימן ז

מ"ז ב' ד"ת מעות קונות

- א. מ"ז ב' אר"י ד"ת מעות קונות כו', בעיקר תקנת משיכה.
- ב. בקושיית תו' מ"ט לא תיקנו להצריך שניהם.
- ג. שם ור"ל אמר משיכה מפורשת מן התורה כו', בעיקר הדרשא, ובטעמא דקרא לר"ל.
- ד. שם תנן רש"א כל שהכסף כו', שם א"ב דר"ח כו', ביאור הצדדים אם תיקנו משיכה בלקוחות, ובדין נאנסו לר"ש - בעובדא דבי פרוק רופילא אם חשיב שהיתה חורה מצד הלוקח - מזה דעת ר"ש בעובדא דבי פרוק רופילא.
- ה. מ"ח א' והתניא רש"א אע"פ כו' מ"מ כך הלכה כו' - שם ואמר רבא אנו אין לנו כו', ובתו'.
- ו. בסוגיא ב"מ ע"ד ב' בדעת ר"ש בהולל השער.

מ"ז ב' אר"י ד"ת מעות קונות כו', בעיקר תקנת משיכה

נימא דבגוי משיכה קונה ד"ת ולא מעות, א"כ מצינו מקור לתקנת חכמים מדאורייתא בגוי, וכמש"כ לקמן שלא סמכה תורה על הגוי לגמור מקחו במעות, ובירידת הדורות הנהיגו כן חכמים גם בישראל.

בקושיית תו' מ"ט לא תיקנו להצריך שניהם

ב. הקישו בתו' מ"ט לא תיקנו להצריך גם משיכה מלבד מעות, ותיירץ ריב"ן שהלוקח יאמר למוכר נשרפו חטיך בעלייה, ולכאורה כשהחטים בעלייתו של לוקח כבר קנה אותם בקנין חצר, ואפשר לומר דחיישינן שמא יפסדו בדרך עד שיבאו לחצרו, ואע"פ שסתמא דמילתא כבר נתנן בכליו וקנה אותם,

א. מ"ז ב' אר"י ד"ת מעות קונות כו' גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעלייה, לכאורה עיקר תקנת משיכה נצרכה לחפצים שאינם ניטלין ביד, דכל שתופס בידו הר"ז קנין דאורייתא, דחצר משום יד אתרבאי, אבל חפצים גדולים ותבואה וכיו"ב הוצרכו לתקן קנין שיועיל מיד קודם שיבא לחצרו, שהרי המוכר מסתלק משם בקבלת מעותיו, ועיקר טעם הגזירה שלא יתן אדם מעות ויסמוך על המוכר בשמירת חפציו, שזה גורם דין ודברים, לפי שהמוכר מסתלק עם קבלת המעות ואינו משגיח על חפצי הקונה, - אם

שם אין לי אלא שנתאנה לוקח כו', דהיי מקום לומר דמוכר קים ליה בחפץ שהוא מוכר, ולכן לא הזהירה תורה על אונאתו, ובמחליף מטלטלין זה בזה חשיב אונאה זה שהעריכו חפציו שלא בשווים, ואם הי' הדין דאונאה רק בלוקח והחליף פרה בחמור, והעריכו דמי החמור בפחות משוים חשיב נתאנה מוכר, ואם העריכוהו ביותר משויו חשיב נתאנה לוקח, דמי שאין החפץ שלו הוא הלוקח, ומי שלקח לרשותו החפץ היקר יותר עבר על אונאה.

שם תרתי ש"מ, יעוי' ברש"י, והיינו מפני שראוי להזכיר מיעוטא דקרקע ברישא דקרא וכי תמכרו ממכר ליד עמיתך או קנה מעמיתך ומ"ט שבקיה ליד גבי קנה, לומר דקונה מיד ליד.

שם תנן רש"א כל שהבסוף כו'

ד. **שם** אא"ב מעות קונות כו' לוקח לא מצי הדר ביה, פי' דאם חזינן שהמקח קיים באיזה צד שהוא, ש"מ דמעות קונות וביטולם מן המוכר, שאם מעות אינן קונות לא יתכן לחדש שיקנו כלפי הלוקח.

שם א"ב דר"ח כו', ביאור הצדדים אם תיקנו משיכה בלקוחות, ובדין נאנסו לר"ש

שם איכא ביניהו דר"ח דאר"ח כדרך שתיקנו משיכה במוכרין כו', יש לעי' דהא מעיקרא נמי ידעינן דפלוגתתם היא אם גם הלוקח יכול לחזור בו, וקשיא לן במאי קמיפלגי, וזה לא נתיישב בדרי"ח, ונראה דבדרי"ח מבואר שגם כשמשיכה היא תק"ח, שייך לדון אם תיקנו גם בלקוחות, ואמנם לא הוזכר בדבריו הטעם, אבל נתיישב לן ששייך לחלוק בתקנה אם גם הלוקח יכול לחזור בו.

וביאור הדברים [לפי' ר"ח] דכיון דטעמייהו דרבנן שתיקנו משיכה כדי שלא יאמר לו נשרפו חטיף בעלייה, דהיינו שבנאנסו יוכל הלוקח לחזור בו, לכן תיקנו שהמוכר יוכל

מ"מ ראוי לתקן דבר מושלם, שלא יהא בו שום דו"ד, מיהו בעיקר הדברים י"ל דסתמא דמילתא נותנין מעות תחלה, ומשום מאורע שאינו נותן מעות אלא לאח"ז, אין ראוי לעכב הקנין, שהרי המוכר מסתלק והכל ברשות הלוקח, ורק במעות כשהכל ברשות מוכר שייך לעכב הקנין, כיון שעדיין לא יצאו מרשותו.

שם ור"ל אמר משיכה מפורשת מן התורה כו', בעיקר הדרשא, ובטעמא דקרא לר"ל

ג. **שם** ור"ל אמר משיכה מפורשת מן התורה מ"ט דר"ל כו' לכאורה נראה דטעמא דקרא לר"ל הוא כעין טעמיה דר"י מדרבנן, דבשלמא בקרקע ע"כ לקבוע הקנין בכסף, אבל במטלטלין הרי הגמירות דעת המושלמת היא במסירתן ליד הלוקח, שהרי הנדון הוא בקניית החפצים ולא בקניית המעות, ולכן צריך לקבוע מעשה הקנין בחפץ, והא דממעטינן עכו"ם ממשיכה, היינו משום דגוי מסתלק מיד עם קבלת המעות, ולא תועיל תקנת משיכה שימתינו עם המקח עד שימשוך, ולכן קבעה להם תורה כפי דרכם שיגמר במעות, אע"פ שהדרך המתקנת יותר היא במשיכה, ולר' יוחנן הוי איפכא שלא סמכה תורה בגוי לגמור המקח במעות, כיון שבודאי יפשע בחפצי הקונה, ולכן לא גמרה דעתם אלא במשיכה משנכנסו לרשות הלוקח.

ויש לעי' מנליה לר"ל לחדש דרשות אלו, בזמן שהוא מודה דלר"ש מעות קונות ד"ת, וע"כ דלא דרש קראי כותיה, ומהיכי תיתי לחדש דרבנן דרשי הכי, ואם נימא דס"ל דלר"ש אף מעות קונות וה"ה משיכה, ולא ס"ל דלישראל בחדא ניחא, דגם ר"ש מודה לדרשא דמיד עמיתך למשיכה, אבל פשטות לשון אליבא דר"ש לא קאמינא משמע דמודה דר"ש כדר' יוחנן, וצ"ל דס"ל דרבנן לא היו מבטלים קנין כסף לגמרי, והווי אמרי כר"ש דלגבי הלוקח מיהא נגמר המקח.

בעובדא דבי פרזק רופילא אם חשיב שהיתה חזרה מצד הלוקח

ולפ"ז מבואר נמי מ"ט בההיא דבעו למינסביה דבי פרזק רופילא מקבל עליו מי שפרע לדעת הגאונים ז"ל, דכיון שהמוכר מקיים דבריו ליתן לו החמור [כ"ה ברשב"א ולא פ"י היין] למשכו, א"כ זוהי חזרה של הלוקח, דאם הטעם משום פסידא דלוקח הרי גם כאן חשיב פסידא, (דהא אפי' אם חוזר בו להמתין עד שיתברר אם יקחנו פרזק רופילא, ג"כ מקבל מי שפרע, דכל שהמוכר תובע לגמור המקח והלוקח אינו רוצה, זהו בדין חזרה), אבל אם הגדר דחזרה הוא כ"ז שאפשר לקיים המקח, א"כ ג"ז בכלל חזרה.

מה דעת ר"ש בעובדא דבי פרזק רופילא

בעיקר הדברים בההיא דפרזק רופילא ודאי משמע בגמ' דלר"ש אינו יכול לחזור בו, דאל"כ למה נקט ר"ח טעמא דכדרך שתיקנו משיכה במוכרין כך תיקנו בלקוחות, והיינו כרבנן כדאמרינן בשמעתין, והרי גם לר"ש באונסין יכול הלוקח לחזור בו אע"פ שלא תיקנו משיכה בלקוחות, א"י כיון שעדיין לא אירע האונס אינו יכול לחזור בו לר"ש, וממילא מקבל מי שפרע לרבנן, דאפי' מוכר שיכול לחזור בו לר"ש מקבל מי שפרע כשחוזר משום יוקרא, ובדוחק י"ל לרבנן כיון שגם לוקח יכול לחזור לא חל המקח כלל, ולכן יכול לחזור בו גם בחשש אונס, ואינו מקבל מי שפרע, דאינו פושע בחזרתו, אבל לר"ש שהמקח קיים כלפי הלוקח, אינו יכול לחזור בו כלל בחשש אונס, ורק בנאנסו בטל מקח, אבל ל"מ כן, אלא לענין נאנסו ל"פ רבנן ור"ש כלל, וע"כ דחשש אונס אינו מתיר חזרה, ומקבל עליו מי שפרע, שו"ר בריטב"א מ"ט ב' שפי' דבהא נמי פליגי ר"ש ורבנן, ובתו' ותו' הרא"ש בשמעתין פ"י דאף לר"ש יכול לחזור בו בההיא דפרזק רופילא, ודברי

לחזור בו, שלא רצו להטיל עליו חיוב אונסין במקח של הלוקח, דזה נראה לו שלא כדין, לכן הוצרכו לתקן שהמקח עדיין לא חל, ובזה יש עדיפות לסייע למוכר שיוכל לחזור בו, כיון שהטלנו עליו אחריות האונסין, אבל ללוקח א"צ לסייע בחזרה, והיינו טעמיה דר"ש, וע"ז קאמר ר"ח דנהי דעיקר תקנת החזרה משום מוכר, מ"מ כיון שתיקנו שהמקח לא חל השוו מדותיהם ותיקנו ג"כ שהלוקח יוכל לחזור בו.

ובדעת רש"י פ"י דתיקנו שמוכר יכול לחזור בו כדי שיטרח ויציל, וכיון שיכול לחזור בו חייב נמי באונסין, ובזה גם ר"ש מודה, אבל בלא נאנסו אין הלוקח יכול לחזור בו משום זולא לר"ש, ולדינא נמצא כפי' ר"ח, אלא דלפרש"י עיקר התקנה בחזרת מוכר משום יוקרא כדי שיטרח ויציל, ונאנסו מכח חזרתו מפסיד, ולפי' ר"ח עיקר התקנה בנאנסו משום חזרת לוקח וחזרת מוכר תמורת הפסדו בנאנסו, ונחלקו בחזרת לוקח משום זולא.

ואפשר דגדר הדברים הא דבנאנסו יכול לחזור בו, אינו משום דבמקום הפסד גדול התירו לו, דא"כ הו"ל לגמ' לפרושי ד"ז, אלא הטעם מפני שאין זו חזרה, דכיון שרק ע"י המשיכה נגמר המקח, א"כ כשהמוכר אינו מביא מקחו ללוקח לעשות בו משיכה אין כאן מקח, וד"ז לא חשיב חזרת לוקח, כיון שאינו חוזר בו מדבריו לקיים המקח ע"י משיכה, כמו שהתנו בתחלה בזמן נתינת המעות, ופולגתתם מי יכול לחזור בו היא כשאפשר למשוך ואעפ"כ רוצה לחזור בו, וניחא בזה סתמות הדברים שלא הוזכר בגמ' דבנאנסו לוקח יכול לחזור בו אף לר"ש, (שו"ר שכ"ה בלשון הנמו"י בשם רה"ג דליכא מי שפרע אלא היכא שהמוכר מעמיד לו מקחו כו' אבל היכא שנאנס דלא שקיל מידי לא).

רק במקום שקונה מדאוריתא, והיינו דמייתנין מדרבא לר"ל.

בסוגיא ב"מ ע"ד ב' בדעת ר"ש בהוזל השער

ו. ע"ד ב' א"ל רבינא לר"פ וממאי דרבנן היא כו' דילמא ר"ש היא דאמר מעות קונות [פי' קונות כלפי הלוקח, ואין לשון זה מכריח דסוגיין כר"ל] כו', פי' תו' דניחא ליה לאוקומי כר"ש כדי שלא יהיו שלש מחלוקות בדבר, ולכאורה לא מיקרי כה"ג שלש מחלוקות, שאין אלא מחלוקת אם סתמא דעתיה אתרעא זילא או שצריך לפרש, וכיון דרבנן ס"ל דצריך לפרש, ממילא כל החזור בו דינו כאינו עומד בדיבורו, ואזדא ר"ש לטעמיה דלוקח אינו יכול לחזור בו ורבנן לטעמייהו דמקבל מי שפרע, ודברי רבינא מתפרשים שפיר מסברא, דכשאדם טוען שהי' דעתו אתרעא זילא, אע"פ שלא התנה בפירוש, לא מיקרי אינו עומד בדיבורו, ולמה יקבל מי שפרע, ובשלמא לר"ש דמעות קונות חשיבי המעות כמעשה, וכיון שלא התנה אין המעשה מתבטל, דכדי לבטל מעשה צריך שיפרש תנאו, אבל לחשבו אינו עומד בדיבורו בכה"ג מנלן, ואמנם הדבר מחודש דבמצב שאין אומרים מי שפרע לרבנן, אינו יכול לחזור בו לר"ש, אבל יש ליתן טעם בדבר משום דהו"ל לאתנויי בהדיא לבטל המעשה וכמש"כ.

שם א"ל אימור דאר"ש בחד תרעא בתרי תרעי מי אמר כו' משמע דבחד תרעא אפי' לאח"ז אין הלוקח יכול לחזור בו, ובפשוטו היינו לאחר שכבר לקח המוכר את המקח עבורו, דבזה מעות קונות מדאוריתא כמו מקדש לאחר ל' קדושין נ"ט א' דכמעות בעין דמו, אבל כ"ז שלא לקח אינו בדין שלא יוכל הלוקח לחזור בו, ואפשר דמי שפרע נמי לית ליה, עי' בשטמ"ק בשם תשובת הר"י מיגש בזה, ולפ"ז הא דהדר ביה בתרי תרעי לר"ש הוא דין מחודש, דהא לבתר דלקחו המוכר כדהשתא כבר קנה מדאוריתא,

ר"ח אליבא דר"ש נאמרו, ומ"מ אמרו דר"ש לית ליה דר"ח דמשמע מלשונו דלגמרי לוקח כמוכר והיינו כרבנן, וצ"ע איך אפשר לומר שתפס לשון דמשמע כרבנן ועיקר כונתו אליבא דר"ש, ועי"ש עוד, וצ"ע, - ואפשר דהא דמייתו בגמ' דברי ר"ח התם הוא כדי לקבוע הלכה דלא כר"ש, דלא נידוק מדרבא שם דקי"ל כר"ש, לכך מייתי מעשה רב כרבנן.

מ"ח א' והתניא רש"א אע"פ כו' מ"מ כך הלכה כו'

ה. מ"ח א' מ"מ כך הלכה אבל אמרו כו' לקמן ע"ד ב' אמרינן דמ"מ כך הלכה לאתווי דלא שנא לוקח ל"ש מוכר מקבל עליה מי שפרע, וצ"ב היכי משמע, ונראה דלשון הברייתא דאין דינר זהב קונה טלית משמע שאינו קונה כלל לא ללוקח ולא למוכר, ואילו לר"ש במתני' הא אמר דרק מוכר יכול לחזור בו, וכלפי זה אמר מ"מ כך הלכה, דאינו קונה כלל לא ללוקח ולא למוכר, אבל אמרו מי שפרע כו' אתרוייהו, ולשון הגמ' מאי מ"מ כו' משמע דקאי אמי שפרע, היינו משום דכולה ברייתא מתפרשא דאתיא לאשמועינן דין מי שפרע וה"ק דאע"פ שידוע שאמרו דלא קנה מ"מ אמרו מי שפרע, ומיושב בזה פרש"י במ"ש מ"מ כך הלכה, ועי' ריטב"א בזה, ויתכן דעיקר חידושו של ר"ש דאף במקום שהתירו ללוקח לחזור מ"מ אמרו מי שפרע, דלא נימא דכאונס דמי, דעיקר ענין מי שפרע ידוע ולא הוצרך ר"ש לפרשו, אבל בלוקח דבעלמא אינו חוזר וכאן התירוהו, ס"ד דפטור ממי שפרע.

שם ואמר רבא אנו אין לנו כו' ובתו'

שם ואמר רבא אנו אין לנו כו', יעוי' בתו', ואם נימא דרבא כר"ל ס"ל וכדבסמוך, י"ל דבא לומר דאף לרבנן דאמרו מי שפרע במעות שאינן קונות ד"ת, אפ"ה בדברים לא אמרו אלא אין רוח חכמים נותה הימנו, דלא נימא דאלו דברי ר"ש דס"ל שאמרו מי שפרע

שם והתניא מ"מ כך הלכה כו' מאי מ"מ לאו דלא שנא לוקח כו' עמש"כ מ"ח א' דמ"מ כך הלכה שלא קנה הטלית מתפרש דבשום ענין לא קנה בין אם המוכר רוצה ולא הלוקח בין אם הלוקח ולא המוכר, וממילא גם מי שפרע קאי ע"ז, ויש לעי' היכן מרומז בברייתא ענין תרי תרעי, והיכן מרומז במתני' חד תרעא, הרי ר"ש כללא קאמר כל שהכסף בידו ידו על העליונה, וי"ל דבדינר זהב קתני סכום המחיר של הטלית, ואין זה כלל שהטלית שוה כך, ובזה מרומז ענין תרי תרעי, דאע"פ שנתן דינר זהב עבור הטלית לאו כללא הוא שזהו מחירו כשימסרנו ללוקח, אבל במתני' קתני כל שהכסף בידו דמשמע שידוע סכום הכסף במוחלט, והיינו במקח מזומן לקנותו מיד, או בחד תרעא.

והתירוהו לחזור בו מדרבנן, ואעפ"כ אמרו בו מי שפרע, והי' מקום לומר דבכה"ג שפסק עמו קודם שלקח המקח אין יתרון למוכר שיוכל לחזור בו יותר מהלוקח, כיון שאין כאן חפץ בעין לחוש בו שישרף, אבל מהא דבחד תרעא אינו יכול לחזור בו, לא משמע דהיינו טעמיה דר"ש, ואפשר דכיון שאין הדבר ברור שהמוכר יקנהו כדהשתא, ופעמים שקנאו בזולא ואומר שלקחו ביוקרא, לכן נתנו פתח ללוקח ג"כ לחזור בו, ואמרו בו מי שפרע אם באמת אינו עומד בדיבורו, ואם יודע בעצמו שגם המוכר הבין דכונתו לתרעא זילא אין לו לחוש לעונש דמי שפרע, ואפשר דבפוסק לאח"ז אף בחד תרעא הלוקח הי' יכול לחזור בו, אלא שלא התירו ר"ש לחזור בו בלא סיבה נכונה, והשווה דינו ככל קנין מעות.

סימן ח

מ"ח א' בדין מעות שאין ראויין לקנות אם יש מי שפרע, בדין מעות אם מחייבין במטלטלין, ובסוגיא ע"ז ס"ג א'

- א. מ"ח א' דברים ואיכא בהדיהו מעות קאי באבל כו', בדין מעות במקום שאינן קונות לר"י ולר"ל לענין מי שפרע.
- ב. בחיוב לקיים תנאו ע"י משיכת הכסף או המטלטלין.
- ג. ביאור הנדון דמעות קונות או משיכה לפי הנ"ל.
- ד. בדברי הרשב"א והר"ן ע"ז ס"ג א' איזה דבר יכול להתחייב לפועל בשכרו, ובדין מוכר מטלטלין ופוסק על חושים.
- ה. ביאור סוגי ההתחייבות לפי הנ"ל.
- ו. בחליפין נתחדש שקונה קנין גמור.
- ז. המתבאר להאמור.

אע"פ שמעות אינן קונות, מ"מ הם מוסיפין חומר בדברים דסמכא דעתא דחבריה טפי ע"י המעות, וכשאינו עומד בדיבורו קאי באבל, ודנו הראשונים ז"ל אם גם לר"י הדין כן למסקנא דמעות שנוספים על הדברים אף

מ"ח א' דברים ואיכא בהדיהו מעות קאי באבל כו', בדין מעות במקום שאינן קונות לר"י ולר"ל לענין מי שפרע

א. מ"ח א' דברים ואיכא בהדיהו מעות קאי באבל כו' מבואר כאן דלר"ל

וכתב אאמו"ר שליט"א [סט"ז סק"ב] דנראה מזה דכסף אינו מחייב מדאוריתא, דאם ה"י הדין דכמו שכסף קונה דבר בעין, ה"ה דגורם התחייבות להביא החפץ שהתנו ביניהם, מה ראו חכמים לבטל ד"ז, הרי בזה אין חשש שיאמר נשרפו חטיף בעלייה, שהרי אין חטים ידועים ששייכים לו, בין בנתחייב חטים סתם בין בנתחייב חטים אלו, מ"מ אם אינו מקיים תנאו ממילא חייב להחזיר המעות, וא"צ לבטל דין ההתחייבות בגלל זה, אלא ודאי מעות אינם מחייבין מדאוריתא, דלא מצינו אלא קנין גמור לר"י, אבל התחייבות ענין אחר הוא, וכמו שאין דין התחייבות במעות לר"ל ה"ה לר"י, וכ"מ בראשונים שכתבו דמהא דנדוניא חזינן דאף במקום שאין מעות קונות איכא מי שפרע, ואם איתא דמעות מחייבות מדאוריתא, א"כ ראוי לקבל מי שפרע מפני שביטל ההתחייבות דאורייתא.

וב"ז דוקא במעות שהם התשלום של המקח, אבל מטלטלין מחייבין את הכסף, ואת כל מה שהתנו ביניהם, כדתנן הזהב קונה את הכסף שכבר נתחייב בתשלום דמי הזהב, ובוזה אין מחלוקת ר"י ור"ל דכיון שמשך את החפץ הנקנה או קנאו ביד ובחצר, ממילא נתחייב בדמיו ובכל מה שהתנו ביניהם, ואפי' חצי רמון וכיו"ב שאינם עושין חליפין הרי הם מחייבין את תמורתם כפי מה שהתנו, דלא יתכן שיגמר המקח ויזכה במוחלט בחפץ של חברו, ולא יהא חייב לקיים תנאו מדאוריתא, ומעות שאני שאינם עיקר המקח, ונתינתם כמיתלא תליא עד שיתקיים המקח, ולכן יכול לחזור בו מדאוריתא, ומצינו בפסוק וכי תמכרו ממכר או קנה, דמשמע שיש חפץ הנמכר ויש קונה, ולא אמרינן שזה מוכר מעות וזה מוכר מטלטלין, וזהו שאמרו מ"ה ב' שתמורת הזהב צריך ליתן מארנקי חדשה כפי מה שהתנו, כיון דמטלטלין מחייבין את המטבע או את המטלטלין, ורק הטיבעא שאינו עיקר המקח מיתלא תלי ואינו מחליט החיוב, כ"ז מתבאר

במקום שאינן קונות מ"מ מוקמי ליה באבל, והר"ף כתב בדבריים ומשכון לא קאי באבל, וכן הביא הרמב"ן מירושלמי דדבריים ומלוה לא קאי באבל, ולעומת זה הביא דפוסק על השער או נדוניא אע"פ שלא קנה כלום מן התורה קאי באבל כמבואר ע"ד ב', וכן אמרו בסיטומתא ע"ד א' דקאי באבל, ובשטמ"ק בשמעתין הביא תשובת הר"י מיגש דהיינו כשהמוכר קנה עבורו מה שפסק עמו, ובוזה יש מקום לדמותו לקנין מעות, ואע"פ שלא זיכה לו מה שלקח, מ"מ אם היו מעות קונות ה"י יכול לזכות עבורו במעותיו, כדן קדושין לאחר ל' דמתקדשת אע"פ שנתאכלו המעות כדאמר קדושין נ"ט א', ואפשר דכל שלענין ריבית חשבינן ליה כמקח ולא כהלואה, ה"ה דלענין מי שפרע חשבינן ליה כקנה במעותיו, וזו כונת הרשב"א מ"ז ב' שכתב דנדוניא מצוי הרבה והיינו דכיש לו דמי וכשקנה המוכר חשיב כזכה הלוקח בהם בקנין מעות, ויעוי' בשו"ע סי' ר"ט סי' ובסמ"ע וש"ך שם נחלקו בזה, ועקצ"ח ונה"מ ופ"ת שם, ובפ"ת כתב הרבה אחרונים כהסמ"ע, ומסיק דהוי ספיקא דדינא, ולע"כ, ועכ"פ ודאי דמשכון או מלוה דלא קנו, לא דמו לפוסק על שער שבשוק שאין חסרון במעות שקיבל המוכר, אלא שאין לו הפירות, ושפיר הוו המעות חיזוק לדבריים, משא"כ במלוה שהחסרון במעות שאין כאן נתינה גמורה.

בחיוב לקיים תנאו ע"י משיבת הכסף או המטלטלין

ב. **ומבואר** בסוגיא ע"ד ב' דהפוסק על שער שבשוק שחוזר בו אינו עובר אלא במי שפרע, ולא מצי המוכר לומר שכבר קנה עבורו, ואינו יכול לחזור בו, וכן המוכר יכול לחזור בו ויקבל מי שפרע, ואע"פ שלא יכול לומר נשרפו חטיף בעלייה, שאין חטים ידועים שהם של הלוקח, מ"מ לא עדיפא פסיקה על הפירות במעות, מקנין גמור דמעות שלא נגמר הקנין לענין חזרה.

בספר אאמו"ר שליט"א שם, שו"ר במחנ"א הלכות דשלב"ל סי' ג' עי"ש שחילק ג"כ בין מעות לפירות או חפץ, ושם כתב דבתשובת הרשב"א המיוחסות סי' רכ"ה נראה דמדאוריתא גם מעות מחייבות, ונתבטל כשביטלו חכמים קנין מעות.

ולפ"ז כולה מתני' דהזהב מדאוריתא, דהזהב מחייב את הכסף, וכן מעות הרעות את היפות, וכולהו, דכל מה שהוא יותר טיבא מיקרי תשלום ואינו מחייב, אע"פ שלגבי מטלטלין חשיב הזהב כטיבא, מ"מ לגבי כסף הו"ל מטלטלין.

ולכאורה נראה בביאור הדברים דבאמת אין חילוק מדאוריתא בין כסף לטובה כסף בין לענין קנין חפץ בעין, ובין לענין התחייבות, אלא בדעת בנ"א במקח זה, וביסוד הדברים אין קנין מדאוריתא אלא קנין גמור של חפץ מסוים, ואין מושג של התחייבות בגדר קנין, אלא כל התחייבות היא כתנאי שבממון, שכמו שאין רשאי ליטול חפץ של פלוני בלא רשותו, ה"ה שאסור לו להחליט את הנטילה של אתמול למעשה גזל, וכשאינו רוצה לקיים תנאי שהסכים לו בזמן קבלת חפץ של חברו, ה"ז כאומר הנני רוצה לגזול חפצו של פלוני בלא מעשה כעת, אלא שיהא המעשה של אתמול גזל, ואין ב"ד מניחין אותו לנהוג כך, וממילא גם נכסיו משועבדין לקיים חובת גופו, (ואם נימא שאין ב"ד כופין אותו לקיים תנאו, א"כ בטל המקח וצריך להחזיר החפץ לבעליו).

ולפ"ז אין לחלק בין מעות למטלטלין בחיובו לקיים תנאו, דכיון שמשתמש בשל חברו שלא כפי מה שהתנו ה"ז גזלן בין במטלטלין בין במעות, אלא שהנותן מעות למקח אין המטרה להקנות גוף מעות אלו דוקא, שהרי כל המטבעות שוין, ואין הנותן מקפיד אם יתן לו מעות אחרים תמורתן, ולכן אין זכיית המוכר בגוף מעות אלו סיבה

להחליט המקח, שאין לבעל המעות הפסד ביוקרא וזולא אם יוחלטו המעות למקבל, כיון שחייב להחזיר לו מעות אחרים כאלו, ואמנם יכול בעל המעות להקפיד על הוצאתם, שמא לא יהי' לו מהיכן להחזיר, אבל חשש זה אינו ענין לנדון דידן, שאנו דנים על חלות המקח בלי החששות של מה שמתחדש אח"כ, דבשלמא במטלטלין אם המקח של הלוקח מפסיד המוכר ביוקרא וזולא, או שאין לו כיו"ב חפץ אחר, ולכן החלטת המקח מחייבת את המקבל לקיים תנאו, אבל במעות שאין הנותן מקפיד על קיום המקח בגופן, רק באחריותו, לא אמרינן שהוחלט התנאי שתמורתן, שהרי לא נטל משל חברו דבר שמפסידו עי"ז, ואמנם אם מוציאן שלא ברשותו יש לדון משום גזל, וחייב לקיים תנאו בגלל מה שהוציאם, אבל אינו חייב לקיים תנאו בגלל חלות המקח, לפי שהחלות אינו גורם במעות כלום, ונדון קנין מעות שייך גם אם נתן מעות למוכר והתנה עמו שישארו ביד הלוקח עד הזמן שיקיים תנאו, דבכה"ג אין ללוקח סיבה למנוע החלטת המעות למוכר, ואילו במטלטלין כה"ג אם החפץ נשאר בידי המוכר עד שיביא המעות, הרי ג"כ מקפיד המוכר (או הלוקח), כיון שזכותו של הלוקח קובעת דינים ביוקרא וזולא, וכיו"ב.

ונמצינו למידן דהא דהטיבא אינו מחייב זהו מפני דעת בעל המעות שאינו מקפיד על חלות המקח של הטיבא למוכר, שאין לו שום הפסד בחלות המקח, ואילו במטלטלין או במטבעות החריפות פחות מאלו, יש לו הפסד ביוקרא וזולא, ולכן הוא מקפיד על חלות המקח שיהא כפי תנאו.

ביאור הנידון דמעות קונות או משיכה לפי הנ"ל

ג. **ונדון** מעות קונות או משיכה הוא אם מהני קנין בדבר אחד לקנות את שכנגדו או רק לקנות את מה שמושך ויהא שכנגדו כתנאי שבממון ומפני שעיקר המקח

בדברי הרשב"א והר"ן ע"ז ס"ג א' איזה דבר יכול להתחייב לפועל בשכרו, ובדין מוכר מטלטלין ופוסק על חטים

ד. **הרשב"א** בע"ז ס"ג א' הוכיח מסוגית הגמ' דפועל אינו קונה טלה בשכרו, דשכרו כמעות ומעות אינם קונות, ונסתפק בהתנה עמו ע"מ שיתן לו חטים סתם אם בעה"ב חייב ליתן לו חטים, ונראה מדבריו דמיירי בהתנה עמו במעות כך וכך, וגם התנה עמו שיתנם לו בחטים, ומספק"ל אם יכול ליתן שכרו במעות ולא בחטים, אבל ודאי צריך ליתן שכרו כמחיר החטים שהתנה, ואם הוקרו נותן לו דמי חטים, והרשב"א סיים וזה נכון ועיקר, ומשמע שאין חייב ליתן לו חטים, ואח"כ נסתפק עוד בכה"ג שאמר טלה זה או חטים אלו דמוכח בשמעתין דלא קנה, אם חייב בדמי חטים אלו, או דמשערין שכרו כדמי פועל בעלמא, דכיון שהפסיקה שהתנו ביניהם לא חלה א"כ אף בשיעור דמיהם לא חל מיד, ולא ביאר דה"ה דיש להסתפק בחטים סתם לפי מסקנתו דאינו חייב ליתן לו חטים אלא דמיהם, ובר"ן נראה דבאמת מספק"ל גם בחטים סתם, וא"כ יש לפרש דבחטים סתם מיירי בפסק עמו על חטים בכך וכך מעות, ולא על שיווי החטים בין יוקרו בין יוזלו, ואה"נ בפסק גם על הדמים בשל חטים סתם הר"ז בכלל ספיקה דהרשב"א הנ"ל, והר"ן מכריע דחייב ליתן לו דמי חטים אפי' בפסק בחטים אלו [וכ"ה ברא"ש], מיהו א"צ ליתן לו חטים אלא דמיהן, והובא ברמ"א סי' של"ב ס"ד ובש"ך שם.

ברם יש לעי' בזה דהא בר"ן ונמו"י ב"מ מ"ה ב' מבואר דבמוכר מטלטלין ופוסק עמו על חטים חייב להביא לו חטים כמו מארנקי חדשה בגמ' שם, וכבר נדפס בחדושי הר"ן שם קושיא זו בשם הגרע"א ז"ל וכתבו שם שהאריך בזה, [שו"ר בקצה"ח סי' ר"ג סק"ד שהקשה כן בשם אחיו], ואאמור"ר שליט"א כתב דשכר פועל ככסף דמי, ולכן

הוא בחפץ הנקנה, וכמשנ"ת שבמעות אין לבנ"א ענין בגופן, ולכן הקנין היותר חזק הוא כשתופס בגוף החפץ, והיינו טעמיה דר"ל שלא הכשירה תורה כסף אלא בקרקעות שא"א לתפוס גופן, ור"י סבר דבכל דבר המוכר גומר בדעתו ע"י המעות, ובמוכר תליא מילתא, מיהו גם בקניית החפץ המקח נחלט, אלא דבעינן שיהא בידו או בחצירו, ולא חידשה תורה מעשה קנין של משיכה כשהחפץ נשאר ברשותו הקודמת.

ולאמור אמנם מצינו לר"ל חילוק בין משיכת החפץ למשיכת המעות, אבל אין זה חילוק בעצם הדבר, דלעולם קונה את מה שנוטל מדאוריתא ואין קונה את שכנגדו, והחילוק שמצינו הטעם מפני דעת בנ"א שאין להם ענין בקנין המעות בלא השימוש שבערכם, אבל לעולם את מה שמשך לשם קנין קנה, ומחייב את מה שהתנו ביניהם, אלא דסתם משיכת כסף המטרה לקנות החפץ, ואין משיכת דבר אחד מועלת לקנות חבירו שהרי זהו קנין מעות דס"ל דלא קנו, ואין חילוק בין כסף לשוה כסף, דלעולם אין נקנה אלא מה שמשך.

ונראה דכמו שיכול להתחייב תמורת החפץ חטים סתם יכול נמי להתחייב ליתן לו חטים אלו, דכל תנאי דבממון קיים, ואין החטים קנויות לו כלל, ומ"מ חייב ליתנם לו, ואם אכלם ולא נתנן לו, צריך להחזיר לו החפץ, דלא אמרינן שהוחלט חובו בערך של חטים, דבאמת אין קנין של התחייבות, אלא חיוב לקיים תנאו על ממון חבירו שקיבל ממנו, וכל שאינו מקיים תנאו בטל מקח, מיהו אם בעל החפץ ניחא ליה לקבל חטים אחרות או דמי חטים, שפיר מתקיים המקח בזה, ואפשר דבדבר שסתמא ניחא ליה למוכר ולוקח בכך, חשיב ג"ז בתנאי המקח ומחייבין אותו לקיימו.

וה"נ מסתברא, אלא דבחפץ זה ידיעין שלא יתקיים דיבורו אלא בחפץ זה, א"כ אינו חייב בחטים אחרות כיו"ב, משא"כ חטים סתם דפשוט טפי שחייב דמי חטים כיון שעדיין עיקר דבריו יכולין להתקיים בכל חטים, אבל חילוק זה אינו אלא בהרגשה, אבל בעיקר הדין לעולם חייב בדמי חטים, ולכתחלה צריך לין חטים סתם בסתם וחטים אלו כשפסק אלו, ואם לאו קאי במי שפרע.

בעיקר ספיקו של הרשב"א הי' נראה דשכר פועל כמטלטלין דמי, שאינו מוכן לעבוד אלא תמורת מה שפסק עמו, ואם חוזר בו נמצא שנשתעבד בו בגזל, דכמו שכתבנו טעמא דבמטלטלין מתחייב, מפני שמקפיד שלא יזכו בנכסיו אלא כפי תנאו, ה"ה דבפעולתו כפועל קפיד על תנאו, ול"ד למעות דלא קפיד כ"כ וכמשנ"ת, ומ"מ אינו בדין אתנן כיון שבאמת לא קנאתו, אלא עיקר חיובו בדמים והטלה הוא כתנאי נוסף שיפדה חובו בטלה, שהרי אם ישחוט הטלה לעצמו אינו כשוחט טלה שלה, ואפשר שחייב רק בדמי טלה של שעת פסיקה, דכיון ששחטו ואינו יכול לקיים תנאו חייב רק בדמי פעולה כזו, ואם ניכר שנתחייב ביוקר אינו יכול לפטור עצמו כשער שבשוק, ובזה שונה שכר פעולה ושכר ביאה ממקח דמטלטלין, ששם שער שבשוק קובע, (דיש בו אונאה), וכאן הפסיקה קובעת שיעור ההתחייבות, וזה הי' ספיקו של הרשב"א אם כשאינו מקיים תנאו הר"ז כמטלטלין שחייב בדמיהם, והיינו דמי שכירות שבשוק, או שאין כאן דמים שבשוק, ועיקר דמי השכירות הוא כפי דמי החפץ שנתחייב עליו, ואפשר דהרשב"א לשיטתו קדושין ז' א' דהנאת אדם חשוב קונה מטלטלין, ולכן ס"ד דגם שכר פועל כן, וכיון דמבואר דשכר פועל כמעות דמי מספק"ל דלגמרי כמעות דמי, אבל אם הנאת אדם חשוב אינה קונה מטלטלין, י"ל דמתחייב לפועל כמו לאדם חשוב, ואינו לגמרי ככסף,

י"ל שאינו מחייב, ומה שחייב בדמי חטים היינו מפני שזהו השיעור שפסק בשכרו, וכאילו אמר בהדיא שיתן לו מעות כדמי סאה חטים, [שו"ר במחנ"א הלכות דשלב"ל שכ"כ], מיהו לפ"ז ראוי שיתחייב כדמי החטים בשעת הפסיקה, ולא כשעת הפרעון, ויש ליישב, ובאמת נסתפק אאמו"ר שליט"א בד"ז לדעת הרא"ש והר"ן אם משלם כדמי חטים בשעת הפסיקה או כשעת הפרעון.

ויש לעי' דנהי דיכול לחזור בו כדין פוסק במעות על חטים, אבל אכתי במי שפרע קאי, ולענין אתנן שפיר אמרינן דלא חל איסורו כיון שלא קנאתו ממש, אבל חייב ליתן כדין קנין כסף, ולשון הרמ"א שם יכול ליתן לו אח"כ דמיו הואיל ולא משך החפץ אלא קנאו, משמע דלכתחלה רשאי לעשות כן, וכ"ה בלשון הר"ן בשם הרשב"א דאינו חייב לתת לו חטים, וצ"ל דאה"נ חייב לקבל עליו מי שפרע, ועקצה"ח סק"ד דמבואר כן דאיכא מי שפרע, [מיהו הקשה דאינה לשכירות אלא לבסוף, ולכאורה בביאה ודאי איכא שעה שיש בה שו"פ, ואינה כמכוש אחרון שאין בו שו"פ], שו"ר בנה"מ סי' ר"ג ביאורים סק"ז הביא דבמחנ"א הקשה מ"ט אמרו כאן דלכתחלה יתן דמיו, והנה"מ תירץ דמייירי באמר אתן לך, ולא אמר יהא שלך, ולכאורה ג"ז בדין פסיקה על הפירות דקאי במי שפרע.

והנה הרמ"א הביא ד"ז בפסק עמו על חפץ מסוים, ובזה באמת אם חוזר בו ורוצה ליתן דמיו אינו צריך ליתן חפץ כיו"ב, כגון שפסק על חטים אלו וחוזר בו הבעלים, דבטלה פסיקה על חטים וחייב דמיהם, אבל בפסק על חטים סתם עדיין יכול לקיים פסיקתו וליתן חטים, ואם אינו נותן קאי במי שפרע, כדין פוסק על שער שבשוק, אלא דבזה כיון שיכול לקיימו בכל חטים נראה יותר שחוב החטים קיים, מיהו מדברי הר"ן נראה ששניהם שוים לענין חיובו לשלם דמי חטים, וכמש"כ לעיל,

ומ"מ אינו קונה טלה וחפץ כיון שאין הנאה ככלי לקנין חליפין.

ביאור סוגי ההתחייבות לפי הנ"ל

ה. מן האמור נתבאר א. נדון מעות קונות או משיכה, הוא אם קנין בדבר אחד עושה קנין גמור בדבר שכנגדו, ומצינו כן בקנין חליפין אבל כל דבר שאינו נעשה חליפין אינו קונה את שכנגדו, כגון משך או הכניס לחצירו חצי רמון לא קנה מה שכנגדו, לר"י מדרבנן ולר"ל מדאורייתא, ב. נדון התחייבות הגברא לקיים תנאו שייך בכל דבר בין בכסף בין בשוה כסף, כגון שמשך או הכניס לחצירו טלית ע"מ ליתן תמורתו דינר זהב או חלקו, ולא להקנותו מיד בחליפין, כגון שמשך חצי רמון שאינו נעשה חליפין, מ"מ חייב לקיים תנאו, חיוב זה אינו בגדר קנינים לא בחובת גברא ולא בשעבוד נכסים, אלא מדין תנאי שבממון, דכיון שקיבל חפץ של חבירו כתנאים אלו, חייב לקיים תנאו, ואם אינו מקיים הו"ל גזלן, ואין ב"ד מניחין לו להיות כגזלן למפרע, דחשבינן ליה כבא לגזול עכשיו, וממילא נכסיו משעובדין לקיים חובתו, ואם אינו יכול לקיים תנאו בטל המקח, וצריך להחזיר החצי רמון או הטלית לבעליו, ואם אינו יכול להחזירו דיינינן ליה כגזלן ומשלם כשעת הגזילה, ואפשר דהיינו בשעת הוצאה מן העולם, [שור"ז זכ"ז אינו, ומכיון שהוחלט המקח אינו בטל למפרע], ג. נדון התחייבות בעה"ב לפועלים לכאורה יש לדמותו למכירת מטלטלין, מיהו כשאינו מקיים תנאו יש לדון אם חיובו כמחיר פועל בשוק, כמו מחיר המטלטלין שקנה, או שחיובו כמחיר החפץ שפסק תמורת השכירות שהרי אין מחיר מוחלט לשכירות דלא בכל מחיר ניחא ליה לפועל לעבוד, וא"כ מחיר החפץ שפסק זהו עיקר מחיר פעולתו, בזה נסתפק הרשב"א והכריע הר"ן וכ"ד הרא"ש דחייב כדמי החפץ שפסק, ולא דנו בדין הוקר החפץ שפסק, ומסתברא שאם מקיים תנאו ונותן

החפץ שפסק נותן כדהשתא, ואם חוזר בו ומקבל עליו מי שפרע נותן כשויו בשעת הפסיקה, ומדברי הראשונים ז"ל למדנו שאין כופין אותו לקיים תנאו, אלא דינו כפוסק במעות שאינן קונות, מיהו צריך לקבל עליו מי שפרע, ואם החפץ אינו בעין שאינו יכול לקיים תנאו ליכא מי שפרע, ולמש"כ ג"כ י"ל דבטל מקח, אבל נפ"מ בהוקר החפץ, דלמש"כ חייב לקיים תנאו, ומדברי הראשונים ז"ל נראה דיכול לחזור בו וקאי במי שפרע.

ודאתאן עלה דהתחייבות שע"י מטלטלין חיובו משום תנאי שבממון על מה שלקח משל חבירו, אפשר דכל התחייבות שע"י סודר היא ג"כ מה"ט, דכשקנו מידו קיבל סודר של חבירו כתנאי ההתחייבות, וצריך לקיים תנאו תמורת הסודר כתנאי שבממון, [וה"ה ללוי תמורת הנאת קבלתו], ולא נתחדש קנין התחייבות ע"י חליפין דלא מצינו בקרא אלא גאולה ותמורה, [ולקיים כל דבר דרשינן ליה מ"ז א' לאתויי דכל דבר נקנה בחליפין, ולהריטב"א היינו לאתויי חצי רמון, ע"י לעיל בזה, מיהו כתב אאמור"ר שליט"א דבספר המקח לרה"ג משמע דדרשינן לה מלקיים כל דבר, ואינו תח"י], ואם קנה סודר ונתחייב בגלל זה להיות כשואל בשמירת חפץ מסוים, הר"ז כתנאי שבממון שחייב לקיימו, והא דלא מהני בחצי רמון היינו משום דניתן לקנין ולא מפני שצריך לרמון, ולכן בעינן דבר חשוב, מיהו לפ"ז מדאורייתא גם בפרוטה יכול להתחייב להיות כשואל כדין מעות דקונות מדאורייתא, [וע"י מרדכי סו"פ הפועלים שכתב דבההיא הנאה הוי ככסף, אבל ע"כ עדיפא מכסף], ולא משמע כן.

מיהו יש לעי' מ"ט לא מהני קנין דברים ב"ב ג' א', האם אין תנאי שבממון מועיל ע"מ שיחלוק עם פלוני בחצרו, ומשמע מזה דלא מצינו בקרא דגאולה ותמורה אלא לקנות חפץ או שיעבוד נכסים, ומה"ט לא מהני לקנות מטבע או אותיות בחליפין, דכיון

דהקנין צריך לחול על דבר שיש בו ממש, לא מהני בצורתא ובמילי, ומ"מ אם הי' הענין משום תנאי שבממון לחוד, א"כ כל תנאי מהני, אלא ודאי אין קנין בחובת גברא אלא להקנות נכסיו ולשעבדם, ואף תנאי שבממון אינו עושה קנין בנכסיו שיהא מחויב לקיים תנאו, אלא שאם יחזור בו מלקיים תנאו יבטל המעשה, אבל לא שיהא מחויב לקיים תנאו ויגבוהו מנכסיו.

בחליפין נתחדש שקונה קנין גמור

ו. ואמנם מה שנתחדש בחליפין דקונין קנין גמור ולא רק התחייבות, זה לא שייך אלא בדבר בעין הנקנה, [וא"כ י"ל בפשיטות הכי שאין בחליפין אלא קנין גמור ולא התחייבות, ולכן צריך חלות על דבר מסוים, ועי' להלן], ולא דמי למטלטלין שמחייבין את המטבע דשייך לומר שמחייבין כל תנאי שבממון, אבל ד"ז רק במטלטלין שאינם קונים אלא מחייבין, מיהו משום תנאי שבממון אף מעות היו מחייבין אי לאו דלא קפיד איניש על קנין מעות וכמשנ"ת לעיל.

ואפשר דלא מצינו בחליפין אלא קנין גמור, ולכן צריך שיקנה דבר מסוים ואין התחייבות בחליפין כלל, אלא קנין בנכסים או ברוחות וכיו"ב, ולכן אין קנין דברים מועיל בסודר, אבל במטלטלין שהם מחייבין מהני גם חיוב דדברים, דלחייב שייך בכל דבר, ולפ"ז הו"מ לאוקומי ב"ב ג' א' בשמכר לו מטלטלין כתנאי החלוקה, אלא דדוחק לאוקומי בכזה"ג, וסתמא נעשה בקנין סודר, ואין שייך קנין גמור בדברים, אלא בעינן לקנות דבר

מסוים או שיעבוד בנכסים, ואפשר דמטלטלין מחייבין רק כפי ערכן, אבל אם מכר חטה ע"מ לשלם מאה מנה אין זה אלא כתנאי חיצוני דע"מ שתתן לי מאה מנה ואינו מתחייב בכך תמורת החטה, אלא שיכול לבטל המקח אם אינו מקיים התנאי, אבל אין גובין מנכסיו אלא בערך השוה למחיר החיטה או קרוב לזה.

המתבאר להאמור

ז. מן האמור מתבאר א. קנין גמור לא שייך בדברים ובעינן שיחול על דבר בעין, לאפוקי דברים, וכן אין מטבע ואותיות נקנין בחליפין, ב. שיעבוד נכסים לקיים תנאו מיקרי דבר בעין, כגון ש"ח שמתנה להיות כשואל ומשעבד נכסיו לשלם אם יארע אונס, ועי' תו' כתובות נ"ד ב', איך חל כשאין לו נכסים, ג. מטלטלין מחייבין את המטבע או כל מה שפסק תמורתן, וכל הערך שהמטלטלין שוין משתעבדין נכסיו לקיים תנאו, ד. יכול להתחייב תמורת המטלטלין ג"כ בדבר שאין בו ממש, אבל אין נכסיו משועבדין לקיים תנאו, אלא שאם לא קיימו בטל מקח למפרע, [שו"ר דז"א], ה. מעות ג"כ יכולין לחייב, אלא דסתם מעות אינם מחייבין חיוב גמור ויכול לחזור בו, ויקבל מי שפרע, [שוב נתבאר בהוספה בע"א].

א"ה, בכל האמור בסימן זה, שוב נתבאר דבאמת חלוק מטבע ממטלטלין, דהתחייבות אינה באה רק מכח מקח, ומקח הוא רק בחפצים, אבל עצם מה שנטל מעותיו של חבירו אינו מחייב תמורה שהתנו דוקא, אלא כל שהחזיר הערך סגי, שלא נטל ממנו אלא ערך, ונתבאר באורך לעיל סימן א' סק"ח עי"ש.

מ"ח א' בדין מעות שאין ראויין לקנות אם יש מי שפרע, בדין מעות אם מחייבין במטלטלין, ובסוגיא ע"ז ס"ג א'

א. מ"ח א' דברים ואיכא בהדיהו מעות קאי באבל כו', בדין מעות במקום שאינן קונות לר"י ולר"ל לענין מי שפרע.

ב. בחיוב לקיים תנאו ע"י משיכת הכסף או המטלטלין.

ג. ביאור הנידון דמעות קונות או משיכה לפי הנ"ל.

ד. בדברי הרשב"א והר"ן ע"ז ס"ג א' איזה דבר יכול להתחייב לפועל בשכרו, ובדין מוכר מטלטלין ופוסק על חטים.

ה. ביאור סוגי ההתחייבות לפי הנ"ל.

ו. בחליפין נתחדש שקונה קנן גמור.

ז. המתבאר להאמור.

מ"ח א' דברים ואיכא בהדיהו מעות קאי באבל כו', בדין מעות במקום שאינן קונות לר"י ולר"ל לענין מי שפרע

א. מ"ח א' דברים ואיכא בהדיהו מעות קאי באבל כו' מבואר כאן דלר"ל אע"פ שמעות אינן קונות, מ"מ הם מוסיפין חומר בדברים דסמכא דעתא דחבריה טפי ע"י המעות, וכשאינו עומד בדיבורו קאי באבל, ודנו הראשונים ז"ל אם גם לר"י הדין כן למסקנא דמעות שנוספים על הדברים אף במקום שאינן קונות מ"מ מוקמי ליה באבל, והר"ף כתב בדבריהם ומשכון לא קאי באבל, וכן הביא הרמב"ן מירושלמי דדברים ומלוה לא קאי באבל, ולעומת זה הביא הפוסק על השער או נדוניא אע"פ שלא קנה כלום מן התורה קאי באבל כמבואר ע"ד ב', וכן אמרו בסיטומתא ע"ד א' דקאי באבל, ובשטמ"ק בשמעתין הביא תשובת הר"י מיגש דהיינו כשהמוכר קנה עבורו מה שפסק עמו, ובזה

יש מקום לדמותו לקנין מעות, ואע"פ שלא זיכה לו מה שלקח, מ"מ אם היו מעות קונות ה' יכול לזכות עבורו במעותיו, כדין קדושין לאחר ל' דמתקדשת אע"פ שנתאכלו המעות כדאמר קדושין נ"ט א', ואפשר דכל שלענין ריבית חשבינן ליה כמקח ולא כהלואה, ה"ה דלענין מי שפרע חשבינן ליה כקנה במעותיו, וזו כונת הרשב"א מ"ז ב' שכתב דנדוניא מצוי הרבה והיינו דכיש לו דמי וכשקנה המוכר חשיב כזכה הלוקח בהם בקנין מעות, ויעוי' בשו"ע סי' ר"ט ס"ו ובסמ"ע ושו"ך שם נחלקו בזה, ועקהצ"ח ונה"מ ופ"ת שם, ובפ"ת כתב הרבה אחרונים כהסמ"ע, ומסיק דהוי ספיקא דדינא, ולע"כ, ועכ"פ ודאי דמשכון או מלוה דלא קנו, לא דמו לפוסק על שער שבשוק שאין חסרון במעות שקיבל המוכר, אלא שאין לו הפירות, ושפיר הוו המעות חיזוק לדברים, משא"כ במלוה שהחסרון במעות שאין כאן נתינה גמורה.

בחיוב לקיים תנאו ע"י משיכת הכסף או המטלטלין

ב. **ומבואר** בסוגיא ע"ד ב' דהפוסק על שער שבשוק שחוזר בו אינו עובר אלא במי שפרע, ולא מצי המוכר לומר שכבר קנה עבורו, ואינו יכול לחזור בו, וכן המוכר יכול לחזור בו ויקבל מי שפרע, ואע"פ שלא יכול לומר נשרפו חטיף בעלייה, שאין חטים ידועים שהם של הלוקח, מ"מ לא עדיפא פסיקה על הפירות במעות, מקנין גמור דמעות שלא נגמר הקנין לענין חזרה.

וכתב אאמו"ר שליט"א [סט"ז סק"ב] דנראה מזה דכסף אינו מחייב מדאוריתא, דאם ה' הדין דכמו שכסף קונה דבר בעין, ה"ה דגורם התחייבות להביא החפץ שהתנו ביניהם, מה ראו חכמים לבטל ד"ז, הרי בזה אין חשש שיאמר נשרפו חטיף בעלייה, שהרי אין חטים ידועים ששייכים לו, בין בנתחייב חטים סתם בין בנתחייב חטים אלו, מ"מ אם אינו מקיים תנאו ממילא חייב להחזיר המעות, וא"צ לבטל דין ההתחייבות בגלל זה, אלא ודאי מעות אינם מחייבין מדאוריתא, דלא מצינו אלא קנין גמור לר"י, אבל התחייבות ענין אחר הוא, וכמו שאין דין התחייבות במעות לר"ל ה"ה לר"י, וכ"מ בראשונים שכתבו דמהא דנרונאי חזינן דאף במקום שאין מעות קונות איכא מי שפרע, ואם איתא דמעות מחייבות מדאוריתא, א"כ ראוי לקבל מי שפרע מפני שביטל ההתחייבות דאורייתא.

וכ"ז דוקא במעות שהם התשלום של המקח, אבל מטלטלין מחייבין את הכסף, ואת כל מה שהתנו ביניהם, כדתנן הזהב קונה את הכסף שכבר נתחייב בתשלום דמי הזהב, ובוזה אין מחלוקת ר"י ור"ל דכיון שמשך את החפץ הנקנה או קנאו ביד ובחצר, ממילא נתחייב בדמיו ובכל מה שהתנו ביניהם, ואפי' חצי רמון וכיו"ב שאינם עושין חליפין הרי הם מחייבין את תמורתם כפי מה שהתנו, דלא יתכן שיגמר המקח ויזכה במוחלט בחפץ של

חבירו, ולא יהא חייב לקיים תנאו מדאוריתא, ומעות שאני שאינם עיקר המקח, ונתנתם כמיתלא תליא עד שיתקיים המקח, ולכן יכול לחזור בו מדאוריתא, ומצינו בפסוק וכי תמכרו ממכר או קנה, דמשמע שיש חפץ הנמכר ויש קונה, ולא אמרינן שזה מוכר מעות וזה מוכר מטלטלין, וזהו שאמרו מ"ה ב' שתמורת הזהב צריך ליתן מארנקי חדשה כפי מה שהתנו, כיון דמטלטלין מחייבין את המטבע או את המטלטלין, ורק הטיבעא שאינו עיקר המקח מיתלא תלי ואינו מחליט החיוב, כ"ז מתבאר בספר אאמו"ר שליט"א שם, שו"ר במחנ"א הלכות דשלב"ל סי' ג' עי"ש שחילק ג"כ בין מעות לפירות או חפץ, ושם כתב דבתשובת הרשב"א המיוחסות סי' רכ"ה נראה דמדאוריתא גם מעות מחייבות, ונתבטל כשביטלו חכמים קנין מעות.

ולפ"ז כולה מתני' דהזהב מדאוריתא, דהזהב מחייב את הכסף, וכן מעות הרעות את היפות, וכולהו, דכל מה שהוא יותר טיבעא מיקרי תשלום ואינו מחייב, אע"פ שלגבי מטלטלין חייב הזהב כטיבעא, מ"מ לגבי כסף הו"ל מטלטלין.

ולכאורה נראה בביאור הדברים דבאמת אין חילוק מדאוריתא בין כסף לשוה כסף בין לענין קנין חפץ בעין, ובין לענין התחייבות, אלא בדעת בנ"א במקח זה, וביסוד הדברים אין קנין מדאוריתא אלא קנין גמור של חפץ מסוים, ואין מושג של התחייבות בגדר קנין, אלא כל התחייבות היא כתנאי שבממון, שכמו שאין רשאי ליטול חפץ של פלוני בלא רשותו, ה"ה שאסור לו להחליט את הנטילה של אתמול למעשה גזל, וכשאינו רוצה לקיים תנאי שהסכים לו בזמן קבלת חפץ של חבירו, ה"ז כאומר הנני רוצה לגזול חפצו של פלוני בלא מעשה כעת, אלא שיהא המעשה של אתמול גזל, ואין ב"ד מניחין אותו לנהוג כך, וממילא גם נכסיו משועבדין לקיים חובת גופו, (ואם נימא שאין ב"ד כופין

שאין לו שום הפסד בחלות המקח, ואילו במטלטלין או במטבעות החריפות פחות מאלו, יש לו הפסד ביוקרא וזולא, ולכן הוא מקפיד על חלות המקח שיהא כפי תנאו.

ביאור הנידון דמעות קונות או משיכה לפי הנ"ל
ג. ונדון מעות קונות או משיכה הוא אם מהני קנין בדבר אחד לקנות את שכנגדו או רק לקנות את מה שמושך ויהא שכנגדו כתנאי שבממון ומפני שעיקר המקח הוא בחפץ הנקנה, וכמשנ"ת שבמעות אין לבנ"א ענין בגופן, ולכן הקנין היותר חזק הוא כשתופס בגוף החפץ, והיינו טעמיה דר"ל שלא הכשירה תורה כסף אלא בקרקעות שא"א לתפוס גופן, ור"י סבר דבכל דבר המוכר גומר בדעתו ע"י המעות, ובמוכר תליא מילתא, מיהו גם בקניית החפץ המקח נחלט, אלא דבעינן שיהא בידו או בחצירו, ולא חידשה תורה מעשה קנין של משיכה כשהחפץ נשאר ברשותו הקודמת.

ולאמור אמנם מצינו לר"ל חילוק בין משיכת החפץ למשיכת המעות, אבל אין זה חילוק בעצם הדבר, דלעולם קונה את מה שנוטל מדאורייתא ואין קונה את שכנגדו, והחילוק שמצינו הטעם מפני דעת בנ"א שאין להם ענין בקנין המעות בלא השימוש שבערכם, אבל לעולם את מה שמשך לשם קנין קנה, ומחייב את מה שהתנו ביניהם, אלא דסתם משיכת כסף המטרה לקנות החפץ, ואין משיכת דבר אחד מועלת לקנות חבירו שהרי זהו קנין מעות דס"ל דלא קנו, ואין חילוק בין כסף לשוה כסף, דלעולם אין נקנה אלא מה שמשך.

ונראה דכמו שיכול להתחייב תמורת החפץ חטים סתם יכול נמי להתחייב ליתן לו חטים אלו, דכל תנאי דבממון קיים, ואין החטים קניות לו כלל, ומ"מ חייב ליתנם לו, ואם אכלם ולא נתנן לו, צריך להחזיר לו החפץ, דלא אמרינן שהוחלט חובו בערך של

אותו לקיים תנאו, א"כ בטל המקח וצריך להחזיר החפץ לבעליו).

ולפ"ז אין לחלק בין מעות למטלטלין בחיובו לקיים תנאו, דכיון שמשתמש בשל חבירו שלא כפי מה שהתנו הר"ז גזלן בין במטלטלין בין במעות, אלא שהנותן מעות למקח אין המטרה להקנות גוף מעות אלו דוקא, שהרי כל המטבעות שוין, ואין הנותן מקפיד אם יתן לו מעות אחרים תמורתן, ולכן אין זכית המוכר בגוף מעות אלו סיבה להחליט המקח, שאין לבעל המעות הפסד ביוקרא וזולא אם יוחלטו המעות למקבל, כיון שחייב להחזיר לו מעות אחרים כאלו, ואמנם יכול בעל המעות להקפיד על הוצאתם, שמה לא יהי' לו מהיכן להחזיר, אבל חשש זה אינו ענין לנדון דידן, שאנו דנים על חלות המקח בלי החששות של מה שמתחדש אח"כ, דבשלמא במטלטלין אם המקח של הלוקח מפסיד המוכר ביוקרא וזולא, או שאין לו כיו"ב חפץ אחר, ולכן החלטת המקח מחייבת את המקבל לקיים תנאו, אבל במעות שאין הנותן מקפיד על קיום המקח בגופן, רק באחריותו, לא אמרינן שהוחלט התנאי שתמורתן, שהרי לא נטל משל חבירו דבר שמפסידו ע"ז, ואמנם אם מוציאן שלא ברשותו יש לדון משום גזל, וחייב לקיים תנאו בגלל מה שהוציאם, אבל אינו חייב לקיים תנאו בגלל חלות המקח, לפי שהחלות אינו גורם במעות כלום, ונדון קנין מעות שייך גם אם נתן מעות למוכר והתנה עמו שישארו ביד הלוקח עד הזמן שיקיים תנאו, דבכה"ג אין ללוקח סיבה למנוע החלטת המעות למוכר, ואילו במטלטלין כה"ג אם החפץ נשאר בידי המוכר עד שיביא המעות, הרי ג"כ מקפיד המוכר (או הלוקח), כיון שזכותו של הלוקח קובעת דינים ביוקרא וזולא, וכיו"ב.

ונמצינו למידין דהא דהטיבעא אינו מחייב זהו מפני דעת בעל המעות שאינו מקפיד על חלות המקח של הטיבעא למוכר,

ברם יש לעי' בזה דהא ברין ונמו"י ב"מ מ"ה ב' מבואר דבמוכר מטלטלין ופוסק עמו על חטים חייב להביא לו חטים כמו מארנקי חדשה בגמ' שם, וכבר נדפס בחדושי הר"ן שם קושיא זו בשם הגרע"א ז"ל וכתבו שם שהאריך בזה, [שו"ר בקצה"ח סי' ר"ג סק"ד שהקשה כן בשם אחיו], ואמור"ר שליט"א כתב דשכר פועל ככסף דמי, ולכן י"ל שאינו מחייב, ומה שחייב בדמי חטים היינו מפני שזהו השיעור שפסק בשכרו, וכאילו אמר בהדיא שיתן לו מעות כדמי סאה חטים, [שו"ר במחנ"א הלכות דשלב"ל שכ"כ], מיהו לפ"ז ראוי שיתחייב כדמי החטים בשעת הפסיקה, ולא כשעת הפרעון, ויש ליישב, ובאמת נסתפק אמור"ר שליט"א בד"ז לדעת הרא"ש והר"ן אם משלם כדמי חטים בשעת הפסיקה או כשעת הפרעון.

ויש לעי' דנהי דיכול לחזור בו כדין פוסק במעות על חטים, אבל אכתי במי שפרע קאי, ולענין אתנן שפיר אמרינן דלא חל איסורו כיון שלא קנאתו ממש, אבל חייב ליתן כדין קנין כסף, ולשון הרמ"א שם יכול ליתן לו אח"כ דמיו הואיל ולא משך החפץ אלא קנאו, משמע דלכתחלה רשאי לעשות כן, וכ"ה בלשון הר"ן בשם הרשב"א דאינו חייב לתת לו חטים, וצ"ל דאח"כ חייב לקבל עליו מי שפרע, ועקצה"ח סק"ד דמבואר כן דאיכא מי שפרע, [מיהו הקשה דאינה לשכירות אלא לבסוף, ולכאורה בביאה ודאי איכא שעה שיש בה שו"פ, ואינה כמכוש אחרון שאין בו שו"פ], שו"ר בנה"מ סי' ר"ג ביאורים סק"ז הביא דבמחנ"א הקשה מ"ט אמרו כאן דלכתחלה יתן דמיו, והנה"מ תירץ דמיירי באמר אתן לך, ולא אמר יהא שלך, ולכאורה ג"ז בדין פסיקה על הפירות דקאי במי שפרע.

והנה הרמ"א הביא ד"ז בפסק עמו על חפץ מסוים, ובזה באמת אם חוזר בו ורוצה ליתן דמיו אינו צריך ליתן חפץ כיו"ב, כגון שפסק על חטים אלו וחזר בו הבעלים, דבטלה

חטים, דבאמת אין קנין של התחייבות, אלא חיוב לקיים תנאו על ממון חבירו שקיבל ממנו, וכל שאינו מקיים תנאו בטל מקח, מיהו אם בעל החפץ ניחא ליה לקבל חטים אחרות או דמי חטים, שפיר מתקיים המקח בזה, ואפשר דבדבר שסתמא ניחא ליה למוכר ולוקח בכך, חשיב ג"ז בתנאי המקח ומחייבין אותו לקיימו.

בדברי הרשב"א והר"ן ע"ז ס"ג א' איזה דבר יכול להתחייב לפועל בשכרו, ובדין מוכר מטלטלין ופוסק על חטים

ד. **הרשב"א** בע"ז ס"ג א' הוכיח מסוגית הגמ' דפועל אינו קונה טלה בשכרו, דשכרו כמעות ומעות אינם קונות, ונסתפק בהתנה עמו ע"מ שיתן לו חטים סתם אם בעה"ב חייב ליתן לו חטים, ונראה מדבריו דמיירי בהתנה עמו במעות כך וכך, וגם התנה עמו שיתנם לו בחטים, ומספק"ל אם יכול ליתן שכרו במעות ולא בחטים, אבל ודאי צריך ליתן שכרו כמחיר החטים שהתנה, ואם הוקרו נותן לו דמי חטים, והרשב"א סיים וזה נכון ועיקר, ומשמע שאין חייב ליתן לו חטים, ואח"כ נסתפק עוד בכה"ג שאמר טלה זה או חטים אלו דמוכח בשמעתין דלא קנה, אם חייב בדמי חטים אלו, או דמשערין שכרו כדמי פועל בעלמא, דכיון שהפסיקה שהתנו ביניהם לא חלה א"כ אף בשיעור דמיהם לא חל מידי, ולא ביאר דה"ה דיש להסתפק בחטים סתם לפי מסקנתו דאינו חייב ליתן לו חטים אלא דמיהם, וברין נראה דבאמת מספק"ל גם בחטים סתם, וא"כ יש לפרש דבחטים סתם מיירי בפסק עמו על חטים בכך וכך מעות, ולא על שיווי החיטים בין יוקרו בין יוזלו, ואח"כ בפסק גם על הדמים בשל חטים סתם הר"ז בכלל ספיקה דהרשב"א הנ"ל, והר"ן מכריע דחייב ליתן לו דמי חטים אפי' בפסק בחטים אלו [וכ"ה ברא"ש], מיהו א"צ ליתן לו חטים אלא דמיהם, והובא ברמ"א סי' של"ב ס"ד ובש"ך שם.

שנתחייב עליו, ואפשר דהרשב"א לשיטתו קדושין ז' א' דהנאת אדם חשוב קונה מטלטלין, ולכן ס"ד דגם שכר פועל כן, וכיון דמבואר דשכר פועל כמעוה דמי מספק"ל דלגמרי כמעוה דמי, אבל אם הנאת אדם חשוב אינה קונה מטלטלין, י"ל דמתחייב לפועל כמו לאדם חשוב, ואינו לגמרי ככסף, ומ"מ אינו קונה טלה וחפץ כיון שאין הנאה ככלי לקנין חליפין.

ביאור סוגי ההתחייבות לפי הנ"ל

ה. מן האמור נתבאר א. נדון מעוה קונות או משיכה, הוא אם קנין בדבר אחד עושה קנין גמור בדבר שכנגדו, ומצינו כן בקנין חליפין אבל כל דבר שאינו נעשה חליפין אינו קונה את שכנגדו, כגון משך או הכנים לחצירו חצי רמון לא קנה מה שכנגדו, לר"י מדרבנן ולר"ל מדאורייתא, ב. נדון התחייבות הגברא לקיים תנאו שייך בכל דבר בין בכסף בין בשוה כסף, כגון שמשך או הכנים לחצירו טלית ע"מ ליתן תמורתו דינר זהב או חלקו, ולא להקנותו מיד בחליפין, כגון שמשך חצי רמון שאינו נעשה חליפין, מ"מ חייב לקיים תנאו, חיוב זה אינו בגדר קנינים לא בחובת גברא ולא בשעבוד נכסים, אלא מדין תנאי שבממון, דכיון שקיבל חפץ של חבירו בתנאים אלו, חייב לקיים תנאו, ואם אינו מקיים הו"ל גזלן, ואין ב"ד מניחין לו להיות כגזלן למפרע, דחשבינן ליה כבא לגזול עכשיו, וממילא נכסיו משעובדין לקיים חובתו, ואם אינו יכול לקיים תנאו בטל המקח, וצריך להחזיר החצי רמון או הטלית לבעליו, ואם אינו יכול להחזירו דיינינן ליה כגזלן ומשלם כשעת הגזילה, ואפשר דהיינו בשעת הוצאה מן העולם, ג. נדון התחייבות בעה"ב לפועלים לכאורה יש לדמותו למכירת מטלטלין, מיהו כשאינו מקיים תנאו יש לדון אם חיובו כמחיר פועל בשוק, כמו מחיר המטלטלין שקנה, או שחיובו כמחיר החפץ שפסק תמורת השכירות שהרי אין מחיר

פסיקה על חטים וחייב דמיהם, אבל בפסק על חטים סתם עדיין יכול לקיים פסיקתו וליתן חטים, ואם אינו נותן קאי במי שפרע, כדין פוסק על שער שבשוק, אלא דבזה כיון שיכול לקיימו בכל חטים נראה יותר שחוב החטים קיים, מיהו מדברי הר"ן נראה ששניהם שוים לענין חיובו לשלם דמי חטים, וכמש"כ לעיל, וה"נ מסתברא, אלא דבחפץ זה דידעינן שלא יתקיים דיבורו אלא בחפץ זה, א"כ אינו חייב בחטים אחרות כיו"ב, משא"כ חטים סתם דפשוט טפי שחייב דמי חטים כיון שעדיין עיקר דבריו יכולין להתקיים בכל חטים, אבל חילוק זה אינו אלא בהרגשה, אבל בעיקר הדין לעולם חייב בדמי חטים, ולכתחלה צריך לין חטים סתם בסתם וחטים אלו כשפסק אלו, ואם לאו קאי במי שפרע.

בעיקר ספיקו של הרשב"א הי' נראה דשכר פועל כמטלטלין דמי, שאינו מוכן לעבוד אלא תמורת מה שפסק עמו, ואם חוזר בו נמצא שנשתעבד בו בגזל, דכמו שכתבנו טעמא דבמטלטלין מתחייב, מפני שמקפיד שלא יזכו בנכסיו אלא כפי תנאו, ה"ה דבפעולתו כפועל קפיד על תנאו, ול"ד למעוה דלא קפיד כ"כ וכמשנ"ת, ומ"מ אינו בדין אתנן כיון שבאמת לא קנאתו, אלא עיקר חיובו בדמים והטלה הוא כתנאי נוסף שיפדה חובו בטלה, שהרי אם ישחוט הטלה לעצמו אינו כשוחט טלה שלה, ואפשר שחייב רק בדמי טלה של שעת פסיקה, דכיון ששחטו ואינו יכול לקיים תנאו חייב רק בדמי פעולה כזו, ואם ניכר שנתחייב ביוקר אינו יכול לפטור עצמו כשער שבשוק, ובזה שונה שכר פעולה ושכר ביאה ממקח דמטלטלין, ששם שער שבשוק קובע, (דיש בו אונאה), וכאן הפסיקה קובעת שיעור ההתחייבות, וזה הי' ספיקו של הרשב"א אם כשאנו מקיים תנאו הר"ז כמטלטלין שחייב בדמיהם, והיינו דמי שכירות שבשוק, או שאין כאן דמים שבשוק, ועיקר דמי השכירות הוא כפי דמי החפץ

הוי ככסף, אבל ע"כ עדיפא מכסף], ולא משמע כן.

מיהו יש לעי' מ"ט לא מהני קנין דברים ב"ב ג' א', האם אין תנאי שבממון מועיל ע"מ שיחלוק עם פלוני בחצרו, ומשמע מזה דלא מצינו בקרא דגאולה ותמורה אלא לקנות חפץ או שיעבוד נכסים, ומח"ט לא מהני לקנות מטבע או אותיות בחליפין, דכיון דהקנין צריך לחול על דבר שיש בו ממש, לא מהני בצורתא ובמילי, ומ"מ אם הי' הענין משום תנאי שבממון לחוד, א"כ כל תנאי מהני, אלא ודאי אין קנין בחובת גברא אלא להקנות נכסיו ולשעבדם, ואף תנאי שבממון אינו עושה קנין בנכסיו שיהא מחויב לקיים תנאו, אלא שאם יחזור בו מלקיים תנאו יבטל המעשה, אבל לא שיהא מחויב לקיים תנאו ויגבוהו מנכסיו.

בחליפין נתחדש שקונה קנין גמור

ו. **ואמנם** מה שנתחדש בחליפין דקנין קנין גמור ולא רק התחייבות, זה לא שייך אלא בדבר בעין הנקנה, [וא"כ י"ל בפשיטות דכי שאין בחליפין אלא קנין גמור ולא התחייבות, ולכן צריך חלות על דבר מסוים, ועי' להלן], ולא דמי למטלטלין שמחייבין את המטבע דשייך לומר שמחייבין כל תנאי שבממון, אבל ד"ז רק במטלטלין שאינם קונים אלא מחייבין, מיהו משום תנאי שבממון אף מעות היו מחייבין אי לאו דלא קפיד איניש על קנין מעות וכמשנ"ל לעיל.

ואפשר דלא מצינו בחליפין אלא קנין גמור, ולכן צריך שיקנה דבר מסוים ואין התחייבות בחליפין כלל, אלא קנין בנכסים או ברוחות וכיו"ב, ולכן אין קנין דברים מועיל בסודר, אבל במטלטלין שהם מחייבין מהני גם חיוב דברים, דלחייב שייך בכל דבר, ולפ"ז הו"מ לאוקומי ב"ב ג' א' בשמכר לו מטלטלין כתנאי החלוקה, אלא דדוחק לאוקומי בכה"ג, וסתמא נעשה בקנין סודר, ואין שייך

מוחלט לשכירות דלא בכל מחיר נחא ליה לפועל לעבוד, וא"כ מחיר החפץ שפסק זהו עיקר מחיר פעולתו, בזה נסתפק הרשב"א והכריע הר"ן וכ"ד הרא"ש דחייב כדמי החפץ שפסק, ולא דנו בדין הוקר החפץ שפסק, ומסתברא שאם מקיים תנאו ונותן החפץ שפסק נותן כדהשתא, ואם חוזר בו ומקבל עליו מי שפרע נותן כשויו בשעת הפסיקה, ומדברי הראשונים ז"ל למדנו שאין כופין אותו לקיים תנאו, אלא דינו כפוסק במעות שאינן קונות, מיהו צריך לקבל עליו מי שפרע, ואם החפץ אינו בעין שאינו יכול לקיים תנאו ליכא מי שפרע, ולמש"כ ג"כ י"ל דבטל מקח, אבל נפ"מ בהוקר החפץ, דלמש"כ חייב לקיים תנאו, ומדברי הראשונים ז"ל נראה דיכול לחזור בו וקאי במי שפרע.

ודאתאן עלה דהתחייבות שע"י מטלטלין חיובו משום תנאי שבממון על מה שלקח משל חברו, אפשר דכל התחייבות שע"י סודר היא ג"כ מה"ט, דכשקנו מידו קיבל סודר של חברו בתנאי ההתחייבות, וצריך לקיים תנאו תמורת הסודר כתנאי שבממון, [וה"ה ללוי תמורת הנאת קבלתו], ולא נתחדש קנין התחייבות ע"י חליפין דלא מצינו בקרא אלא גאולה ותמורה, [ולקיים כל דבר דרשינן ליה מ"ז א' לאתויי דכל דבר נקנה בחליפין, ולהריטב"א היינו לאתויי חצי רמון, עי' לעיל בזה, מיהו כתב אאמו"ר שליט"א דבספר המקח לרה"ג משמע דדרשינן לה מלקיים כל דבר, ואינו תח"י], ואם קנה סודר ונתחייב בגלל זה להיות כשואל בשמירת חפץ מסוים, הר"ז כתנאי שבממון שחייב לקיימו, והא דלא מהני בחצי רמון היינו משום דניתן לקנין ולא מפני שצריך לרמון, ולכן בעינן דבר חשוב, מיהו לפ"ז מדאוריתא גם בפרוטה יכול להתחייב להיות כשואל כדין מעות דקונות מדאוריתא, [ועי' מרדכי סו"פ הפועלים שכתב דבהיא הנאה

בהקדמת מעות כתב הריטב"א לק' ב' דסתמא אינו קונה במוחלט, ורק במקדים למקח שנעשה מיד קונה הדינר קודם משיכה, דלשעה קלה סומך להקנות לו במוחלט, ולכאורה הי' נראה איפכא דבמקדים לזמן מרובה ע"כ להוצאה ניתנה, ובמקדים לשעה קלה אדעתא דמשיכה דוקא יהיב ליה, מיהו גם בלזמן מרובה אם המעות בעין שפיר נתפסין באופן שיכול לתבעם, וכמשנ"ת לעיל סק"ח.

ולדעת הרשב"א והריטב"א הא דפרכינן פשיטא דשרי, היינו אפי' לא קדמה והקריבתו, דכיון שהחליט קנינה בטלה במשיכה, הו"ל כמוכר בהקפה, והתשלום היא הביאה, ולא חשיב אתנן, ואפי' חוזרת מהביאה אין בידה לבטל חיובה, שכבר הוחלט המקח כמוכר טלה בדמים ומשך הטלה, וכההיא דפסק עד שלא מדד שלא שייך ביטול מקח אחר שמשך, דמשיכה קונה ונתחייב במעות, מיהו בסתם מקח אינו מקנה לו בהקפה, והויא משיכתו בתנאי שישלם מיד, אבל התם הישראל חפץ בקיום המקח אפי' אם לא ישלם מיד כיון שאין לו שוב תועלת ביין זה.

בדין שכירות מטלטלין אם נקנה בכסף לר' יוחנן
בדין שכירות מטלטלין אם נקנה בכסף לר' יוחנן, הנה בשו"ע סי' קצ"ח ס"ו הביא די"א דנקנין בכסף, כיון דליכא למימר נשרפו חטיף, ובפ"ת סק"ח הביא הרבה ראשונים שחולקים ע"ז, ולכאורה ודאי פשוט הדברים דליכא פלוגתא בין ר"י ור"ל בזה, ואפשר הטעם כיון דתיקנו משיכה בשומרים, א"כ חיובי שמירה של השוכר חיילי רק בשעת משיכה, ומה"ט אינו זוכה בשכירותו בנתינת מעות, שיש להשוות זמן זכיותו וזמן מכירתו, (ואם יתחייב בשמירה ברשות בעלים, הרי ודאי שהבעלים לא ישמור עבורו), ודעת הרמב"ן ב"מ צ"ט נוטה דקונה בכסף.

קנין גמור בדברים, אלא בעינן לקנות דבר מסוים או שיעבוד בנכסים, ואפשר דמטלטלין מחייבין רק כפי ערכן, אבל אם מכר חטה ע"מ לשלם מאה מנה אין זה אלא כתנאי חיצוני דע"מ שתתן לי מאה מנה ואינו מתחייב בכך תמורת החטה, אלא שיכול לבטל המקח אם אינו מקיים התנאי, אבל אין גובין מנכסיו אלא בערך השוה למחיר החיטה או קרוב לזה.

המתבאר להאמור

ז. מן האמור מתבאר א. קנין גמור לא שייך בדברים ובעינן שיחול על דבר בעין, לאפוקי דברים, וכן אין מטבע ואותיות נקנין בחליפין, ב. שיעבוד נכסים לקיים תנאו מיקרי דבר בעין, כגון ש"ח שמתנה להיות כשואל ומשעבד נכסיו לשלם אם יארע אונס, ועי' תו' כתובות נ"ד ב', איך חל כשאין לו נכסים, ג. מטלטלין מחייבין את המטבע או כל מה שפסק תמורתן, וכל הערך שהמטלטלין שוין משתעבדין נכסיו לקיים תנאו, ד. יכול להתחייב תמורת המטלטלין ג"כ בדבר שאין בו ממש, אבל אין נכסיו משועבדין לקיים תנאו, אלא שאם לא קיימו בטל מקח למפרע, ה. מעות ג"כ יכולין לחייב, אלא דסתם מעות אינם מחייבין חיוב גמור ויכול לחזור בו, ויקבל מי שפרע.

- נמצאו בזה עוד דברים במסכת שביעית ס"ז סק"ט -

בדברי הרשב"א והריטב"א דטעמא דמשך החפץ קנה כיון שהביאה היא כמעות, והדין לפי"ז בהקדמת מעות לזמן מרובה ולזמן מועט

הרשב"א והריטב"א נקטו דהטלה הוא החפץ הנקנה, והביאה היא המעות שמשלמת עבור הטלה, ולא כשכירת פועל במעות או בשוה כסף דהיינו טלה, ולכן נקטו דכל שמשך החפץ קנה, ואע"פ שמשלמת לאחר"ז כבר הוחלט המקח במשיכה, אבל

סימן ח

בדין אסמכתא

מפתחות

אבל לש"פ צ"ל דמ"מ חשיבא כמשכון כיון שתופס בה ואין הלואה יכול למכרה, ודעת תו' והרמב"ן שסתמו בזה נראה דכל משכנתא מעיקרא יש בה ספק גבייה ואם יחליטנה בידו הרי המעות כניתנו למקח דמי, והא דלא תירצו דכמלוה שיש עליה משכון דמיא, דקונין בה קדושין י"ט א', י"ל מפני שאין המשכון חוזר לבעליו שהרי רוצה לקנות המשכון גופיה, מיהו י"ל דעדיפא וקושטא קא מתרצי.

ד. נדרים כ"ז ב' והלכתא אסמכתא קניא כו' והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב, פי' הראשונים ז"ל דאע"פ שהתפס זכויותיו צריך קנו מידו, ויש לעי' למה לא סגי בתפיסת הזכוותא, ולכאורה ה' נראה דכללל קאמר בכל דבר לפי ענינו, אם יש שטרות הרי הקנין בתפיסה, ואם לאו בקנין סודר, ובזה יתקיימו דברי ר"ה לדינא, שהרי לא הוזכר שקנו מידו בסודר, אבל הראשונים ז"ל פי' דדוקא קנו מידו בעינן, ואפי' לא התפס זכויותיו, מיהו דוקא במידי דשייכי בי ב"ד, ועי' סק"ו בכ"ז.

במשה"ק תו' דכל קנין כמעכשיו דמי, ול"ל ב"ד חשוב, לכאורה ה' נראה דבמתפס זכויותיו אין שום חילוק למעשה אם אומר מעכשיו, וכיון שאין זה מעלה ולא מוריד אין האסמכתא מתבטל עי"ז.

ה. דעת תו' דכל קנין סודר כאומר מעכשיו דמי, והא דלא סגי בזה בשמעתין דנדרים, היינו דלא מהני מעכשיו אלא בהלווה על שדהו שיש כמה סיבות לקיים האסמכתא, מפני שהתפס בידו השדה ועשה לו טובה, וברמב"ן נראה דבכל מילי מהני מעכשיו ואפי' קנין לא מהני, וע"כ דקנין אינו כמעכשיו, ונראה דמודה שאין קונין לחפץ מסוים בסודר לאחר ל', אבל לקנין התחייבות סגי במתחייב גברא עכשיו בקנין סודר, ותו לא איכפת לן דהדר סודרא שהרי

א. ב"מ ס"ה ב' מתני' הלווה על שדהו כו' וכך ה' ביתוס כו' בגמ' מבואר דאפי' בלא מעכשיו מותר, ולעיל ס"ג א' נראה דעובדא דבב"ז במעכשיו הוא, וש"מ דיש ללמוד היתר בלא מעכשיו ג"כ מעובדא זו, ובתוד"ה לא ובראשונים ז"ל בזה, ויתכן דלתו' כל שהוחלט מעכשיו שיחול בלא מעשה מיקרי מעכשיו אע"פ שעדיין לא חל, ולש"פ אין הדין כן, בעיקר מעלת מעכשיו לבטל האסמכתא, אם זה דוקא במפסיד יותר ע"י המעכשיו, ובפרש"י ותו' רי"ד ס"ו ב' בזה, שם במשנה הרי היא שלו מ"ט לא קתני מותר.

ב. ס"ו א' אר"ה בשעת מתן מעות כו' לא קנה אלא כנגד מעותיו, בדברי התו' דקנה לגוביינא ובריטב"א דקנה לגמרי ונפ"מ בהוקרה, ואם ד"ז לשיטתם ס"ה ב' בביאור ענין מעכשיו, יש לדקדק מ"ט לא מפרשינן דברי ר"ה גם במעכשיו דלאחר מתן מעות שאינו מחויב בדבר מסתמא לא נתכוין להקנות אלא כנגד מעותיו, ונראה מזה דאם זהו הטעם א"כ גם כנגד מעותיו לא ה' קונה, שם תוד"ה ומניומי, לשון הגמ' לא משמע דמניומי חידש לו שגם כאן בכלל אסמכתא הוא, ואולי י"ל דחידש לו שפלוגתתם בכל אסמכתא, ומעיקרא סבר דזוהי פלוגתא פרטית במשליש שטר, שם אבע"א מתני' ר"י היא, למה פי' כן הרי עובדא דבב"ז במעכשיו הוא.

ג. בקושית הראשונים ז"ל במאי קני לאחר מתן מעות, והריטב"א פי' דמיירי שעשה קנין נוסף, ולפ"ז ה' צריך לרדן אם הקנין הנוסף נותן חיזוק לבטל האסמכתא, ומזה משמע דהקנין הוא כמו בשעת מ"מ, והראב"ד פי' דבמשכונתא סגי בהסכמה כמו במשכון דמטלטלין, ואע"פ שלא קנה הקרקע, ולשיטתו דמלוה אוכל פירות הוא ובנכיתא ניחא,

איבוד זכויותיו ממילא לא יגבה, והרשב"א כתב לקיים פ' דמחילה ושאיני משליש שטרו שתלוי במסירת השטר ולא סגי במחילה, וקשה למה לא יישב לפרש"י מ"ט קתני תנא בגונא דתלוי במסירת השטר, וצ"ל לרבנא דר' יוסי, אבל בפשוטו מסירת השטר לרבנא דר' יהודה, בביאור פירוש תו' והראשונים ז"ל דליבטלן זכוותיה משום דמודה דשקר הן, וצ"ע דהא לא מודה אלא שקונס עצמו, ושמא כיון שכנגדו טוען כן, מהני לחזק דבריו שלא יהיו כאסמכתא, דגומר בדעתו שיקבלו מה שהסכים לטענת חבירו.

ת תניא בתוספתא פ"ק דב"מ ומודה דר"י בשנים שהם עוררין על השדה כו' והובאה ברמב"ן הלכות נדרים, וכתב הרשב"א דהיינו דינא דליבטלן זכוותיה, וצ"ע שלא הוזכר כאן שהכריחוהו ב"ד לקנוס עצמו, ומסתמות הרמב"ן משמע נמי דהיינו כשמעתין, וצ"ל בקנין ובב"ד חשוב, ופשטות התוספתא מפני שאינו מוחזק, ולכן מהני ויתורו להחזיק את חבירו ושוב אינו מוציא מידו.

הרמב"ן ב"מ מ"ח ב' הביא דעת הרמב"ם דבהתפיס את חבירו אסמכתא קניא כיון שא"צ נתינה וסגי במחילה, וביאר הטעם דהו"ל כמעכשיו, ומשמע דבאומר מעכשיו גם הרמב"ן מודה, וצ"ב מה מוסיף לחבירו כשאומר מעכשיו הרי הכל כבר לרשותו מעכשיו, וצ"ל דע"י מעכשיו עושה את הקנין ודאי ואת ביטולו בתנאי, ומ"מ אין להכריח ד"ז ממעכשיו שבגמ', ששם קובע מקח לפירות ולכל דבר מעכשיו. עוד כתב הרמב"ן דבמשכון דמטלטלין אם א"ל אם אין אני נותן לך מכאן ועד ג"ש אסמכתא קניא, דבמטלטלין כשנתנן בידו סתמא כמעכשיו, וההיא דרב כהנא דא"ל גבה מהדין חמרא מיירי שלא משכנו בידו, ויש לעי' נהי דלא קפיד על מכירת מטלטלי אלא שוה מאתים במנה מאי איכא למימר, ולשון התוספתא דסמך עלה הרמב"ן משמע דבכל ענין קנה, ושמא כיון שאם תאבד יפסיד, מיהו בפ"ת סי' ע"ג ס"ק י"ז הביא פלוגתא היכא דהמלוה נחא ליה במעותיו, אם חייב לקבל השדה, שו"ר בשו"ע סי' ע"ג ס"ז פסק דגם במטלטלין לא קנה, ובש"ך סק"נ האריך לתמוך בדעת הרמב"ן, והביא מהרא"ש

כבר נתחייב, וזה לא חשיב כמעכשיו לענין אסמכתא, כיון שלא החליט האסמכתא מעכשיו רק שיעבודו לקיימה, וזה יש גם בהלווה על שדהו בלא מעכשיו, בביאור סוגיא דנדרים מ"ח ב', ובב"י סי' ר"ז בשם תלמיד הרשב"א בזה, וזוהי דעת הריטב"א בשם רבותיו, אבל דעת הרשב"א והר"ן כתו', דקנין סודר כמעכשיו דמי, - ובקנסוהו ב"ד לא סגי כמעכשיו.

ו שם והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב, אפשר לפרש משום קנס ב"ד, ואפשר לפרש דגמר בדעתו יתר כשמתחייב בב"ד, ונפ"מ במתחייב דבר שאין כח לב"ד לחייבו, מהא דלא תירצו בגמ' דלא מחייך איניש בבי דינא, חזינן דחסרון דאסמכתא לאו משום דמחייב בחבריה, אלא מרוב בטחונו שלא יגיע לזה לא גמר בלבו להקנות.

דעת הרמב"ן דקנס ב"ד זוהי שתחול האסמכתא יותר, ולדעת הרשב"א זוהי סיבה שלא יחול כמעכשיו לחוד, לדעת הרמב"ן קנין אינו כמעכשיו ולא מהני בעלמא, לדעת הרשב"א קנין כמעכשיו בכל מקום, ולתרויהו מעכשיו לחוד מהני בעלמא, בביאור דברי הר"ן דסבר כהרשב"א דכל קנין כמעכשיו, וא"כ במתפיס זכויותיו ואינו רוצה מעכשיו הו"ל כלא קנה קנה כלל, ולכן פ"י דהקנין להקנות לחבירו, ומיירי באומר מעכשיו או דבב"ד סתמא כאומר מעכשיו דמי דלא מחייך בב"ד לעשות קנין שאינו שוה כלום, והר"ז כאומר דהקנין מועיל ואין קנין מועיל בלא מעכשיו, שו"ע סי' ר"ז ס"ד בדין מעכשיו בלא ב"ד חשוב ובדין מעכשיו בקנין כסף ושטר, ובדין קנין סודר בלא מעכשיו, ועוד.

ז שם כ"ז א' ההוא גברא דאתפיס זכוותא, פ"י תו' שטר זכות, והרמב"ן פ"י שטר או שובר שלזכותו, ועי' ב"ב קס"ח א' לשון זכוותא בשטרי טענתא, שם א"ל רבה אנוס הוא כו' בב"ק כ"ח ב' הקשה כן אביי לרבה, ולמה לא הקשה כן רבה לנפשיה שם, שם ב' שאני הכא דאמר ליבטלן זכוותיה, בדברי הר"ן דלרש"י שיש חסרון אסמכתא במחילה, א"א לפרש סוגיין משום מחילה, ובאמת לא הוזכרו בגמ' כאן טעמא משום דאמר הכי בב"ד, ויש לפרש החילוק משום דבמשליש שטרו חסר גוביינא, וכאן ע"י

יב שם סבר ר"פ למימר כו' כל דאי לא קני, ר"פ סבר דבלא הפסד ממון לא הוי אסמכתא, ומסיק דכל תנאי דלא ניתא ליה הוי אסמכתא, אבל בתו' פ' דה"נ ביין אית ליה פסידא, וא"כ אין כללא דכל דאי, ובפשוטו לא דמי לאם אוכיר כו' דהתם משלם רק מה שמחויב מן הדין, וכאן מתחייב לתת מיינו מאי דלא ניתא ליה.

הוספה בענין האופנים שאמרו בסוגיין דאסמכתא קניא אם הכונה שיכול לקנות כעת, או דמעיסקא נתן אדעתא שאם יתרצה אח"כ יועיל הקנין שעשה עכשיו.

יג ע"ג ב' אר"ח האי מאן דיהיב זוזי לחבריה כו' אם לא התנה בפירוש הו"ל מבטל כיסו של חבריו, ובמתני' ק"ד א' אם לא התנה בהדיא ככתב לו דמי, שם רב אשי אמר כו' מ"ש מהא דתנן כו' בדברי הראשונים ז"ל בשם רה"ג, ובפ' הרמב"ן מעיקרא דלא כרה"ג, וע"ע לק' ס"ק ט"ז דכ"נ בגמ' ק"ד ב', בקושית תו' מ"ש משחק בקוביא דבידו חשיב טפי אסמכתא.

יד שם משלם ליה כדקא אזיל כו' בפרש"י והריטב"א אם הכונה יין בזול או דמשלם לו הפרש היוקר, ומדברי ר"א מבואר שאינו חייב מדין מזיק, ומ"ט דר"ז מנהרדעא שפטרו ביין זה, ומה הדין בנתן לו לעיסקא סתם ולא התנה על יין, ובדין אם יש לו רשות להשתמש במעות כשאינו רוצה לקנות בהם יין, ובטעמא דמיתנין לה בעניני פסיקה ולא במוביר ובעיסקא.

טו בדברי הראשונים ז"ל דמיירי שהתנה בפירוש שישלם, ומ"ט לא פ' ד"ז בגמ', ובריטב"א בשם מורו, ואם סגי בתנאי בלא קנין, ואם הדין שונה בקנו מידו, והעולה לדינא בכ"ז.

טז ק"ד ב' ההוא גברא דקביל ארעא כו' משמע דמתחייב באמירה, שם אמרי נהרדעי דינא הוא כו' קמ"ל דלא נימא שעל הוברה מועטת לא הוה קניס נפשיה, צ"ע למה לא יוכל ליתן לו מהחצי שזרע כל חלקו, דפשטא משמע שהוביר רק שליש מכל השדה, שם ולרבא מ"ש מהא דתנן כו' צ"ע

בשם מהר"ם דפליגי ועי"ש בקצה"ח דדוקא בדקנה משכון כדר"י מהני, ויתכן דהתוספתא לא מיתניא בדר"ח ור"א וסברה דהלוהו על המשכון לא תלוי בדין אסמכתא, וכס"ד דרב נחמן ס"ו א' כמ"ש תו'.

טז ב"ב קס"ח א' מתני' מי שפרע מקצת חובו והשליש כו' קמ"ל אע"פ שהתפס הוי אסמכתא, ולכאורה אפי' יאמר מעכשיו לא הוסיף בזה כלום, אבל בסה"ת כתב דמהני, ובדברי הטור סי' נ"ד דקנו מידו בב"ד חשוב מהני, שם רי"א לא יתן, ובעיטור שכתב דאם אמר ליתן עכשיו יתן, ולמה לא פקע השיעבוד, שם הלכה כר"י, יעוי' בתו', ולכאורה רב לא חזר בו בחי' ר"ג, שם וכי מאחר שר"י מלמדינו כו' לפ"ד ר"י ב"מ קי"ז ב' משמע דר"י סבר דלכו"ע אסמכתא קניא, וז"ש במאי קמיפלגי.

יז ב"מ ס"ו ב' אשכחיה בגו זימניה כו' הכא מיירי כשכבר יודע שאין לו לשלם, ול"ד לאסמכתא דלאחר מתן מעות, ולכאורה מבואר כאן דאסמכתא מיתלא תליא, דאל"כ איך יקנה בדמי ההלואה, ועי' בהוספה סוס"ק בזה, שם אשכחיה דשתי שיכרא כו' משמע דלא א"ל קני כו' ובדין נתכוין לקיים קנינו בלבו וחזר בו, שם א"ל רא"מ לרבינא ודילמא כו' בתו' דדילמא ידע דלא קניא, ומשמע דר"פ גופיה הדר ביה, שם אלא אמר רבינא אי קפיד כו' אלא אר"פ כו' משמע דאע"פ שחושב שישלם מ"מ כל שמבטיח עצמו לצד שלא ישלם הר"ז חשיב גמירות דעת, מסתמות דברי ר"פ משמע דאפי' לא קפיד בדמי קנה, ואפשר דדוקא דבשוה מאתים במנה לא אמרינן כן, שם בהשמטת הרי"ף ובדברי הרמב"ן בזה, וסתמות הגמ' דאין זה ענין לדברי ר"פ דלקמן, ואולי ר"ח כר"ה גאון דכל דאי לא קני בלי יוצא מן הכלל.

יח שם ואר"פ אע"ג דאמור רבנן כו', בפ' הרמב"ן דמיירי בדלא אמר, ובדין נשתדפה שדהו, ובפ' הרא"ש דמיירי בדאמר, ובדעת הרי"ף בהשמטתו, שם א"ל ר"ה בדר"נ לר"פ כו' אפשר דזה הי' קודם חזרת ר"פ דבשויו נמי הוי אסמכתא, ולכן לא ביארו בגמ' בזה, ואם היתה זיבורית והמלוה תובע בינונית כדינו י"ל דיכול לתבוע.

שאינן זה חוב אלא נחא ליה, ועוד טעם בזה, בב"י סי' ר"ז בשם תלמידי הרשב"א בזה, ובדין אסמכתא במתנה, בדברי הרמב"ן באסמכתא שאם אעשה, ובדברי תלמידי הרשב"א בזה.

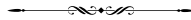
יט. סנהדרין שם תורה כל כה"ג כו' בדברי ר"ת וברמב"ן בשם ר"ת העתיק דניחא להו, ובתו' ב"מ ע"ד א' בזה, במה שהזכירו תו' ב"ד חשוב בקוביא.

כ ב"ב מ"ד ב' והוא דכתב ליה דלא כאסמכתא כו' בנדון אם מהני כתיבה זו בכל אסמכתא, בסה"ת בשם הרמב"ן, ובביאור הרמב"ן והרשב"א בדכתב דלא כטופסא דשטרא, ובדברי הרמב"ן דמהני מעכשיו, צ"ע אם יש שינוי בידי השיעבוד.

לפי' רה"ג מכאן, בדברי הרמב"ן בדעת הרי"ף, ואין מתיישב ההיא דחמרא ע"ג ב' לדעת הרי"ף דמשמע דפטור לגמרי, יש לדון בזרע ואח"כ נתעצל להמשיך, אם ג"ז בכלל שכך כותב לו בסתמא.

יז. סנהדרין כ"ד ב' משחק בקוביא, בפלוגתא דרמב"ח ור"ש, ובביאור הרמב"ן דרמב"ח סבר דקים ליה נמי בקוביא טפי, ואם מודה ר"ש דלר"ט הוא אסמכתא או דהתם דין אחר הוא, ובדברי הרמב"ן בזה, נולענין הלכה דקי"ל כר"ש היכי מתפרשא מתני' דשבת שאמרו שם קמ"ט ב' משום קוביא].

יח. בדברי הרמב"ן דאין דין אסמכתא בגיטין וקידושין, וכמה טעמים נאמרו בזה, או דלא גזים איניש באיסורין, או דמצינוהו הוא מתנה או דאפשר

הראב"ד בתירוצו קמא, אבל בתירוצו בתרא כתב הראב"ד דקנה אמרינן אבל איסור ריבית איכא, וע"ז תמה הרשב"א דודאי מתני' מתפרשא שהדבר מותר, [ובהדיא קתני ס"ג א' בברייתא מותר], וכתב הטעם משום שאין כאן אגר נטר, דכ"ז שלא עברו ג"ש אינו חייב ריבית כלל, וברגע שעברו חל המכירה מיד, והו"ל קנס על שלא פרע בזמנו, ולא שכר הלואה, דעל רגע האיחור אין משלמין ריבית, ומדבריהם נראה דגם במעכשיו יש לדון משום ריבית, והטעם מפני שבשכר ההלואה נותן לו הצד של המכירה, [עי' תו' ס"ו א' ד"ה ומניומי שכתבו וגם עשה לו טובה בהלואה], ולכן לא פסיקא ליה להרשב"א להתיר ד"ז גם לטעמא דקנס, דסו"ס לא הוה קניס נפשיה אם לא שהלואה.

יזא. הדברים דביתוס בן זונין עיקר כונתו היתה שלא יצטרך לטרוח אחר הלואה בפרעון חובו, ולכן רצה שכבר יוחלט המקח בשעת ההלואה, מיהו כיון דבאמת אין לו ענין

א. **ב"מ** ס"ה ב' מתני' הלוהו על שדהו כו' וכך ה' ביתוס ב"ז עושה ע"פ חכמים, בגמ' מבואר דלר' יוסי דאסמכתא קניא מותר לעשות כן אפי' כשאינו מקנה לו השדה מעכשיו, ויש לעי' שהרי עובדא דבב"ז במעכשיו הואי כמבואר לעיל ס"ג א' דנחלקו ר"י ורבנן מי אכל פירות, ועוד דהא מודה בה ר' יהודה אע"ג דס"ל אסמכתא לא קניא, והרי לא נחלקו ר"י ור' יוסי היכי הוי עובדא, וא"כ קשה היכי יליף תנא דמתני' היתירא דריבית בלא מעכשיו, מעובדא דהואי במעכשיו.

יזא. מזה דגם בלא מעכשיו מיירי שהמעות ניתנו לשם קנין, וכדין קנין לאחר ל' דבמעות קנה, כדאמר קידושין ג"ט א' דלאו למלוה דמו ולא לפקדון דמו, [שו"ר שכ"כ הריטב"א ס"ו א'], ולענין איסור ריבית אין יתרון בזה שהקנין חל מעכשיו, כיון דגם כשחל לאחר ג"ש אין המעות הלואה אלא דמי מקח, והרשב"א ס"ו א' כ"כ בשם

אבל בתוד"ה ומניומי כתבו דבדעתו לקיים המקח גם מפני שעשה לו טובה בהלואה.

מיהו קשה כיון דעובדא דבב"ז ה' במעכשיו היכי מייתנין מיניה במתני' להתיר גם בלא מעכשיו, הרי כשהיתה הלואה ודאית חמיר טפי, ואין ללמוד היתר לזה מעובדא דבב"ז, וצ"ל דבב"ז עשה כן גם לאחר ההלואה כדמשמע ברייתא ס"ג א' הרי שהי' נושה בחבירו מנה ועשה לו שדהו מכר כו' א"ל ר"י מעשה בבב"ז כו' משמע דבגונא דרישא הוה עובדא, ובמתני' קתני וכך ה' בב"ז עושה כו' דמשמע שהי' נוהג כך, וא"כ שפיר י"ל דעובדא אחת היתה אחר ההלואה, אבל עדיין יש לחלק דהתם עשה שדהו מכר מכאן ולהבא, ושפיר י"ל דמעכשיו בטלה ההלואה לצד שלא ישלם בסוף, ועל המלוה שהי' עד עכשיו אינו מוסיף לו כלום, אבל בהלוהו על שדהו הרי עושה לו מכר לאחר ההלואה, דמתחלה מתחייב במכר גם בשכר ההלואה הזו, וגם אפשר לפרש הרי שהי' נושה בחבירו עכשיו ועשה לו שדהו מכר בשעת ההלואה כמ"ש אאמור"ר שליט"א ס"ז א' סק"ח מפרש"י והרגמ"ה, וכל דברינו הם עפמשנ"ת בספר שם, ועי"ש דיש לדון להלכה אם גם במקנה לו לאחר ג"ש באופן שהמעות היו ודאי הלואה, אם מותר משום ריבית, [וכגון דליכא משום אסמכתא עי' לקמן ס"ו ב' או לר' יוסי], דשריותא דקנס מצאנו רק במשליש, שלא הלוח מעיקרא ע"ד כן, ובמתני' מצאנו רק כשלצד המכר לא היתה הלואה כלל, ולישנא דמתני' הרי היא שלו ג"כ משמע שבלא קנין נוסף הרי היא שלו.

ונראה ללמוד מדברי התו' דס"ל שאם החליט המעות למכר אע"פ שהקנין יחול לאחר ג"ש דינו כמעכשיו לענין אסמכתא, דכיון שאין הדבר תלוי במעשה שיתחדש אח"כ, ומעות הללו למקח ניתנו, אין בזה משום אסמכתא שכבר צריך להחליט הדבר מעכשיו לקיים המקח, ולא אמרו חסרון

בשדה זו, ממילא לא הסכים אא"כ יוזיל גביה, ואף כשלא אוזיל גביה הויה אסמכתא לגבי הלוח, כיון שאינו רוצה למכור שדהו, וכמ"ש הראשונים ז"ל בסוגיא ס"ו א' ב', ולפ"ז הוה סגי ליה שיקנה לו שדהו לאחר ג"ש, אלא שחשש שיוזלו השדות, ולכן קנה עכשיו כפי שוויין, ויקבל גם הפירות של הג' שנים, (ואין לומר שהי' אוכל הפירות בנכיתא, ואמר מעכשיו מפני שלא רצה להחזיר לו כלום לצד המקח, דלשון מוכר אוכל פירות הי', משמע שהוא לא אכל כלל).

וכן בפורע מקצת חובו לא נחית המלוה להרוויח קנסו של הלוח בשכר הלואתו, ולכן אמת הוא שאין זה אגר נטר, אע"פ שאם לא ההלואה לא הי' קונס עצמו על איחור תשלומו, ורק מפני שמרגיש חובתו כלפי המלוה, קונס עצמו בכך, מ"מ עיקרו קנס, שגם המלוה אינו דורש ממנו אלא שישלם חובו בזמן.

אבל בתוד"ה לא, כתבו שאם מוכרה מעכשיו ניחא דלא הוי ריבית, כיון שלצד שקנה השדה לא הי' כאן הלואה, אבל למאן דמוקי לה בלא מעכשיו קשה דמוזיל גביה בשכר ההלואה, [ולא משמע דפשיטא להו שגם הקדמת מעות למקח חשיבא הלואה, דהא סו"ס לא דמי למשכן לו בית דהויה הלואה גמורה, מיהו עריטב"א שג"כ העתיק דברי התו', אע"פ שהוא מפרש שניתנו למקח שלאחר ג"ש], ותיצו דכיון שהי' יכול למכרה לאחר בשויה ולפרוע חובו, נמצא דמרצונו נותן לו השדה בזול, ואין זה שכר ההלואה, שהרי יכול הוא שלא ליתן לו, ויש לעי' דאכתי הו"ל ריבית מאוחרת, דהא ודאי בשכר ההלואה נתן לו, ויש ללמוד מכאן דריבית מאוחרת דרך מקח שרי, כגון שמוכר לו פירות בזול בשכר ההלואה, דכיון שאין זו ריבית דאורייתא גם בזמן ההלואה, לא גזרו בזה בריבית מאוחרת, והדברים מחודשים, והתו' באמת כתבו דלאו משום ריבית הוא עושה,

דאסמכתא אלא כשכל הענין מתחיל לאח"ז, שאז אינו גומר בדעתו שבאמת יפסיד, ולכן פ"י תו' דבלאו מעכשיו לא הוחלט הקנין במעות שנמסרו עכשיו, וא"כ הו"ל הלואה עד ג"ש בודאי.

ומדברי הראב"ד והרשב"א יש ללמוד איפכא, דאע"פ שנתן המעות מעכשיו לשם מקח, מ"מ כיון שאין המקח חל מעכשיו, הר"ז בדין אסמכתא, ויש לפרש הטעם דכיון שהדבר נוגע לו מיד לענין הפירות שאוכל, הרי הוא גומר בדעתו לקיים דבריו, ורק כשהדבר רחוק אינו מתייחס לדבריו בגמירות דעת, וסומך על העתיד כפי תקותו, א"נ כיון שאין ההלואה מחייבתו למכור השדה מעכשיו, דלשם פרעון סגי במכירתה בזמן הפרעון, הרי מילתא יתירה זו משוי ליה כמקח מהשתא וספק הלואה, וכלשון רש"י ס"ו ב' ד"ה ואבע"א שע"מ מכר גמור החזיק בה מעכשיו כו' אלא שקיבל עליו שאם יחזיר לו דמי המקח עד ג"ש יקבלם.

ויצונו בטור ס"י ר"ז הובא בשו"ע ס"י שכתב דבדלא אמר מעכשיו הרי הפירות שאכל תוך ג' שנים הם א"ר וא"צ להחזיר, ומה שאכל לאחר ג"ש הוי מחילה בטעות וצריך להחזיר, ובפשוטו בכה"ג שלא פרע לו תוך ג"ש איגלאי מילתא שכל הדמים ניתנו לצורך המקח, ואין זה ריבית אלא מקח טעות, שהרי לא היתה כאן הלואה, אבל למש"כ בדעת תו' דבדלא אמר מעכשיו הרי המעות הלואה בודאי עד סוף ג"ש, א"כ הפירות הם בודאי משום ריבית, מיהו י"ל דכיון שהמכירה אסמכתא ולא גמר בדעתו להקנות, נמצא שאין כאן אלא הלואה, וכיון שנתן לו מתחלה הפירות גם אם ישלם תוך ג"ש, ש"מ דנחת לריבית, וממילא גם כשלא שילם תוך ג"ש נחת לריבית, ולש"פ גם לאחר ג"ש הוי ריבית, ולא קאימנא כעת בד"ז.

ופשמות הפוסקים דבמעכשיו קנה לגמרי מעכשיו וכפרש"י הנ"ל, אבל אם המעות ניתנו לשם מקח שיחול לאחר ג"ש לא מיקרי מעכשיו, ומה"ט לא דנו בדין הפירות שתוך ג"ש במעכשיו.

ולפ"ז ה"י מקום לדון דלא מהני מעכשיו לאפוקי מדין אסמכתא אלא כשיש נפ"מ לדינא בין אם מתחייב מעכשיו או לבסוף, אבל המשליש שטרו אפי' אמר שמתחייב מעכשיו, אין בזה יתרון דסו"ס לא ימסור לו את השטר אלא לאחר שלא פרעו בזמנו, וכן במתפס זכויותיו בב"ד נדרים כ"ז א' אין חילוק אם נתבטלו מעכשיו או לבסוף, באופן שאין נפ"מ לפירות שבינתיים, ובכל כה"ג אין המעכשיו מוכיח על ביטול האסמכתא, ולפי מ"ש בלשון רש"י שהובא לעיל י"ל דדוקא בתנאי מכירה יש יתרון למעכשיו, ובשאר מילי לא שייך כלל מעלה במעכשיו, ודברי התו' ס"ו א' יתפרשו לשיטתם דמעלת מעכשיו הוא בקביעת החלות מעכשיו, שלא יהא תלוי בהקנתו שלאחר שנתברר תנאו, ולכן שייך ד"ז בכל הקנאה מעכשיו, אבל גם בדברי ש"פ דנו ביתרון דמעכשיו במתפס זכויותיו, ומשמע מזה דענין מעכשיו הוא שיהא הקנין מוחלט, ואם יקיים תנאו יתבטל הקנין, כגון במשליש שטרו שאומר תן לו שטרו מיד, ואם אפרענו ליום פלוני תבטל נתינה זו, וכל כה"ג אין בזה חסרון דאסמכתא, כיון שהקנין מוחלט, והביטול הוא המחודש, שו"ר שכ"כ בתו' רי"ד עי"ש, [וכעת ראיתי בקצה"ח ס"י ע"ג ס"ק י"ב בפרש"י בזה], מיהו לפ"ד יש לדון בהלוהו על שדהו כיון שא"צ מעשה לאחר ג"ש לקיים המקח, אם דינו כמעכשיו, או דכיון שעדיין לא חל כלום, נהי דהמעות קיימין, אין בזה מעלה דמעכשיו.

ויש לעי' בהא דאמר אמימר ב"ב קע"ג ב' דערב דמשתעבד הוא בדין אסמכתא,

כשקונה בודאי, שהרי פשטות הגמ' דלר"ה הוי אסמכתא וס"ל דקניא, ואם החליט המעות לקנין לאו אסמכתא היא, והריטב"א לשיטתו שאף בהחליט המעות לקנין הו"ל בדין אסמכתא, כ"ז שאינו קונה השדה מעכשיו, וא"כ מתפרשים שפיר דברי ר"ה כשהתנה לקנות כנגד מעותיו לאחר ג"ש.

מיהו אכתי קשה דודאי גם לפי תו' דבלא מעכשיו היינו שהמעות הלואה עד לאחר ג"ש, מ"מ התנה עמו שלאחר ג"ש יקנה כל השדה בדמי ההלואה, ודכוותה הו"ל לפרושי כנגד מעותיו כפי שוויה בזמן הפסיקה, דהא קני לגוביינא כפי שוויה בזמן הגבייה, וזה ענין שנתחדש לקמן בגמ' שג"ז בכלל אסמכתא, אבל לא שזהו אסמכתא דמתני', וא"כ צ"ב למה פי' תו' דברי ר"ה בדא"ל קני לגוביינא, וע"כ צ"ל דס"ל להתו' מסברא דלאחר מתן מעות אינו יכול להכריחו כלום, וסתמא דמילתא לא ניחא ליה להתחייב בדמים כדהשתא, אלא כשעת גבייה, ואולי סמכו ע"ד רש"י שכתב אין בדבריו כלום, מיהו גם לגוביינא יש בדבריו ממש, דהא סו"ס אסמכתא היא וקאמר דקנה לגוביינא, וצ"ע.

פשוטות הגמ' דר"ה ור"נ מיירו בגונא דחשיבא אסמכתא, אבל באומר מעכשיו אפי' לאחר מתן מעות קנה הכל, [ובזה מיושב הא דלא אמר ר"ה לא שנו אלא בשעת מתן מעות, דהא פשטא דמתני' במעכשיו כעובדא דבב"ז וכמש"כ סק"א, ובזה אפי' לאחר מתן מעות קנה הכל, ועוד דכיון דעיקרה דמתני' משום ריבית מיתניא, ובזה איצטריך לאשמועינן גם כנגד מעותיו, דהא בדמים הללו איכא גונא דאסור, מש"ה לא קאמר לא שנו], וכ"מ בראשונים דר"ה כמ"ד אסמכתא קניא, ומבואר מזה דהחסרון של אחר מתן מעות הוא משום דאסמכתא כי האי לכו"ע לא קניא, דכיון שאינו מחויב ליתן לו מכח ההלואה, ע"כ דמה שנתחייב לו הוא מפני שסבר שיהי' לו לשלם, וזהו עיקר חסרון

ואמאי הרי הערב משתעבד מעכשיו, שאם לא ישלם הלואה יגבו מנכסי הערב מזמן ההלואה, וי"ל דשעבוד לקיים דבריו לא משוי ליה מעכשיו, שהרי גם בהלווה על שדהו הרי היא משועבדת מעכשיו, אלא דכיון שכל חיובו אסמכתא ממילא ליכא שעבוד, ורק כשמוסיף בחיוב דמעכשיו יותר מהחיוב לקיים דבריו, בזה מבטל המעכשיו את האסמכתא.

שם במשנה הרי היא שלו וכך הי' בב"ז כו' יש לעי' אמאי לא קתני בהדיא מותר כדקתני בברייתא ס"ג א', וממילא הוה שמעינן דהרי היא שלו, וי"ל דלא רצה תנא דמתני' לפרש פלוגתא דר"י ורבנן בדין הפירות, ולכן לא הי' יכול לסתום מותר, וקתני הרי היא שלו על גוף השדה, ואפשר דמה"ט אר"נ ס"ו א' בתירוקן קמא דמתני' ר"י היא, דמשמע שיש חידוש בזה שהיא שלו, והיינו משום דאסמכתא קניא, ואז אין לדון על הפירות כלל, ואי מתני' במעכשיו עיקר הא דנקט במתני' הרי היא שלו הוא במקום לשון מותר, כדי שלא נדייק מינה דין הפירות, אבל הא דבמעכשיו ליכא דין אסמכתא משמע דפשוט הוא, וזה כפרש"י שמחליט המקח וביטולו בספק.

ב. ס"ו א' אר"ה בשעת מתן מעות קנה הכל לאחר מתן מעות לא קנה אלא כנגד מעותיו, פי' לא קנה אלא כשהתנה עמו במידי דלא גזים, כגון שהשדה שוה כנגד מעות ההלואה או שאינו מקנה לו כולה, ופשטות הדברים דכנגד מעותיו קנה לגמרי, ולא רק לגוביינא, אבל בתו' פי' דקני רק לגוביינא, ונפ"מ אם קונה כפי שוויה בזמן הגבייה לאחר ג"ש, או שקנה כנגד מעותיו כפי שוויה עכשיו, וראיתי בריטב"א שהעתיק בשם ר"י שקנה לגמרי כנגד מעותיו, ונראה דהתו' לשיטתם דכל שהוחלטו המעות לקנין, הרי"ז בדין מעכשיו, אע"פ שהתנו שיקנה רק לאחר ג"ש, וכמשנ"ת לעיל סק"א מדברי התו' ס"ה ב' ד"ה לא, ולכן לא פירשו הא דר"ה

דאסמכתא, אבל כנגד מעותיו כיון דלא גזים
לאו אסמכתא היא.

ויש לעי' אמאי לא מפרשינן מילתיה דר"ה
במעכשיו, ואפ"ה לאחר מתן מעות לא
קנה משום דפטומי מילי בעלמא הוא, ובגמ'
אין הכרח גמור דר"ה מיירי בלא מעכשיו,
דנהי דהוראת ר"ה הואי בלא מעכשיו, ולכן
הדר אמר דאפי' בשעת מתן מעות לא קנה
ולא כלום, אבל נדון פטומי מילי שייך גם
בדליכא חסרון דאסמכתא, דכיון שאינו מחויב
לו כלום, י"ל דליתובי דעתיה אמר הכי, וי"ל
דאם טעמיה דר"ה משום דפטומי מילי הוא
אף כנגד מעותיו לא הי' קונה, לא מיבעיא
מעכשיו דודאי לא הי' מקנה לו אפי' כנגד
מעותיו, אלא אפי' לאח"ז הרי הקנאת שדהו
בכלל אסמכתא היא אפי' לגוביינא בשוויה
דהיינו כנגד מעותיו כמ"ש תו' מלקמן ב', [וכן
חזינן מדאר"נ לא קנה ולא כלום דהיינו אפי'
כנגד מעותיו], ומזה מוכח דטעמיה דר"ה
משום אסמכתא הוא, ולכן כנגד מעותיו דלא
גזים קנה.

בתוד"ה ומניומי פי' בשם ר"ת ור"י
דאסמכתא דהכא עדיפא מכל
אסמכתא, וסבר ר"ה דאף למ"ד אסמכתא לא
קניא הכא קניא, מפני שמשכן לו שדהו מיד
בהלואתו ודמי למו"מ, וגם המלוה תפוס
בשדה, וגם עשה לו טובה שהלוהו, ולכן י"ל
דגמר בדעתו להקנותה לו, [ור"ת ור"י נחלקו
רק אם תפיסת המלוה קובעת, או דעת הלוה
שנותן לו דרך מו"מ בתורת משכון, ומכיר לו
טובה על הלואתו, אבל ביסוד הדברים סברתן
שוה, והרמב"ן והרשב"א העתיקו כתירוץ
ר"ת], ור"נ ג"כ סבר כן מעיקרא, וסבר דאפי'
לאחר מתן מעות קנה הכל לכו"ע, מה"ט
גופיה דקנה לכו"ע בשעת מתן מעות, ומניומי
אהדריה דאין לחלק בין כאן לשאר אסמכתות,
וא"כ למאי דקי"ל אסמכתא לא קניא, ה"נ לא
קנה כלל.

אבל לשון הגמ' סתום, דמה השיב לו ר"נ
אני אומר כו', אם ידע רבא דר"נ אמר
כן אף למ"ד אסמכתא לא קניא, ממילא מובן
שחזר בו מסברתו, ומה שייך להזכיר אני אומר
ומניומי אומר, מלבד שעיקר הדבר סתום
דהול"ל מעיקרא ס"ד דכיון דמשכנה לו לאו
אסמכתא היא, ומניומי א"ל דאין טעם זה
מספיק לבטל שם אסמכתא מכאן, וכן דקדק
הרמב"ן מדאר"נ השתא דאמור רבנן אסמכתא
לא קניא משמע שזה מה שנאמר לו מרביתו,
ולא ממניומי חבריה בביטול סברתו, [וק"ק
דרכה בר אבונה לימד את ר"נ ד"ז שלא בחיי
רב, וא"כ מה שייך לומר שחזר בו רב,
ערמב"ן ב"ב קס"ח א'], ומה שצידדו תו'
דאבע"א דא"ל קני מעכשיו, היינו ג"כ רק
הכא, זה ודאי מחודש, דאפי' נימא שלא
האריכו בגמ' לבאר מאי דס"ד מעיקרא, אבל
אם עדיין החילוק קיים בין הכא לשאר
אסמכתא, איך אפשר לסתום הדברים כ"כ.

ופשמות הדברים כפי' קמא ברמב"ן ורשב"א
וכפרש"י, דר"נ סבר מעיקרא דהלכה
כר' יוסי דאסמכתא קניא, ואהדריה מניומי
דקי"ל אסמכתא לא קניא, וזהו מה שחידש
ר"נ לרבא, דרבא סבר שנתחדש טעם בחזרתו
של ר"נ דכאן בהלוהו על שדהו לא קנה, ולא
ידע דהדר ביה ר"נ ממאי דסבר אסמכתא
קניא, ולכן הקשה לו ממתני', ור"נ השיבו
דחזרתו היא מדברי מניומי בעיקר דין
אסמכתא, וממילא ידע רבא דאיכא לאוקומה
כר' יוסי או במעכשיו, דעיקר תמיהתו הואי
לפי מה שסבר דר"נ הדר ביה דגם למ"ד
אסמכתא קניא לא קנה, וממילא ה"ה במעכשיו
דלא קנה.

ואפשר ליישב ע"ד התו' דר"נ ידע דאין
הלכה כר' יוסי, אבל סבר שאין גדר
פלוגתא דר"י ור"י באסמכתא, אלא בקונס
עצמו שלא מן הדין קמיפלגי, אבל בגונא
דמתני' שאינו קונס עצמו כ"כ שהרי יכול
למכרה לאחר בשוויה, וכן כיו"ב בעלמא, בזה

לפרשו דחל בודאי ואם יקיים תנאו תבטל משמע דפשוט מסברא דמהני.

ג. **הקשו** הראשונים ז"ל לאחר מתן מעות איך הוא קונה הרי אין קונין במלוה, והריטב"א תירץ דמיירי כשעשה עכשיו קנין כסף או שטר, אבל אין זה פשטות הגמ', דאם נחית לכתוב שטר, יש לדון אם ג"ז אסמכתא כשהוסיף כולי האי לכתוב שטר, וכן הכסף הנוסף שנתן לקנין, וסתמות הגמ' שאין כאן סיבות נוספות לדון בהם, ואין כאן אלא אותה הקנאה כמו בשעת מתן מעות, וכ"מ לקמן ב' דאמרין אשכחיה בגו זמניה וא"ל קני ובתר זמניה וא"ל קני, וש"מ שעדיין יכול לקנות באותה שעה, והרי לבתר זמניה ודאי לא מיירי בכסף ושטר, דא"כ קנין גמור הוא, ובגו זמניה ג"כ משום דלא ליתי ליטרוך לא כותב שטר או נוטל כסף לקנין, מיהו י"ל דשאני התם דמעות הראשונות ניתנו לקהין, ונהי דהוי אסמכתא, מ"מ עדיין יש בהם ספק מקח ואין דינם כמלוה.

והרשב"א בשם הראב"ד תירץ דשאני משכונא דשכונה גביה וכמכירה ליומיה היא, וכשבעל הקרקע חוזר ופודה הרי הוא כחוזר ולוקח באותן דמים, והקשה אאמור"ר שליט"א דכיון שבקרקע אין קניני משכון כמ"ש תו' ס"ז ב' ד"ה ושביעית מהא דשביעית משמטתו, א"כ צריך קנין גמור לקנותה עכשיו, ול"ד למשכון דמטלטלין שקנאו וסגי בהסכמת הבעלים למכרו לו, [וערמב"ן ורשב"א ור"ן מ"ח ב' שכתבו לחלק בין משכון מטלטלין למשכון דקרקע דכיון שקנאו הו"ל כמעכשיו ע"ש], ובאמת בדעת הראב"ד נראה דמיירי שאוכל השדה בנכיתא, וכמש"פ הראב"ד בשטמ"ק בההיא דמשכן לו בית ס"ה ב', ודכוותה מתפרש בהלווה על שדהו, [וזו גם כונת הרשב"א מ"ח ב' דמשמע ליה שהמלוה אוכל פירות, דאל"כ במה הוא תפוס במשכון דקרקע, וכ"ה ברשב"א ב"ב קס"ח א' דמשמע שהורידו למשכונתו], אבל

סבר ר"נ דלכו"ע דבריו קיימין, ומניומי א"ל בשם רבותיו שהם הגדירו פלוגתא דר"י ור"י אם אסמכתא קניא או לא, וממילא זה כלל לכל דבר שסממין את חברו בדבר שבטוח בעצמו שלא יבא לידי כך, ולא רק כשמסמיכו בדבר גוזמא כקנס וכיו"ב, ובזה מיושב הא דקאמר אני אומר אסמכתא קניא אפי' לר' יהודה, ומניומי אמר דכשאמרו אין הלכה כר' יוסי, אמרו שזהו כלל בכל דוכתא דכל אסמכתא לא קניא, ולא כמו שהייתי סבור דלא פליגי בעיקר ענין אסמכתא, ובדברי ר"ה מבואר בהדיא דמחלק בין גזים ללא גזים שהרי כנגד מעותיו ג"כ אסמכתא היא ואפ"ה קני, וע"כ דבשעת מתן מעות לא חשיב גוזמא כלל אפי' לקנות כולה, ובזה י"ל דס"ל דאסמכתא קניא לכו"ע, שו"ר ב"מ קי"ז ב' שהסביר ר' יוחנן טעם אחר בפלוגתתם, ולפ"ז לכו"ע אסמכתא קניא, ובדרך מקח לא מיקרי ממון חברו, וזהו שהחזירו מניומי, וכמש"כ.

הא דאמרין אבע"א קמא מתני' ר"י היא, אע"פ שהאמת ודאי דבמעכשיו קנה, דהא עובדא דבב"ז במעכשיו הואי, י"ל משום דקתני סתמא הרי היא שלי ולא קתני שלי מעכשיו, [דסתם תנאי כה"ג אין המלוה מבקש שתהא שלו אלא מזמן הפרעון, וא"כ הו"ל לתנא לפרושי דמיירי במעכשיו], ועוד דבמעכשיו ליכא חידוש דקנה, אם מיירי כדפרש"י דא"ל קני מעכשיו ואי מייטנא לך זוזי תבטל המכירה, ומתני' דקתני הרי היא שלו משמע שיש חידוש גם בקנינים ולא רק בריבית, [ועמש"כ בזה לעיל סוסק"א], ותדע דהא ודאי אף אם מתני' ר' יוסי היא מ"מ דין מעכשיו דקנה לר' יהודה ידעין מסברא, ולא איצטריך תנא לאשמועין דקנה, ש"מ שאין בזה חידוש כ"כ, ואין לומר דאה"נ דלא קנה אפי' במעכשיו, דהא עובדא דבב"ז במעכשיו הואי, א"ו הא דמעכשיו קנה סברא היא, ולפ"ז קשה יותר מ"ש תו' דבעלמא בעינן ב"ד חשוב במעכשיו, דכל ששייך

לשון הגמ' ס"ג א' מוכר אוכל פירות הי' ולא לוקח, משמע שלא אכל כלל, וכ"כ הרמב"ן מ"ח ב' דמוכר אוכל פירות הוה, [ועי' לק' סק"י דכ"מ בגמ' ס"ו ב' בדר"פ], ועי' לשון הר"ן שלא כתב במוחלט דמוכר אוכל פירות (ובאמת אפי' נימא דסתם משכון מיירי בתפוס בידו לפירות, אבל ע"כ מבואר בגמ' שם דעובדא דבב"ז מוכר אכל פירות ומ"מ חשיב משכון].

מיהו גם בתו' וברמב"ן מבואר דמיירי שהשדה תפוסה בידו בתורת משכון, דלאחר מתן מעות שאמרו בגמ' היינו שאל תנאי זה שאם אי אתה נותן לי כו' לאחר מתן מעות, אבל כולה מיירי בהלוהו על שדהו, דהיינו שהיא תפוסה בידו בתורת משכון, ונראה שיש בידו שטר משכונא שלא יוכל הלוה למכרה, והוא יגבה ממנה חובו בזמן הפרעון ככל משכון, ואע"פ שבתוך הזמן הלוה אוכל הפירות, הר"ז כמחזיר העבוט לעני לשכב בו בלילה, אבל יש לו תפיסה לגבות ממנה בזמן הפרעון, אם לא ישלם לו חובו, ויעוי' בט"ז יו"ד סי' קע"ב סק"י ובחור"ד שם ביאורים ס"ק י"ב ובגליון הגרע"א ז"ל שם בשם הפנ"י דנקטו שגם בכה"ג המלוה קודם לבר מצרא לקנות השדה, דבשו"ע שם ס"ד העתיק כהרמב"ם שהמוכר אוכל הפירות, וע"ז כתבו שהוא קודם לבר מצרא, [ובסברא הי' מקום לדון בזה דהא לא שכוונה גביה, אלא די"ל כיון דמשום איסור ריבית הוא דאינו אוכל, אין לו להפסיד מיהא זכות קדימה לבר מצרא], ולפ"ז נראה דהא דשביעית משמטתה אין הטעם משום דלא קני לה, שהרי באתרא דמסלקי אע"פ שאוכל בנכיתא דודאי קני לה לפירות, ואפ"ה שביעית משמטתה, וה"ג כשאינו אוכל פירות משום איסור ריבית, מ"מ קני בה זכות משכון, ולא קרינן ביה של אחיך בידך מפני שאינו תופסה בידו, דלא נתחדש ענין של אחיך בידך אלא כשיכול ליטלו בלא גביית ב"ד, וזה שייך במטלטלין שיכול

להסתירם משא"כ בקרקע, ועוד דגם משכון שתופסו לזכרון דברים בעלמא ושביעית משמטתו, מ"מ י"ל דלענין קנין יכול לקנותו בהסכמת הלוה בלא מעשה קנין נוסף, דסו"ס יש לו בו קנין משכון, א"נ י"ל כמ"ש בתו' הרא"ש בסיום דברי הראב"ד שהתחילה הקנייה בשעת נתינת המעות כשנתרצה אח"כ למוכרה לו, והיינו דכל שנותנה לו במשכנתא יש בזה גם אפשרות לקנין גמור אם ירצה אח"כ, וכ"נ סתמות תו' והרמב"ן שלא דנו בזה משמע דמהני כמו בשעת מתן מעות, (וערמב"ן ס"ד ב' דלאחר מתן מעות קונה בשטר או בחזקה, והתם מיירי כשלא משכנה לו מעיקרא כלל, ועי' יו"ד סי' קע"ב ס"ג ברמ"א), וכן היא מסקנת אאמור"ר שליט"א דאע"פ שאינו קונה הקרקע לענין שביעית, מ"מ יש לו בה קנין ומהני הסכמת הלוה שיקנה אותה בלא קנין נוסף, והניח בצ"ע דהא לזכרון דברים בעלמא הוא, ולמש"כ י"ל שכן הדין גם במשכון שתופסו לזכרון דברים, דנהי דלא מהני לשביעית מהני לקנינים, ותדע שהרי משכנתא שאוכל פירותיה ג"כ לא מהני לשביעית כיון דמסלקי ליה, ולקנינים שפיר י"ל דמהני, כמו משכון דמטלטלין דקנה אע"ג דמסלקי ליה.

ויש לעי' למה לא תירצו הראשונים ז"ל דהו"ל כמלוה שיש עליה משכון דשפיר קונים בה כדאמר קדושין י"ט א', וי"ל דעדיפא וקושטא קא משנו דלקנות המשכון גופיה א"צ לדמי המלוה, ונפ"מ במטלטלין שאינן נקנין בכסף, ואפשר עוד דהתם עיקר הקנין הוא בגלל שהמשכון חוזר לרשותה, ואמה העבריה נמי כיון שיצאה מתורת שפחה חשיב שהחזירה לאביה וקדושין ענין אחר הוא, ואע"פ שנחלקו הראשונים ז"ל אם צריך להחזיר לה המשכון, היינו די"ל דסגי בזה שזוכה במשכון ע"י שנתבטל החוב, אבל כאן שבא לקנות את המשכון גופיה בחוב, נמצא שלא נתן לה אלא מלוה לקנות המשכון,

ולפ"ז אם רוצה לקדשה או לקנות שדה אחרת במלוה זו שפיר קונה, כיון שמחזיר לה המשכון ע"י מחילת המלוה, ורק לקנות המשכון גופיה לא מהני דהו"ל מלוה בלבד, מיהו העיקר כתירוצו קמא דלקנות המשכון גופיה קל יותר וכמ"ש הראשונים ז"ל בשדה (ואפשר דנפ"מ כשהאדון מקדשה לאחר בדמי פדיונה, מדין עבד כנעני, ואולי יש ללמוד ד"ז מיעוד לבנו אבל לא משמע שזה מדין עבד כנעני, ולע"כ כלל בדין יעוד בנו, ובמשכון כה"ג י"ל דלא מהני כיון שלא החזירו לבעליו).

ד. גדרים כ"ז ב' והלכתא אסמכתא קניא כו' והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב, מדברי הראשונים ז"ל מבואר דאף כשהתפס זכויותיו בעינן נמי שיקנו מידו, וזה דלא כר"ה שהרי שם לא הוזכר שקנו מידו, וקשה למה פסקו בגמ' דלא כר"ה, הרי משמע שרבה מודה לו בהא דלאו אסמכתא היא, אע"ג דס"ל כל דאי לא קני, (ואפשר דמה"ט פשיטא לגמ' דינייה דר"ה אף כר' יהודה אתיא, אע"ג דר"ה גופיה כר' יוסי ס"ל בב"מ ס"ו א'), ובגמ' יישבו דברי ר"ה משום דמיתפסן זכוותיה ואמר ליבטלן זכוותיה, (ויעז' ברמ"ה ב"ב קס"ח א' שכתב דכ"ז תוספת על עובדא זו דמלבד דאתפס וביטל בעינן קנו מידו בב"ד חשוב).

ובפשוטו ה' נראה דקנו מידו כולל כל האופנים שקנסוהו ב"ד, דיש אופנים שצריכין קנין סודר, ויש אופנים דסגי בתפיסת זכויותיו, וכדמשני לעיל בגמ', דבמתפס שטרו כיון שכשהשטר ביד השליש אין המלוה גובה בו, לא חשיב תפיסה לבטל האסמכתא, אבל כשמתפס זכויותיו שכשאין הזכויות בידו אין גובין על פיהם, א"כ ההתפסה גופה כקנין חשיבא, [ומש"ה לא אמרו בגמ' אלא שאני הכא, משום דהכל יישוב אחד דהתפסה של זכויותיו שיבטלו מהניא, וכ"מ בפ"י הרא"ש בחרא] ומ"ש הר"ף בשם הגאון דהא דמהני

קנו מידו בב"ד חשוב היינו רק בכה"ג דמתפס זכוותיה, יש לפרש כמ"ש הרמב"ן דדוקא במעשה ב"ד מהני קנין בב"ד, אבל לאו דוקא קנין סודר, אלא התפסת זכויותיו נמי כקנין דמי, ואם לא התפס זכויותיו או שאין לו זכויות להתפס מהני קנין סודר, [ובזה מיושב מ"ש והוא דקנו מיניה לבסוף, ולכאורה הו"ל להזכיר ד"ז קודם והוא דלא אניס, אבל השתא מתפרש והלכתא כר"ה ורבה, והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב כעובדא דר"ה], מיהו מדברי הרמב"ן נראה דד"ז דוקא באיבוד זכויותיו דבזה יש בכח ב"ד לקבוע שיביא ראיותיו תוך ל' יום, וא"כ גם כשאחר לבא לדין, הר"ז קרוב לחייבו מן הדין אבל אם קנס עצמו בב"ד על שאינו פורע בזמנו, ואמר אם לא פרעתי עד יום פלוני תנו לו שטרו לא מהני קנין בב"ד, ולפ"ז מתפרשת הגמ' והלכתא אסמכתא קניא במתפס זכויותיו, וכיון שכן הו"ל לגמ' לומר במתפס זכויותיו א"נ קנו מידו, דכיון שהגמ' מתייחסת לעובדא דר"ה בלבד, ולא פירשו כלום, א"א לפרש דמיירי במבטל זכויותיו ולא במתפס זכויותיו, מיהו משמע דאפי' לא התפס זכויותיו מהני קנין, [וכ"כ הטור סי' ר"ז מהרא"ש ובב"ב כ"כ בשם תו', אבל התו' אינם מפרשים כהר"ף דקאי אמתפס זכויותיו דוקא], ויש לשאול מנלן, דילמא תרתי בעינן, שהרי אנו מפרשים הגמ' והלכתא אסמכתא קניא במתפס זכויותיו, - ולדעת תו' והרשב"א והר"ן דכל קנין הוי מעכשיו והתפסת זכויותיו שייך בלא מעכשיו, ע"כ אין לנו בגמ' דקניא אלא במעכשיו, ודברינו הם אם נימא דקנין לא הוי כמעכשיו, ועי' לקמן סק"ו עוד בכ"ז.

במשה"ק תו' והראשונים ז"ל דכיון דקנו הו"ל מעכשיו [שהרי לדעת תו' קנין סודר מהני רק מידן], ולמה לי ב"ד חשוב, יש לעי' מאי קושיא, הרי במתפס זכויותיו אין שום חילוק בין קנו מידו שהקנה זכות לחבירו בנכסיו מיד או שלא הקנה מיד, דסו"ס הנדון

כסף, ושם כתב שאפי' נפסוק דלא כרב אשי אלא כר"נ, י"ל דלר"נ מיירי שהקנה לו מעכשיו עד שיהא בן בנו ת"ח, וא"כ אין ראי' משם דמהני קנין סודר לאחר זמן, מיהו בדעת הרמב"ם כתב המ"מ פ"א ממכירה הי"ג י"ח דמהני, וכן הביא הריטב"א ב"מ ס"ו ב' [מיהו עמש"כ להלן בדבריו ועי' ב"ב קס"ח א' שכתב פלוגתא בזה דלמדנו משמעתין שקנין אינו כמעכשיו לכל דבר], ומדברי הרמב"ן בהלכות כאן שכתב דכל דאי לא קני אע"ג דקנו מיניה, משמע לכאורה דמהני קנין לאח"ז, וכן פסק בסו"פ השותפין בסתמא כר"נ, [עי"ש בר"ן דהרמב"ן מסתם לה סתומי ועמשנ"ת להלן בכ"ז], ובפשוטו אף אם סודר לאו מתורת כסף יש לדון דמהני, ולא אמרו אלא במשיכה וחזקה שאין משמעות לקנין זה אלא כשמכניס לרשותו, דמשיכה תחלת ההכנסה וחזקה תחילת הישיבה, אבל חליפין שהם בחובת הגברא אין חסרון בזה שלא חל לאלתר, ואע"פ שאינו חייב כלום תמורת הסודר ואין בו כח כסף, מ"מ חל הקנין לשעבד הגברא ולהוכיח גילוי דעתו, וגם י"ל דמאותו טעם שגומר בדעתו מחמת ההנאה בזמן הקנין, גומר בדעתו לאח"ז, ועריטב"א כתובות פ"ו ב' בשם הרמב"ן דגם במשיכה מהני לרמב"ח, [ולענין אסמכתא ודאי י"ל דהקנין לשעבודא גברא לקיים דבריו וא"צ חלות קנין בחפץ מסוים, ועי' להלן שכ"נ כונת תלמידי הרשב"א שבב"י והריטב"א], מיהו י"ל דאין מועיל גילוי דעת כעת לגבי למחר, וכיון דהשתא לא חל כלום אין זה קנין, ואפי' עדיין לא הדר סודר למריה י"ל דחלות הקנין בזמן מסירת הסודר.

ואמנם לישניה דרב אשי בנדרים מ"ח ב' ועוד סודרא קני ע"מ להקנות וקני מן השתא, הלין נכסין דהדין לאימת קני לכי הוי בר בריה צורבא מרבנן לכי הוה הדר סודרא למריה, משמע דאי לא הדר סודרא למריה הוה קני אע"פ שכבר נמסר לו בשעה שלא

הוא רק אם ידונוהו ב"ד ע"פ זכויותיו, ואם יפסקו שחייב ע"פ מה שבטלו זכויותיו, ממילא יהא חייב מעכשיו, אע"פ שלא קנו מידו, ואף כשקנו מידו אין כונתו אלא לדיון של ב"ד דלאח"ז, ואילו טעמא דמעכשיו קנה לפרש"י הענין מפני שהמכר מוחלט, וביטולו בספק, א"נ משום דעביד מילתא יתירתא שהקנה מעכשיו, וגם צריך לקבוע הנהגתו בשדהו מעכשיו, וכל כה"ג לא עביד איניש בלא גמירות דעת וכמשנ"ת סק"א, וד"ז לא שייך הכא, וגם אין שייך לומר כאן דמעכשיו ביטול הזכויות מוחלט ואם יחזור יתקיימו, ובלא מעכשיו הביטול יתחדש אח"כ, דכיון שהנפ"מ רק בדיון ב"ד שלאח"ז, א"כ שניהם שוין, ואאמו"ר שליט"א כתב עוד דכיון שאינו בטוח שירויה עם זכויותיו, ולא שיפסיד בלא זכויותיו, א"כ אין יתרון גמ"ד בהקנתו מעכשיו, ויסוד הדברים כמש"כ, אלא דס"ל שאם הי' מפסיד בודאי בלא זכויותיו הי' מועיל מעכשיו, ועי"ש דע"כ אין הקנין לזכות בנר אלא בשיעבודו לפסק הב"ד, שהרי לניר א"צ קנין סודר, וגם מחזירין לו לצור ע"פ צלוחיתו, מיהו בזה יכולין למחקו תחלה, ועשמ"כ סק"ו עוד בזה.

ה. **במה** שנקטו תו' דקנין סודר מהני רק במעכשיו, יעוי' בתשובות הרשב"א ח"ד סי' ר"ב שהשיב על דבריו אחד מיוחד שבחכמי הדור דלא קי"ל כרב אשי לקמן מ"ח ב' ועוד יש דברים בתלמוד שנראה מהם שאדם מקנה בסודר לאח"ז, והרשב"א השיבו שהוא מסופק בזה מכמה ימים לפי שראיתי לרבותנו הצרפתיים ור"ת בתוכם שכתבו בהסכמה מוחלטת בכמה מקומות בתוספותיהם דלא קנה, והאמת כי שי מקצת מקומות פשיטותן מראה שקונה ומקצתן כדברי בעלי התו' כו' ומסיק הרשב"א עיקר כהתו', שהגדון תלוי דאם חליפין מתורת כסף הרי בכסף מהני לאח"ז, ואם חליפין כשאר קנינים לא מהני לאח"ז, ומשמעות הדברים דחליפין לאו מתורת

בעלות בחפץ ע"מ להקנות, אבל להעברה בעלמא מהני, וכמו בסודר שמהני לרגע הקנין, [מיהו לא דמי דבסודר מקנה דבר אחר תמורתו, וכאן צריך להעביר החפץ הזה לאחר, אבל ר"נ מדמי להו, והיינו לומר דמהני בעלות לשימוש זה בלבד, ובסודר הדבר מחודש טפי דלמה יתחייב שום תמורה על סודר שקיבל בלא תועלת כלל רק ע"מ להקנות, וצ"ל דיסוד הקנין הי' באופן דאי תפיס ליה מיתפיס, ועכשיו דניחא ליה גם ע"מ להחזיר, חשיב שיש כאן מעשה קנין דחליפין, שהרי קונה החפץ ונתקיים בזה גילוי דעתו דניחא ליה בקנין חליפין], וזהו שהזכיר רב אשי הדר סודרא למריה ודכוותה הכא הדרי נכסי למריהו, שאין לנו קני ע"מ להקנות אלא מיד ברגע הקני', ואם אז לא חל, בטל קנינו והדרי למריהו, כמו בסודר שמצינו כן רק ברגע הקני', אבל הדברים מחודשים וגם דחוקים בלשון, ולפי' תו' שכתבו דגם בשטר לא מהני הכא, ג"כ צ"ל עד"ז דהדר סודרא למריה לאו דוקא, וצ"ג.

הא דאמרינן סעודתו מוכחת עליו מיירי ג"כ במעכשיו, וא"כ אין ראי' משם דלא כקושיא בתרייתא דרב אשי, ולכאורה החילוק משום דהתם ע"י ההערמה באין הנכסים מהנידר למודר וזה אסור, אבל כאן באין הנכסים לבר בריה שאינו מודר מנכסיו, ושרינן להעביר הנכסים ע"י המודר לאינו מודר, ולא ע"י האיני מודר למודר, והר"ן נתקשה בזה.

והנה נקטנו בדעת הרמב"ן דמהני קנין סודר להקנות לאח"ז, מדנקט בהלכותיו סתמא כר"נ, ולא הביא קושיא רב אשי, ומדכתב דין אסמכתא דכל דאי לא קני אע"פ שקנו מידו, ואע"פ שנקט בפשיטות דמעכשיו מהני בכל מילי, וגם בדעת ר"ת כתב בב"מ ס"ו א' דהתפיס לשכנגדו כמעכשיו דמי, וש"מ דאע"פ שקנו מידו לאו כמעכשיו דמי, הרי דמהני קנין לאח"ז, מיהו בדברי הריטב"א על הרמב"ן [שהם לתלמיד הרא"ה] מבואר בדיני אסמכתא

הי' הקנין יכול לחול, וצ"ל דאי לאו דהדר סודרא הי' מקום לומר שבכל רגע יחול הקנין מחדש, שלא נתן לו מתחלה למשך זמן, אלא כל זמן שהוא בידו חשיב כמעשה קנין מחודש בכל רגע.

מיהו עיקר דברי רב אשי צ"ב, דמה ענין זה לסודר דהדר, ואין זה ענין לקני ע"מ להקנות, אלא זוהי קושיא אחריתי שאפי' הקנה לו קנין גמור שלא ע"מ להקנות, אם אינו זוכה בו אלא לכי הוה בר בריה צורבא מרבנן, כבר כלתה קנינו, [ונקטו בפשוטו דלקני הדין בקנין סודר, כסתם קנינים שבש"ס], ועו"ק דמגליה לרב אשי שהתנה עמו שיקנה רק באותה שעה, הרי יכול להקנות לו שיזכה בו מעכשיו ע"מ להקנות לאח"ז, והרשב"א והר"ן באמת כתבו דהיינו טעמיה דר"נ, אבל קשה שהרי לא נחלקו במציאות, ומנין פשיטא ליה לר"א דלא מיירי בכה"ג, ועי' ר"ן שכתב ליישב דרב אשי סבר דמסתמא לא נתכוין כו' ועו"ק דבפשוטו הוצרך להקנאה זו מפני שחושש שכבר ימות באותה שעה, ולא יוכל בעצמו להקנות לבן בנו, וא"כ ע"כ צריך להקנות מעכשיו, דלאחר מיתה ודאי לא מהני מידי אפי' כסף שניתן מחים, ואפי' לא הדר סודרא למריה, שכבר זכו היורשים בנכסים ובעינן דעתם, דאפי' נתשטה בסוף ל' בזמן שהקנין צריך לחול נראה דלא מהני, כמו בגט, [עי' גיטין ע', ובאה"ע סי' קכ"א בגליון הגרע"א ז"ל בח"מ סק"ב שנסתפק בזה ועי' בספר מרן זללה"ה שם סי' פ"ו סק"ד דמבואר בירושלמי דלא מהני מדאורייתא, ועי' במחנ"א ה' זכ' ומתנה והוזכר בנה"מ סי' רמ"ח סק"י, ולע"כ], ועכ"פ לאחר מיתה ודאי לא מהני, והר"ן הזכיר כאן טעם זה דאין שטר לאחר מיתה, אבל תו' והרשב"א לא דנו לבטל הקנין מטעם זה.

ואולי יש לפרש דרב אשי סבר דקני ע"מ להקנות קנין גרוע הוא ומהני רק לרגע הקנין, אבל לא מהני מעכשיו ולאח"ז, שאין

כן, וכ"מ ברמב"ן ב"ב קס"ח א' שהקשה מ"ט ערב לאחר מתן מצות משתעבד בקנין לחוד, ולא הזכיר כלל דסתם קנין כמעכשיו דמי, וע"כ דפשיטא ליה שאין מעלת מעכשיו לענין אסמכתא בקנין השתעבדות.

וּלְפ"ז ענין קנו מידו שהוזכר לגבי אסמכתא הוא כמו קנו מידו שהוזכר ב"מ צ"ד א' במתנה ש"ח להיות כשואל, שהוא מתחייב מעכשיו להיות בדיני שואל לשלם אם נאנסו, וה"נ מתחייב ע"י הקנין לקיים תנאו, והקנין מועיל מעכשיו לשעבד הגברא להסכם זה, ולכן אין בזה חסרון דהדר סודרא למריה, אבל אין זה קובע להחליט האסמכתא מעכשיו, וכ"ה פשטות לשון קנו מידו בשאר מקומות, עי' תו' ב"ב ג' א' כתובות נ"ד ב', ולבטל האסמכתא פשוט יותר דהקנין מועיל, כיון שיש כאן סיבה להשתעבדות גם בלא הקנין, מיהו לא מהני אלא במילי דב"ד ובב"ד חשוב, דאין לזה מעלת מעכשיו לבטל האסמכתא, כיון שאינו מחליט הקנין עכשיו כההיא דהלוהו על שדהו.

וְלִהאמור נמצינו למידין דלא מהני קנין חליפין לקנות חפץ מסוים לאחר ל', וה"נ מסתברא דודאי לא עדיף חליפין מכסף, דבעינן שיהא בדעתו זו לאחר ל', ואם נשתטה לא קנה כמו בכסף ושטר וכמש"כ לעיל, וכיון שע"כ לא נשלם הקנין בסודר שקיבל עכשיו, צריך ראי' דשיעבוד הגברא הועיל לקנות החפץ לאחר ל', דהא גרע מכסף שהוא כניתן בזמן חלות הקנין לאחר ל' ליד המוכר, ובסודר צריך לחדש ששיעבוד הגברא קיים לקבוע חלות הקנין, אע"פ שלא קבעו מעיקרא ויכול לחזור בו, וגם עכשיו אין כאן כח קנין לפמשנ"ת שאין בכח הסודר שקיבל לחייבו בתשלומין ככסף, [ואפי' לא הדר סודרא למריה יש לדון דלא מהני, עי' לעיל בזה], ובמ"ש ב"מ ט"ז ב' שדה זו לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו עריטב"א שם דמיירי בכסף

כהרמב"ן דקנו מידו לא מהני אפי' בב"ד חשוב אלא במידי דשייכי ביה ב"ד לקנסו, אבל כל היכא דאיכא מעכשיו בפירוש מהני ולית ביה משום אסמכתא, ובסו"פ השותפין נקט דגם ר"נ מודה דלא מהני קנין סודר לאחר ל', ובאמת גם דברי הרמב"ן יכולין להתפרש כן, שהרי לא הביא קושית רב אשי בהא דהדר סודרא למריה, וער"ן שכתב דהרמב"ן סתם הדברים, שלא הזכיר דקי"ל כר"נ בד"ז דלא כרב אשי, רק ביאר בהא דאי תפיס ליה לא מיתפיס, מיהו כיון דלאחר מיתה ודאי גם להרמב"ן לא מהני, וכמ"ש הרמב"ן ב"ב קנ"ב א', ובשמעתין הרי הנדון שיקנה לאחר מיתה וכמש"כ לעיל מדברי הר"ן, וא"כ א"א לומר שהרמב"ן סתם מפני שהלכה כר"נ גם בקנין לאח"ז, ומתנת בית חורון דמייתי מינה רבא מיירי במעכשיו.

וּמכ"ז נראה כמ"ש הב"י בס"י ר"ז [סי"ט בד"ה ואם קנו מידו בב"ד חשוב] ובס"י קצ"ה בשם תלמידי הרשב"א [וכפי הנראה הם לתלמיד הרא"ה], דאע"ג דלקנין בעלמא לא מהני קנין סודר לאח"ז, אבל לסלק אסמכתא אע"ג דקנו לאח"ז גמר בדעתיה והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב, וזו נראה דעת הריטב"א ב"ב קס"ח א' שכתב דמנדרים כ"ז ב' למדנו שסתם קנין אינו כמעכשיו לכל דבר, וכ"כ בב"מ ס"ו ב' שדעת רבותיו דקנו מידו בתנאי סתם לא הוי כמעכשיו ואינו מקנה אלא כשלא יתקיים התנאי, ודבריו מתפרשים דנהי דבמקח אין קנין אלא מעכשיו, אבל לא לכל מילי חשיב קנין כמעכשיו, ולכן לגבי אסמכתא מהני קנין בב"ד חשוב לבטל האסמכתא אע"פ שאינו מקנה מעכשיו, [וכ"כ הנמו"י בנדרים בשם הריטב"א דבקנס דנפשיה מהני מעכשיו לחוד וקנין בב"ד לא מהני וש"מ דקנין לאו כמעכשיו דמי], ולמדנו מדבריו שדעת הרא"ה דקנו מידו לא משוי ליה מעכשיו, ואע"פ שלענין קנין חפצים לא מהני קנין סודר לקנות לאחר ל', וא"כ יש לפרש גם דעת הרמב"ן

מתחייב בו שלא מן הדין, אבל אם הטעם משום גמירות דעתו, בזה י"ל דבמתפס זכויותיו איכא גמירות דעת כמו בקנין סודר.

ויעזי בר"ן דג"כ נקט במסקנתו דב"ד מהני שיגמור בדעתו ולא מכח קנס ב"ד, והא דבעינן קנו מידו היינו כדי להקנות לחבירו, וצ"ע מ"ט לא סגי בתפיסת זכויותיו לב"ד עבורו.

מזהא דלא תירצו בגמ' בפשיטות שאני מתפס בב"ד דלא מחייך איניש בב"ד, שמעינן דטעמא דאסמכתא לא קניא לאו משום דמשטה בחכמה, אלא דכיון שבטוח שיקיים תנאו, אינו מתייחס להתחייבותו בגמירות דעת, ולכן גם לגבי ב"ד אמרינן שלא גמר בדעתו להקנות, [וכ"כ מעובדא דרב בר שבא ור"כ ב"מ ס"ו ב'], אבל אם קנו מידו בב"ד חשוב, כיון שרואה שב"ד מתייחסים לצד שלא יקיים תנאו וקונין מידו ע"ז, ע"כ נותן דעתו שאם לא יקיים תנאו יפסיד.

לדעת הרמב"ן הא דקנסוהו ב"ד זוהי סיבה לקיים חיובו, כיון שיש כח בב"ד חשוב לחייבו מן הדין, [וכך מתפרשים דבריו ב"ב קס"ח א' שכתב דאסמכתא גמורה לא קניא עד דקנו מיניה בב"ד חשוב ובביטול זכוותיהו, לומר דלא מהני כלל אלא בכה"ג דשייכא בב"ד, וכדבריו בהלכות], אבל לדעת הרשב"א הוי איפכא דקנס ב"ד זוהי סיבה שלא יקנה אפי' במעכשיו, כיון שאינו מתחייב מדעתו, ולזה מהני קנו מידו דהו"ל גם מעכשיו ודוקא בב"ד חשוב, והר"ן כתב ג"כ כדברי הרשב"א דקנס ב"ד גריעותא היא, והיינו לשיטתם דכל קנין מעכשיו הוא, אבל הרמב"ן לשיטתו דקנין התחייבות דגברא מהני, אע"פ שהתחייבותו על מה שיהא לאח"ז, כמו שעבר משתעבד בקנין לאחר ההלואה אם לא יפרע, וש"ח להיות כשואל שאם יאנס ישלם, ואין לזה מעלת מעכשיו לגבי אסמכתא, כיון שהתחייבות היא רק לאח"ז אם לא יקיים

ושטר, ולכאורה בחליפין לא מהני שהרי עדיין לא קנה, וצ"ע בתו' יבמות צ"ג א' בזה.

ו. **שם** והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב, הא דמהני ב"ד חשוב אפשר לפרש משום דגמר בדעתו להקנות, ולא אמרו אסמכתא לא קניא אלא מפני שסבור שלא יגיע לידי כך, ואין דעתו שלימה בהבטחתו, אבל כשמתחייב בב"ד נותן לבו יותר על חיובו, ואפשר לפרש מפני שיש כח בב"ד לחייבו, וכיון שהוא קרוב להתחייב מעצמו, מצטרף לזה כח בב"ד להחליט חיובו, ונפ"מ במתחייב בב"ד שאם לא יפרע עד יום פלוני יתנו השטר למלוה, דקצת שייך חיוב זה לב"ד שישגיחו שיפרע בזמנו, ומ"מ אין כח בב"ד לחדש חיוב זה, ולכן אם הטעם מפני שבב"ד גומר בדעתו יותר, א"כ גם בכה"ג חייב, אבל אם בעינן לכח בב"ד לחייבו, א"כ בכה"ג אין לב"ד כח לחייבו, שלא אמרו אלא במאחר לבא לדין, כדאשכחן סנהדרין ל"א א' כל ראיות שיש לך הבא מכאן ועד שלשים יום, ומהא דבעינן בב"ד חשוב יש ללמוד דבעינן כח בב"ד ולא רק דעתו של המתחייב, דדוחק לומר שרק בב"ד חשוב גומר בדעתו, [מיהו לדעת תו' דמהני בב"ד חשוב בכל אסמכתא אפי' כשאין הדבר שייך לב"ד, ע"כ דהענין משום גמירות דעת, ולכן כתבו תו' בשם ר"ת דאוספין כל בני העיר דליהווי בב"ד חשוב], מיהו יתכן דב"ד חשוב לאפוקי שלשה שישבו בדין ואינם הממונים לדון את בני העיר, ובזה י"ל דלא גמר בדעתו, אבל אם בב"ד חשוב היינו כבי דינא דר"ה דאיירינן ביה, ש"מ דבעינן בב"ד שבכחם לחייב ממון בתורת קנס.

ויעזי לעיל סק"ד דלכאורה ה' נראה דהתפסת זכויותיו לב"ד כקנין סודר חשיב, דהא עובדא דר"ה בפשוטו בלא קנין הוא, אבל מדברי הראשונים ז"ל אין נראה כן, ובאמת אם הטעם מפני שיש כח בב"ד חשוב לחייבו בתורת קנס, אין ללמוד מקנו מידו לשאר קנים, דשאני קנין סודר שאדם

אין שינוי בדין, אלא בגדר הקנאות, שאם אומר שמקנה מעכשיו את הזכוותא בטל אסמכתא מיניה, ואם אומר שמקנה כשלא יבא לא בטל שם אסמכתא מיניה, ונפ"מ בקנו מידו שאם אומר מעכשיו חל הקנין, ואם אומר כשלא אבא לא חל הקנין, כלל, מיהו אם הי' נדון על שדה ידועה משכח"ל שיהא נפ"מ לגבי הפירות שמעכשיו עד פסק ב"ד, אבל ל"מ כן דבפשוטו בלא הזכוותא יפסקו ב"ד דהויא שלו מעיקרא, ולא משמע שדנין ע"פ הזכוותא ואח"כ מבטלין אותן.

שו"ע סי' ר"ז ס"ד כל האומר קנה מעכשיו אין כאן אסמכתא כו' וקנו מידו על כך כו' נראה דה"ה בקנין כסף ושטר, ומה שהזכיר קנו מידו דהיינו קנין סודר, היינו מפני שלא נתן לו מעות, ואין שום קנין להתחייבות זו, וכדעת המחבר כ"ד הרי"ף והרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן, והרמ"א הביא דעת תו' והרא"ש דלא מהני מעכשיו לחד אלא בקנו מידו ב"ד חשוב, מיהו לשיטתם סתם קנין מעכשיו הוא וכל שלשה דבקיאי בדיני אסמכתא ב"ד חשוב הוא לענין זה, כמ"ש הרמ"א סט"ו בשם הרא"ש והטור וא"צ להתפס זכויותיו, ונמצא לפ"ז דקנו מידו מעכשיו בפני ג' דבקיאי בדיני אסמכתא מהני לכו"ע, שהרי לדעת המצריכים חשוב שבעיר או מומחה לרבים סגי במעכשיו בלא ב"ד חשוב, כ"נ לפו"ר, ולכן אין להצריך במעכשיו וקנו מידו טפי מג' דבקיאי בדיני אסמכתא.

מיהו אין הדבר ברור אם בכל מילי מהני מעכשיו, דמה שמצינו בגמ' בהדיא היינו במקח שאפשר לחשוב המכירה מוחלטת והביטול בספק, וכמשנ"ת בזה לעיל סק"א ד' מפרש"י ותורי"ד, אבל בדבר שאין המעכשיו מעלה ולא מוריד צ"ע מתי מהני מעכשיו, ועי' לק' סק"ז ד"ה הרמב"ן.

ופתם קנין ולא אמר מעכשיו לכו"ע לא מהני חוץ מהרשב"א, דלדעת הרמב"ם

תנאו, ולפ"ז למדנו קולא בב"ד דמהני בלא מעכשיו.

והנה הרמב"ן והרשב"א והר"ן כולם סמכו ע"ד הרי"ף בשם הגאון דשמעתין רק במתפס זכויותיו בב"ד, אלא שהרמב"ן פירש דקולא זו לא נאמרה בשאר אסמכתא, והרשב"א והר"ן פי' דחומרא זו לא נאמרה בשאר אסמכתא, [ועי' לקמן סק דצ"ע בתוספתא שהביאו הרמב"ן והרשב"א], ובין להרמב"ן בין להרשב"א מהני מעכשיו בכל אסמכתא שאינה קנס ב"ד, ובקנין בלא מעכשיו לא מהני מיד, אלא דלהרמב"ן יש קנין בלא מעכשיו, ולהרשב"א קנין בלא מעכשיו אינו קנין, וסתם קנין מעכשיו הוא, ולהר"ן בעלמא סתם קנין מעכשיו הוא, אבל במתנה אם לא באתי לא אמרינן דסתמו מעכשיו הוא, ולא נתפרש בדברי הר"ן מה תועלת בקנין הזה לשיטתו שאין קנין בלא מעכשיו, וצ"ל דכונתו כמ"ש תלמידי הרשב"א דאע"פ שאינו קנין גמור מ"מ מהני לבטל האסמכתא מפני שמחזק דבריו בקנין בב"ד, אלא דלפמשנ"ת יש קנין גמור להשתעבדות ומתחייב בכך אפי' בלא מעכשיו, כחייב הערב וש"ח להיות כשואל, ולפ"ד הר"ן הר"ז רק גילוי דעת אע"פ שאינו קנין גמור, ואמנם נתקשה הר"ן דהקנין כמאן דליתיה ואם מכח הפקעת ב"ד קנין למה לי, ובמסקנתו כתב הר"ן שהקנין הוא כדי להקנות לחבירו, ומשמע דאף בב"ד הקנין כדי להקנות לחבירו, ומהני ב"ד חשוב שיהא הקנין בסתמא מעכשיו, אע"פ שהתנה באם לא באתי, (ולא נתפרש למה לא סגי בתפיסת זכויותיו בב"ד לטובת חבירו דלהוי כקנין), ומ"ש דלא מחייך בב"ד היינו לעשות הקנין שאינו מועיל כלום, ולפ"ז בב"ד מקנה מעכשיו, ומהני ב"ד שיהא בסתמא כמעכשיו, ושלא בב"ד צריך לפרש מעכשיו.

וכבר נתקשינו לעיל סק"ד מה מוסיף מעכשיו בהתפסת זכויותיו, ומשמע כאן דבאמת

דוקא בקנסוהו ב"ד בע"כ, וקודם שאמרו והלכתא כו' הרי מתפרש דמשום דאמר ליבטלן זכוותיה לחוד בטל חסרון דאסמכתא, ולכן א"א לפרש משום מחילה, אבל לדעת הרמב"ן ודעימיה דלא מהני קנו מידו בב"ד חשוב באסמכתא בעלמא, א"כ י"ל דטעמא משום מחילה, ומהני רק בב"ד חשוב במילי דשייכי ביה בי דינא, ולכן בערבון ובמשליש לא מהניא מחילה, מיהו אכתי לשון הגמ' סתום דפרכינן דהא משליש נמי כמתפס זכוותיה, ומשנינן שאני הכא דאמר ליבטלן זכוותיה, והרי גם משליש אמר ליבטלן זכוותיה, דהינו שהמעות שפרע יהיו מתנה, ואם התירוץ משום דהכא בכח ב"ד הוא הו"ל לגמ' לפרושי עיקר הטעם, אלא ע"כ ה"פ שאני הכא דכי בטלן זכוותיה ממילא מפסיד, אבל במשליש אכתי מחוסר גוביינא ע"י השטר שהשליש, אבל קשה דבערבון לא מחוסר גוביינא, ואפ"ה הוי אסמכתא, וי"ל דשאני התם שלא התפס כלום לחזק דברי האסמכתא, משא"כ במשליש שטרו ומתפס זכוותיה שעשה מעשה לקיים האסמכתא, אבל נתנת הערבון לקנות חלק בשדה אין בה חיווק למחילת הערבון כלל, ולכן במשכן לו שדהו אין בזה סיוע למכירה.

והרשב"א כתב לקיים פי' זה דמטעם מחילה לא היא אסמכתא, ושאני משליש שטרו שתלה האסמכתא בחזרת השטר שהוא מעשה ולא מחילה, ומתפרשים דבריו שאם אמר למלוה אם לא פרעתי לך עד יום פלוני גבה כל חובך לא היא אסמכתא כיון שמוחל מה שנתן לו, ודקדק כן מדקתני פלוגתתם בהשלשת שטר, ואעפ"כ כתב דבמחילת העירבון היא אסמכתא, וכמו בהלוחו על שדהו, ולא ביאר מאי שנא, ואם כונתו דהרמב"ם מצי לשנויי הכי וליה לא ס"ל, אכתי תיקשי לדידיה למה שנו פלוגתתם הכא דתליא במסירת השטר, ושמא ר"ל דלרבנותא דר' יוסי נקטיה בכה"ג.

והרמב"ן והרא"ה ודעימיהו סתם קנין אינו מעכשיו דוקא בקנו מידו להתחייבות, אם לא באתי וכיו"ב, ולדעת תו' והרא"ש בעינן בב"ד חשוב, ולדעת הר"ן קנין בתנאי אם לא באתי לא הוי בסתמא מעכשיו, אבל לדעת הרשב"א כל קנין סודר מעכשיו הוא, ולא בעינן בב"ד חשוב אלא בקונס עצמו מהכרח ב"ד.

ז. נדרים כ"ז א' ההוא גברא דאתפיב זכוותא בבי דינא, פי' תו' שטר זכות, והרמב"ם פי' שטר או שובר שהי' לזכותו, ועי' ב"ב קס"ח א' שהזכירו גבי שטרי טענתא לשון זכוותא, אבל בפשוטו אותם טענות יכול לחזור ולטעון, דא"צ לשטר אלא שלא ישתכחו הדברים, ואפשר דמיירי בשטרי קנין וירושה והי' הנדון על הקרקע של מי היא, עי' תוספתא שהובא ברמב"ן.

שם א"ל רבה אנוס הוא ואנוס רחמנא פטריה דכתיב כו' בב"ק כ"ח ב' פריך מינה אביי לרבה, דאמר מחייב הי' ר"מ אפי' אונה בידו, ויש לעי' מ"ט לא חשש לזה רבה כדחייש הכא, וי"ל דהתם נהי דהמזיק אנוס, אבל סו"ס הוא הפסד לניזק, ונהי דעונשי התורה ליכא לאנוס, אבל הניזק אינו חייב לפוטרו על מה שהפסידו אבל הכא שהוא קונס את עצמו ואינו מחויב בהפסד זה מן הדין, בזה יש לדמותו לחיובי התורה דאנוס פטור, ור"ה סבר דשאני הכא דאיבעי ליה לאתנויי, ולא חשיב שהתורה הענישתו על האנוס, אלא דהוא קנס עצמו בכל גונא, דעביד איניש שמחייב עצמו בלי תנאים, ובפרט בכה"ג דאפשר שיזכה גם בלא שטרות אלו.

שם ב' שאני הכא דאמר ליבטלן זכוותיה, כתב הר"ן דלמאי דנקטינן דגם במחילה אסמכתא לא קניא, א"א לפרש טעמא שום מחילה, ויש לעי' מאי קושיא הא מסקינן דבעינן קנו מידו בב"ד חשוב, אבל בלא זה לא קניא אפי' במחילה, וי"ל דהר"ן לשיטתו דהא דמצרכינן קנו מידו בב"ד חשוב היינו

שכו"ע ידעי שאינו מחויב בו, [מיהו אכתי בדאנים לא מסתבר כלל לחייבו, וגרע מכל קנס כיון שטוען שהכל אמת], ועי' נמו"י בשם הריטב"א שביטול הזכויות אינה גוזמא כיון שאין זכיותו תלויה באלו בלבד, ויתכן שהי' מפסיד עם הזכויות או מרויח בלא הזכויות, וכה"ג כעין דין הוא שקיבל על עצמו כו' וסיים שכן הודה לו הרא"ה בשם רבו הרמב"ן, ולכאורה כונתו למ"ש הרמב"ן בהלכות דבמילתא דשייכי בי ב"ד מהני קנין בב"ד חשוב שהקנס הזה קרוב לדין שיחייבוהו ב"ד, ולכן קניא שאין זו גוזמא.

ח. **תניא** בתוספתא פ"ק דב"מ ומודה ר"י בשנים שהיו עוררין על השדה ואמר אחד מהם אם לא באתי מכאן ועד יום פלוני אין לי בידך כלום הגיע זמן ולא בא באמת שאבד את זכותו, והובא בהלכות הרמב"ן, וכתב הרשב"א שזה כענין פירוקא דפריקו הכא שאני הכא דאמר ליבטלן זכוותיה, וגם ברמב"ן משמע דהיינו כשמעתין, אבל לדברי הרשב"א לא הוזכר כאן הכרח ב"ד ולא קנין בב"ד חשוב, ואם קנו מידו הרי בכל האופנים שנחלקו ר"י ור"י בתוספתא שם מהני מדין מעכשיו, ולא משמע כלל בתוספתא דהכא גרע מפני שקנס עצמו, אלא אדרבה הכא עדיף ולכך אסמכתא קניא, ולפי' הרמב"ן אפשר לדחוק ולאוקומה בקנין ובב"ד חשוב, ובשאר אסמכתות ששם קנין נמי לא מהני משום דקנין אינו כמעכשיו, אבל פשטות התוספתא דכיון שאין הזוכה מוציא מחבירו לכך מודה ר"י, והיינו מפני שמעיקרא לא הווי מוחזקים זה יותר מזה, דבבי קמייתי הזכיר ר"י היאך זוכה בדבר שלא בא לידו היאך זוכה זה בדבר שאינו שלו, וכן בערבון אמר שם כן, וכאן הוא מודה מפני שאינו נוטל בודאי משל חבירו, ורישא שנתעצמו בדין קנס עצמו ליתן ולא להפסיד זכויותיו, ולכן פליג בה ר"י, ועי' להלן בדברי התוספתא דבמלוה על המשכון לא פליגי.

ולכאורה הי' נראה איפכא דהשלשת השטר לרבנותא נקטיה, דאע"פ שהתפס השטר לטובת המלוה אפ"ה לא קניא לר' יהודה, וכל שכן אם אמר לו שיגבה, [ולא מסר לו השטר או במלוה ע"פ], דכיון דמחוסר גוביינא, אין המחילה מחליטה את החיוב, ואפשר דבעינן קנו מידו ואפשר שמתחלה תופס המעות בתנאי מחילה, (ולא קתני בהניח השטר ביד המלוה דלאו בשופטני עסקינן, א"נ שטר ביד המלוה כגבוי דמי, שו"ר במ"מ פ"א ה"ה שכתב ואפשר לדעת המחבר שאם השטר ביד המלוה וא"ל כו' ה"ז גובה כו'), וכדחזינן בשמעתין דאמרינן שאני הכא דאתפס זכוותיה ופרכינן עלה מהתפסת שטרו, ונותן ערבון והלוהו על שדהו לא חשיבא התפסה לבטל האסמכתא כמשנ"ת לעיל.

מן האמור נתבאר דמ"ש בגמ' שאני הכא דאמר ליבטלן זכוותיה, היינו דבכה"ג שהתפס זכויותיו ואין מחוסר גוביינא לקיים האסמכתא קניא, ולמסקנא היינו דוקא בב"ד חשוב וקנו מידו.

אבל תו' וכן הרשב"א והרא"ש בפ"י קמא וכן מסקנת הר"ן פ"י דליבטלן זכוותיה ר"ל שמודה שהם שקר, והדברים מחודשים טובא שהרי אומר בהדיא שהם אמת אלא שקונס עצמו שיוכלו לחשבם כשקר, ומ"ט מהני דלא ליחשב אסמכתא, ושמא כמו שמצינו בסנהדרין ל"א א' דאמרינן שאם לא הביא ראיות בתוך ל' יום לא מקבלינן מיניה, דחיישינן שטרח וזייף, ה"נ אמר שאם אני אשמט עצמי מלבא לב"ד, ש"מ דזכויותי שיקרא נינהו, מיהו כבר כתב הר"ן בסוה"ד דבאמת אין כאן הודאה גמורה שהרי תלה דבריו באם לא באתי, ולכן צריך קנין, ולכאורה זהו כאודיתא וכמחייב עצמו בשטר, ואפשר דכונת הגמ' כיון דשכנגדו טוען שהם שקר, דהיינו מזוייפים או שנתבטלו בפרעון וכיו"ב, בכה"ג קיל טפי לקיים האסמכתא, כיון דאנן לא ידעינן האמת, וגמר בדעתו להפסיד כיון שאין זה כקנס

כפליים מהחוב, וכלשון התוספתא הגיעו משכון בין רע בין יפה, וגם נפ"מ שאם השכיר המלוה המשכון לאחרים כאותה ששנינו פ' ב' אבא שאול אומר רשאי אדם להשכיר משכנונו כו' דבכה"ג אם לא נפדה המשכון הרי השכר למלוה דהא איגלאי מילתא דדידיה הוה, ושמא כיון שגם אחריות אונסין עליו בכה"ג, דאין לי בידך כלום מתפרש נמי ואין לך בידי כלום, [שור"ר בפ"ת סי' ע"ג ס"ק י"ז שדן אם המלוה יכול לתבוע פרעון במעות, והביא פלוגתא בזה, אבל התוספתא ודאי מיירי כשאנו יכול לתבוע המעות, כ"נ], משו"ה גמר ומקני, אבל קרקע אין גניבה ואבידה ואונסין מצויין בה, ומ"מ הדברים מחודשים שלא הזכיר חילוק זה בגמ', ואפי' לגביינא במחירו כדהשתא, ג"כ צריך ראי' דבמטלטלין קנה, כדחזינן ס"ו ב' גבי חמרא דלא קני, ואמנם ז"פ גם להרמב"ן דאם לא קנה מעכשיו לא קנה כלל אפי' במטלטלין.

וכעת ראיתי בשו"ע סי' ע"ג סי"ז העתיק דבעינן מעכשיו גם במטלטלין והאריך הש"ך בסק"נ לתמוך בדעת הרמב"ן, והביא דברי תשובת הרא"ש שבטור וב"י שם שכתב דדעת מהר"ם דבמטלטלין נמי הוי אסמכתא, ועיי"ש מדברי הראשונים עוד בכ"ז, ובקצה"ח ס"ק י"א כתב דדוקא בדקנה משכון כדריי' הדין כן, ואמנם מהתוספתא דפליגי ר"י ור"י ברישא ול"פ בסיפא משמע כהרמב"ן, אבל אין הדבר פשוט דס"ל להתוספתא כחזרה דר"נ דהלוהו על שדהו תליא בדין אסמכתא, די"ל דס"ל דכל משכון בין מטלטלין ובין קרקע אינו בדין אסמכתא, מהטעמים שביארו הראשונים ז"ל בדר"ה ור"נ, ולפ"ז ע"כ דלא מיתניא בי ר"ח ור"א, א"נ מוקמינן לה בדא"ל מעכשיו, ונידוק מינה דבהני דלעיל דפליגי בהו ר"י ור"י לא מהני מעכשיו.

ט. **ב"ב** קס"ח א' מתני' מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו כו' יעוי' מש"כ סק"ז דלרבותא נקט והשליש את שטרו,

הרמב"ן בב"מ מ"ח ב' ב"ב קס"ח א' הביא דעת הרמב"ם דבהתפס הערבון ביד חבירו כיון דסגי במחילה אין בזה חסרון דאסמכתא, וכתב הטעם דהו"ל כאומר מעכשיו, וכ"כ בר"מ ס"ו א' בשם ר"ת בביאור ס"ד דר"נ שם, ומשמע שאם אמר בהדיא מעכשיו מהני לכו"ע, ולא חלק על הרמב"ם אלא בזה דלא הוי כאומר מעכשיו, ויש לעי' מה יתרון יש באמירתו מעכשיו, הרי בלא"ה תופס המעות בידו וכבר נשתמש בהם, ואין נוסף בזכותו יותר ע"י אמירת מעכשיו, ואפשר דאף בלא נפ"מ מ"מ כשאומר מעכשיו א"א לבטל דבריו משום אסמכתא, שהר"ז כאומר הרי מעות אלו לך במתנה, אא"כ אפרע לך עד יום פלוני או שאוסיף בדמי כל המקח, שאז יהיו המעות לפרעון ולקנין, וכיון שכבר הוחלטה המתנה אין טענת אסמכתא מבטלת, וכמש"כ לעיל סק"א מלשון רש"י ס"ו ב', מיהו ממה שמצאנו בגמ' דמהני מעכשיו בהלוהו על שדהו אין להוכיח ד"ז, דשאני התם שע"י מעכשיו הפירות של המלוה, ויש כאן מכירה גמורה, משא"כ בערבון ומשליש שטרו דעדיין האסמכתא כדמעיכא בלא מעכשיו.

עוד כתב הרמב"ן מ"ח ב' דבהלוהו על משכון דמטלטלין וא"ל אם אי אתה נותן כו' לא הוי אסמכתא וקנה לכו"ע, דבמטלטלין כיון שנתן המשכון בידו הו"ל סתמא כמעכשיו, ולא אמרו אלא בקרקע דסתמא אינו רוצה למוכרה, ואפי' אם המשכון שוה יותר מן ההלוואה לא הויא אסמכתא, עיי"ש שכ"כ ע"פ התוספתא שם והעתיקוהו הרשב"א והר"ן שם, ואמנם בא"ל גבה מיין זה אמרו ס"ו ב' דהויא אסמכתא, היינו מפני שלא נתנו בידו, אבל כשנתנו בידו סתמא כמעכשיו דמי, והנה הרמב"ן ביאר החילוק מפני שאין אדם עשוי למכור קרקעותיו משא"כ במטלטלין [לפי מה שדחה דלא תליא בדר' יצחק], ועדיין לא נתיישב בזה מ"ט מהני כשהמשכון שוה

דדמי למתפס זכויותיו, וכל שכן באמר למלוה שיגבה כל חובו דלא מהני.

ולכאורה הי' נראה דלא מהני כאן אם יוסיף בדבריו מעכשיו, שהרי בלא"ה צ"ל שהמעות שפרע יהיו מתנה ולא ימחל משיעבוד השטר כלום, א"כ מה מוסיף כאן לשון מעכשיו, והא דלא אהניא מתנה זו כמעכשיו, היינו מפני שאינו מחייב עצמו ע"י המעכשיו כלום, וגם אם לא יאמר מעכשיו יהא מעכשיו, ובכה"ג אין המעכשיו מבטל האסמכתא, משא"כ בשדה שאם מקנה לו מעכשיו הרי הפירות שלו מעכשיו, וגם שייך לומר דהמקח ודאי וביטולו ספק, אבל במתנה לא אמרינן דהמתנה ודאי והפרעון ספק, דאין דרך בנ"א ליתן מתנות, אבל דרך מו"מ שייך לקיים מעכשיו.

אבל בסה"ת שער ס"ג ח"א אות ב' כתב שאם נעשה השלישות בלשון מעכשיו כלומר שאמר לשליש מעכשיו ולאותו זמן פלוני שלא יפרענו יגבה חובו זה כולו מעכשיו יתנהו לו השליש כמו שהתנה עמו, והב"י [סי' ר"ז ס"ט קודם מחודש ל"ו] כתב דבעינן נמי קנו מידו, דאל"ה במאי קנה, אבל הוכיח מדברי הסה"ת דמיירי בלא קנין, ועי"ש שתיקן הלשון אני מקנה לו השטר מעכשיו לכשיחזור ויגבה בו, ולכאורה כאן א"צ קנין כיון שהמלוה תופס המעות לשם מתנה, והשטר כדקאי קאי, ולפ"ז גם השלשת השטר א"צ לחלות הקנין, אבל בגידו"ת שם פי' דהשטר כמשכון ועי"ז קנה עי"ש, ומ"מ למדנו מדבריהם דמהני לשון מעכשיו אע"פ שאינו מעלה ולא מוריד, דגם בלא מעכשיו אין הקנין בשטר אלא במעות שפרע, וגם עם מעכשיו צריך שישאר קנין השטר מתחלת ההלואה כדי שיגבה ממשועבדים, וא"כ הוא קודם הזמן של עכשיו, וצ"ל דס"ל דכל שאומר מעכשיו פירושו שהמתנה ודאי ואם יפרענו לזמן פלוני יהא גם מעות אלו לפרעון, אבל בגמ' אין

מקור לחידוש זה, ועי' לק' סק"כ בההיא דב"ב מ"ד ב' דלא כאסמכתא.

ובטור סי' נ"ד וכן בשו"ע סי' נ"ה ס"א כתוב דבקנו מיניה בב"ד חשוב מהניא לחייבו לשלם כולו, והטור כתב דדעת הר"י דוקא בהתפס שטרו, ודעת הרמ"ה דוקא שהתפסו בב"ד ואמר ליבטלן זכוותיה, [והרמ"ה בשמעתין נראה דכונתו כמ"ש בסמוך מדברי הרמב"ן], ודעת הרא"ש דאפי' לא התפס זכוותיה קניא, ובשו"ע העתיק כלשון הרמב"ם דבעינן שיתפס זכויותיו בב"ד וכדברי הרמ"ה, והרמ"א הביא דברי הרא"ש, ולפמשנ"ת לעיל סק"ז מדברי הרמב"ן לא מהני כאן מידי לבטל האסמכתא, כיון שאין קנס זה מהלכות ב"ד, ואין דו"ד ביניהם אלא שהלואה קונס עצמו, ובזה לא מהני קנו מידו בב"ד חשוב ולא התפסת שטרו, ובאמת לשון התפסת זכויות שייך רק בשיש דו"ד ביניהם, אבל כשאין ויכוח בזכויותיהם וחובותיהם אלא שקונס עצמו על איחור התשלום, לא שייך ענין התפסת זכויותיו וביטולם, ולפ"ז התפסת שטר לשליש ולב"ד אינה ענין לאתפס זכוותיה, ולכן לא הביאו ד"ז בסוגיא דב"ב בגמ', ועוד דבשטר מבטל דמי הפרעון שיהיו מתנה וממילא השטר כדקאי קאי, וע"ע בראשונים נדרים כ"ז ב' שפי' דמודה שזכויותיו שקר, הובאו לעיל סק"ז, ואמנם להסוברים דקנין כמעכשיו דמי י"ל דקנו מידו מהני, אבל לפמשה"ק לעיל ע"ד הסה"ת צ"ע מה יתרון במעכשיו, וצ"ע.

שם רי"א יתן, הקדימו דברי ר"י שמקיים הדברים, כאילו אמר נתקיימו הדברים דברי ר"י, ור"י אומר לא נתקיימו, ובכה"ג דרך הלשון להקדים המקיים תחלה.

שם ר"י אומר לא יתן, בפשוטו נראה שלא יתן מדעתו אבל אם הלואה מסכים יתן, וכן ראיתי מובא מהעיסור ואינו תח"י, וש"מ דאף למ"ד אסמכתא לא קניא אין הדבר

בהדיא [עי' עירובין שם דבמקום דמיותר לא איצטריך לאשמועין] מש"ה נקט האי לישנא, מיהו בב"מ קי"ז ב' מצינו דמפרש ר' יוחנן טעמיה דר"י משום שאסור לאדם ליהנות מממון חבירו, ולפ"ז הוה סבר דלכו"ע אסמכתא קניא, ורק משום איסור זה לא יתן, ובהלווה על שדהו הוי דרך מקח ולא מיקרי ממון חבירו.

י. ב"מ ס"ו ב' אשכחיה בגו זימניה וא"ל קני קני כו' הך בגו זימניה אינו ענין ללאחר מתן מעות, דהתם מיירי באסמכתא כשעדיין בטוח שישלם בזמנו, אבל הכא מיירי שרואה שלא יוכל לשלם וא"ל קני השדה במקום התשלומין, ולכן אמירה זו אינה ענין לאסמכתא, ודחינן דגם בזה שייך טעמא דכיסופא כמו לבתר זימניה.

ולמדנו מכאן דנדי דאסמכתא לא קניא, מ"מ מיתלא תלי שאם ירצה לקיים דבריו הרי תנאו הראשון קיים וקונה השדה בדמי ההלוואה, דהא דמהני א"ל קני היינו מפני שהתנו כן בתחלה, וכיון שרוצה לקיים האסמכתא קנה, שוב שמעתי מאמור"ר שליט"א שאינו כן, וז"ל בגליון הדבר רחוק לומר דאיגלאי מילתא למפרע דנתכוין למכור שדהו לאחר ג"ש שוה מאתים במנה, עכ"ל, ועמשנ"ת לקמן סוסק בהוספה.

שם אר"פ האי אסמכתא כו' אשכחיה דקא שתי שיכרא קני כו' לישניה דר"פ מוכיח דלא קאי אדלעיל דא"ל קני, אלא גם בדלא א"ל מידי סבר ר"פ דבכה"ג אסמכתא קניא, דעיקר ביטול אסמכתא הוא משום שלא נתכוין להקנות כלל, וכיון דשתי שיכרא חזינן שדעתו לקיים המקח, והשתא הוא דהדר ביה ומייתי זוזי, וכיון דמעיקרא למכירה נתכוין תו לא פקע, ולמאי דדחי דילמא לפכוחי פחדיה כו' י"ל דהו"ל כדברים שבלב ולכך לא קני, ואפשר שאם מודה דנתכוין להקנותה לו לא מצי דהר ביה, ואפי' לא שתי שיכרא, דביטול

מוחלט דלא אמר כלום, ולכן אם הלוה מסכים נשאר כח השעבוד בשטר וגובה מנכסים משועבדים כולו, ואיגלאי שמה שפרע ה' מתנה, (וכ"נ בב"מ ס"ו ב' דבאמר ליה בתר הכי קני י"ל דקני, ולא הוי מעות מלוה דאינם קונים, מיהו עמש"כ בזה בהוספה).

שם גמ' במאי קמיפלגי ר"י סבר אסמכתא קניא כו' משמע שהי' מקום לפרש פלוגתתם בע"א, ושמא הו"א דלכו"ע לא קניא או דקניא רק לגבות מבני חורין ופלוגתתם אם חיישינן שיגבה כולו מזמן ראשון, א"נ קמ"ל שזוהי מחלוקת כללית, ולא רק בכה"ג דמתני', עי' לעיל סוסק"ב דיתכן שזהו מה שחידש מניומי לר"נ, ובב"מ קי"ז ב' א"ר יוחנן טעמא דר' יהודה משום דאסור לאדם שיהנה מממון חבירו, משמע דסבר דלכו"ע אסמכתא קניא, ולשון הגמ' ושמעין ליה לר"י כו' פרש"י דהא אשמעינן לנו ר"י בכאן, ולפ"ז ניחא דרבה לא ידע דטעמא דר' יהודה משום דאסמכתא לא קניא.

שם גמ' הלכה כר"י, כתבו תו' דגרסינן אין הלכה כבנדרים, ובאמת קשה לומר שחזר בו רבה בר אבוה משמיה דרב, ובשעה שאמר לר"נ מסתמא כבר לא ה' רב בעולם, והי' מקום לדקדק מדאיצטריך לאשמועין ש"מ דאין הלכה קאמר, אבל בעירובין מ"ז א' מסקינן דרב לית ליה הני כללי, ולכן צריך לומר אם הלכה כר' יהודה או כר' יוסי.

שם וכי מאחר שר"י מלמדנו פעם ראשונה ושני' הלכה כר"י אני מה אעשה, לשון זה משמע שהי' רוצה לפסוק כר' יהודה, אלא דלא מצי פליג אדר' יוחנן רביה, ולשון פעם ראשונה ושני' אפשר דהיינו מכללל דא"ר יוחנן עירובין מ"ז ב' דר' יהודה ור"י הלכה כר' יוסי, א"נ סבר ר' אמי דמתני' דהלווה על שדהו ב"מ ס"ה ב' סתמא כר' יוסי, וא"כ מכח כללי דר' יוחנן נשמע פעם ראשונה ושני' דהלכה כר' יוסי, וכיון שלא אמר כן ר' יוחנן

הרי"ף השמיט מימרי דר"פ [ולפנינו בדפוס זוהי הגה"ה כמ"ש הב"ח] ותמה הרא"ש דר"פ בתרא הוא, ובזה י"ל דהרי"ף מפרש סבר ר"פ דאמרינן גבי חמרא, דכל המימרות אמר מעיקרא מפני שלא ידע כלל דכל דאי לא קנה, [וכ"כ בבהגר"א ס"ק כ"ב], אבל ודאי דהדברים מחודשים וסתמות הגמ' דקי"ל כדר"פ (וגם הפסיקו בעובדא דע ידי עידית באמצע), ולא תליא בכלל דכל דאי, דהתם אמרינן דכל דאי אין גמירות דעת לצד השני, ואין בכלל זה קפיד בארעא, וכ"כ הרשב"א לדינא כהרא"ש וכ"ה ברמ"א סי' ר"ז ס"ט, ועב"י בשם תלמידי הרשב"א, שו"ר ברמב"ן שכתב טעמיה דהרי"ף משום דמסקינן בתר כולה סוגיא כל דאי לא קני, ור"פ גופיה הוה סבר גבי חמרא דקני ואמרינן עלה כל דאי לא קני, וכלל הוא לכל, וכ"ד ר"ח ז"ל, ומי שחולק בזה אין שומעין, לו, וכונתו ז"ל דלשון כל דאי דדייקינן מינה גבי חמרא, בא לומר שאין יוצא מן הכלל, מיהו לעיל כתבנו לחלק דלשון כל דאי בא לומר שאם לא ידענו דעתו בזה ניתן הכלל דכל דאי לא סמכא דעתיה, אבל בקפיד בארעא הרי חזינן דנחית לצד המכירה וסגי הכי, וגם אפשר דעובדא דאהר"ה רהבדרי הואי מקודם הני עובדי, דהכא דנו עמו תלמידיו ורהבדרי חבירו הוה, ויתכן דר"ח לשיטתו דסבר כר"ח גאון דכלל דכל דאי כולל גם אם אוביר ולא אביד, ועוד, וכיון שאין יוצא מן הכלל ס"ל דאף הני דר"פ בכלל.

יא. **שם** ואר"פ אע"ג דאמור רבנן אסמכתא לא קניא אפותיקי הו"א כו' פי' הרמב"ן והרשב"א דבהלוהו על שדה כגונא דמתני', נהי דלא אהני לזכות בה, אבל זכה שלא יוכל הלוה לסלקו בשדה אחרת, ומעיקרא ס"ד שקנה לגבות בה בע"כ של לוח, ומסקנא דיכול לסלקו במעות, אבל לא להגבותו משדה אחרת, מיהו לכאורה אם נשתדפה שדה זו מצי א"ל שרוצה לקיים האסמכתא ותהא כולה

אסמכתא חידוש הוא וכ"ז דלא מבטל ליה כדקאי קאי, ולפמשנ"ת בהוספה דהאסמכתא בטלה לגמרי, בעינן דעת הקונה לקנות באותה שעה, שו"ר דבכל גונא צריך המלוה להסכים לקיום האסמכתא ולא סגי ברצון הלוה.

שם א"ל רא"מ לרבינא דילמא לפכוחי פחדיה כו' בתו' הזכירו נמי טעמא דילמא ידע דאסמכתא לא קניא, ומדלא אמרו כן בגמ' משמע דלא מהני להתירו שלא לטרוח אזווי, ורק שלא יפסיד ערך שדהו אמרו כן בתו', שו"ר במהרש"א, - מדאמרינן בסמוך אלא אר"פ ש"מ דהדר ביה, וכן עובדא דעדי עידית דמיינן הכא משום דהדר ביה ר"פ ממאי דא"ל ר"א מדיפתי לרבינא.

שם אלא אמר רבינא אי קפיד בדמי כו' אלא אר"פ אי קפיד בארעא ודאי קני, [ניעור' בתו', ומה שאמרו בגמ' לשון אלא אמר, דמשמע שזה שייך לדלעיל, ה"ק אלא אי איכא גונא דחזינן שדעתו על המכירה היינו דוקא בשעת ההלואה אי קפיד בזווי או בארעא], יש לעי' נהי דקפיד מפני שחושש לצד רחוק ביותר שמא לא ימצא לפרוע, אבל ודאי לא ניחא ליה בהכי כלל ואין דעתו לשקועה בידו, ונראה מזה דחסרון דאסמכתא הוא רק מפני שלא נתן אל לבו כלל צד כזה שמא לא יפרע ויפסיד שדהו, ואע"פ שהזכיר כן בפיו ובשטר וקנו מידו, מ"מ לא נתן אל לבו צד כזה בגמירות דעת, ולכן אי קפיד בארעא ש"מ שנותן אל לבו אפשרות זו וסגי בהכי לקיים דבריו, מיהו נראה דקפיד היינו שמדקדק ביותר, אבל אם אינו ממשכן ביתו וכרמו וממשכן חורבתו וכיו"ב, ואינו ממשכן שוה אלף למנה לא מיקרי קפיד.

מוד"א קאמר ר"פ אי קפיד בארעא ובדמי, משמע דבקפיד בארעא לחוד סגי, מיהו נראה דאי שויא אלפא זוזי וממשכן לה על מנה לא קנה, - ומיירי בדלא אכיל לה בנכייא דבזה ודאי קפיד אפי' כשודאי יפדנה.

אפותיקי, שו"ר בסמ"ע סק"כ שתמה בזה, ובפרישה כתב דכונת הרא"ש כפרש"י וקמ"ל דאע"פ שהזכיר שני הלשונות ודין האסמכתא דלאחר ג"ש בטל מ"מ דין האפותיקי קיים אף לאחר ג"ש.

שם א"ל ר"ה בדר"נ לר"פ מי קאמר ליה קני לגוביינא, פי' נהי דאין בזה חסרון אסמכתא, אבל מנלן לחדש תנאי שלא התנו ביניהם, וכיון דמה שא"ל הרי היא שלי בטל, ממילא אין כאן שום תנאי, ולא מצינו בגמ' מה השיבו ר"פ ע"ז, ועי' בסמוך.

שם א"ל מר זוטרא בדר"מ לרבינא ואי אמר קני למיגבא ביה קני כו' אלא אפותיקי דקאר"פ כו' לפרש"י והרא"ש והריטב"א וכ"כ תלמידי הרשב"א בשם הראב"ד דמייירי בדא"ל כו' מתיישב בזה גם קושיא דר"ה בדר"נ, דמעיקרא סבר שכונת ר"פ בדלא א"ל, ואמנם לא מצינו שהשיבו ר"פ, אבל ממילא הבין כן אח"כ מכח קושיא דמ"ז, אבל לפי הרמב"ן והרשב"א יישבו בגמ' רק קושיא מ"ז דלא מייירי שהלוח מוכרח להגבותו שדה זו, ויכול גם לסלקו במעות, ולכן לא הויה אסמכתא, וניחא בזה דר"ה בדר"נ ידע מאי קאמר ר"פ ושפיר הקשה לו ע"ז, אבל לא מצינו מה השיבו ר"פ ע"ז, ואפשר דכיון שאם נשתדפה השדה הרי יאמר לו הלוח שהוא רוצה בקיום האסמכתא, לכן אינו בדין שלא יוכל המלוה לכל הפחות לגבות חובו משדה זו, שו"ר דאפשר דהמלוה אינו מפסיד אפי' למ"ד אסמכתא קניא, [כתב אמו"ר שליט"א בגליון כ"ז לפי מה דנקט לעיל דביד הלוח להפוך האסמכתא לתנאי גמור למפרע וכבר כתבנו דליתא, עכ"ל], ולפמ"ש"כ בהוספה צ"ל דר"ה בדר"נ ג"כ טעה בכונת ר"פ, ואיהו סבר דכשהתנה בהדיא לגבות משדה זו לאו אסמכתא היא, אבל באמת לא אמר ר"פ אלא שלא יוכל לסלקו בשדה אחרת, וכעת נראה דלכן לא ביארו כאן בגמ' תשובת ר"פ לרבהדר"נ משום דלקמן אמרין דסבר ר"פ

שלו, ונמצא דבאמת לא יהא לו פרעון אלא מזו, וניחא בזה לשון הגמ' דמשמע שהם דברי הלוח ויש בהם גם הפסד למלוה], או אם ירצה הלוח במעות, ועי' להלן בדברי ר"ה בדר"נ לפי זה, ולפמ"ש"כ בהוספה בעינן דעת מקנה וקנה ויש למלוה זכות שלא לקבל שדה זו כלל, שו"ר דלדעת המקו"ח שבפ"ת סי' ע"ג ס"ק י"ז אף למ"ד אסמכתא קניא יכול המלוה לבקש מעותיו, וכש"כ באפותיקי סתם.

אבל הרא"ש פירש דהיכא דא"ל בהדיא לא יהא לך פרעון אלא מזו אין בזה חסרון דאסמכתא, כיון שגם המלוה מפסיד כנגד זה שלא יוכל לגבות משדה אחרת, [וכמ"ק לשון הגמ' דאמר לי' לא יהא לך פרעון אלא מזו שהם דברי הלוח ולא ביאור לשון אפותיקי], ומ"מ יכול הלוח לסלקו במעות, וקמ"ל שא"צ קנו מידו בב"ד חשוב לקיים דין אפותיקי, ולשון הרא"ש דחשיב כקנו מידו אפי' לא א"ל מעכשיו, וכ"כ הטור דאפי' לא אמר מעכשיו מהני, וכ"ה בריטב"א, [וצ"ע מה שייך לומר ע"ז מעכשיו, הרי אינו מקנה לו אלא כפי שוויה בשעת פרעון וכנגד מעותיו], והב"י הביא מתלמידי הרשב"א שני הפירושים, וכ"כ הרמ"א ס"ט כפי' הרא"ש והטור, אבל הדבר קשה בלישניה דר"פ, ומשמע דלא קניא אלא לאפותיקי [אלא דגרסי בגמ' כגון דא"ל כו'], וגם עיקר הדין דמהני אפותיקי לא משמע דמהכא גמרינן לה, דהדבר פשוט דכיון שהסמיכו על שדה מסוימת ויכול גם להפסיד, מה ענין זה לאסמכתא, ולכאורה נראה דהרי"ף לא פליג אהאי דינא דאפותיקי א"צ קנין ומעכשיו, אלא דמפרש כפי' הרמב"ן וע"ז פליג, [וק"ק למה מתמעט ד"ז משום אסמכתא, ועי' להלן ד"ה ויש לעי', ואם המלוה רק מרויח ניחא קצת, ויותר נראה דה"ק כל דאי כמאן דליתיה ולא קנה כלום, וממילא אין גם דין אפותיקי], ועב"י שכתב דהרי"ף דחי לה משום דג"ז מתמעט מכלל דכל דאי לא קני, וכמדומה שאין פשטות הפוסקים כן בדיני

שעת היוקר, אע"ג דלא ניחא ליה ללוה בהכי מטעם כל דהו, גובה מזה בע"כ, ובפשוטו כלל דכל דאי כולל אף בכה"ג.

ולכאורה נראה דל"ד לאם אוביר ולא אעביר אשלם במיטבא, אע"פ שמפסיד ומשלם כפי אומד יפה, ולא כפחות שבאומדין, [כ"ג לכאורה דזהו לשון במיטבא ולשון ממיטבא משמע מעידית, ועי' ב"ק ב' א' במיטב הארץ, וא"כ גם כאן אפשר לפרש כן], שו"ר בחדושים ע"ש הריטב"א ק"ד א' בשם רה"ג דריבויא דבמיטבא דייק מלשון הדיוט עי"ש], דאי לא דאתני א"א להוציא ממנו אלא ההפסד הברור, שאני התם דמחויב מן הדין לשלם, וכשמשלם לפי אומד יפה אין כאן שום תשלום נוסף, אלא שקבענו פסידא דידיה כפי הרגיל, אבל תשלומו על ההפסד, משא"כ הכא שקונס עצמו לשלם יותר מחיובו ע"פ דין [בין בשיעור המעות בין בייחוד שדה פלונית, שאינו מחויב לייחודה לו], ובזה כל משהו דלא ניחא ליה בכלל אסמכתא היא, כיון שזהו קני ולא חיוב כלל, וכתב אאמור"ר שליט"א בגליון גם כשאנו משלם יותר מחיובו הוי אסמכתא, כיון שאינו רוצה לשלם בקרקע זו או ביין זה, ואיחור בתשלום הלואה לא חשיב הפסד, וגם אם חשיב אין ההפסד אלא כשיעור הריבית, עכ"ל, וגם כונתנו כן וכשכתבנו יותר מחיובו ר"ל כל פרט נוסף שאינו מחויב כן למלוה.

עוד הנני חוזר לסוגיא ס"ו ב' שסברו אמוראי בגמ' דאסמכתא בגו זימנא קניא או בשתי שיכרא, ודקדקנו מזה דאסמכתא נהי דלא קניא לחייב את הלוח לקיים תנאו, שהרי לא התנה כן בגמירות דעת, שהרי הי' בטוח שישלם בזמנו, מ"מ אם מתרצה לבסוף לקיים דבריו יכול לקיימם, דאם איתא שדבריו הראשונים כמאן דליתנהו, לא שייך לומר דזימנא דאסמכתא קניא, שהרי האסמכתא בטלה לגמרי, אלא שעכשיו רוצה להקנות לו שדהו, ומה שייך להזכיר דזימנא קניא, ועו"ק

למימר דבכה"ג לאו אסמכתא היא, ודברי ר"ה הם כמו לס"ד דר"פ, וא"כ אפשר שהיו דבריו קודם חזרת ר"פ, או שלא רצו להקדים ולשנות כאן חזרת ר"פ.

ויש לעי' לדעת הרמב"ן היכא דשדה זו זיבורית היא, ובע"ח דינו בבינונית, ולא ניחא ליה למלוה לגבות חובו מן הזיבורית, שהרי לא הסכים מתחלה אלא אם מקבל כולה תמורת החוב שהיא שוה יותר, אבל לפי ערך חובו לא ניחא ליה, מי אמרין כיון שזכה לגבות ממנה בע"כ של לוח, נתחייב גם אם לא ניחא ליה באותה שדה, או"ד רק לזכותו נתכוין, ולשון הגמ' דא"ל לא יהא לך פרעון אלא מזו משמע גם לחובתו, אבל בסברא צ"ע לחדש כן, [שו"ר בפ"ת סי' ע"ג ס"ק י"ז בשם המקור"ח ולפ"ד ל"ק, וכן הדין באפותיקי סתם], וטעמא דלא חשיב אסמכתא מפני שיכול למכור שדה אחרת ולשלם לו מעות, וגם לא נחלט מיד באותו יום, אלא כדין גביית חוב, ובכה"ג לא קרינן ב' דאי, אלא סדר תשלומין כך הוא.

יב. שם סבר ר"פ למימר כי אמרין אסמכתא לא קניא ה"מ בארעא כו' כל דאי לא קני, פ"י דר"פ סבר שאין חסרון גמירות דעת לקיים תנאו במקום שאין לו הפסד גמור, ואמנם לא ניחא ליה במכירתו מאיזה טעם שהוא, אבל אין בזה כדי לבטל תנאו, וא"ל רהבדר"י משמיה דרבה [ובראשונים הגירסא רבא] כל דאי לא קני, דכיון שמתנה הכי כשדעתו לקיים תנאו הרי לא גמר בדעתו להקנות, ולא מפני שבמקום הפסד לא גמר ומקנה, וזהו שסברו ר"ח והרי"ף דמהכא שמעינן דאע"פ שקפיד בארעא ולא מפסיד כ"כ, שהרי כבר בירר איזו קרקע ניחא ליה למכור, וכן באפותיקי, אפ"ה כל דאי לא קני.

אבל בתו' פירשו דמיירי שמפסיד בגבייתו מן היין, וכן מכירת קרקעות של אדם מיקרי פסידא, ולפ"ז בגובה ממנו בשויו כגון שהוא

דאם לא סמכין על דבריו הראשונים איך אפשר לקנות שדה מכח דשתי שיכרא, בשלמא אם דבריו מיתלא תליין שיהא שייך לקיימם אם ירצה, שייך לומר דסגי בהוכחה דשיכרא לקיים דבריו הראשונים, אבל לקבוע קנין מחודש על סמך סימנין דשיכרא, וכן סימנין דקפיד בארעא וזוי לפרש"י, קשה לחדש כן, וכ"נ ממאי דנקטו ר"ח והרי"ף דמימרי דר"פ ליתנהו משום דכל דאי לא קני, משמע דהני מימרי משום דאסמכתא קניא בכה"ג, מיהו במימרא דר"פ הדבר פשוט דמעיקרא לאו אסמכתא נינהו וכפי' תו' בקפיד בארעא וכפי' הרמב"ן באפותיקי, ועכ"פ חזינן בגמ' דנחתין לאשכוחי גונא דאסמכתא דמעיקרא קניא, ולא קנין מחודש דהשתא, (ועי' סק"ט בשם העיטור שאם אמר הלוח לשליש שיתן לו השטר יתן וש"מ דלא פקע השיעבוד).

ושוב שמעתי מאמו"ר שליט"א דאין לפרש כן, דודאי כיון שלא הי' דעתו מעיקרא לקיים האסמכתא, אין לנו לקיימה אף אם השתא ניחא ליה, דלא אמרינן שיש שום קיום לדברים שלא עלה על דעתו לקיימם, (ועי' נמו"י סנהדרין כ"ד ב' (הובאו דבריו בב"י [סכ"ז] ועמ"ש"כ בזה לקמן ס"ק י"ח), ושם הנדון אם אמרינן איגלאי מילתא דמעיקרא הוה דעתיה הכי, וזה ודאי לא אמרינן, וכל הנדון אם נימא שיש קיום לקנינו דמעיקרא, דהיינו שיהא במעות צד קנין אם ירצה לבסוף, [כעין שכתב בתו' הרא"ש ס"ו א' בשם הראב"ד דמה"ט מהני לאחר מתן מעות], אבל ודאי שאין הסוף מוכיח על תחלתו, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א שתמה ע"ד הנמו"י ולא הזכיר האפשרות שכתבנו, וכנראה מה"ט פשיטא ליה שהכל קנין חדש), ואמנם ודאי שאין להחליט קנין משתיית שיכרא לחוד, וע"כ דסמכין על תנאו דמעיקרא שאמר לו שתהא שלו, אבל אין הטעם משום דמעיקרא נמי נתן לו בצד קנין אם ירצה, אלא ששתיקתו עכשיו בשתיית השיכרא מוכיחה

שכונתו שיסמוך על אמירתו הקודמת לקנותה עכשיו.

ומשה"ק דמה ענין זה לאסמכתא קניא, מתפרש שפיר דכיון שאי לאו האסמכתא שא"ל מעיקרא, ודאי שלא היינו סומכים על שתיית שיכרא לחוד, נמצא כאילו דאסמכתא דמעיקרא נקנית כעת, ומאי דקשיא לן דהול"ל דאזיל וקני בחזקה כשראהו שותה שיכרא, דאל"כ אכתי מצי הדר ביה, ניחא עפמ"ש הראשונים ז"ל דלאחר מתן מעות קונה במעות ההלואה כיון דמושכנת בידו, וא"צ קנין מחודש, אם משום דמשכון ההלואה נקנה במעות ההלואה, או משום דכמוחזק בה דמי, ונמצא דבאמת קונה בהסכמתו בלבד.

ולפ"ז מבחינת הקנינים הר"ז כאילו האסמכתא קיימת וכמשנ"ת לעיל, ולכך סגי בשיכרא לחוד, ומ"מ אין הטעם מפני שיש קיום לאסמכתא כלל, אלא שדברי האסמכתא קיימים לסמוך שתיקתו עליהם, אבל הקנין הוא מחודש ובעינן הסכמת המלוה ג"כ לקנות.

ובזה מיושב מה שנתקשינו לעיל ס"ק י"א דאינו בדין שיצטרך המלוה לקבל זיבורית ורק חלק מן השדה בדמי החוב כשער של עכשיו, למאי דאמרינן דאפותיקי היא למיגבא מינה, דבאמת לפ"ז שכל הקנין מחודש, אם לא ניחא ליה למלוה לקבל השדה הזו, יכול לגבות מאחרות כדינו, וכן אם נשתדפה השדה, ומ"מ יש לו זכות שלא יסלקנו הלוח בשדה אחרת, ויתפרש כאן לשון הגמ' לא יהא לך פרעון אלא מזו, פ"י לא אוכל לפרעך באחרת אם תרצה את זו, אבל אם לא תרצה יהא לך פרעון גם באחרת, ואין זה ככל לשון אפותיקי דעלמא, שו"ר בפ"ת סי' ע"ג ס"ק י"ז דעת המקו"ח דאף בא"ל מעכשיו יכול המלוה לתבוע מעותיו, ואינו חייב לקבל המשכון, ועי"ש שהבגדי ישע חולק עליו, ולפ"ז אין הכרח מקושיות אלו לומר שהקנין מחודש, דאפי' אם אסמכתא

קניא אין המלוה מפסיד, וגם בכל אפותיקי יש זכות למלוה לגבות משאר נכסים, אם אינו אפותיקי מפורש, וגם במפורש יתכן שיכול להתנות שרק לזכותו הוא, וא"כ דכוותה יתפרש בשמעתין, וע"ע לקמן ס"ק י"ח בדברי הרמב"ן בתנאי דאם אעשה.

יג. ע"ג ב' אמר רב חמא האי מאן דיהיב זוזי לחבריה למיזבן ליה חמרא ופשע ולא זבין ליה משלם ליה כו' בירושלמי [הובא ברי"ף דף מ' א'] מבואר דמבטל כיסו של חברו בכה"ג דפשע ולא זבין ליה בכיסו לסחורה אין לו עליו אלא תרעומת, אבל בשדהו שהובירה תנן ק"ד א' דחייב לשלם, ופי' הראשונים ז"ל דזהו מה שאמרו שם דר"מ ה' דורש לשון הדיוט דאע"פ שלא כתב לו אם אוביר כו' כמאן דכתב ליה דמי, ולמ"ד דחייב אני לך מנה בשטר לא מהני לחיוביה, הרי ג"ז בכלל דורש לשון הדיוט שתהא הכתיבה מחייבת כתנאי ב"ד [וכ"מ בירושלמי כתובות פ"ה ה"א דלר"י ור"ל אין כתיבה מחייבת], וכמאן דכתב ליה דמי, ובשמעתין מיירי כגון שנתחייב לו אם לא אזבין אשלם, בקנין או בכתיבה, וקמ"ל ר"ח דמשלם כדקא אזיל אפרוותא דזול שפט, (דזהו כפירושא דאשלם במיטבא), דסתמא כך מתחייב.

ומדבריהם למדנו דע"י המעות לחוד אינו מתחייב, [ועי' בסוה"ד דאפשר דבאמירה סגי וכונתם רק דצריך להתנות], וכ"מ במתני' ק"ד א' שהרי קיבל הקרקע לאריסות, וכלשון התוספתא והירושלמי וכן גרסת הרי"ף והראשונים ז"ל ומשכזה בה הובירה, הרי דאע"פ שקיבל הקרקע לאריסות אינו מתחייב תמורתה לשלם ההפסד אא"כ כתב לו או דכיון שנהגו ככתב לו דמי, מיהו אפשר דהתם לא בעינן כתב אלא ה"ה אמר, וכדמשמע מההוא דאמר אשלם אלפא זוזי, ונתבאר לקמן ס"ק ט"ו.

שם רב אשי אמר אפי' יין סתם נמי לא מ"ט אסמכתא היא כו' לר"א מ"ש מהא דתנן אם אוביר כו' הראשונים ז"ל פי' בשם רה"ג דהכי פריך מ"ט לא תיקנו כאן לבטל האסמכתא כמו שתיקנו בההיא דאם אוביר, ולפ"ז צ"ל דלר"ח ולר"ז פשיטא להו שתיקנו גם כאן, ויש לעי' מנלן, הרי התם גם בלא כתב כמאן דכתב דמי, וממילא גם קיום האסמכתא בכלל התקנה, אבל הכא לא תיקנו כלום שהרי צריך שיכתוב או יקנו מידו, וממילא גם לא תיקנו בענין האסמכתא כלום.

ופשטות הגמ' כדסבר הרמב"ן מעיקרא, וכ"נ בבב"ב קס"ח א' דלא חזר לגמרי מסברתו בזה שכתב ופי' אסמכתא כל דאי גזים כו' ואי לא גזים קני אם ה' בידו כו' אלא שתשובת רבינו הגאון ז"ל חלוקה בדבר כו' וכ"נ דעת ר"ח ז"ל, וכ"ד תו' והרא"ש והריטב"א ולפ"ז כל שהתנה לתנאי הראוי ואין בו קנס או גוזמא, אין חסרון במה שהתנה דאי, דשפיר ראוי להתנות שאם יגרום הפסד לבעלים ישלם, ומה"ט גם ביין סתם לא הוי אסמכתא לר"ח ור"ז, ורב אשי חידש דכיון שאינו בידו לגמרי להשיג היין בזול כפי שהתנה עמו, ע"כ דמה שחייב עצמו במוחלט, זהו משום דסמכא דעתיה שלא יצטרך לשלם, ולכן הו"ל בכלל אסמכתא, משא"כ כשהכל בידו הרי הוא מחייב עצמו במוחלט מפני שבאמת רק מכה פשיעתו עלול לבא לידי חיוב, וא"ת הרי אם לא ירצו למכור לו יפטר משום דאנוס הוא, כדמסיק נדרים כ"ז ב' דאנוס פטור, וי"ל דבדרך כלל לא יפטר מדין אנוס, דאי טרח מיד ובכל מקום ובכל שעה ה' משיג לקנות, אלא שאין דרך לטרוח כ"כ וסומך בדעתו שימצא למחר או לאח"ז, וכהשגיג זמן לא מצא לקנות במחיר זה עד שהוקר, ובכה"ג אין לו פטור אנוס, אבל מ"מ נמנע ממנו מפני שלא ה' הדבר בידו, ולכן הו"ל בכלל אסמכתא.

ומשה ק' תו' מ"ש משחק בקוביא דאמרינן דכיון דלא תלי בדעת עצמו לא הוי אסמכתא, והכא אמרינן דמשום דלאו בידו הוא הוי אסמכתא, תירצו תו' והראשונים ז"ל דהכא הוי בידו ולא בידו, אבל בידו לגמרי או לאו בידו לגמרי גמר ומקנה, ונראה ביאור הדברים בדבר דלאו בידו כלל אין חיובו משום קנס וא"כ לא שייך לנדון דחמרא ומוביר שדהו, ועוד שגם אין לו על מה לסמוך כיון שתלוי בדעת אחרים, אבל בשמעתין החילוק פשוט כמשנ"ת דבמוביר שדהו שהכל בידו הרי לא קנס עצמו שלא מן הדין כלום, ולכן לא הוי אסמכתא דראוי לו לקנוס עצמו במה שחייב מן הדין, אבל מה שקנוס עצמו להפסיד בגרמת אחרים, זה אינו חייב מן הדין ודמי לגזים דהוי אסמכתא, ומ"מ חשיב תולה בדעת עצמו כיון שבדרך כלל פשיעתו גרמה לו, ואם הי' אנוס גמור באמת יפטר.

יד. **שם** משלם ליה כדקא אזיל אפרוותא כו' פרש"י שנותן לו יין בזול כדקא אזיל התם, ובפשוטו אינו נותן לו יין אלא מעות, (ועי' לשון הרא"ש סי' ס"ט א', ונראה כתב כן ע"פ פרש"י ועי"ש סי' ע' דאין כונתו יין דוקא אלא ההפרש שיוכל להשיג יין בזול), ואפשר לפרש דנותן לו מה שהפסיד משיעור שהי' שוה בשעה שקיבל ממנו ועד מה ששוה עתה, וה"ק משלם ליה מעות שיוכל לקנות אותה מדה של יין היום בזולשפט, ולפ"ז ניחא דפרוותא דזולשפט הוי מקום היקור, [כדמשמע בב"ב צ"ח א' וכמ"ש תו', ועריטב"א שפי' כן בשמעתין והקשה מב"ב איפכא, וצ"ע], וזהו מה שהפסידו שלא יוכל למכור יינו שם ביוקר, וזהו כשיעורא ששנינו שמין אותה כמה היא ראוי' לעשות, ולהכי לא אמרו בגמ' ואייקר, לפי שחיובו לפי מה שמתיקר השער בדרך הרגיל, ולא משום מאורע, ועיקר החידוש הוא לקבוע השיעור לפי פרוותא דזולשפט ולא לפי

המקום הפחות שבשווקים, דסתמא דעתו להתחייב בשיעור זה.

ומדאמר רב אשי דהו"ל אסמכתא יש ללמוד שאינו חייב מן הדין רק מפני שקיבל עליו, דאם הוא חייב מפני שהזיקו, מה שייך למיקרייה אסמכתא, וגם עיקר לשון אסמכתא שייך במי שהסמין את חברו על דבריו, וע"כ דהכא מיירי כשהתנה עמו בפירוש שישלם לו הפסדו, וכמבואר בירושלמי דמשום מבטל כיסו של חברו פטור.

וי"ש לעי' א"כ מ"ט דר"ז מנהרדעא דאמר דבין זה פטור מי יימר דמזבני ליה, הרי התנה עמו שאם בפשיעתו לא יקנה עבורו ישלם פסידתו, וודאי שאם לא מכרו לו פטור, אבל כשיודע שהיו מוכרין לו, והוא לא טרח לקנות הרי על ד"ז נתחייב לו, ובשלמא אם הי' הנדון בסתמא שייך לומר שלא הי' דעתו להתחייב, אבל כשמתחייב על אופן זה בהדיא מאי מהני מי יימר, ואפשר לומר דהשתא אמרינן שאין הפסדו בטוח, דשמא בלא"ה לא הו' מזבני ליה, ומספיקא לא מפקינן מיניה, ועמ"ש אאמור"ר שליט"א עוד בזה.

וי"ש להסתפק הנותן מעות לחבירו לעיסקא שיקח בזול וימכור ביוקר, אם זה חשיב ברי היזיקא, או שגם בזה אמרינן מי יימר דזבני מיניה, ומי יימר ששיג בזול להרויח, ונראין הדברים שרק במוכר מסוים אמרינן מי יימר דמזבין ליה, אבל בקונים דעלמא שהם מרובים, ואי לא זבין האי זבין חבירו, חשיב ברי היזיקא, ובכל דבר שקונה הרבה בב"א ומוכר על יד יד הרי הוא מרויח, ולכן דינו כיון סתם, וכ"מ בירושלמי דמדמינן ליה לשדה, מיהו בירושלמי הי' מקום לדון דהא דמספק"ל בספינה וחמור היינו אם ברי היזיקא כשדה כיון שיש כאן החפץ שמרויחים בו, או דכיון שתלוי בדעת הלקוחות הו"ל כמעות, אבל אם מפרשינן טעמא דשדה מפני שנהגו לכתוב והו"ל כאילו כתב, א"כ מבואר דבעיקר

מענין פסיקה על הפירות, ואמנם מדקאמר למיזבן ליה חמרא ולא קאמר דהייב ליה זוזי אחמרא ש"מ שההתחייבות היתה לקנות עבורו, ולא שהוא מתחייב להביא לו יין, אבל עיקרו חיוב לקנות עבורו היין ולא כעיסקא לקנות ולמכור, מיהו אם משלם כמו שמוכרין בזולשפט היינו ביוקר, ע"כ דכונת בעה"ב היתה ע"מ למכור ולהרויח, אבל אם מביא לו יין בזול או מעות כשיעור דמי יין בזול, מתפרש שפיר שנתכוין לקנות היין לצרכו, והשתא הוי מענין פוסק עמו כשער הזול דמתני', ולא מיירי בריוח המכירה דעיסקא.

טו. **כתבו** הראשונים ז"ל דמיירי כשהתנה בפירוש שאם לא אקנה היין אשלם לך ההפסד, וק"ק שלא הוזכר ד"ז בגמ', מיהו ע"כ מבואר מדקרי לה אסמכתא שהסמיכו בדבריו, ועריטב"א בשם ר"י בזה, [ובריטב"א בשם מורו כתב דגם בסתמא מתחייב, כיון שהלה הוציא מעותיו על פיו הרי הוא משתעבד כדין ערב, בההיא הנאה דמהימן ליה, ולא נתפרש בדבריו ז"ל יישוב על הקושיא ממבטל כיסו של חבירו, ואין לומר דהתם כשלא נתן לו מדעתו, דהא הירושלמי יליף לה מנותן מעות לחבירו למחצית שכו, ועו"ק ממתני' דמוביר שדה דקתני טעמא משום שכך כותב לו, ולא קתני מפני שמסר לו שדהו והפסיד על ידו, ואולי מפרש התם דעל אשלם במיטבא קאי ולא על עיקר החיוב, ול"מ כן, ועו"ק דאם חייב מן הדין מה ענין אסמכתא לכאן, הרי חייב לשלם מפני שהזיקו, וצ"ע ולע"כ שו"ר בספר מרן זללה"ה ב"ק סכ"ג ס"ק כ"ב], וסתמות דבריהם משמע דבהתנה לחוד מתחייב, והקשה אאמור"ר שליט"א אמאי מתחייב בדברים לחוד, ובשלמא במקבל שדה ומובירה שפיר מתחייב תמורת השדה שקיבל באריסות, והר"ז תשלום דמי שכירות הקרקע, וכ"כ הרמ"ה ב"ב ג' א' אות כ"ו דכמאן דאגרה מיניה באלפא זוזי דמי, אבל בשלחו ליקח יין צ"ע איך חל

הדברים מעות כשדה, והנה כתבנו הדברים אליבא דר"ז מנהדרעא, אבל מסתברא דגם לרב אשי חשיב כבידו, מיהו לפי' רה"ג שהקשו בגמ' מ"ט לא תיקנו במעות כבשדה משמע שלא תיקנו במעות כלל, ולפ"ז אפי' התנה אכתי אסמכתא היא, ועמש"כ ס"ק י"ג.

פשמות הדברים נראה שאין לו רשות להשתמש במעות אלא לקנות יין, וכשפשע ולא קנה מחזיר לו אותן המעות, [וכן ביארנו במקו"א בסוגיא ע"ד א' דמעות לעיסקא אין לו רשות להוציאם ע"מ לשלם, וגריעי מדמי מפקיד אצל שולחני עי"ש], ולפ"ז אין שייך לומר שנתחייב ע"י המעות שקיבל, שהרי לא זכה בהם כלום, וגם היין שיקח יהי' של הנותן, ובשטמ"ק בשם הראב"ד כתב שנתן לו המעות לעיסקא למחצית שכו, וגם בזה הפלגא פקדון נשאר פקדון, ומלשון יין זה משמע שקונוהו לצורך בעל המעות ולא לעיסקא, דסתמא אין לו קפידא ביין זה לעיסקא, אלא דאיכא למימר שידע הנותן שירויח ביין זה יותר, ומ"מ נראה דעיקר חיובו הוא מפני שביטל כיסו של חבירו, כמו שביטל המקבל את שדהו, ואמנם מיירי בהתנה עמו כמו דהתם מהני מפני שכך כותבין, אבל לא מיירי שחיובו משום קנין סודר, דבזה אף בלא מסר לו מעות יכול להתחייב, ואע"פ שלא גרם לו הפסד דמבטל כיסו, והכא משום ביטול כיסו דוקא אתינן עלה, [ומה שהסכים להתחייב י"ל שהבטיח לו שכר ע"ז, או פלגא ברווחא וכולו פקדון, או שעשה לו טובה, או שמרויח שעי"ז קונה הרבה ונותנין לו בזול, אבל כיון שלא הוזכר בגמ' נוסח ההתחייבות, ע"כ דההתחייבות היא משום ביטול כיסו, דהיינו להשלים הפסד זה, ולא לשלם התחייבות מחודשת], ואף כשרוצה לקנות היין לעצמו מיקרי ביטול כיסו, שהי' קונה בו בשעת הזול היין שלצרכו.

ומהא דמייתנין לה בשמעתין ולא גבי מוביר שדהו ולא גבי עיסקא, ממשמע שהוא

היינו משום שלא השתמש בשכירות הקרקע והמעות, והרי הוא כאדם אחר שביטל שדהו וכיסו, אבל כשהוא מתחייב אין זו התחייבות נוספת, אלא כך היו תנאי השכירות שהוא זוכה בשדה ובמעות במוחלט בין אם ישתמש בהם בין אם לא ישתמש בהם, ולכן משלם אף כשלא נשתמש בהם, מיהו מהא דחשיב אסמכתא משמע שזוהי התחייבות נוספת, ואמנם תמורת העיסקא הוא מתחייב גם בתנאי זה, כמו בהלווה על שדהו, אבל אין זו עיסקא אחת בין יעבוד בין לא יעבוד, אלא קנס שמחייב עצמו תמורת העיסקא.

מיהו בכלל דברי רב חמא גם כשקנו מידו על חיוב זה, להסוברים דקנו מידו לא מהני לבטל דין אסמכתא מזה, ולכן סתם הדברים דמיירי בין בשיש לו זכות בממעות או ביין שיקנה, ומתחייב באמירה לחוד תמורת המעות, ובין בשאין לו זכות, ונתחייב ע"י קנין סודר שאם לא יקנה ישלם, ועי' מרדכי סו"פ הפועלים שכתב דמתחייב בההיא הנאה דמהימן ל"י ומסר המעות לידו, וזה כעין סברת הריטב"א בשם מורו.

נמצינו למידין דהנותן לחבירו יין במקום הזול להוליכו למקום היוקר למחצית שכר ואחריות על המוכר יכול להתחייב באמירה בעלמא שאם לא יוליכנו ועי"ז יפסיד המוכר ישלם לו הפסדו, דכיון שזכה ביין זכות קבלן ואריס להרויח בו מתחייב תמורת זה כפי תנאו באופן דלא גזים, כמו בשדה, וה"ה במעות אע"פ שאין הרויח מתוכם כיוקרא דיין, דאף יוקרא דיין לא דמי לשדה שהפירות מתוכה, ומ"מ כל שזכה להשתכר בשל חבירו, משלם כפי תנאו, (ואין ללמוד מכאן לשאר גרמות אלא כשזה חלק מהשכירות, ועי' מרדכי ב"ק פ' הגוזל סי' קט"ו שכתב ללמוד מכאן להוסיף במחיר השכירות מפני שנגרם לו הפסד, וזה ודאי שפיר דמי, דאין זה ענין לאסמכתא שאינו בתנאי דאי, אלא יודע בודאי שמפסידו, ומוסיף בדמי השכירות, ולע"כ שם),

החיוב, ולכאורה אם נפרש שקיבל המעות למחצית שכר א"כ הר"ז כמקבל שדה מחבירו, [וכ"נ ברמב"ן ק"ד א' דהיינו ממש דומיא דמקבל שדה אלא דשם כיון שכותבין כהתנה דמי], וכגון שהמעות אינן הלוואה ונימא דלא מיירי במחצה מלוה מחצה פקדון אלא שנותן לו חלק ברווחים תמורת התעסקותו, ה"נ י"ל שתשלום זה הוא דמי שכירות המעות, שהרי הם באחריות הנותן והו"ל שכירות, ואין זה שיעבוד גברא תמורת מעות, אלא שמתחייב לשלם דמי שכירות המעות ביין זול או בדמים כפי ערך ההפסד, ואע"פ שלא נשתמש במעות ה"נ לא נשתמש בקרקע, אבל זה שיש לו זכות להשתמש חשיב שכירות גמורה וצריך לשלם תמורתה כפי מה שפסקו, ואמנם אין הרויח צומח כבקרקע מ"מ היוקרא שביין כפירות של המעות דמי, כמו שמתחייבים לולי איסור ריבית וכמו שגוי חייב בריבית וישראל חייב לגוי, וה"נ דמי העיסקא שבאחריות הנותן מותרים משום ריבית.

מידו יש לשאול הרי אם נתן לו מעות ע"מ שישלם לו ביין הו"ל רק בדין מי שפרע דמעות אינן מחייבות כמ"ש אאמו"ר שליט"א ב"מ מדברי הראשונים ז"ל, ואיך יתחייב חיוב גמור תמורת שכירות המעות, ואפשר לומר דהשוכר מעות להתראות בהן שפיר מתחייב כמו שוכר כלים להתראות בהן, דלא אמרו שמעות אינן קונות אלא כשנוטלם להוצאה, דכיון שכשנמחזיר לו מעות אחרות לא הפסידו כלום, הר"ז בדין מעות שאינן מחייבות, דלא הפסידו חפץ מסוים שיתחייב תמורתו, אבל שכירות מעות שהתשלום הוא על ההנאה של השימוש, בזה אין חילוק בין הנאת שימוש של מטלטלין לשימוש של מעות.

ולפ"ז המקבל שדה והובירה, מעות ולא לקח בהם, אם לא התנה הרי הוא פטור מן הדין [מיהו בשדה שנהגו לכתוב כהתנה דמי], ואם התנה ע"מ שישלם הרי הוא מתחייב כ"ז תמורת העיסקא, והא דאינו מתחייב בלא התנה

מזיעא ג"כ קנס את עצמו להוסיף על מה שראויה לעשות, דבפשוטו ידע שחייב לשלם כמה שראויה לעשות, ואעפ"כ לא סמכה דעתו של בעל השדה, מאיזה טעם שהוא, ואפשר שרצה מפירות שדהו דוקא עי' ק"ה א', (ושמא הטעם מפני שידע שאין לו לשלם ורצה שיהיו פירות מזומנין בשדהו, או דלא מנסיב שם רע לארעיה עי' ק"ה א' מיהו לא מצינו שאסור להוביר מטעם זה), וכיון שכן י"ל דלא מהני מה שיתן לו מהשני שליש שזרע, דפעמים שאלו מצליחים יותר מאלו ולכן רוצה שזרע כולה, ועוד דניחא ליה למישקל רק כשיש פירות בריוח, וא"כ לא מהני מה שיתן לבעה"ב חלקו, דהא מעיקרא ג"כ ידע שלא יפסיד חלקו, ואעפ"כ קנס את עצמו, ועדיין צ"ע, כתבנו הדברים כלפי מ"ש אאמו"ר שליט"א דשמא אה"נ אם ירצה ליתן לו חכורו ממה שזרע יפטר מלשלם, ובפשוטו דוחק לאוקומה בכה"ג דלמה ירצה להפסיד כ"כ, ולא משמע דאוביר תילתא מחלקו של בעה"ב, ונימא שאם הוביר רק חלקו אינו משלם כלום, דהו"ל לגמ' לפרושי דמיירי בהכי, ובדוחק אולי יש לפרש דאם אוביר ולא אעביר אפלאג דבעה"ב קאי, וע"ז אמרו אוביר תילתא, ולפי צד זה כל שזרע כפי חלקו של בעה"ב פטור, וצ"ע.

שם ולרבא מ"ש מהא דתנן אם אוביר כו' לפי' רה"ג דהא דאם אוביר תקנתא דרבנן היא שלא יפטר משום אסמכתא, קשה מה שייך לשאול למה לא תיקנו שישלם נמי אלפא זוזי, (ואם היינו אומרים שלרבא אינו משלם כלום, ודלא כהרי"ף, הוה ניחא קצת), ואמנם זה בכלל תירוץ הגמ', אבל קושיא מעיקרא ליתא, אבל אם התם חייב מן הדין מפני תנאו שפיר שייך לשאול דישלם אלפא זוזי כפי תנאו.

כתב הרמב"ן בדעת הרי"ף דכיון דאתני בהדיא אשלם אלפא זוזי, בטל מכאן תנאי דכך כותב לו לומר דהוי כאילו כתב,

מיהו כ"ז למ"ד אסמכתא קניא, אבל למאי דקי"ל כרב אשי דאסמכתא היא כיון דלאו בידו הוא, אם התנה עמו לקנות דבר מסוים לא נתחייב בכך, כיון דלאו בידו הוא שימכרו לו, אבל אם מסרו לו יין שתלוי בדעת הלוקחים, או מעות שיכול לקנות כל דבר י"ל דחשיב כבידו, כיון שאינו תלוי בדעת מוכרים ולוקחים מסוימים, מיהו לדעת רה"ג בכל ענין לא קנה דהויא אסמכתא ובלא תקנת חכמים לא קנה, אבל לדעת תו' דהא דלא חשיב בידו היינו משום דשער דזולשפט לא משיך כולי האי בזול, י"ל דבדבר שאינו מסוים כיון י"ל דחשיב כבידו, דלעולם יש מין שאפשר להשתכר בו.

טז. קי"ד ב' ההוא גברא דקבל ארעא מחבריה אמר אי מוברנא לה יהיבנא לך אלפא זוזי, משמע דבאמירה בעלמא מתחייב, דהו"ל כמוסיף בשכירות הקרקע, וכמשנ"ת לעיל דכשהתנה שישלם הרי הוא חייב מן הדין, ושכך כותב לו מהני שלא יצטרך לומר תנאי זה, ואפי' לא כתב כמאן דכתב דמי.

שם אוביר תילתא אמרי נהרדעי דינא הוא דיהיב לה תלת מאה כו' פשטות הדברים דלא דנו משום אסמכתא, דהוה פשיטא להו דכיון שחייב לשלם כשאוביר דמי שכירות הקרקע כלפי מה שראויה לעשות, ה"ה דמשלם כפי מה שהתנה, אבל הי' מקום לומר דלא הי' קונס עצמו כ"כ כשעבד ברוב השדה ורק שליש נשאר בור, ובאמת צריך טעם מנין פשיטא להו לנהרדעי ד"ז, ואפשר דכיון שלא פירש חילוקים, והדעת נותנת שמגיע לו קנס מסוים על הוברת שליש, ע"כ לחלק לפי ערך, ועדיין יש להסתפק אם גם באוביר עשירית משלם מנה, או"ד לא קפדי אינשי כ"כ, אע"פ שבודאי משלם במיטבא על עשירית זו.

ונראין הדברים שאפי' ירצה ליתן לבעל השדה חלקו משני השלישים שזרע, לא יפטר מהדמים שקנס את עצמו, דהא

ואע"פ שתנאי זה אסמכתא הוא, מ"מ מנכינן ליה ממאי דלא גזים, ולא אמרינן דכיון שבטל תנאו, בטל לגמרי, והרא"ש כתב דמה שהוסיף להתנות באלפא זווי, אינו גורם שיבטל ממנו תנאי דשכך כותב לו, ולכאורה לדעת רה"ג שהוא תנאי ב"ד, ודאי ראוי לומר שהתנאי קיים, דהא ידעי ב"ד דאסמכתא לא קניא, ואף אם מן הדין לאו אסמכתא הוא בדלא גזים וכמש"כ, מ"מ הדין נותן דכיון דאסמכתא לאו מילתא היא נשאר קיים הא דאם אוביר ולא אעביר אשלם במיטבא, אבל אם צריך להתנות אם אוביר, הדבר קשה לומר דכשהתנה באלפא זווי נימא אנן דאכתי בכלל דבריו שישלם במיטבא כפי שראויה לעשות.

ולכאורה יש להוכיח דלא כהר"ף מזההא דרבא ע"ג ב' דטעמא דפטור ביין סתם משום דלאו בידו וגזים בזה, ואכתי ישלם הפסד מעותיו, וי"ל דכוליה גוזמא הוא, שהרי אין לו רשות אלא ביין, וזה לאו בידו הוא.

יש להסתפק אם לא אוביר וזרע כדינו אבל באמצע גידולו נמנע מלהשקות אם גם זה בכלל שכך כותב לו, או"ד לא כתב לו אלא כשמפסיד רק לבעה"ב, אבל במאורע שגורם הפסד גם לעצמו לא חששו, וכ"ז שלא התנה לא מחייבין ליה, וברמב"ן בשמעתין משמע דשתלא דאפסיד מפני שלא טיפל כראוי פטור אם לא התנה, וש"מ שאין זה בכלל אם אוביר ולא אעביר, כיון שגורם גם הפסד לעצמו, מיהו להר"ף משמע דס"ל דצריך להתנות גם אם אוביר, והרמב"ן כ"כ לדעת הר"ף, ובזה יתיישבו דברי התו' בפסידא דשתלא.

יז. **פנהדרין** כ"ד ב' משחק בקוביא מאי קעביד ארמב"ח משום דהוה אסמכתא ואסמכתא לא קניא, ר"ש אמר כל כה"ג לאו אסמכתא היא כו' פרש"י דכל שבידו חשיב אסמכתא כיון שסומך שלא יבא לידי כך, אבל בקוביא שאין לו על מה לסמוך דהא לא ידע אי נצח אי לא נצח ש"מ

דמספיקא גמר ואקני, ויש לעי' ורמב"ח מאי קסבר, ומבואר מדברי התו' וכן ברמב"ן ב"ב קס"ח א' ובהלכות נדרים דרמב"ח סבר דגם בקוביא איכא קים לי בנפשאי דידענא טפי דכך מתפרשת הצריכותא כדלקמן כ"ה ב', ויכ"כ הרמ"ה דהצריכותא כרמב"ח ולרב ששת י"ל דקמ"ל שלא נטעה כרמב"ח, ועמש"כ לזה לקמן ס"ק י"ח], ואע"פ שיודע שאין ד"ז בידו כ"כ דאף בדידע טפי אין הצלחתו בטוחה כשאר בידו דאם אוביר ולא אעביר או פורע חובו, מ"מ כיון שסומך על ידיעתו שברוב פעמים הוא ירויח הויא כאסמכתא, [נטעמא דאין זה גזל הוא מפני שסו"ס נותן מרצונו, אלא שאין זה בלב שלם אלא משום דלא ניחא ליה דלקרייה רמאי וכיו"ב], ומודה רמב"ח דלר"י לאו אסמכתא היא וכטעמיה דר"ש, אלא דס"ל דטעמייהו דרבנן משום אסמכתא, ולפ"ז לר' יוסי דאסמכתא קניא ע"כ טעמא דמשחק בקוביא פסול הוא כו' יהודה שאין עסוקין ביישובו של עולם, (דאין נראה לחדש סברא הפוכה ולומר דבקוביא אין עליו חיוב כמו במלוה שחייב להחזיר לו או שמפסיד שדהו בהוברה, דכיון שחבירו מתחייב כנגדו הו"ל חיובו טפי, וכדברי ר"ת).

ויש לעי' כיון דמודה רב ששת דר' טרפון סבר דלא גמר ומקנה א"כ מאי קאמר כה"ג לאו אסמכתא היא, הרי אין כאן מחלוקת בסברא כלל, שהרי רמב"ח מודה דלר"י לאו אסמכתא היא, ור"ש מודה דלר"ט לא גמר ומקנה, וא"כ אין כאן אלא מחלוקת אם אימתי לחלוק או לפרש, ואמנם אם אימתי לפרש הלכה כר"י, ואם אימתי לחלוק הלכה כרבנן, אבל לשון הגמ' משמע דפליגי בסברא אם אסמכתא היא.

שוב נראה דר"ט נמי מודה דטעמא דקים לי בנפשאי דידענא טפי, לא מהני להסמך דעתו דודאי ירויח, אלא דס"ל דגם כשהוא מסופק שמא ירויח ג"כ לא גמר ומקנה, דלהחליט דבר בעינן גמירות דעת גמורה יותר,

ומבואר ברש"י כ"ה א' וכן ברמב"ן בהלכות נדרים ובב"ב קס"ח א' דטעמיה דר"ט ג"כ משום אסמכתא הוא, אלא דס"ל דגם כה"ג אסמכתא היא, ולפ"ז מסתברא דהיינו דוקא דומיא דנזיר שאומר כן מפני שסומך בדעתו שהאמת אתו, ובזה אמרינן דחסר בגמירות דעת אע"פ שיודע שאין דבריו מוכרעין, אבל בתולה בדבר שאין לו דעת עצמו, י"ל דחשיבא הפלאה כיון שחייב להחליט בדעתו לשלם, ולא חשיב חסרון גמירות אלא כשעיקר נדרו מפני שסבור שלא יחול הנדר, כענין אסמכתא בעלמא, ולפ"ז ניחא דהאומר הריני נזיר אם ירדו גשמים למחר או אם ירדו אתמול הריני נזיר, באופן שאין דעתו משתתפת בזה, ולא כההיא דנזיר, דהתם סומך על דעתו שאינו נזיר וכאן גם משכח"ל דסומך שלא ירדו גשמים, וכוונתנו באופן שאין לו הסתברות לזה, [וכענין שמצינו בהילני המלכה שאמרה אם יבא בני מן המלחמה אהא נזירה שבע שנים נזיר י"ט ב' ולא פליג ר"ט אדב"ש וב"ה, מיהו י"ל דנדר תמורת ההצלה אינו ענין לאסמכתא כלל, כדאשכחן ביעקב וביפתח ועוד, דכיון שלצד זה כמחויב בדבר הוא, הרי לא קנס עצמו בכלום דנימא שלא גמר בדעתו להתחייב], דכיון דטעמיה דר"ט משום אסמכתא הוא, אין לחדש טפי מגונא דאסמכתא שסומך על דעתו במדה מסוימת.

לענין הלכה בדין משחק בקוביא, הרי אמרו בהדיא כ"ו ב' הלכה כר"י, ואף רמב"ח מודה דלר"י לאו אסמכתא היא, וסוגיא דשמעתין נמי כרב ששת, והא דאמרו שבת קמ"ט ב' דאסור מנה גדולה כנגד מנה קטנה משום קוביא כתבו תו' שם דאתיא כר"ט, אבל הרי"ף והרא"ש פסקו כמתני', (מיהו מה שקבעו כן במתני' ולא פי' כבגמ' צ"ע, וכבר רמז לזה הר"ן, והטור למד מזה לאיסור אפי' עם בניו, ויתכן שהרי"ף מספק"ל אם הלכה כמתני' לכן שינה סדר הגמ' וכתבה במתני'), וע"כ כמ"ש הריטב"א שם דלכו"ע אסור

לשחק בקוביא, אלא שאינו נפסל לעדות עי"ז, דנהי דלאו גזל הוא, אבל אומנות גזלנין הוא, ולכן אין לשחק בהן כלל, [וכ"כ בפסקי הרי"ד והרי"א ז' שבת שם, ובסמ"ג כתב בשם ר"ת דלא קי"ל כמתני', וכ"כ בהשלמה שבת שם], וכן יש ללמוד מהא דפסלינן להו מפני שאין עסוקין ביישובו של עולם, שאין הכונה מפני שיושבין בטלין אלא מפני שעוסקין בדברים שאינם ראויין והם חורבנו של עולם, ובזה יש ליישב צריכותא דלקמן כ"ה א' אף לר"ש, דכיון דגמר ומקנה לא חשיב חורבנו של עולם, וכן משמע בעדיות פ' מ' שיש חידוש במפריחי יונים דפסולין לעדות, ולפ"ז אפשר שהמשחקין רק עם העכו"ם כשרין אע"פ שאין להם אומנות אלא זו, כמו מלוי בריבית לעכו"ם שהם כשרין, מיהו מלוה בריבית לא חשיב חורבנו של עולם כיון שגם הלוח מרויח במעות, ועבהגר"א סו"ס ר"ג שדייק מצריכותא דגמ' כ"ה ב' שאף עם העכו"ם אסור, ועמש"כ אאמור"ר שליט"א בכ"ז בסק"ד ולע"כ, ועכ"פ יש לנקוט דקוביא אסור אפי' יש לו אומנות חוץ מזו, והרמ"א בסי' ש"ע ס"ג כתב שפשט המנהג לשחק בקוביא ואין פסול אלא מי שאין לו אומנות אלא הוא, וזה דלא כמו שסתם באו"ח סי' שכ"ב ס"ה דאסור לחלק מנה גדולה כנגד מנה קטנה בפייס, ובשעה"צ אות כ' כתב דלהרמב"ם הוי אבק גזל ואפי' לדעת הטור חו"מ סי' ש"ע אין נכון מצד אחר, והיינו שאינו יישובו של עולם, אבל לא נמצא כן בטור חו"מ דהא מיירי רק באותן הפסולין והיינו כשאין להם אומנות אלא זו, אבל מדברי הטור באו"ח מוכח שאין להתיר קוביא כלל.

יח. **כתב** הרמב"ן שם ושם דלא מצינו אסמכתא בגמ' בגיטין וקדושין, (ועי' להלן דר"ה גאון חולק עי"ז), אלא ר"ט בנזירות דדריש כי יפליא, ולשון הרמב"ן דלא מצינו אלא בדיני ממונות ומשמע דמחלק בין איסורין לממונות, ועי' להלן בזה, ובחידושים

שנעשה מכח חיוב אחר בזה אמרינן שלא עשאו אלא להסמיך את חבריו כדי לקיים המעשה הראשון, ועי' להלן דבב"י הביא בשם תלמידי הרשב"א שפירשו דגיטין וקדושין מקפיד עליהו איניש ולא אמר בהו אסמכתא.

ולפמשי"כ י"ל דטעמא דמתנה ש"ח להיות כשואל הוא משום שאין סיבה המחייבתו להיות ש"ח, ונראה דלא דמי דהתם השמירה דבר אחד ותנאי החיוב דבר אחר, דאף אם לא נתחייב לשלם מ"מ הרי שמר לו על החפץ, אבל בגיטין וקדושין אם התנאי אסמכתא א"כ אין מעשה הקדושין והגיטין אלא חוכא, דמעיקרא ידעינן שאף אם יתקיים התנאי לא יחולו מידי.

והרמב"ן כתב דאונסין לאו בידו נינהו, ולכן לא שייך לומר דסמך שלא יתחייב לשלם, וא"ת ש"ח שמתנה להיות כש"ש מאי איכא למימר, וי"ל דהתם בידו לשמור כש"ש, מיהו קשה דאכתי גזים כיון שאינו מחויב לשמור כש"ש, וביותר קשה להרמב"ן דש"ש שנאנס ולא שמר חייב, א"כ קנס עצמו ביותר מחיובו, וי"ל דבין לטעמא דקנו מידו בין לטעמא דבההיא הנאה דמהימן ליה הר"ז כקיבל שכר, ונעשה חיובו מדין ש"ש דאורייתא, ובהכי חייביה רחמנא תמורת השכר, כמו שמתחייב בפרוטה דרב יוסף בשומר אבידה, ולא קשיא ליה להרמב"ן אלא במתחייב כשואל שאין שכר מחייבו כשואל.

הפזר והרמ"א סי' ר"ז סי"ג כתבו דהיכא שקיום התנאי אינו תלוי ביד המוכר רק ביד הלוקח הוי אסמכתא, ותמהו בזה הב"י והגר"א, ויותר מיושב אם יש ט"ס בטור וצ"ל לא הוי אסמכתא.

ובענין ראיתי בב"י סי' ר"ז [סי"ז] הביא דברי תלמידי הרשב"א שפי' בשם רבינו דטעמא דמהני אסמכתא בגיטין וקדושין משום דליתנהו אלא מדעתא דנפשיה ומי הכריחו להסמיך את האשה על דבריו, וע"כ דבגמירות

ע"ש הריטב"א נדרים שם כתב שני טעמים בדבר, א' [בשם הרא"ה בשם הרמב"ן ובשם רנב"י וכן הובא בר"ן ב"ק קס"ח א' בשמו והובאו דבריו בב"י], דכיון שאין מי שמכריחו להתנות לא אמרינן דלאסמכתא אמר כן, שמי מכריחו לקדש או לגרש, ב' [בשם הר"ר שלמה נר"ו ונראה היינו הרשב"א ב"ב קס"ח א'] דאסמכתא שייך רק בקונס את עצמו משא"כ בגיטין וקדושין דאין הכרע אם כשהקדושין או הגירושין יחולו הוי פסידא ידידה או ריוח והצלה, [ברשב"א ב"ב שם ביאר דכנראה גמר בדעתו כדי שלא תתעגן או שלא תהי' עמו בקטטה, אבל כתב הטעם מפני שאינו מוכרח לגרש, וזה בצירוף טעם הראשון], ולכן אין להכריע מכח אסמכתא דלא גמר ומקני, ולפ"ז י"ל דמה"ט נזירות גריעא ופליג בה ר"ט, דחיוב נזירות חשיב קנס, ואפשר עוד דכל שעושה מעשה מחודש בתנאי דדאי, לא מבטלינן ליה משום אסמכתא, דחשבינן ליה כמחויב בדבר ולא כגזים, דלא מצינו אלא בחיוב בדבר אחר ותנאי דאסמכתא בדבר נוסף, כגון שחייב בהלוואה וקונס עצמו בתשלום נוסף אם לא ישלם, או שחייב על שדה שקיבל באריסות וקונס עצמו אם יוביר, אבל כשכל מעשה הקידושין הוא בתנאי זה לא אמרינן שהמציא מעשה מחודש בגלל שחשב שלא יבא לידי כך, וד"ז מתפרש שפיר בין בפ"י קמא שברייטב"א הנ"ל בין בפ"י בתרא, דלפ"י קמא י"ל דהיינו ממש האי טעמא כיון שאין מעשה קודם שמביאו לידי מעשה זה, ואין הענין בגיטין וקדושין דוקא, אלא ה"ה בכל מקח וכיו"ב, משא"כ בהלוואה על שדהו או במקבל שדה, וכן לפ"י בתרא י"ל דכל כה"ג חשבינן שהעשייה מחייבתו וברדין מפסיד, ולא קנס עצמו במידי, ועוד דכיון שמחדש מעשה מתחלתו לא אמרינן דלא עלה על דעתו שיהא שום תועלת במעשה זה, דאין אדם מחדש מעשה לבטלה, וע"כ שיש צד קיום למעשה בתנאי זה, אבל מעשה

דסתמא דמילתא בכה"ג הרי התנאי גורם שיהא מחויב במכירה מן הדין ולא גזים מידי, וזה דמי לתנאי ב"ג וב"ר, [מיהו י"ל דהתם מעכשיו הי' שנתן להם הארץ תחלה, ובמעכשיו לאו אסמכתא הוא כדאמר ב"מ ס"ו ב', מיהו לאו מעכשיו גמור הוא לדעת הפוסקים דבמעכשיו א"צ תנאי כפול, ומ"מ מהני שלא יהא אסמכתא, ועוד דכל ישראל נחא להו שיקבלו חלק בעבר הירדן ולא ימעטו חלקם בארץ כנען, וכ"כ הרשב"א דמה"ט לאו אסמכתא היא מפני שכולם רוצים בקיום התנאי ואין כאן קנס, ולע"כ, אבל מדברי הרמב"ן נראה דהנדון משום דהו"ל איסורין ולא ממונות, שהרי הקשה מנזירות, וכן הוא לשון הרמב"ן בהדיא שלא הוזכרה אסמכתא אלא בדיני ממונות, וזה קרוב לסברת תלמידי הרשב"א, אלא דס"ל שבכל איסורין לא אמר דבריו באסמכתא, וכל שאומר כן לעצמו הדבר פשוט דאין כאן אסמכתא, שהרי יודע בעצמו רצונו וכוונתו ולמאן מסמין בדיבורו, אבל גיטין וקדושין שיש כאן בין אדם לחבירו, וכן במתערב עם חבירו שזה פלוני, בזה דין הרמב"ן אם אדם עושה אסמכתא באיסורין, - הב"י הביא מבעל העיטור בשם רה"ג דיש דין אסמכתא גם בגיטין, וכנראה נתכוין הרמב"ן לרמוז גם לזה שהוא דלא כדברי ר"ה גאון, ובד"מ אות ט' כתב דאין רא"י מתשובת הרי"ף כהרמב"ם.

הרמב"ן בב"ב כתב ויש להסתפק בתנאי שהוא בלא אעשה ועשה אם יש בו משום אסמכתא כו' אלא שלא מצאתי לראשונים שחלקו בדבר, אבל בהלכות נדרים כתב דמסתברא דלאו אסמכתא הוא, וכ"כ הריטב"א והר"ן והנמו"י, ונראה ביאור הדברים שאין אדם חושש לגמור בדעתו באסמכתא דאם אעשה, כיון שבידו שלא לעשות, ולא משום דאמרינן דגמירות דעתו בזמן העשייה היא הקובעת הקנין, אלא שבזמן שהתנה לא הפליג הדבר כאסמכתא דאם לא אעשה, ששם

דעת קאמר, וסיים והקשו עליו דהא גבי ערב הוזכרה אסמכתא כו' ומי הכריחו לעשות ערבות וכן גבי משחק בקוביא וכן בנזירות, [ולכן ס"ל עיקר דאדם מקפיד בגיטין וקדושין ואינו אומר דבריו בלא גמירות דעת, ולפ"ז ל"ק מנזירות, וזה דלא כהרמב"ן שהקשה מדר"ט ועי' להלן בזה], וצ"ע מאי קשיא ליה מערב, הרי הוא עושה כן לטובת הלוה ובא להסמין המלוה על דבריו, וכן בקוביא עושה כן כדי להסמין חבירו שיתן לו להרויח, משא"כ בגיטין וקדושין שאין לאשה זכות קדומה שמחייבתו לקדש או לגרש, וא"ת ודאי איכא טעמי טובא שגורמים לאדם להתחייב בקדושין או בגירושין, י"ל כמ"ש הרשב"א דכל כה"ג נקטינן דלא גזים ובדין מקדש או מגרש, ול"ד לערב וקוביא שיש כאן צד שכנגדו בענין זה שצריך להסמיכו בדבריו, הלוה והמלוה כנגד הערב, והמשחק שעומד כנגדו בקוביא, ואילו בגיטין וקדושין הסיבות לעשותם אינם קיימים במעשה שלפנינו אלא הם סיבות חיצוניות, וכן צ"ל בנזירות דכיון שנוזר להוכיח לחבירו שהצדק עמו, וכן חבירו נוזר כנגדו, בכה"ג שייך שעושה כן להסמין חבירו ולא גמר בדעתו, אבל כשמחדש ענין קדושין וגירושין מרצונו לא עביד להו באסמכתא.

וּפ"ז יש להסתפק במתנה מאי, מאי אמרינן מתנה כמכר משום דעביד ליה נייה נפשא, או"ד מתנה כקדושין שאין מי שמחייבו בכך, והר"ן כתב דלפי' זה אף במתנה אסמכתא קניא, והב"י כתב דמתוך דברי הרמב"ן בפ' ג"פ וכן מתוך דברי הרמב"ם משמע שגם במתנה אסמכתא לא קניא, ולשון הרמב"ם הובא גם ברמב"ן שם שהזכיר שדי נתונה לך ודן בזה משום אסמכתא, ומשמע דבמכר אמרינן דזווי אנסוהו, אבל לפמ"ש"כ לעיל דכל שעושה מעשה מחודש בתנאי דדאי, לא אמרינן שעשאו על דעת שלא יחול כלום, א"כ י"ל דגם במכר לאו אסמכתא הוא,

כיון שרוצה להרויח ומשעבד נפשיה, ובחדושים ע"ש הר"ן נראה שכונתו להא דמוקמינן לברייתא כו' טרפון, ובשלמא אם טעמיה דרב ששת משום דתולה בדעת אחרים לאו אסמכתא היא, מצינו בדר"ט דאע"פ שאינו יודע אם פלוני נזיר לא גמר ומשעבד נפשיה, אבל אם טעמיה דרב ששת דמפני שרוצה להרויח גמר ומשעבד נפשיה, הרי לא מצינו דר"ט פליג על סברא זו, וכן הקשו תו' ב"מ ע"ד א' על פי' ר"ת, וכן הקשה מהרש"א כאן, וצ"ל לדעת ר"ת דכיון ששניהם נדרו בנזיר זה נגד זה, שכל אחד אמר הריני נזיר שזה פלוני או שאין זה פלוני כה"ג לאו אסמכתא היא, ודוקא כשאחד מתנה לחבירו, והשני אינו עלול להפסיד כלל, וערמ"א סוסי"ג שהעתיק פי' ר"ת.

שם בא"ד אבל המשחקים באמנה אפי' הקנו לא מהני אם לא הקנו בב"ד חשוב כדאיתא בנדרים, צ"ב מה ענין ב"ד חשוב לכאן, דאם מהני קנין אף בלא ב"ד מהני, ואם קנין דברים הוא שאינו מחויב שום דבר, ואין נכסיו משתעבדין לקיים המשחק, בדין הוא שב"ד חשוב ג"כ לא מהני, וראיתי במהרש"א שכתב כיון דדברים בעלמא הם ואין להם תביעה זה על זה אלא שעתה מחייב את עצמו לא מקני ליה באמנה, וציין לדברי הרא"ש פ' איזהו נשך סי' ע' ושם כתב ובנ"א המשחקים בקוביא באמנה אע"ג דהאי אסמכתא קניא אין חייב לשלם דאסמכתא אפי' בקנין לא קני אלא בב"ד חשוב, ולא כתב דלא מהני קנין, אבל ממה שהזכיר ב"ד חשוב משמע דה"נ בעינן ב"ד חשוב, שו"ר בתו' הרא"ש סנהדרין שכתב ולא הבנתי דבריהם כו' ותוכן דבריו דאם בעינן ב"ד חשוב הרי בכל אסמכתא מהני ולמה הוצרכו לומר דמשחק בקוביא לאו אסמכתא היא, וסיים אלא ע"כ לאו אסמכתא היא ומועיל בו קנין סודר עי"ש, וכנראה מה"ט השמיט בפסקיו דבעינן ב"ד חשוב, וכן הטור לא הזכיר דין הקנין,

מפני שצריך לחוש שמא לא יעשה, אמרינן דלא התנה בגמירות דעת, אבל כשמתנה באם אעשה אינו חושש לגמור בדעתו לקיים דבריו, [וכש"כ דניחא אם נימא דשייך ענין מיתלא תלי באסמכתא שאם ירצה לקיים דבריו לבסוף דבריו קיימין, עמש"כ לעיל סוס"ק י"ב בהוספה], והב"י [סי"ז] הביא דתלמידי הרשב"א כתבו ונ"ל כדברי הראשונים (שלא חילקו בדבר) שעל שעה שמתנה בה אנו דנין כו' אח"כ אני אומר נמלך כו' עי"ש, והב"י הקשה ע"ד הנמו"י שכתב בדעת הרמב"ן דבאם לא אעשה והי' בידו לעשות וגמר שלא לעשות כדי לקיים האסמכתא לא מהני, ולמש"כ ניחא דודאי באם לא אעשה לא גמר דעתו בשעת התנאי, אבל באם אעשה שפיר י"ל דגמר בדעתו, וכבר העיר כן בהגהות דו"פ, ובד"מ העתיק כהב"י דדעת תלמידי הרשב"א והנמו"י כדעת הרמב"ן דאף באם אעשה הוי אסמכתא, והסמ"ע בס"ק ל"ו הביא שתי הדעות, וכתב לדייק בזה בלשון הרמב"ם והשו"ע אם באתי, ובטור אם לא באתי עי"ש. יט. כ"ד ב' תוד"ה כל כה"ג כו' ומיהו הא שפירש דאם אוביר כו' ט"ס הוא זה כו' דלדעת רה"ג התם תקנת חכמים הוא שישלם, אבל מעיקר התנאי חשיב נמי אסמכתא, והובאו הדברים ברמב"ן ק"ד א' ע"ג ב' ובראשונים, ועמש"כ בזה לעיל ס"ק י"ג, ט"ז.

שם בא"ד על כן נראה לר"ת כו' ומיהו קשה על פי' ר"ת כו', הרמב"ן ב"ב קס"ח א' הביא דר"ת תירץ דשאני התם ששניהם רוצים בקיום המקח, ואינם רוצים בריוח של מחילת הערבון או שיכפול לו ערבוננו, אבל בקוביא כל אחד רוצה להרויח, [וזה גם כונת תו' ב"מ מ"ד א' סוד"ה הא בשם ר"ת], וסיים ע"ד ר"ת ואין סברא זו עולה כהוגן במס' סנהדרין, ואפשר שכונתו לקושית תו' מצריכותא דלקמן, דמשמע שאם קים ליה ידיע טפי, הוי אסמכתא, ולפי' ר"ת אכתי לאו אסמכתא היא

שבסה"ת, וכ"נ בנדרים כ"ז ב' דדוקא ב"ד חשוב מהני, ולא כל אמירת דלא כאסמכתא וכתבתו, וכן סתם בשו"ע סי"ח, והרמ"א כתב כ"נ לדון אע"ג דיש חולקין הממע"ה, ובד"מ נראה שהבין דברי הב"י כגרסא שלפנינו, ולכן הוצרך לזה, אבל אם הי' רואה הסה"ת בפנים, הרי מפורש דכו"ע דלא כרי"ו בשם גאון עי"ש.

כתב הרמב"ן בשם אחד מרבתי' ע"פ רס"ג דענין דלא כטופסי דשטרא לא שייך במטלטלי אגב מקרקעי אלא כיון שנוהגין לכתוב דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא, הזכירין ר"ח יחד דבעינן שיכתוב בסוף השטר כמו שרגילין לכתוב דברים אלו, ולכאורה לפ"ז אין כאן התייחסות אמיתית שהוא דלא כאסמכתא, אלא נוסח השטרות כן, ונמצא שגם מ"ש דלא כאסמכתא אינו אלא טופסי דשטרא, וערשב"א שפי' בשם ה"ר יונה איפכא לומר שכתבו כן בהדיא ע"פ התחייבות מפורשת ולא כנוסח שופרא דשטרא, דהיינו שדרך לכתוב כל שיעבודים בלי לדקדק שיש כאן התחייבות מחודשת, ולכן הוצרכו לפרש שבדוקא כתבו כן, ויש לפרש הטעם מפני ששיעבוד מטלטלין מיד הלקוחות רחוק מלבא לידי גביה, דמנא ידע למאן מכר, וגם ימכור בצניעא כדי שיקנו ממנו, ולכן יש לחוש שכ"כ רק לרווחא דמילתא שמשעבד לו הכל בין מקרקעי בין מטלטלין, ולפ"ז מאחר שהורגלו לכתוב דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא [ויכמבואר ברמב"ן שכן נוהגים] א"כ אין לזה יתרון זה, שכבר הורגלו גם לתוספת זו, - משה"ק הרשב"א לדברי הרמב"ן מ"ט איכא שיעבוד על מטלטלין בני חורין צ"ב, דודאי כמו שבמלוה ע"פ הבני חורין משועבדין לו ה"ה מטלטלין, ואנן דיינינן על שיעבוד שמכח שטר, דהיינו שיגבה מלקוחות וזה נעשה רק ע"י הכתיבה.

כתב הרמב"ן שאם א"ל מעכשיו א"צ לכתוב דלא כאסמכתא דהא במעכשיו ליכא

שו"ר בתו' עירובין פ"ב א' מבואר ג"כ כהרא"ש דמהני קנין, וכתב בבהגר"א סי' ר"ז ס"ק ל"ד דט"ס הוא בתו' סנהדרין וצריך להשלים כבעירובין, ועי"ש בסמ"ע ס"ק ל"ג בנה"מ ס"ק י"ב.

הרמ"א בסי' ר"ז סי"ג הביא דבמעות מוכנין קנה וי"א דבעינן שהדף שהמעות מוכנין עליו יהא קנוי לשניהם, [וכתב בבהגר"א שהמקום קנוי למי שירויה, ועי' גליון הגרע"א ז"ל סי' קע"ו ס"ב שציין למחנ"א בשם הר"ן דמהני כשמשאילין המקום זל"ז], ומשמע דלדעה קמיתא סגי במעות מוכנין, וצ"ל דכיון שהוציאו המעות והניחום באמצע, גמרי ומקני אהדדי, וסתמות דברי הטור הי' נראה שזכו שניהם במעות למשחק, מיהו משהרויח האחד פעם אחת אם התנו לשחק כן וכך פעמים י"ל דשייכא סברא דצייתי אהדדי.

כ. **ב"ב** מ"ד ב' אר"ח והוא דכתב ליה דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא, מבואר ברשב"ם דבמטלטלין לחוד הוי אסמכתא ולא מהני דלא כאסמכתא, אבל במטלטלי אגב מקרקעי דלא הוי אסמכתא ממש מהני דלא כאסמכתא, ובסה"ת שער מ"ג ח"א הבין מדברי הרמב"ן דבכל אסמכתא מהני שיאמר דלא כאסמכתא ותמה ע"ז, והביא דברי הגאון דלא מהני, והרמב"ן השיב לו דלא אמר כן אלא במטלטלין אגב מקרקעי דלא הוי אסמכתא גמורה, אבל בעלמא אפשר כדברי הגאון דלא מהני, וכ"כ הטור בשם הרא"ש בתשובה, וכ"מ ממ"ש הרמב"ם מנהג חכמי ספרד לבטל האסמכתא ע"י הקנאה, ולא סגי להו למיכתב דלא כאסמכתא, וכ"כ הריטב"א בשמעתין, אבל ברי"ו נתיב ט"ז הביא דברי הגאון דמהני למיכתב הכי, ולשון הב"י צ"ע שהעתיק דמרשב"ם וסה"ת בשם גאון ורמב"ן משמע דמהני, אבל כנראה ט"ס הוא, ורי"ו בשם גאון יחידאה הוא וכולהו ס"ל דלא מהני, וכן מפורש בתשובת הגאון

ומשמע שהנפ"מ רק בכתיבה ולא בדיני השיעבוד, דבכולהו גובה כמחירם בשעת הגבייה ואין לו בהם למפרע כלום, וצ"ע, ועי' לעיל סק"ט דג"כ משמע דכל לשון מעכשיו מהני לאסמכתא אע"פ שאין בו נפ"מ לדינא, וצ"ע.

וכעת ראיתי ברמב"ן קידושין ס"ג א' דמהני מעכשיו בדשלב"ל לענין שלא יוכל לחזור בו אע"פ שלא קנה מעכשיו כלום, ואם נתקדע השטר לא קנה, אבל לשון זה מועיל שלא יוכל לחזור בו, ויש כמה שיטות שם בד"ז, ולע"כ, מ"מ חזינן דמהני לשון מעכשיו אע"פ שאינו חל מעכשיו, ומה"ט י"ל דמהני לענין אסמכתא.

משום אסמכתא, [אבל אחתי צריך לכתוב דלא כטופסי דשטרא, אם חשש זה הוא במטלטלי אגב מקרקעי דוקא, עי"ש], וכ"כ הראשונים ז"ל בשמו, ויש לעי' הרי כשמקנה לו מעכשיו הרי הוא זוכה בהן מיד וכל הפירות שבינתיים שייכים למלוה, ויגבה במחיר של שעת ההלוואה, כמו בהלווה על שדהו וכתב מעכשיו שמשלישין הפירות, ולא משמע מסתמות הראשונים שיש כאן שיעבוד אחר מבלא מעכשיו, אלא שייפה כחו בלשון מעכשיו, ובזה אינו בדין שתבטל האסמכתא, כיון שאינו זוכה בהן מעכשיו, וכ"ה לשון השו"ע סי' קי"ג ס"א והוא שכתב לו דלא כאסמכתא כו' או שיכתוב שהוא משעבדם לו מעכשיו,

סימן ט

בדיני שליח שקיבל מעות לעשות סחורה

ויש לעי' לדעת הרמב"ן מ"ט דנו בגמ' במקח ולא דנו לענין אונסין דמיד נעשו כשותפין בכל המעות, וכדין עירבן עם מעותיו שכ' הרמ"א בסי' רצ"ב ס"י שההפסד לפי ערך, וי"ל דאפי' אם נימא דאף לענין אונסין נעשו כשותפין, מ"מ אין הטעם מפני שרשאי לערבן, דודאי אם נתנו לו לקנות לכל חד מידי אחרינא, לא נעשו כשותפין אע"פ שהרשוהו לערבן, דכ"ז שלא עירבן כל חד לחודי' קאי לענין אונסין, ורק בכה"ג שמקח אחד לכולן ואפי' אם יקח בשל אחד מהן יזכו כולם, בזה י"ל דנעשו מיד כשותפין אף לענין אונסין, ונמצא שדין האונסין נקבע כתוצאה מדין המקח המשותף, ולכן שפיר נקט רבא דין המקח.

ויותר נראה דלענין אונסין אינם כשותפין, ורק ע"י המקח נעשין כשותפין, דמסתברא שאם בא אחד מהן לחזור בו יכול לתבוע מעותיו דוקא, כדין מפקיד מעות אצל

א. ב"מ ע"ד א' אמר רבא הני בי תלתא דיהבי זוזי לחד כו' זבן לחד מינייהו זבן לכולהו ולא אמרן כו' שני פירושים נאמרו בגמ', א' פי' הריטב"א בשם הרמב"ן דלא מיירי שהשליח נתכוין לחד מינייהו, אלא שהשתמש במעות של אחד מהם, והלשון מתפרש כמו זבן בשל חד מינייהו, ודומיא דצר וחתיים דאמרינן למאן דזבן זבן, ומתפרש דבמעות של מי שלקח לדידי' לקח, (ולא אמר בחד מינייהו דהוה משמע שחלקו מבורר בדוקא), ואפשר דאפי' אמר שקונה לראובן הרי כולם בכלל, אא"כ חזר בפירוש משליחותו ואמר שקונה רק לראובן, ובפסקי הרי"ד פי' כגון שמסר לאחד והלך השליח, דאמרינן ג"כ שלכולם נתכוין, ב' פי' הרמב"ם דמיירי שהשליח נתכוין לחד מינייהו, ואפ"ה קנו כולם כיון שלקח מן המעות המשותפין לכולם, והחידוש שנעשין כעיסקא אע"פ שלא נשתתפו בהדיא לעיסקא.

כשליח משותף לקנות להם בשותפות, ואע"פ שמסרו מעותיהם בפ"ע, כ"ז שלא צרו וחתמו באופן שנראה שמפקידין, ואין רצונם להשתתף.

ולפ"ז יש לדון מסברא מה הדין כשהשליח רוצה לקנות רק אחד במעות מעורבין, או לקנות לכולהו במעות הצוררין, והנה ודאי שהשליח יכול להוציא משלו לקנות עבור חד מינייהו, ואח"כ לגבות מן המעות המעורבין מה שנתן עבורו, וכיון שכן הדין נותן דמעיקרא ג"כ יכול ליקח מהמעות המעורבין ולזכותן אחד מינייהו ולקנות רק עבורו, ואין צ"ל כשעדיין לא נתעברו הצוררות שלוקח משל אחד וקונה עבורו בלבד, וזהו שכ' הריטב"א דבזבן בפירושו אחד מינייהו ודאי מהני.

מיהו יש להסתפק אם יכול ליקח ממעות של ראובן ולקנות עבור שמעון, בין בדצור וחתיים ובין בנתנו בב"א בלא קשר וחותם, דכ"ז שלא עירבם הר"ז כלוה מן הבעלים, ונראה דלכתחלה ודאי אסור לעשות כן, דכמו שאם הוציא משלו לצורך ראובן, אסור לו לגבות מצוררו של שמעון, ה"ה דכשבא ליקח לצורך ראובן לחוד אסור לו ליקח מצוררו של שמעון, ואם אמר בפני עדים שקונה לצורך ראובן, י"ל דתלוי בדין שליח שלוקח לעצמו, בשו"ע סי' קפ"ג ס"ג, ואפשר דהכא גרע כיון שאין המשלח רוצה לזכות לעצמו בממון שאינו שלו, משא"כ בשליח שגוזל לעצמו.

ואין נראה לומר דכיון שיכול לערב המעות, השתא נמי שלוקח משל שמעון לראובן הר"ז כעירב ואח"כ לקח לראובן, דאף שליח יכול לערב עם מעותיו, ומ"מ כ"ז שלא עירב אינו יכול ליקח לעצמו, והכא גרע שאין לו לערב עם מעות אחרים כשאין כונתו לקנות להם בשותפות.

מן האמור נתבאר לדעת הרמב"ן א. עירב המעות יחד ולקח סתם לקח לכולם, ב.

שולחני כדנקטו האחרונים ז"ל בסי' רצ"ב ס"ז דלא כהש"ך שם סק"ח עי"ש בפ"ת סק"ג ובגליון הגרע"א ז"ל והגהות אמ"ב, [ועיקר דין התו' ב"מ כ"ט א' אינו מוסכם, ערמב"ן וריטב"א מ"ג א'], וכאן י"ל דהש"ך ג"כ מודה כיון שאין הנדון בזכותו של השליח, אלא בזכות המשלחים להתערב במעותיהן, ושפיר י"ל דכ"ז שלא נתערבו, כל חד לנפשי' קאי, וה"נ מסתברא דלענין מעילה לר"ה ב"מ מ"ג א' מועלין מיד בזכות השתמשות, וכאן מסתברא שלא מעל הנותן כ"ז שלא קנו במעות כלל, ולא חשיב כנתן שני שלישי מעות לשני השותפין, וכש"כ לר"נ דקי"ל כותי', ובזה מיושב טפי הא דחשבינן ל' זבן אחד מינייהו, כיון שבאמת המעות מוחלטין לאותו אחד, וקמ"ל רבא דבמקח הם מתערבין, שאין השליח מדקדק מאיזה מעות הוא מוציא, וקונה מיד לכולן.

ולפ"ז נראה שאפי' לקח כבר במעות של אחד מהן וזכו כולן בשליש המקח, עדיין אינם כשותפין שוין בשאר המעות, אלא בעל המעות שקנו בשלו, נעשה שותף שלישי בשל כל חד מינייהו, ואם אבד צרור אחד הפסיד בעל הצרור הזה שני שלישי ובעל המעות שלישי, ובעל הצרור השני לא הפסיד כלום, אבל דעת אאמור"ר שליט"א בזה דכיון שהתחילו בעסק יחד נעשו כשותפין בכל המעות בשוה.

לפי הרמב"ן לא מיירי סוגיין בכחו של השליח לשנות, אלא לפי ששנים שנתנו מעות לשליח בזא"ז למיזבן להו מידי, וזבן ממעות דחד, הדבר פשוט שקנה לבעל המעות, דכל אחד צרור כספו באחריות בעליו, ואין שום קשר ביניהם, ואע"פ שהשליח רשאי לערבן עם מעותיו דמסתמא לא קפדי, אבל כ"ז שלא עירבם ברשותא דמרייהו קיימי לכל דבר, ואם תבעום הבעלים חייב להחזיר להם אותן מעות וכמשנ"ת, וקמ"ל רבא דכשמסרו לו במעמד אחד לצורך מקח אחד נעשה

וה"ה אם לא עירבם רק נתנו לו מותרין בב"א, אבל לענין אחריות עדיין של כל חד לעצמו, ג. נתנו לו צרורין בפ"ע או זה שלא בפני זה, ולקח סתם לקח לבעל המעות בלבד, - ודין מפרש, א. במעות מעורבין קנה למי שפירש, ב. כ"ז שלא עירב אסור לקנות במעות שמעון לראובן, ואם קנה י"ל דזכה לו, דחשיבי קצת כמעורבין שחלקן, ויותר נראה דדמי לדין ג', ג. בצרורין או שקבלן בזא"ז, הר"ז כשליח שלוקח במעות משלחו לעצמו ויש לו מעות אחרים בתוך ביתו דאסור לו להחליפן, כ"נ, והכא גרע כיון שאין דעת המשלח לקנות משל אחר.

ב. הרשב"א בב"ק ק"ב ב' פ' זבן לחד שנתכוין לקנות רק לאחד מהם, וקשיא לי' א"כ מ"ט לא קנה כדין שליח שקונה לעצמו, ותירץ דהחסרון מפני שאין דעתו של מוכר להקנות אלא לבעל המעות או למי שקונה ממנו, אבל לאחר שאינו בעל המעות לא, וצ"ע דמנלן שלא אמר למוכר דזבין לחד מינייהו, שהרי מתפרש להרשב"א באמר בפני עדים דומיא דשליח, ואיך סתמו בגמ' דלא קנה, ולא פירשו כשלא אמר למוכר, וגם עיקר הדין צ"ע שאין דעתו של מוכר אלא למי שמתכוין בעל המעות או הקונה, ואם הקונה יכול לקנות בשביל עצמו ה"ה בשביל אחר, ואפשר דכונת הרשב"א כמש"כ לעיל סק"א דכאן אין דעתו של הקונה לקנות במעות של אחר שלא ברשות, דאין השליח רשאי לחלק את המעות לחד מינייהו בלא רשותם, ולנפשי' מהני גזילתו אבל לא לאחרני, אא"כ יודיע למוכר שיקנה רק לחד מינייהו אע"פ שהמעות משותפין, וזהו שהזכיר הודעה למוכר, דכיון שאין כאן רצון הזוכה להפקיע המעות, א"כ בעינן דעת המוכר שיקנה לו המקח בכל גונא, ולפ"ז אף אם הודיע למוכר שיקנה לראובן לא מהני, עד שיאמר לו שיקנה לראובן אע"פ שאינו בעל המעות.

ונראה מדברי הרשב"א שאין השליח רשאי לחלק המעות דהו"ל כמעות משותפין לעיסקא זו, וכדין עיסקא דאינם רשאים לחלק כמ"ש הרי"ף, אבל אם הי' השליח רשאי לחלק המעות הו"ל אותו אחד גם בעל המעות ושליחותי' קעביד דאפי' לבני מערבא קנה, וע"ז קשיא לי' לשיטתו דאף באינו רשאי לחלק מהני חלוקתו, ותירץ דמהני לנפשי' ולא לאחרני, אא"כ המוכר יכוין להקנות לאותו אחר בכל ענין, וכמשנ"ת.

ג. לשון רש"י דלא צר וחתים מעות של כל איש ואיש לבד, מתפרש על השליח שהוא צרר את של כל אחד לבדו, דאל"כ הו"ל דלא צר וחתים כל איש מעותיו לבדו, שו"ר שכ"כ בפרישה [וכבר כ"כ מרן זללה"ה ב"ק סכ"ב סק"ן], ולפ"ז הנדון בדעת השליח איך מתפרש קנינו בסתמא, וכמ"ש הרי"ד, אבל בלשון פסקי הרי"ד מבואר דהחילוק איך נתנו לו, ואעפ"כ אם רוצה יכול לחזור משליחותו ע"ש.

ובאמת לשון הגמ' משמע כפרש"י שהשליח צר, שאם המשלחים ציירי הול"ל ולא אמרן אלא דלא ציירי וחתמי כל חד לחודי', ולשון איניש איניש שייך על השליח שהפריד וצר של כל אדם לחוד, וגם הול"ל דציירי וחתמי זווייהו, ואין להזכיר לחודי' דמעות כל אחד נפרדין בידו, והדבר תלוי איך מסרם שאם חתמם בקשר ש"מ שאינו רוצה לערבן, וגם צר לשון יחיד משמע על השליח, וביאור הענין שהשליח מקבל מכל אחד צרור בפ"ע ויכול לצררן בפ"ע או לערבן, אבל אין הכונה שהפריד מעות מעורבין, נויש לדחות דאה"נ כיון דכל אחד נותן צרור כספו גם אם כונתו כדי לערבן, לכן נופל לשון איניש איניש לחודי' לבאר הענין שניכר שנתכוונו להיות נפרדים], וכן בסברא אין חתומין סימן שלא יערבם, שהרי יודעים שהוא יפתח הקשר, ומנלן שזהו סימן שלא יערב, ולשון זבן לכולהו ג"כ משמע קצת שאין זכייתם נגר

רצון השליח, דאל"כ הו"ל זבן לחד קנו כולם, אבל אם הנדון מה נתכוין השליח או שלא נתכוין כלום והדין קובע, ניחא דאמרינן דזבן לכולהו, נולפי' הרמב"ם דהשליח עשה כרצון הנותנים מיושב הכל, דצר וחתים לפי רצונם, עי' להלן].

והטור בסי' קפ"ד כתב גם בדעת הרמב"ם שתלוי בשליח אם עירב מעותיהם או שהניחם צוררין כל אחד בפ"ע, אבל לכאורה לשון הרמב"ם מתפרש שפיר שלא שינה השליח ממה שנתנו לו וכשנתנו לו מעורבין קנה מהמעורבין, וכשנתנו לו צוררין קנה מהצוררין ולפ"ז אפשר שאם נתנו לו ע"מ לערב והוא לא עירבן, אפי' קנה בשל אחד לכולם קנו כולם, ואם עירב את הצוררין וקנה מהתערובת לאחד מהם קנה האחד בלבד, כיון שיש זכות ביד השליח לבטל השותפות, דאע"פ שעירבן שלא כדין לא נעשו שותפין עי"ז, ויכול לחזור ולחלק דמעות כמאן דפליגי דמו, וכ"כ בפרישה בדעת הטור, ולפ"ז מיושב לשון הגמ' דמשמע שהשליח צר וחתים, אבל הענין מתפרש דלפי מה שקיבל כך עשה, שלא שינה מכונת הנותנים.

במאירי העתיק הגמ' דהחילוק בדעת הנותנים, שאם לא נתכוונו להשתתף זבן רק למי שקנה עבורו, וסיים בדברי הרמב"ם דאפי' נתכוין השליח לכולם לא מהני, וכתב והוא תימה, ולא נתפרש מאי תימה, הרי זהו ממש דינ' דהרמב"ם בפ"ז הי"ב דשליח שלקח לעצמו במעות המשלח קנה המשלח, וכש"כ כאן שאין המשלח רוצה לקנות במעות חבירו, ורק אם נפרש בדעת הרמב"ם כהטור דתלוי בדעת השליח בזה יש לשאול דנהי דלא עירבן השליח, אכתי כשבא לקנות לכולן להוי כעירבן, וצ"ל דמ"מ כ"ז שלא עירבן אין כאן שותפות לענין אונסין וכמש"כ סק"א, וס"ל להרמב"ם שדינו כלוקח במעות שאינן שלו, דמשמע לי' בגמ' דקמ"ל שאין תלוי בדעת

השליח אלא במצב המעות, ולכן ביאר ברישא אפי' נתכוין לחד ובסיפא אפי' נתכוין לכולהו.

בבדק הבית כתב דחתומין לאו דוקא אלא ר"ל שאינן מעורבין כו', וכונתו למ"ש הטור בדעת הרמב"ם דלא תלוי במסירתם, אלא במציאות אם השליח עירבן, ובזה באמת אין לחלק אם צררן וחתמן או לא, אבל לפי הטור דהנדון בדעת הנותנים בזה צייר וחתים דוקא, שהרי כל אחד נותן צרור כספו בשקו בפ"ע, מיהו גם בזה חתים לאו דוקא שהרי השליח יתיר הקשר, רק תלוי איך נתנום לו לפי הענין, ולשון הטור צרור כספו לבדו, ואח"כ כתב נתנו לו המעות מעורבין, ועי' פרישה.

הרמ"א הביא דברי הר"י ע"ד הרמב"ם ומשמע דמחלק בין חשב בלבו לאמר בפירוש שחזור משליחותו, וזה מתפרש כמ"ש בסי' קפ"ג ס"ג דבלא אמר בפני עדים שחזור בו זכה המשלח, ובאמר פליגי, וכ"כ בבהגר"א סק"ב דדעת הר"י כסברא הראשונה דבאמר קנה לעצמו, ואם אין עדים שקנה ממעות התערובת הדין נותן שנאמן אף בחשב בלבו, ועי' רמ"א סי' קפ"א ס"ב ובש"ך שם סק"ה וסי' קע"ו ס"ק מ"ה, וכבר כתב הסמ"ע בסק"ב דמשמעות הטור דהרמב"ם והר"י פליגי, ולהרמב"ם אף בפירוש בהדיא זבן לכולהו.

מיהו אם נפרש דעת הרמב"ן בשערבן השליח, בזה מסתברא שאם חזר והפרידן בפירוש מהני, ומחשבה אפשר דלא מהני, כיון שצריך לקבוע חלוקה בדמיהם, ועפ"ז יתיישבו דברי הרמ"א דלמסקנת הטור לא פליגי, מיהו י"ל דגם בזה סגי במחשבה כיון שמדעתו עירבן, ונראין הדברים דכונת הרמ"א ע"פ מסקנת הטור דדעת הרמב"ם ורש"י שתלוי בשליח אם קנה מעורבין או לא, לפי שכ' בד"מ דעפ"ז אין לחלק כמ"ש תלמידיו הרשב"א בין נתנו כאחד או זה שלא בפני

זה, (ובדפוס מובא מכת"י כנראה גליון ע"ד הטור שכ' הר"י ולשון הרמב"ם הם שוים לחלוק על תחלת ההלכה), ועפ"ז נקט דבאמר בפירוש הדין נותן דמהני, דע"ז נעשית חלוקה משא"כ בקנה מעורבין ורוצה שיהא לחד דזה לא מהני, ומיירי כשיש לשליח זכות לחלק ולערב כרצונו, והנדון רק בדעתו.

בב"י כתב בדעת הרמב"ם דבקיבלן נפרדין ועירבן וקנה מהתערובת קנה לכולם, ובדעת הטור כתב דבכה"ג קנה למי שנתכוין, ויש לעי' ה"ד שנתכוין לאחד מהן, אם קונה משל כולם לאחד, איך לווה מעות אחרים לאחד, וע"כ שמחלק המעות וזוכה לאותו שלוקח עבורו, והדין נותן שהשליח יכול לחלק מעות שעירבן מרצונו, וכשמגביה זוכה עבורו חלקו, ולמה נפרש מעשיו שקונה בשל אחרים עבורו, וכ"כ הפרישה בדעת הטור, וצ"ל דמיירי כשלא נתכוין לחלק המעות, אלא שסבור לקנות משותפות לאחר.

אב"י מרן זללה"ה בסכ"ב סק"י נקט דמשעירבן השליח זכו בכח שותפות ושוב אין לו זכות לחלק מעותיהן שלא מדעתם, שכבר זכו בשעבוד עיסקא וצריך הסכמתן לחלוקה, ומסיק כן לדינא, ונקט שגם הטור והר"י מודים דמשנתערבו מעותיהן אין לו זכות לחלקן, והדברים מחודשים טובא דשליח שעירב מדעתו, הר"ז כנתערבו שלא בכונה או כנתערבו במעות השליח דודאי רשאי ליטול מעותיו, וה"נ רשאי ליטול מעות אחרים שעירבן מדעתו, והרי אם לקח לאחד מהן במעות השליח ודאי יכול לחזור ולגבות חובו מן התערובת, ונראה דדברי מרן זללה"ה דוקא בנתנו זה בפני זה ונתנו ע"מ לערב אם ירצה, דבזה אם באמת עירב הרי הם זכו בכח שותפות, אבל בעירב מדעתו כגון שקיבלם זה שלא בפני זה פשיטא דרשאי לחלק, מיהו גם באופן זה צ"ע לדינא, דמסתבר טפי כדעת הטור וכהבנת הב"י והפרישה, [שו"ר דמשמע דעת מרן ז"ל שגם בזה זהו בכח שיתוף

וצ"ע], ומרן זללה"ה נקט בדעת הטור שנתנו מעורבין והוא נזהר והפרידן שמיד דקדק שלא יתערבו לגמרי, ולקח משל אחד, וצ"ע, שו"ר דבסמ"ע סק"א העתיק כהבנת הב"י ברמב"ם, וצ"ע.

בש"ך סק"א כתב בשם הב"ח דבצייר וחתים אינו יכול לקנות בשל ראובן לכולם או בשל ראובן לשמעון אפי' במפרש בהדיא לכו"ע, ואפי' אמר בפני עדים לא מהני, כמ"ש הב"ח, ואפי' לדעת הרשב"א שבס"י קפ"ג ס"ג היינו דוקא לעצמו, אבל אינו נעשה שליח לזכות לאחר שלא כדין, וכ"כ בגליון הגרע"א ז"ל ובנה"מ, ולעיל סק"ב צדדנו שזו כונת הרשב"א במ"ש שצריך להודיע למוכר, ואפי' אם נימא דהשליח רשאי לערב מעותיהן לכתחלה, [ובפשוטו נראה דשלא לצורך אסור], מ"מ כ"ז שלא עירב הרי כל אחד נשאר בשלו לחזרה ולאחריות כמש"כ סק"א, וודאי דלא ניתא ל"י שיקנו בשלו לאחר.

ד. דינים העולים

א. שלשה שעירבו מעותיהם ונתנו לאחד לקנות להם סחורה, נעשו שותפין לעיסקא זו, ואין ביד השליח לעשות חלוקה ולקנות רק לאחד מהם, ואפי' התנה בפירוש בפני עדים דזבין לחד קנו כולם.

ב. נתנו לו מעות כל אחד בפ"ע, והשליח עירב המעות, בין נתנו ע"מ שיוכל לערב בין נתנו לו צוררין בין נתנו לו זה שלא בפני זה, נעשו כולן שותפין במעות התערובת, ואחריות על כל אחד לפי ערך כמ"ש הרמ"א בס"י רצ"ב ס"י, ואם לקח בסתמא קנה לכולן.

ג. אם השליח חוזר בו ורוצה להפריד מעות שעירב, ולזכות לכל אחד מעותיו בפ"ע, לכאורה נראה דבנתנו לו צוררין או זה שלא בפני זה ודאי רשאי לחלקן, ואפי' נתנו לו באופן שיוכל לערב רשאי לחזור ולהפריד מה שעירב, ולכן אם אמר בפני עדים או חשב

התנה בפני עדים אינם רוצים ליהנות בממון של אחרים בלא רשותן.

ו. אע"פ שנתנו לו צוררין או זה שלא בפני זה יכול לקנות הסחורה לכולם בשותפות וכשיבא לביתו יבררו חלקם, וכן שנינו בפ"ו דדמאי לוקח סתם ופטור.

ז. לענין אחריות אם נתנו לו כל אחד לעצמו אחריות כל אחד על שלו, ואם חזר בו חייב השליח להחזיר לו צורר שלו דוקא, ונראין הדברים דאף בשנתנו מותרין הדין כן כ"ז שלא עירבן, מיהו אם לקח בצורר אחד לכולן יש להסתפק אם נעשו שותפין שוין בכל הצורות, או שבעל הצורר שקנו בשלו לכולם נעשה שותף עם כל אחד לפי ערך שלקח משלו, ודעת אאמ"ר שליט"א דכיון ששיתפן יחד בחלק מהעיסקא כבר נקבע הכל כעיסקא אחת ונעשו שותפין שוין.

ה. דמאי פ"ו מ"ב ע"ה שאמר לחבר קח לי אגודת ירק כו' לוקח סתם ופטור ואם אמר כו', פשטות המשנה דרישא דומיא דסיפא שלוקח לו ולע"ה, ואע"פ ששלו ושל ע"ה מעורבין פטור מלעשר, דאינו כמוכר לו, כיון שמעולם לא הי' כאן חלק מבורר לחבר, והר"ז כשנים שקיבלו שדה באריסות או שירשו כו' במ"ח, וכן חבר וע"ה שירשו כו' במ"ט, ואמרינן יש ברירה דמעיקרא הי' לע"ה מה שקיבל לבסוף, וכו"ז שלא חלקו האחריות על שניהם לפי ערך], וכ"מ עירובין ל"ז ב' דר"י פליג משום דס"ל דאין ברירה, אבל אם לוקח רק לע"ה אין בזה חידוש דפטור, שאין זכות לחבר במקח זה כלל, ועוד דלא קתני במתני' שלא אמר למוכר שקונה לע"ה, דלוקח סתם מתפרש שאינו אומר שלי זה וזה של חברי, ובאמת בתלמודן ב"ק ק"ב ב' הדבר פשוט לכו"ע דבחסים וחסים קונה בעל המעות אע"פ שלא הודיעו למוכר, ומוקמינן לברייתא דהתם כו' יהודה, וש"מ דלכו"ע בדעביד שליחותי' קונה בעל המעות, (ונראה

שלוקח לאחד בלבד, הר"ז כחלק מעותיו וזכה לו, אבל הב"י נקט בדעת הרמב"ם דכיון שעירבן שוב לא מהני שלוקח לאחד, ואמנם הטור והר"י פליגי ע"ז, והרמ"א העתיקן (כאילו לא פליגי, וסמ"ע חולק ע"ז), ואפשר דלא פליגי אלא בנתנו לו ע"מ לערב אם ירצה, אבל זה שלא בפני זה או אפי' בצוררין ע"מ שלא לערב יכול לחלקן, ואין כן דעת מרן זללה"ה אלא דכיון שנתערבו זכו בכח השיתוף אפי' אירע זה שלא מדעתם כלל, דהואיל ויש מעלות בשותפות אין כח ביד השליח להפרידן כלל, ולו"ד ז"ל הי' נראה דודאי יש כח לשליח להפריד מה שנתערב בשוגג או במזיד, ורק בעיסקא משותפת קצת יש לדון אם יכול לחלק, וגם בזה דעת הרמ"א כהטור והר"י, (וכ"נ דעת הריטב"א והרא"ה והרמב"ן), מיהו בזה דעת הרמב"ם והרמ"ה והרשב"א שאם כבר עירב אינו יכול לחלק מדעתו, (מיהו ברשב"א משמע שאם יודיע למוכר מהני), וגם בדבריהם אפשר לפרש דהיינו בנתנו לו ע"מ לערב בודאי.

ד. נתנו לו מעות מותרין זה בפני זה הר"ז כנתנו לו ע"מ לערבן אם ירצה, ואם לא עירבן, ולקח בצורר של אחד מהן לכולן זכו כולם, ואפי' לקח בסתם בשל אחד זכו כולם, ואין כן דעת הרמב"ם אלא זכה בעל המעות, - לקח בפירוש לבעל המעות זכה לו, [וצ"ע בדעת תלמידי הרשב"א בזה, ומרן זללה"ה פי' דבריהם באופן שידעינן שנתכוונו לעיסקא משותפת, ולא שיהא תלוי ברצון השליח], לקח לאחד במעות של חברו מסתברא דלא קנה, עי' דין ה'.

ה. נתנו לו מעותיהם זה שלא בפני זה או צוררין וחתומין באופן שנראה שאינם משתתפין לעיסקא אחת, אין לו לערב מעותיהם שלא לצורך, ואם לקח סתם בצורר אחד, זכה לבעל המעות, לקח בפירוש לכולם או לאחד במעות של חברו כתבו הב"ח והש"ך דלא קנה וזכה בעל המעות, שאפי'

דלתלמודן מפרשינן ברייתא דמייתי בירו' ובתוספתא דפליגי ר"י ור"י בבירה, עי' עירובין שם דלעולא לר' יהודה יש בירה, מיהו בתלמודן לא מייתי בברייתא ר' יהודה אלא רבנן].

אבל בירו' משמע דמפרשי לוקח סתם אע"פ שלא הודיע למוכר שלוקח לע"ה, ומתני' ר' יוסי היא דהמוכר מקנה לבעל המעות, ולפ"ז מתפרש לוקח סתם אף כשלוקח רק לע"ה, אבל מסיפא יש ללמוד דבלקח סתם לו ולע"ה ג"כ פטור, מדקתני דוקא בהוכרו ונתערבו.

מיהו הר"י במ"צ פי' דמתני' אף כר' יהודה וכגון שאמר למוכר שהוא שליח, דעיקר חידושא דמתני' בלוקח לו ולע"ה, ולכן אף בהודיע למוכר יש חידוש וז"ש הר"ש כלומר שאומר כו' פי' דמתני' ככו"ע כשאומר למוכר כו', ושם דייק דמתני' דקתני קח לי ככו"ע, כדמפרש בירו' דכשאל צא וקח לי שלוחו הוא, מיהו פשטות הירו' דמתני' כר"י, ואין דיוק מלשון המשנה דע"כ שיאמר לו הע"ה קח לי, ולשון הירו' צ"ל דקח לי היינו שיאמר למוכר שלוקח עבורו, ואולי לישנא בעלמא הוא לבאר ענין סתם, ואפשר דכונת הירו' לענין היתירה שאם א"ל קנה לך ר"ל שירותי היתר יעוי' בר"ש שכ' בסוה"ד ואולי יש חסרון דברים בר"ש שכ' כשאומר למוכר שהוא שלוחו של פלוני ולכן פטור מלעשר, וכונתו לאוקומי מתני' אף כר' יהודה, וכפי' הריב"ם צ, דאל"כ אינו מובן מ"ש דלכך פטור מלעשר, שהרי בכה"ג לכו"ע פטור.

בתוספתא פ"ח ומייתי לה בירו' פליגי ר"י ור"י בדין נתנו לו אחת יתירה, דלר"י לשליח ולר' יוסי לאמצע, ולפי הירו' הענין מתיישב דר' יהודה לשיטתו שהמוכר מקנה עיקר המקח ללוקח, וממילא גם היתירה ללוקח, ולר' יוסי דאמר לאמצע מפרש טעמא

דנהי דעיקר המקח מקנה לבעל המעות, אבל היתירה מגיע גם לשליח, כיון שהוא ובעל המעות יחד גרמו את המקח, והמוכר מכיר טובה לשניהם, ולפ"ז אף בהודיעו שהוא שליח חציו לשליח לר' יוסי, וה"ה לר' יהודה דבהודיעו לא פליגי, (ויש להסתפק במ"ש בירו' דבאל"ל קח לי שלוחו הוא, וקח לך שלו הוא, אם הכונה שהתנה עמו שהרווחים שלו, דהא ודאי כונתו שיקנה עבורו, ונפ"מ דלר' יהודה באמר קח לי הרווח לאמצע, אבל לר' יוסי אף באמר קח לי, מגיע לשליח חציו).

ולתלמודן כתובות צ"ח ב' לא מצינו פלוגתא בעיקר המקח, וכמ"ש תו' שם בדבר שאין לו קצבה לא פליגי, ואפי' את"ל דפליגי לענין יותר מהמחיר, מ"מ בעיקר המקח ודאי מקנה לבעל המעות, דהא בפשוטו האלמנה אומרת שהיא שליח, וא"כ ע"כ דלא תליא בדר"י ור"י לפי הירו', ולתלמודן ב"ק ק"ב ב' בלא"ה לכו"ע לבעל המעות, [ולשון התוספתא מסייע לירו' דמתפרש דתליא בפלוגתא דר"י ור"י ברישא, אלא דלתלמודן לא גרסינן ר' יהודה ברישא כמבואר עירובין ל"ז ב', ולא תליין המחלוקת זו בזו].

שם במשנה ואם אמר שלי זה וזה של חבירי ונתערבו כו' בפשוטו מתפרש כלפי רישא דקתני לוקח סתם, וסיפא שלא לקח סתם, אלא שפירש זה שלי וזה של חבירי, והיינו שאמר כן למוכר, וכן מתפרש זה של חבירי (וכ"מ בר"מ פ"י ה"ח), מיהו אף מעצמו הדין נותן שיהא רשאי לחלוק, ואע"פ שנעשו שותפין וליכא למימר ירק וגלוסקין כמאן דפליגי דמו, ב"מ ס"ט א', דמ"מ כיון שביד השליח הי' מעיקרא אפשרות לקנות עבורו איזה ירק שירצה, עכשיו שקנה לו בשותפות לא גרע לעצמו שלא יוכל לאכול לחמו וירקו בלא להראות למשלח את שניהם, ולפ"ז ה"ה אם אחר שלקח בעירוב אמר שלי זה וזכה לעצמו ונתערבו חייב לעשר, וכ"כ אאמו"ר שליט"א.

ויש לעי' למה צריך לעשר את כולם, יקח אחד ממאה מאגודה אחת, ויזכה בה לעצמו [ברשות הע"ה], ויעשר את חלקו בכל מקום שהוא, ואח"כ יקח אגודה אחת לעצמו ויעשר, עי' לעיל מ"ז מעשר את שלו וחלקו בכל מקום שהוא, ושם הנדון מפני שמוכר כל החצי לחבירו, אבל כאן שזה רק אחד, שפיר מעשר כשיעור של אחד בתערובת, וחוזר ומעשר את האחד שנוטל לעצמו, [ואולי זו כונת הירו' שאם נוטל שלו תחלה יכול לעשר על מה שנטל ועל חלקו בכל מקום שהוא, ורק אם הוא נותן לע"ה תחלה בידי אומרינן ל' שחייב לעשר כל אחת שמא היא שלן], ואפשר שאם יעשר את שלו בכל מקום שהוא, שוב לא יוכל הע"ה לתקן פירותיו, דכל אגודה שיטול לעשר נחוש שמא זו היא שעושה השליח, ולכן אינו רשאי לעשר את המעורבת בכל מקום שהיא, מיהו עדיין יכול לעשר מכל אגודה בפ"ע, כמו שעושה החבר בזו שנוטל לעצמו, [ובמ"ז דמעשר חלקו בכל מקום שהוא, אח"כ יוכל הע"ה לעשר מיני' ובי', כיון דיש בילה], ושמא לא התירו שליחות זו אלא כשיכול לתלות שמא הע"ה יעשר, אבל בכה"ג שמעשר חלקו בכל מקום שהוא, גורם מכשול שהע"ה בודאי לא יעשר, דמסתמא לא יטול מכל אחד, ובכה"ג לא התירו לסייעו בהבאת הדמאי, וצ"ע בכ"ז.

ו. **שם** בירו' תני רשב"ג אומר אם החליף את המעה צריך לעשר, אר"י הדא אמרה הנותן מעות לחבירו והחליפן ואבדו חייב באחריותן, נראה דרשב"ג מיירי אף במפרש למוכר שקונה עבור פלוני, חדא דדבריו מתפרשים אף לר' יהודה דצריך לעשר ברישא, ולדידי' נפ"מ רק בפירש דבעלמא א"צ לעשר ובהחליף צריך לעשר, ועוד דהא מיירי משהחליף אף קודם שלקח כגון שנשתמש לעצמו כבר בטעות, והול"ל אם החליף צריך שיפרש למוכר, ועוד דלתלמודן לא דנו בדעת המוכר כלל, כמש"כ סק"ה, ולכן אין לפרש

ובירו' שהביא הר"ש משמע דמפרש דארישא קאי שקנה בתערובת דיש ברירה ואפ"ה אם הוא חלקן בעצמו ונטל אחד ונתנו לע"ה חייב לעשר, ורק אם הע"ה נטל את שלו מעצמו תחלה אז פטור, או שהחבר לקח את שלו תחלה, אבל אם נטל מתוך התערובת ונתן לע"ה תחלה חייב לעשר, והיינו דאף אם לא נתערבו לא שרינן לחבר ליתן לע"ה מן התערובת תחלה שאז הוא עושה החלוקה בנתינה לע"ה וכמוכר לו דמי, אלא יקח שלו תחלה וממילא מה שנשאר הוא לע"ה, ולא חשיב שנותן לו בידים או יתן לע"ה לברור תחלה, ולא נתיישבו הדברים יפה, ובפי' הגר"א מפרש לה אסיפא דנתערבו [ומה"ט מחק ד"ז בהגהות הגר"א מהר"ש], שאם אינו נותן לע"ה בידים מן התערובת אלא נוטל שלו או מניח לו ליטול לבד א"צ לעשר, דכיון שאינו נותן בידים לא מחמרינן, והדברים מחודשים, גם לישנא דמתני' חייב לעשר ואפי' הן מאה לא משמע שיכול ליטול ירק שלו תחלה וליפטור, וצ"ת, ועי' להלן ד"ה ויש לעי'.

ויתכן דכונת הירו' לומר דאם אמר שלי זה כו' א"צ שיאמר כן למוכר, אלא אפי' חילקו בידו אחר שלקח, חשיבא חלוקה, ואם נתערבו אח"כ חייב לעשר, ודוקא כשעשה קנין לזכות בשלו, אבל אם אמר רק זה של חבירי, לא חשיבא חלוקה, כיון שאינו יכול לזכות לחבירו, וכגון שלא הגביה את שלו עדיין, משעה שהגביה חלקו של הע"ה, ובמאה הדבר מצוי כן, שאמר זה של ע"ה ועדיין לא בירר מתוך השאר את שלו, ובכה"ג אינה חלוקה כיון שיש לו רק זכות לברר לעצמו את שלו, וצ"ע, ועי' להלן.

שם ואפי' הן מאה, יש בזה חידוש שחייבוהו להפסיד כל חלקו, שהרי דמאי מפריש אחד ממאה לתרו"מ, ונמצא שחייב לעשר וליתן הכל לע"ה.

דבכה"ג כיון שלא יצאו מרשות בעלים אלא שנעשו שותפין, סגי בבירור חלקו לעצמו, או בזיכוי החלק לבעה"ב.

ונראה דכש"כ אם קנה שלו ועדיין מעה של ע"ה נשאר בכיסו דודאי צריך לעשר, שאין זיקה לע"ה שיקנה לו הירק, והחבר כנותן לו משלו, אלא שגובה חובו אח"כ, ורבותא אשמועין דאפי' החליף והוציא כבר את המעה של ע"ה, ועכשיו בא לשלם בשלו, ועם גמר המקח נעשית השבה לבעלים, אפ"ה צריך לעשר כיון שפורע חובו עי"ז, ולא כשליח בעלמא הוא.

שם בירו' אר"י הדא אמרה הנותן מעות לחבירו והחליפן ואבדו חייב באחריותן, פי' הר"ש והרא"ש, דהו"ל שולח יד בשוגג, ואע"פ שהחזיר מעות כשיעור שלקח, מ"מ לא נקנו לבעלים קנין גמור והם באחריות השומר, והחידוש דאע"פ שאין הבעלים מקפידין על החלפת המעות, ולא הי' מצב שלא היו מעות תח"י להחזיר להם או להשתמש לצרכן, שרק החליף המעות בטעות, אפ"ה נפקי מרשות בעלים וצריך השבה, וול"ד לנתערבו דלא נפקי מרשות בעלים, ולכאורה אף אם נתנו לו הבעלים רשות להחליפן, הדין כן, כדין שולחני שרשאי ללוות פקדונו, ומ"מ אינו חוזר לרשות בעלים בלא הקנאה, מיהו גם בשולחני הדין נותן שיכול להקנות לבעלים, וא"כ כאן אם הקנה לבעלים א"צ לעשר, [ועי' שו"ע סי' רצ"ב ס"ז דחייב באונסין עד שיחזירם לבעליהם, אבל שם כ' הרא"ש עוד טעם מפני שמצפה עוד להשתמש בהם, וא"כ כאן שרק להחליף הרשה לו, א"כ אין לו תועלת כ"כ לצפות לזה ושישאר ברשותו ועי' בסמוך], אבל בהחליפן בלא רשות צריך דעת בעלים, ומ"מ כשקנה להם הירק חזר לרשותם דלזה יש דעת בעלים, לשנות מעותיו לירק, ואפשר דכל שכבר נעשה לזה צריך דעת בעלים לחזרה דשמא ניחא להו שישארו באחריותו,

טעמא דרשב"ג משום שצריך להודיע למוכר, ועוד דבכה"ג דשליחותי קעביד לכו"ע לא בעינן הודעה למוכר, תדע דבאמת כשלקח חשיבא השבה לבעלים, וא"כ הו"ל ממש בעל המעות, ועדיפא מגזל שדה ומכרה וחזר ולקחה מבעלים הראשונים, ערמב"ן ב"מ ט"ו ב', וכבר כתב אאמו"ר שליט"א דמה"ט אין לפרש הירו' כמ"ש המחנ"א בה' שלוחין סי"ח עי"ש, ושם ג"כ הזכיר כן ליישב ההיא דהטור בשם הרמ"ה דל"פ על רי"ו, ועי"ש סי"ז.

אלא הטעם כמ"ש בבהגר"א דעכשיו כשקונה מעותיו הר"ז פורע חובו שלקח מעות חבירו, ועי' קניית הירק מחזיר החוב לבעליו, ונמצא משלם חובו בדמאי ואינו יכול לזכות לבעלים מעות קודם המקח, דבעינן דעת בעלים להשבה, אבל ע"י הקנייה בשליחותו חשיבא שפיר השבה, ונכנס הירק ברשות בעלים לאחריות, [ואם נשתמש במעות במזיד באופן שעבר על שליחות יד, אפשר שלא תחשב השבה אף כשעשה שליחות בעלים, ויתיישב בזה מ"ש הרא"ש דמיירי דוקא בשוגג, ולכאורה ה"ה במזיד, ולמ"ש"כ נפ"מ דלא חשיבא השבה, ואפשר דכונת הרא"ש דבמזיד פשיטא דחייב באחריותן, ולכאורה עיקר החידוש דאע"ג דלא קפיד מ"מ חייב באחריותן, וא"כ גם במזיד איצטריך לאשמועין], (ובמחנ"א ה' שומרים הביא מורכי פ' החובל דמלוה שאמר ללוה שיעשה עיסקא במעות החוב לא נפטר מחובו, והובא ד"ז ברמ"א סי' קע"ו ס"א וסי' שד"מ ס"א וסו"ס ק"כ, [וענה"מ סי' שד"מ מ"ש בזה], וצ"ע דכיון שלקח בהם עיסקא הר"ז כלקח ירק למלוה, ושמא מיירי קודם שלקח רק הסכים ליקח במעות שהזמין להחזיר.

ונראה דדוקא החליף אבל נתערבו לו לוקח בשניהם יחד לו ולע"ה, דודאי אמרינן שלקח בשל ע"ה לע"ה, ואע"פ שנעשו שותפין במעות המעורבין, מ"מ לענין מה שהשותפות יכולה להתברר, ודאי אמרינן ברירה, ומסתברא

וכיון שנהנה בהלואה, אפשר שצריך דעת בעלים.

ונראה דאם לא החליפן אלא שעירבן באופן שאינם ניכרין אינו חייב באחריותן, דכשהחליפן יצאו מרשות בעלים וצריך השבה, אבל בעירבן נעשו שותפין והכל ברשות בעלים, ולא מיבעיא קודם שנטל את שלו מתוכן, אלא אף לאחר שהוציא חלקו לחוד, חזרו המעות לרשות בעלים, ואם לקח בהם א"צ לעשר.

ז. **בדין** שליח אם רשאי להחליף את המעות, לכאורה מוכח מהירו' דאסור להחליפן, וא"כ כש"כ דללוותן כדין מעות מותרין אסור, אבל אם נימא דמשלווה אותם אינו יכול לזכותם לבעלים בלא להודיעם, אין רא' מהירו', די"ל שמותר לו להחליף אלא דלא נפקי מרשותו לאחריות כ"ז שלא הודיע לבעלים שחזר וזיכה להם מעות אחרים, וכבשו"ע סי' רצ"ב ס"ז, וזה תלוי איך מפרשים טעמא דמילתא שם, אם מפני שדעתו ללוותן, או מפני שכבר נהנה בהלואה, וכבר זכו הבעלים בהנאה כנגדה שיהיו באחריותו, ואע"ג דסתמא ניחא להו במעות מזומנים טפי, מ"מ צריך להודיעם, עי' ערכין ו' א' דאמרינן אמר זו משתמש בה כי היכי דליחייב באחריותה, אבל למש"כ דבהחליף אם מותר ראוי לומר דיכול לזכות להם, א"כ מוכח מהירו' דאסור להחליף.

בעיקר דין מותרין ישתמש בהן לכאורה נראה דזה שייך רק בשולחני וחנוני שהנותן להם מעות אינו במקרה, אלא משפני שעוסקין במעות ושומרין נותן להם לשמור, ולכן אם נתן להם מותרין הר"ז כאומר אם תרצה תערכם עם מעותיך, וממילא גם תשתמש בהם, אבל המפקיד אצל בעה"ב אין סרך היתר השתמשות כלל, אא"כ יודע בו שעוסק במעות להלוות בריבית וכיו"ב, ולפ"ז מ"ש בשו"ע סי' רצ"ב ס"ז ובעה"ב שרוב עסקיו בריבית

דינו כשולחני לפי שצריך תמיד למעות, היינו דוקא בכה"ג שהענין נראה דהפקיד אצל זה שעוסק במעות תמיד, ולכן מתפרש שמתיר לו להשתמש, אבל לא בכל אדם אפי' בזה"ז, ועסמ"ע י"ח י"ט, [ובב"מ אה"ע סי' צ' ס"ט, וכן בהגהת אהעו"ז על הש"ך סו"ס מ"ז הובא בנה"מ שם כתבו דשולחני אסור להשתמש במעות מותרין אלא לעיסקא, אבל לא למשתי ב' שיכרא, ועי"ז נשארין המעות בזכות המפקיד כעיסקא אפי' מת השולחני, אבל אין נראה כן מסתמות הפוסקים, עי' לק' סק"ן].

ולפ"ז ע"ה שנתן לחבר לקנות לו, וכיו"ב, אינו בכלל היתר השתמשות לכו"ע, שאין במעשה זה שום סתמות של היתר השתמשות, וכן בדרכ ורבב"ח קדושין נ"ט א'.

אבל בשולח מעות ע"י סוחר לקנות לו סחורה, או בנותן לו סחורה למכור, בזה שייך לדון אם דינו כשולחני וחנוני, ולכאורה קודם שיעשה שליחותו לא ניחא לי' שיוציא מעותיו שמא לא יזדמנו לו מעות אח"כ, וכ"כ הב"י יו"ד סי' קס"ט ד"ה ומדברי הרמ"ה דבשליחות למסור מעות ללוה או למלוה אף שולחני אינו יכול להשתמש, ציינו הנה"מ סי' קכ"א סק"י וכ"כ הגרע"א ז"ל בתשו' ח"ג סי' פ"א, [ולדעת הש"ך סי' קכ"ו ס"ק כ"ט דבמותרין שמותר להשתמש חשיבי אינן ברשותו, וכדעתו בסו"ס מ"ז, וסי' רצ"ב סק"ח, ודאי דבשליחות חשיבי ברשותו, וש"מ דלא ישתמש בהן], מיהו בב"י חו"מ סו"ס רצ"ז הביא תשו' רשב"ץ דראובן שנתן חפץ לשמעון שימכרנו וישלח לו המעות כו' וכתב דחייב באחריותן מפני שיכול להשתמש, ואפשר דלאחר שעשה שליחותו יכול להשתמש בהם עד שיגיעו המעות למקום הבעלים באופן שלא יתעכב במסירתו להם, [וכ"כ בנה"מ שם בשם התומים בשם הרשב"א, עי"ש ולע"כ].

ח. **עוד** בדין החלפת מעות, נראה דאיסור החלפת מעות אינו משום דרוצה

במעוֹת שלו דוקא, שהרי להוצאה נותנם לקנות לו אגודת ירק, אלא דכששתמש בשל חבריו נעשה לזה, שאין המשלח זוכה במעוֹת אחרים ע"י השימוש הזה, ואין לו רשות ללוות מעוֹת המשלח, וזהו שכתבו הר"ש והרא"ש דחשיב שליחות יד, דכשנשתמש בשל משלח הרי הוציא מעוֹתיו לצורך השליח עצמו, ויש כאן גזל גמור, אלא שדעתו לשלם מיד.

ולפ"ז אפי' הכין מעוֹת תמורתן מיד לא מהני, כיון שאינו זוכה בהן ע"י שימוש, וכבר תמה במחנ"א ה' שומרין סכ"ה ע"ד מהרש"ך שכ' דבהניח מעוֹת שמיד עם שימוש יכנסו לרשות בעלים לא חשיב שליחות יד וא"צ דעת בעלים, דאיך זכו בעלים במעוֹת האחרות, והביא דבירור' מיירי גם כשעדיין המעה של הע"ה בכיסו או שהמעה של החבר בכיסו, שהרי רק החליף ולא לזה, (ועש"ך סי' קכ"ה סק"ח הביא תשו' מהרש"ך ח"ב סי' צ"ט שצריך לזכות הפרעון ע"י אחר, וחלק עליו שאין הלוה נפטר ע"ז), וכן הק' אאמו"ר שליט"א בס' סק"ו ע"ד הסמ"ע סי' קפ"ג ס"ק י"ב, ובט"ז שם והביאו בנה"מ שם סק"ד שאם מייחד מעוֹת אחרות מיד מותר לו להשתמש, וקשה שהרי אינו זוכה באותן המעוֹת ע"י שימוש בשלו, ולפ"ז יש לדון שאם נתנן לאחר שיחזיר בהם לטובת המשלח ויזכה בהם עבורו מיד עם הוצאת מעוֹתיו ע"י השליח, מותר, אבל בירור' משמע דאם החליף את המעה בכל ענין חייב לעשר, ואפשר לדחות דהיינו כשלא הקדים לזכות לו מעוֹת תמורת מעוֹתיו, ואפשר דלענין מעשר כיון דעדיין האחריות על החבר, דנהי דזכה המשלח במעוֹת שלא יוכל השליח להוציאם ויהיו לו מעוֹת מזומנין תמורת מעוֹתיו, אבל לא נפטר השליח לגמרי מחובו בלא דעת בעלים, כדין לזה מעוֹת מותרין בשו"ע סי' רצ"ב ס"ז דבעינן השבה לבעלים, ולכן לענין מעשר חשיב שלוקח הירק במעוֹת של החבר.

ובזה ניחא דאף אם נימא שמותר לשליח לכתחלה לערבם עם מעוֹתיו, אפ"ה להחליפן אסור, ואע"פ שכשמערבן שוב לא יוכל להחזיר למשלח מעוֹתיו דוקא, מ"מ הרי מעוֹתיו ברשותו בכיס זה, ואין נגרע מזכותו במעוֹתיו לשום דבר, שהרי אין לו זיקה לסוג המטבעות כלל, אלא לערך וכח המעוֹת לרשותו, משא"כ כשמחליפן שהוציא מעוֹתיו מרשותו, אלא שחושב לזכות לו אחרים תמורתן.

ולפ"ז נראה דה"ה דיכול לקנות לע"ה ירק במעוֹת של החבר ולחזור ולגבות מעוֹת של הע"ה לעצמו, והא עדיפא מלערב במעוֹת שלו, שהרי אין לע"ה ענין אלא בירק, והרי קנה לו, ורק להוציא תחלה של הע"ה ואח"כ לקנות אסור, אבל לקנות ואח"כ להוציא מותר, ובוזה מיושב מ"ש הב"ש אה"ע סי' ל"ה ס"ק ט"ו דבכסף א"צ לקדש דוקא בכסף של המשלח, דהיינו שיכול ליתן משלו ואח"כ לגבות משל הבעל, ואין ללמוד מזה למ"ש הב"ש שם ס"ק כ"א שאין הקפידא לבעל אם מחליף במטבע שלו, דודאי קפיד על שימוש בשלו לצורך השליח, ורק אם עושה שליחותו תחלה יכול לגבות חובו ממעוֹת המשלח, ובנ"צ סי' רצ"ב ג"כ חילק דבעושה שליחותו לא קפיד, אבל למש"כ בעינן דוקא שעשה שליחותו תחלה, ואח"כ גובה חובו, וכן השיג בספר המקנה בסוף הספר ע"ד הב"ש שאין היתר להחליף אלא במקום שרשאי להשתמש, שו"ר בפ"ת סי' שנ"ט סק הביא כ"ז, ועיי"ש.

מדברי הרמב"ם פ"ז ממכירה הי"ב ששליח שקנה לעצמו במעוֹת המשלח זכה המשלח, ג"כ מוכח שאסור להחליף, דאם יכול לייחד תמורתן מעוֹת בביתו, איך אפשר להחליט שזכה בהם המשלח, ואף לדעת הרשב"א היינו דוקא כשמתכוין לגזול, אבל בהיתר אין אפשרות להשתמש במעוֹת חבריו לקנין, וכמ"ש המדרכי הובא בב"י אה"ע סל"ה

עוד הביא שם דברי המרדכי פ' החובל בשם ר"י דמלוה שאמר ללוה אחר ההלואה שמעתה יהיו המעות עיסקא ונאנסו חייב, דבדיבור לחוד לא נעשו פקדון, והובאו דבריו ברמ"א סי' ק"כ ס"ב וסי' קע"ו ס"א וסי' שד"מ ס"א, ולשון המרדכי משמע שהמשיך להתעסק במעות בתורת עיסקא, וצ"ע דבכה"ג יש לחשבו שקנה הסחורה למלוה, וחשיבא השבה מעליא, וצ"ל דכונתו קודם שהמשיך להתעסק, ועדיין הסחורה הראשונה ברשותו, וגם בזה יש לדון דכיון שקיבל עליו ליתן לו ריוח מעתה, הסכים המלוה שיהיו ברשותו לאונסין, דאל"כ הריוח יהא בדין ריבית, ואפשר דכונתו שאף הריוח אסור לו ליטול, כ"ז שלא זיכה לו ע"י אחר, וענה"מ סי' שד"מ בזה, ולע"כ.

עוד הביא שם דברי הרא"ש פ' הכונס סי"ב שכ' שאם היו להם גדישים של עדשים מזומנים ליתנם במקום הגדישים של שעורים, אפי' אין בעלי גדישי שעורים לפנינו מותר לזכות להם גדישין של עדשים ע"י אחר וליקח גדישים של שעורים דזכות הוא לו כו', ואמנם מבואר בדבריו דבלא זיכוי ע"י אחר אסור, אבל עדיין הדברים מחודשים שיהא מותר ליקח שעורים של חבירו ולהאכילם בלא רשותו ופשטות הגמ' שהיו העדשים מזומנים שם ואעפ"כ אסור, דאל"כ אין להזכיר גדישין של עדשים, אלא ע"מ לשלם דמיהם או יותר מדמיהן, אלא שעדשים אינן ראויין לבהמה ולכך הוצרכו להחליפן, וצ"ע, שו"ר בש"ך סי' שנ"ט סק"ד פירש בשידוע בודאי שהבעלים לא יחזיקנו בעצמו רק ימכרנו, וק"ק מנ"ל להרא"ש דמיירי בשעורים בכה"ג, שו"ר בקצה"ח שם, ולע"כ.

עוד הביא שם דברי הרא"ש ב"מ מ"ג א' שכ' בשולחני שנשתמש בפקדונו בהיתר דאע"פ שהחזירם למקומם דמדינא לא בעי דעת בעלים כו' ואפ"ה חייב באחריותו כו'.

דחשיב קידשה בגזל, ואף לדעת הרשב"א אינו יכול לעשות קנין כסף במעות הגזל שעדיין לא יצאו מרשות בעלים, ולכן אינה מקודשת, (ואף לדעת הרמב"ם לא שייך שתתקדש למשלח בלי אמירתו לה שתתקדש למשלח, ול"ד למוכר שדעתו על המעות בלבד ומקנה לבעל המעות), ורק לענין ממונות שייך לומר שקונה לעצמו במשיכה או בשטר, והמעות גזל, אבל חלות קנין לכו"ע לא חל במעות גזל.

בשומר אבידה ב"מ כ"ט א' חזינן דאף שאין לבעלים שום זיקה למעות שקיבל בשביל האבידה אפ"ה אסור להשתמש בהם לר"ע, ולר"ט התירו לו מפני שטרח בה כדאמר שם ב', דניחא לי' לאיניש שיהיו מעותיו מזומנים, שע"ז קרובים להשבה, ואע"פ שיש יתרון דאחריות כשמשתמש בהם, מ"מ א"א להחליט לעשות כן בשל אדם פרטי בלא רשותו, אבל בסלע זו לצדקה שרינן לי' ללוותה ומפרש טעמא ערכין ו' א' דניחא לן דתיקום באחריותו, ושם יש יתרון כיון שמרצונו התנדב, מסתמא יחזירנה לצדקה.

ט. נמצינו למידין דאסור להחליף מעות של חבירו אפי' נותן לו מעות אחרים תחתיהם מיד, ואפי' נתנם בידו להוציאן, אבל לערבם עם שלו, אם יש לו צורך בכך יש להתיר, (וראיתי מובא ממהרלב"ח בתשו' דשלא כדין עושה), דבכה"ג לא הוציא כלום מרשות בעלים, ואם זיכה לו תחלה מעות אחרים צ"ע אי מהני, אבל מותר לו לעשות שליחותו במעות שלו ואח"כ לגבות מעות המשלח לעצמו, וכמבואר בב"ש אה"ע סל"ה סקט"ו מדברי הרי"ד והריא"ז ר"פ האיש מקדש, וכ"ג בירור, [ועש"ך סי' קכ"א ס"ק מ"ג], וייחדו לחוד ודאי לא מהני אכ"כ זיכרם לו ע"י אחר, וכמ"ש במחנ"א ה' שומרים סכ"ה, ע"ש שהק' ע"ד מהרא"ש ומהרש"ך.

וכ"ה בשו"ע סי' רצ"ב ס"ז, וכתב המחנ"א דכיון שנעשו המעות שלו אינו יכול לזכותם לבעלים, וכונתו כדן כל לזה שאינו יכול לזכות חוב למלוה וליפטר מאחריות, אבל לכאורה יש לחלק דכאן הבעלים ניהא לי' בפקדון אלא שהסכים להלוואה ג"כ, ושפיר חשיב זכות אם מזכה לו מעותיו ומחזירן למקומם, ול"ד לשולח יד דכיון שנשה גזלן צריך דעת בעלים שרוצה שיחזרו מעותיו למקומן, דלא מהני מה שמתחלה רצה בכך, אבל בכה"ג דמפקיד אצל שולחני שפיר י"ל דחוזר ומזכה לו, ובנה"מ שם סק"י כתב דהרא"ש הוצרך לטעם כשהוציא רק מקצת הפקדון דהנותר עדיין ברשות בעלים קאי, ולשון הרא"ש שהחזירם למקומם ל"מ כן, ובמרדכי סו"פ המפקיד משמע קצת דמשנטלם מן הארנקי להשתמש אע"פ שלא הוציאם עדיין, מיקרי שכבר נשתמש בהם, אבל הדברים מחודשים דסו"ס יש כאן רק כונה להשתמש, ופשטות הדברים נראה דאי לא טעמי' דהרא"ש הי' יכול לזכות לבעלים דחשיב כהתנו שאם ירצה יחזיר הפקדון למקומו, ועי' לעיל סוסק"ו בזה, (ועי' בסמוך בדברי האהעו"ז והנה"מ סו"ס מ"ז, שהמעות בעיסקא, ולפ"ד מובן טפי שיכול לזכות לו העיסקא, דכלא נפקא לגמרי מרשותו דמי, אבל ל"מ כן, עי' בסמוך].

י. בדין מותרין ישתמש בהן פשטות הדברים דאף למשתי בי' שיכרא שרי, שלא הוזכר כלל במה ישתמש בהן, והרי הדברים סתמן כפירושן דלכל מילי שרי, [ונכמ"ק בתו' ב"מ כ"ט א' וברמב"ן מ"ג א' שאפשר דאע"פ שבאו בעלים קודם שהוציא א"צ ליתן להם אותן מעות דוקא, ואם איתא שצריך להוציא המעות בעיסקא דוקא, א"כ כ"ז שלא הוציאם הרי המעות האלו ברשות בעלים, דכ"ז שלא העמיד סחורה תמורתן לא הותר לו להוציאם, א"ו לכל מילי רשאי להוציאם, ולכן חשיבי שפיר כאילו הוציאם מיד, ויש לדחות דשפיר

נפקי מרשות בעלים בזכותו להוציאם, אע"פ שבאמת לא הותר לו להחזיקם כשלו, כ"ז שלא העמיד אחרים תמורתן, ומ"מ פשטות הדברים דנעשו חוב אצלו ולכך א"צ להחזיר אותן מעות, וש"מ דמותר לו ללוותם בלא תמורה, מיהו לאו ראי' היא דאף בעיסקא גמורה הרי הפלגא מלוה ברשותו וא"צ להחזיר אותן מעות, אע"פ שאינו רשאי למישתי בי' שיכרא, ומ"מ קצת סיוע יש בזה מדלא דנו דמה"ט יחשבו המעות כברשות בעלים לחזרה כיון שלא הוחלטו להלוואה, וגם משהוחלטו גריעי מכל הלוואה דלהוצאה גמורה ניתנה], ולפ"ז אם מת השולחני אין גובין שעבודו אלא מקרקעות, דאין במטלטלין שלו שום זיקה למעות שלוח מן הפקדון, ולא חששו חז"ל לזה בשומר אבידה, כמו שלא חששו מה"ט בסלע זו לצדקה ערכין ו' א', והעדיפו קבלת אחריות ידי', טפי מחשש מתה ידי', ושלא יהיו לו קרקעות.

אב"ל הגאון אבן העזר הגיה ע"ד הש"ך סמ"ז סק"ט וכתב דלא התירו לשולחני ולחנוני אלא להוציאם בעיסקא, וכן בשומר אבידה, ודין העיסקא שתמורת המעות כדן עיסקא ב"מ ק"ד ב' שאינה נעשית מטלטלין אצל בניו, ומה"ט קרו לי' שואל ב"מ כ"ט א', ואף בע"ח אינו גובה ממעות אלו, וכ"כ בנה"מ שם חדושים סק"ד, וכ"כ בב"מ אה"ע סי' צ' ס"ט דלא התירו אלא שולחני מפני שדרכו בעיסקא, ודייק כן מדאמרו מ"ג א' בההיא הנאה דאי מתרמי לי' זבינא דאית בה רווחא כו' משמע דוקא באופן זה, ועי"ש שהאר"ך, וכתב שם הן אמת דבסי' רצ"ב סותם השו"ע דשולחני מותר להשתמש ואינו מחלק, מ"מ כל כמה דלא מצינו להיפך, מסברא לענ"ד הכי ברור, ולא הזכיר שם משומר אבידה שהתירו לכל אדם, [ועי' מרדכי סו"פ המפקיד, ובמש"כ בזה לעיל ס"ג סק"י].

ואמנם הי' מקום שיתקנו כן חז"ל, אבל לא יתכן כלל לומר שזה מתפרש בלשון

לומר דכיון שאין הבעל אבידה יודע מי מצאה לא קרינן ב' לא יגוש, ומשידע באמת תהא ככל הלואה, אבל אין לחדש כן מדנפשי, ושמא נאמר דחשבינן ל' כחוב של פקדון, ונפ"מ לענין שמשלם מעידית כשומרין, והכי מסתברא, ויתיישב בזה משה"ק תו' כ"ט א' מ"ט אמרו דהוי שואל עליהו ולא אמרו להו, ולפ"ז אפשר דאף בשולחני הדין כן, דכ"ז שהמענות בידו בתורת פקדון אע"פ שהוא לקחן להלואה לא קרינן ב' לא יגוש, שאינו נוגש מצד המלוה שנתנם לו לפקדון, ואף כשיבא לתבעם לא יחשבו הלואה כ"ז שלא זקפן במלוה, דמענות פקדונו הוא תובע.

והמרדכי בסו"פ המפקיד כתב דרשאי השולחני לתת רווחים למפקיד, ולא חשיב ריבית מלוה למלוה כיון שלא נתנם לו בתורת מלוה ולא בתורת מקח אלא לפקדון, והדברים מחודשים, אבל יש בזה סיעתא למש"כ דלא קרינן ב' לא יגוש.

ויתכן דבאבידה מיקרו ב"ד המלוים, והו"ל כמוסר שטרותיו לב"ד, ולפ"ז בשולחני משמט.

ישתמש בהן סתמא, ובפרט שאמרו כן בכל מוצא אבידה, ולא משמע כלל שמדקדקים לידע מה קנה במעות אלו, ול"ד לעיסקא שהוא משועבד להתעסק בסחורה משם פלגא דפקדון, ומחייבין להוציא כל המעות באותה עיסקא, אבל בשומר אבידה לא הוזכר כלל שיתחייב להיות סוחר במעות אלו, ולידע מה קנה בהם, ושלא יקנה דבר שעלול להפסד, [עי' מרדכי סו"פ המפקיד ועי' בסמוך מ"ש עוד בדברין], וע"כ דלכל מילי שרו ל' רבנן להשתמש בהם בין בשומר אבידה בין בשולחני, ונבמעילה הלשון לפיכך אם הוציא מעל, וש"מ דישתמש ויוציא היינו הך, וכ"כ בב"מ שם].

מיהו אכתי צ"ע לענין שביעית דודאי לא יתכן שתשמט את החוב של השומר אבידה, וזה קשה אף לדעת האבן העזר והב"מ כיון דקי"ל חו"מ סי' ס"ז ס"ג דשביעית משמטת את הפלגא מלוה דעיסקא, וה"נ ודאי דלא עדיפא מעיסקא, [ועי"ש בקצה"ח דנקט בדעת רש"י והרמב"ם דאינה משמטת פלגא מלוה, ולפ"ד ניהא], ויתכן

תמצית הדברים בקצרה

א. ב"מ ע"ד א' אמר רבא הני בי תלתא דיהבי זוזי לחד כו' ענין המימרא דשלשה שמתחברין בשליחותם אצל אחד אע"פ שאינם שותפים וכונת כל אחד לעצמו, נעשין כשותפין לעיסקא זו, ולא אמרן אלא כשלא גילו דעתם שאינם חפצים בשותפות, דבסתמא כיון שנתנו זה בפני זה ולא צוררו מעותיהם לחד כונתם להשתתף, ועכ"פ יודעים שמסתמא ישתפם ולא יפריד כל אחד לבדו, ואמרו בגמ' נפ"מ שאם קנה לאחד קנה לכולם, ושני פירושם נאמרו בביאור זבן לחד, א' פי' הריב"א בשם הרמב"ן שקנה במעות דחד מינייהו, ולא הי' בדעתו לאותו אחד דוקא, קמ"ל דקנו כולם במעות דחד, ב' פי' הרמב"ם שהשליח נתכוין לחד ואפ"ה קנו כולם, ולפי' זה מירי שהמענות מעורבין, והרי"ד פי' בדלא ידעין למי נתכוין השליח אלא שמסר מה שלקח או שלחו לאחד מהם, וע"ז אמרין דמסתמא כונתו לכולם, ועי' קונטרס הראיות לריא"ז שחלק ע"ז.

לפי' הרמב"ן הול"ל דזבין בחד מינייהו, אלא לפי שעיקר המימרא שנתנו באופן שלא יפריד מעותיהם ניהא ל' למימר לחד, לומר שאירע שנשתמש בחד קודם שעירב ולא מפני שהפרידן בדוקא, ואפשר דאפי' אמר שקונה לראובן כונתו לכולהו, אא"כ חזר בו מהשליחות בהדיא, וקונה רק לחד, ופי' כן דומיא דסיפא דלמאן דזבן, מתפרש שקנה במעות צוררין דחד מינייהו.

לדעת הרמב"ן רשאי השליח לקנות רק לאחד מן המעות המעורבין, דבאמת אין כאן שותפות מוחלטת, אלא שנותנין ע"ד שיוכל לשתפם, וגם אם קונה לכל אחד דבר אחר סתמא דמילתא רשאי לערב מעותיהם אם זה

נוח לו כך, וכשקונה מהמעורבין קונה לאחד, וה"נ באותו מין ג"כ, תדע שאם רוצה קונה משלו לאותו אחד, וחוזר וגובה מעותיו מן המעות המעורבין.

לדעת הרמב"ם מתפרש שנתנו לו מעות מעורבין או ע"ד לערבן ועירבן, ועי"ז נעשו כשותפין ואינו יכול להפריד שותפותן מדעתו, ועל כרחו זבין לכולהו.

יש לעי' לדעת הרמב"ם מה דין המעות קודם שעירבן לענין חזרה ולענין אחריות, ולכאורה מדאשמועינן שהמקח לכולן משמע שהמעות אינן כמעורבין לענין אחריות, דאלת"ה מה זבין לחד יש כאן, הרי כבר בטל זכותו של האחד ליחשב מעות שלו, ויש לדחות דהכל מכח העיסקא המשותפת, שהרי אם נתנו לו לקנות שני דברים שונים, אינם כשותפין כ"ז שלא עירבן, וכיון ששותפותן באה מכח זה שזבין לחד זבין לכולהו, לכך נקט רבא ד"ז, אבל יותר נראה דרק ע"י המקח הם משתתפין, אבל אם חוזר בו קודם המקח חייב להחזיר לו מעותיו צרור שלו, כדין מפקיד מעות אצל שולחני, ועי' בזה בש"ך סי' רצ"ב סק"ח וחלקו עליו שם, וכאן עדיף כיון שאין לשלוח ענין בזה, והמשלחים לא זכו בכח שותפות, כיון שלא נשתתפו בהדיא, תדע דלענין מעילה אם לא קנו במעות לא מעל אפי' לר"ה ב"מ מ"ג א'.

ולפ"ז אפשר דאפי' התחיל לקנות לא נעשו כולן שותפין שוין בכל הצרורות, אלא זה שלקחו במעותיו נוטל חלקו בצרור חבריו, אבל דעת אאמור"ר שליט"א דמשהתחילו בעסק בשותפות נקבע הכל בעיסקא ונעשין שותפין שוין בכל הצרורות.

יש להסתפק לדעת הרמב"ם במעות צרורין אם יכול ליקח בשל אחד לכולן, כיון שיכול לקנות לכולן ביחד ולחלק אח"כ ביניהם, וא"כ גם במעות יכול לעשות כן, או"ד שאני מקח שלא נתחייב ליתן להם מקח מבורר, אבל ליטול משל אחד לחבירו אסור בלא רשות, ומסתברא דשלא לצורך אסור לו אפי' לערבם, אלא שאם יש לו סיבה לא הטריחוהו לשמרם בפ"ע, אבל ליקח לאחד בשל חבריו אין להתיר כלל, שאפי' לעצמו אין להתיר אלא לערב, אבל לא ללוות ע"מ להחזיר אפי' מזומנים בביתו, וה"נ בצרורות נפרדים אפי' מזומנים בכיסו ואף להסוברים שהמתנה בפני עדים שלוקח לעצמו קנה, היינו דוקא לעצמו, אבל אינו יכול לזכות לאחר במעות שלא כדין, דלא ניחא לי' בכעין גזל, ולפ"ז אפי' נתנום לו מותרין כ"ז שלא עירבם אינו יכול ליקח בשל אחד לחבירו, לפמשת"ת שהם עדיין ברשות בעלים לחזרה.

ב. הרשב"א ב"ק ק"ב ב' כנראה פי' שמעתין שאין השליח יכול לקנות לאחד ממעות התערובת, וקשיא לי' אמאי הרי אפי' מעות פקדון אם התנה בפני עדים שלוקח לעצמו מהני, ותיירץ דדוקא לעצמו אבל לאחר לא מהני, לפי שהמוכר מקנה רק לבעל המעות או ללוקח שעומד לפניו, ובפשוטו משמע שתלוי בהודעה למוכר, אבל קשה דמי לא עסקינן בשמעתין שאמר למוכר דזבן לחד דמתקרי ראובן, ואין משמעות סוגיין בהודעה למוכר כלל, ועוד שאם השליח יכול לחלק המעות הרי הוא נעשה גם בעל המעות, ועוד דשפיר מקנה המוכר ללוקח או עבור מי שירצה הלוקח, ולכן נראה דכונת הרשב"א שאין שום סיבה שיקנה האחר, דהא לא ניחא לי' במקח שלא כדין, ואינו עושה קנין אלא במעות ולא במקח, וא"כ מאיזה כח יקנה, אא"כ יכוין המוכר להקנות לו בכל ענין, ועי"ז הזכיר הודעה למוכר, ולפ"ז לא מהני עד שיודיע למוכר שיקנה לו אע"פ שאינו בעל המעות.

ג. לשון הגמ' צר וחתים איניש איניש לחודי', מיושב יותר על השליח שלא הניח מעותיהם בתערובת אלא צרר של כל אחד לחוד, וכ"ה לשון רש"י מעות של כל איש ואיש לבד, וכמ"ש הדרישה בכונת הטור וכ"כ מרן זללה"ה בסכ"ב סק"י, אבל לכאורה אין לקבוע הענין ע"פ השליח אלא ע"פ הנותנים, וכ"כ הטור בפשיטות בתחלת הסימן, וכ"מ בריטב"א מהרא"ה והרמב"ם ובתלמידי הרשב"א ובר"ד וריא"ל, ואפשר לפרש דהשליח יודע דעת הנותנים, והם פורטין וסופרין מעותיהם לפניו, ואם כונתם לכל אחד בפ"ע נותנין לו ע"מ לצרור כ"א לעצמו, וכיון שזוהי פעולה משותפת של הנותנים עם השליח, אפשר לתפוס הלשון על השליח שצר וחתם כל אחד בפ"ע, וכ"נ בדעת הרמב"ם.

לשון הטור בדעת הרמב"ם ורש"י משמע שהם נתנו לו כל אחד מעותיו, ותלוי אם הוא עירבם בכיסו או שהניח מעות כל אחד בפ"ע, וכן פי' בדו"פ שהם נתנו לו מעות נפרדין ותלוי אם הוא עירבם או שהניחן בצרור בעליהם, והרחיק מאד לפרש צר וחתים השליח, אע"פ שדייק כן מלשון רש"י, אבל מבואר בדבריו דכונתו להרחיק מלפרש שהשליח בירר וחילק מעות מעורבין וצררן, אלא הכל מיירי במעות נפרדין, ותלוי אם עירבן,

ולפ"ז מתפרש שפיר צר וחתים השליח, אלא שלא הוא חידש החלוקה אלא צר וחתם מעות כ"א לבדו כפי מה שניתן לו, דסתמא כל אחד נותן מעותיו בפ"ע, וצר וחתים צריך השליח, להפרידן באמתחתו, וזהו המיושב לי בלשון הגמ' שאין דרך הנותנין לחתום כיון שנותנין לו להוצאה, וגם מונין כספן לפניו, וגם הול"ל דציירי וחתמי זוייהו, דהא אצל כל אחד מעותיו לחוד, ולשון איש ואיש ג"כ משמע ע"ז שמחזיק מעות של כמה אנשים, אבל לפמש"כ אין נראה שהשליח חידש וקבע לפי דעתו, אלא כפי מה שנתנו נהג בהם, ובטור ל"פ כן, ולשון זבן לכולהו משמע שהדין מגדיר המעשה כן, ואם זכו נגד רצונו הול"ל זכו כולם.

הרמב"ם כתב דבצורין וקנה בשל אחד לכולן קנה בעל המעות, ובמאירי כתב שזה תימה, ולא נתפרש מאי קושיא, הר"ז זהו דיני' דהרמב"ם פ"ז הי"ב דשליח שקנה לעצמו במעות המשלח קנה המשלח, וכאן גם המורים מודים כיון שאין המשלח רוצה לזכות בגזל, ורק אם תלוי במעשה השליח שהי' יכול לערבם אם ירצה, בזה יש לדון אם קנה לכולן, שיחשב כעירבן.

בבד"ה כתב דחתומין לאו דוקא, והיינו למש"פ הטור דתלוי במעשה השליח, ואין חילוק אם השליח צרין או ששומרן באופן נפרד, אבל אם זהו סימן לדעת הנותנין בעינן צרור וחתום באופן שניכר שאינו חפץ בשותפות.

הרמ"א העתיק דברי הר"י ע"ד הרמב"ם וכבר העיר בדרישה וסמ"ע דפליגי, ונראה דכונת הרמ"א למסקנת הטור דלהרמב"ם מיירי שהשליח עירבן מדעתו וקנה במעורבין, א"כ י"ל שזכותו לחזור ולהפרידן, וע"י שאומר בפירוש מפריד המעות, משא"כ במכיון לקנות דלא מהני, שעדיין אין כאן הפרדה, ויש סמך לזה בד"מ ע"ש, ויתכן לפרש כונת הרמ"א כדעה ראשונה בסי' קפ"ג ס"ג וכ"כ בבהגר"א סק"ב, ולפ"ז הנדון משום נאמנות.

בש"ך סק"א בשם הב"ח כתב דבצורין אף להר"י לא מהני פירוש, ואפי' התנה בפני עדים אינו יכול להקנות גזל למשלח שלא שלחו לקנות בשל אחרים, ולעיל סק"ב ביארנו כן דברי הרשב"א דלכך לא מהני אפי' לשיטתו, וכן ביארו הגרע"א והנה"מ דכאן לכו"ע לא מהני.

הב"י נקט בדעת הרמב"ם דאם השליח עירב הצורין ולקח לאחד מהם קנו כולם, ויש לעי' למה לא יוכל להפריד מה שהוא עירב שלא כדין, וכשנותן למוכר עבור האחד היינו חלוקתם דוויזי כמאן דפליגי דמו, והלשון משמע שקנה מהמעורבין ולא נתכוין לזכות החלק לאחד, וצ"ע, ומרן זללה"ה נקט דמשעירבן זכו ביתרונות שיש להיות שותפין ושוב אינו רשאי לחלק בלא רשותן, והדברים מחודשים דבשלמא אם נתנו ע"ד עיסקא משותפת שייך לומר כן, אבל אם נתערב בשוגג או במזיד אין לחדש דניחא להו בשיתוף, והרי מתחלה נתנום צורין שאין רצונם להתערב, והי' אפשר לפרש דברי מרן זללה"ה דוקא בנתנו זה בפני זה שיוודעים שאפשר שיערבם אבל מסקנתו לדינא משמע דבכל ענין אינו רשאי להפרידן, וצ"ע.

ד. דינים העולים.

א. שלשה שעירבו מעותיהם ונתנו לאחד לקנות להם סחורה דינם כשותפין לעיסקא זו ואין ביד השליח לעשות חלוקה ולקנות רק לאחד, אבל הנותנים יכולים לחזור בהם, שלא נשתעבדו לעיסקא, וא"צ לחלוק בפני ג' דוויזי כמאן דפליגי דמו.

ב. נתנו לו המעות כל אחד בפ"ע, והוא עירבן, בין נתנו לו ע"מ לערב אם ירצה בין אם עירבן שלא מרצונם, נעשו כולן שותפין במעות התערובת, ואחריות כל אחד לפי ערך מעותיו, ואם לקח בסתמא קנה להם לפי ערך.

ג. אם השליח רוצה לחזור ולהפריד מה שעירב, וזוכה מעות של אחד בפ"ע כדי לקנות עבורו, בפשוטו זכות הוא לו ומהניא חלוקתו, לא מיבעיא בנתנו לו צורין או זה שלא בפני זה, אלא אפי' נתנו ע"מ לערב אם ירצה, מ"מ זכין לבעלים להפריד כשרוצה לקנות רק עבורו, מיהו בדעת הרמב"ם נקטו שמשעירב אינו יכול להפריד, אלא שיש לדחות דמיירי כשנתנו לו מעורבין, וכדין א', ודעת מרן זללה"ה דבשום ענין אינו יכול להפריד.

ד. נתנו לו מעות מותרין זה בפני זה הר"ז כנתנו לו ע"מ לערב אם ירצה, [ולדעת תלמידי הרשב"א דינם כמעורבין בדין א' אף קודם שעירבן, ומרן ז"ל פ' כונתם באופן שמוכח שנתכוונו לכך], ואם לא עירבם ולקח בסתם בצורר של אחד מהם זכה לכולם, ולדעת הרמב"ם אפשר דזכה רק לבעל המעות, ואם לקח בפירוש לבעל המעות זכה לו, לקח לאחד במעות של חבירו מסתברא דלא קנה, ע"י דין ה'.

ה. נתנו לו מעותיהן זה שלא בפני זה או צוררין וחתומין באופן שנראה שאינם משתתפין לעיסקא אחת, אין לו לערב מעותיהם שלא לצורך, ואם לקח סתם בצרור אחד זכה לבעל המעות, ואפי' לקח בפירוש לכולם זכה רק בעל המעות, ואפי' לדעה א' בסי' קפ"ג ס"ג כיון שאין רצונם לזכות בממון אחרים, כ"כ הש"ך בשם הב"ח, (ועי' ראבי"ה סי' תתקנ"ז).

ו. אע"פ שנתנו לו מעותיהן צוררין יכול לקנות הסחורה לכולם בשותפות, וכשיבא לביתו יברר חלקם, וכדתנן בפ"ו דדמאי לוקח סתם.

ז. לענין אחריות אם נתנו לו כל אחד בפ"ע, הרי כל אחד אחיותו על שלו, ואם חוזר בו חייב להחזיר לו אותו צרור שנתן, ונראין הדברים דה"ה אם נתנו לו באופן שיכול לערב מ"מ כ"ז שלא עירב הר"ז ברשות בעלים לחזרה ולאונסין, מיהו אם קנה כבר בצרור אחד לכולם, יש להסתפק אם נעשין שותפין עי"ז בכל הצרורות, או שרק זה שקנו בשלו נעשה שותף עם כל אחד לפי ערך שנשתמשו במעותיו, ודעת אאמו"ר שליט"א דמשהתחילו בעסק המשותף נעשו שותפין בכל המעות.

ה. דמאי פ"ו מ"ב ע"ה שאמר לחבר קח לי אגודת ירק כו' לוקח סתם ופטור כו' פשטות המשנה שלקח שתי אגודות לו ולע"ה, דומיא דסיפא, וקתני ברישא לוקח סתם דהיינו בתערוכת ופטור, דאמרינן יש בריה ומה שנתן לע"ה לבסוף זהו מה שנקנה לו בתחלה, וכדין שנים שקיבלו שדה כו' לעיל מ"ח, וחבר וע"ה שירשו את אביהם כו' לעיל מ"ט, וכ"ז שלא חלקו האחריות על שניהם, וכ"מ עירובין ל"ז ב' דטעמא דר"י דצריך לעשר משום דלית לי' בריה, ונראה דזוהי הברייתא דמיתת בירו', דכיון דאשכחן בתלמודן דטעמא' משום בריה, אין להמציא כאן מחלוקת נוספת משום דעת המוכר, והרי לתלמודן מתפרש לוקח סתם שלא פירש איזו אגודה שלו ואיזו של ע"ה, אבל למוכר אפשר שאמר שלוקח גם לחבירו, ובב"ק ק"ב ב' לכו"ע בחטים וחטים שעשה שליחותו א"צ להודיע לבעל המעות, ולר' יוחנן אליבא דר' יהודה אף בחטים ושעורים כן, וע"כ דתלמודן לית לי' דירו' דמפרש לה משום הודעה למוכר.

אבל בירו' נראה דלוקח סתם היינו שאינו מודיע למוכר שלוקח לחבירו, ואף בלוקח רק לע"ה פליג ר' יהודה, דכיון שלא הודיעו הרי המוכר מקנה לשליח, ונמצא שהוא מוכר דמאי לע"ה, ומתני' ר' יוסי היא שהמוכר מזכה לבעל המעות, מיהו מהסיפא יש ללמוד דאף בלקח לו ולע"ה אם לא הוכרו פטור מלעשר, דדוקא בהוכרו ונתעברו קתני דחייב לעשר.

בפי' הר"י במ"צ מבואר דלמסקנת הירו' מתני' אף כו' יהודה כיון דקתני קח לי, ובכח"ג אף ר"י מודה, ולפ"ז לוקח סתם מתפרש בלוקח שנים כדמפרש בתלמודן, ואפשר שזו כונת הר"ש בסוה"ד שכ' שאומר למוכר אני שלוחו של פלוני ולכן פטור מלעשר, ואינו מוכר דבאומר בהדיא כו"ע מודו, ואפשר שיש חסרון תיבות וכונתו לפרושי מתני' אף כו"י, מיהו פשטות הירו' דמתני' כו' יוסי, ולשון קח לי דמתני' לא משמע מיני' כלום, ומ"ש בירו' דקח לי הרי הוא שלוחו, היינו שא"ל בהדיא שיוודיעו שהלקיחה עבורו, אבל במתני' אינו מתייחס לצורת המקח, אלא מבקש שיביא לו מן השוק ירק, ובירו' בא"ל קח לי אפשר דנפ"מ לענין היתירה שאם א"ל שיוודיע למוכר הרי היתירה גם לבעלים אף לר' יהודה.

בירו' מיתת פלוגתא דר"י ור"י לענין אם נתנו לשליח יתירה, דלר' יהודה שהמוכר מקנה לשליח, הרי היתירה עבורו, ולר' יוסי שמקנה לבעל המעות, היתירה לשניהם, לפי שכונתו להיטיב גם עם השליח שהוא גרם המקח ברגליו, כענין חנוני שמחלק קליות ואגוזים לתינוקות להרגילן אצלו ב"מ נ, ואם הודיעו שהוא שליח בזה אף לר' יהודה היתירה לשניהם, דבהודיעו לא פליגי, וגרסת התוספתא פ"ח מתפרשת יפה ע"פ הירו' דשתי המחלוקות תליין זו בזו, ולפ"ז אף בעיקר המקח פליגי, ולא רק בדבר שיש לו קיצבה.

אבל לתלמודן כתובות צ"ח ב' אין הענין תלוי כלל בהודעה למוכר, והרי בפשוטו האלמנה מודיעה ללוקח שהקרקע של היתומים, ולענין עיקר המקח לכו"ע הכל לבעל המעות, ופליגי בדבר שיש לו קצבה אף בהודיע שהוא שליח, אם כונת המוכר להכיר טובה לשליח או לבעל המעות, מיהו עי"ש בתו' דיש שני אופנים בדבר שאין לו קצבה, ולא פליג ר' יהודה בגונא דמתני'.

שם במשנה ואם אמר שלי זה וזה של חבירי, בפשוטו אמר כן למוכר, דלעצמו אינו אומר וזה של חבירי, וכן מתפרש הענין דכלפי לוקח סתם דרישא, קתני סיפא ואם פירש שלוקח זה לעצמו וזה לחבירו ונתעברו כו',

וכ"מ ברמב"ם פ"י ה"ח, מיהו עיקר הדין יש לקיים אף אם חילקן אחר המקח, דמסתברא שזכות החלוקה בכה"ג ביד החבר, דכיון שהי' יכול ליקח לו מתחלה את זה שבורר עבורו לבסוף, שפיר סמך עלי' הע"ה ויתיר לו החלוקה ע"י עצמו, וכן בסברא שלא יצטרך החבר להמתין מלאכול הירק שלוקח לעצמו עד שיבורר בפני הע"ה, וכ"כ אאמו"ר שליט"א, דה"ה אם חילקן אחר המקח ונתערבו דחייב לעשר.

אבל בירו' לפי פר"ש והרא"ש מבואר שאם לקחן בתערובת ובא לחלקן בידו ג"כ חייב לעשר, ורק אם לקח של עצמו תחלה או שנתן לע"ה ליקח בעצמו תחלה פטור מלעשר, אבל שיבורר החבר מן התערובת לע"ה תחלה, דמי למוכר לו וחייב לעשר, ולא נתיישב הענין יפה מ"ש אם לוקח לעצמו תחלה, הרי ממילא כשמוציא לע"ה משאיר לעצמו.

והגר"א מפרש הירו' על הסיפא דאע"פ שנתערבו אם נותן לע"ה ליקח מהתערובת בעצמו א"צ לעשר, וכן אם נטל שלעצמו תחלה, ורק אם הוא בורר ונותן לו חייב לעשר, והדברים מחודשים, ופשטא דמתני' דחייב לעשר ואפי' הן מאה לא משמע שיש לו עצה ליפטר מלעשר מאה ע"י שיקח אחד לעצמו.

ויתכן דכונת הירו' שאם לקחן בתערובת ובא לחלקן בידו בעינן שיעשה קנין החלוקה בשל עצמו, ולא מהני אם מגביה חלק הע"ה שאין לו זכות לקנות לע"ה, אלא זכות ליטול את שלו לעצמו, והדבר מצוי שמפריד אגודה אחת שאינו חפץ בה ואומר שזו תהא לע"ה, וקמ"ל דלא מהני, או יתכן דקאי אנתערבו שאם נוטל לעצמו תחלה יכול לעשר מזה על חלקו בכל מקום שהוא, עי' להלן בזה, ועדיין צריך יישוב.

שם ואפי' הן מאה, פ"י דאע"פ שצריך לעשר מאה בגלל אחד שלו חייב לעשר כולן, ויש בזה חידוש שע"י שמעשר מפסיד את כל האגודה שלו, שהרי בדמאי נוטל אחד ממאה לתרו"מ, ונמצא שחייב לעשר ולתת הכל לע"ה.

ויש לעי' למה באמת חייב לעשר כל המאה, יקח אחד ממאה מאגודה שבורר לעצמו, ואומר אם זו שלי הרי טוב, ואם שלי במאה שנשארו הריני נוטל אחד ממאה מאגודה ומעשר על שלי בכל מקום שהיא, וכדתנן לעיל מ"ז מעשר את שלו וחלקו בכל מקום שהוא, ובפשוטו מתפרש שמעשר חצי שלו דיש בילה ויש לכל אחד חצי שלו וחצי של חבריו, ומעשר שלשה חלקים, שני חלקים ששייכים לו אחר חלוקה, ועוד חלק שלו שנמצא ביד הע"ה, [כ"פ אאמו"ר שליט"א, ועי"ש בר"ש בשם ירו' ולע"כ], וה"נ הי' ראוי לומר במתני', וי"ל ששם אינו גורם הפסד לע"ה עי"ז, כי יכול לעשר בחצי שלו מיני' ובי', דאע"פ שחציו מעושר כשיקח אחד ממאה יגיע לו לפי ערך בשוה מן הטבל דיש בילה, ועוד שחל החיוב בתערובת ולא הי' מבורר מתחלה, ולא חשבינן ל' כמעבר, אבל כאן ע"י שיעשר חלקו בכל מקום שהוא, יגרום שהע"ה לא יוכל לעשר מאגודה אחת על הכל, אלא יצטרך להפריש מכל אגודה, וכיון שגורם קלקול בשל ע"ה לא שרינן ל' לעשר בתוך התערובת, ואע"פ שיודע שהע"ה לוקחן לעצמו ואינו עתיד לעשר, דהא בהכי מיירי מתני', מ"מ לא שרינן לגרום קלקול בשל חבריו, ואע"פ שיכול לתקן מכל אחד ואחד, דכל ההיתר להביא דמאי לע"ה קולא היא, וכשגורם שלא יוכל לתקן בקל, לא התייר, וצ"ע.

ו. שם בירו' תני רשב"ג אומר אם החליף את המעה צריך לעשר, נראה דרשב"ג מיירי אף במפרש למוכר שלוקח עבור הע"ה, דהא דבריו מתפרשים אף לר' יהודה דבסתם צריך לעשר, וע"כ דהחליף אף בפירש חייב, ועוד דהול"ל אם החליף צריך שיפרש למוכר, ואם לא פירש צריך לעשר, ועוד דלתלמודן אין נדון של הודעה למוכר כמשנ"ל לעיל, וע"כ לקיים דברי רשב"ג אף לתלמודן, ועוד דהיכא דעביד שליחותי' לכו"ע א"צ להודיע למוכר, ולכן א"א לפרש טעמי' דרשב"ג כמ"ש המחנ"א בה' שלוחין סי"ח, דהיינו כהר"י בדמזכה לאחר במעותיו צריך להודיע למוכר, דכאן חשיב הע"ה בעל המעות כיון שעם קניית הירק חשיבא השבה מעליא למעות שהחליף, ועדיף מגולן שלקח השדה מהגזול ברמב"ן ב"מ ט"ז ב', וכבר כתב אאמו"ר שליט"א דמה"ט אין לפרש כהמחנ"א, והמחנ"א גופי' שם כתב חילוק זה דהיכא דהמשלח מתחייב עם המקח הו"ל בעל המעות עי"ש.

אלא הטעם כמ"ש בבהגר"א דכיון שהחליף את המעות נעשה לזה עליהם, וכשלוקח במעות של עצמו לע"ה, הרי"ז פורע חובו מדמאי, שע"י שעושה שליחותו חוזרין המעות לרשות הע"ה, ואינו יכול לזכות לע"ה מעות קודם המקח, דבעינן דעת בעלים להשבה, או יתכן דכונת הירו' אם לא קדם וזיכה לו מעות אלא שזיכה לו

ע"י המקח, ועי' בזה לק' סק"ח, ובפשוטו אף בהחליף במזיד הדין כן ואע"פ שנעשה שולח יד בפקדון, מ"מ כשעושה שליחותו הוא השבה מעליא, בפרט בכה"ג דלא קפדי אינשי ע"ז, וצ"ע ברא"ש שכ' דוקא בשוגג. ונראה דדוקא החליף אבל נתערבו המעות נותנן למוכר בתערובת וקונה לע"ה בשלו, ויותר מזה נראה דיכול להפריד המעות ולזכות לע"ה חלקו ולקנות עבורו ופטור מן המעשר, דכיון שנשארו מעות הע"ה בתערובת לא נפקי מרשותו ולא נעשה לזה שפורע חובו, ויכול החבר לעשות חלוקה במעות כדאמר ב"מ ס"ט א' זו"י כמאן דפליגי דמו, וכן לענין אחריות אינו חייב באחריותו כמש"כ בסמוך.

ונראה דכש"כ אם קנה בשלו לע"ה ואח"כ נטל מעות של ע"ה לעצמו דחייב לעשר, דאין הירק שייך לע"ה אלא מכח החבר, ואח"כ גובה החבר חובו תמורת הדמאי שנתן לע"ה.

שם אר"י הדא אמרה הנותן מעות לחבירו והחליפן ואבדו חייב באחריותו, פר"ש והרא"ש דהו"ל שולח יד בשוגג, וצריך דעת בעלים, והחידוש דאע"פ שאין הבעלים מקפידין על החלפת המעות, בפרט בכה"ג שנתנום להוצאה, אפ"ה כשהשתמש בשל חבירו הו"ל לזה, שהרי לא נקנו לבעלים מעות מיד עם לקיחתו, ואע"פ שהמעות מזומנים בכיסו שהרי בטעות החליפן, אפ"ה לא נקנו תמורתן לבעלים בלא הקנאה, ולפ"ז אפי' נתנו לו הבעלים רשות להחליפן חייב באחריותו, מיהו בזה הדין נותן שיועיל לזכות להם ע"י אחר למיהוי השבה גמורה, ואע"פ ששולחני שנשתמש בפקדונו לא מהני הקנאתו לבעלים עד שיגיעו לידם, כמ"ש השו"ע סי' רצ"ב ס"ז, התם טעמא כמ"ש הרא"ש שעדיין נשאר בזכות שאלה, אבל בהחלפת מעות הדין נותן דמהני, וגם טעמי' דהרא"ש לא שייך כ"כ בכה"ג שלא נתכוין ליהנות בהלוואה כלל, וכבר נתבאר לעיל דכשקנה הירק חזר לרשות בעלים במוחלט, ואם אבדו אינו חייב באחריותו.

ואם לא החליפן אלא שעירבן עם מעותיו אין כאן הוצאה מרשות בעלים, וא"צ השבה, ואף לכתחלה אם יש לו צורך בכך אפשר דמותר, ויכול לחלק המעות ולזכות חלקו לעצמו, אע"פ שע"ז אפשר שמחליף המטבעות ונוטל את של חבירו, שאין קפידא איזה מעות אלא שלא ילוה מעותיו לעצמו בלא רשות, ועי' סק"ח עוד בכ"ז.

ו. בדין שליח שקיבל מעות מותרין לקנות בהם למשלח אם מותר לו ללוותם עד שיגיע למקום שמוכרין אותו דבר, הביא הגרע"א ז"ל בתשו' ח"ג סי' פ"א מדברי הב"י יו"ד סי' קס"ט ד"ה ומדברי הרמ"ה כו' דאפי' השליח שולחני אסור לו להשתמש כיון שנמסר לו לזמן קצר לעשות שליחות מסוימת, וכ"כ בנה"מ סי' קכ"א סק"י, מיהו בב"י חו"מ סו"ס רצ"ז בשם תשו' תשב"ץ מבואר דראובן שמסר חפץ לשמעון רשאי להשתמש במעות שקיבל, ואפשר דלאחר שעשה שליחותו אינו חושש אם ילווה מעותיו, אבל קודם לכן חושש שתתעכב שליחותו ע"י, ועי"ש בנה"מ בשם התומים עפ"ד הרשב"א כע"ז.

ויש כאן לבאר בעיקר הדין דמותרין ישתמש בהן, שאין הטעם מדלא פירש מסתמא נוחא ל"י, דלא סגי בטעם זה להתיר להשתמש במעות של חבירו, וגם המפקיד מעותיו אין סיבה שיצטרם בקשר משונה, דסתמא נשאר פקדונו במקומו, אלא הענין שהמפקיד מעות אצל שולחני אין הכונה שמפקיד מעותיו אצל ראובן שהוא במקרה גם שולחני, אלא שבדוקא בא להפקיד מעותיו אצל שולחני בשולחנות שלו מפני שמעות מצויין אצלו ושומרם יפה, ואם נותנן לו מותרין הו"ז כמפרש שיכול להשתמש בהם בשולחנות שלו או לעיסקא של מעות, דכיון שכל פקדונו אצלו הוא בגלל שמשמש במעות תמיד, מתפרש שיקבלם כמעותיו ויהיו באחריותו, ומה"ט נחלקו בחנוני שאינו משמש במעות כ"כ, אבל מ"מ הוא מצוי בלקיחת סחורה, קצצן ש"ד אין ההיתר משום דלא קפיד לחוד, אלא משום דהו"ל כמפרש שלכך הפקיד בחנותו כדי שיוכל להשתמש ויהיו באחריותו, ועי' לק' סק"י אם יכול למיشتי ב"י שיכרא, או דדוקא בעיסקא התירו.

ולפ"ז מ"ש בשו"ע סי' רצ"ב ס"ז דבעה"ב שרוב עסקיו בריבית דינו כשולחני לפי שצריך תמיד למעות, היינו דוקא בכה"ג שהענין נראה שהפקיד אצלו מפני התעסקותו במעות והו"ל כשולחני, אבל בכל אדם אפי' בזה"ז אסור לו להשתמש, וצ"ע בלשון המרדכי סו"פ המפקיד והרא"ש פ' הזהב ועסמ"ע סק"י י"ח י"ט.

ומה שדנו האחרונים הנ"ל בשליח אם יכול להשתמש בהם היינו סוחר שנתנו לו לקנות סחורה או למכרה, אבל סתם בנ"א פשיטא דאסור, ולפ"ז רבב"ח שמסר מעותיו לרב לקנות לו שדה, קדושין נ"ט א', וע"ה שאמר לחבר קח לי אגודת ירק ונתן לו מעות, לא שייך כלל לדון היתר השתמשות, משום מותרין, ואין הנדון משום גוף המטבעות דלערבן אפשר דמותר, אלא ללוות מעות בעינן דעת בעלים.

ח. עוד בדין החלפת מעות, כבר נתבאר פשטות הירו' שאסור להחליף מעות משלח בשלו, אבל אין הטעם מפני שהבעלים חפץ במטבעות שלו, שהרי נתנם להוצאה לקנות לו אגודת ירק, אלא דכשמוציא המעות נעשה לזה עליהם, והלווה פקדון שבידו נקרא שולח יד, וכמ"ש הר"ש והרא"ש דמאי שם, ואמנם כונתו ליתן להם מיד תמורתן, אבל כיון שבמציאות לא זכו הבעלים בתמורתן, הר"ז הלואה, ולכן לא מהני שיש לו בכיסו להחזיר לבעלים, וכן הק' המחנ"א ה' שומרין סכ"ה ע"ד מהרש"ך שכ' דבהניח מעות תמורתן לא חשיב שליחות יד דבעינן שיזכה להם ע"י אחר, וכן הק' אאמו"ר שליט"א ע"ד הסמ"ע סי' קפ"ג ס"ק י"ב שכ' דאם מייחד מיד מעות אחרים מותר, והובא בט"ז ונה"מ סק"ד, דכיון שלא זכה בהם לא שייך לומר שקיבל תמורתן.

ולפ"ז אם זיכה לבעלים התמורה ע"י אחר, שמיד עם שימוש במטבע של בעה"ב תכנס זו לרשותן, י"ל דמותר, שאין כאן אלא החלפת מטבע, אבל בירו' משמע דבכל ענין חייב לעשר, ואפשר דהיינו דוקא כשלא זיכה להם מעות עם שימוש מיד, א"נ לענין מעשר כיון שנשאר קצת באחריותו לא שרינן ל' בלא מעשר, היינו אם נימא דדינו כשולחני שלוה בשו"ע סי' רצ"ב ס"ז.

ובזה ניחא דלערכם עם מעותיו אפשר דשרי, ואפ"ה להחליף אסור, כיון שאין לבעלים זיקה עם מטבעות אלו, וכשעירבן לא יצאו מרשות בעלים, מיהו בלא סיבה אין לערב לכתחלה.

ולפ"ז ה"ה דיכול להקדים לקנות לע"ה במעות של החבר, ולגבות חובו ממעות הע"ה, ובכה"ג לכתחלה שרי ועדיף מלערכם עם מעותיו, ומיושב בזה מ"ש הב"ש באה"ע סל"ה ס"ק ט"ו בשם הרי"ד והרי"ז ר"פ האיש מקדש דשליח יכול לקדש בכסף אחר ממה שנתן לו המשלח, דמתפרש שפיר כשמוציא תחלה משלו לטובת המשלח, אבל ליטול מעות של המשלח תחלה לא שמענו, וכ"ש בגונא שכ' שם הב"ש ס"ק כ"א שמשמש במעות המשלח לעצמו, דודאי אסור, ובנ"צ סי' רצ"ב השיג על הב"ש וכן הביא בפ"ת סי' שנ"ט ס"ב מספר המקנה, ובנ"צ שם כתב שאם עושה שליחותו מותר, ולמש"כ דוקא אחר שכבר עשה שליחותו אבל לא כשכונתו להחזיר לו בעשיית השליחות.

וכ"מ ברמב"ם פ"ז ממכירה הי"ב ששליח שקנה לעצמו ממעות המשלח קנה המשלח, ואם איתא שיכול להחליף המעות, מאי פסקא דזכה המשלח, ואף לדעת הרשב"א דוקא בכונת גזילה יכול לקנות, ולא בהיתר החלפה, ומה"ט אף להרשב"א אינה מקודשת, דהו"ל קידשה בגזל, ול"ד למו"מ שהקנין יכול לחלו ע"י משיכה או שטר, וכשזוכה במעות לעצמו חשיב שהמוכר קיבל גזילתו, ומשתמש מכחו, אע"פ שעדיין לא זכה בהם לעשות עי"ז חלוקת קנין כסף ובשינוי בסחורה פעמים שאין המשלח מקפיד כלפי המוכר, עי' חזו"א סכ"א סק"ב, אבל בקידושין ודאי לא זכה במעות זכיי' גמורה לקנות בקנין כסף, והו"ל קדשה בגזל כמ"ש המרדכי ר"פ האמר.

ט. בדין שולחני שנשתמש במעות ורצה לזכותם לבעלים שיחזרו להיות בדין פקדון שאינו חייב באונסין, כתב הרא"ש ב"מ מג"א' בדעת הרי"ף שאינו נפטר מאונסין עי"ז דכיון שכבר נשתמש בהן לא פקע מינ' דין לזה וגם הוא קרוב להשתמש בהם ואין חזרתו גמורה, דהיינו שהוא באמת נשאר בזכות שואל ע"ז, ובמחנ"א שומרים סכ"ה וכן בנה"מ סי' רצ"ב סק"י הקשו דבלא טעם איך יכול ליפטר מאחריות של המלוה, כמו שכל לזה אינו יכול לזכות לבעלים וליפטר, ועי' בזה בש"ך סי' ק"ה סק"ח, (ועסקי' דלהנה"מ מיירי שהמעות בעיסקא, וזה קל יותר להחזיר לבעלים), ולכאורה כאן שעיקר כונת הבעלים לפקדון, מסתברא שאם ירצה להחזירו למצב של פקדון רשאי, [ועי' לק' סק"י לענין שביעית, ול"ד לשולח יד בפקדון שצריך הסכמת בעלים להשיב הפקדון בידו, כיון שנעשה גזל, מיהו יש לדון דכיון דניחא להו לבעלים באחריות אונסין, מכיון שנהנה בהלואה, צריך הסכמת בעלים שיחזרו ויפטר מאונסין ע"י זכוי המעות להם, וטעם זה ליתא בשליח שהחליף המעות בטעות, ולכן הדין נותן שיוכל לזכות להם מעות להשבה, אבל אם עשה איסור בלקיחתו נעשה גזל בשוגג ולכן לא מהני חזרתו, והכי משמע בירו' דע"כ חייב לעשר וכמשנ"ל.

בערכין ו' א' מבואר בגמ' דהאומר סלע זו לצדקה התירו לו ללוותה, משום דניחא לן שתהא באחריותו, ואפשר דהתם פטור מחיובי שמירה כדין מעות עניים ב"ק ס"ב א', ולכן הא עדיפא, ומ"מ בלא דעת בעלים להתיר כן, דיותר מצוי שיחזרו המעות כשהם אצלו מזומנים, וכ"מ בגמ' כ"ט א' בשומר אבידה דאע"פ שאין לבעלים שום זיקה למעות שקיבל המוצא עבור האבידה, אפ"ה לר"ע או לר"ט בדלא טרח אסור להשתמש בהם.

במרדכי פ' החובל כתב בשם ר"י דמלוה שאמר ללוה בגמר הזמן שמעתה יהיו המעות בידו בתורת עיסקא לא פקע ממנו חוב אונסין בדיבור בעלמא, והובאו דבריו ברמ"א סי' ק"כ סי' ב' וסי' קע"ו ס"א וסי' שד"מ ס"א, וצ"ע דמשקנה עיסקא במעות הרי עשה שליחות המלוה והוא השבה מעליא דיש כאן זיכוי ע"י אחר, ואם כונת המלוה לזכות סחורה בעין שביד הלוה, צריך לפרט מה זוכה ולעשות קנין, ובלא זה אם נוטל ריוח הו"ל ריבית, שעדיין לא נתבטל שם הלואה מן המעות, ואם הסכימו ביניהם שיוותר לו על הלואתו, וסומך שיתנהג בממון כעיסקא י"ל דמותר ליטול ריוח, וכיון שכן יש לפטור מאונסין, וענה"מ סי' שד"מ, ולע"כ בד"ז.

י. בדין מותרין ישתמש בהן פשטות הדברים דאף למשתי ב' שיכרא מותר, שלא הוזכר שום הגבלה במה ישתמש, וסתמן כפירושן דבכל מילי שרי, וכמ"ק בתו' כ"ט א' דמיד המעות של השלחני, ואע"פ שלא קנה שום דבר תמורתן, ויש לדחות דכמו בעיסקא שהמעות של המקבל, אע"פ שאסור לו להוציאן למשתי שיכרא, מ"מ א"צ להחזיר אותם מטבעות לנותן, אבל מ"מ הו"ל להזכיר דלא דמי לכל מלוה דהתם להוצאה לגמרי ניתנה, וברש"י קדושין מ"ז ב' משמע קצת דעיסקא ג"כ חשיב המלוה ככעין.

אבל הגאון אבן העזר בגליון הש"ך סמ"ז סק"ט כתב דלא התירו לשולחני וחונני ושומר אבידה אלא להוציאם בעיסקא כדין פלגא מלוה דעיסקא, ב"מ ק"ד ב', דלא מתקני רבנן שישתמש בהם ואם ימות יעשו מטלטלין אצל בניו ויפסידו הבעלים, ומה"ט קרו ל' שואל כמשה"ק תו' שם, ובע"ח ג"כ אינו גובה מהם, והעתיקו בנה"מ שם חדושים סק"ד, וכ"כ בב"מ אה"ע סי' צ' ס"ט, ודעתו דמה"ט התירו רק לשלחני וחונני שהם עוסקים בעיסקות, וזהו שאמרו מ"ג א' דאי מתרמי ל' זבינא דאית ב' רוחא כו' משמע דוקא באופן זה, ע"ש עוד, וכתב ה' אמת דבסי' רצ"ב סותם השו"ע דשולחני מותר להשתמש ואינו מחלק, מ"מ כל כמה דלא מצינא להיפך, מסברא לענ"ד הכי ברור, ושם לא הביא משומר אבידה שהותר לכל אדם, ואע"פ שאינו בעל עיסקא.

והנה אף שהי' מקום לתקן כן כשהתירו להשתמש, אבל לא יתכן כלל שיתפרש כן בסתמות הדברים, דלכל אדם נאמר באבידה ישתמש בהם ואע"פ שאינו בעל עיסקות, וגם הו"ל להזכיר שלא יקח עיסקא מסוכנת הקרובה להפסד, ולא משמע כלל שצריך לזכור מה קנה במעות אלו, ול"ד לעיסקא שמשועבד להתעסק בפלגא פקדון, ומחויב לעסוק הכל ביחד המלוה עם הפקדון, ולכן שפיר ניכר מה לקח במעות ההלואה, אבל כאן שלא הוזכר העיסקא כלל ע"כ דלא חששו חז"ל שמא ימות, ולא יהא לו קרקע, כמ"ש ערכין ו' א' דעדיף לן שילוח הסלע של צדקה משום אחריות, (ואע"פ שיעשו מטלטלין אצל בניו), ולשון המשנה במעילה לפיכך אם הוציא לא מעל, והיינו דמותר להוציאם, ועי' מרדכי סו"פ המפקיד, ובמש"כ בדבריו להלן, ולעיל ס"ג סק"י.

מיהו אכתי צ"ע לענין שביעית דודאי שומר אבידה שולח דמי האבידה אין שביעית משמטתו, דאיך יתקנו חכמים להפסיד לבעלים כל האבידה, אלא שזה קשה אף לדעת האבהעו"ז והב"מ דהא קי"ל חו"מ סי' ס"ז ס"ג דשביעית משמטת את הפלגא מלוה שבעיסקא, [ועי' תומים וקצוה"ח שהביא חולקים ע"ז], ויש להוכיח מזה דאינו נקרא כחוב של מלוה אלא חוב של פקדון, וכעין הקפת החנות, ובספרי ממעט גזל ופקדון, דלא מיקרי משה ידו, (מיהו ה"ה במעות אבידה אי לאו טעמא דלא טרח בהו, שאין תלוי מפני שהאבידה היתה חפץ ודמי להקפת החנות ממש), ואמנם במרדכי סו"פ המפקיד כתוב דמותר ליטול רווחים מעיסקא של השולחני ולא חשיב ריבית כיון שלא נתנם לו בתורת מלוה אלא לפקדון, והדברים מחודשים לענין ריבית דדמי לריבית מאוחרת, אבל לענין שביעית יש לקיים כן, ויתיישב בזה משה"ק תו' כ"ט א' מ"ט קרי ל' שואל ולא לוח, ואפשר שסברא זו מהניא רק לענין לא יגוש דכיון שהמפקיד רוצה שישאר ברשותו גם אם אינו צריך להלואה, א"כ אינו נוגשו דאדרבה רוצה שישארו בידו, ומשעת התביעה לא יעשה חוב עד שיזקקם עליו במלוה, ולפ"ז אף בשולחני אינו משמט, [ושמעת' דנפ"מ אם משלם מעידית כדין שומרין או מבינונית כלוה, ובאמת מסתבר שלא הקלו בזה ודינו מעידית, ויתכן דאבידה כמוסר שטרותיו לב"ד שהם המלוים, ויתכן דכיון שאין המלוה ידוע, לא קרינן ב' לא יגוש.

דינים העולים,

א. שליח שנתנו לו מעות לקנות אסור להשתמש בהם ע"מ ליתן אחרים תחתיהם, אע"פ שהם מזומנים בכיסו, ואם נשתמש וחזר וזיכה מעות לבעלים, לא הוחלטו המעות לבעלים ועדיין השליח חייב באחריותו, אבל אם קנה בהם המקח למשלח, נפטר מאחריות.

ב. מותר לשליח לקנות למשלח במעותיו, ולהשאיר מעות המשלח לעצמו ויכול להשתמש בהם משזכה המקח למשלח, ויש להסתפק אם זיכה למשלח מעות אחרות קודם שנשתמש בבמעותיו, דמיד שהוציאם יש כבר למשלח תמורתן, אם ג"ז אסור, או"ד כיון שאין למשלח שום ענין במעות אלו, שהרי להוצאה ניתנו, מותר להחליף.

ג. לערב מעותיו עם מעות המשלח, אם צריך לכך יש להקל, כיון שנשארו המעות בערכם למשלח, ואינו מקפיד בזה שאין ידוע איזה מטבעות שלו, ואם אבדו ממעות התערובת, ההפסד לפי חשבון, ואחר שעירב יכול לחזור ולהפרידן דווקא כמאן דפליגי דמו, ועי' לעיל סק"ד דעת מרן זלה"ה בזה.

ד. שליח אינו רשאי להשתמש במעות אע"פ שעדיין אינו יכול לקיים שליחותו, ואפי' אם הוא שולחני, אבל אם עשה כבר שליחותו ויש בידו מעות המקח, ומזדמן לו סחורה בחזרה י"ל דיכול להשתמש בה עד שיגיע אצל המשלח, ודוקא סוחר דסתמא מתפרש כן, ולדינא נראה דבלא רשות לא ישתמש בהן.

ה. המפקיד מעות מותרין אצל שלחני וחנוני מותרין להשתמש בהן, וה"ה בעה"ב שמתעסק בהלוואות בריבית לגוים וכיו"ב דינו כשולחני וחנוני, אבל דוקא בכה"ג שידוע שמפקיד אצלו מפני שרוצה שישמרם עם סחורתו, ויש להניח דניחא לי' שילווים משום אחריות, ואינו חושש כיון שהפרעון מזומן לו בחנות, (כעין פקדון בבנק), אבל פקדון אצל אדם פרטי אין היתר להשתמש אפי' בזה"ז.

ו. מותר להשתמש בהם לכל צרכיו, וא"צ להשתמש בהם לעיסקא דוקא, וא"צ לידע מה קנה במעות אלו, בין בשולחני בין בשומר אבידה, ואם מת נעשה מה שלקח במעות האלו מטלטלין אצל בניו, והאבן העוזר והב"מ חולקים בזה, ולענין שביעית בשומר אבידה אינה משמטת, ואפשר דאף בשולחני.

ז. כ"ז שלא השתמש במעות דינו כש"ש, משהשתמש ובא להחזיר חובו אע"פ שזיכם לבעלים ע"י אחר, דינו כלוה, אבל אם עשה שליחותו לקנות עבורו וכיו"ב, נקנה המקח לבעלים והלה נפטר מאחריות.

בענין שכירות פועלים

מפתחות

סימן י

בדיני שכירות פועלים [א]

מלאכה והפועלים חפצים לעבוד ולהשתכר, או דדוקא באנוס ששדהו לחה.

ת בדברי הרמב"ן דאפי' הלכו יכול לומר להם השכירו עצמכם, ובדברי התוספתא שהביא הרמב"ן.

ט שו"ע סי' של"ג ס"ב, משלם הפחת כו' משלם להם הפחת כו' הלשון שוה אבל יש חילוק ביניהם, בדברי הסמ"ע והש"ך כמה משלם בעה"ב כשנשכרו אצל אחרים בזול, בדברי הט"ז דפועל בטל היינו חצי שכרו.

י בדברי הרמב"ן שבעה"ב מתחייב בתחלת מלאכה משום קנין, ומה מרויח בעה"ב בקנין זה.

יא הא דתנן אם בעה"ב חוזר בו ידו על התחנותה, כלפי מה נאמר לשון זה הרי בעה"ב כבר נתחייב הכל בתחלת מלאכה, ובדברי הרא"ש והגרע"א ז"ל אם רבנן פליגי גם בזה.

יב שם בד"א שלא התחילו במלאכה, בפרש"י והרמב"ן בזה, שם שמין להם מה שעשו, מהו לשון זה הרי גם ביפה ששה דינרין מקבלין סלע, שם הי' יפה ששה דינרים כו' פי' מה שעשו, וברש"י בזה, ומ"ט דרבנן, ובביאור מה שאמרו בגמ' קסברי רבנן יד פועל על העליונה, ובמש"פ רש"י שם דשייך עבדי הם גם בקבלן, ומ"ט דר' דוסא.

יג שם קיבלו קמה לקצור כו' בדברי הריטב"א דדוקא באמצע מלאכה, ואם קצץ על שני בגדים יחד אם מצרפינן להו לחשבון ידם על התחנותה.

יד שם הי' יפה ששה דינרים נותן להם סלע, בדברי הטור בשם ר"י שאם חזרו מחמת יוקרא אין שומעין להם, ואם ד"ז דוקא בפועל או גם בקבלן, ואי קי"ל כר"י בזה.

א ע"ז ב' ואבע"א האי תנא כו' בקושית הרשב"א, ובדברי הרי"ף, שם אלא תרעומת, ולא ממון, בשיטות הראשונים דבאינם מוצאים להשתכר חייב אפי' לא הלכו, ואם החיוב משום גרמי או דבר האבד או מדין ערב, והחילוקים ביניהם, ובדברי הקצה"ח בשם מהר"ם בזה.

ב בשיטת תו' למסקנא אם יש חילוק בין הלכו ללא הלכו, או שהכל תלוי אם מוצאין להשתכר, וברא"ש בזה, וביישוב הגמ' לפרתר, וברש"י בזה.

ג בדעת הרמב"ן דמפרש הברייתא כשלא הפסידו בחזרתו מפני שבלא"ה לא היו מוצאין להשתכר, איך מתיישב סתמות הברייתא, ועוד בכ"ז.

ד בטעמא דפשוט להראשונים ז"ל שבעה"ב חייב אם הפסידו אפי' בנמצאת שדה לחה שהוא ג"כ אנוס קצת, ולמה יש עליו תרעומת לדעת הרמב"ן, ובפולוגת הרא"ש והרמב"ן לענין תרעומת בזה.

ה בקושית הרמב"ן למה יש להם תרעומת במוצאים להשתכר, ומ"ש מספינה ע"ט ב', ואיך מפרש הרמב"ן לתרעומת דבעה"ב.

ו בדין לא הלכו ומוצאין להשתכר אבל הוול המחיר בשוק, אם מזלם גרם, או דחשיב דבר האבד, ובדברי הגרע"א ז"ל שתלה זה במחלוקת תו' והרמב"ן, דלהרמב"ן בעה"ב משלים ההפסד.

ז שם בברייתא בד"א שלא הלכו כו' בפשוטו ד"ז גם בקבלנות, וצ"ע ברש"י שכתב דרישא בשכירות, ולמה שנה התנא דנותן שכרו משלם הרי מסיים עלה שאינו דומה כו', והול"ל כפועל בטל, ובנדון אם בעה"ב רשאי להשיבם בטל גם כשיש לו

כב ע"ו ב' עד מ' ונ' זוז, בפלוגתת הרמב"ן והרמב"ם והריטב"א אם מ' ונ' דוקא ולא יותר, או דגוזמא קאמר ואפי' טובא.

כג בדברי הרמב"ן דבלא שכר עליהם אינם משלמין ההפסד, ואם משלמין כדי שכרן מיהת, בריטב"א ובספר מרן זללה"ה ס"ק כ"ה בזה.

כד בדברי הרשב"א דבלא ה' מוצא פועלים אפי' בדבר האבד פטורים, ובב"י בשם תלמידו הרשב"א בזה.

כה בדברי הגרע"א ז"ל שדן אם מניעת ריוח מיקרי דבר האבד, ובהג"א בזה.

כו שם בד"א בזמן שאין שם פועלים לשכור, בדין אם יש פועלים אלא שהוקר השער, ובדברי הרא"ש שהקשה פשיטא.

כז ע"ז א' אמר רב הלכה כר' דוסא כו' שם האמר רב פועל יכול לחזור בו כו' מהו עיקר חידושה דרב אם הא דידו על העליונה או עיקר הדין דפועל יכול לחזור בו, ואם קבלן פשוט יותר דיכול לחזור בו או דאינו יכול לחזור בו, ובתו' י' א' ובמש"פ הגרע"א ז"ל בכונתם.

כח ע"ז ב' אם שכיר הוא כו' דוקא כשהרויח ממה שעשה, שם ארנב"י בדבר האבוד כו' קושטא קאמר אף למאי דמסיק בל"ק דר"ד פליג בתרוייהו.

כט שם בדבר האבוד ודברי הכל כו' בדין פועל שחלה בדברי תו' קידושין י"ז א' ובריטב"א כאן, ובש"ך סי' של"ג ס"ק כ"ה ובספר מרן זללה"ה בכ"ז, ואם יש פועל שקנוי כע"ע.

ל מ"ח א' הא בעי למימשך תספורת, בדברי הראשונים ז"ל אם מעל גם בדמי המלאכה או רק בדמי שכירות התספורת, בדבורי הרמב"ן והרשב"א ע"ו ב' דמהני משיכת תספורת לגבות ממנה יוקרא מפני שקנו זה מזה, ואם זה כפי' הרמב"ן מ"ח א' או כפר"ת, ובשיטת ר"ת, ובדין אבדו כלי התספורת.

ל"א ע"ו ב' בדברי הרמב"ן דמהני באת חבילה לידו לשכור לפי שער שבשוק גם בדבר שאינו

טז שם או יגמרו מלאכתן כו' ואם סלע כו' איך מתיישבין האוקימתות שבגמ' במשמעות הברייתא, בין ברבנן ובין בר"ד.

טז ע"ז א' קסברי רבנן כו' בפרש"י בזה, שם לא צריכא דאייקר כו' איך מתיישב זה בברייתא, שם מ"ד מצו אמרי ליה כו' בפרש"י דהחידוש רק לרבנן, ומ"מ נפ"מ לדינא לדידן בפועל, וגם יש חידוש בדר"ד, וכ"ה בטוש"ע סי' של"ב לדינא, בדברי התו' הרא"ש שאין הפועלים יכולין לחזור בהם, אלא שלא עשו מלאכתן בפנים יפות ולכן פייסם, ואולי מכאן הביא הטור דברי ר"י הנ"ל בס"ק י"ד, וכ"ע דעת הרא"ש בתשובה, אבל אין כן דעת ש"פ, שם קמ"ל דאמר להו כו' באיזה לשון אמר להם, ומהו עיקר החידוש.

יז שם סלע נותן להם סלע פשיטא לא צריכא דזל כו' מאי ס"ד שייצטרך לשלם לה זוז יותר, ואם הוקר יותר מזוזו אם משלם להם כפי' הויקור, בהגהות הגר"א כאן לשיטתו לעיל ובביאור גרסתו.

ית שם לא צריכא דזל עבדתא ואימר בעה"ב כו' מכיון שחייב כבר בכל שכרן, למה לא יוכלו להטעותו, שהרי אינו מפסיד מהם כלום, ובדברי תו' ע"ו א' בזה, ובדברי הנמו"י כאן.

יט בקושית מהרש"א למה לא מוקמינן דרבנן נמי בזל עבדתא, ולמה לא הקשה איפכא, וביישוב דברי רש"י מקושית מהרש"ל, שם אר"ה בדר"נ כו' למה לא אמר כן ברישא.

כ ע"ו ב' שוכר עליהן או מטען, מה עדיף, שם כיצד מטען, אם יכול להטעות יותר מכפל שכרן.

כא ע"ח א' עד כדי שכרן, בפלוגתת רש"י והרא"ש אם הכונה כדי שכרן שעשו כבר, או כפל שכרן ממה ששכרן בתחלה אע"פ שלא עשו כלום, ואם שוכר עליהם משכרן שבידו יותר מכפל להרא"ש, שם כי תניא ההיא בשבאת חבילה לידו, מגליה לר"נ לפרש כן, בזמן שפשטות הברייתא משמע דאתיא לאשמועינן איפכא.

מפסיד משכר חצי הדרך הראשון כלום, ודין שכר גמל ומת ויש בדמיו לשכור חמור.

ג שם תוד"ה ואם, בחילוק שבין בית לחמור, ואם בית כדבר האבד דמי כחמור באמצע הדרך, ובדיוק תו' מלשון הגמ' ק"ג א', ובדברי הרא"ש שבטור סי' שיי"ב שתיקון הבית כדמי חמור שמת, ומתני' ק"א ב' דמעשה אומן בעה"ב עושהו, אם זה דוקא בתחלה, אבל נשבר באמצע פטור, ברמ"א סי' שיי"ד ס"א ובקצה"ח שם.

ד שם ת"ר השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך, ביאור שיטות הראשונים ז"ל אם הנדון על חצי הראשון או חצי האחרון או על שניהם ואם נותן כפועל בטל או כל השכר, וישוב פשטות הסוגיא דנותן כל השכר משלם.

ה שם אילימא בספינה זו כו' ביאור מ"ש הראשונים ז"ל דאע"ג דאינו מקפיד על שינוי יין, יכול לעמוד ולהקפיד על תנאו בכה"ג, ובאיזה אופן הוי יין זה סיפור דברים.

ו ביאור הסוגיא שאין כאן נדון של יושר, או ויכוח בין בע"ד, אלא גדר הדין מי נקרא חוזר, ומי שהדין מגדירו כחוזר דיינינן ליה כפורק במזיד במקום הטביעה, ובדין תפיסה ביין זה וספינה זו.

ז נראה דכולה שמעתין בדלא משכח לאגורי במקום הטביעה.

ח בדברי הרמב"ן והרא"ש דספינה סתם ויין סתם מיירי כשאין אחד מהם רוצה לקיים תנאו, והיינו להביא יין או ספינה לאמצע הדרך, ואם הביא אפי' בכונה להפסיד לחבירו זכה, ובדברי מרן זללה"ה בזה, ובהג"א בזה.

ט בדין ספינה קיימת והיין טבע או יין קיים והספינה טבעה, ובדברי הגרע"א ז"ל ע"ד הש"ך סק"א, ובדברי מרן זללה"ה ס"ק י"ח.

י ע"ז א' א"נ דכוותה מפקיד להו, בדין קבלן שהשלים עבודתו אם שייך לחייבו בעבודה אחרת, ואם שייך ידו על התחנתו כשנשלמה קבלנותו, וכן

אבד, ובקושי הרשב"א מסיפא דברייתא, ולענין הלכה.

ל"ב בדברי הש"ך סי' של"ג ס"ק ל"ד דחבילה לאו דוקא וה"ה כל ממון שתפוס בידו אפי' לא ניתן למשכון, ובדברי מרן זללה"ה דכל הפוסקים חולקים ע"ז.

ל"ג בשיטת ר"ת מ"ח א' ולענין הלכה בזה ובדברי הריטב"א בכמה דינים.

ל"ד ע"ז ב' חביבי אמר כו' למי אר"ח כן, הרי אין חולק, שם סיירא לארעיה, פשטות הגמ' כהרמב"ם שהבעה"ב סייר, וראיות לזה, ובתו' ע"ז א', ובמ"ש הרמב"ן כאן דמיירי בהשקאה, ולכן פירש דוולא דלקמן, אם מקבלין שכרן משלם, ע"ז א' בדין דבר ששניהם אינם אנוסים, והפועלים מוחזקין, ברא"ש וטור בזה.

ל"ה ע"ז א' כי קאמר רבא באוכלושי דמחוזא כו' מה בא רבא לחדש בזה, ובדברי מהר"ם שבמרדכי שאם מוסיף בשכרן יכול לחייבם גם בקשה, ובדעת ש"פ בזה.

סימן יא

בדיני שכירות פועלים [ב]

א ע"ט א' ארבר"ה אמר רב השוכר את החמור כו' למה לא הביאו פלוגתא דר"ש בתחלה, ומהו עיקר חידושיה דרב, ובשני התירוצים שבתו', ולמה לא הביאו ד"ז בגמ', ולמה יש לו תרעומת, וברש"י שהי' חמור כחוש, ובמ"ש דלא שכיח לאגורי, אם הכונה במחיר השוק, וא"כ למה מקשה שלא יתן לו אגרא כלל, ומאי פריך שישכור בדמיה, אם אין אפשרות לשכור אחר, ואם גרסינן לרכוב עליה, ומה הדין בשחצי השני עולה כמחיר כל הדרך.

ב שם בחמור סתם וחמור זה, ובדין לא מכלינן קרנא, ולשמואל דאמר ישכור אם זה דוקא בדבר האבד כחצי הדרך, ובדין החולה השכירות בחצי הדרך, ויש בדמיה לשכור בזול, לרב אם השוכר חייב לשכור בדמיה, ובביאור דברי הטור דבחמור זה אינו

ביין זה וטבע אם שייך לחייבו ביין אחר, בש"ך סק"א ובספר מרן זללה"ה ס"ק י"ד.

יא ע"ט ב' תוד"ה אי, בהא דמהני מוחזק אם דוקא בגונא דריב"ן שהפסיד ספינתו, ובשיטת ריב"ם שבתו, ובשיטת תו' שברא"ש ושבריטב"א, ובדין פועל שהקדים לו בעה"ב שכרו ואירע אונס שדינו בעלמא כפסידא דפועלים.

יב ע"ט א' תוד"ה אלא, בקושית הגרע"א ז"ל מאי ראי' מלעיל ע"ז א' הרי שם שניהם פשעו או שהמניעה מהפועל, ובעיקר הדברים אם הטעם משום דהו"ל להתנות.

יג ע"ט ב' ת"ר השוכר את הספינה ופסקה לה כו' משמע שה' מקום לתביעת ממון, שם אמאי אית ליה תרעומת כו', שם כוליה אגרא בעי שלומי כו'.

סימן יב

בדיני שכירות פועלים [ג]

א ע"ח א' מתני' השוכר את החמור והבריקה כו' אי מיירי בחמור סתם, ואם יש ללמוד מזה שאין המשכיר יכול להחליף לו חמור, ובערכין כ' ב' בבית שנתנגע, ובהקדישו משכיר.

ב עוד בפרש"י במתני' ובדברי הראשונים ז"ל.

ג שיטות הראשונים ז"ל בחמור סתם שחייב להעמיד לו חמור, אם נשתעבדו נכסיו או שרק השכר נשתעבד, בשיטת הראב"ד דקנו מידו, וראיות

דחייב גם כשאין ברשותו חמור, ובראיות הרשב"א, וביאור שיטת הרמב"ן.

ד בשיטת הריטב"א דאין כונתו כהרשב"א וכמבואר בדבריו ק"ג א', ובנמו"י, ובקושית הראב"ד דמי שפרע נמי ליכא.

ה בדברי מרן זללה"ה לקוטים סט"ו דשיעבוד שכר החמור משמשך חשיב כסף, ועי"ז נקנה שעבוד נכסים, ותלי לה בפלוגתת הראשונים קדושין ח' ב' במנה אין כאן משכון אין כאן, ועוד בביאור דברי הרשב"א והריטב"א לפ"ד ז"ל.

ו ק"ג א' אי דא"ל בית זה נפל אזל ליה, בשיטות הראשונים ז"ל אם נותן שכר שאחר הנפילה, ואם דומה לחוכר שיבש המעין ק"ג ב' ואם צריך שיהא מכת מדינה, בביאור כל הענין, ובהגהמ"י ובריטב"א.

ז ע"ט ב' אי דמשכח לאגורה כו' אם יש ללמוד מכאן ששוכר יכול לחזור בו בדמשכח בעה"ב לאגורה, ובפלוגתת הראשונים שברמ"א ס"ו של"ד ס"ב.

ח כתובות ק"ג א' סבר רבינא למימר היינו מתני' כו' פשטות הגמ' שאם המשכיר מפסיד בטחינה חייב השוכר לשלם דמי שכירות, ולא איכפת לן מה שעכשיו אין לשוכר טוחנים, דחויבו בדמים, וד"ז נלמד ממתני', וצ"ע בתו' וברא"ש, ועוד בדבריהם ז"ל.

סימן י

בדיני שכירות פועלים [א]

וקמ"ל שאין להם אלא תרעומת, ויש לעי' מה תביעת ממון שיין כאן, הרי עדיין יכולים להשתכר בשוק ולא יפסידו כלום, וי"ל שאם חזר בעה"ב בשעה שמוצאין להשתכר, ואירע שהם לא מצאו להשתכר, הרי הבעה"ב פטור דמזליהו גרם, בין אם חיובו משום גרמי דלא ברי היזיקא, ואפי' חיובו משום דבר האבד, השתא לא חשיב דבר האבד, שעדיין יש הרבה שוכרים בשוק, אלא דמזליהו גרם שלא מצאו בעה"ב שישכרם, א"נ נפ"מ כשיש שוכרים בד' ויש בג' והוא שכרם בד', ועכשיו אינם מוצאים אלא בג', דמשום דינא דגרמי לא מחייב להשיגם להם הזוז, כיון דמעיקרא נמי אינו ודאי שימצאו מי שישכרם בד'.

דעת תו' והרא"ש דהתרעומת היא בגלל שצריכין לטרוח ולחזור אחר בעה"ב שישכירום, ודעת הרמב"ן דמיירי כשאין מוצאין להשתכר, ולכן יש להם תרעומת שמפסידין שכירותן, אבל תביעת ממון אין להם כיון דמיירי כשבלא"ה לא היו מוצאין להשתכר.

הרמב"ן הקשה ע"ד התו' דבכה"ג שלא הפסידו ממון אפי' תרעומת נמי ליכא, והרא"ש כתב ע"ד הרמב"ן דבכה"ג שבלא"ה לא היו מוצאין להשתכר, וגם עתה אין להם טירחא לחזור, שהרי יודעים שאין מי שישכרם, אפי' תרעומת נמי ליכא, ויש להקשות ע"ד הרמב"ן מה היא התרעומת בחזרת פועלים בבעה"ב, וכן מסיפא דקתני בחזרו בדבר האבד ויש פועלים לשכור דקתני אין לו עליהם אלא תרעומת, ועי' בזה להלן סק"ה, ועי' לקמן סוסק"ד דהרא"ש לשיטתו והרמב"ן לשיטתו.

א. **ב"מ ע"ו ב'** אבע"א האי תנא חזרו נמי הטעו קרי ליה, הקשה הרשב"א דהא בסיפא דמתני' קתני חזרו בהן, ומ"ט קרי ברישא לחזרה הטעו, ותיירץ דסתם חזרה דקודם תחלת מלאכה היא בגלל טעות, שלא ידע בעה"ב ששדהו לחה או שאין תבואה, ומבואר מזה דאף בכה"ג שגם בעה"ב אנוס קצת שלא ידע ששדהו לחה ואין לו עכשיו מלאכה לתת להם, אפ"ה יש להם תרעומת, כיון שהי' צריך להודיע להם ענין שדהו, ויש לדון בזה עי' לקמן סק"ד, ולכאורה נראה דכדי להבליט דחזרה דרישא הוא קודם שהתחילו במלאכה, וחזרה דסיפא אחר שהתחילו במלאכה, משו"ה קתני ברישא הטעו, לומר שחזרו קודם שהתחילו, מיהו גבי דבר האבד קתני וחזרו בהן ומתפרש אף קודם שהתחילו במלאכה, דכיון שיש הפסד לבעה"ב לא מיקרי ד"ז הטעייה אלא חזרה, וה"ה בחזר בעה"ב כשאין הפועלים מוצאין להשתכר דחייב.

ויש לפרש דטעמא דלישנא קמא דלא ניחא ליה לפרש מתני' כברייתא, היינו משום דבברייתא לא קתני בסיפא לשון חזרה, אבל במתני' דקתני לשון חזרה בסיפא לא ניחא ליה לפרושי הטעו שחזרו בהן, ולדינא ודאי לא פליג אברייתא זו דבחזרו בהן קודם שהתחילו יש להם תרעומת זע"ז, וכבר תמה הגרע"א ז"ל בדברי הרי"ף שכתב דל"ק ס"ל דליכא תרעומת בחזרו בהן, דא"כ איתותב מהאי ברייתא, וכן הקשה בהגהות חוות יאיר על הרי"ף.

שם אין להם זע"ז אלא תרעומת, משמע שהי' מקום לומר שיש להם תביעת ממון

בקצה"ח סי' של"ג סק"ב הביא תשובת מהר"ם דאפי' הפסידו פועלים בחזרת בעה"ב פטור, דהו"ל כמבטל כיסו של חברו, ולא מחייבין משום דינא דגרמי אלא בהפסד ולא במניעת ריוח, ונראה דלאו מהר"ם חתים עלה דבכמה תשובות מבואר בהדיא בדברי מהר"ם דחייב משום דינא דגרמי, וכן הקשה בקצה"ח סוסק"ג מתשובת מהר"ם שבמרדכי, מיהו בעיקר חיוב דינא דגרמי הקשה בנה"מ שהרי אפי' הדקיה באידרונא דחייב משום שבת, אינו חייב אלא על הזמן שהי' סגור בחדר, אבל אם הוציאו בשעה שאין פועלים מצויין להשתכר הו"ל גרמא ופטור, גם י"ל דלא ברי היזיקא, ואף אם ראינו לבסוף שלא מצאו להשתכר אין ראי' שהוא הגורם כיון שהרבה פעמים יש פועלים שלא מצאו להשתכר, כ"כ אמו"ר שליט"א, ועוד הקשה בהג"א ע"ד הרא"ש ס"ב דאם חייב משום דינא דגרמי בדבר האבד א"כ למה שוכר עליהן רק כדי שכון הרי חייבין בכל ההפסד, ומ"ש לתרץ דמיירי כשבלא"ה לא הי' מוצא לשכור פועלים, ל"מ כן כלל, ובברשב"א מבואר דבכה"ג באמת פטורין, וכבר האריך מרן זללה"ה בסכ"ג ס"ק כ"ה דדעת הג"א יחידא בזה, מיהו יש לחלק בדין דבר האבד דמוצא פועלים ביוקר לבין שכירות פועל וכמ"ש בב"י בשם תלמידי הרשב"א.

בעיקר דברי התו' שכתבו דבעה"ב חייב משום דינא דגרמי יש לעי' בשלמא בחזור בו מרצונו שייך לדון כן, אבל כשירדו גשמים ונמצאת שדהו לחה, איך אפשר לחשבו כמזיק, הרי בני העיר כולם שוכרין פועלין אע"פ שיודעים שלפעמים שדותיהן לחות, אלא שהפועלים מתנים עם בעה"ב שישלם הפסדם, אם יסכים להם, וא"כ כאן אין לחשבו כמזיק אלא שהפסידם בזה שלא הודיעם ואז היו מתנים עמו, ולא מצניז דכה"ג מיקרי מזיק, ואפשר שפשעיתו בזה שלא הודיעם מיד בבקר בשעה שיכולים להשתכר, ולפ"ז בפסיק נהרא

הפכמת הראשונים ז"ל שאם חזר בו בעה"ב בשעה שאין מוצאין להשתכר חייב לשלם להם מה שהפסידו, אפי' עדיין לא התחילו במלאכה, ונחלקו בטעמא דמילתא, לדעת תו' והרא"ש חיובו מדינא דגרמי, לדעת הרמב"ן חיובו מדין דבר האבד, דכמו שפועלים משתעבדין לבעה"ב בדבר האבד, כך בעה"ב משתעבד לפועלים אם מאבדין שכירותן שאין מוצאין להשתכר, אבל אצל בעה"ב אין הפסד אם יעשה מלאכתו למחר, לדעת הריטב"א חיובו מדין ערב שסמכו על שכירותו שלא לילך לשוק להשתכר אצל אחר, וגם חיוב דבר האבד להרמב"ן הוא מיסוד, זה אלא דלהרמב"ן משהתחילו במלאכה יש חיוב גמור משום קנין, דתחלת מלאכה קנין הוא, ולהריטב"א אין חילוק בין תחלת מלאכה ללא התחילו במלאכה, ולעולם מתחייב משום ערב כל מה שהפסידו מכח חזרתו, ונפ"מ דבהתחילו במלאכה לדעת הרמב"ן אפי' לא היו מוצאין להשתכר חייב לשלם כל שכון, ולדעת הריטב"א אין כאן חיוב ערב כיון שלא סמכו עליו, עריטב"א במתני' דמשכח"ל דליכא פסידא דפועלים בתרי אנפי, ועוד נפ"מ דלהרמב"ן משהתחילו חייב בכל מה שפסק עמהם אפי' הי' יותר מהמחיר, ולהריטב"א אם מוצאין עדיין להשתכר כדמעיקרא לא חל חיוב, ואם אין מוצאין להשתכר אפי' לא התחילו במלאכה חייב כפי מה שפסק, כ"ג לכאורה, דכיון שחל דין ערב, הרי הוא מתחייב ככל מה שפסק, ולהרמב"ן חייב רק מה שהפסידו, ולדעת תו' דחיובו משום גרמי אינו מתחייב אלא מה שהפסידו, ואינו מתחייב יותר ממחיר השוק כפי מה שפסק או כשלא היו מוצאין להשתכר, ואין חילוק בין התחילו במלאכה ללא התחילו, אבל אין ד"ז פשוט בדעת תו', לפי שהרא"ש ס"ל כדעת תו' בלא התחילו דחיובו משום גרמי, ומודה להרמב"ן דהתחילו חייב משום קנין דתחלת מלאכה.

קודם שהתחילו ליכא משום דינא דגרמי, אפי' אם אינם מוצאין להשתכר, וצ"ע.

ב. תוד"ה אין, קשה לר"י דהא קי"ל כר"מ כו', יש לעי' איך פירשו תו' טעם החיוב בהלכו, ולא משמע דהיינו נמי כר"מ, דא"כ הו"ל לאקשויי מ"ש הלכו דחייב, ומשמע מזה דבהלכו ניהא להו דחייב משום קנין, וכדעת הרמב"ן אבל מתירוצם דאורחא דמילתא נקט, משמע דלמסקנא מפרשי הכל משום גרמי, דהשתא לא צריכנן לחדש טעמא דתחלת מלאכה הוי קנין, כיון דע"כ גם חילוק דאורחא דמילתא מתפרש בברייתא, ועי' תו' הרא"ש.

אבל הדבר קשה למה העלים התנא עיקר החילוק, וכתב דבר שאינו משנה בדיון אלא באורחא דמילתא, ומי שני ליה למיתני ברישא כבסיפא בד"א בזמן שאין שם פועלים לשכור, וביותר קשה לישנא דבד"א שלא הלכו כו' דהו"ל למיתני בד"א שמוצאין להשתכר אבל הלכו כו', דאף שלפעמים שונה התנא דבריו באורחא דמילתא, אבל לומר כן על הרישא שלא הלכו אין לזה טעם, דאטו מה שלא הלכו זהו הקובע שמוצאין להשתכר, ולא מסתבר לומר בזה אגב סיפא דאבל הלכו, דודאי ראוי בכה"ג לשנות בד"א שמוצאין להשתכר אבל הלכו כו', וגם קשה לפרושי ברייתא רק כר"מ דדאין דד"ג אע"ג דקי"ל כותיה, דפשטות הברייתא מתפרשת בכללי שכירות פועלים וחיובן מעיקר הדין, ולא מדין מזיק, ונפ"מ טובא בין חיוב מזיק לחיוב שכירות פועלים ועוד דנותן להם שכרם משלם משמע אפי' הוזלו פועלים, ומשום דינא דגרמי אין לחייבו אלא כמחיר שנשכרין עכשיו.

ולכן נראה דיש לפרש דעת תו' כמבואר ברא"ש, דבאמת יש חילוק בין הלכו ללא הלכו, אפי' אין מוצאין להשתכר, דבלא הלכו חיובו משום דינא דגרמי, ובהלכו חיובו משום קנין שכירות פועלים, וכ"נ ברש"י

שכתב דבלא הלכו הו"ל דברים בעלמא, ומשמע דבהלכו הו"ל קנין במעשה ההליכה, ונפ"מ שאם פסק להם יותר ממחיר השוק, נותן להם כפי מה שפסק, וכן בהוזלו פועלים, וכן אם בלא"ה לא היו מוצאין להשתכר דנמצא שלא גרם להם הפסד, מ"מ בהלכו חייב לשלם שכרן, ונפ"מ נמי לענין ביומו תתן שכרו ולענין חיובו לשלם מעות, דכל הני משום שכירות פועלים חייב, ומשום דינא דגרמי פטור, וכן נפ"מ אם גובין מעכשיו, כמש"כ מרן זללה"ה חילוקים אלו בסכ"ג ס"ק ל"ו, וכבר נתבאר כ"ז בספר אאמור"ר שליט"א עי"ש, ובוזה נתיישב מה שהזכיר התנא הא דהלכו, כיון דמלבד אורחא דמילתא הרי ההלכה קובעת דינו כפועל, וקודם שהלכו חיובן רק משום מזיק.

ועדיין סתום קצת שלא הזכיר התנא דברישא מצאו להשתכר ובסיפא לא מצאו להשתכר, ונראה ליישב דכולה מתניתא מיירי כשלא מצאו להשתכר, ומ"מ ברישא פטור, דכיון שחזר בו בשעה שיכולין להשתכר, אין מצב זה מוגדר כמזיק, דאע"פ שיכולין להשתכר רק ע"י הדחק, מ"מ אין חזרה בזמן כזה בגדר מזיק, דבצירוף מזלייהו אירע שהם לא מצאו, שהרי כמה פועלים יש שמצאו גם בשעה זו להשתכר, אבל אם הלכו פועלים הרי בעה"ב חייב בשכרן, ואף אם חזר בו בשעה שיכולין להשתכר, אם אירע שהם לא מצאו להשתכר, הרי הוא חייב לשלם שכרן, שכבר הוחלט חיובו, אלא שיכול ליתן להם שכרן ממקור"א.

ובזה מיושב לשון רש"י שכתב תביעת ממון ליכא דהא דברים בעלמא ניהו, ומה תביעת ממון יש אם מצאו להשתכר, א"ו מיירי כשלבסוף לא מצאו להשתכר, ואפ"ה ברישא פטור כיון שלא נתחייב בקנין, וכ"כ הרמב"ן בדעת רש"י, אלא דלשיטתו מיירי כשמתחילה ג"כ לא היו מוצאין להשתכר, וברש"י משמע שגם עכשיו מוצאין להשתכר

אלא שצריכין לטרוח בזה, וא"כ מתפרש כשאירע שלא מצאו, ואפשר דבהלכו לא מתחייבין להו לטרוח, ורק כשמוצאין להשתכר כדרך גגילות פועלים, יכול לומר להם השכירו עצמכם.

ג. דעת הרמב"ן, וכ"ד הרשב"א והמ"מ והר"ן ונמו", דאף בלא הלכו אם הפסידו בחזרת בעה"ב שאין יכולין להשתכר חייב לשלם להם, מדין דבר האבד, דכמו שפועל מתחייב לבעה"ב בדבר האבד אף בלא התחילו במלאכה, ה"ה דשכירות הפועלים כדבר האבד שחייב לשלם להם בחזרתו, והא דקתני דאין להם אלא תרעומת מיירי כשבלא"ה לא היו מוצאין להשתכר, ונמצא שלא הפסיד להם כלום, ובהלכו שכבר התחילו במלאכה נתחייב בעה"ב בשכרן מדין קנין, ולכן אע"פ שלא הפסידו בגללו חייב, וכן אם פסק להם יותר ממחיר השוק חייב לשלם כפי מה שפסק, ובלא הלכו משלם רק כפי מה שהפסידו, ועי' לקמן סק"ו בדיון הוולו פועלים ולא הלכו אם משלם כפי היוקר, ואפשר דנפ"מ נמי לענין בל תלין וחיוב לשלם מעות, אבל שעבוד נכסים איכא אפי' בלא הלכו.

ויש לעי' איך סתם התנא דינא דרישא במאורע שלא היו מוצאין להשתכר, אם איתא שבאופן הרגיל בכל ענין חייב לשלם אפי' לא הלכו, וי"ל דתוכן הברייתא הוא כך, אם חזרו בהן קודם שהלכו, אין כאן קנין אלא דברים בעלמא, אבל אחר שהלכו קנה ונתחייב בכל שכרן, ולא נחית התנא ברישא לחיוב דבר האבד, שזהו חיוב אחר ואינו כחיוב דהלכו, וכיון שאף באופן שהפסידו צריך לחלק בין הלכו ללא הלכו, והי' צריך לשנות כך אין להם זע"ז אלא תרעומת, ואם הפסידו נותן להם מה שהפסידו, בד"א שלא הלכו אבל הלכו נותן להם שכרן משלם, לכן קיצר התנא ולא נחית ברישא לחיובי דבר האבד, דכולה מיירי בדליכא דבר האבד, ובסיפא קאמר

דבדבר האבד חייבין הפועלים ומזה נלמד דה"ה דחייב בעה"ב.

ועדיין צריך יישוב דכיון דסתמא דמילתא הרי הפועלים מוצאין להשתכר, והתנא שונה כאן דיני פועלים, למה סתם דבריו שמתפרשין במאורע רחוק, ואילו הדין המצוי סמך שנלמדנו מסיפא דדבר האבד דבעה"ב, ועו"ק דאין פשוט לדמות שכר הפועלים כדבר האבד, די"ל דחשיב מניעת ריוח, ואמנם גם בדבר האבד לבעה"ב אין מתחייבין לשלם ההפסד לדעת הרמב"ן אלא מתחייבין להעמיד פועלים אחרים תחתיהן, ואם לא ימצאו אלא ביוקר, שוכרין עליהן, אבל אכתי י"ל ששם משתעבדין יותר, ועו"ק למ"ש הרשב"א דסיפא דדבר האבד מיירי דוקא כשבעה"ב הי' מוצא פועלים אחרים בשעה שמכרן, וא"כ איך סתם התנא דרישא מיירי דוקא כשלא היו מוצאין להשתכר, ואמנם לא דמו זל"ז, אבל מ"מ הדברים סתומין, מיהו עי' ב"י מתלמידי הרשב"א בשם הרמב"ן דבעה"ב במקום פסידא לעולם מוצא פועלים.

ולכאורה גם לדעת הרמב"ן אם אירע שלא מצאו להשתכר אע"פ שמתחלה היו מוצאין להשתכר בקל, ועכשיו כשחזרו בו בעה"ב צריכין לטרוח כדי למצוא, מ"מ בלא הלכו פטור ובהלכו חייב, וכמש"כ סק"ב לדעת תו', דחיוב דבר האבד נקבע לפי השעה שחזרו בו, אם זמן זה מוגדר כאבד, ואם בזמן זה מוצאים להשתכר, אע"פ שאירע שלא מצאו, מזלם גרם, אבל בהלכו לא מפטר בעה"ב אא"כ באמת מצאו להשתכר במקום אחר, ולפ"ז אפשר ליישב הברייתא גם במקום שהיו מוצאים להשתכר מתחלה, ועכשיו לא מצאו, דמ"מ לא הלכו פטור הלכו חייב, מיהו אם כשחזרו בו כבר אין מוצאין להשתכר כלל, בזה אף בלא הלכו חייב, וד"ז אינו מבואר בברייתא, וקיימו הרמב"ן מסברא.

לפירוש הרמב"ן דמיירי כשלא היו מוצאים להשתכר מתחלה, משמע דאף כשנמצאת שדה לחה קודם שהלכו יש להם תרעומת, וכ"מ בהדיא ברשב"א, וק"ק מה תרעומת יש להם, הרי לא הפסידו כלום ולכן לא נזהר להודיעם ענין שדהו, והוא ג"כ אנוס קצת שחשב שיש לו מלאכה ונמצא שאין לו, וצ"ל דכל שמפסידם שכירותן יש להם תרעומת, שחושבים שהיו טורחין בדבר אחר, ולא אמרו תרעומת מאי עבדתיה אלא במקום דליכא פסידא.

והרא"ש באמת כתב ע"ד הרמב"ן דבכה"ג אין להם תרעומת אפי' חזר בו סתם, כיון שלא הפסידם כלום, ואין להם טירחא לחזר אחר בעה"ב, ואפשר דהרא"ש לשיטתו דחיובו קודם שהלכו הוא מדינא דגרמי, וא"כ כשלא הזיקו אין תרעומת, אבל להרמב"ן שחיובו משום דבר האבד, הרי יש כאן התחייבות מדיני פועלים, וכיון שכבר נתקשרו זל"ז איכא תרעומת בחזרתו.

ה. **הקשה** הרמב"ן להמפרשים דמיירי בדמשכחי לאתגורי, א"כ תרעומת מאי עבדתיה, כדפרכינן לקמן ע"ט ב' גבי ספינה, ויש לשאול הרי למסקנא גם בספינה אמרינן דאיכא תרעומת משום שינוי דעתא, וי"ל דמהא דלא פרכינן הכא תרעומת מאי עבדתיה, ש"מ שכאן פשוט טעם התרעומת בלא שינוי דעתא, וכ"מ ברשב"א דלמסקנא דלקמן איכא תרעומת גם כשמוצאין להשתכר, משום שינוי דעתא, ועי' להלן שכ"כ המ"מ בשם הרמב"ן, ועי' דטעמא דשינוי דעתא אמרינן רק כשחוזר באמצע הדרך, שנתרגלו זל"ז, אבל קודם שהלכו ליכא משום שינוי דעתא, וכ"כ בש"ך סי' של"ג סק"א, מיהו מה שהוכיח כן מדברי התו' שהוכירו טירחא יתירה, י"ל דהוצרכו לזה משום קושית הרמב"ן, דמהא דלא פרכינן הכא תרעומת מאי עבדתיה, ש"מ דכאן יש תרעומת בלא טעמא

והי' מקום לומר דכיון דבדרך כלל קודם שהלכו עדיין מוצאים להשתכר, לכן נקבע הדין שרק בתחלת מלאכה מתחייב בעה"ב, [ואם אמר להם להמתין, י"ל שצריך לשלם להם שכר בטלה, וכיון שצריך לשלם להם שכר הר"ז כהתחילו במלאכתו, וצ"ע בזה], ולפ"ז באמת אין שום חיוב קודם שהלכו, ויתכן דדוקא כששדהו לחה פטור, שהוא ג"כ אנוס קצת, אבל כשיש לו מלאכה חייב ליתן להם, עי' בזה לקמן סק"ז.

ד. **כבר** נתבאר לעיל דהסכמת הראשונים ז"ל שאם הפסידו הפועלים בחזרתו חייב לשלם להם אע"פ שלא הלכו, ומבואר מזה דאפי' במצאו שדה לחה שגם בעה"ב אנוס קצת, שלא ידע אם ירדו גשמים בלילה, אלא שהי' לו להודיעם ענין שדהו, אפ"ה חייב לשלם להם, ויש ללמוד מזה דגם לענין חיוב פועלים בדבר האבד, לא מיפטרי אלא באונס גמור כאחזתו חמה ומת לו מת, אבל אם פשעו קצת אע"פ שעכשיו הם אנוסים ואינם יכולים לעשות מלאכתו חייבין, דהא הכא נמי בעה"ב אנוס ואין לו מלאכה עבורם, ואפ"ה מחייבין ליה שהי' לו להתייחס למלאכתו כדבר האבד ולהודיעם ענין שדהו.

ואמנם מסתמות הברייתא הי' מקום ללמוד דבכה"ג שלא הי' לו לידע, אלא שהי' לו להודיעם כדי שיתנו עמו, לא מיחייב בדבר האבד, כיון שדרך אנשי המקום לשכור פועלים אע"פ שידוע ענין שדותיהם, וא"כ אין כאן פשיעה, ויש לומר שלא נתחייב זה אלא בהתחילו במלאכה, אבל רבותינו ז"ל פשיטא להו דכל שחייב בהתחילו במלאכה אפי' בדלית להו פסידא, כש"כ שחייב בדאית להו פסידא, וה"נ מסתברא שאם הי' הדין מפורש דבפשיעה גמורה חייב בעה"ב אפי' לא התחילו במלאכה, אין לנו לחדש דיש מצב שאינו אנוס גמור, ומ"מ פטור, דהדברים סתמן כפירושן שאין לנו אלא פטור דאונס גמור, ולענין דינא דגרמי עמש"כ לעיל סוסק"א.

באיבוד סחורתו, ומעיקרא דקדק למצא מומחים ונוחים, ואם נימא דקושית הרמב"ן רק בשדהו לחה, ניחא דתרעומתו שיחזור למלאכתו, ובש"ך שם כתב שאין דרך בעה"ב לטרוח, ולפ"ז מודה הרמב"ן דמשום טירחא איכא תרעומת, ושוב ל"ק כ"כ לומר כן גם גבי פועלים, וספינה שאני שאין מקום לטרוח ולחור.

בשו"ע סי' של"ג ס"ב כתב דכשמוצאים מי שישכירם בשכירותו אין להם אלא תרעומת, ומקור הדין במ"מ בשם הרמב"ן והרשב"א, ויש להקשות שהרי הרמב"ן כתב דבכה"ג ליכא אפי' תרעומת, ואם נימא דכונת הרמב"ן להקשות רק בנמצאת שדהו לחה שאין תביעה על בעה"ב שלא יחזור בו, ניחא, שוב הראוני דברשב"א כתב משום שינוי דעתא, ובזה שפיר מודה הרמב"ן לבתר מסקנא דלקמן.

ו. **יש** להסתפק חזר בו בעה"ב קודם שהלכו, והם מוצאין להשתכר, אבל כעת הוולו פועלים בשוק, ואין מוצאין להשתכר במחיר היוקר ששכרן מאתמול, מי אמרינן דכיון דמוצאין להשתכר מזלייהו גרם, או"ד כל מה שמפסידין מחזרתו חייב להשלים להם, והגרע"א ז"ל [נדפס ע"ו א' ע"ד הרא"ש], תלה נדון זה בפלוגתת תו' והרמב"ן, דלהתו' דחיובו משום דינא דגרמי כל שחזר בו בשעה שנשכרין פועלים אין כאן חיוב משום דד"ג, אבל אם חיובו משום דבר האבד, השתא נמי הפסידו בחזרתו וחייב להשלים [וכתב שם עוד נפ"מ בדאיכא דמוגרי בד' ואיכא בג', ושכרן בעה"ב בד', ועכשיו כשחזר בו כבר אין מי שישכור בד', דמשום גרמי ליכא, כיון שאין הכרח שהיו נשכרין בתחלה בד', אבל משום דבר האבד איכא].

ונראה להוכיח דאף לטעמיה דהרמב"ן משום דהוי דבר האבד אינו משלם זולא, שהרי עיקר דין דבר האבד דהפסד יומו של

דשינוי דעתא, וע"כ היינו טירחא יתירה, ובכלל הטירחא גם שינוי דעתא.

ובקושית הרמב"ן מספינה, כבר תירץ הריטב"א דמה שייך תרעומת על בעה"ב שמכר סחורתו, אטו שייך לתבוע שלא ימכרנה כשמצא קונה במקום זה, אבל בפועלים ובעה"ב שייך תרעומת שיעשו מלאכתן היום, ובאמת יש לשאול מאי משני משום שינוי דעתא, סו"ס השוכר נהג כשורה, ואפשר שהמשכיר רוצה תוספת שכר, כאילו היו שתי נסיעות חלוקות, וקמ"ל דחשיבא שכירות אחת בשינוי בעלים, וי"ל דכונת הרמב"ן להקשות מנמצאת שדהו לחה, שגם בזה אין כ"כ תביעה על בעה"ב.

ויש לתרץ עוד דבספינה לא שייך תרעומת כלל, שדרך הספנים להוליד כל אדם שבא לנמל, ואין מדקדקין בדבר, ולכן אין השינוי מביא לתרעומת, דמעיקרא נמי לא בחרו את השוכר הזה, אבל דרך בעה"ב לבחור פועלים הרצויים לו, וכן הפועלים מחזרין אחר מלאכה הרצויה ובעה"ב נוח, ולכן בחזרתו יש להם תרעומת, ששוב אין בידם האפשרות לבחור, וצריכין להסכים למי שיבא לשכור, ועוד י"ל דבפועלים זמן השכירות בשחרית, וכשמאחרים איכא טירחא יתירא, אבל בספינה יש נוסעים בנמל במשך כל היום, ולא משמע סתמא שהגיע לאמצע הדרך בשעה שאין בנ"א בנמל, וגם לא שייך טירחא לחזר אחר נוסעים.

ויש להקשות להרמב"ן מ"ט יש לבעה"ב תרעומת על הפועלים, אם איתא דבדליכא פסידא ליכא תרעומת, וי"ל דבעה"ב אינו מחזר אחר פועלים אחרים, ואיכא תרעומת שמשנתית תכניתו בסיום מלאכתו, אבל הפועלים ובעל הספינה נשכרין ביום זה, ולא נשתנה מענין שכירותם כלום, ובסיפא דקתני צא ושכור מאלו, איכא תרעומת מפני שמוכרח להתפשר עם כל מי שימצא, כיון שהוא דחוק

הפועל, למד הרמב"ן מדבר האבד דבעה"ב במלאכתו, ושם מבואר שאפי' אם הוקרו פועלים ואינו מוצא לשכור כפי הזול שנשכרו אמש, מ"מ כיון שיש פועלים לשכור הרי הם פטורין, וכמ"ש רש"י בהדיא בד"ה אבל דמיירי שאינו מוצא לשכור אפי' לפי הוקר שנתיקרו, וכ"מ בטוש"ע סי' של"ג ס"ז, והכי משמע לישנא דמקום שאין שם אדם, ובמקום שאין שם פועלים לשכור, שאם הוקרו לא שייך לומר שאין שם אדם, א"ו בהוקרו אינו שוכר עליהם, ואין לומר דיוקרא לא חשיב פסידא גבי בעה"ב כיון שיכול להמתין במלאכתו, דזה דוקא בדבר שאינו אבד, אבל בדבר האבד כיון שאינו יכול להמתין הו"ל בעה"ב כפועל, וש"מ דשער שבשוק לא מיקרי דבר האבד, מיהו עי' בזה בספר מרן זללה"ה סכ"ג סק"ו הובא לקמן סק.

ועוד ראי' ממתני' דקתני בהטעו זא"ז אין להם זע"ז אלא תרעומת, ומוקמינן לה בגמ' שחזרו בהם קודם שהלכו, ואם איתא דבהזלו יד בעה"ב על התחתונה, א"כ מאי פסקא דאין להם אלא תרעומת, הרי בסיפא קתני אם בעה"ב חוזר בו ידו על התחתונה בהזול, והיכי סתים ברישא דאין להם אלא תרעומת, א"ו קודם שהתחילו במלאכה אין בעה"ב מפסיד בזולא, ואמנם לדעת הרמב"ן מיירי כשבלא"ה אין מוצאין להשתכר, אבל בכלל מתני' גם כשמוצאין להשתכר, לפי המסקנא ע"ט ב' שיש תרעומת בכה"ג, עי' לעיל סק"ה, דמשמע דרק בחזר בו דסיפא, שהוא אחר שהתחילו במלאכה, ידו על התחתונה.

וכן מפורש בנמו"י ע"ז א' גבי אימור בעה"ב בהזול פועלים, דמפרש דמיירי קודם שהתחילו במלאכה, ולכן אין בעה"ב מפסיד בזולא, והוצרכו פועלים לפייסו עי"ש, וגם מעיקר הגמ' שם דמבואר שאין פועלים רשאים להטעו את אע"פ שמפסידין בזולא, ש"מ שאין

זולא כדבר האבד, עי' לקמן ס"ק י"ח בביאור הגמ' שם.

מיהו אם אין מוצאין להשתכר וחייב לשלם להם שכרם, בזה י"ל שאין משערין כשער הזול דעכשיו, כיון דאיגלאי מילתא שנתחייב בפסיקתו מחמתל שהוא דבר האבד, וחייב לשלם כשעת הפסיקה, [ועי' להלן מהרמב"ן בזה], אבל אינו מוסיף אם פסק להם יותר ממחיר השוק, דזה ודאי לא חשיב פסידא דדבר האבד, וכ"מ בריטב"א לפי פירושו דחייב בעה"ב מדין ערב, דמתחייב גם להשלים הזולא, אבל בדבריו במתני' מבואר דאפי' מוצאין להשתכר בזמן הזול חייב להשלים להם פסידא דזולא, והיינו משום דלשיטתו אין תחילת מלאכה קנין, ומשמע דנותן להם שכרם משלם, ואפי' פסק עמהם ביותר, כש"כ בזולא, אבל לדעת הרמב"ן אין ללמוד מהתחילו במלאכה דהוי קנין, ולכן רק כשאין מוצאין להשתכר יש לדון דחייב בדלא הלכו, (וכ"נ מדעת ר"י שהביא הריטב"א שם דמחלק בין מוצאים להשתכר שלא חל שום חיוב, להלכו דחייב בכל).

נמצינו למידין חזר בו בעה"ב קודם שהלכו והזול שער שבשוק, לדעת תו' כיון שמוצאין להשתכר אין כאן דינא דגרמי, ואפי' אין מוצאין להשתכר משלם להם כשער שבשוק, לדעת הריטב"א משלם כפי פסיקתו, ומשמע אפי' מוצאין להשתכר, מ"מ אם הזול חייב להשלים להם, ורישא דמתני' מיירי בלא הזול, ולדעת הרמב"ן אם מוצאין להשתכר, בעה"ב פטור, ואם אין מוצאין להשתכר אפשר דחייב כפי שער היוקר, ולדעת הגרע"א ז"ל בכל ענין משלים הפסד הזולא להרמב"ן, ומפשטות דברי הרמב"ן שדייק ממתני' דבעה"ב החוזר בו ידו על התחתונה מפני שנתחייב בשכרן בתחלת מלאכה, משמע דלעולם אינו מתחייב בזולא משום דבר האבד, רק משום קנין דתחלת מלאכה, ואפי' אין מוצאין להשתכר פטור בהפרש הזולא

ויש להסתפק אם ד"ז דוקא כשמצאו שדהו לחה, שאין לבעה"ב מלאכה עבורם, אבל אם יש לו מלאכה ויודע שהפועל רוצה לטרוח ולהרויח יותר, חייב ליתן לו המלאכה, או דלכתחלה ג"כ רשאי להושיבו בטל, שלא נתחייב לו אלא כדרך רוב בנ"א דניחא להו לישב בטל ולקבל שכר כפועל בטל, ואם בא הפועל לתבעו לאחר שעבר היום, מסתברא שאין עליו תביעת ממון, דסו"ס לא הפסידו שהרי ישב בטל, אבל אם בא לתבעו קודם מעשה י"ל דב"ד מחייבין אותו ליתן לו מלאכה, שאינו רשאי למעט פרנסתו במזיד, כענין שמצינו במשיב אבידה לעיל ל"א ב' שאם אינו רוצה לישב בטל מתנה בפני ב"ד שיקבל כל שכרו.

ובקצה"ח סי' שט"ז סק"א כתב דדוקא בשדה לחה שבעה"ב אנוס, אבל אם אינו אנוס והפועל ניחא ליה במלאכה חייב ליתן לו, ואאמור"ר שליט"א הקשה ע"ז דהא חזינן שבעה"ב חשיב פושע במה ששדהו לחה, ולכך חייב ליתן להם כפועל בטל, ואם איתא דדוקא באנוס פטר נפשיה בפועל בטל, מנלן דיהבינן ליה הכא פטור כאנוס, ולפמש"כ נראה דבאמת אפי' פשע ולא נתן להם מלאכה פטור, דסו"ס לא הפסידים טפי מפועל בטל, אבל כשבאין קודם מעשה אפשר שיכולין לכופו שלא להניחם בטל, דהר"ז כהדקיה באידרונא וא"ל מה איכפת לך דאנא יהיבנא לך כפועל בטל, דקודם מעשה חייב להוציא, ומשעבר היום אינו משלם אלא כפועל בטל, (באופן שלא הי' לו צער, דא"כ הו"ל כאכלושי דמחוזא).

ולכאורה יש להביא רא"י לזה מהתוספתא שהביא הרמב"ן, דמבואר שם דפועל שגמר חרישו בחצי היום, אינו יכול לחייב את בעה"ב ליתן לו לחרוש בשדה אחרת שלו, שלא התנה עמו אלא על שדה זו, ויש לשאול היכי דמי אם מוצא להשתכר במקום אחר, הרי אפי' בשדה הראשונה יכול

והיוקרא, מיהו בדבר האבד אצל בעה"ב יש חילוק אם יש פועלים אלא שהוקרו, לבין אם אין פועלים.

ז. **שם** בד"א שלא הלכו אבל הלכו חמרים ולא מצאו תבואה פועלים כו', לכאורה חמרים הוי קבלנות ופועלים שכירות, וחשיב שפיר התחילו במלאכה בהליכה, אע"פ שקבלן ברשות עצמו עוסק, מ"מ כיון שצריך להביא תבואתו, וניכר שהליכתו לצורך בעה"ב חשיב תחלת מלאכה, וה"נ מסתברא דאף בקבלן נותן להם שכרן, ולא מצי למימר שלא הלכו לצרכו כלל, אבל רש"י פירש דרישא בשכירות וסיפא בקבלנות, וצ"ע דבפשוטו דינא דרישא בין בשכירות בין בקבלנות.

שם נותן להם שכרם משלם אבל אינו דומה כו' יש לדקדק למה שנה תחלה דנותן שכרן משלם, אבל אינו דומה כו', הול"ל נותן להם שכרם כפועל בטל, וכדחזינן לקמן שרב הקשה על התנא מלשון זה, ונראה שבא לומר דחייבו לתת להם כל שכרן מפני שכבר נתחייב בקנין דתחלת מלאכה, ונפ"מ בהוזלו פועלים או שפסק עמהם מתחלה יותר משער שבשוק, שחייב לתת כל מה שפסק, וכן באכלושי דמחוזא חייב בכל שכרן, אלא שאם סתמא דמילתא היושב בטל פוחת משכרו, הרי שכרן משלם הוא כפי מה שמגיע לפועל בטל.

נראה דאפי' אם הפועל אינו רוצה לישב בטל, ונוח לו לטרוח כדי להרויח יותר, אפי' הכי אינו נותן לו אלא כפועל בטל, דבאמת הרויח ונהנה ממנוחתו ושוה לו להפסיד הפרש זה להקל מטרחו, ובכה"ג לא נתחייב בעה"ב אלא כדרך רוב בנ"א דניחא להו בהכי, אע"פ שמאמין לו דניחא ליה לטרוח כדי להרויח יותר, ואפי' ראינו שנשכר למלאכה אחרת, אין בעה"ב חייב ליתן לו טפי מפועל בטל, ול"ד לאכלושי דמחוזא שאין נהנים ממנוחה כלל.

לומר לו שילך לעבוד במקום אחר, ואם אינו מוצא להשתכר הרי בעה"ב צריך לשלם לו כפועל בטל, וע"כ מיירי כשהפועל רוצה להרויח יותר, ובשדה הראשונה אין בעה"ב רשאי להושיבו בטל כשחפץ במלאכה, אבל אינו מחויב להעסיקו בשדה אחרת.

ומסתברא דזמן מרובה רוב בנ"א לא ניחא להו בפועל בטל, ורק במאורע של זמן מועט ניחא להו במנוחה, ועכ"פ אינו פוחת משכרו אלא משהו, וכשהגדון על יום אחד וזמן מועט, פוחת יותר, שאינו מפסיד פרנסת ביתו בכך, משא"כ כשמושיבו בטל חודש ושנה.

ח. **הרמב"ן** מפרש הא דהלכו נותן להם שכרם משלם מפני שתחלת מלאכה עושה קנין ונתחייב בעה"ב בכל שכרן כפי מה שספק להם, מיהו לא נתחייב אלא שלא יפסידו, ולכן אם מוצאין להשתכר יכול לומר להם צאו והשכירו עצמכם, ואם נשכרין בפחות ממה שפסק עמהם, הרי הוא צריך להשלים להם, והביא הרמב"ן הרבה ראיות שאם מוצאין להשתכר, אינו משלם להם כל שכרם, אלא אומר להם צאו והשכירו עצמכם, והיינו מפני שהי' מקום לומר דשכירות פועל כשכירות בהמה, שכבר נתחייב השוכר בשכרה, ואינו יכול להחזירה לבעליה לומר שימצא שוכר אחר, וטעמא דמילתא משום דשכירות ליומא ממכר הוא, שהבעלים מוציא הבהמה מרשותו, ואינו יכול לחזור בו, ושוב אינו שליט עליה במשך זמן השכירות, אבל פועל ברשות עצמו הוא, ובידו לחזור בו וכן ביד בעה"ב לחזור בו, ולכן אינם מתחייבין זל"ז אלא שלא יפסידו.

והביא הרמב"ן תוספתא דקתני שאם גמר חרישו בחצי היום, אין בעה"ב יכול לומר לו שיחרוש בשדה של אחר, שהפועל יכול לומר לו פרנס לי מלאכה מתוך שלך או תן לי שכרי במה שעשיתי, ויש לעי' הרי גם

בשדה של בעה"ב יכול הפועל לחזור בו, וי"ל דנפ"מ בהוקרו פועלים שאם הפועל רשאי לחזור בו ידו על העליונה, ואם לאו ידו על התחתונה, והיינו כו' דוסא ודלא כהלכתא דהא קי"ל פועל יכול לחזור בו וידו על העליונה, ובקבלן לא מיתקומא שהרי כבר גמר קבלנותו בחצי היום, מיהו י"ל דנפ"מ כשהולך לעבוד אצל אחר ומרויח ביוקר, דבפועל החוזר בו כתב מרן זללה"ה בדעת ר"י שהובא בטור שאם חוזר בו מחמת יוקרא מחזיר מה שהרויח לבעה"ב, וכאן שגמר חרישו רשאי לחזור בו ולהרויח, כיון שגמר מלאכתו, ובאמת בכה"ג גם בעה"ב אינו מפסיד, כיון שאינו צריך לשכור פועלים ביוקר, שהרי כבר נשלמה מלאכתו.

ט. **שו"ע** סי' של"ג ס"ב ואם נשכרים בפחות משלם הפחת כו' ואם הלכו כו' משלם להם הפחת, לשון השו"ע שוה ברישא ובסיפא, אבל באמת דינם חלוק, דברישא משלם הפחת עד שער שבשוק, ובסיפא משלם הפחת עד שיעור שפסק עמהם, כמ"ש הרמב"ן שאם השער ג' ופסק עמהם ב' נותן להם י', וזה מדוקדק במ"ש בסיפא אבל אם היו נשכרין בשכירותו דהיינו כפי מה שפסק, וכ"כ בסמ"ע בסק"י ע"פ שכירות של אמש, ובס"ק י"ג כתב למלאת שכירותן כשיעור ששכר אותן, ועי' לעיל סק"ו בדיון הוול שער שבשוק ולא הלכו, אבל בהלכו פשיטא דנותן כפי מה שפסק.

ויצו בסמ"ע ובש"ך סק"י ונראה דמודה הסמ"ע להש"ך דלעולם אין בעה"ב משלם יותר מפועל בטל, ולעולם הפועל מקבל שכרו משלם אם עסק במלאכה, דאין שייך ענין פועל בטל אלא במי שנח ממלאכה, דניחא ליה לפחות משכרו בשביל הריוח של המנוחה, אבל כשעמל במלאכתו אין מקום להזכיר פועל בטל, והי' מקום לומר שאם שכרו משלם הוא ד' דינרים ופועל בטל ב' דינרים ונשכר בדינר, שיצטרך בעה"ב להשלים

י. **כבר** נתבאר דעת הרמב"ן דהלכו חמרים כיון שהתחילו במלאכה הוי קנין, מתחייב בעה"ב בכל מה שפסק, ויש לעי' מה מרויח בעה"ב מקנין זה, ולאיוזה צורך מתחייב יותר ממה שנתחייב תחלה, שהרי גם בלא הלכו מתחייב שלא יפסידו, וכנגד זה מתחייבין הפועלים שלא יפסיד בעה"ב בדבר האבד, ואח"כ מוסיף בעה"ב לקנותן בתחלת מלאכה, ואינו מרויח מקנין זה כלום, אלא מוסיף להתחייב לפועלים כל שכן גם כשלא הפסידו, ואינו מקבל מן הפועלים תמורת התחייבות זו כלום.

ואפשר דנהי דאין חיוב הפועלים כלפי בעה"ב מחייבם בתשלומין, מ"מ בעיקר הדין הרי הם קנויים לבעה"ב, ואסור להם לחזור בהם כשנגרם הפסד או צער לבעה"ב, והם כמחוסרי אמנה וגריעי מזה, וכן יד פועל כיד בעה"ב רק מתחלת מלאכה, ומה שאינם מתחייבין בתשלומין טעמא אחרינא הוא, כיון דסתמא דמילתא אין בעה"ב מפסיד מחזרת פועלים, ולכן לא נתחייבו חיוב ממון, וגם אם הוקרו פועלים, אין יוקרא נחשב הפסד גמור לבעה"ב, עי' להלן בזה.

נמצינו למידין דגדר הדברים כך הוא, כיון דפועל וקבלן אינם כעבד עברי, ואין דעתו של פועל להתחייב שיכפוהו בשוטים לעבוד כעבד, הר"ז מחייב שכל פועל יכול לחזור בו, וכן בעה"ב יכול לומר להם שישכירו עצמם לאחר, וא"כ הקנין היותר גדול ששייך בפועל הוא שישלים לבעה"ב כל הפסדו או שישכור עליו פועלים, וזהו הקנין שקונה בעה"ב בתחלת מלאכה, דהיינו שהפועל קנוי לו לענין שאסור לו לחזור סתם ובעה"ב מתחייב בשכירותו במעות ובבל תלין, ולשלם כפי מה שפסק עמו, וכן הפועל משלים מלאכתו כפי מה שפסק, ואין הקנין הזה התחייבות לשלם הפסד, שנוכל לשאול מה מתחייב הפועל תמורתו, אלא הקנין הזה הוא ככל הקנינים שקונה כל מה שאפשר

לו דינר הרביעי, כיון דחזינן שאינו רוצה במנוחה, ומזה בא הסמ"ע לאפוקי במ"ש לפי ערך כפועל בטל, ואם מוצא להשתכר בג' ואינו רוצה לעבוד, נותן לו בעה"ב רק דינר, וצ"ע בספר מרן זללה"ה סכ"ג סק"ד דמשמע דנקט שחז"ל קבעו שיעור פועל בטל לחיובו של בעה"ב, (כעין פשרה), ולכן אם מרויח במלאכה מתחלקים בריוח, אבל מאכלושי דמחזוא מוכח שרק בגלל ריוח המנוחה פותח משכרו, ועי"ש סק דבנמו"י מבואר כהש"ך, וכבר ביאר אאמו"ר שליט"א בכ"ז, ועי"ש גם בדברי הב"ח והש"ך.

במ"ז סק"א כתב דכפועל בטל היינו חצי שכרו, וכבר תמה אאמו"ר שליט"א שהדבר רחוק שיפסיד פועל חצי שכרו כדי לישב בטל, ועוד דלאו כללא הוא כמבואר ברש"י ל"א ב' דמשערין לפי קושי המלאכה שעוסק בה, ולפי גודל השכר שמרויח עליה, ואטו חמרים שהלכו לשדה וחוזרים ריקם מוכנים להפסיד חצי שכרם ע"ז שבאו חמוריהם ריקנים, הרי טרחם קרוב לטורח הבא טעון, ומזה שאמרו אבל אינו דומה כו' ואמרו כפועל בטל, מוכח שאין השיעור ידוע לחצי שכן, ומה שכתבו בשם ר"ח שהוא חצי, הנה ר"ח כ"כ למשל בעלמא, לפי פירושו דפועל בטל היינו פועל שאין לו מלאכה בכמה הוא מוכן להשתכר למלאכה, ובזה כתב כגון פועל חיט שבשעת הרגל נוטל סלע ובשאר ימות השנה נוטל חצי סלע, עי' רמב"ן ב"מ ל"א ב' ס"ח א', שו"ר תשובת מהר"ם סי' קנ"ז שכתב לגבי מלמד מקובלני מרבתי מאי כפועל בטל פלגא דאגרא, וכמדומה דלאו מהר"ם חתים עלה דבתשובותיו מבואר שמלמד אינו מרויח מבטלתו ומקבל כל שכרו, ועוד דבההיא עובדא לא ישב בטל אלא למד עם תלמידים אחרים, ולכן נראה דש"פ סתמן כפירושן שמשערין לפי דעת רוב בנ"א בכל מלאכה לפי ענינה כמה רוצים לפחות משכרן כדי לנוח ממלאכה.

בעה"ב, ואמנם גם לגבי פועלים לא חשבינן מחיר השוק הפסד לחייבו קודם שהתחילו במלאכה, מ"מ זה שלא תיקנו בדבר האבד אחר שהתחילו במלאכה משלימין יוקרא לבעה"ב, ש"מ דגבי בעה"ב לא חשיב פסידא כ"כ.

ואפשר עוד דסתמא דמילתא כל אחד מתחייב לפי ענינו, והפועל אין דעתו להתחייב לשלם מכיסו אלא לעשות מלאכתו, ולכן כשלא עשה אין עליו חיוב ממון, [וגם בדבר האבד שמשלמין מכיסם פי' הרמב"ן שמתחייבין להעמיד אחרים תחתיהן, ולא נתחייבו לשלם הנזק], אבל בעה"ב מתחייב ליתן שכרם, ומה"ט כשבאת חבילה לידו כתב הרמב"ן שגובה ממנה פסידא דיוקרא, וכן לר' דוסא יד פועל על התחתונה להשלים פסידא דבעה"ב, ביוקרא.

יא. **הא** דתנן אם בעה"ב חוזר בו ידו על התחתונה מיירי בהתחילו במלאכה, דאם לא התחילו הא קתני דאין להם עליו אלא תרעומת, ויש לעי' מהו לשון ידו על התחתונה הרי גם אם לא הפסידו כלום חייב לשלם שכרן כגון שבלא"ה לא היו מוצאין לשכר, וגם אם פסק להם הרבה יותר ממחיר השוק חייב לשלם, ואין שייך בזה לשון על התחתונה או על העליונה, וגם בדאניס קצת ששדחו לחה חייב לשלם.

ונראה דמה שמשלם להם מה שהפסידו, זהו באמת מדין דבר האבד וא"צ בזה לידו על התחתונה, אבל מה שמתחייב לתת להם על החצי שעשו כפי מה שפסק, ואפי' אם הרויחו בחצי השני אינו מנכה להם מחצי הראשון כלום, כגון שפסק עמהם ב' סלעים והוקר החצי השני והרויחו ו' דינרים, אפ"ה נותן להם סלע, ולעומת זה אם לא מצאו להשתכר כפי מה שפסק להם חייב ליתן להם שכרם משלם, (באכלושי דמחוזא, או כפועל בטל), זה נקרא ידו על התחתונה, שמפסיד

לקנות בפועלים, והקנין מחייב שני הצדדים, ואמנם מתנאי פועלים שיכולין לחזור וכן בעה"ב יכול לחזור, ואז משערין השתלומין לפי ההפסד, ובזה פסידא דשכר פעולה ויוקרא חשיב ממון גבי פועלים, ולא חשיב ממון גבי בעה"ב, שגם אדם מן השוק שישגור הפועלים באידרונא, לא יצטרך לשלם לבעה"ב פסידא דיוקרא, אף לא בדיני שמים, ואילו לפועלים חייב לשלם בדיני שמים, אבל אין חילוק זה מפני שהקנין מחייב את בעה"ב יותר, אלא מפני שבמציאות פסידא דפועלים יותר.

וזהו שכתב הרמב"ן דטעמא דיפה כח פועלים מכח בעה"ב הוא משום דבעה"ב לא מפסיד מידי, אי לא עביד השתא עביד למחר, אבל פועל הא פסיד שכירות דיומיה, וכבר נשתעבד לו בעה"ב בהתחלת מלאכה, ויש להוסיף דפועל שעיקר פרנסתו ממלאכתו, הרי היוקרא והזולא דשכר פעולה דבר עיקרי אצלו, ולא מהני ליה שזהו שער שבשוק שלא יחשב הפסד, שההזולה בשכרו כפחת בגופו, אבל בעה"ב ששוכר פועלים מפעם לפעם, אין פרנסתו משתערת אצלו לפי שכר הפועלים, וגם אם הוצרך לשכור ביוקר אין ההפרש הזה מוגדר אצלו כפסידא כ"כ, שמתחלה יודע שפעמים השער ביוקר ופעמים בזול ומזליה גרים לפי זכותו שישכור ביום זולא, אבל בפועל הוא סופג במזלו את ימי היוקרא ואת ימי הזולא, וכל יום של זולא הפסד חשיב, ועוד דפסידא דפועלים מוחלט מיד, ופסידא דבעה"ב יש לשלם לו רק אם באמת שכר היום ביוקר, אבל אם המתין למחר בטלה התחייבותם.

ובזה מיושב מה שאין פועלים מתחייבין לבעה"ב פסידא דיוקרא אף בדבר האבד, וכמ"ש רש"י וטוש"ע ס"ז הובא לעיל סק"ו, ואע"פ שבדבר האבד אין בעה"ב יכול להמתין ומוכרח לשכור ביוקר, מ"מ כ"ז שפועלים מצויין לשכור לא נתחייבו פועלים לבעה"ב, דמחיר השוק לא נחשב פסידא גבי

בעה"ב ואפ"ה חייב כפי מה שפסק, וע"כ מודו רבנן דהלכו הוי קנין.

לכאורה בבכה"ב החוזר לא שייך ענין שמין מה שעשו, שאם עשו שעה אחת והוול שאר היום, האם נשום מה שעתיד ליעשות, וישלם להם על מה שעשו את כל ההפרש, הרי ודאי אין טעם לומר שמה שעשו שוה כהפרש הוולא של כל היום, וע"כ דחיובו מפני שנתחייב בקנין דתחלת מלאכה, ואינו בכלל ידו על התחתונה דפועל, דהתם אין הפועל משלם מכיסו, ואינו מרויח בהוול, ושפיר אמרין דמה שנשאר ביד בעה"ב משכרו מעכבו להשלים מלאכתו.

יב. שם בד"א שלא החילו במלאכה כו' מש"פ רש"י רישא בשכירות וסיפא בקבלנות צ"ב, דבפשוטו רישא בין בשכירות בין בקבלנות, ועמ"ש סק דחמרים היינו קבלנות, וכן דין הסיפא לל"ק שבגמ' מיירי גם בשכירות, והרמב"ן דארישא דאין להם אלא תרעומת קאי, וה"ק בד"א דחזרו פועלים אין לו אלא תרעומת בשלא התחילו במלאכה, אבל התחילו במלאכה ס"ל לר"ד דידם על התחתונה, כיצד כו'.

שם שמין להם מה שעשו, יש לדקדק מהו לשון שמין להם מה שעשו, הרי בתר הכי קתני ה' יפה ששה דינרים נותן להם סלע, דאף אם החצי שעשו יפה ששה דינרים אינו נותן להם אלא סלע, וא"כ אין שמין להם מה שעשו, [ועי' להלן בפרש"י דמשמע לכאורה דה' יפה ששה דינרין קאי על מה שעתיד ליעשות], ואפשר דפעמים שאע"פ שקצרו חציה ולא הוקרו פועלים, מ"מ לא הרויח בעה"ב סלע, שפועל הנשכר לחציה לוקח יותר מחצי של פועל הנשכר לכולה, בפרט בבגד שאין אדם נכנס לאומנות חבירו, ובכה"ג אינו מקבל חצי ממה שפסק עמו, כיון שבאמת לא השלים חציו, וכן אם עשו חלק מועט בדרך כלל עדיין נשאר שכר פועלים

בחצי השני ואינו מרויח, דה' מקום לומר כיון שאחריות מלאכתם עליו, הרי גם כשעובדין אצל אחר הר"ז כעובדין בשליחותו, ולא יצטרך להשלים להם טפי משני סלעים, בפרט בכה"ג שבעה"ב מוציא על החצי השני ו' דינרין, ונראה מזה שאם אין לבעה"ב השני לשלם אינם חוזרים אצל הראשון, דכיון שנשכרו לאחר בטלה פסיקתם עם הראשון.

הרא"ש כתב דלרבנן דר' דוסא גם בעה"ב החוזר בו ידו על העליונה, שאם הוולו פועלים ומפסידם בחזרתו אינו נותן להם אלא סלע, ולפ"ז פליגי רבנן ור"ד גם ברישא דברייתא בהא דקתני נותן להם שכרם משלם, אם הכונה ככל מה שפסק עמהם, או כמחיר השוק, ואפשר דמודה הרא"ש דכשאין מוצאים להשתכר חייב כפי מה שפסק, אבל אם מוצאים להשתכר בטל חיובו כלפי הפועלים, (עי' כע"ז בריטב"א במתני' בשם ר"י ובתו' שאנן והר"פ בשטמ"ק שם, ור"י פירש כן לכו"ע, ואע"פ שכאן שנינו נותן להם שכרם משלם, מיהו לר"י דחיובו רק משום דינא דגרמי י"ל דלעולם אינו משלם כפי מה שפסק אלא כפי מה שהפסידו), והגרע"א ז"ל כתב בדעת הרא"ש דרבנן ור"ד פליגי אם הא דנותן שכרן משלם כשהלכו הו"ל משום קנין ונותן כפי מה שפסק, או דחיובו רק מדינא דגרמי כפי מה שהפסיד, ודוחק טובא לומר דפליגי אם התחלת מלאכה הוי קנין, ופליגי בפירושא דרישא מהו שכרן משלם, גם לשון הגמ' ע"ז א' קסברי רבנן יד פועל על העליונה ק"ק לפי' הרא"ש, דהא לאו משום יתרון דפועל הוא, אלא משם דסברי שכל החוזר בו אינו מפסיד, - ועמהרש"א ע"ז א' שנסתפק בזה, והובא לקמן ס"ק י"ט.

והריטב"א כתב בהדיא דבבעה"ב החוזר בו לא פליגי, וכ"מ לפי' הרמב"ן והרשב"א וש"פ דמיירי ברייתא כשלא היו מוצאים להשתכר, וא"כ ליכא פסידא מכח

הישנים שני סלעים, והיינו דקתני שמין להם מה שעשו, שאם הרויח בעה"ב במה שעשו חצי חצי שכרן נותן להם סלע.

מידו עיקר פי' הברייטא ששמין להם מה שעשו כפי פסיקתו הראשונה, ולאפוקי מר' דוסא דשמין מה שעתיד ליעשות, אבל אי לאו ר' דוסא הי' ת"ק שונה נותנין להם חצי שכרן, או נותנין להם כמה שעשו, וכן פרש"י דשמין להם את מה שעשו לפי חשבון תנאו, (ולא לפי העתיד ליעשות).

שם שמין להם את מה שעשו הי' יפה ששה דינרים, בפשוטו מתפרש דאע"פ שמה שעשו יפה ששה דינרים נותן להם סלע, שעדיין לא הוזכר כאן מה שעתיד ליעשות, וכ"מ בתוספתא וירושלמי שאם הי' מה שעשו יפה ששה דינרין נותן להם סלע, וק"ק בלשון רש"י שפי' הי' יפה ששה דינרין שאם הי' בא לשכור שכיר לחצי' אינו מוצא בפחות משה דינרין כו', ונראה דגם רש"י מפרש דהי' יפה מה שעשו ו' דינרין, וממילא גם על מה שעתיד ליעשות צריך לשלם ו' דינרין, וכונת רש"י לפרש שאין כונת התנא להשמיענו שאין מקבלין יותר מסלע בגלל שמה שעשו שוה יותר, אלא כונתו להשמיענו שאין מקבלין פחות וכדו"ד.

ויתכן לומר שבה רמז התנא טעמייהו דרבנן, דס"ל שאין ראוי להפסיד לפועל בגלל שבעה"ב צריך לשלם יותר, דכנגד זה הרי גם מה שעשו שוה יותר, ולכן ראוי להשאירם בפסיקה הראשונה, ועי' להלן, ומיירי שגם כשעשו חצי הראשון כבר הי' יפה ששה דינרים.

מעמייהו דרבנן הי' נראה דלא ס"ל לתפוס שכר הפועל ממה שיעשה, דכיון שאם חזרו פועלים קודם שהתחילו במלאכה והוקרו פועלים, אין הפועלים משלמין מכיסם כלום, לא מחדשינן דאם אירע שיש בידו משלהם גובין מהם, דכיון דחזינן שאין

הפועלים חייבין להשלים פסידא דבעה"ב כשהוקרו פועלים, ה"ה דבהתחילו במלאכה פטורין מלהשלים לו הפסד זה.

מידו לפ"ז ק"ק מאי קאמר בגמ' לקמן קסברי רבנן יד פועל על העליונה, הרי אין הטעם משום דיד פועל על העליונה, אלא משום דחזינן דפועל לעולם אינו משלם מכיסו, ור' דוסא ג"כ מודה דלענין לשלם מכיסו ידו על העליונה, וא"כ עיקר הטעם חסר במאי קמיפלגי, וי"ל דבלשון זה מפרשינן עיקר הדין מ"ט פועל אינו משלם מכיסו, משום דביוקרא וזולא יד פועל על העליונה, שהוא כמפסיד יותר מבעה"ב, דפועל עיקר פרנסתו בשכרו, ואין שייך לדחות מלאכתו לזמן היוקר, ולכן זולא מיקרי הפסד גמור לגביה, אבל בעה"ב יכול לדחות מלאכתו כשימצא פועלים בזול, וגם אין עיקר פרנסתו נקבע ע"פ שכר הפועלים, שעיקר הרויח ממכירת תבואתו, ושכר הפועלים הוא דבר מועט.

ורש"י פירש שם דטעמייהו דרבנן משם דפועל יכול לחזור בו כדכתיב עבדי הם, ואמנם רב סבר דקבלן אין בו משום עבדי הם, כיון שאינו משועבד לזמן מסוים ויכול להתבטל ממלאכתו כפי רצונו, מ"מ ס"ל לרבנן דכיון שגם בחיוב קבלן יש קצת עבדות, ראוי להקל עליו אם חוזר בו, ור' דוסא נמי מודה דפועל וקבלן יכולין לחזור בהם, אלא דס"ל דאין ראוי שבעה"ב יפסיד ביוקרא, ואין הפסד זה כמונע את הפועל מלהשתחרר מעבדותו.

ולכאורה בדר' דוסא אין טעם דיד פועל על התחתונה אלא דכל החוזר בו ידו על התחתונה, אבל רש"י פירש דיש יתרון לבעה"ב דתפיס בשכרו, וכן פירש כל הצריכותות שבגמ' בין דרבנן בין בדר' דוסא, ועמהרש"ל דר"ל דהוה ס"ד דהיינו טעמא דרבנן, אבל לקושטא דמילתא גם כשהשכר ביד פועל ידו על התחתונה לר' דוסא, ולפ"ז מתפרש דנהי דפועל אינו משלם מכיסו, מ"מ

בכמה ימים, וה"ה לשכור פועל אחר, מיהו סתמות הפוסקים דבכל ענין ידם על התחתונה, כמ"ש הרמ"א סי' של"ג ס"ד בשם תה"ד דה"ה בשכרו לכך וכך חביות של יין, וכן בס"ב לענין מלמד, ומשמע מזה דלענין ידו על התחתונה חשבינן גם לגבי בעה"ב יוקרא כפסידא, ולא אמרינן לו שימתין עם מלאכתו עד שיזדמן בזול.

יד. שם הי' יפה ששה דינרים נותן להם סלע, פשטות הדברים שאפי' הלכו ונשתכרו אצל אחר ששה דינרים, מ"מ בעה"ב הראשון נותן להם סלע, דסתמא קתני שהניחו חצי' נותן להם סלע, ואין מחזירין אחריהם לידע מה הם עושין, ובקבלן ודאי א"א לעמוד ע"ז, שהרי אין קבלנות תלו' בזמן מסוים, ומנלן שעושה בזמנו של ראשון, הרי יכול לומר לו שבלא"ה הי' עושה קבלנותו למחר, ואפי' בפועל שהלך לעשות מלאכה אצל אחר בחצי השני של יום זה, ברשותא דנפשיה הוא, שהדין נקבע בשעת חזרתו, וכ"ה פשטות הגמ' באימור פועלים ופייסניהו בעה"ב, דמשמע שהם רוצים להשתכר יותר, [מיהו בבעה"ב ע"כ שלא ירויח בחזרתו, עי' לקמן סק], ואם פייסניהו בעה"ב שיוסיף להם חייב להוסיף, והטעם דכיון שאיין פועלים חייבין להשלים לבעה"ב הפסד היוקרא, אין חייבין בזה בשום פעם, ואע"פ שעשו שלא כהוגן, א"א לקנסם אלא בתקנת ב"ד.

ובמזר סי' של"ג כתב בשם ר"י שאם הפועל חוזר בו מחמת יוקר אין שומעין לו, והובא ברמ"א ס"ד, והטעם דלא הקלו בפועל אלא כשחוזר בו מחמת עבדות שאינו רוצה להיות עבד, אבל אם ממשיך להיות עבד אינו בדין שירוויח על חשבון הפסד בעה"ב, וכע"ז בסמ"ע ס"ק ט"ז ובב"ח, וביאר מרן זללה"ה בסכ"ג סק"כ דכיון דקולא היא שהקלו בפועל שלא מעיקר הדין, שהרי גם אם תהא ידו על התחתונה, אינו כעבד, שהרי אינו קנוי וא"צ

כשיש נדון איך לחשב, אם מה שעשו או לפי ערך מה שעתיד ליעשות בזה יד פועל על התחתונה שלא להפסיד את בעה"ב, ועי' לקמן ס"ק בדברי רש"י ומהרש"ל.

יג. שם כיצד קיבלו קמה לקצור כו' הבריייתא נשנית בקבלן לרבותא דרבנן דידו על העליונה, ולל"ב דר' דוסא פליג רק בקבלן ניחא טפי, דכיון דלישנא דבד"א נשנה לר' דוסא וכמ"ש הרמב"ן, א"כ הו"ל לאשמועינן רבותא דר' דוסא.

ויש להסתפק מה הדין אם קצץ עמהם שני סלעים לארוג שני בגדים וארגו אחד והניחו אחד, אם גם בזה מצרפין שני הבגדים להיות ידם על התחתונה לר' דוסא, או"ד נהי דקצץ על שניהם יחד, אבל אינם מלאכה אחת, ולא שמענו דין ידם על התחתונה, אלא כשיש מקום לשער מלאכתן לפי מה שעתיד ליעשות, אבל בשני בגדים אין טעם לשער הבגד הראשון לפי מה שעתיד ליעשות הבגד השני, והר"ז כקצץ עמו לעשות מלאכה אחת היום ואחת לאחר חודש, שאין קשר ביניהם אע"פ שקצץ עמו יחד, והכי מסתברא, ולפ"ז אשמועינן רבותא דחצי שדה, אע"פ שראויה לעצמה מ"מ מלאכה אחת חשיבא, כיון שצריך להעמיד גורן על כולה יחד, ובגד לרבותא דרבנן, דאע"פ שאין תועלת בחציו, אפ"ה שמין מה שעשו.

והריטב"א כתב דטעמיה דר' דוסא משם שאין אדם רוצה שתהא מלאכתו מותחלת אע"פ שהוא יכול להמתין, והו"ל מעין דבר אחד, ולכן חשיב יוקרא דפועלים פסידא דבעה"ב, כיון שסתמו לא ניחא ליה להמתין, ולפ"ז צריך לאוקמי בשכיר ג"כ ככה"ג שהפסיק באמצע מלאכה מסוימת, וניחא דנקט התנא קמה ובגד, מיהו י"ל דפועל לעולם חשיב הפסד, שאין בעה"ב רוצה לשכור פועלים לשני חצאי ימים, אבל בקבלנות אין בעה"ב טורח עמו ויכול לעשותה

ש"ר בתו' הרא"ש ע"ז א' ולפמש"כ לקמן ס"ק ט"ז מבואר שם בדברי התו' דאפי' בקבלן לרבנן אם בא לחזור מחמת יוקר אין שומעין, לו וחייב להמשיך במלאכתו, ואפשר שלזה נתכוין הטור, ואין נראה כן דעת ש"פ, מיהו אפשר דדוקא בקבלן קאמר, וכדעת ר"ת מ"ח א', וצ"ע.

טו. **שם** או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים, בגמ' מוקמינן לה באימור פועלים ופייסינהו בעה"ב כו', וקמ"ל דמצי אמר להו אדעתא דטפינא לכו באכילה ושת', ויש לעי' היכן מרומז כ"ז בברייתא, וגם מאי שייטיה הכא, וכן בסלע נותן להם סלע, ונראה שהתנא מפרש כאן כל חילוקי הדינים שיש בחזור בהם כשהוקרו פועלים, שאם חזרו בהם ידם על העליונה, ואם חזרו למלאכתם אין כאן פסיקה חדשה, אלא לפסיקה הראשונה הם חוזרין, ואם הוקר ועמד על סלע נותן להם סלע.

וממה ששנה או יגמרו מלאכתן כו', למדנו שבכל ענין שיחזרו למלאכתן לא יקבלו יותר משני סלעים, מפני שאנו רואין אותן כחוזרים מחזרתם לקים פסיקה הראשונה, והיינו בכה"ג שחזרו בהן כשהוקר, ואח"כ חוזרין לגמור מלאכתן, וממילא מובן דהחידוש דאע"פ שחזרו לגמור מלאכתן ע"י פיוסו של בעה"ב יקבלו רק שני סלעים.

וכן דינא דאם סלע נותן להם סלע מתפרש שהוקרה מלאכתם ועי"ז שוה סלע, דהא האי ברייתא מיירי בהוקרה מלאכתן בשעה שחזרו בהם, וממילא מובן שמתחלה פסק להם יותר מהמחיר, וקמ"ל שאינם מקבלין יותר מסלע.

מיהו אוקימתא דמוקימין בדרי' דוסא בסיפא אינה מתיישבת בזה, דהא ברייתא מיירי בהוקר פועלים, ואנן מוקמינן דרי' דוסא בהוולו, ונראה דמה שחזר התנא ושנה דינים אלו בדרי' דוסא, זהו רק כדי שלא נטעה לומר

שחזור, לכן במקום שעושה עוול בחזרתו אוקמוהו אעיקר דינו שתהא ידו על התחתונה.

מיהו כתב שם דדוקא אם נשתכרו אצל השני יותר, חייבין להחזיר לבעה"ב, אבל אם עבדו בסלע אע"פ שלא שחררו עצמם ממלאכה, מ"מ ידם על העליונה, דכל שלא נשתכרו על חשבון בעה"ב לא קנסינן להו, וכ"ה לשון ר"י שחוזרין מחמת יוקר, אבל אם רוצים להחליף בעה"ב ג"ז בכלל עבדי הם, שיהיו משוחררין להחליף בעה"ב, וכ"כ הגרע"א ז"ל בשם חו"י דאפי' הלך לעבוד אצל אחר אינו מפסיד, ועפ"ת סק"ד בשם אחרונים ז"ל דס"ל דכל שעשה מלאכה אצל אחר הפסיד וידו על התחתונה.

אבל עיקר הדין צ"ע דבפשוטו סבר רב בפועל כדסברי רבנן בקבלן, [ע"י ע"ז ב' ס"ל כותיה בחדא כו'], ולא מצאנו בגמ' חילוק נוסף, דלרבנן פועל קבבלן ואפי' נשכר אצל אחר פטור, ולרב דוקא כשלא נשכר, (ורש"י פי' גם טעמיהו דרבנן משום עבדי הם), וכן בסברא שתיקנו חכמים דינו בזמן חזרתו, ואין העתיד משנה דינו, ועוד דעיקר ידו על התחתונה מחודש הוא, שהרי פועל אינו משלם מכיסו, ונהי דבקבלן הכריעו שיפסיד בחזרתו, אבל אם בפועל הקלו, הר"ז מתפרש שפיר דאקומוהו אדיניה שיקבל כפי מה שפסקו עמו, ומ"ש ר"י דאין שומעין לו יתכן לפרש שב"ד מורין לו דלאו שפיר עבד, אבל לא שיחזיר לבעה"ב אם ירויח, מיהו יותר משמע דאין שומעין לו וידו על התחתונה, והא דלא קאמר ידו על התחתונה היינו משום דמורינן ליה שלא יחזור בו מחמת יוקרא, וממילא מובן שלא ירויח כשלא שמע לנו, וצ"ע לדינא היכא דקיבל הסלע ונשתכר אח"כ אם מוציאין מידו, דש"פ סתמן כפירושן דמקבל מה שעשה ואין מחזרין אחריו אם נשתכר יותר.

וקמ"ל דאין מעריכין מה שעשו בששה דינרין, כיון דסגי בשני דינרין לגמור מלאכתן, ובגמ' פריך גם ע"ז פשיטא, ועמשנ"ת בזה בגמ' לקמן ס"ק י"ז.

שם ר' דוסא אומר שמין להם מה שעתידי ליעשות כו' יש להסתפק מה הדין אם לבסוף קצרה בעה"ב בעצמו או שהשיג פועלים בסלע אם צריך להחזיר לראשון שקל, או"ד הדין נקבע בשעה שחזרו בהן, ולא מיתלא תלי מה יהא אח"כ, ומסתברא דצריך להוסיף להם עד סלע, אבל אם נשרף חצי השני אין נראה לחשבו כאיגלאי מילתא שלא הפסיד, שכבר הוחלט דחציה השני שוה פחות, בגלל שצריך להוציא בשכר פועלים יותר, ועדיין צ"ע בכ"ז.

שם או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים, כבר נתבאר דר"ל שאם יגמרו מלאכתן יקבלו סלע על כל חצי, ולא יפסידו כברישא, וכיון דס"ד שיפסידו ע"כ מיירי בדול עבדתא, וכדמפרש בגמ', ויש לשאול דבגונא דמוקמינן לה בגמ' דאימר בעה"ב הרי הוא כבר נתחייב בכל שכרן גם אם לא יגמרו מלאכתן, וי"ל דפשטא מתפרש בגונא דהוקר והם חזרו בהם, ורק החידוש הנלמד מזה דבכל גונא יטלו שני סלעים, זה מתפרש בהוזלו, ועוד דיקבלו רק כפועל בטל.

טז. **ע"ז א'** קא סברי רבנן יד פועל על העליונה, פרש"י דקסברי רבנן שגם בקבלן הקלו משום עבדי הם, דגם בשעבודו יש משום עבדות קצת, ועפ"ז פירש כל צריכותא דאינן בבי, ואם נימא דלכו"ע אין בקבלן משום עבדי הם, צ"ב מה נתנית טעם יש בזה יותר ממ"ש בברייתא, ואפשר דקמ"ל דמודו רבנן דבעה"ב החוזר בו ידו על התחתונה ורק בפועל הקלו, והטעם משום דלענין לשלם מכיסו לעולם פועל עדיף מבעה"ב, וש"מ דחיובו קל שלא נתחייב להשלים לבעה"ב פסידא דיוקרא, וכיון שכן

שדינים אלו הם רק לרבנן, ויסוד הדברים בדרבנן ור"ד שוה, שאם חזרו למלאכתן חזרו לפסיקה הראשונה, והא דמפרשין בדרבנן החידוש שיקבלו רק שני סלעים ולא יותר, ובדר' דוסא שיקבלו שני סלעים ולא פחות, היינו משום דסתמות הלשון או יגמרו מלאכתן ארישא קאי, ובדרבנן מתפרש שאע"פ שע"י חזרתם יכולין להרויח ששה דינרין על החצי השני, מ"מ אם יגמרו מלאכתן יקבלו עליו רק סלע, וכן בסלע נותן להם סלע שלא ירויחו בהוקר, כמו שיכולין להרויח ברישא כשהולכין להשתכר אצל אחר, אבל בדר' דוסא דברישא כשלא גמרו מלאכתן הרי הפסידו שמקבלין רק שקל על החצי הראשון, וא"כ מתפרש או יגמרו מלאכתן ויטלו שני סלעים כדמעיקרא, דהיינו שיקבלו על חצי הראשון סלע, ולכן מתפרש החידוש דס"ד שאפי' כשיגמרו לא יטלו שני סלעים, וממילא מובן דהיינו באימר בעה"ב, וכן הא דסלע נותן להם סלע מתפרש בענין זה דס"ד שיתן להם פחות מסלע, וע"כ דהיינו בהוזילו גביה, וכ"ז נלמד מרישא דברייתא דחידושא דהאי סיפא בדר' דוסא מעין חידושא דת"ק, אלא דלמר שלא יוסיפו ולמר שלא יפחתו.

ושיעור לשון הברייתא שמין להם מה שעשו אע"פ שמרויחין בזה שהיוקר מעתה לרשותם, או יגמרו מלאכתם ולא ירויחו אלא יטלו שני סלעים כדמעיקרא, וכן בסלע בהוקר ועמד על סלע לא ירויחו, ובדר' דוסא שמין להם מה שעתידי ליעשות ומפסידין שמקבלין על חצי הראשון שקל, או יגמרו מלאכתן ולא יפסידו, וכן בעמד על סלע לא יפסידו ויטלו סלע, ומרישא שמעינן חידושא דסיפא, ועמשנ"ת לקמן ס"ק ט"ז - י"ט בדברי הגמ' בכ"ז.

שם ואם סלע נותן להם סלע, פי' ואם הוקר ועמד החצי על סלע נותן להם סלע, ומתניתא מפרשא כל דינא יוקרא, וכמשנ"ת לעיל, והגר"א גריס ואם שקל, שהוזלו פועלים,

ס"ל לרבנן דלעולם ידו על העליונה גם באופן שאפשר לתפוס משכרו ולשמו כדר' דוסא, וכבר נתבאר כן לעיל סק י"ב.

שם לא צריכא דאייקר עבידתא ואימרו פועלים ואזל בעה"ב ופייסינהו כו' כבר נתבאר לעיל ס"ק ט"ו דד"ז מבואר בברייתא, דהא מיירי בחזרו בהן הפועלים כשהוקר ועמד על ששה דינרין, וכשיגמרו מלאכתן סתמא הוא ע"י פיוסו של בעה"ב, וקמ"ל דאע"פ שחזרו בהן מחמת היותם, אם חזרו למלאכתן הרי הם בפסיקה הראשונה, עד שיפרש בהדיא שיוסיף להן בשכרן, [וזהו בכלל לשון יגמרו מלאכתן ולא קאמר או יעשו חצי השני, דכשחזרו למלאכתן הרי הם גומרין מלאכה הראשונה], וכיון דמתפרשא שבכל ענין שחזרו למלאכתן יטלו רק שני סלעים, ממילא מובן דקמ"ל עד שיפרש בהדיא שיוסיף בשכרן.

שם מהו דתימא מצו אמרי ליה כי מפייסין כו' פרש"י כיון דיד פועל על העליונה, ור"ל דכיון דרשאי לחזור אינו מתחייב לפסיקה הראשונה, אבל לר"ד כשחזרו למלאכתו הרי מרויח שקל, ואכתי נפ"מ כשחזרו בהם בתחלה שלא הפסידו עדיין משכרם כלום, ועוד נראה שאם הי' מתפרש שיוסיף להם בשכרן לא הוה סגי בשני סלעים אפי' לר"ד, וכדמתפרש בדר"ד בבעה"ב החזור בו, ונראה דעת רש"י דלר' דוסא פשיטא בכל גונא שאינם יכולים לתבוע תוספת שכר, וכמ"ק מדברי הרא"ש שהעתיק רק סוגיין דר"ד, וכן בנמו"י, ולכאורה נפ"מ נמי לר"ד, וכן בפועל לרב, ובטוש"ע סי' של"ב ס"ה באמת העתיקו גם חידוש זה לדינא, ומשמע מזה כמש"כ דגם למ"ד יד פועל על התחתונה יש בזה חידוש, מיהו י"ל דהתם משום פועל נקטיה דבזה קי"ל כרבנן, וערמב"ן דכיון דיש לבעה"ב תרעומת על חזרתו, אם נתפייסו אמרין שחזרו לפסיקה הראשונה, ומבואר מזה שגם קודם שעשו חצי' הדין כן.

בתו' הרא"ש כתב דאימראי פועלים לא שיכולין לחזור בהם אם נתייקרה המלאכה, אלא לא היו עושין מלאכתן בפנים יפות ופייסינהו בעה"ב ואמר להיטיב להם, וכן אימראי בעה"ב דלקמן, וכבר תמה אאמור"ר שליט"א דהא אליבא דרבנן קיימין דכשחזרו בו ידו על העליונה, וצידד לפרש דר"ל שאין ראוי להם לחזור, אבל אם חזרו מהני, ואפשר שלדברי ר"י הללו נתכוין הטור סי' של"ג שכתב דאם חזר בו מחמת יוקר אין שומעין לו, דהא הכא חוזרים מחמת יוקר ורוצים שיוסיף בשכרן, ומורין להם ב"ד שחייבין לעבוד, ואמנם יכולין להערים ולעזוב מטעם אחר, אבל כשמודיעים האמת מחייבין אותם לעבוד, אלא שעובדין בפנים זעופות, וע"ז פייסינהו בעה"ב, ולפ"ז מבואר כאן דלאו דוקא בקולא דפועל הדין כן, עמשנ"ת בזה לעיל ס"ק י"ד, [וערש"י דקסברי רבנן משום עבדי הם, וברא"ש כתב דפליגי נמי בבעה"ב החוזר].

ובזה מיושב גם דברי הרא"ש בתשובה כלל ק"ד ס"ב שכתב דכיון דקבלן לא מצי מהדר, וידו על התחתונה אם חזר בו, יכול להטעותו לגמור מלאכתו, והיינו דכשחזרו בו בשביל תוספת שכר מורין ליה שאסור לו לחזור, וכיון שחייב לעבוד שרי להטעותו לקיים חובתו, ובגמ' מיירי שמפייסם כדי שיעבדו בפנים יפות, אבל אם היו עוזבים מלאכתם לגמרי, הי' רשאי להטעותם שיוסיף בשכרם, (מיהו גם פועל אסור לחזור משום יוקרא כמ"ש הטור, והרא"ש כתב שם דוקא בקבלן, ומזה משמע דכונתו משום משיכת כלי אומנות וכמש"כ להלן).

ואמנם הטור בסי' של"ב העתיק הא דאימור פועלים ודאימר בעה"ב לא שחזרו בהם לגמרי אלא שהראו פנים זעופות, וזה ע"פ תו' הראש הנ"ל, דבאמת אינן רשאין להפסיק מלאכתן מחמת יוקרא, ודומיא דבעה"ב שהרי הוא חייב בשכרן אם חזר בו,

ברוש"ע וכן עשיתי, דבאמת נתכוין לכך, ולא הטעה אותם, ונראה דעיקר הנדון ביניהם הוא אם לאחר הפיוס נעשה כפסיקה חדשה, או שחזרו לפסיקה הישנה, ואינהו סברי דפסיקה חדשה היא, ומצי בעה"ב למימר דלא נתכוין לפסיקה חדשה, ואף אם הזכיר בלשונו שייטיב להם או שמבטיח להם שיהיו מרוצים וכיו"ב, היינו להטבות בפסיקה הישנה, ועיקר הפיוס מתפרש תחוננים כדפרש"י, ואף אם לא הזכיר שייטיב עמהם ה"י מקום לומר דכיון שחזרו בהם הר"ז כפסיקה חדשה, ומזה בא התנא לאפוקי, אלא שהוסיפו בגמ' דאף אם הזכיר לשון תוספת מצי אמר דתוספת דאכילה קאמר, ומשמע שאם באמת נתכוין לתוספת שזכר חייב ליתן להם, מיהו אם לא הטיב עמהם באכילה נסתפק אאמור"ר שליט"א אם יש בזה תביעת ממון, וולשון הגמ' טרחנא לכו באכילה ושתי' אינו מוכרח שיתן משלו, אבל הראשונים ז"ל פירשו שיוסיף להם באכילה מעט וכ"נ בעבדתא שפירתא כדלהלן], ומקור דברי הטור שכתב וכן עשיתי וכן עשינו, נראה שהוא מהא דאמרינן לעיל ע"ו א' טרחינן ועבדינן לך עבדתא שפירתא וליחזי עבדתייהו כו', וש"מ דתוספת זו משתערת בדמים, דאי חזא דעבדתייהו שפירתא ה"י מוסיף להם, ומדלא אמרינן וליחזי עבדתייהו ש"מ דמיירי כשבאמת עשו כן, והנדון אם די להם בתוספת זו.

יז. שם סלע נותן להם סלע פשיטא לא צריכא דזל עבדתא כו' פי' ואם מה שעשו יפה סלע נותן להם סלע על מה שעשו, ולא מיירי בגמרו מלאכתן, וכן פרש"י בברייתא נותן להם סלע במה שעשו, וכן פרש"י כאן בד"ה פשיטא, ולפ"ז צ"ל דבשעה ששכרם זל עבדתא, וה"י המחיר פחות מסלע, אבל בשעה שהתחילו מלאכתם כבר נתייקרה המלאכה לסלע, וכ"כ בהגהות הגר"א ולבסוף אייקר בשעת עשייתן החצי, וזוה פשוט, אלא שהגר"א הוצרך כן לשיטתו שבשעה שחזרו

וראיתי במחנ"א הלכות שכירות פועלים ס"ה דנקט בדעת הרא"ש והטור דקבלן אינו יכול לחזור בו כלל, מיהו בתו' הרא"ש י' א' מבואר כדברי התו' דמברייתא דר' דוסא מבואר דיכול לחזור בו, וע"כ כמ"כ דבחזרו משום יוקרא לא שרינן ליה, וברייתא מיתוקמא בחזרין משום צורך אחר.

אבל הדברים מחודשים לפרש אימרו פועלים שלא חזרו ממלאכתם כלל, דודאי משמע דאי לאו דפייסינהו בעה"ב לא היו גומרים מלאכתן, ועוד דא"כ אין הנדון אם הפיוס ע"ד פסיקה הראשונה, דזה ודאי שממשיכים מלאכתן כפסיקה הראשונה, והנדון אם הפיוס שיעשו מלאכתן בפנים יפות מחייבו בתוספת שכר, ולכאורה זה פשוט דסגי במאכל ומשתה לעשות פנים יפות, ואין נראה כן דעת ש"פ שדנו מדברי התוספתא במוכר חפץ, ערמב"ן רשב"א ריטב"א ונמו"י וש"פ, וכן פשטות רש"י וש"פ דפייסינהו לחזור למלאכתן, ולכן ה"י מקום שתחשב כפסיקה חדשה, וכ"מ בתו' ע"ו א' דאימר בעה"ב היינו שחזר בו, ואמנם הקשו מה מרויח בחזרתו, וכ"מ בשטמ"ק שם בשם תו' שאנץ.

ואם כונת הטור לדברי התו' הללו, א"כ מבואר דעת ש"פ דאף בחזרו בו מחמת יוקרא ידו על העליונה כפשטות הגמ', ועמ"כ בזה לעיל ס"ק י"ד.

מיהו אפשר דכונת הרא"ש לשיטת ר"ת מ"ח א' דבמשיכת כלי אומנות אין הקבלן יכול לחזור בו, וס"ל דכש"כ שמשותחיל במלאכה עצמה אינו יכול לחזור בו, דמשיכת כלי אומנות כסימן לתחלת מלאכה, וכש"כ דכשעושה בהן מלאכתו של בעה"ב נשתעבר, וצ"ע.

שם מהו דתימא מצו אמרי ליה כי מפייסינן כו' קמ"ל דאמר להו כו' בשטמ"ק בשם תו' הר"פ והרא"ש מפרשים דא"ל שיטיב להם, וקמ"ל דסגי בהטבה דמאכל ומשתה, ומסיים

שם כי אמרי לכו טפי זוזא דלא הוה קים לכו, פי' שלא הי' מספיק לכם לפרנסתכם ג' דינרין, ולכן חזרתם אחר מי שיסכים להוסיף לכם, ונתרציתי בזה, ולשון קים לכו שלא הי' לכם קיום בפחות מזה, וכן בבעה"ב בסיפא, והריטב"א גרס קים לי בגוויכו, ולכן פי' בע"א.

והנה חידוש זה הוא לאו דוקא באימרו פועלים באמצע, שהרי הם מבקשים זוז יותר מסלע על מה שעשו, וה"ה שהיו מבקשים שני זוזים על שני סלעים אם היו גומרים מלאכתם, שהרי מתחלה הי' מחיר החצי סלע פחות זוז, וכשפסק להם שני סלעים פסק להם טפי בתרי זוזי, וכן חידושא דאימרו פועלים דלעיל, אלא אגב דמייירי בדין הוקרו פועלים, מפרש כל דיני הוקרו, וכ"ה בטוש"ע סי' של"ב ס"ה ו' שהעתיקו דינים אלו בתחלת המלאכה, ועמש"כ לעיל ס"ק ט"ו בביאור הברייתא.

בהגהות הגר"א גרס בברייתא ואם שקל נותן להם סלע, [וכנראה הגיה כן ע"פ התוספתא דקתני ואם שקל נותן להם שקל וצ"ל סלע, וכ"ה ברמב"ם פ"ט משכירות ה"ד, ועי' להלן ס"ק י"ט], ולגרסתו ניחא שד"ז מענין הברייתא לפרש דין חזרו בהן כשהוקר ודין חזרו בהן כשהוזל, וקמ"ל תנא שלא ירויחו פועלים במה שהוזל אע"פ שבעה"ב גומר מלאכתו בשקל, שאין להם לקבל יותר ממה שפסק עמהם, ואמנם קצת חידוש יש בזה דיד פועלים על התחתונה בזה אע"פ ששמין להם מה שעתיד ליעשות בהוקר לר' דוסא, וכן לרבנן אין ידם על העליונה בזה, אפ"ה פריך בגמ' פשיטא, דאין להם לקבל יותר בגלל חזרתם.

ומשני דזל עבדתא מעיקרא בשעה ששכרם הי' שוה פחות מסלע, ולבסוף בשעה שהתחילו מלאכתם הי' שוה סלע וזהו לבסוף אייקר עבדתא, ועכשיו כשחזרו בהם חזרה

בהן חזר והוזל, עי' להלן בזה], וזהו לשון מעיקרא שהזכירו כאן בגמ', דהיינו כששכרן קודם שהתחילו במלאכתן, וכ"מ ברש"י.

שם מהו דתימא אמרי ליה טפי זוזא אמרת לן כו' קמ"ל דאמר להו כו' יש לעי' מאי ס"ד שיוסיף להם טפי מסלע אם פסק להם סלע, ועוד דלמה צריך ליתן טעם דלא קים לכו, בלא"ה נמי מצי למימר שלא נתכוין להוציא על מלאכה זו טפי משני סלעים, ואיך יכריחוהו להוציא יותר, וכ"ה לשון רש"י ואני בכך הי' אפשר לשכור, ועוד יש לדקדק בלשון הגמ' כי אמרי לכו טפי זוזא כו' דמשמע שאינו נותן להם את הזוז הנוסף, ומה שנותן להם סלע זהו בגלל שהמחיר כעת סלע, דאל"כ הול"ל דכיון דקבענו מחיר בשעת הזול אין לנו אלא המחיר של שעת פסיקה, וע"ז אני נותן זוז נוסף, ואת היוקרא שנתחדש אח"כ איני נותן, ולשון הגמ' משמע שאת הזוז הנוסף אינו נותן.

ונראה מזה דהכא מייירי כשנתחייב להם זוז נוסף על מחיר השוק, וכלשון הגמ' טפי זוזא אמרת לן, דהיינו שאם מחיר השוק יתייקר בשני זוזים, חייב ליתן להם שני זוזים, ולכן כשאייקר עבדתא חייב ליתן להם כמחיר היוקר, לפי שכך היתה פסיקתו זוז נוסף על מחיר השוק, ומ"מ אמרינן בגמ' דאינו חייב ליתן להם הזוז הנוסף, לפי שאת התוספת נתחייב רק בזמן שהי' בסך הכל סלע, דלא הוה קים להו בפחות מזה, אבל כשמגיעים לסלע בלא התוספת, אדעתא דהכי לא נתחייב בתוספת, ובאמת זהו חידוש גדול דסתמא דמילתא אם נתחייב בלשון זה, ראוי לומר דגם עתה צריך ליתן טפי זוזא, אלא מייירי כגון שאמר אתן לכם זוז יותר מהמחיר דהיינו סלע, (לפי שהם אמרו לו או הראו לו דלא סגי להו בג' דינרין), ואשמועינן תנא דלא נתחייב בזוז יותר אלא קודם שהגיעו לסלע, ולפ"ז אם נתייקר טפי מסלע חייב ליתן להם כפי היוקר, ורק מהתוספת הוא פטור.

להשלים להם סלע וחצי על מה שעשו, ותיצרו דאה"נ שאינו מרויח ומשום קטטה בעלמא הוא דאימר בעה"ב, אבל קשה א"כ כשפייסוהו מהיכי תיתי שיוזילו לו מהמחיר הרי אין הקטטה ענין למחיר, וודאי דסגי בעבדתא שפירתא לפייסו מקטטתו, שהרי אין לו תביעת ממון כלל, ופשטות הגמ' שחזור בו מחמת הזול, שקשה בעיניו לשלם להם לפי היוקר בזמן הזול, וגם משמע דומיא דרישא דאימור פועלים מחמת היוקר, ושם מפסידין בזה שממשיכין אצלו, שהרי יכולין להרויח ששה דינרים, ודכוותה מתפרש החידוש ברר"ד.

וביותר קשה דכיון שכבר נתחייב להם סלע וחצי על מה שעשו, בגלל שעכשיו המחיר בשוק הוא שקל, איך יתכן שירצה בעה"ב שיוזילו גביה על החצי השני שקל, הרי גם אם לא יעבדו כלום יצטרך לשלם להם סלע וחצי, וכי יעבדו בחנם, מיהו בזה י"ל דבאמת לא הוזל בשקל כפי הצורך בתו' שם, אלא בזוז, והוא רוצה שיקבלו בסך הכל סלע וג' זוזים, אבל אכתי קשה דהא מצו אמרי ליה שבאמת יוזילו גביה ויטלו ממנו רק ג' זוזים על החצי השני, כיון שהוא חייב להם סלע זו על החצי הראשון, [וכע"ז כתב מרן זללה"ה בסכ"ג ס"ק ל"ב דהוקרה המלאכה וחזר בו הקבלן לר"ד, יכול בעה"ב לומר לו שישלם לו כפי היוקר על החצי השני, ואין זה מונע מבעה"ב לפחות לו מהחצי הראשון מה שהפסיד ממנו בחזרתו בזמן היוקר עי"ש, וזה ממש כנדר"ד בבעה"ב].

וראיתי בנמו"י שכבר הרגיש בזה וכתב לפרש דאימר בעה"ב קודם שהתחילו במלאכה, דא"כ הרי כבר נתחייב בכל שכרן, אבל קשה מאד לפרש כן דהא קתני או יגמרו מלאכתן כו' והיינו שעשו כבר חציה, ואיך אפשר לפרש דהיינו שיתחילו מלאכתן, וכן פשוט לתו' והראשונים ז"ל במתני' דמיירי באימר בחצי המלאכה.

והוזלה ושוה שקל, וזו כונת הגר"א במה שהגיה כאן בגמ' ולסוף אייקר עבידא בשעת עשייתן החצי, ולכל הפירושים מתפרש כן, אלא דלגרסת הגר"א מתפרש רק בשעת עשייתן החצי, ואח"כ חזר והוזל לשקל, כדקתני בהדיא ואם שקל נותן להם סלע, ולגרסא זו מיושב טפי מ"ט תובעים טפי זוזא כיון שלבסוף הרויח בעה"ב מחזרתם שקל, ולא מצי למימר דלא קים ליה בטפי משני סלעים, שהרי גם כשיוסיף זוז, יגמור מלאכתו בזוז פחות ממה שפסק עמהם.

אבל הדברים מחודשים, מלבד הדוחק דמאי פריך פשיטא שהרי יש בזה חידוש, וכן דוחק לומר דזל מעיקרא זוז, ובחצי הראשון הוקר זוז, ובחצי השני הוזל שני זוזים, גם עיקר הסברה צ"ע דמה ענין חידוש זה להוזלה המלאכה, דאם איתא דבלא הוזלה א"צ להוסיף להם טפי זוז על מה שעשו, מהיכי תיתי לומר שבגלל שהוזלה בחצי השני יוסיף על חצי הראשון, הרי הנדון אם נתכוין להוסיף טפי ממה שהוקר, ומה יכריע בנדון זה מה שמרויח אח"כ בחצי השני שהוזל, ואם גם בלא הוזל שייך חידוש זה, מה ראה התנא להשמיענו ד"ז בהוזל דמשמע שהחידוש שנותן סלע אע"פ שהוזל, ואם החידוש שאינו מוסיף זוז על מה שהוקר טפי הול"ל בלא הוזל שלא נטעה בזה, וביותר קשה בסיפא דבעה"ב תובע הוזלה על החצי הראשון בגלל שהוזל בשעה שעשו החצי, ויותר יש לו לתבוע הוזלה כשהחצי השני ביוקר, ולמה שנה התנא דינו כשהחצי השני הוזל, א"ו אין הנדון בגלל שהוזל, וממילא גם ברישא כן, ולכן מיושב יותר גרסת סלע נותן להם סלע.

יח. **שם** פשיטא לא צריכא דזל עבדתא ואימר בעה"ב כו' כבר נתקשו תו' לעיל ע"ו א' מה מרויח בעה"ב בחזרתו, הרי צריך לשלם להם כל שכרן, וכיון שמוצאין עכשיו להשתכר רק בשקל, ע"כ יצטרך

ונראה דבעה"ב שחזר בו באמצע המלאכה ונתחייב לשלם כל שכר, כגון ששכר בשני סלעים והוול חצי השני ועמד על שקל, וחזר בו בעה"ב בזמן הוול, אינו חייב סלע וחצי על החצי הראשון, אלא הוא חייב להשלים להם סלע על החצי השני, ונפ"מ אם מת הפועל אחר שחזר בו בעה"ב, דאינו משלם ליורשיו כלום, וכן אם חלה או שמת לו מת, הרי בעה"ב פטור, וזה פשוט, ולכן אם אמרו לו שיוזילו גביה על החצי השני, אינם יכולין לסמוך על חיובו להשלים להם בחצי הראשון, כיון שבאמת אינו חייב על החצי הראשון יותר מסלע, וחיובו על חצי השני סלע, וכיון שהם מוזילין גביה בחצי השני, הרי הוא פטור מלהשלים להם לסלע.

מיהו יש לדון שיהיו רשאי להטעותו שיוזילו גביה, כיון שגם אם יעבדו אצל אחר בזול, יצטרך להשלים להם פסידא דזולא, וא"כ אין מפסידין אותו כלום במה שמטעין אותו שיוזילו גביה, והרי הוא חוזר בו ודוחק אותם להוזיל גביה שלא כדין, ולמדנו משמעתין שאינם רשאי להטעותו, דכיון שאינו מחויב להעסיקן אצלו, הלכך אם הם מפייסין אותו אינו מתחייב להם אלא כפי מה שפסק עמהם עתה, ואמנם לא יפה עשה, אבל אין בידם לתבעו ממון, שלא נתחייב להם אלא כפי מה שפסקו עתה.

וכן הדין בקבלן שעשה חצי מלאכתו וחזר בו בזמן היוקר, אין בעה"ב רשאי להטעותו שישלם לו על החצי השני כפי היוקר, ואע"פ שאם לא ימשיך מלאכתו יעכב בעה"ב חצי שכרו להשלים מה שיצטרך להוסיף לפועלים אחרים, וא"כ י"ל מה לי הם מה לי אחרים, הרי יכול להוסיף להם משלהם כאילו היו אחרים, ולמדנו משמעתין שאין הדין כן, שאם חזרו למלאכתן והתנה עמהם שיתן להם ששה דינרין, חייב ליתן להם סלע על חצי הראשון וששה דינרין על חצי השני, ולא מצינו היתר להטעות אלא בדבר האבד שחייבין לעבוד

אצלו, אבל כאן שאין להם חיוב לעבוד, אלא שמעכב משכרן להשלים מלאכתו, א"כ כשהתנה עמהם לחזור ולעבוד נתחייב כפי תנאו, והרא"ש בתשובה לשיטתו שבאמת מחויב הקבלן לעבוד, וכמ"ש בתו' הרא"ש הובא לעיל ס"ק ט"ז.

יט. **הקשה** מהרש"א אמאי לא מוקמינן לעיל אליבא דרבנן ג"כ דזל עבדתא ואימר בעה"ב כדמוקמינן לר"ד, וכתב דאם נימא דמודו רבנן דיד בעה"ב החוזר בו על התחתונה ניאח, דהא צריכותא דגמ' בדרבנן ור"ד פרש"י משום דיד פועל על העליונה ולר"ד יד בעה"ב על העליונה, ובאמת פשטות הדברים דמודו רבנן בבעה"ב שכבר נתחייב בתחלת מלאכה, ודברי הרא"ש מחודשים כמשנ"ת לעיל ס"ק י"א מדברי הגרע"א ז"ל בזה.

אבל בעיקר הקושיא איפכא מיבעיא ליה לאקשווי, שהרי אוקימתא דרבנן זהו הפשטות בברייתא, דהא מיירי רישא בהוקרו פועלים, ועי"ז מסיים או יגמרו, וא"כ ראוי לפרושי בהוקרו, והדוחק הוא באוקימתא דר' דוסא דמפרשין לה בהוול, אלא שהמהרש"א לא הקשה כן מפני שלר"ד יד פועל על התחתונה, ורש"י פירש דס"ד שיוסיף להם משום דיד פועל על העליונה, אבל זה קשה דבאימור בעה"ב ידו על התחתונה ואפ"ה ס"ד שיוזילו גביה, ודכוותה הו"מ לפרושי באימור פועלים וס"ד שיצטרך להוסיף להם, ועמהרש"ל ומהרש"א בזה (ועי' להלן בזה).

ונראה דבאמת ביסוד הדברים חידושא דר"ד הוא כעין חידושא דרבנן, ואין החידוש תלוי ברבנן ור"ד לשיטתם, אלא כדי שלא נטעה דדינים אלו הם רק לרבנן, לכך שנאם התנא גם בדר"ד, ועיקר החידוש הוא דכשחוזרים לגמור מלאכתן אדעתא דפסיקה קמייתא הם חוזרין, בין כלפי הפועלים בין כלפי בעה"ב, וכן בהוסיף להם בעה"ב או

על התחתונה משום דתפיס בעה"ב, ואמאי הרי מודה לר"ד דיד בעה"ב החוזר בו על התחתונה אע"ג דתפיס, וא"כ באימר בעה"ב אין סברא שיוזילו גביה, ונראה ליישב דבאמת כשיש נדון שוה בין בעה"ב לפועלים יד בעה"ב על העליונה משום דתפיס, והא דבעה"ב החוזר בו ידו על התחתונה היינו מפני שכבר נתחייב מתחלה בקנין דתחלת מלאכה, אבל כאן שיש נדון אם נתחייבו להוזיל או להיטיב בעבדתא שפירתא, י"ל דיד בעה"ב על העליונה, ואין מגרע בנדון זה מה שחזר בו וידו על התחתונה, וכמשנ"ת לעיל ס"ק י"ח.

שם גמ' פשיטא אר"ה בריה דר"נ לא צריכא דאוזילו כו' יש לדקדק למה לא אמר דבריו ברישא, ואין לומר דהתם פשיטא משום דאיירי באוקיר עבדותיהו, דהא כמו שפירשנו או יגמרו מלאכתן דר"ד בהוזלו דומיא דהוקרו דרבנן, ה"נ נפרש סלע דר"ד בהוזלו דומיא דהוסיף להם דרבנן, וי"ל דכיון דהלכה כר' דוסא פירש דבריו בדר"ד, א"נ אה"נ מדר"ד נשמע לרבנן, ומרבנן לר"ד, אבל מ"מ כיון שבדר"ד הענין יותר רחוק לאוקומי בהוזלו, לכך פירש דבריו בדר"ד, ומיניה נשמע לרבנן, אבל גם אם הי' מפרש בדרבנן, הוה ידעינן לפרושי הכי בדר"ד, עוד יתכן דדרך בעה"ב להיטיב עם הפועלים העניים משום דלא קים להו, אבל אין דרך פועלים להוזיל לבעה"ב משום דלא קים ליה, ולכן ס"ד דבכל ענין צריכין להוזיל גביה, והוצרך ר"ה לפרש כאן החידוש הגדול יותר, ומיניה נשמע לפרושה לרבנן.

שם מ"ד בציר זוזא אמריתו לי כו' עמש"כ לעיל ס"ק י"ז דמייירי כשנתחייבו זוז פחות מהמחיר, ואם הוזל בשני זוזין יקבלו פחות שני זוזין, וכיון שחייבין כפי המחיר שבשוק, ס"ד שגם הפחות זוז יהא כפי המחיר, עיי"ש.

שהוזילו לו פועלים לא נתכוונו אלא לפי המחיר שהי' בזמן הפסיקה, דכל הטבה שעושה בעה"ב עם הפועלים או פועלים עם בעה"ב, זהו לפי המצב שדנו בו משום דלא קים ליה.

והנה בדברי ת"ק מתפרש שהפועלים יכולים להרויח ע"י חזרתם כי ישתכרו אצל אחרים בזמן היוקר, וידם על העליונה לקבל סלע על מה שיעשו, וכלפי זה שנינו או יגמרו מלאכתן וישארו בפסיקה הראשונה, דנהי דרשאין להפסיק ולהתחיל פסיקה חדשה ביוקר, מ"מ אם גמרו מלאכתן לא יטלו אלא שני סלעים, וכן בהוקרה מלאכתן ועמדה על סלע לא יקבלו אלא סלע, אבל בדר"ד מתפרש שהפועלים מפסידים בחזרתן, שאין להם אלא שקל, וכלפי זה שנינו או יגמרו מלאכתן, ולא יפסידו אלא יקבלו כפסיקה הראשונה, וכן בהוזלה ועמדה על סלע, (ואמנם גם ברישא יכולין להשתכר אצל אחר ולהגיע לשני סלעים, אבל עכ"פ לא שייך לאוקומה לדידיה דקמ"ל שלא ירויחו).

ובזה מיושב מה שפירשו דברי ר"ד בהוזלו אע"פ שהבחייתא מיירי בהוקרו, שאין כאן אוקימתא אחרת אלא מרישא נלמד לסיפא, שאם יגמרו מלאכתן ישארו בפסיקה הראשונה, וכן אם עכשיו המחיר סלע, וממילא מובן דלר"ד שפחת משכרן מתפרש שיקבלו כל שכרן, וזה שייך להשמיענו רק בהוזל, שהי' מקום לומר שלא יקבלו כל שכרן, וכאילו שנינו בסיפא ואם יגמרו מלאכתן דינם לר"ד כמו לרבנן, ומהו דינם שנשארינן בפסיקה הראשונה, וממילא מובן דלרבנן שהרויחו ברישא, כאן לא ירויחו, ולר"ד שהפסידו, כאן לא יפסידו.

רש"י פי' צריכותא דרבנן לשיטתם ולר"ד לשיטתו, ועמש"כ בזה לעיל ס"ק י"ב ט"ז, והקשה מהרש"ל במ"ש רש"י דיד פועל

הרמב"ם בפ"ט מה' שכירות ה"ד כתב ואם קבלן הוא שמין לו מה שעתיד לעשות, בין שהוולו בעת ששכרן, פי' שהוולו לו פועלים מעיקרא, בין לא הוולו, בין שהוולה המלאכה אחר כן, פי' ואימר בעה"ב ופייסוהו, ותפס לשון קצרה לכלול החידושים שבגמ' דבכל גונא אם יגמרו יקבלו שני סלעים ואם לא יגמרו יקבלו סלע, ומשמע דגרס ואם שקל נותן לו סלע, או שהעתיק ד"ז מהתוספתא, - ועמש"כ לעיל ס"ק ט"ז בדברי הרא"ש שהביא רק הא דר"ד.

כ. ע"ז ב' שוכר עליהן או מטען, מדקאמר שוכר עליהן תחלה, משמע דהא עדיפא ממטען, וכתב אאמו"ר שליט"א דאפשר הטעם משום מדבר שקר תרחק, וצ"ע בטור סי' של"ג שכתב ואם אינו יכול להטעות שוכר עליהן, ולמה שינה לשון המשנה והברייתא, ואפשר שכ"כ עפ"ד הרא"ש שפירש דס"ד דאף כשמוצא פועלים שרי להטעות, וש"מ דהטעייה קיל טפי.

ועוד נראה דשוכר עליהן היינו בידיעתם, שאינו רשאי להסתיר מהם ששוכר עליהם, דמצו אמרי ליה אילו ידענו שנצטרך לשלם היינו באים לעבוד, ולכן שוכר עליהן עדיף ממטען שעובדים בטעות, מיהו אם הלכו מלפניו ע"כ שוכר עליהם שלא בידיעתם, אבל אם הם כאן והסתיר מהם ששוכר עליהם יתכן דפטורין, שלא התירו אלא להטעותם, אבל לא להפסידם שלא בידיעתם, (ובזה יש ליישב דברי הטור דהטייה עדיפא משוכר עליהן שלא בידיעתם), ועי' להלן.

שם כיצד מטען אומר להם סלע קצצתי לכם באו וטלו שתים, יש לדקדק אמאי נקט גונא דמטען בכדי שכרן, הרי שיעור זה יכול גם לשכור עליהן, ומה לי אם שוכר אותם או את אחרים, הרי יכול לומר להם באמת תקבלו ממני שתים, אבל אני גובה מכם את הסלע השני, כמו שהייתי גובה מכם אם הייתי שוכר

פועלים אחרים, וטפי הו"ל לאשמועין שיכול להטעותן ביותר מכדי שכרן, שיאמר להם באו וטלו שלש.

ואפשר שיש ללמוד מכאן דבאמת אסור להטעותן ביותר מכדי שכרן, וא"ת א"כ מאי רבואת דמטען, י"ל דשוכר עליהן בידיעתם, ואינהו דאפסידו אנפשיהו, אבל מטען שלא בידיעתם, אבל מדברי הרא"ש שכתב דס"ד דאפי' במקום שיש פועלים מטען, משמע דבמקום שאין פועלים יכול להטעותן אפי' טובא, ובאמת האי ברייתא מיירי בבאת חבילה לידו ששוכר עליהן עד מ' ונ' זוז, אבל אין מזה הכרע דשפיר קמ"ל ברישא שיעורא דעד כדי שכרן ובסיפא דינא דבאת חבילה לידו, וכמ"ק בירושלמי ששיעורן שוה, (בפרט בגרסת הירושלמי שברא"ש או נוטל מזה), ועי' לעיל ס"ק י"ח דמהא דאימור בעה"ב ע"ז א' שמעינן שאסור להטעותו אף במקום שמחויב כן מן הדין, אלא דהתם אינו מחויב לעבוד אלא להשלים פסידא דזולא.

ואם נימא דשרי להטעותן ביותר מכדי שכרן, [וכן נקט מרן זללה"ה בסכ"ג ס"ק ל"ב, והכריח כן מהא דבכדי שכרן הרי אינו מטען, שבאמת ישלם להם כמו לאחרים, אבל לעיל ס"ק י"ח הוכחנו מהגמ' שם דלא אמרינן האי סברא בהטעיית בעה"ב], י"ל דקמ"ל תנא שאם מוצא פועלים בכדי שכרן אסור להטעותן יותר מכדי שכרן, ולכן נקט כדי שכרן משום דסתמא יש פועלים בכדי שכרן, וכמ"ש הראשונים ז"ל דזהו הסכום שמתחייב בסתמא משום שעד סכום זה מצוי שמתייקרין, ואפ"ה מטעה אותן רק בכדי שכרן, א"נ לאשמועין דאף בכדי שכרן דוקא אותן רשאי להטעות, אבל אסור לשכור עליהן שלא בידיעתם וכמש"כ לעיל.

יש להסתפק במוצא פועלים בכדי שכרן, והטעה את אלו ביותר מכדי שכרן אם צריך לשלם להם ההפרש, די"ל דנהי דאסור

ודעת הרמב"ן והרא"ש וש"פ שמוסיף לפועלים האחרונים עד כפל שכרן, דהיינו נוסף לשכר הרגיל את השיעור של שכר הראשונים, וד"ז הוא גובה מן הראשונים, דסתם שכירות פועלים ביוקר הוא עד כפל ממחיר השוק, כמ"ש הרא"ש מאונאה דעד כדי דמיהן נ"ח ב', וזה נתחייבו הפועלים ידיעתי שעלול להגיע לסכום זה, אבל טפי לא, ולפ"ז אם שכרן בשני סלעים ועשו חצי מלאכתן, אינו יכול לשכור על חצי השני בד' סלעים אלא בשני סלעים, כיון שכפל שכרן על חצי הוא רק שני סלעים, וכן אם נשאר רביע המלאכה שוכר בסלע והם ישלמו חצי סלע, ותדע דאל"כ משכח"ל שישלם יותר ממ' ונ' זוז, כגון שחזרו בהן סמוך לשקיעה"ח, שלפי ערך הזמן שנשאר אם יקבלו ע"ז שני סלעים, נמצא שנוטלין יותר מנ' זוז על יום אחד, א"ו אין שוכר עליהן אלא ביוקר כפול ממה ששילם לאלו.

אב"י בלשון הש"ך סי' של"ג ס"ק ל"ב משמע שאם שכרן בסלע ועשו חצי המלאכה, שוכר פועלים בסלע וחצי על החצי השני, והם מוסיפין מכיסם חצי סלע מלבד חצי הסלע שבידו משכרן, וכן העתיקו מרן זללה"ה בסכ"ג ס"ק כ"ד, וכ"נ בש"ך שם שכתב שעדיין לא שילם להם, ומשמע שכבר עשו חלק מהמלאכה, ולפמ"ש"כ לא נתחייבו אלא בשכר פועלים ביוקר עד כפל, וכ"נ בירושלמי דכמו שמטען בכפל כך שוכר עליהן בכפל, והיינו על מה שעדיין לא עשו.

ודעת הרמב"ן ודעימיה שהחוב רק אם בעה"ב שכר פועלים להציל, אבל אם לא מצא ונפסדה סחורתו פטורין, ניהא טפי ששיעבודן נקבע לפי שכר פועלים ביוקר, אבל הריטב"א סבר דאפי' לא הציל משלמין לו כדי שכרן, דאמדינן דעתם שלשיעור זה נתחייבו, וצ"ל דכיון דסתמא ימצא מצילין ביוקר, לא נתחייבו יותר מהסתמא.

לעשות כן, אבל כיון שכבר הותר לו להטעותן, אינו מתחייב כלום יותר ממה שפסק עמהם תחלה, ודוקא במוצא פועלים והטעה את אלו חייב לשלם להם כמ"ש הרא"ש והטור.

שם בואו וטלו שתים, אפשר דקמ"ל שאפי' נתן להם מיד השתים חוזר וגובה מהם כמ"ש הרמב"ם ובטוש"ע סי' של"ג ס', ולא קאמר ואתן לכם שתים, א"נ דיכול להטעותן בתוספת שכר בהדיא, ואם נימא דיותר מכדי שכרן אינו רשאי להטעותן א"כ טובא קמ"ל.

כא. **ע"ח א'** עד כמה שוכר עליהן אר"נ עד כדי שכרן, פרש"י דר"ל שכרן שבידו ממה שעשו אצלו, ואם עשו רק מקצת היום שוכר על השאר רק בתוספת מועטת, ואם חזרו בהן בסוף היום שוכר עליהם כנגד כל מה שעשו רוב היום, ואם לא התחילו במלאכה אינו שוכר עליהם כלל, וא"ת מה בין זה לדבר שאינו אבד דג"כ ידם על התחתונה לר' דוסא, וי"ל דהתם שוכר עליהן כשער שבשוק שנתייקר, אבל בדבר האבד שוכר גם יותר משער שבשוק, אבל קשה דלפ"ז אין חילוק בין דבר האבד לדבר שאינו אבד, דבתרויהו רק ידם על התחתונה, אלא דבדבר האבד הרי העתיד ליעשות הוא כפי המזדמן עכשיו, ובדבר שאינו אבד העתיד ליעשות הוא כפי שער שבשוק, ולישנא דשוכר עליהם משמע ששוכר אחרים על חשבון של אלו, וכן הוכיח הרא"ש מירושלמי, ועו"ק דודאי מתני' משמע אף קודם שהתחילו במלאכה, ואין בידו משכרן כלום, וכמ"ש הרא"ש בשם הראב"ד דאתרעומת דרישא קאי, ועו"ק דבהלכו להביא חלילים אין שייך שכר על חצי מלאכה, שאם הלכו וחזרו בהם קודם שהביאו אין מגיע להם שכר כלל, וכמשה"ק אאמו"ר שליט"א, (ולפרש"י ניהא דבאת חבילה לידו הוא מאותו ענין דכדי שכרן, שבא שכרן לידו).

ואאמו"ר שליט"א נתן טעם לשיעור דכדי שכן, משום דסתמא נשתעבדו שאם יחזרו בהן סמוך לשקיעה"ח, יהא כל שכרם שבידו משועבד למלאכתו, ונמצא שנשתעבדו שיעור שכרם, ולכן קבעו תמיד שיעור שכרם, ולפמ"ש"כ בדעת הרמב"ן אם חזרו בהם סמוך לשקיעה"ח, אין כל שכרם משועבד לבעה"ב, ואינו רשאי לשכור פועלים, אלא לפי ערך כפל ממה ששכר את הראשונים, ועי' להלן.

ויש להסתפק אם השכר שביד בעה"ב כבאת חבילה לידו לשכור עליהם עד מ' ונ' זוז לפי ערך לדעת הרמב"ן, או"ד דוקא בחבילה שיעבדו עצמם בקנין החבילה, אבל את שכן לא שיעבדו, אלא לפי שכר פועלים ביוקר, ולפ"ז בכה"ג לדעת רש"י שוכר עליהם עד כדי שכן שבידו, טפי ממה ששוכר עליהם לדעת הרמב"ן, ובלא"ה כ"ה כשיגיע שכר שבידו ליותר ממ' ונ' זוז לפי ערך, שאפי' בחבילה אינו שוכר עליהן לדעת הרמב"ן, וספשוטו רש"י פליג על הרמב"ן בזה.

ונראה להוכיח דשכר שביד בעה"ב אינו כחבילה, שהרי בשכר שביד בעה"ב בדבר שאינו אבד נחלקו ר"ד ורבנן, ובפועל קי"ל שידו על העליונה, ובבאת חבילה לידו כתב הרמב"ן דיד בעה"ב על העליונה לשכור מהחבילה כפי שער שבשוק, ואפי' בפועל הדין כן כמ"ש הרמ"א סי' של"ג ס"א, והטעם משום דחבילה לקנין ולשיעבוד ניתנה, ושכר הפעולה הוא רק כתפיסה ע"י בעה"ב, ולפ"ז אין בעה"ב יכול לשכור עליהם פועלים ביותר מכפל ממה ששכר את הראשונים, אע"פ שיש בידו מעות משכרן יותר מכפל, ולדעת רש"י בכל גונא שוכר לפי שכן שבידו.

יש להסתפק אם גם בשכר שנה מתחייבין כפל שכן, שאין דרך להכפיל כ"כ בשנה שהשכירות מרובה, (כגון מלמד שנקטו הראשונים דהוי דבר האבד), ובירושלמי א"ר

אילא ובלבד עד כדי שכרו עד כדון ובלבד עד כדי שכר אותו היום ובלבד עד כדי שכרו לשעה, ומשמע לכאורה שמסתפק דשמא לשעה נוטלין יותר מכפל, בדבר מועט מכפילין יותר, וצ"ב.

שם כי תניא ההיא בשבאת חבילה לידו, יש לעי' מגילה לר"נ הא, הרי פשוט הברייתא איפכא משמע, דקתני עד כמה שוכר עליהן עד מ' ונ' זוז ולא הוזכרה חבילה כלל, וטפי הול"ל עד כמה שוכר עליהן עד כדי שכן ואם באת חבילה לידו שוכר בדמיה אפי' מ' ונ' זוז, ולפי מה שצדדנו לעיל סק"כ דבמטען ג"כ השיעור רק עד כדי שכן, י"ל דר"נ דייק מדקתני בכיצד מטען עד כדי שכן, ש"מ דאינו שוכר עליהן יותר, דאל"כ הול"ל מטען עד מ' ונ' זוז, א"ו סיפא בבאת חבילה לידו, וקתני רבונא דמ' ונ' זוז בשוכר עליהן, ולאידך גיסא דבלא באת חבילה לידו אפי' להטעותו אינו רשאי אלא כדי שכן, נ"יתכן גם שכשבאת חבילה לידו אדעתא דהכי, לא יוכל להטעותו לפי שיעור שחבילתן בידו ויבינו שמחבילתם הוא מטען, ולכן שנה התנא דין שוכר עליהם בחבילה, ולפ"ז שיעור לשון הברייתא כיצד מטען כדי שכן ולא יותר, וכש"כ שאינו שוכר עליהן יותר, ופעמים שאף שוכר עליהן עד מ' ונ' זוז, והיינו בבאת חבילה לידו, דממילא מובן לתרץ כן מכח הסתירה.

ולדעת הרמב"ן דאף בבאת חבילה לידו דוקא מ' ונ' זוז ולא יותר, הרי חזינן שלא נתחייבו אלא כפי הראוי בשכירות פועלים ביוקר, וכיון שכן י"ל דקים ליה לר"נ מסברא שלא העלו על דעתם עד מ' ונ' זוז, שאין מצוי כלל יוקר טפי מכפל שכן, וע"כ דמ' ונ' זוז כשיעבדו חבילתן לצורך זה, ולדעת הסוברים דמ' ונ' זוז ואפי' טובא נמי, י"ל דכיון דחזינן במתני' שאינם משלמין ההפסד אם אבדה סחורתו עי"ז, ש"מ שלא נתחייבו אלא כפי הראוי בשכירות פועלים, שאם

נתחייבו בשכירות פועלים בסתמא בלי גבול, ראוי נמי לומר שנתחייבו לשלם ההפסד, אלא ודאי כיון שנתחייבו רק לשכר פועלים, מסתברא שלא נתחייבו בסתמא ליוקרא שאינו מצוי כלל, ורק בבאת חבילה לידו שיעבדו עצמם בדמי חבילה אפי' טובא.

ועדיין צריך יישוב סתמות המשנה והברייטא דמוקמין למתני' בלא באת חבילה לידו ודוקא עד כדי שכרן, וברייטא מוקמין בבאת חבילה לידו, [ולפמש"כ דברייטא קתני תרוייהו ל"ק, דהא במתני' לא קתני מיד], וי"ל דבמתני' סתמא אין חבילתן של החמר והקדר ביד בעה"ב, שהרי החמור עם בעליו, אבל בברייטא שקצרו חצי' י"ל שכליהם ביד בעה"ב, ואמנם ע"כ מציעתא בלא באת חבילה לידו כמ"ש הרשב"א, היינו שלא התפיסו חבילתם בידו לגבות ממנה, אבל בדבר האבד סתמא התפיסוה לגבות ממנה.

שם תוד"ה כגון, וא"ת א"כ פשיטא, פי' כיון דנתנוה לו בתורת משכון הרי ע"ד כן נתנוה לו, וכ"כ בתו' הרא"ש, ולכאורה י"ל דקמ"ל דבדבר האבד סתמא ע"ד משכון ניתנה, כיון שבעה"ב דואג על איבוד מלאכתו, אבל בדבר שאינו אבד צריכין לפרש שנותנין בתורת משכון, א"נ התם דוקא בשוויי פועלים בשוק כמ"ש הראשונים ז"ל, וזהו תירוץ בתרא דהתו'.

כב. **ע"ז ב'** עד כמה שוכר עליהן עד מ' ונ' וזו, פי' הרמב"ן דעד מ' ונ' זו וזו ולא יותר, דעד שיעור זה בכלל שכירות פועל מיקרי, אבל טפי מזה אין ע"ז שם שכירות, כמו שאין שייך לומר דמאה מנה הוי שכר פעולה למלאכה של יום אחד, ה"ה טפי ממ' ונ' וזו, ומי שמוכן לעבוד רק ביותר ממחיר זה, נוטל דמי בושטו ולא דמי מלאכה, או שמנצל את הדוחק של בעה"ב ומפריז על המדה, והו"ל כאונאה בעלמא, דמי שמוכן לעבוד בק' וזו מוכן נמי בנ' וזו, ונמצא שאין

על התוספת שם שכירות, והם לא נתחייבו אלא לשכירות, ועי' לעיל ס"ק כ"א דמזה למד ר"נ דבסתמא לא נתחייבו טפי מכדי שכרן, ויש לסייע פי' זה מלשון הברייטא דלא קתני אפי' מ' ונ' וזו אלא עד מ' ונ' וזו, ועוד מדלא קתני עד דמי חבילה, ומ"ט שביק תנא חבילה שהיא העיקר, ונקט מ' ונ' וזו שאין שיעור זה אמת, א"ו דוקא קתני, והא דנקט מ' ונ' היינו מפני שאין הכרע שהגבול הוא מ' או נ', ותלוי לפי ראות עיני הדיין במקום ובזמן ובסוגי המלאכה.

אבל הדברים קשים בסברא לומר ששיעור חכמים דעד עשרה בדמיו הוא שכר פעולה, שאם שכר פועלים ד' וזו ליום, הרי מ' וזו עשרה בדמיו, ונ' י"ב ומחצה בדמיו, ובשיעור זה לא הכריעו חכמים אם נקרא שכירות, ובפרט שלא השמיענו התנא שיעור שכר פועל הרגיל שנדע עפ"ז לשער פי כמה הוא מ' ונ' זו, ובגמ' הוזכר לעיל א' ג' וד' וזו, ועפ"ז העתיק הרמב"ם ושו"ע בס"ו דשוכר עד מ' ונ' וזו בכל יום לכל פועל אע"פ ששכר הפועל בג' או בד', ומלשון זה מבואר דמפרש דגוזמא קאמר וכמ"ש המ"מ וכ"פ הריטב"א, שהרי כתב אפי' עד נ' כששוכר פעולתו ג', והר"ז יותר מט"ז פעמים, וכיון שלא מוכרע כמה הוא שכר הרגיל ע"כ דגוזמא קאמר, שהרי א"א לשער מזה כלום, ובברייטא קתני סלע קצצתי לכם, וא"כ השיעור ד' וזו, אבל ברישא קתני קיבלו קמה לקצור בשני סלעים, אלא דהתם בקבלנות שאין ידוע בכמה זמן.

וכן הקשה הרשב"א שהרי לא כל המלאכות שוות ולא כל המקומות שוין, ופעמים ששוכר הקבלנות טפי ממ' ונ' וזו, ואטו חבילה לגרע באת, מיהו בזה פי' הרמב"ם דר"ל שיעור זה ליום אחד, ומשה"ק השתא נ' מ' מיבעיא, כבר תירץ מרן זללה"ה דבין מ' לנ' תלוי בהכרעת ב"ד, וכמש"כ לעיל, ומשה"ק דלפי המלאכה דרך לייקר יותר, כבר כתב מרן

זללה"ה דודאי בעה"ב מוכן לשלם עד כדי הפסדו, אבל אין על ד"ז שם שכירות, וכמש"כ לעיל, אבל מ"מ לא למדנו משיעור זה של התנא כ"ז שלא פירש לנו שכרן הרגיל, והול"ל עד עשרה ועד י"ב בדמיו.

ומכ"ל זה נראה שהדבר פשוט לתנא דמ' ונ' וזו אינם בכלל שכר פעולה ואין פועל שיבקש שיעור זה, דמי שמוכן לעבוד בנ' עובד נמי בכ' ול', ולהפלה אמר התנא שיעור זה, ולא הוצרך להזכיר כמה הוא השכר הרגיל ליום, שכל אדם יודע שא"א להשתכר בפעולה מ' ונ' וזו ליום, ולשון זה הוא הפלגה טפי מאילו נקט דמי חבילה, דאכתי הו"א שאם הפליג הרבה יותר מכפל שכרן אין שומעין לו ולכך הזכיר מ' ונ' וזו לומר שאין גבול לדבר, וכן מתפרש מ' ונ' בעלמא לגוזמא כמ"ש ריטב"א מדלא פרכינן השתא נ' שרי מ' מיבעיא, דכשנאמר כן לגוזמא לק"מ, דהא ה"ה ק' וזו.

ומהא דקבע ר"נ עד כדי שכרן ג"כ משמע דזהו גבול הנקרא שכירות, שאם עד מ' ונ' נקרא שכירות, מנלן שלא נתחייבו לשיעור זה, אבל אם מ' ונ' אפי' טובא, א"כ השיעור היותר גדול שנקרא שכירות הוא עד כפל משכרן, ולכן בסתמא לא נתחייבו יותר, ע"י לעיל ס"ק כ"א בזה.

ולענין הלכה כתב מרן זללה"ה ס"ק ל"ד דהוי ספיקא דדינא, ובעה"ב שהוא מוחזק בחבילה יכול לומר קים לי כהרמב"ם והריטב"א, ואפשר דחשיב כתפס בספיקא דדינא, ויש להוסיף דהמ"מ כתב ע"ד הרמב"ם דנכון הוא, וכ"נ דעת הרא"ש והטור וש"פ שהעתיקו מ' נ' סתמן כפירושן דאפי' טובא, וכן העתיק בשו"ע כלשון הרמב"ם.

כג. **כתב** הרמב"ן שאם לא שכר עליהם אלא הפסיד בחזרתן אינם משלמין, שהרי לא קיבלו עליהם לשלם, וכ"ז שלא נעשו שומרים אע"פ שפשעו פטורין, והכי משמע

מדתקני שוכר עליהן ולא קתני חייבין לשלם, וממילא היו צריכין לשלם שכר פועלים שהוא פחות מהפסד הסחורה, ובפרייפרין וחלילין יתפרש ההפסד רק על שכר פועלים, וכן יש ללמוד מדקאמר שמתחייבין רק עד כדי שכרן, ש"מ שהתחייבותן על שכר פעולה, ולא לפי גודל ההפסד.

ומעמא דמילתא מפני שההפסד גרמא בעלמא, והפועלים חייבו עצמן רק לעשות מלאכתו בעצמם או אחרים שישכור תחתיהם, ולא עלה על דעתם להתחייב מחיר כל ההפסד, מפני שזה מאורע רחוק שלא ימצא פועלים בכדי שכרן, וגם בעה"ב אינו חושש למאורע כזה, ודי לו שיתחייבו בכדי שכרן, וסתמא דמילתא אם אינם אנוסין, הרי כשידעו ששוכר עליהן יחזרו למלאכתן.

ומרן זללה"ה נסתפק שאם שכרן בידו י"ל שגובה מזה ההפסד, כ"נ כונתו בס"ק כ"ה, דשישלמו כדי שכרן מכיסם ודאי משמע ברמב"ן שאין משלמין, א"ו ר"ל שכרן שבידו, [מיהו פשוט לשונו ז"ל שישלמו כנגד כל שכרן כאילו שכר פועלים, וזה צ"ע, ועוד דא"כ גם כנגד חבילתן ישלמו, שו"ר שזה כתב מרן זללה"ה לפי מה שסבר בס"ק כ"ד דהעיקר כרש"י דכדי שכרן היינו מה שעשו כבר, ועי"ש, ואפשר דטעמו משום דינא דגרמי דשיעור כדי שכרן חשיב ברי היזיקא, ולפ"ז להרמב"ן פשוט דפטור לגמרי, ומ"מ הדברים מחודשים להמציא שיש שיעור שגובה מהם ההפסד בזמן שלא נתחייבו לשלם ההפסד כמ"ש הרמב"ן, והריטב"א אמנם כתב שמשלמין כדי שכרן עבור ההפסד, היינו לשיטתו שיש כאן חיוב משום ערב, ולא משום קנין פועלים, וחיוב ערב אינו תלוי בשכר פועלים אלא בהפסד, אבל להרמב"ן שחיובן משום קנין פועלים, וסגי בגמירות דעת כיון שאין כאן דרך לקנין, לפ"ז אין לנו חיוב אלא למלאכה בין ע"י עצמן בין ע"י אחרים, ולכן פטורין לגמרי כשלבסוף לא שכר

עליהן, אפי' נאנס מפני שלא מצא פועלים כלל.

ומסתברא דבקצרו חצי' והניחו חצי' ולא מצא פועלים לחצי השני ונפסד כולו, אפי' ידם על התחתונה, כיון שאנו חושבים שכרן לפי מה שעתיד ליעשות, ועדיין לא גמרו ממלאכתן אלא רביע שכרן, וד"ז נקבע בשווי הקמה והבגד מיד כשחזרו בהן ואינו תלוי בעתיד, משא"כ במה ששלמין מכיסם בדבר האבד, שחייב זה הוא לשלם לפועלים, ועי' לעיל ס"ק ט"ו.

בשי"ן סי' של"ג ס"ק ל"ט כתב לפרש דברי הרמב"ן כשלא שכר בעה"ב בפשיעתו, ולכן הפועלים פטורים, וכבר תמה בנה"מ דלפ"ז לעולם שוכר עליהם יותר מכדי שכרם כדי להצילם מתשלום כל ההפסד, ואמנם להסוברים דחייב משום גרמי קשה למה אינו שוכר עליהם כדי כל ההפסד, וכבר הקשה כן בהג"א, וצ"ל דכיון שסתמא ימצא פועלים ביוקר דכדי שכרן, אין חיוב מדינא דגרמי אלא כדי שכרן, דזה חשיב כברי היזיקא, אבל דעת הרמב"ן וש"פ שאין כאן חיוב מדינא דגרמי כלל.

ודעת הריטב"א דבאמת גם בלא שכר פועלים חייבין לשלם לו כדי שכרן וכמ"ש בהדיא במתני', וכבר נתבאר לעיל דלהריטב"א חיובן מדין ערב, וזה תלוי בהפסד, ולהרמב"ן חיובן משום קנין פועלים, וזה תלוי בשכירות פועלים, וכבר ביאר מרן זללה"ה בכ"ז בארוכה בס"ק כ"ה והוכיח דלא קי"ל כהג"א שכתב דבאמת חייבין בכל ההפסד, ומתני' במקום שבלא"ה לא הי' מוצא פועלים, ועי"ש שנתקשה מדברי הריטב"א ע"ג ב' דמשמע שחייבין בהפסד, ובאמת מבואר כן בהדיא בריטב"א במתני', והטעם שמתחייבין רק כדי שכרן, ג"כ מתבאר שם בריטב"א כדברי מרן ז"ל דבפועלים סתמא נתחייבו רק על סכום זה שישכור פועלים ביוקר, כיון דידע בעה"ב

וטורח לשכור פועלים, משא"כ גבי ההיא דיהב ליה זוזי למיזבן חמרא וכמש"ש, ועוד דהתם נחית לעיסקא, וכנ"ד הריחוק מתחייב הפסד, אבל פועל לא נחית לעיסקא, ואין דעתו לשלם אלא מה שמפסידו בודאי בדרך המצוי, וכע"ז צידד מרן זללה"ה שחייבין לשלם כדי שכרן עבור ההפסד מדינא דגרמי, דשעור הפסד זה חשיב ברי היזיקא, אבל לדעת הרמב"ן ודעימיה דלית להו דינא דגרמי כאן כלל, י"ל דמודה מרן ז"ל דפטורין לגרמי, וכמש"כ לעיל.

כד. **כתב** הרשב"א דהא דשוכר עליהם בדבר האבד היינו דקא כשגרמו לו הפסד, שהי' מוצא פועלים אחרים בשעה ששכרן, אבל אם בלא"ה לא היו לו פועלים לא נתחייבו לו בהסכמתם, ובב"י הביא מתלמידי הרשב"א בשם הרמב"ן דלא אמרינן גבי בעה"ב שבלא"ה לא הי' מוצא פועלים, שאין אדם רואה ממונו אבד ושותק, ומסתמא טרח בתר פועלים, ואי טרח ומטפי להו אאגריהו קצת וודאי משכח, והחילוק הוא מפני שהרבה בנ"א שאינם עובדים וראויין למלאכה, אבל הפועל אין בידו למצא בעה"ב שאינו מחזור אחר פועלים, ואעפ"כ יתן לו מלאכה, וגם לא טרח כ"כ לפי שהטירחא והבושה מרובה וההפסד מועט, והוא מניעת ריוח בלבד.

וביאר פלוגתתם הוא כשאין מצויים פועלים בשוק, אבל אפשר להשיג בנ"א שאין דרכן במלאכה ביוקר קצת, וגם עכשיו יש להשיג כאלו, דאל"כ הרי בלא"ה הפועל פטור להרמב"ן והרשב"א, ולדעת הרשב"א לא חשיב ההפסד ע"י הפועלים, ולדעת הרמב"ן כיון שבשעה שאינו בהול ימצא בתוספת מועטת, ועכשיו שהוא בהול נאלץ להסכים ליוקר גדול, נמצא שהם גרמו לו ההפסד, ולכן מעיקרא מתחייבין בכדי שכרן.

ולכאורה בבאת חבילה לידו ראוי לומר שנשתעבדו להשלים הפסדו גם להרשב"א, שהרי גם בדבר שאינו אבד

משתעבדין בחבילה להשלים לו פסידא דיוקרא, והפרש זה ודאי יש לחשבו כיוקרא, דכשדוע שאין פועלים בשוק, ע"כ דעתיהו שישכור בה כפי המזדמן, ואם הקדים להם מעות, ודאי נתחייבו לעשות מלאכתן במחיר זה, או שישכור מחבילתן, כדין משיכת תספורת מ"ח א'.

ולענין הלכה בטוש"ע ס"ה העתיקו דברי הרשב"א, ומרן זללה"ה כתב בס"ק כ"ג שיכול בעה"ב לומר קים לי כהרמב"ן, בזמן שהוא מוחזק בחבילה או בשכרן ממה שעשו אצלו כבר.

בפ"ת ס"ק י"א הביא מתשובת ושב הכהן שהקשה מההיא דסי' קפ"א, וכתב מרן זללה"ה דלא דמי דהתם שכרו ללקט מציאות כשהדבר כבר הפקר, ואין לו חיוב כלפי הבעלים, ואם חזר בו ולא הציל פטור לגמרי, ואפי' שכר פועל אחר ביוקר לא חשיב הפסידא ע"י הראשון, כיון ששכר גם את הראשון כשהזמן כבר בהול להצלה, מיהו התם גם לא הי' לו אחר להציל, ולהרמב"ן אין חיובן אלא למלאכה, וכבר כ"כ במחנ"א הלכות שכירות פועלים ס"ו.

בב"י הביא מתלמידי הרשב"א די"א שגם פועלים מצו למימר דהו טרחי מתגרי, ועריטב"א דיש מוסיפין ע"ד הרמב"ן דבהלכו חייב לשלם מה"ט שאומרים שהיו טורחין בזמן ההליכה והיו מוצאין להשתכר.

כה. **הגרע"א** ז"ל בגליון שו"ע סי' של"ג ס"ו הובא בפ"ת ס"ק י"ב נסתפק בפשתן שרוי במים ששווי הפשתן דינר אחד ואורגין ממנו בגד ששוה ח' דינרין, ושכר בעה"ב פועלים בב' דינרין וחזרו בהם, אם יכול לשכור עליהם בכדי שכן דהיינו בד' דינרים, [בדברי הגרע"א ז"ל הציור שאורגין ממנו בגד בה' דינרין, ומצא פועלים בג' דינרין, ובכה"ג מוסיף על חשבון הראשונים

רק דינר, וזהו ג"כ מחיר הפשתן, ולכן כתבנו בענין אחר שהבגד ח' ותוספת השכר ב' דינרין שהוא יותר ממחיר הפשתן], או"ד מצו אמרי ליה קח לך דינר מחיר הפשתן, [ויש להעיר דאם אין הפועלים לפנינו ע"כ צריך לשכור פועלים בד', שאם יפסד הפשתן לא ישלמו לו כלום, כמ"ש הרמב"ן דדוקא כששכר פועלים חייבין לשלם, אבל מ"מ אחר ששכר יכולין לומר לו שאינם חייבין טפי מדינר שהוא הפסד הפשתן, ואע"פ שהוא שילם יותר ינכה זה מהריוח, ואם נימא דבכה"ג שהוצרך לשכור חייבין, אכתי יש לדון כשהם לפנינו ומשלמין לו דמי כל הפשתן], דלכאורה א"א לחייבם טפי מאילו היו מפסידין לו הפשתן בידים.

ולכאורה הספק הוא אם מניעת ריוח ג"כ מיקרי דבר האבד, ובסברא נראה שרק הפסד מיקרי דבר האבד, וא"כ טפי ממחיר הפשתן א"א לחייבם, אבל בהג"א שברא"ש ס"ו הביא מאו"ז [ואינו תח"י] והיא תשובת ר"י הנדפסת בשו"ת מהר"ם סי' תע"ז שכתב לענין מלמד דחשיב דבר האבד, שגם על בגד לארוג בשעה שבנ"א רגילין לקנותו ביוקר ואם לא יגמרהו עכשיו יהא הפסד מרובה לבעלים, כי לאח"ז יהא בזול הרבה יותר מעכשיו, אני חושבו דבר האבד כו' עי"ש, וש"מ שגם מניעת ריוח מיקרי דבר האבד, דכל שבדרך העולם הרי בעה"ב נדחק להוסיף במחיר בכה"ג, יש לפועלים להתחייב לו בשעת פסיקתן, ואפשר דכשפרנסתו ממסחר זה הרי מניעת הריוח אצלו כמניעת ריוח דפועלים, וגם גורר לו הפסדים כשקונה הרבה סחורה ע"מ למכור, וזה יש לדמות לדבר האבד, ואפשר דשאני התם שהזמן עובר ומיקרי דבר האבד, ול"ד למניעת ריוח שדן הגרע"א ז"ל שזה אפשר לעשות בכל זמן, אבל גם בדברי הגרע"א מפסיד ריוח זה, ואם ישרה פשתן אחר זהו ריוח אחר, ואינו מציל הפסד הראשון.

ואם באת חבילה לידו אף בדבר שאינו אבד כתב הרמב"ן שגובה ממנה יוקרא, וכן אם אין פועלים כלל וגם הוקר השער שבשוק, נראה שאין בעה"ב מפסיד ביוקר זה, דכיון שאין פועלים הרי הם משועבדים למלאכתו, וכל שצריך להוסיף על פסיקתן הראשונה גובה מהם.

הקשה הרא"ש פשיטא דכשיש פועלים אינו שוכר עליהם, ותרין דס"ד דשרי להטעותן, וצריך טעם מ"ט ס"ד דשרי להטעותן, או שאם הטעה אותם פטור, וי"ל דנתי דהפועלים השניים יכולים להצילו מהפסד, אבל אינם מומחים כראשונים, וכיון שזמנו בהול אינו יכול לחפש אחר אומנים כרצונו, ולכן ס"ד שיכול להטעותן דהא לאו שפיר עבדי בחזרתן, (ועס"ק ט"ז), ומה"ט י"ל נמי דס"ד שאם שכר ביוקר מומחים כמו אלו, יכול לגבות מאלו התוספת, והיינו דקמ"ל שיכולין לומר לו צא ושכור מאלו אע"פ שאינם מומחים כ"כ, דמ"מ גם ע"י אלו ינצל מהפסד, ואפשר דלא ס"ד שיוסיפו כדי שכרן אבל מעט ס"ד שיוסיפו, א"נ כששכרן בידו או שאר ממון.

ומרן זללה"ה שם הקשה אמאי לא תירץ הרא"ש דקמ"ל שאפי' הוקרו אינו שוכר עליהן, ובפשוטו י"ל דמשמעות הברייתא שאין פועלים מצויין בשוק, אלא שנודמנו כענין ששנינו בתוספתא ראה חמרים ממשמשין ובאין ואמר צא ושכור מאלו, והיינו פועלים שאינם מומחים כאלו ושאנו מכירים, ואם הי' החידוש ביוקרא הול"ל כברישא שהוקרה מלאכתן, ולשון הברייתא לא משמע כלל לחידוש דיוקרא, ועוד דבבאת חבילה אף באינו אבד שוכר על החבילה להשלים היוקרא, ועוד דפשיטא דמפסיד ביוקרא כשיש פועלים בריוח, כמו שמפסיד במציעתא, ולא משמע כלל דפשיטא ליה לאידך גיסא, ועוד

ומרן זללה"ה בסכ"ג ס"ק כ"ב כתב דלענין שוכר עליהן ודאי דמניעת ריוח חשיב כדבר האבד כמ"ש המרדכי במלמד, וכמ"ש הג"א בבגד שנמכר עכשיו ביוקר, (לכאורה מלמד עדיף דהו"ל פסידא דלא הדר, כמו חלילין לכלה), ונסתפק אם צריך לשלם ההפסד לדעת הרמ"א דבהפסד ממון צריך לשלם מדינא דגרמי, ועי"ש מדברי הריטב"א ע"ג ב' ובמש"ש ס"ק כ"ה והובא לעיל ס"ק כ"ג, ולכאורה מדינא דגרמי ודאי ליכא במניעת ריוח, רק יש לדון מהתחייבות מדין ערב כדעת הריטב"א, או דדוקא בקנין כמש"ש מדברי תו' והרא"ש, אבל משיעבוד דקנין פועלים כדעת הרמב"ן, י"ל דדעת בנ"א להתחייב כה"ג שהזמן עובר ולא יוכל להרויח אח"כ כמו שמרויח עכשיו.

כו. **שם** בד"א בזמן שאין שם פועלים לשכור כו' צא ושכור מאלו אין לו עליהם אלא תרעומת, פשטא משמע דדוקא כשאין פועלים לשכור, אבל אם מצויין פועלים בשוק, אלא שהוקר השער אינו שוכר עליהם כלל, דיוקרא לא חשיב פסידא גבי בעה"ב, וכמו בקצרו חצי' דפשיטא לן שאין פועלים משלמין מכיסם להשלים פסידא דיוקרא לבעה"ב, אין לחדש כן בסתמא דגבי דבר האבד חשיב פסידא, ואע"פ שיש סברא בדבר דבעה"ב יכול להמתין ובדבר האבד אינו יכול להמתין, מ"מ סתמות הדברים דגבי בעה"ב לא חשיב יוקרא הפסד לחייב בו הפועלים, כמשנ"ת לעיל סק"ו, ואפי' גבי פועלים כתבנו שם מדברי הנמו"י דיוקרא לא מיקרי דבר האבד, וכ"מ בלשון המשנה דקתני מקום שאין שם אדם ובלשון הברייתא שאין שם פועלים, וכן פרש"י ד"ה אבל, שאינו מוצא פועלים אפי' לפי היוקר שנתיקרו, והיינו דומיא דקצרו חצי' שנתיקרו, וכ"ה בטוש"ע סי' של"ג סי"ז, אבל מרן זללה"ה בסק"ל צידד לומר שאינו מפסיד ביוקרא, עי' להלן.

דמשמע דדינא דשוכר עליהן או מטען דרישא איצטריך לאשמוענין, ולא דין יוקרא.

כו. ע"ז א' אמר רב הלכה כר' דוסא, מדקאמר סתמא משמע דסבר רב דר"ד רק בקבלן קאמר, ולל"ק דמתני' פליגא, צ"ל דרב סבר דתנא דברייתא סבר כר"ד רק בקבלן, ולכן הביאו בקבלן, דאל"כ הי' שונה בתרווייהו, ובין במתני' בייטורא דיספא ובין בברייתא חזינן דיש לחלק בין פועל לקבלן, והיינו כדרב, וזהו המקור לרב לחלק בזה.

שם ומי אמר רב הכי והאמר רב פועל יכול לחזור בו אפי' בחצי היום, מבואר כאן דבהאי מימרא ש"מ דידו על העליונה, ואפשר לומר דכיון דהא דיכול לחזור בו פשיטא שאף קבלן יכול לחזור בו, ע"כ דחידושיה דרב שיכול לחזור בו ולא יפסיד כלום, אבל קשה א"כ למה לא אמר רב בהדיא דידו על העליונה, וי"ל דכיון דמצד היורש ס"ל לרב כר' דוסא דפועל החוזר בו ידו על התחתונה, ובפועל משום עבדי הם הוצרכו להקל עליו, לכן נקט רב הטעם משום דפועל ראוי שיוכל לחזור בו כדי שלא יהא כעבד, ומה"ט ראוי שלא יפסיד ממונו ע"ז, שאם דוחקין אותו בהפסד ממונו הר"ז ג"כ עבדות ולחץ שישאר בעבדותו.

ויותר נראה דעיקר חדושיה דרב הוא דפועל יכול לחזור בו, דנהי דידענו דקבלן יכול לחזור בו, שאין בו קנין הגוף כלל, לפי שעושה מלאכתו בכל זמן שירצה וע"י מי שירצה, אבל אכתי בפועל הי' מקום לומר שתהא שכירותו כשכירות בהמה, כיון שקנאו לזמן מסוים וכממכר לזמן דמי, והי' דינו כעבד לזמן, מיהו גם שכירות בהמה לא דמיא לעבד, אבל מ"מ לענין חזרה כעבד דמיא, וכן ידו כיד בעה"ב מיד כ"ז שלא חזר בו, ובקבלן אין ידו כיד בעה"ב, והיינו דקמ"ל רב שאינו כעבד ויכול לחזור בו, דשכירות מותרת מן התורה וש"מ שאין בה משום עבדות, ואם

אינו יכול לחזור בו וחייב לעבוד בזמן שבעה"ב חפץ הר"ז כעבד.

והא דפשיטא לן דידו על העליונה, היינו מדקאמר אפי' בחצי היום, ומאי רבותיה דחצי היום, אלא אע"פ ששכר חצי היום בידו של בעה"ב, אנו דנין אותו כחוזר בתחלת היום, שאין לו שיעבוד על העתיד, ואע"פ שאין בעה"ב מוצא עכשיו פועלים אלא ביוקר, וכן מדקאמר יכול לחזור בו משמע שאין לו שום הפסד בחזרתו, דאל"כ הול"ל פועל החוזר בו ידו על התחתונה, והשתא משמע לשון לכתחלה שאין תביעה עליו וממילא לא יפסיד בחזרתו, ואפשר שיסוד הדברים בסברא, דקבלן חוזר בו מהסכמו עם בעה"ב, אבל פועל קנינו הוא, וכבר נשלם הקנין מיד, ולכן אין משתנה דינו בחזרתו, שהוא כעבד שיצא בגרעון כסף שאין חזרתו משנה את מצבו קודם שחזר, וממילא אין ראוי לשנות כלום ממה שפסק עמו קודם שחזר בו.

ובזה ניחא הא דמיייתנן לעיל י' א' ובב"ק קט"ז ב' להא דרב דפועל יכול לחזור בו, ולא מיייתנן מברייתא דר"ד, דההיא בקבלן מיתניא, וקבלן ודאי שאינו קנוי, אבל פועל גופו קנוי וידו כיד בעה"ב ולהכי איצטריך רב לאשמוענין דיכול לחזור בו, ומטעמא דעבדי הם, ואמנם גם אם לא הי' יכול לחזור בו לא הי' כעבד ממש, אלא כשכירות דבהמה, אבל מ"מ דמי לעבד והחמירו בו.

ובת"י לעיל י' א' כתבו דבאמת גם מהברייתא שמעינן דיכול לחזור בו, אבל קושיא דרבא מהא דידו על העליונה, דכיון שאינו מפסיד כלום ש"מ שאינו קנוי כלל, ולפ"ז ידע רבא דאפשר לומר דכל כמה דלא הדר ביה קנוי הוא, אבל ממה שהקלו עליו משמע שאינו קנוי, וע"ז אמר לו שהקלו עליו מטעמא אחרינא, ואפשר דכונתם כיון דאמר רב פועל ידו על העליונה ולא קבלן, ש"מ שאינו קנוי כלל, דמהא דאינו משועבד להיות ידו על

שתהא ידם על העליונה בכה"ג, ועוד דדנו בגמ' באימרו פועלים ופייסינהו בעה"ב, ואם אין להם רשות לחזור בהם, ראוי להטעותם לקיים חובתם, וא"צ לטפויי להו באכילה ושתי'.

כת. ע"ז ב' אם שכיר הוא נותן לו שכרו ואם קבלן הוא נותן לו קבלנותו, לשון זה מתפרש שעשה חצי מלאכתו ונותן לו לפי הסכם שכירותו, והיינו שיש לבעה"ב תועלת ממלאכתו, אבל אם שכר פועל להביא תבואה וכשהגיע לשדה אחזתו חמה, אינו נותן לו כלום, שהאונס הזה פסידא דפועל הוא כיון שלא קיבל בעה"ב ממלאכתו כלום, ושכיר דומיא דקבלן, אע"פ שמלאכתו לפי היום, והרי עסק חצי היום לצרכו, מ"מ ע"י האונס איגלאי שלא עשה עבורו כלום, וכ"מ בשו"ע סי' של"ה ס"ב ברמ"א ע"ש בסמ"ע בשם המרדכי, שאם אירעו אונס ולא הי' תועלת ע"ז אינו מקבל כלום, וכ"מ בתו' ע"ט א' ובש"פ שם.

וי"ש להסתפק פועל שעשה חצי מלאכתו ונאנס, ואח"כ נאבדה המלאכה והפסיד בעה"ב הכל, כגון ששכרו להכניס פשתנו למשרה והכניס ונאנס ולא הוציא, ובעה"ב לא מצא פועלים להעלותו ונפסד, אם משלם לו חצי, ולכאורה נראה שהדין נקבע בשעת עשייתו ולא לפי העתיד, שאם בשעת עשייתו חשיבא מלאכה שיש בה ריוח נותן לו שכרו, כגון שבדרך כלל יש פועלים ואירע אח"כ שלא מצא, אין שכרן נקבע לפי העתיד, ובנה"מ סק"ט כתב שאם לא מצא פועלים ולא נהנה במלאכתן פטור מלשלם להם, והביאו מרן זללה"ה בס"ק כ"א, ונראה דהיינו כשבשעה שעשו היתה מלאכתן במצב של ספק, ולא הי' שוכר פועלים לחצי המלאכה.

ואם מצא פועלים ביוקר וצריך להוסיף להם כנגד כל שכרן של ראשונים, חייב לשלם גם לראשונים, כיון שאם לא היו עושין

התחתונה לחוד אין ראי', די"ל דלא ס"ל כלל ענין ידו על התחתונה כמו לרבנן דר"ד, ועדיין הדברים סתומים בלשון הגמ', וגם מההיא דב"ק שם משמע דאיצטריך דרב לעיקר הא דיכול לחזור בו, ומהא דמייתי שם עבדי הם, משמע קצת דחידושיה דר"נ י' א' הוא דחזרתו מפקיעה מכאן ולהבא, אבל כל כמה דלא הדר ביה כיד בעה"ב דמי.

והגרע"א ז"ל [ע"ד הרא"ש נדפס ע"ו א'] ביאר כונתם כך, דמהא דמבואר בברייתא שיכול לחזור בו, אין ראי' דלא שייך קנין גמור שתהא ידו כיד בעה"ב, דשמא הא דיכול לחזור בו היינו מפני שלא עשו קנין גמור, וברייתא דמציתא פועל לבעה"ב כשעשו קנין גמור, אבל מהא דידו על העליונה אע"פ שכבר התחיל במלאכה, חזינן דלא שייך ביה קנין גמור כלל, דאם הי' שייך קנין גמור, הי' מועיל קנין דתחלת מלאכה שתהא ידו על התחתונה, ומרבנן אין ראי' דהא לית להו קנין דתחלת מלאכה, אבל רב דאית ליה קנין דתחלת מלאכה בקבלן, בדין הוא שיועיל קצת גם בפועל, וקשה דלפ"ז ידע רבא טעמא דעבדי הם, וסבר דהיינו דאשמועינן רב שאין קנין מועיל בפועל כלום משום עבדי הם, ובקבלן דליכא עבדי הם לכך מהני קנין גמור שלא יוכל לחזור בו, ומהני תחלת מלאכה שתהא ידו על התחתונה, ופשטות הגמ' דלא נחית רבא להאי טעמא כלל, אלא דכש"כ קבלן שיכול לחזור בו, וגם מדברי התו' נראה דה"ה בדאיכא ראי' מרבנן דר"ד, אלא דמייתי דאפי' לרב דמחמיר בקבלן כר"ד, סבר דפועל יכול לחזור בו.

עיקר הדברים דנקטו תו' דבברייתא דר"ד מבואר דיכולין לחזור בהם, ולא פירשו דמיירי בעברו וחזרו בהם ולא הביאם לב"ד לכוף אותם, זה נלמד מפשטות הדברים דפלוגתא דידם על העליונה או על התחתונה לא נתחדשה למאורע של עבריינים שלא הביאום לב"ד לקיים חובתם, ועוד דאין ראוי

מלאכה הראשונה הי' צריך לשלם לאחרונים יותר, ואמנם אם לא הי' אונס, הי' מוצא בזול, אבל זה אינו באחריות הפועלים שהם אנוסים.

שם אם קבלן נותן לו קבלנותו, פי' אפי' בבגד שאין תעולת מחציו, אפ"ה לא משערינן בכמה יגמור הבגד, אלא נותן לו לפי ערך קבלנותו.

שם ארנב"י בדבר האבוד ודברי הכל, מדלא קאמר דילמא בדבר האבד כו' משמע דאף לל"ק דר"ד פליג בתרויהו מ"מ האי ברייתא בדבר האבד, והטעם מפני שלא הוזכר בברייתא ידו על העליונה, וגם משמע קצת דס"ד שלא ישלם לו כלום, וזה משכח"ל רק בדבר האבד שהוצרך לשכור כגד כל שכר, ועוד דכיון שהאמת שהדין כן אף בדבר האבד, ראוי לתנא להשמיענו ד"ו, דאפי' בדבר האבד דמודו רבנן שהפועל מפסיד, כאן שנאנס אינו מפסיד, ועוד דקדק אאמור"ר שליט"א דמהא דנותן לו קבלנותו ואינו ממתין עד שיבריא ש"מ שהדבר אבד, דאל"כ הדין הוא שצריך להמתין לו, וכמ"ש הגרע"א ז"ל בגליון השו"ע ס"ה בשם תפארת למשה שיכול הקבלן לומר לבעה"ב שימתין לו עד שיעבור האונס, אם לא באופן שניכר שהוא צריך לזה מיד.

והא דלא קתני בהדיא דבר האבד, היינו דלר"ד איכא חידוש גם באינו אבד, ולא רצה לשנות באופן שיהא מוכח דסבר כרבנן, ועוד שאם הפסיד לגמרי מלאכתו אינו משלם בדבר האבד כמ"ש הנה"מ, ולכן העדיף לשנות סתמא.

כט. **שם** בדבר האבוד ודברי הכל, יש ללמוד מכאן שאע"פ שהפועל חלה אינו מקבל שכר אלא על מה שעשה, וכמ"ש הריטב"א בשם ר"י מדאמרינן מאי איריא אניס אפי' לא אניס נמי, ומבואר שאינו מקבל יותר בדאניס, ולא נשתנה פשט הברייתא כשאוקמוה בדבר האבד, ולשון הברייתא נותן לו שכר וקבלנותו מתפרש לפי מה שפסק עמו, ולומר

דידו על העליונה, ואין לפרש בלשון זה דנותן לו כל שכרו, וכ"מ בתוספתא פ"ז ה"ב השוכר את הפועל ומת לו מת או שאותו חמה הרי אלו שמין לו כיצד שמין לו אם הי' שכיר חודש נותנין לו לפי שכירותו קבלן נותנין לו לפי קבלנותו, ומתפרש דומיא דקבלן שאין גופו קנוי, ואם חלה הוא עושה מלאכתו ע"י אחר, וגם לקושטא דמילתא בכלל הברייתא גם באינו אבד דידו על העליונה לר"ד, ושם פשוט דמקבל רק חצי שכרו, וש"מ דאפי' בדבר האבד אין לו אלא חצי שכרו, ואע"פ שנשתעבד לעשות מלאכתו, שהרי אין לפרש לשון הברייתא בשני אופנים, וכן פשוט בדעת בנ"א שאין הבעלים משלם לפועל שחלה.

כתבו תו' קדושין י"ז א' ד"ה חלה, דפועל שחלה אינו מקבל אלא כפי מה שעשה, דל"ד לע"ע שגופו קנוי, [והר"ז כקנה בהמה וחלתה], אבל פועל אין גופו קנוי, ובאמת פועל אפי' כשכירות דבהמה אינו קנוי, שהרי יכול לחזור בו, וגם בעה"ב יכול לחזור בו, ובשכירות דבהמה אינו יכול להחזירה לבעלים שיחפש שוכר אחר, וכן בעה"ב אינו יכול ליטלה הימנו בתוך ימי שכירותה, וא"כ הדברים ק"ו ומה בהמה שחלתה הרי השוכר פטור מלשלם, פועל שחלה כש"כ דבעה"ב פטור מלשלם.

ויש לשאול א"כ מ"ט ע"ע שחלה פחות משלש פטור, וביאר מרן זללה"ה בסכ"ג ס"ק י"א דע"ע גופו קנוי לעולם, ומה שחוזר בשש אפקעתא דמלכא הוא, ולכן הדין נותן שאפי' חלה כל שש פטור, וכן הדין לקושטא דמילתא שאם מת מיד, אין לבעה"ב תביעה מן היורשים, ואפי' לא שילם לו עדיין, הרי הוא חייב לשלם ליורשים, והא דבחלה יותר משלש חייב להשלים, היינו משום שלא הפקיעתו תורה אלא אחר שקיים בעצמו שש שנים יעבוד, וכשלא עבד רוב שש, לא קרינן ביה שש שנים יעבוד, ועדיין לא הגיע זמנו לצאת, וכשעשה מעשה מחט קרינן ביה שפיר

מקבל שכר, אין לנו לחדש דין פועל שגופו קנוי, שלא יוכל לחזור בו ויכפוהו בשוטים לעבוד כעבד, ואפי' אם נימא שגופו קנוי לענין שלא תהני מחילה, אבל אכתי אין גופו קנוי אלא לפי תנאים של פועל, ודינו ששניהם יכולים לחזור בהם, ואין להם זע"ז אלא תרעומת, וחיוב השלמת ההפסד, כמשנ"ת בברייתא.

ויעזי בש"ך סי' של"ג ס"ק כ"ה דנקט עיקר שפועל אינו כע"ע אפי' הקדים שכרו ואפי' חזר למלאכתו, דאין גופו קנוי, והביא דברי הריטב"א שחלק בזה משום דע"א לא התנה על מלאכה מסוימת, משא"כ פועל עי"ש, ונראה דכונת הריטב"א ליישב בזה למה לא מהני מעשה מחט בפועל, משום דמלאכה כבידה כאותה ששכרו לצרכה ג"כ אינו יכול לעשותה במקום מה שהבעלים שכרו, וכש"כ מעשה מחט, וכ"מ בריטב"א בשמעתין, ולפ"ז לענין חלה שאינו מקבל א"צ לחילוק דכל המלאכות או מלאכה אחת, דהחילוק פשוט מפני שאין גופו קנוי, וכמ"ש הש"ך.

מיהו מרן זללה"ה נקט בדעת הראשונים ז"ל דיש אפשרות לקנין הגוף בפועל שיהא כעבד לכופו למלאכה, ואמנם בסתמא אינו מקנה גופו כמבואר בשמעתין דאף קבלן יכול לחזור, בו, אבל יכול לחזק קנינו בקנין הגוף, ובדבר האבד נחלקו אם סתמא מקנה גופו, ויש לעי' דהא לא מצינו שני סוגי פועלים, והרי פשיטא לן בשמעתין דבעה"ב וקבלן יכולין לחזור בהם, ואם יש אונס ואין לבעה"ב מלאכה הוי פסידא דפועלים, ורשאי בעה"ב לומר להם צאו והשכירו עצמכם לאחרים, ומרן זללה"ה כתב בסק"ז חילוקים רבים בין פועל לעבד, דפועל אינו יוצא ביובול, ואין בעליו חייב במזונותיו אלא כפי תנאו, ואינו חייב בכסותו ומדורו, ואינו חייב במזונות אשתו, ומותר לעבוד בו בפרך במלאכה שהתנה עמו, ורק במלאכה שהתנה עמו, והפועל ג"כ אינו יכול לעשות מלאכה אחרת

יעבוד, אבל פועל לא עדיף משכירות בהמה וכלים, ואין בעה"ב מתחייב על קנין גופו, אלא על מלאכתו, וכ"ז שלא עשה אין מגיע לו תשלום, וכשוכר בית ונפל או בהמה ומתה.

ויש להוסיף עוד דבעה"ב המשכיר בהמתו, הרי יש כאן עסק בין בעה"ב ושוכר, וכשהבית נפל או הבהמה מתה, יש תביעה על המשכיר שלא קיים הבטחתו להעמיד בית ובהמה, אבל ע"ע הנקנה, הרי כבר קנה בעה"ב גם את המשכיר עמו, ולכן חשיב מזליה דבעה"ב, ומטעם זה שייך להבין שיהא פועל כע"ע ולא כבית ובהמה, כיון שהמשכיר והנשכר אחד הוא, אבל אין לחדש כן, דהא ודאי פועל בעלים על עצמו, אלא שנתחייב לעבוד.

והנה אין מקור לחדש דשייך קנין בפועל כעין ע"ע לחייבו לעבוד בע"כ, וכן לענין שאינו מפסיד בחלה, שהרי בדבר האבד מתחייב הפועל לעבוד, ואפי' אם חוזר בו א"א לכופו, אלא שוכר עליהן או מטען, ואם חלה אינו מקבל שכר על ימי חליו, ואין דעת פועל לשעבד עצמו יותר מחיובו לעבוד בדבר האבד, ואפי' אם ירצה י"ל דלא שייך ד"ז אלא בע"ע, ובדינים רבים חלוק פועל מע"ע, ולא שייך להמציא פועל בדיני ע"ע, וכיון דכל פועלים ובעה"ב סתמא יכולין לחזור בהן, נשאר דינם כפועל לכל דבר, וכן יש ללמוד מהא דשכירות משתלמת לבסוף כדכתיב ביומו תתן שכרו, ש"מ שאין גופו קנוי להשתלם מיד.

ואמנם מצינו בתשובות הראשונים דסברי דפועל כע"ע, מכח מה שאמרו דיד דפועל כיד בעה"ב, ומשמע דכ"ז שלא חזר בו דינו כע"ע, שהרי הטעם שחוזר בו הוא משום עבדי הם, ומבואר בתשובות מהר"ם סי' קכ"ה שבכל פועל הדין כן ולא בקנין מיוחד, אבל למאי דהדר ביה מהר"ם בתשובה שבהגהמי"י קנין סימן דפועל שחלה אינו

לרשותו, ויכול להחזיר לו מעות אחרות, וכן להסוברים שאינו רשאי להשתמש במעות, עי' תו' לעיל מ"ג א', י"ל דמשחל המקח במקצת, רשאי להשתמש בכל המעות, מכיון שכבר משך כל מה שניתן למשוך.

ויתכן דכל מה שהצריכו משיכה היינו בקבלן, שאינו משועבד בגופו לזמן מסוים ולכן חסר בחלות קנין בגופו, אבל בפועל הוי מעילה מיד, כיון שקנה במעות את הפועל, ואמנם הפועל יכול לחזור בו, אבל כל כמה דלא הדר ביה ידו כיד בעה"ב דמי, תדע דמשהתחיל במלאכה ודאי מעל בכל המעות, ואע"פ שיכול לחזור בו, וה"ע י"ל דקודם שהתחיל כבר נקנה גופו לבעה"ב, [מיהו אין מזה ראי' שהרי משהתחיל במלאכה כבר נשתעבד בעה"ב בכל המעות אפי' לא יעבוד, עי' ע"ו ב'], ובקבלן נמי י"ל דמשמשך כלי אומנותו חל הקנין בדבר שיש בו ממש, וזה גורר השלמת שעבודו של הקבלן.

מיהו מסוגית הגמ' אין הכרח לכל זה, דמתפרש שפיר שהמעילה בספר דומיא דבלן, שאומר לו הרי המרחץ פתוחה לפניך הכנס ורחוץ, דהיינו שכבר זכה במרחץ כנגד כל מעותיו, וה"ע מעילה דגבי ספר וספן מתפרשא כשזכה בכלים כנגד כל המעות, ואמנם בדמי האומן לא מעל עד שיעשה מלאכתו, ואם כל שכר הספר הוא פרוטה לא מעל, כיון שרק מקצת הפרוטה לשכירות הכלים ומקצתה לשכר הספר, והכא מיירי כשיש שו"פ בשכר הכלים, שהרי תוכן הברייתא הוא להשמיענו שאין מעילה בקנין מעות עד דמשך, ומתפרש בדבר שבשעת משיכה מעל.

ולפ"ד אפשר דבאמת אין דרך למשוך כלי האומנות כלל, ומה ששינונו לא מעל עד דמשך, מתפרש לא מעל אלא א"כ משך, דלמ"ד מעות קונות מעל מיד, מפני שקנה זכות שכירות במעותיו, ולמ"ד משיכה קונה

אפי' כבידה מן הראשונה, ועוד דשכירות פועל משתלמת לבסוף ודמי עבד מיד, וצידד מה"ט לומר דאפי' הקנה גופו, לא יתחייב בעה"ב לשלם שכרו כשחלה, ועי"ש עוד, ולכאורה מכ"ז ראוי לומר שאין דין ע"ע בפועל כלל.

ועמ"שנ"ת עוד בכ"ז לקמן סק"ל - ל"ג, וע"ע לקמן ס"ג סק"ו.

ל. **מ"יח א'** וספר הא בעי למימשך תספורת כו' יש לעי' דכמדומה שאין דרך המסתפרים למשוך התספורת, ואין דרך הנוסעים בספינה להוליך הספינה, ולשון הגמ' משמע שעדיין חסר משיכה להשלים הקנין כסף, ובפשוטו אין המסתפרין עשויין למשוך התספורת לעולם, שאין דעתם לקנות הכלים, והספר יכול לספרם בכלים שאולים, ועוד דבקנין כסף ג"כ בסתמא אין דעת האדם לקנות בכלים כלום, ואמנם מה שקונה בכסף לר"י קונה במשיכה לר"ל, אבל צ"ב קנין זה מהו.

ונראה מזה דכשהאדם מקדים מעות, דעתו לממש קנינו בכל מה שיוכל, ואם יכול לקנות זכות שכירות בכלים, הרי הוא חפץ בכך, כדי שיהא מוחזק במעותיו, ולפ"ז אם זכות השכירות אינה שוה פרוטה לא מעל עד שיתפר אלא הברייתא מיירי בספר דומיא דבלן שזכות השימוש שו"פ, והנדון רק אם מעל במעות או במשיכה.

ועוד נראה דכיון שחל קנין גמור בשכירות הכלים, כבר הוחלטו המעות בידו של הספר, ואע"פ שעדיין יכולין שניהם לחזור בהם, אבל שוב אין המעות בגדר מיתלא תלי, שלא ימעול בהם, מכיון שכבר נעשה קנין גמור בחלק מהעיסקא, שהרי כל הענין שאין מעילה אע"פ שנתן לו המעות להוצאה, פי' הרמב"ן מ"ט א' דהיינו מפני שאם חוזר בו קודם שהוציאם חייב להחזיר לו המעות, ובזה י"ל דכיון שכבר חל קנין על שכירות הכלים, אפי' אם חוזר בו כבר הוחלטו כל המעות

לא איך גיסא דאף לר"ת קנו זה מזה להתחייב במחיר שפסקו, אבל חיוב כפייה למלאכה אף לר"ת ליכא, ואמנם לפ"ז דברי הרמב"ן בדף ע"ו ב' הם כדעת ר"ת.

ובאמת כ"מ בדברי הרשב"א ע"ו ב' דלפר"ת מכי משך קולמוס שוכר עליו כל מה שמפסיד בחזרתו, ולפירושו אינו שוכר עליו אלא בדמי הקולמוס, ובדף מ"ח א' הביא דברי הרמב"ן ודברי ר"י דפליג על ר"ת, ומסיים דקנה המספרים בלבד ולא את הספר, ויכול לעכב המספרים אצלו עד שיספרנו, לפי שהם קנויים לו, מיהו מהתם לא שמענו שיכול למכרם, והר"ן והנמו"י לא הביאו פי' הרמב"ן, וכתבו בדף ע"ו ב' שזכה במשיכת כלי אומנות לשכור עליהם כפי' ר"ת בפ' הזהב.

ומשמע מדבריהם דד"ז מוסכם לפר"ת ור"י דיכול למכור התספורת להשלים מלאכתו, דאע"פ שר"ת פי' דאינו יכול לחזור בו, מ"מ גם נכסיו משועבדין לעשות חובתו, דפשיטא להו שקנה התספורת אף לפר"ת, דלא מסתבר לפרש שדנו בגמ' בקנין כסף ומשיכה במטלטלין, לענין קנין התספורת, ובאמת אינו קונה התספורת עצמה, אלא זוהי צורת קנין לקנות האומן עצמו, א"ו אף לר"ת קונה התספורת עצמה, ולכן יכול למכרה להשלים פסידא ידידה, מיהו ברשב"א מבואר דלר"ת גובה יותר מדמי התספורת וע"כ הטעם דכל נכסיו אחראין לשעבודו, ולכן גובה משאר נכסיו להשלים פסידתו.

נמצינו למידין דלענין מעילה מעל כנגד כל מעותיו, מפני שהוחלטו המעות ביד האומן ע"י משיכת כליו, ואע"פ שחוזר בו הר"ז כחוזר בו לאחר תחלת מלאכה, שאז כבר הוחלטו המעות לרשותו לכל דבר ולכן מעל בכולם, ואפי' אם אינו יכול למכור התספורת אלא לתפסה בתורת משכון, מ"מ י"ל דסגי בזה להחליט הענין לענין מעילה, ואפי' בשכירות שימוש לחד י"ל כן, וכמ"ש"כ לעיל,

לא מעל אלא במשיכה, וכיון שסתמא אין דרך למשוך לא מעל עד שיתחיל במלאכה, אבל אם רוצה להבטיח מקחו במשיכה מעל במשיכה.

והרמב"ן כתב כאן דנראה לפרש שאינו קונה אלא שכירות התספורת, ולקמן ע"ו ב' כתב שזוכה במשיכת תספורת, כבאת חבילה לידו ע"ח א', ויכול למכרה להבטיח המחיר שסיכמו ביניהם, דהינו שאם הספר חוזר בו והוקרו פועלים, נוטל ההפרש מכלי התספורת של הספר הראשון, ולפ"ז זוכה בתספורת יותר מקנין שכירות, אף כח משכון להבטיח מקחו, וצ"ע אם כונתו שם לפי' ר"ת דוקא, שכתב כאן בשמו דכיון שמשכו כלי תשמישן אינם יכולין לחזור בהם, וכ"כ לקמן ע"ו ב' שמעשה שנתנו לבעה"ב כלי אומנות קנו זה מזה ושוב אינם יכולין לחזור בהם, הלכך אפי' הוזילו גביה או שהוקרה מלאכה שוכר עליהן בשוויין של פועלים, שמשכה זו קונה להם כמו שכתבנו בפרק הזהב, ולשון זה מתאים למ"ש בשם ר"ת, ולא לפירושו שקנה שכירות התספורת בלבד, כמ"ש דשכירות כלים במשיכה כמו ששכירות קרקע נקנה בכסף, ולפי' זה אין כאן קנין לענין חזרה כלל, ואולי יש לדחוק דאף לפירושו משיכת התספורת אינה קנין לאומן עצמו, אבל מ"מ זכה בתספורת כח משכון להבטיח המחיר שסיכמו ביניהם, והינו משום דמשמע ליה שמעל כנגד כל המעות, ולא רק כמה ששורה שכירות תספורת.

ואפ"ר דכונת הרמב"ן לחלוק על ר"ת רק במשיכת קולמוס ששורה מעט, לדעת ר"ת נתחייב בכל העיסקא, ומעל כנגד כל מעותיו, ולדעת הרמב"ן מעל רק כנגד דמי הקולמוס, וכן הדין בספינה ותספורת דלר"ת נקנה גופו למלאכה, ולהרמב"ן אין כאן אלא קנין הכלי אומנות, אבל גם להרמב"ן קנה זכות משכון למכור הכלים ולא רק זכות שכירות, אבל לשון הרמב"ן ל"מ כן, אלא

לפועל, אלא דבפועל מילתא אחריתי היא משום עבדי הם, אבל כל כמה דלא הדר ביה גופו קנוי כקבלן ועדיף מיניה, וכיון שכן לענין זכותו של בעה"ב בכלי האומנות יש להשוותם וכמ"ש הרמ"א.

נראה דאם אבדה התספורת באונס אחר שמשכה לא הפסיד בעה"ב, ואף במרחץ אם נפל המרחץ, הו"ל כמשכיר בית לחבירו ונפל, שצריך להעמיד לו בית אחר, וה"נ זכה בתספורת זכות שכירות וזכות משכון, אבל עדיין בבעלותו של האומן היא.

ולפ"ז אין חשש שיאמר לו המוכר נשרפו חטיך בעליי, שהרי פסידא דידה היא, אבל נחלקו הראשונים ז"ל בב"מ צ"ט ב' אם בשכירות מטלטלין מעות קונות, למאי דקי"ל כר"י, ואמנם לכאורה ראי' מר"ש מ"ט ב' דלא אמרינן לא פלוג, אבל סתמות הדברים דליכא פלוגתא בין ר"י ור"ל בדין שכירות מטלטלין, ואפשר הטעם דכיון שתיקנו משיכה בשומרין, א"כ אינו מתחייב חיובי שמירה של שוכר עד דמשך, ואינו בדין שיוכה זכות שכירות קודם שמתחייב בשמירתה, ולכן השוו דיניהם שזכות השכירות וחיוב השכירות יחולו במשיכה, ויותר נראה דשכירות ליומא ממכר הוא, ואמרינן לא פלוג, כמו במכר חצי מהכלי, ובמאורע דר"ש הטעם דדמי קצת למשיכה, ובשו"ע סי' קצ"ח ס"ו הביא י"א דנקנה בכסף, ועי"ש בפ"ת סק"ח פלוגתת הראשונים בזה, [ועחזו"א לקוטים סט"ו שהביא מהפ"ת הזה דקי"ל דלא קנה], מיהו לענין מעילה כיון דמדאורייתא מעות קונות, אע"פ שחזור בו אין חזרתו אלא מכאן ולהבא, וכבר הוחלטו המעות בידו מעיקרא, ולכן מעל.

לא. **עי"ז** ב' כתב הרמב"ן ומיהו אם נתנו לבעה"ב כלי אומנות אע"פ שלא התחילו במלאכה שוכר עליהן בדמי שכירות של אותה שעה מדמי החבילה, שמשעה שנתנו לבעה"ב כלי אומנות קנו זה מזה כו', מדברי

מיהו הראשונים ז"ל כנראה ס"ל דרך בכח משכון הוחלטו כל המעות, ואפשר דס"ל דמעל רק כנגד דמי התספורת, ואם לא זכה באפשרות למכרה, מן הראוי שלא ימעול אלא בדמי שימוש, ולא משמע להו דמעל רק בחלק מועט מן הדמים שנתן לאומן.

אבל ר"ת כנראה סבר דמעל כנגד כל המעות, ש"מ שהוחלטו כל המעות לספר בקנין גמור, וזה מחייב שהספר לא יוכל לחזור בו, שהרי קנאו קנין גמור, וכיון דחזינן דבקנין התספורת זכה באומן עצמו, ה"ה דבמשיכת תספורת בלא הקדמת מעות ג"כ זוכה באומן למלאכתו.

ובפ"ת סק"ב הביא דברי הגרע"א ז"ל דלכאורה נראה בדעת ר"ת דיכול לשכור פועלים על חשבון האומן, דכיון שנתחייב במלאכה שליחותיה קא עבדי, אבל בש"ך ס"ק ל"ד מבואר דאינו שוכר עליהם, והנה ברשב"א מבואר דלר"ת שוכר עליהם יותר מדמי התספורת, והיינו משום דשעבוד גופו מחייב גם שעבוד נכסיו.

והנה לדעת ר"ת שמעתין בקבלן דוקא, ולפ"ז לא שמענו דין משיכת כלי אומנות בפועל שיהא רשאי לשכור בהן, ואמנם בש"ך סק"ה כתב דלר"ת בפועל לא מהני משיכת כלי אומנות לשכור בהם, אבל הרמ"א כתב דיכול לעכב כלי אומנותו ולשכור אחרים, ומשמע דאף לדעת ר"ת קים לן ד"ז מסברא, דמשיכת כלי אומנות נותנת לו בהם זכות משכון, והא דקים ליה לר"ת דקונה גופו במשיכת תספורת, היינו משום דמשמע שמעל בכל המעות שנתן לאומן, אע"פ שרובן למלאכתו, ולא לשכירות התספורת, ולא לכח משכון שבהם, ועי' בספר מרן זללה"ה סכ"ג סק"ג דנקט בדעת ר"ת כהש"ך, ול"ע כה"צ בדבריו ז"ל שם.

ולכאורה אין נראה לומר דיש חילוק במהות הקנין של משיכת תספורת בין קבלן

מלאכתו, וכן אם הקדים להם מעות, סתמא רוצה להבטיח המחיר, ככל המקדים מעות לפסיקת מקח, ולכן שפיר סתם תנא בקצרו חצי' דסתמא אין חבילה בידו לגבות הימנה, ואפי' אירע שבאה לידו אינו גובה הימנה שהרי לא הקדים להם שכרן.

ולענין הלכה בדבר שאינו אבד ובאת חבילה של כלי אומנותן בידו ע"מ שיתפסנה, יכול למכרה ולהשתלם ממנה שכר פועלים במחיר השוק אע"פ שהוקרו, מיהו אם באת לידו בסתמא, בקבלן יכול למכרה, דלר"ת חייב לעשות מלאכתו ובכלל זה שעבוד נכסיו, ולש"פ הו"ל כבאת חבילה לידו, אבל בשכיר דעת הש"ך סק"ה דלר"ת לא זכה בחבילה למכרה, ולש"פ לא מחלקינן ביניהם, ונראה דבאמת אם לא נתנוה לו ע"מ לתפסה, אלא שאירע שהניחוה בידו צריך רא' להתיר למכרה, אבל אם הקדים להם מעות הרי הוא זוכה בחבילה כשבאה לידו, וכמבואר ברמב"ן וש"פ, וצ"ע בנה"מ שר"ל דרשאי רק לתפסה ולא למכרה, שהרי ברמב"ן וש"פ מבואר דאף למכרה רשאי, וכן פשוט להרשב"א ע"ו ב' אע"פ שבדף מ"ח א' כתב דברי ר"י שיכול לעכב המספרים בידו, וכתב מרן זללה"ה בסק"ג דלא קי"ל כר"ת לענין שלא יוכל קבלן לחזור בו, והמוחזק בחבילה יכול לתפסה למשכון ואולי אף למכרה, ובדבר האבד ג"כ דוקא כלי אומנותן או שנתנוהו לו בתורת משכון, אלא דהתם סתמא מתפרש למשכון, ועי' לקמן ס"ק ל"ב.

לב. **בש"ך** ס"ק ל"ד כתב דדעת הפוסקים דחבילה לאו דוקא, אלא ה"ה כל ממון של פועלים שתפוס בידו, ובס"ק ל"ג כתב דאפי' לא נתנוהו לו למשכון, וצ"ע דהרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן והנמו"י כולם מפרשים באת חבילה לידו כמשיכת תספורת, וכ"כ מהר"ם במרדכי בשם רש"י וריב"ן ור"ח, וכן פשוט לתו' ע"ח א' שהקשו ע"ז פשיטא וכמבואר בתו' הר"פ והרא"ש,

רבינו נראה דמשיכת כלי אומנות היינו נמי באת חבילה לידו, אלא שבדבר האבד אינו יכול להמתין ולכן שוכר עליהן מיד אפי' ביוקר, ובדבר שאינו אבד שוכר רק כמחיר השוק, וכן מפורש ברשב"א, וכבר כתבנו לעיל סק"ל דמגמ' דמשיכת תספורת אין הכרע לד"ז, דאפשר שדינו רק כמשכון לדחקו ולא למכרו, ואפשר שזכה רק בשכירות הכלים, [ועי' תו' קידושין ח' ב' ד"ה מנה, וי"ל דכיון שקנה שכירותן להשתמש בהן הוי טפי ממשכון, ובתו' שם תירצו שנשתעבדו להשלים ההפסד וגם זכה בו למכרו, ועריטב"א ע"ח א' שביאר כן בשם תו' והרמב"ן], אבל כיון שמצינו באת חבילה גבי דבר האבד שמשעבד אותה לשכור עליהל ה"ה באת חבילה באינו אבד שמשעבד עליה.

ולכאורה נראה שאם הקדים מעות לפועלים, והם מסרו לו כלי אומנותן להבטיח מלאכתו, הרי חבילה זו ניתנת ע"מ לגבות ממנה, וכן הדין בדבר האבד דסתמא ע"מ לגבות ממנה נתנה לו, כיון שבעה"ב דואג שמא תאבד מלאכתו, אבל בדבר שאינו אבד אף אם אירע שבאת חבילה לידו לא נתנוה לו ע"מ לגבות ממנה, אא"כ פירשו בהדיא שתהא בידו להבטיח מלאכתו, דמשיכת תספורת שבגמ' מיירי בהדיא לזכות בה, (ועמש"כ לעיל סק בדברי התו' ע"ח א').

ולפ"ז ניחא משה"ק הרשב"א כיון דהאי ברייתא מיירי בבאת חבילה לידו, כדמפרשינן ע"ח א', א"כ גם בדבר שאינו אבד גובה הימנה, ומ"ט קתני דלרבנן יד פועל על העליונה, וכן לר"ד גובה רק משכירות שבידו, ותירץ דברייטא פיסקי פיסקי קתני, ולפמ"ש"כ יש להטעים הדברים בדבר שאינו אבד אין דרך ליתן חבילה בידו לגבות הימנה, ואפי' אירע שבאת לידו לא נתנוה לו ע"מ לגבות, [כדחזינן בשכרן שבידו מחצי המלאכה שאינו גובה הימנו לרבנן], אבל בדבר האבד סתמא נותנין החבילה לידו שלא ידאג שתאבד

כלי אומנות, כמ"ש המרדכי בשמו, אבל זה דוחק גדול שלא הי' סותם התנא דשוכר עליהם עד מ' ונ' זו, בלי לפרש שהי' כאן מאורע שנתנו לו משכון, אבל כלי אומנות דרכן בכך, וכן לשון חבילה לא מתפרש משכון, אלא חבילה ידועה של כלי אומנות, ועי' לעיל ס"ק ל"ב שכ"מ בכל הראשונים.

והריטב"א מ"ח א' כתב דאין הדעת סובלת לומר שלא יוכל לחזור בו מפני משיכה שעשו בכליו, וראי' ברורה מאומנין שחזרו בהן אע"פ שבאת חבילה לידו, א"ו הא דמעל היינו בדמי שכירות התספורת, כ"ה תוכן דבריו ז"ל, ופשוט בכונתו שבדמי הפועל עצמו לא מעל כיון שיכול לחזור בו, וצ"ע בנה"מ ס"ק א' שפירש כונתו דהו"ל כמוכר שני דברים בסך אחד, דלא קנה אחד עד שימשוך השני, ור"ל דבאמת קנה הפועל במעות, אלא שלא נגמר המקח עד משיכת התספורת, כיון שדעתו לקנות שניהם יחד, ופשטות דברי הריטב"א דהפועל לא קנה שהרי יכול לחזור, וצ"ע בספר מרן זללה"ה ס"ק כ"ט שהביא דברי הנה"מ וכ"כ אאמו"ר שליט"א בשמו, והרי להריטב"א דפליג על ר"ת א"צ הסבר כלל למה לא מעל על הפועל, שהרי גם לאחר משיכת תספורת אינו קונה את הפועל, וכן פשוט להרשב"א מ"ח א' בשם ר"י שאין פועל גרוע מע"ע שיוצא בגרעון כסף, ועריטב"א ע"ח א' דאפי' עשו קנין שאינו יכול לחזור בו, מ"מ אינו כע"ע ומפסיד בחלה, ועריטב"א במתני' דבקנין חייבין להשלים המלאכה בעצמן או ע"י אחרים או לשלם הפסדו.

נמצינו למידין דלדעת החולקים על ר"ת אין לחדש כלל קנין בפועל כע"ע ויותר מזה, אלא לכו"ע פועל וקבלן יכולין לחזור בהם, ועמחנ"א הלכות שכירות פועלים ס"ב בשם תשובת הרא"ש שאין שעבוד הגוף כע"ע בזה"ז, ובמ"ש בש"ך ס"ק כ"ה מדברי התו' והריטב"א עמש"כ ס"ק כ"ט, דאין כונתם דמשכח"ל קנין הגוף גמור בפועל, וה"נ

וכ"מ ברא"ש, ולשון הטור ואם הי' בידו משלהם יכול לתפסו לשכור בו פעלים כו' מתפרש שהי' בידו בתורת משכון, כמבואר בקיצור פסקי הרא"ש סוס"ב שכתב דאם תופס משלהם מוכר עליהם עד כדי המשכון, ואפשר ששינה הלשון משום דבכלי אומנות שנתנו לו ע"ד כן נקנה גופו לר"ת, [שו"ר בש"ך ס"ק כ"א כתב בדעת הרמב"ן והרשב"א דדוקא כלי אומנות, ובדעת הטור דכל ממון שבידו עי"ש], וכן יש ללמוד מסתמות הברייתא שלא הזכירה באת חבילה לידו, דהיינו משום דאורחא דמילתא שמפקדין כליהם בידו למשכון שלא יפסידוהו מלאכתו, אבל אם זהו מאורע שתפס משלהם לא הי' התנא סותם דשוכר במ' ונ' זו, ומה"ט כתבו בשם ר"ת דהאי חבילה לאו כלי אומנות, דכיון דבנתנוה למשכון מיירי א"כ בכלי אומנות כבר נקנה גופו, אבל אם מיירי במאורע שהחבילה בידו ולא ניתנה לשם משכון, הרי יכול ג"כ לומר שלא ניתנה לקנות גופו, וכן מוכח מרבנן דר"ד שבעה"ב תפוס בחצי שכון ואינו יכול לשכור עליהן, שו"ר בספר מרן זללה"ה ס"ק ל"ד שהוכיח דדעת כל הראשונים דדוקא כשסתמא לשעבוד נתנוהו לו, ואף בדעת הרמב"ם צידד כן, ולפ"ז אין חולק על מהר"ם וכ"כ בד"מ שבתה"ד פסק כמהר"ם.

וב"ז לשכור עליהם יותר מכדי שכון אבל עד כדי שכון כיון שיכול לגבות מהם בב"ד, ה"ה דמהני תפיסה בכל דבר, וכ"כ הש"ך ס"ק ל"ח וצ"ע בנה"מ ס"ק י"ג שכתב דט"ס הוא. לג. **בדין** קבלן שמשך בעה"ב כלי אומנותו, כתב מרן זללה"ה דרבים חולקים על ר"ת ובתראי ניהו, ולכן אין יכולין לכופו לעשות מלאכה, ובאמת כל המפרשים דבאת חבילה לידו היינו כלי אומנותו חולקים על ר"ת בזה, דהא ברייתא מתפרשא שיכולים לחזור בהם, ולא משמע כלל לאקומה בדליכא ב"ד ולא צייתי דינא, כמו שנדחק הש"ך בס"ק ל"ד, ור"ת גופיה פירש מה"ט דחבילה אינה

איפכא דעובדא אירע לר"ח גופיה והחמיר על עצמו ונתן להם שכרם משלם, ואמר דאי לאו דאנא הואי ואני מחמיר על עצמי אין ליתן להם אלא כפועל בטל.

שם איכא דאמרי סיימוה קמיה וה"ק חביבי אמר כו' נראה מוכח מכאן כפי' הרמב"ם דסייריה מאורתא היינו בעה"ב, דאם איתא דהיינו פועלים א"כ שפיר שנה התנא דנותן להם שכרם כפועל בטל, דלא נחית למאורע שהולך הפועלים לראות שדהו מאתמול, אבל לפי' הרמב"ם לא הו"ל לתנא למיסתם דנותן להם שכרם, הרי אם בעה"ב סייר בה מאורתא פטור, ואין רמז בברייתא אם סייריה בעל הבית או לא, אבל בפועלים מתפרש סתמא דלא סיירוה, ועי' להלן.

שם כי הא דאמר רבא האי מאן דאגר לאגרי לרפקא ואתא מטרא כו' נראה דסתם שדה ראויה לחפירה אחר גשמים של לילה אחת, ולכן אי סייריה מאורתא וראה שהיא יבשה, א"כ הוי האי מיטרא אונס, אבל אם היתה כבר לחה מאתמול, הרי הגשמים של הלילה האחרון ממלאים אותה שאינה ראויה לחפור, ורפקא היינו חפירות כמבואר לעיל א', ופשטות הברייתא ג"כ שהוציא אותם לחפור או לחרוש, דלא דמשמע שדה לחה שא"צ לדוולא, והשתא הויא ברייתא כדרכא, ואע"פ שידעו הפועלים שירדו גשמים בלילה, יצאו לשדה דסתם שדה ראויה לחפירה אחר גשמים של לילה אחת, אא"כ היתה לחה קודם לכן, או שאירע שהיו גשמים מרובים, ולא ידעו בזה.

לפרש"י דסיירוה פועלים, צ"ע דא"כ פשיטא, שהרי הולכים לשדה שיראו אם היא ראויה למלאכה, וכבר נחית להזהירם שאולי לא יהא להם מלאכה, ואמנם י"ל שהולכים להראותם, אבל לשון סייר משמע לעמוד על צרכיה, ועוד דאין דרך לסייר את השדה ע"י הפועלים, ולא הו"ל לרבא לומר אי סיירא

מסתברא שהרי קבלן יכול לעשות מלאכתו ע"י אחר, וא"כ אין בחלה פטור כמו בע"ע, ויכול לשלם לבעה"ב שישכור אחרים, ועי' לעיל סק"ל לדברי הרמב"ן בדעת ר"ת, ובדברי הראב"ד בהלכות שלוחין עמש"כ אאמו"ר שליט"א, ולע"כ, אבל מרן זללה"ה נקט בדעת הפוסקים דשייך קנין גמור בקבלן שלא יוכל לחזור בו, ופלוגתם רק בסתמא עד כמה מתחייב, ועי"ש בסכ"ג סוסק"ל.

כתב הריטב"א במתני' ובגמ' ע"ח א' דפועל ששעבד עצמו בקנין אינו יכול לחזור בו, ובתשובה כתב דאין כן דעת תו' אבל דעת הרא"ה בשם רבותיו דהוי תנאי שבממון ואפי' פועל אינו יכול לחזור בו, ובש"ך ס"ק י"ד כתב דאין כן דעת ש"פ וכמ"ש הריב"ש, והריטב"א בתשובה כתב דאף לדעת תו' אם שעבד עצמו ונכסיו בקנין הו"ז כבאת חבילה לידו, וגובה מנכסיו כל הפסדו.

מיהו קשה למ"ש הריטב"א, דבהקדים להם כל שכרן נמי הוי כקנין, א"כ למה צריך למימשך תספורת הרי משתעבד כשנותן לו שכרו, ודוחק לומר דהתם אין הפרוטה כל שכרו, דפשטות הברייתא דאפי' נתן כל שכרו לא מעל עד דמשך.

כתב הריטב"א ע"ז ב' שאם האומן קיבל כל הצמר לרשותו לארוג הבגד כבר נתחייב במשיכה זו ואין אחד מהם יכול לחזור בו, ול"מ כן דעת ש"פ עי' תשובת הרא"ש שבטור סו"ס של"ג ובפוסקים שם דאע"פ שכל הצמר בידו יכול לחזור בו, מיהו הרא"ש שם נקט דקבלן אינו יכול לחזור בו.

לד. **ע"ז ב' א'** חביבי אמר אילו אנא הואי כו' יש לעי' למי אר"ח האי לישנא, הרי מסקינן דליכא מאן דפליג ולכו"ע סגי בפועל בטל, ולשון אילו אנא הואי משמע דאיכא מאן דעביד בענין אחר, ואפשר דעובדא הוה קמיה ואמר לבעה"ב שבא לשאלו דאנא הוה יהיבנא להו כפועל בטל, ובירושלמי נראה

קמייתא דרבא ג"כ בהשקאת שדהו וזה הכריחו לפרש כאן בע"א, ובמ"מ צידד דכונת הרמב"ם כהרשב"א שהנהר נתקרב ועדיין יש להם מלאכה קלה להביא המים לשדה, ויתפרש להרמב"ם בקבלנות, ונסתייעו מן השמים לגמור קבלנותם בקל, ומשה"ק אאמו"ר שליט"א למה פסק המחבר בסי' של"ד ס"ב כהרמב"ם בזמן שרוה"פ חולקים, ולדידהו נותן להם רק כפועל בטל, ועי"ש עוד בפרש"י והרשב"א, ולא נתפרש למה לא נחא ליה להרשב"א בפרש"י ותו', שאין כל השדות מקבלות מים מן הנהר מיד כשעולה, והם לא ידעו ענין שדהו.

הרא"ש והטור כתבו דפסידא דפועלים מפני שהמע"ה וידם על התחתונה, ויש להסתפק אם כונתם דכשהקדים להם שכרם הוי פסידא דבעה"ב, או דמה"ט קבעו דלעולם על הפועל להתנות, ואאמו"ר שליט"א הקשה דבשלמא בתרוייהו לא הו"ל למידע שיין לומר דהוי ספק, אבל בדהו"ל למידע למה חשיב הדבר ספק, וכיון שהפועלים רוצים לתבוע הפסדם ה"י להם להתנות, ואם נימא דאה"נ זו כונתם שלכך נקבע הדין שהפועל המבקש הפסדו עליו להתנות נחא, וה"ה אם אירע שהפועל ה"י מוחזק, אבל באמת אין להזכיר כאן לשון המע"ה, אלא דכיון שתביעתו היא מחודשת עליו להתנות ולתבוע, ובפשוטו נראה דאף בלא עביד נהרא דפסיק לא מיקרי אונס דלא אסיק אדעתיה, ולכן לעולם על הפועל להתנות, ודעת ש"פ נראה דבמוחלט הוי פסידא דפועלים, ואפי' אם הם מוחזקים צריכין להחזיר, [שו"ר בתו' לקמן ע"ט ב' ונתבאר לקמן ס"ב ס"ק י"א, ולפמ"ש"כ שם אין לנו מקור בגמ' דמהני כשהפועלים מוחזקים, ואף להסוברים כן היינו מפני שבעה"ב נתן להם שכרם מדעתו ונתרצה שיאה להם כח מוחזק, אבל תפיסה בעלמא לא מהניא, וגם בזה אפשר דלהריב"ן מהני רק כשהפסידו פועלים כההיא דטבעה ספינתו,

דמשמע שזה דבר המצוי, וביותר קשה כן בדורב שתמה על התנא בזה, וכמ"ש"כ לעיל, ועמ"ש"פ אאמו"ר שליט"א בפרש"י ובמשמעות הגמ' כהרמב"ם.

הרמב"ם בפ"ט ה"ד פ"י להשקות השדה, וכמ"ש בהגהות הגר"א, ולכאורה היינו לדוולא דלקמן ע"ז א', אלא שהרמב"ם שם ה"ו פ"י דהנדון שם אם מקבלין שכר על השקאת כל השדה או רק על מה שעשו, ולפרש"י שם דהנדון לענין אם מקבלין כפועל בטל וכפשטות הגמ', א"כ מוכח דהכא הכונה לחפירה, וכ"מ בגמ' ע"ו א', מיהו ק"ק להרמב"ם כיון דאתי מיטרא ממילא ידע שא"צ להשקותה, וכבגמ' ע"ז א'.

בתו' ע"ז א' ד"ה ואתא מבואר דבאתא נהרא אפי' סיירוה פסידא דבעה"ב, כיון שאינם יודעים שמיד שגדל הנהר שדהו מתמלאה מים, אבל לפי' הרמב"ם מיושב טפי, דכאן אין סיוריה דבעה"ב מאתמול מועיל, כיון שלענין השקאה סגי בגשם פעם אחת ובנהר, ולפ"ז אם סיירוה פועלים כפרש"י י"ל דאף בנהר הוי פסידא דידהו, דסתמא מהלך הנהר ידוע, וכבר הכירו ענין שדהו ויודעין שאם יעלה הנהר הרי הוא משקה אותה.

ע"ז א' אתא נהרא פסידא דבעה"ב ויהיב להו כפועל בטל, אפשר דלהכי הזכיר כאן כפועל בטל, כיון דבאמת נשתכר בעה"ב שא"צ להשקות שדהו, ומלשון פסידא דבעה"ב ה"י מקום לטעות שהפסיד משהו, ולכן פ"י דלאו פסידא ממש, וברי"ף ורא"ש גרסי להא אח"כ, ול"ג כפועל בטל, וכ"מ ברמב"ם.

ברמב"ם פ"ט ה"ו נראה דבנהר נותן להם שכרם משלם שכתב הטעם דנסתייעו מן השמים, וביאור הדברים כמ"ש אאמו"ר שליט"א שגם מה שהם דולים ה"י מן הנהר, וא"כ הנהר נתקרב לסייע להם בדלייתם, משא"כ במטר דענין אחר הוא, אבל הדברים מחודשים, [ועי' לעיל דהרמב"ם מפרש מימרא

אבל בטול מלאכה לחוד לא מהני, אבל דעת הרא"ש כריב"ם בתו' שם דמהני מוחזק גם בפועלים, וזהו ג"כ לשונו כאן].

ועיקר הדברים שפי' דהנודן על מי להתנות, לכאורה י"ל דכיון דחויבו של בעה"ב הוא משום מזיק או ערב או קנין, כל היכא דאנוס הוא פטור, וכן כששניהם אינם אנוסים לא חשיב שהוא מפסידם בכך, אלא אינהו אפסידו אנפשיהו שנכנסו למלאכה שיש בה חשש הפסד, מיהו לטעמא דקנין שייך טפי לשון דהו"ל להתנות, ומצינו גם בדבר האבד שאם הפועל אנוס פטור, כדלקמן ע"ז ב', ואע"פ שבעה"ב מוחזק בשכרו, ועי' לקמן ס"ב ס"ק י"ב.

לה. ע"ז א' אי אית ליה עבדתא דניחא מינה א"נ דכוותה כו' יש לעי' השתא דכוותה מפקד להו, דניחא מינה מיבעיא, ואפשר דקמ"ל דאכלושי דמחוזא לא מצו אמרי דבעו דכוותה דוקא, ואי לית ליה דכוותה הרי הם רוצים להשתכר במקום אחר, א"נ לאשמועינן דקשה מינה אפי' מעט לא מפקד להו, שאין לנו אלא דכוותה ממש או פחות ממנה.

שם כי קאמר רבא באכלושי דמחוזא דאי לא עבדי חלשי, ד"ז ידוע דאכלושי דמחוזא לא ניחא להו בבטלה, וצריך ליתן להם שכרם משלם, ולא זה בא רבא להשמיענו, אלא לרבותא דאפי' הני דאי לא עבדי חלשי, מצו אמרי דלא ניחא להו בעבודה קשה מינה, דטריחא להו מילתא להתאמץ בעבודה קשה, ורוצים להתבטל אע"ג דחלשי מינה, וזה באמת חידוש גדול, אלא דאין לחשרם דמשקרי, דהא קמן שמעדיפים לנוח מלעבוד בקשה, אבל אם האמת דהא עדיפא להו, מסתברא שאינם רשאים להפסידו.

במרדכי סי' שמ"ו כתב בשם מהר"ם שאם רוצה להוסיף על שכרן יכול ליתן להם גם מלאכה דקשה מינה, והוכיח כן

מספיקה ע"ט ב' דאמרין שיש טירחא יותר בריבוי המשא, ואפ"ה אם מוסיף בשכרו אין לו אלא תרעומת, וכבר תמה אאמו"ר שליט"א דלא דמי דהתם בעל הספיקה רוצה בריבוי חבילות ותוספת שכר, ואמנם אית ליה תרעומת בשינוי דעתא, אבל אם בתחלת מלאכה היו שוכרין אותו למשאות אלו הוה ניחא ליה, משא"כ כאן דאפי' אם לפעמים עובד גם בדקשה מינה, אבל היום קשה לו לטרוח וא"א להכריחו לזה, ואפשר דעת מהר"ם כיון דאי לא עבדי חלשי, ודאי אי לא משכחי דכוותה היו עובדין בדקשה מינה, ולכן ע"כ דדוקא בלא תוספת שכר הדין כן, אבל קשה דודאי בעה"ב יעדיף לשלם תוספת מלהפסיד כל שכרן משלם, ופשטות הדברים שאם מוסיפין שכר על הקשה, דעתו ג"כ להוסיף להם, ואינו מכיון להרויח בזה שנשלמה מלאכתו, דסו"ס שלא כדין הוא עושה, לשכור פועלים למלאכה כבידה ולא לשלם כל שכרן, וגם בזה אמרו דלא מצי מפקד להו, וכבר ביאר אאמו"ר שליט"א בארוכה בכ"ז, ועי"ש שציין שכבר נתבארו הדברים בספר מרן זללה"ה סכ"ג סק"ה.

ואפשר דמהר"ם לשיטתו דחויב בעה"ב כלפי פועלים הוא מדינא דגרמי, ולכן כל שיש מלאכה הראויה להם לא חשיב שהפסידם, אבל להמפרשים משום קנין, אינו יכול לפטור עצמו במלאכה אחרת דקשה מינה, וגם מכאן רא' דאין חיובו משום דינא דגרמי, דודאי כ"ז שהמלאכה הקשה ראוי' להם, לא חשיב שהפסידם, והרמ"א בסי' של"ג ס"ב הביא פלוגתא בד"ז, ולפי הטעם שכתבנו נראה דלא קי"ל כמהר"ם, דהא קי"ל דחויבו משום קנין, ובלא"ה דברי מהר"ם מחודשין, וש"פ סתמן כפירושן דבכל ענין לא מפקד להו.

לו. ע"ז ב' אי הואי אנא לא הוה יהיבנא ליה כלל כו' ל"ק הא דסייריה

לארעיה כו' לשון זה מתפרש אשדה לחה, אבל סתמות הגמ' מתפרשת גם אהלכו חמרים, ומבואר מזה שגם שכר החמורים אינו משלם אם הי' אנוס, דהשוכר חמרים להוליך תבואה עם חמוריהם אינו קונה בחמורים כלום, והם ככלי אומנותו של החמר, ודכוותה מתפרש בסוגיא ע"ט ב' בהשוכר את הספינה ופרקה לה בחצי הדרך, מיהו שם מצינו דין ספינה זו וספינה סתם, והרמב"ם מפרש שם שקנה הספינה ומשכירה, ונתבאר לקמן ס"ג סק"ז.

ויצוי במ"מ פ"ט ה"ח דשכר הליכה וחזרה של החמרים ודאי משלם להם, כדין שליח שהלך להביא דבר ממקום פלוני ולא

הי' שם וחזר, דחשיב שעשה מלאכתו של בעה"ב, וכמ"ש ברמב"ם שם ובטוש"ע סי' של"ה ס"ב, ונתבאר בנה"מ סי' של"ג סק"ה וסי' של"ה סק"ב, אלא הכא מיירי שהיו צריכין לעבוד כל היום בהולכת התבואה, וע"י שלא מצאו תבואה נתבטלו ממלאכתן, וק"ק הלשון דבא טעון לבא ריקן, שהרי ברוב היום ישבו בטלין, ואפשר שהתנא כולל גם אופן זה שעשו מלאכתן בהליכה וחזרה דגם בזה אינו דומה שכרן, אבל פטור אונס דבעה"ב הוא רק על השבת שלא היתה להם מלאכה, אבל לא כשעשו מלאכתו בהליכה וחזרה, ונתבאר עוד בכ"ז לקמן ס"ב סק"ד ע"ש.

סימן יא

בדיני שכירות פועלים [ב]

השמים להיות במקום זה בלא חמור, האם לא הי' שוכר חמור שיביאנו עד כאן השתא נמי הרי עשה לו המשכיר שירות זה, מיהו דוקא כשיש לו ריוח מדרך זו, וכמ"ש תו', ונתבאר להלן.

שם ואין לו עליו אלא תרעומות, פרש"י שהשכיר לו חמור כחושה, ויש לעי' הרי לא הוזכר ד"ז בדרכ, ואטו חמור בריאה אינה מתה, ועוד דודאי גם המשכיר לא ישלח חמור שעלול למות בדרך, דחמור כזה ראוי למלאכות קלות בעיר, וע"י טורח הדרך יפסידו ויפסיד עורו וגם לא יקבל שכרו, ונראה דאין הכונה שהשכיר לו חמור גרוע, אלא שהי' לו לבחור חמור בריא וחזק ביותר, ועדיין הדברים סתומים, (ובגמ' הזכירו אם יש בדמיו ליקח, וזה ודאי לא יתכן בחמור גרוע), ולכאורה הי' נראה דאף בחמור בריא יש לו תרעומת ע"ז שנוטל ממנו שכר חצי הדרך, שהוא כנוטל ממנו שכר בע"כ על הליכה למקום שלא הי' חפץ בו כלל, ול"ד לפועל שחלה בדבר האבד,

א. **ע"ט א'** ארבר"ה אמר רבה השוכר את החמור לרכוב עליה ומתה לו בחצי הדרך נותן לו שכרו כו' יש לדקדק למה הקדימו בגמ' מימרא זו, ולא הביאו תחלה פלוגתא דר"ש, (וכמו שסידרו הדברים ברי"ף ורא"ש), ואי גרסינן לרכוב עליה ניחא דסמין האי מימרא לדלעיל דלרכוב עליה שאני, [עי' להלן ד"ה ולגרסא], ואי לא גרסינן לרכוב עליה, עי' ראב"ד ומ"מ פ"ה משכירות ה"א צ"ל דאגב מימרא דרבר"ה מיייתי לאידך מימרא ידידה, ואפשר דחידושא דנותן לו שכרו של חצי הדרך, דומה לחידוש דהרי שלך לפניך, עי' להלן בזה, דהחידוש דלא ניחא ליה בריוח זה כלל.

עיקר חידושיה דרב הוא דנותן לו שכרו אע"פ שלא ניחא ליה להגיע לכאן אפי' בחנם, דחושש שלא ימצא לשכור חמור אחר, ואולי ימצא ביוקר גדול, ואפי' הכי אמרינן דזה שנשאר באמצע הדרך, זהו אונס שלא נתחייב בו המשכיר, ואילו נגזר על השוכר מן

כלל, וכי משני לעולם דלא שכיח לאגורי הו"ל לפרושי וכגון דמשכח ביוקר, ובפי' בתרא כתבו כגון דמרויח גם במקום הזה, וג"ז קשה דלשון הגמ' משמע שכאן זה חצי הדרך, ולא שבאמת נשלם דרכו עד כאן, וגם הקשו בפשיטות דישכור בדמי הנבילה, וש"מ דיכול לשכור ביוקר וכתירוצ' קמא דהתו', ועוד דכיון שבסופו של דבר לא המשיך בדרכו והרויח בכאן, פשיטא שישלם לו שכרו.

ונראה דבאמת לא ביארו בגמ' מה אירע בגורל חצי הדרך השני, אם מצא לשכור ביוקר, או שמכר סחורתו בכאן, ועיקר מימרא דרב דאע"פ שלא הי' מוכן לבא למקום הזה אפי' בחנם, מ"מ חייב לשלם שכר חצי הדרך, דטירחתו ופסידתו בחצי השני של הדרך מזליה דשוכר הוא, כיון שהמשכיר אנוס, [ואם נטל חמורו במזיד, נראה שמשלם כדין דבר האבד], והגע עצמך הרי שמתה בעיר שבאמצע הדרך, ולא מצא השוכר לשכור או שמצא ביוקר, דנהי דהפסיד בחצי השני, אבל א"א לומר שחצי הראשון אין בו תועלת, ואמנם אם הביאו למקום שאין שום אפשרות לצאת משם, לא חשיב ריוח כלל, אבל בכה"ג שיצא משם אע"פ ששילם ביוקר, או שטרח ברגליו, או שמכר סחורתו בכאן, חשיב גם החצי הראשון שוה כסף, קצרן של דברים אין מחשבין את השכר לפי מה דניתא ליה בראשית דרכו, אלא לפי שויו כדיעבד אחר שגמר דרכו, האם החצי הראשון שוה כסף בדרך כזו, ולפ"ז שני התירוצים אמת.

ולגרסא דידן ששכרה לרכוב עליה, הי' נראה לפרש שאת החצי השני הלך ברגליו, ואמנם לא הי' חפץ בשכירות כזו, אבל כדיעבד לאחר שהלך חצי הדרך, הרי נשתכר בחצי הראשון שרכב, ומה"ט אמרו בגמ' לרכוב עליה, לפי שבסחורה לא מיחייב בכה"ג, כיון שלא הרויח עד כאן כלום, שהפסיד סחורתו באמצע הדרך, אבל הוא עצמו ע"כ ימשיך בדרכו ברגליו, והתו' כנראה ל"ג

שחלק המלאכה שעשה יש בו תועלת, אבל כאן עשה עבורו מלאכה שאינו מרוצה ממנה כלל, ונוטל ממנו שכר, כיון דלבסוף אחר שהגיע למחוז חפצו, הרי גם חצי הדרך הועילה לו, ועוד יש לפרש שיש לו תרעומת שאינו מעמיד לו חמור אחר, דראוי שינהוג עמו כשוכר חמור סתם, ואפשר ליישב פרש"י דה"ק אף במקום שיש לו עליו תרעומות, מ"מ נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואמנם בחמור בריא וטוב אף תרעומת ליכא.

שם אי דשכיח לאגורי תרעומות מאי עבדתיה, כאן משמע שלא פשע במיתתה, וכמש"כ לעיל, דאם פשע ודאי אית ליה תרעומת שמסר לו חמור כחושה ומתה בחצי הדרך, וצריך לטרוח אחר חמור אחר, דבכל נפילה בדרך צערא איכא ועיכוב הזמן, אבל השתא שאין לו הפסד גמור אין מקום לתרעומת שהרי המשכיר כאנוס, וגם אין דרך לדקדק בחמורים וכולם רגילים לשכור לפי המזדמן.

שם אי דלא שכיח לאגורי אגרא בעי למיתב ליה, לשון זה משמע דלא שכיח לאגורי כלל, דאי משכח ביוקר מעט, אין לשאול דלא ליתב ליה אגרא כלל, ולפ"ז כד משני לעולם דלא שכיח לאגורי הו"ל לפרושי דביוקר מיהא משכח, ואם נימא דבאמת לא משכח כלל, אלא שיכול למכור סחורתו בכאן בריוח מועט, א"כ הו"ל לגמ' לפרושי ד"ז, ועו"ק דבסמוך פרכינן אם יש בדמיה לשכור ישכור, ומאי קושיא הא מוקמינן לה בדליכא לאגורי הכא, ומה יועילו לו דמיה, וי"ל דביוקר גדול ידע דמצוי לאגורי, ועי' להלן.

שם ומשום דא"ל אילו בעית למיתי עד הכא לאו אגרא בעית למיתב, פי' תו' בפי' קמא שמוצא לשכור ביוקר מעט, ובאמת הרויח בחצי הדרך, אלא שהפסיד ביוקרא דחצי השני, וכבר כתבנו דלפ"ז עיקר התירוצ' חסר, דהא פרכינן דלא בעי למיתב ליה אגרא

לרכוב עליה, דהא מוקמי לה בסחורה, ומתפרש ג"כ עד"ז דבסופו של דבר אחר שמכר סחורתו בריוח מועט, הרי הריוח בחצי הראשון, וכן אם שכר חצי השני ביוקר מעט, הרי הריוח בחצי הראשון, אבל אם דמי חצי הדרך השני ביוקר גדול, שהוא כדמי כל הדרך, הרי אין שום ריוח להגיע לכאן, דמכאן לסוף הדרך עולה כמתחלת הדרך לסופה, וכ"מ ברשב"א, ועי' להלן.

ומה שאמרו בגמ' אם יש בדמיה לשכור ישכור, היינו משום דמתפרש גם כשהי' כאן לשכור אלא שלא רצה לשכור ביוקר גדול, ומכר סחורתו כאן או שהלך ברגליו, ואילו בדמי הנבילה הרי יכול לשכור אפי' ביוקר גדול, ואין להקשות דהו"ל לגמי' לתרוצי דהא אוקימנא דאין אפשרות לשכור, דכשאמרו דלא שכיח לאגורי אין הכונה דליכא לאגורי כלל אלא שאינו רוצה לבא לכאן משום דלא שכיח לאגורי, ולכן סברו שלא ישלם כלל, ועוד דיש לגמ' לומר האמת דרב טעמיה, ואגב קושיא דחמור סתם, ודיש בדמיה ליקח, מפרש נמי לשכור, שו"ר דמ"מ יש ללמוד מפשטות הגמ' דבחצי הדרך מפסיד ביוקרא, דע"ז נחלקו בסמוך אם ישכור, ודכוותה מתפרש בדברב"ה, וזה כתירוצ' קמא בתו'.

נמצינו למידין שדין מיתת החמור כפועל שחלה בדבר האבד, דאע"פ שבעה"ב צריך לשכור פועלים ביוקר, מ"מ משלם לו מה שעשה, [וכ"כ בשטמ"ק מגליון תו'], ואע"פ שבסך הכל הפסיד מזה, מ"מ החצי הראשון הוגדר כשוה כסף, והעתיד לא מגרע את העבר, ולפ"ז אף אם לבסוף שכר חצי השני הי' כשכר כל הדרך, מ"מ כיון שבדרך הרגיל שכר חמור מכאן אינו כפל כשכר כל הדרך, חשיב שהריוח, ואם ידוע שאין מוצאין כאן אלא בכפל, הרי גם לבסוף לא חשיב חצי

הראשון ריוח, ועמש"כ לעיל ס"א ס"ק כ"ח שהדין נקבע בשעת עשייתו אם חשיב ריוח.

הרשב"א והריטב"א גרסי בגמ' ה"ד אי דמשתרשי ליה כו' ומפרשים שאינו מפסיד ממון אלא שמתעכב, ולכאורה פשיטא דמשלם כיון שאינו מפסיד, ועוד דהא אמרינן שישכור בדמיה, ואפשר דבאמת מיירי ששכר ביוקר והפסיד, ומ"מ כיון שיכול להמתין חייב ליתן לו שכר חצי הדרך, ולשמאל יטול ההפרש מדמי הנבילה.

ב. **שם** ה"ד אי דא"ל חמור סתם הא חייב להעמיד לו חמור אחר, פי' ואם אינו מעמיד לו אינו משלם לו שכר כלל, ואע"פ שאינו גובה מנכסיו חמור אחר, אבל שכר חצי הדרך מפסיד, כ"ה דעת הרמב"ן, ואמאי קאמר שנותן לו שכרו של חצי הדרך, ויש לשאול אם בעה"ב אינו בכאן הרי אין שייך לתבעו שיביא חמור ומצי א"ל שיבא אצלו ויקבל חמור אחר, וי"ל דמ"מ כל מה שהפסיד במיתתו חייב לשלם לו, דמיתת החמור כאילו נטלו בעלים באמצע הדרך דמי, ויכול לשכור ביוקר על חשבון דמי שכירותו של החצי הראשון.

שם אם יש בדמיה ליקח יקח, פי' ולמה גמר שכירותו בחצי הדרך, הרי הנבילה משועבדת לו למכרה, ולקנות חמור אחר, דהא מיירי שהמשיך דרכו ביוקר משלו, [או ברגליו, משום דלא ניחא ליה לשלם ביוקר], ולא מצי לשנויי בדליכא למיגר כלל, דבכה"ג אילו בעי למיתי עד הכא לא הי' משלם כלום, ועי' לעיל.

שם אם יש בדמיה לשכור ישכור, פי' שאם הנבילה יפה יותר מדמי חצי הדרך שפסק מעיקרא, ימכרנה וישכור ביוקר, כללו של דבר כל שמשתמש בנבילה לשכור, חשיב שבעה"ב קיים שכירותו, ומקבל שכר כל הדרך, וכל שאין בדמיה לשכור או שאינו רשאי לשכור כדבר, משלם לו רק חצי הדרך, אבל שכר

מפני שהשוכר לא ניחא ליה להיות קרוב להפסד בהוקר ורחוק לשכר בהזול, לכן אין דינו לשכור בהזול, ומאחר שאינו מחויב לשכור בהזול, שוב אינו רשאי לשכור, כשיש נפ"מ בדמי השכירות שנתחייב לאח"ז.

שם דאיתמר השוכר את החמור ומתה בחצי הדרך כו' נראה דדוקא בחצי הדרך דהו"ל כדבר האבד, ולכן רשאי לשכור ביוקר לשמואל, אבל בעיר אינו רשאי לשכור ביותר ממחיר השוק, כדין באת חבילה לידו בדבר שאינו אבד.

ובזה מיושב הא דמדמינן משכנתא לשכירות בהמה, ולכאורה התם מפסיד המלוה דמי הלואתו, אם לא מכלינן קרנא, וכאן מקבל השוכר דמי שכירותו, ולמש"כ ניחא כיון דמיירי כשהשוכר מפסיד בחצי הדרך דמשלם ביוקר, ואפ"ה לא מכלינן קרנא, ועי' לקמן סק"ג.

שם אם יש בדמיה ליקח יקח, פי' שלוקח חמור גרוע בדמי הנבילה ועורה, ולכאורה פשוט שלא הי' יכול למסור לו חמור כזה בדמי שכירותו, ואפ"ה אם יש בדמיה חייב השוכר ליקח חמור כזה, וקשה דלמה יתחייב השוכר להפסיד שכרו בכה"ג, ואפשר דבאמת אינו מחויב ליקח, אלא שאם רוצה ליקח יקח, ואפשר דכל שיכול להגיע למחוז חפצו בדמי החמור הר"ז כחמור שהבריקה ואמרינן ליה דמזלו נמי גרם, [שו"ר בשטמ"ק מהרשב"א בשם הראב"ד דבאמת גם בהבריקה אינו חייב לקבלה, ואין כן דעת ש"פ].

ולפ"ז נראה דאם שכר גמל יכול ליקח בדמיו חמור, דכל ששכירותו מתקיימת בדמי הנבילה, הר"ז בכלל שעבודו של המשכיר, שהרי גם החמור הרעוע אינו בתנאי השכירות דמעיקרא, [ואאמו"ר שליט"א נסתפק בזה], אבל אינו יכול ליקח כבשה וליהנות מחלבה וצמרה, כיון שע"כ ישכור חמור אחר לדרכו, וכיון שאין המשכיר מקיים שכירותו בטלה

חצי הראשון משלם לעולם, שהרי לא נתחייב אלא אם יהא בדמיה ליקח או לשכור, וכ"כ הגרע"א ז"ל בגלילין השו"ע ס"ב בשם הטור.

נראה שאם השוכר פשע ומשלם דמיה חשיב יש בדמיה ליקח, (אבל לשכור בדמי כל הבהמה אין להתיר), וכן אם אחר הזיקה ומשלם חשיב שדמיה קיימים.

שם רב לטעמיה דאמר לא מכלינן קרנא, לכאורה את הנבילה ע"כ מוכרין מיד, וא"כ הקרן הם המעות שבידו, ואם דמי הנבילה כדמי השכירות של חצי הדרך, הרי בלא"ה יכלו מעות אלו, שהרי אם לא ישכור במעות אלו, יגרע משכרו של בעה"ב שכר חצי הדרך, א"ו הנדון במה שיש לו זכות למכור הנבילה ולשכור ביוקר, דבזה אמרינן שלא הקנה לו זכות זו בדכליא קרנא, ובכה"ג בטלה השכירות של חצי הדרך השני, אבל כ"ז שדמי הנבילה כדמי השכירות שוכר בהן, ולא שייך בזה נדון דכליא קרנא.

מיהו אפשר דכיון דאם יש בדמיה לשכור ביוקר לא מתחייב בעה"ב לתת לו הנבילה והעור לצורך זה, נמצא שרק אם יזול מתחייב השוכר לשכור בדמי הנבילה, ומצי אמר דלא ניחא ליה בהכי, ול"ד לשמואל דמכלינן קרנא שכתב הטור בסי ש"י דבין הזול בין הוקר שוכר בדמי הנבילה, ולא מצי השוכר לומר שאינו רוצה לשכור בדמיה כשהזול, דהתם כנגד זה מרויח בהוקר, אבל לרב דבהוקר אין בעה"ב משעבד לו לשכור, ה"ה שאינו מחויב לשכור בהזול, ונפ"מ אם השוכר סיכם עמו לשלם דמי השכירות לאחר זמן, האם רשאי למכור הנבילה ולשכור בדמיה, או"ד כיון דמכליא קרנא אין לו זכות בזה, ואם נימא דאין לו זכות בזה, הדבר פשוט שאינו חייב לשכור בדמיה בהזול, וכבר נתבארו הדברים בספר אממו"ר שליט"א, אלא דלמש"כ הא דלא מכלינן קרנא היינו כשמפסיד המשכיר יותר מדמי שכירותו, ורק

השכירות, ואפי' ירצה לוותר על דמי שכירותו, אין זה בכלל שעבוד השכירות, ולשמואל ודאי דיכול לשכור כל בהמה שתביאנו למחזור חפצו, אבל אם אין בדמיה לשכור או שאינו מוצא לשכור, אינו יכול לקחת הנבילה לעצמו ולוותר על דמי השכירות, דכיון שהמשכיר לא קיים שכירותו בטלה השכירות ושיעבודו.

ג. שם תוד"ה ואם, והא דאמר בסו"פ השואל אי דאמר בית זה ונפל אודא לה כו', לכאורה אם לא נתייקרה שכירות בתים, הרי יכול לשכור בדמים שנתן לו, ולכוותה בחמור ג"כ אינו גובה מדמיה כלום, ובגמ' איירי במתה בחצי הדרך שהנפילה גורמת לו הפסד שצריך לשכור ביוקר, ובזה נשתעבד לו להשלים פסידתו בדמי הנבילה, אבל סתם בית שנפל אין בו פסידא, ולכן אפי' אם אירע שיש בו פסידא, לא שיעבד הבית לצורך זה, וי"ל דבנתייקרה שכירות בתים בשוק, יש לדמות בית לבהמה, ופשטא משמע שאף בהמה יכול ליקח ולשכור בדמי הנבילה, מיהו אפשר דעיקר ההתחייבות הואי משום מקום פסידא, ואגב זה נשתעבד גם ליוקר שבשוק, וא"כ בבית לא נתחייב כלל, אבל יותר נראה דבחמור זה נתחייב בדמיו כמו שמתחייב בחמור סתם, וכיון דבחמור סתם חייב להביא חמור אחר כפי המחיר שפסק, הרי נשתעבד בחמור זה למחיר שפסק, ולכן שפיר הקשו התו' מ"ש בית מבהמה, [ויעוד דכל ששוכר בשני פעמים כל פעם ליום אחד משלם יותר משני ימים בב"א, אבל לא הוזכר ד"ז בסוגיא ע"ז ב' וצ"ע], גם י"ל דפעמים שנפל הבית בחורף וכיו"ב, ומשיג לשכור רק ביוקר, וכדבר האבד דמי שאין לו בית.

מה שדקדקו תו' מ"ט לא אמרינן גבי בית אם יש בדמיה ליקח כו' לכאורה לא מצו לפרושי בגמ' הא דקתני חייב להעמיד לו בית דהיינו שיתן לו לשכור בדמיו, שהרי אין מוטל על המשכיר לטרוח עבורו, ולכן מסתבר

לפרושי בבית סתם, אבל בבית זה נפ"מ רק בהוקר שכירות בתים, שאז שייך לדון שיוכל לשכור בדמי האבנים, ובזה אין לשנות חייב להעמיד לו בית, כיון שחייב רק לפצותו בהפסד היוקרא, מיהו רש"י פי' במתני' ע"ח א' חייב להעמיד לו חמור ליקח ולמכור בדמיה, אלא דהתם כלפי הבריקה קתני, דבמתה חייב, וי"ל דמ"מ לשון הגמ' נפל אזל ליה משמע שאין לו שום תביעה עליו, ואמנם בטור סי' שי"ב [סי"ז] הביא בשם הרמ"ה דאם יש בדמיו לשכור ישכור.

בטור שם כתב בשם הרא"ש דדוקא נפל, אבל אם הוא קיים אלא שנתקלקל עד שהוא סכנה לדור בו חייב המשכיר לתקנו כו', וצ"ע דלהוסיף מכיסו ולתקן הרי כתבו התו' דלא נתחייב, אבל יש לחייבו מדין מעשה אומן שעל המשכיר לעשותו, דכיון דלא נפל נשאר בו דין הבית שצריך המשכיר לתקנו, ואע"פ שאמר לו בית זה חשיבי תיקונים אלו בכלל בית זה, כ"ע לכאורה, ועי' להלן בזה, אבל לא דמי לדמי החמור שמשמש בדמי הנבילה, [ויש לדון דלרפאות הבהמה דמי לתיקון הבית], וצ"ע בתשובת הרא"ש שכתב איפכא דלא דמי למעשה אומן שחייב בעה"ב לעשותו דזה נאמר דוקא בבית סתם, אלא דמי לחמור שמת, עי"ש בכלל ק"ה ס"ו, [שו"ר ברמ"א סי' שי"ד ס"א מנמו"י בשם הריטב"א דבבית זה אינו חייב לתקן אלא פעם אחת, וציין שם לההיא דהכא, וכן הקשה שם בקצוה"ח, וכ"כ בבהגר"א סק"ו], מיהו אם דמי התיקון כדמי השכירות אפשר לומר דכאינו מוציא מכיסו דמי, כיון שנשאר לו הגוף, לא מיבעיא דמי שכירות שמזמן התיקון, אלא של כל משך ימי השכירות, כדין שוכר בית סתם שהדמים של כל משך השכירות משועבדים להשיג לו בית במחיר זה עד סוף ימי השכירות, וראיתי בנה"מ שם ס"ק י"א שכתב לפרש בדעת המחבר דכל דמי השכירות משועבדים לתיקון הבית, והוכיח כן מדברי תו'.

הדרך הראשון, אבל על השני שלא הלך לא משלם כלום, מיהו בספינה זו ויין זה מפרשים תו' ותו' הרא"ש הנדון על כל השכר, והריטב"א מפרש גם בזה שהנדון על חצי הראשון, ועוד חילוקי דינים יש בשיטת הריב"ם, דבתו' מבואר שאף בספינה סתם ויין זה אם נתן כולו לא יטול כלום, אבל אם לא נתן לא יתן אלא חצי הראשון, ובתו' הרא"ש ובריטב"א מבואר שאם נתן ג"כ יטול חצי, ובספינה סתם ויין סתם נסתפקו בתו', ובריטב"א פי' שחולקין כל השכר, וכ"כ בתו' הרא"ש, ד' בריטב"א הביא שהתו' דקדקו מפרש"י שהנדון רק על חצי השני, שהרי חצי הראשון אמרו לעיל דחייב משום דאילו בעית למיתי עד הכא כו', וחלקו עליו דכאן לא הרויח בחצי הראשון כלום, ובתו' ד"ה אילימא כתבו הטעם מפני שטבע יינו, אבל זה לא באחריות בעל הספינה, אלא אפי' אם לא הי' טובע היין, הי' צריך לשכור ספינה לאמצע הים במחיר של כל הדרך.

לדעה א' קשה למה לא הזכירו בגמ' דנותן כפועל בטל בלבד, ואין לומר דממילא מובן שנותן לו השכר הראוי לפי מלאכתו, וכבברייתא ע"ז ב', דכאן מיירי כשנתן וקתני לא יטול, והרי ודאי כשנתן מעיקרא נתן כל השכר משלם.

לדעה ב' קשה למה באמת יקבל שכר משלם כשלא הוצרך להוליך הספינה, והרמ"ה כתב שאיבוד הספינה קשה לו יותר מלהוליכה טעונה, ולכאורה אין אחריות השוכר על איבוד הספינה, ועי' להלן בתירוץ ריב"ן, ולפמ"ש להלן יתכן לגבות כל שכרו מה"ט.

לדעה ג' קשה פשוט הברייתא והגמ' דקתני לא יטול דמשמע לא יטול כלל, וביותר קשה לחלק בין ספינה זו ויין זה דבמוחזק לא יטול כלום, ובספינה סתם דפריך אמאי לא יתן ר"ל חצי, שזה ודאי אינו במשמעות הגמ', ועו"ק דבספינה סתם ויין

שו"ר בגמ' קט"ז ב' בעלייה שנפתחה בד"ט דאי אמר עלייה זו אזדא, וש"מ דאע"פ שנשאר שם עליי' עליה, לא נתחייב לתקן הפחת בעלייה זו, ומבואר מזה דאף מעשה אומן שהמשכיר עושהו היינו רק במסירת הבית בתחלה, וכמ"ש בנמו"י בשם הריטב"א וכמ"ש הרא"ש בתשובה, (מיהו לענין מעשה אם ממשיך להשכיר לו הבית הרי דברים אלו מוטלים על המשכיר, אלא שרשות בידו להפסיק השכירות ואם השוכר אינו מסכים לדור כך, לא נתחייב בעה"ב להוציא מכיסו עבור זה, אבל אם סיכמו להמשיך השכירות, יכול השוכר לתבוע מבעה"ב תיקונים אלו), ולפ"ז צ"ע מנליה להרא"ש שבעה"ב חייב לתקן הקורות, הרי הוצאות התיקון הם מכיסו, ולא מצינו דכוותה בחמור, מיהו מדמי השכירות יש לזה מקום וכמ"ש בנה"מ שם, ויש להסתפק אם גם בדמי השכירות שכבר דר בו, או דדוקא במה שעתיד לדור, ועדיין צ"ע בכ"ז.

במור סי' ש"י כתב דבשכרה לרכוב עליה והבריקה בחמור זה אם יש בדמיה ליקח או לשכור רשאי למכרה, וכבר הוזכר בנה"מ שם סק"ד דחמור שהבריקה כבית שנפל דמי שאינו עומד למכירה, ואפי' אין סופה להתרפא הרי ראויה למשא, (והבא לקנות חמור כזה ע"כ למשא הוא לוקחו, וממילא גם בעליו למה ימכרנו), ולכאורה בזה ודאי אמרינן מזלו גרם, שנפסד החמור רק לצרכו של שוכר זה.

ד. **שם** ת"ר השוכר את הספינה וטבעה לה בחצי הדרך, יש כאן ד' שיטות האם הנדון על שכר כל הדרך או על חציו, א' דעת הרי"ף והרמב"ם ותו' בשם ריב"ן דהנדון על שכר כל הדרך, מיהו על החצי השני משלם רק כפועל בטל, ב' דעת הטור בשם הרמ"ה וכ"ה בתשובת הרשב"א שבב"י סי' של"ה ס"ג שגם על החצי השני משלם כל שכרו, ג' דעת ריב"ם בתו' וכ"ד הרא"ש שהנדון רק על חצי

סתם חולקין בכל השכר, ודינו כספינה סתם ויין זה לדעת הרא"ש והריטב"א, ובגמ' מבואר שדינם חלוק, והתו' מפרשים דבספינה סתם ויין זה אם נתן כולו לא יטול, ובריטב"א מפרש דבספינה זו ויין זה הנדון רק על חצי הראשון לפי ריב"ס, וברא"ש פי' שהנדון על כל השכר מפני שנתן לו מדעתו, ותמוה א"כ למה פי' בספינה סתם ויין זה שאם נתן יטול חצי, ועו"ק לשון הגמ' דאנא מייחנא חמרא משמע על העתיד, וכמשה"ק הריטב"א, ועי' לקמן ס"ק י"א מש"כ עוד בכ"ז.

לדעה א' ב' ד' קשה למה משלם שכר חצי שלא הלך, הרי אנוס הוא ובאנוס הוי פסידא דפועלים, בתו' בשם ריב"ן תירצו דכיון שהפסיד ספינתו מתייחס ההפסד לכל הדרך, וחשיב כאילו עבד בכל הדרך, (ואם משך ספינתו ניחא טפי שקנה הספינה וטבעה לו, אבל בתו' כתבו אפי' לא משך, וגם חישוב השכר הוא על הספק), וכמו שביאר מרן זללה"ה שבכלל חישוב דמי השכירות הוא עבור נזקים הנגרמים לספינה, והנזק הזה מתייחס לכל הדרך, וכמו שהטעים אאמו"ר שליט"א דפעמים משקיע בעל הספינה בתיקונה מפני ריוח כל הדרך, וכן מפסיד הפחת מפני ריוח כל הדרך, ולא הי' מוכן לעשות כן בשביל חצי, ולכן כשאירע הפסד הרי ההפסד מתייחס לשכר כל הדרך, וחשיב כעשה עמו כל הדרך, ובזה יש ליישב גם דעת הרמ"ה דמשלם שכר כל הדרך משלם.

והריטב"א בשם הרא"ה וכן בב"י סי' שי"א בשם תלמידי הרשב"א פי' דמיירי כשעשו קנין, ובזה משתעבדין לשכרה אף במקום אנוס, וכתב הריטב"א שהקנין הי' במשיכת הספינה, וק"ק שלא הוזכר בגמ' דלכאורה כיון שבעל הספינה מוליכה אין כאן משיכה, וצ"ע, וכ"כ בחידושי הגרע"א ז"ל ליישב דמיירי בקנין.

ונראה ליישב דספינה שטבעה בחצי הדרך חשיב שעשה מלאכה של כל הדרך, דסתם ספן המוליך ספינתו מעיר לעיר, מוצא שוכרים בעיר השני' להחזירם לעיר הראשונה, ולכן נוטל שכר הליכה בלבד, ואם שפך השוכר את יינו באמצע הדרך לא הרויח בעה"ס כלום, שעל כרחו ימשיך למחוז חפצו בספינה ריקנית כדי למצוא שוכרים בחזרה, או יחזור לביתו ריקם, ונמצא שטרם כשיעור כל הדרך עבור השוכר, ונ"כ בגמ' דאמרין אי דלא משכח לאגורי כולי אגרא בעי שלומי, וש"מ דכל שפורק באמצע סתמא מפסיד כוליה אגרא, וא"כ כל המשכיר ספינתו לאמצע הדרך תובע כוליה אגרא מה"ט], וה"ה אם שלח חמרים להביא תבואה ממרחק, שצריכין להלך חצי יום בהליכה וחצי יום בחזרה, דנותן להם כל שכרם כפועל בטל אע"פ שלא מצאו תבואה באנוס, כדין השוכר את הפועל להביא שליחות ממקום למקום והלך ולא מצא שם מה יביא דנותן לו שכרו משלם, כדנתיב בתוספתא והובא ברי"ף וברמב"ם וביאר המ"מ בפ"ט משכירות ה"ח שאינו דומה להלכו חמרים ולא מצאו תבואה לפי ששם לא הי' שכרם לאותו מהלך בלבד אלא ליום אחד ונתבטלו כל היום, אבל זה כבר עשה מלאכתו משלם לפיכך נוטל שכרו משלם, ומ"מ אם הי' דבר כבר מה שיש לו להביא מנכה לו שאינו דומה כו' עי"ש, ועי' נה"מ סי' של"ה סק"ב וסי' של"ג סק"ה שכ"כ, ובזה מיושב מה שחייב השוכר ליתן שכר כל הדרך, דלא גרע מה שחזר לביתו בלא ספינה מאילו חזר בספינה ריקנית, שהרי אנו דנים חיובו של השוכר כאילו השליך יינו באמצע הדרך, והשאר את בעל הספינה ריקם, ואח"כ טבעה ספינתו ג"כ, וה"ה כשנעשה הכל בב"א, וכיון דבכה"ג חייב בשכר כל הדרך, כיון שגם החזרה מכלל מלאכתו של בעה"ב, ולא פטרו באנוס אלא כשלא עשה מלאכה כלל, אבל

משכירה במחיר של הליכה וחזרה, כיון שע"כ ילך לביתו בספינתו ריקם, ואם יש נמל קרוב משם, ישכירנה במחיר שמגיע עד הנמל, וזהו העובדא של טביעה באמצע הדרך, שאנו דנין טביעת היין כפריקתו מן הספינה במקום זה, ובעל הספינה יחזור לביתו או ימשיך לנמל, ומגיע לו שכר כל הדרך, דבאמצע הדרך הרי ההליכה לסוף הדרך או החזרה שוין במחיר, ומגיע לו שכר חזרה ככל ההולך בשליחות להוליך או להביא, וכשטבעה ספינתו אח"כ או בב"א אינו בדין שימעט משכרו, דאדרבה יש לו טירחא יותר.

ולאמור אם לא הגיע לחצי הדרך כיון שחוזר למקומו מיד אינו נוטל כוליה אגרא, והתנא מיירי בחצי הדרך כדי שלא יצטרך להאריך בחילוקי הדינים, אבל חצי לאו דוקא אלא כללא דמילתא כל שהנשכר בתחלה למקום זה נוטל כשכר כל הדרך, חייב גם עכשיו בשכר כולו, ובהכי מיירי ברייתא.

ה. **שם** ה"ד אלימא בספינה זו ויין סתם נימא ליה הב לי ספינתא כו' אלא בספינה סתם ויין זה כו', כתב המ"מ פ"ה ה"ג בשם הרמב"ן והרשב"א דודאי מעיקרא ה' רשאי להחליף יין אחר אע"פ שאמר יין זה, שאין בזה קפידא דמה איכפת ליה בין יין זה ליין אחר, אלא שמצאה כאן קפידא מקום לנוח ונחה, וכ"כ הטור בשם הרא"ש, ונראה דה"ה בספינה אם מחליף בספינה טובה מן הראשונה רשאי, ומה שכתב הרמב"ם שהקפדה גדולה יש בספינה זו, הינו כשבאמת יש לחוש שהיא גרועה מן הראשונה, ועי"ש במל"מ, ולפ"ז גם בספינה בעינן לטעמיהו דהרמב"ן והרשב"א, אלא שמיין נלמד לספינה דהכא הטעם משום דמצאה קפידא מקום.

ונראה ביאור הדברים שהמשכיר לחבירו ספינה זו או חמור זה, [עי' להלן דיש אופנים שיין זה הוא סיפור דברים בעלמא],

שכר הליכה וחזרה חשיב מלאכתו של בעה"ב כמשנ"ת, ה"ה כשחזור ברגליו בלא ספינה.

ובזה יש ליישב ג"כ מה שמשלם כל שכרו ולא רק כפועל בטל, דסתמא דמילתא אין בעל הספינה ממעט משכרה בשביל להוליכה ריקנית, ול"ד לחמורים שצריך להשגיח עליהם כשהם טעונים, וצריכין יותר מזון ומנוחה בדרך, וגם מתכחשים עי"ז, וכ"ז ליכא בספינה, ואף לדעת רש"י לקמן ב' דנוטל שכר יותר על ריבוי משאות, מ"מ י"ל שאינו פוחת משכרה כשמוליכה ריקנית, וכ"כ המ"מ פ"ה משכירות ה"ד דבפרקה לספינה במקום דלא משכח לאגורה משלם כוליה אגרא משלם, ול"ד לטבעה ספינתו, ולכאורה כונתו כמש"כ שהמוליך ספינה ריקנית כמוליכה מלאה, אבל כשאין לו ספינה הרי הוא יושב בטל, וכ"נ כונת המל"מ, שו"ר בקצה"ח שהביא מה"ר יהונתן בשטמ"ק שכנראה ממנו העתיק המ"מ דבריו, ושם משמע שמפסיד מהמתנתו באמצע הדרך, ונוח לו יותר להוליכה מלנוח כאן, מיהו גם בזה ע"כ כמש"כ דאינו פוחת משכרה כשמוליכה ריקנית, [שו"ר בספר מרן זללה"ה סכ"ג סק.], ודאתאן עלה כיון שבספינה ריקנית נותן שכרו משלם, עכשיו שטבעה ספינתו אין לפחות משכרו עבור זה שמהלך ברגליו, דודאי טריחא ליה הא מילתא טפי מלנסוע בספינה, [ואולי יש לפרש כן ברמ"ה שבטור], וכבר נתבאר שגם החזרה מכלל פעולת השכירות, כההיא דשליחות ממקום למקום.

ולדינא אין כאן מחלוקת, דודאי היכא דניחא ליה להוזיל מחמת זה שבא ריקם, אינו מקבל אלא כמחיר הבא ריקם, ואם אין פוחתין עבור זה, מקבל שכרו משלם, והנדון רק באיזה אופן מיירי כאן בגמ', ואיך הוא סתמא דמילתא בספינה.

תוכן הדברים בקצרה, המוליך יין בספינה למקום שאין שוכרים מצויים, הרי הוא

ו. **כתב** אאמו"ר שליט"א דמצד היושר יש להשוות ספינה זו ויין זה לספינה סתם ויין סתם, דכמו שבספינה סתם ויין סתם אמרינן דכח שניהם שוה וחולקין, הרי גם בספינה זו ויין זה כן, ויש להוסיף דמצד היושר גם אם אחד מהם אמר סתם אין לו יתרון על חברו שאמר זה, כיון דבאמת אין להם קפידא להחליף, ואין ראוי לנצל ענין הקפידא שאינה אמת.

וביאור הדברים דכשטבעה הספינה והיין בטלה העיסקא שביניהם, ואנו רואים כל אחד מהם כחוזר בו, ונאע"פ שיש אופנים שיכולין לבקש הולכת יין אחר בספינה אחרת, מ"מ להבנת הדברים צריך לדון כשאין להם צורך יותר בהולכה כלל, ובעל היין תובע החזרת המעות ובעל הספינה תובע המעות, וכיון ששניהם אנוסים אין כאן תביעת יושר על אחד מהם, וההלכה קובעת מי נקרא החוזר בו, וממילא אמרינן שמזלו גרם, ואין כאן טענה מאחד על חברו, שאין אחד מהם מרגיש את עצמו צודק יותר מחברו, אלא לישנא בעלמא הוא להסביר גדר הדברים למה האומר זה נקרא החוזר בו.

ובספינה זו ויין סתם חשיב בעל הספינה כחוזר בו תחלה, כיון שבעל היין לא החליט חזרתו בטביעה לחוד, שעדיין יכול להביא יין אחר, ואמנם מיד עם הטביעה מחליט גם הוא שחוזר בו, אבל אין הטביעה עצמה גורמת חזרתו אלא הסכמתו לחזור בו אחר הטביעה, ולכן חשיב בעל הספינה כחוזר בו תחלה, והפסיד שכרו, שהרי אם הי' פורק לו יינו במקום זה אינו מקבל שכר כלל, שהרי לא הרויח בהגעתו לכאן כלום.

ובספינה סתם ויין זה, חשיב בעל היין כפורק יינו בחצי הדרך בדלא משכח לאגורי דכולי אגרא בעי שלומי, וכמשנ"ת לעיל סק"ד, ולא מצי למימר ליה אנא מייתנא לך חמרא אחינא לאגורי ביה ספינתך, דבזמן

הרי ההתחייבות היא בספינה זו וחמור זה דוקא, שאם מת שוכר בדמיו, ואינו חייב להביא לו חמור אחר, ואמנם אם יבא בעה"ב לחליף באחר כמוהו, לא יקפיד השוכר אבל ההחלפה הזו היא מכח מחילה, ולא שמעיקרא אדעתא דחמור השני נתחייב, ואם ירצה השוכר בראשון דוקא, הרשות בידו, וכן הדין ביין זה שנתחייב בעל הספינה להוליכו, ואח"כ נשפך היין ורצה בעל הספינה מחיר אחר, רשאי לשנות מחירו, כיון שמעיקרא נתחייב על יין זה בלבד, ואמנם מעיקרא אין קפידא אם יחליף, אבל ההתחייבות מתייחסת ליין זה בלבד, ואף כששניהם קיימים רשאי בעה"ב לשנות המחיר כשבא להחליף יין אחר.

ובזה מיושב דבאמת גם עכשיו אין מקום לקפידא, ואף אם בעל הספינה אינו מקפיד על יין אחר נוטל שכרו, שאין זו עילה להשתמש בקפידת שקר, אלא כיון שבירו לדרוש יין זה, א"כ גם כשמוותר ונוטל יין אחר או ספינה אחרת, אין זו הפסיקה הראשונה אלא פסיקה חדשה תמורת הישנה, ולכן כשדנים בספינה סתם ויין זה, האם בטלה פסיקה הישנה כשנטבע היין והספינה, אמרינן דמיין בטלה ומספינה לא בטלה, דכל ספינה שמביא אינה פסיקה חדשה אלא מעיקרא נתחייב על כל ספינה, ונמצא שבעל הספינה עומד בתנאו ובעל היין צריך להחליפו בהסכמת בעל הספינה.

נראה דאם אמר לו השכירני ספינתך כי אני צריך להעביר ייני, אין בזה התייחסות ליינו דוקא, שענין היין הי' בגדר סיפור דברים, והא דיין זה דוקא הוא, היינו באופן שסיכם עמו להעביר אוצר מסוים, ונעשה כקבלן על אוצר זה, וכן בספינה זו יש אופנים שזה בגדר סיפור דברים, כיון שהספן הולך עם ספינתו, ולא נתכוין להשתעבד לספינה זו אלא שלא יתן ספינה גרועה ממנה, וכן ביין שלא יוליך משא כבד מיין זה.

בתור"ה אי, אלא דהתם מיירי על החצי השני שלא עשה עדיין, ודברינו גם על החצי הראשון, דגם בזה לא מהני תפיסה, דבאמת אינו חייב בשכר הספינה כלל, כיון שלא הרויח בזה שהגיע לכאן, ורק אם נתן מדעתו אינו יכול לתבוע שיחזיר כיון שהוא עצמו לא קיים תנאו, - בתו' לפנינו חסר שתי תיבות וצ"ל כמ"ש בתו' הרא"ש כ"ז שלא ישאר בו [לקיים תנאו].

ז. נראה דכולה שמעתין מיירי בדלא משכח לאגורי, דהיינו שאם הי' פורק היין מספינתו במקום זה הי' צריך ליתן לו כוליה אגרא, וכן אם הי' פורק לו יינו מספינתו במקום זה לא הי' נותן לו כלום, אבל אם הגיע עם ספינתו לנמל באמצע הדרך דשכיח לאגורי ליינ ולספינה ופרק יינו לשעה מועטת ושטף הנהר הספינה והיין, אע"פ שעדיין לא נשלמה שכירותם, בזה אין בעל הספינה מקבל אלא חצי הדרך, ובעל היין חייב ליתן חצי הדרך בכל גונא, דדין טבעה הספינה והיין כפרקה במזיד דמי, [זה שאינו מקיים תנאו], אבל אם כל אחד מהם הי' פורק במזיד הי' זע"ז רק תרעומת, לא יתכן לחייב יותר מזה ולא פחות מזה, (וזה לא מיקרי חצי הדרך אלא דרך שלימה).

ואין להקשות דלימא ליה בעל הספינה ביין סתם אנא מייתינא ספינתא ונמצא דמשכחת לאגורי הכא, וכן בספינה סתם לימא ליה בעל היין אנא מייתינא יין ונמצא דמשכחת לאגורי ספינתך הכא, שהדין נקבע לפי האמת בדפרקה במקום זה, ולומר רק בטענה דאנא מייתינא כשאנו אמת לא מהני מידי, וגם אם יביא יין או ספינה לכאן לא ירויח כלום, כיון שמחיר ספינה למקום זה הוא כמחיר כל הדרך, וכמשנ"ת לעיל סק"ד, אבל אם באמת הביא יין אחר אינו משלם חצי השני, ואם הביא ספינה אחרת משלם חצי הראשון, וכמש"כ לקמן סק"ח.

שפרק יינו או שטבע יינו נקבע הדין שנותן לו שכרו משלם, ואע"פ שאח"כ טבעה הספינה, כבר נתחייב שכרו מעיקרא, (ועדיף אופן זה מאילו טבעה ספינתו במקרה אח"כ, שכאן אפשר לדונו כזרק ספינתו, בגלל שבלא"ה אינו מוצא להשכירה, ונמצא שהפסד ספינתו הוא ג"כ בגלל חזרת בעל היין).

ובספינה סתם ויין סתם שעדיין לא החליטו חזרתם בטביעת הספינה, הרי אנו דנים אותם כהחליטו שניהם יחד לחזור זה בזה, כיון שכל אחד יכול שלא לחזור בו, [וכמ"ש הראשונים ז"ל שאם באמת אחד מהם רוצה להביא ספינה אחרת או יין אחר שומעין לו], ובכה"ג הדין נותן שיחלוקו, כיון שעושיין הפשרה יחד הרי כל אחד מוותר חצי, וכמ"ש אאמור"ר שליט"א.

ובספינה זו ויין זה הדין נותן שבעל הספינה לא יקבל שכרו כיון שאינו מקיים שכירותו, אבל אם השוכר מקדים לו שכרו, הרי עשאו מוחזק שלא יוכל לתבוע ממנו שכרו, וביאור הדברים כמ"ש אאמור"ר שליט"א שאין המוחזק זוכה מכח ספק, אלא זוהי הכרעת הדין שאין זכות תביעה למי שלא קיים תנאו, וכיון ששניהם לא קיימו תנאם אין אחד מוציא מחבירו, ואפי' בדאיכא תרתי דסתרי אין אחד מוציא מחבירו, שהרי לאו מכח טענה הוא מחזיק, אלא כך הוא הדין שאין עושין מעשה בלא תביעה, וזה שלא קיים תנאו אין לו כח תביעה, ולכן נשאר הכל אצל המוחזק, ולפמ"ש"כ דכיון שהקדים לו שכרו מדעתו הרי נתן לו זכות להיות מוחזק, ניחא טפי דבאמת בעל הספינה הוא התובע אלא שאם הקדים לו שכרו הרי הסכים שבעל הספינה לא יחשב תובע.

ולפ"ז נראה שאם יש בידו ממון של בעל היין אינו יכול לתפסו עבור השכירות, ודוקא כשנתן לו מדעתו עבור זה מהני, וכ"מ

הטביעה, הרי שהי' שוה לו טירחא זו, ואם היין והספינה בתחלת הדרך, הרי זה לא חשיב שהביא ספינה ויין כלל, ודין ספינה סתם שחייב להעמיד אחרת הוא אפי' לא נתכוין מתחלה להעמיד אחרת, דמ"מ נתחייב בכך, כיון שלא אמר ספינה זו, וכין ביין סתם.

וכעת ראיתי בהג"א שכתב וז"ל מיהו ק"ל כיון שביין סתם יכול לומר הבא לי יין ממקומי עד מקום שהשכרתיך כו' והדברים צ"ע דלא אמרו אלא שיכול לומר לו הנני מביא יין אחר למקום הטביעה, ונמצא שבעל הספינה חוזר בו, אבל מה שיש לו יין בתחלת הדרך לא מהני מידי, דסו"ס כאן אין מביא לו יין להמשיך דרכו.

ט. **בדין** ספינה קיימת והיין טבע בחצי הדרך, לטעמיה דריב"ן בתו' נותן רק שכר חצי הדרך, ולפמשנ"ת סק"ד שהמשכיר משלים מלאכתו בספינה הריקנית, ה"נ נותן לו שכר כל הדרך, [ולהרי"ף כפועל בטל, דהיינו כבא ריקן]. ואם בעל הין מביא יין אחר, נמצא שלא הפסיד בעל הספינה, ונותן לו רק שכר חצי הדרך, ועל היין השני ישלם כפי מה שפסקו ביניהם עכשיו, ורשאי בעל הספינה לסרב להוליך היין השני אם פסקו על יין זה.

ובן הדין ביין קיים והספינה טבעה, שאם בעל הספינה מביא ספינה אחרת חייב בשכר חצי הדרך הראשון, כיון דמשכח לאגורי את הספינה השני', ונמצא שהרויח במה שהגיע עד כאן, ואינו חייב לקבל הספינה השני' אם פסקו על ספינה זו, ובספינה סתם חייב לקבל הספינה השני', דכללוא הוא כל שבעל הספינה חייב להביא ספינה, הרי כנגד זה חייב בעל היין לקבל ספינתו.

כתב הגרע"א ז"ל בגליון הש"ך סי' שי"א סק"ד דבספינה זו ויין סתם והספינה טבעה והיין קיים והביא בעל הספינה ספינה אחרת חייב בעל היין לקבל הספינה, כמו בחמור זה שמת ויש בדמיו לשכור, שכתב

ח. **כתב** הרמב"ן דהא דאמרינן בספינה סתם ויין סתם חולקין, היינו דוקא כשאין אחד מהם רוצה להשלים, אבל זה מביא יינו וזה אינו מביא ספינתו אם נתן נמי יטול, וכ"כ הרא"ש, וכ"ה בטוש"ע סי' שי"א ס"ה, ולפמש"כ לעיל סק"ד אין חשש שמא יביא ספינתו או יינו בכונה להפסיד את חברו, כיון ששכר הבאת ספינה ויין למקום זה הוא כשכר כל הדרך, ולא ריויח כלום, כי יעלה לו הולכת ספינתו או יינו לכאן כשכר כל הדרך שרוצה ליטול מחברו, אבל אם נודמן שיש לו יין באופן שהי' מרויח אילו היתה הספינה כאן, יכול לטעון לו שאף אם הייתי פורק ייני במזיד יש לי יין אחר להביא שלא תפסיד שכרך, ודוקא אם באמת מביא יינו או ספינתו לכאן כמ"ש הרא"ש, ולא ברשיעי עסקינן שמביא כדי להפסיד לחברו, אע"פ שהוא עצמו לא מרויח כלום בזה, [מיהו אם הביא לפנינו בכל ענין הרויח], ואם יש לו במקום קרוב באופן שמרויח אם יביא יינו או ספינתו, יש לשער כמה הי' מרויח אם הי' מביא, ומנכה לו ריוח זה, כיון שאם היתה ספינתו קיימת כאן, באמת הי' מביא יינו לכאן, או שהי' היין כאן הי' מביא ספינה אחרת ממקום קרוב.

ואף ביין זה וספינה זו או ביין סתם וספינה זו או יין זה וספינה סתם, אם בעל היין זה הביא יין אחר אינו משלם הפסד ספינתו מחצי הדרך ולהלן, שהרי יש לו יין אחר מזומן להוליכו, וכן אם בעל הספינה זו הביא ספינה אחרת, נמצא שהרויח בהבאת יינו עד כאן דהא משכח לאגורי, וצריך לשלם לו חצי הדרך.

ומרן זלה"ה כתב בס"ק י"ג דאפשר דכ"ז דוקא כשהי' דעתו מתחלה על יין סתם מפני שיש לו עוד יין להביא, וכן ספינה אחרת, אבל אם הביא יין כדי ליפטר מן המשכיר או הביא ספינה לגבות מן השוכר לא מהני, וצ"ע היכי דמי, שאם הביא הספינה והיין למקום

אבל בספינה זו וטבעה, אע"פ שהיין קיים אינו חייב לקבל ספינה אחרת, דכשטבעה הספינה נפטר בעל הספינה מלהעמיד ספינה אחרת, וממילא גם בעל היין אינו חייב לקבל ספינה אחרת, אף אם נימא שאין חילוק בין ספינה ליין בענין הקפידא, עסמ"ע וש"ך סק"א.

י. ע"ז א' א"נ דכותה מפקיד להו, לכאורה בקבלנות כיון דשלמה עבדיתהו אין שייך לצוותם במלאכה אחרת כלל, וע"כ דשמעתין בשכיר יום, וכ"כ אאמור"ר שליט"א, ואם לא שלים עבדתא והם ממאנין להחליף לעבודה אחרת הרשות בידם כיון שאינם גורמין לו הפסד שהרי יכול להעסיקם במלאכה הראשונה, אבל בדשלים עבדתא אם אינם רוצים להמשיך אינם מקבלים כפועל בטל, ואם הוקרה המלאכה ידם על התחתונה למ"ד דבשכירות ידם על התחתונה, אבל בקבלנות אין שייך ידם על התחתונה דכיון שגמרו קבלנותם לא גרמו לו שום הפסד לגבי ההמשך, וצ"ע בכ"ז בספר מרן זללה"ה סכ"ג ס"ק י"ד שכתב בקבלנים ידם על התחתונה ואפשר דאפי' לא שלים עבדתא, וכ"כ בהג"א דבקבלנות לא מיחייב בעבדתא אחרינא.

ומה"ט נראה דבשכרו ליין זה וטבע היין אין בעל הספינה חייב להוליך לו יין אחר, דלגבי היין השני לא גרם שום הפסד לבעל היין, ולא אמרו ידו על התחתונה אלא כשחזרו בהם באמצע המלאכה שפסקו עליה, אבל כאן שהיין טבע, הר"ז כנשלמה עבודה שפסקו עליה, ואין ידם על התחתונה כשחזרו בהם, מיהו כיון שיש לו יין אחר אינו יכול לתבוע שכר חצי הדרך השני, שהרי יש לו להשתכר ביין השני, וצ"ע בש"ך סי' שיי"א סק"א ובספר מרן זללה"ה שם, דנקט דכיון שאין קפידא ביין זה, אם טבע יין הראשון ומביא לו יין אחר מפסיד שכר חצי הראשון, אם אינו מוליך את השני, שו"ר בספר מרן זללה"ה בהמשך

הטור שאין השוכר יכול לחזור בו, והיינו מפני שהשוכר קיים ויכול בעל החמור להשלים שכירותו בחמור אחר, וה"ה כשהיין קיים ויכול להביא ספינה אחרת, ובפשוטו יש לחלק דכל היכא שבעל החמור מחויב להביא חמור אחר בדמי נבילתו של הראשון, ה"ה שאין השוכר יכול לחזור בו, דכל התחייבות היא לשני הצדדים, אבל בספינה זו שטבעה ואין שברים לשכור מהם ספינה אחרת, הרי אין בעל הספינה חייב להעמיד ספינה אחרת, וכיון שבטלה העיסקא שביניהם, יכול בעל היין לסרב שלא לקבל עיסקא חדשה של ספינה אחרת, וזהו מהלך הסוגיא בחילוק שבין ספינה זו לספינה סתם לפמשנ"ת לעיל, וכבר תמה כן מרן זללה"ה בסכ"ג ס"ק ט"ז.

ומה"ט יש להעיר במ"ש מרן זללה"ה בס"ק י"ח דביין זה וספינה סתם וטבעה הספינה ובעל היין חוזר בו, אין בעל היין חייב בבטלת הספינה השני', שלא גרם בחזרתו שתבטל הספינה השני', שהיא בלא"ה היתה בטלה, וההפסד שנגרם לבעה"ב הוא מפני טביעת ספינה הראשונה, אבל מדברי הטור סי' ש"י יש ללמוד דכיון שבעל הספינה חייב להביא ספינה אחרת, אין בעל היין יכול לחזור בו, ואם מוצא לשכור בזול חייב לשלם לבעה"ב כפי פסיקה הראשונה, וה"נ חייב לשלם לו שכר בטלת ספינתו, כמו שהי' צריך לשלם לו שכר בטלת ספינה הראשונה, אע"פ שלא הי' מוצא למי להשכיר, השתא נמי כל הספינות שנשתעבדו מכח שכירות הראשונה, הרי הם בכלל ההתחייבות, וכנגד זה מתחייב השוכר להשלים לבעה"ב את פסידתו, ואם בגלל חזרתו בטלה ספינה השני' חייב לשלם לו, כמו שאם הביא בעה"ב ספינתו למקום הטביעה להשלים חיובו, וע"י הבאתו לכאן נתבטלה, ובמקומו הי' מוצא להשכירה, וה"ה אם בלא"ה היתה בטלה, שדין ספינה השני' כדין ספינה הראשונה, כיון שהוא מחויב להעמיד השני' תחת הראשונה.

הדברים שם וכן בס"ק ט"ז שכ"כ דהולכת יין אחר אינה הצלה על היין שנטבע.

יא. ע"פ ב' תוד"ה אי, וי"ל כיון שנתן לו שכרו נתרצה שיהא שלו כו' לאלתר אם לא ישאר בו [לקיים תנאו], לכאורה האי סברא מהני רק בטבעה ספינתו, דכיון שבא"ל ספינה סתם מתחייב ליתן לו שכר כל הדרך כיון שהפסיד ספינתו, וכפי' ריב"ן, השתא נמי דא"ל ספינה זו אמרינן שהקדים לו שכרו שיהא לו בהם כח כספינה סתם, אבל לא שמענו מכאן דבלא טבעה ספינתו אלא שאינו מוצא להשכיר דג"כ יהי מה שהקדים לו שכרו, וכן בפועלים שלא מצאו להשתכר והי' אונס דבעה"ב, (והערוני דכ"מ מלשון ריב"ן בקושיתו שהוכיח מדניחא לגמ' הא דאם נתן לא יטול, ומאי' ראי' הרי התם הוא מוחזק, וש"מ דלא מהני כח מוחזק כשלא טבעה ספינתו, מיהו יש לדחות דכונתו מלשון הגמ' דכיון דמפרשין בברייתא לא יטול אפי' חצי השני, מתפרש דכוותה אמאי לא יתן כל מה שלא יטול, דאל"כ הו"ל לגמ' לפרושי, ויש לדקדק מזה לאידך גיסא מ"ט ל"ק להו ארישא, וכן הקשה מהרש"א, וע"כ דבזה הו"מ למימר דמהני מוחזק).

אבל מפ' ריב"ם שמעינן דמהני כח מוחזק שלא יטול ממנו שכרו כלל, אע"פ שבספינה סתם ס"ל לריב"ם דאע"פ שטבעה הספינה אינו נותן לו שכר חצי הדרך שלא הלך, הרי דאהני כח מוחזק ליתן לו שכר כל הדרך אפי' לא טבעה ספינתו והפסיד רק דלא אשכח לאגורי, וכ"מ בתו' הרא"ש, וכ"כ בקיצור פסקי הרא"ש.

מיהו בריטב"א כתב בשם תו' [והיינו כשיטת הריב"ם] דלעולם אינו נותן לו טפי מחצי הדרך אפי' כשהוא מוחזק, אבל בספינה סתם ויין סתם פ"י הריטב"א דחולקין בשכר כל הדרך, ונמצא שדין ספינה סתם ויין זה כספינה סתם ויין סתם, וכן הדין להרא"ש,

ולשון הגמ' ל"מ כן, ואפשר דנפ"מ בהלך יותר מחצי, דבספינה סתם מקבל כפי מה שהלך, ובתורויהו סתם חולקין, [וכ"כ בסמ"ע סק"ז וש"ך סק"ג וכ"כ מרן זללה"ה בס"ק י"ג], וצ"ע אם בריטב"א מתפרש כן, ולדעת תו' איכא נפ"מ אם נתן שלא יטול כלום, ובסתם וסתם נוטל חצי.

וי"ש לתמוה בתו' הרא"ש שכתב בספינה סתם ויין זה דפריך אמאי לא יתן שכר חצי הדרך שהלך, אבל אם נתן לא יטול ניחא ליה דה"פ אבל אם נתן הכל לא יטול שכר חצי הדרך הראשון, ומבואר מזה דאע"פ שהוא מוחזק נוטלין ממנו חצי האחרון, ואילו בספינה זו ויין זה ס"ל דאין נוטלין ממנו כלום, וכמ"ש בד"ה אר"פ שיש לו טענה מעלייתא על חצי דרך האחרון, וש"מ שמקבל המוחזק את הכל, וכ"מ בקצור פסקי הרא"ש, וצ"ל דאה"נ למסקנא ס"ל דגם בספינה סתם ויין זה אם נתן הכל לא יטול ממנו כלום, וכמ"ש תו' בדעת הריב"ם, ורק בביאור הגמ' שהנדון על חצי הראשון כתב כן, (מיהו האמת שהתו' כתבו כן מעיקרא עפ"ד ריב"ן ודלא כריב"ם, ולפי' ריב"ם מתפרש כבריטב"א), וכ"מ ממה שסיים ואין לפרש אם לא נתן שכר חצי הדרך האחרון כו' משמע דהוה ניחא דאם נתן לא יטול אפי' חצי האחרון.

שם בא"ד אבל ספינה סתם ויין סתם חולקין בהא מספק"ל לריב"ם כו' בתו' הרא"ש ובריטב"א נראה דפשיטא להו דחולקין בכל השכר, ואמנם לפ"ז דין ספינה סתם ויין סתם כדין ספינה סתם ויין זה, מיהו אם נתן כל שכרו בספינה סתם ויין זה לא יטול, לדעת תו' והרא"ש, ובספינה סתם ויין סתם חולקין, ואף לצד דחולקין בחצי הדרך הראשון, מ"מ אם נתן חולקין בכולו, דלא גרע מספינה סתם ויין זה דאם נתן לא יטול להריב"ם בתו', וכ"כ מרן זלה"ה בס"ק י"ג, וסתמות הגמ' משמע שרק בזו וזה יש חילוק בין נתן ללא נתן.

ולענין הלכה כתב הש"ך בסי' שי"א סק"ב דהעיקר כהר"ף והרמב"ם שכל הסוגיא מיירי בכל השכר, וכדעת הריב"ן, ועמשנ"ת בזה לעיל סק"ד.

ולאמור אין ללמוד משמעתין בבעה"ב שהקדים השכר לפועלים ואירעו אונס והפסידו הפועלים שלא הי' להם מלאכה, דאם נתן לא יטול, שלא אמרו כן אלא בשמעתין שטבעה ספינתו לפי' ריב"ן, או כמשנ"ת לעיל סק"ד דכאן חשיב שעשה בעל הספינה מלאכת כל הדרך, אבל כשלא עשו מלאכה לא מהני הקדמת השכר כלום, ואמנם לפריב"ם והרא"ש מהני הקדמת שכר לעשותו מוחזק, אבל לש"פ אין מקור לזה, ולהריטב"א אף להריב"ם אין הדין כן, וכיון דלא קי"ל כהריב"ם אין להמציא דמהני הקדמת שכר בכה"ג.

אבל הרמ"א בסי' של"ד ס"ב כתב לחלק לענין בית שנפל בין הקדים שכרו ללא שילם עדיין, ועי"ש בש"ך ובבהגר"א אם זה מדין אם נתן לא יטול, או מספק, אם הלכה כמהר"ם או כהרשב"א, ועמ"ש במרדכי ותה"ד, ולמש"כ כיון דלא קי"ל כריב"ם הרי סתמות הגמ' דבכל ענין הוי פסידא דפועלים.

שו"ר במרדכי סי' שמ"ה בשם מהר"ם שכתב כדברי הריב"ן דמחלק בין אם הפסיד ספינתו לפועל שרק נתבטל ממלאכתו, ומ"מ סיים שאם כבר נתנה השכירות אינו חוזר וגובה, וזה כמ"ש תו' בספינה זו ויין זה, ומבואר דנקט דאע"פ שלא טבעה הספינה הדין כן לפי' ריב"ן כמו לפי' ריב"ם, וכמ"ק ממאי דפשיטא להו להתו' בקושיתם לעיל בספינה סתם דאם נתן לא יטול אפי' חצי האחרון, וע"כ היינו משום מוחזק, מיהו י"ל דהלשון משמע כן, ולא מסברא, ומה שלא הקשו ע"ז משום דהו"מ לתרוצי דמהני מוחזק לזה.

נראה דהשוכר פועלים ליין זה ונשפך באונס דהוי פסידא דפועלים, ה"ה נמי יין סתם ונשפך, דאם יכול להביא יין אחר, אף ביין זה אינו אנוס, שהרי יכול להשלים מלאכתם, וכשאינו יכול להביא יין אחר אף ביין סתם אנוס הוא, ולפ"ז בטבעה הספינה עם יינו אין חילוק לגבי אונס דבעה"ב בין יין זה ליין סתם, ומה שנסתפק הריב"ם דבסתם וסתם חולקין בכל השכר, [ונשמע אפי' הלך פחות מחצין], היינו דכיון שעדיין לא נתבטלה העיסקא שביניהם, הרי הם כמפסיקין אותה מדעתם, ובזה הפשרה הראויה לחלוק בשוה, משא"כ ביין זה וספינה סתם שכבר בטלה עיסקא הראשונה, ונקבע הדין שחייב רק במה שהוליד, מיהו לאידך גיסא שפיר י"ל שחולקין בחצי שהולידו, אבל פשטות הגמ' שאין חילוק בזה בין נתן ללא נתן, וכמש"כ, - נראה דהא דמהני מוחזק להריב"ם היינו ג"כ מפני שנתרצה ליתן לו שיהא מוחזק, וכמ"ש בתו' הרא"ש טעם זה, אע"ג דס"ל כריב"ם, ולא נתחדש בדברי הריב"ם יישוב אחר, אע"פ שהזכירו בלשונו שהוא מוחזק ומזומן לקיים תנאו, ולשון הממע"ה, מ"מ אין לנו אלא כמ"ש תו' מעיקרא.

לפי' ריב"ם שבתו' קשה דהברייתא מיירי בכל השכר שלא יטול ולא יתן, והגמ' בספינה זו מיירי בכל השכר, ובספינה סתם מיירי לא יטול בכל השכר ואמאי לא יתן חצי, ובסתם וסתם בנתן חולקין בכל השכר, ואם לא נתן אפשר דחולקין רק בחצי, ולהריטב"א כולה בחצי השכר, חוץ מסתם וסתם דחולקין בכולו, ומלבד דסתמא מתפרשא בכל השכר דהא כשנתן נתן הכל שלא ידע שנתבע, גם לשון הגמ' הב לי ספינתא וחמרא משמע לחצי הדרך וכמשה"ק הריטב"א, וכן קשה משה"ק לעיל דלהריטב"א דין סתם וסתם כדין ספינה סתם ויין זה.

לבעה"ב כדאמר ע"ז ב', והרי פסידא דפועלים מדבר האבד למדנו, וכמ"ש הרמב"ן ע"ז ב', וש"מ דבמקום אונס אין חייבין להשלים זל"ז, ואמנם בהתחילו במלאכה חייב משום קנין, אבל מה שפטרו בעה"ב במקום אונס הוא בין בהתחילו במלאכה בין בלא התחילו, וכיון דבלא התחילו פטור באונס דתרוייהו, מתפרש דה"ה בהתחילו פטורוהו במקום אונס.

יג. ע"ט ב' ת"ר השוכר את הספינה ופרקה לה בחצי הדרך נותן לו שכרו של חצי הדרך ואין לו עליו אלא תרעומת, למסקנא מוקמינן דפרקה לטוענה בגווה, שמכר סחורתו לאחר, כפי"ר"ח, ויש לעי' מאי אתא לאשמועינן, והלשון משמע שהי' מקום לתביעת ממון וקמ"ל דאין לו אלא תרעומת, וי"ל דדרך הספנים ליטול שכר על כל חצי דרך יותר מחצי של כל הדרך, והטעם משום רפסתא דספינתא ושינוי דעתא ואשלא יתירא, שכל ענינים אלו כלולים בחשבון הספנים ליטול שכר יותר על כל עסקא חדשה, וכאן ג"כ טוען בעל הספינה שזוהי עיסקא חדשה, ואמנם אין כאן רפסתא דספינתא, אבל זהו רווחא דבעל הספינה, דסו"ס יש כאן שתי עיסקות, והיינו דקמ"ל שנותן לו רק שכר חצי ממה שפסק עמו תחלה, כיון שסחורתו נשארת בספינה, או שפרקה בנחת כפי"ר"ב"ם, ומשום שינוי דעתא לחוד אין תביעת ממון אלא תרעומת.

שם ופרקה לה, מדלא קאמר וחזר בו, משמע כדמשי דלא חזר בו, ולפי"ר"ב"ם צ"ל דכיון דמשכח לאגורי, אין כאן אלא העוול שפרקה לו, ושמא לשון חזר בו הי' מתפרש שרוצה לחזור עם הספינה לעירו, - בריטב"א הגירסא לא צריכא דפרקה בגווה, וכנראה כ"ה גירסת ריב"ם, ובזה מיושב טפי פירושו, גם מ"ש בבהגר"א סי' שי"א ס"ק ליישב דעת הרמב"ם מיושב טפי לגרסא זו, אבל עדיין ק"ק, ועמ"ש אאמו"ר שליט"א ביישוב הרמב"ם.

יב. ע"ט א' תוד"ה אלא, ומשמע לעיל דכל אונס שאירע לבעה"ב כו' הוי פסידא דפועלים, הקשה הגרע"א ז"ל מנ"ל להתו' ד"ז, דילמא דוקא באתא מיטרא שגם הפועלים פשעו דהו"ל לאתנויי, א"נ באונס שהפועל אינו יכול לעשות מלאכתו כההיא דפסק נהרא, אבל כשהפועל קיים ונעשה האונס בשדהו של בעה"ב מנלן דפטור בעה"ב, הרי הפועל יכול לומר הא קאימנא, ולא הי' לו להתנות כיון שזה אונס גמור.

ונראה דודאי פשטות הגמ' דאתא מיטרא פסידא דפועלים הוא מפני שבעה"ב אונס, שהרי לא חילקו אם זה זמן שראוי לחוש למיטרא, ומתפרש הכל דומיא דפסק נהרא, ואם בשאר אונסין פסידא דבעה"ב הו"ל לגמ' לפרושי, וגם בסברא נראה דאם כששניהם אנוסים והפועל יכול לומר הא קאימנא הוי פסידא דבעה"ב, א"כ הדין נותן שגם באונס דמיטרא ישאר הדין כן, שהרי אין מה לעשות במיטרא אלא להתנות, ומאחר שנקבע הדין שהפועל מקבל שכרו באונס, אין להצריכו להתנות באונס דמיטרא, ובעה"ב צריך להתנות, מאחר שהאונס בשדהו של בעה"ב.

ובעיקר הדברים הי' נראה דאין עיקר הטעם משום דהו"ל להתנות, אלא דחיובו של בעה"ב לפועל הוא משום ערב או מזיק, ואדעתא דאונס לא נתחייב, דאונס רחמנא פטריה, וגם הפועל אינו תובע מבעה"ב להתחייב אלא במה שראוי לו להתחייב, אבל משום תנאי יכול להתנות גם באונס דלא שכיח, דסתמא אין התייחסות לאונס מסוים ויכול להתנות דכל אונס פסידא דבעה"ב בין דשכיח ובין דלא שכיח, מיהו אם חיובו דבעה"ב משום קנין, י"ל דלא מיפטר אלא כשיש תביעה על הפועל שהי' לו להתנות.

ורא"י לזה מפועל שחלה או נאנס בדבר האבד, שאינו אחראי על מה שנאבד

אגרא לחצי הדרך כיון שחוזרים וינקין, וכשמגיעין עד מקום שמוצאין שוכרין, מרויחים החזרה משוכר אחר, ולכן אין תובעין שכר אלא להליכה, אבל בחצי הדרך תובעין שכר עד שיגיעו לנמל או עד שיחזרו למקומן, ובחצי הדרך הו"ל כוליה אגרא, וכמש"כ לעיל סק"ד, - במ"ש תו' דר"ל כפועל בטל, עמש"כ לעיל שם דאפשר דבספינה אין פוחתין משכרה בריקנית, ועמ"מ בדעת הרמב"ם ובמ"ש בזה במל"מ וקצה"ח סי' שי"א סק"ב הובא לעיל שם.

שם א"נ לאשלא יתירא, פי' הראב"ד בשטמ"ק והריטב"א שצריך לטרוח להוליך הספינה לחוף ולקשרה, והלשון דחבלים כמו לקשירה יתירא, ור"ל דאף במקום שאין שינוי דעתא כגון שמכיר את הלוקח השני וכיו"ב, אכתי איכא טירחא דאשלא, ולכן נקטו הראשונים ז"ל ששני הטעמים אמת.

שם אלימא דקא משכח לאגורה אמאי אית ליה תרעומת, יעוי' בריטב"א ובמשנ"ת לעיל ס"א סק"ה, והנה השוכר ספינה לחצי הדרך עד עיר מושב דמשכח לאגורה הרי זו שכירות רגילה ואין בה מקום לתרעומת, ול"ד כלל לפועלים שצריכין לחפש בעה"ב אחר קודם שהתחילו מלאכתן, דבספינה הדרך לשכור ספינות גם לחצי הדרך, ומעיקרא נמי ה' מוכן להוליכו עד כאן, ומשני דעל חצי דרך נוטלין שכר יותר משום רפסתא דספינתא ושינוי דעתא ואשלא יתירא, וכאן נותן לו שכר רק כחצי הדרך, וכמשנ"ת לעיל.

שם ואי דלא קא משכח לאגורה כוליה אגרא בעי שלומי, פי' כדין שוכר פועלים שהתחילו במלאכה לעיל ע"ו ב', וכאן אינו אנוס דנימא דהוי פסידא דפועלים, מיהו יש לשאול למה ישלם לו יותר מאילו שכרו מתחלה לחצי דרך, ול"ד לפועל שאינו משכיר עצמו לשעה שחרית עד שיפסיד יום שלם עי"ז, ונראה מכאן דספנים ג"כ נוטלין כוליה

סימן יב

בדיני שכירות פועלים [ג]

אמרו דסגי בחמור שהבריקה, אבל אין השוכר מפסיד שכרו אם אינו רוצה לקבל חמור כזה, אבל במ"מ הוכיח מהתוספתא כהרמב"ם דכשאומר לו הרי שלך לפניך נותן לו שכרו משלם, וכ"מ ברמב"ן ע"ט א' וכ"ה סתמות ש"פ וכ"ה בשו"ע סי' ש"י ס"א.

ומצינו כן בערכין כ' ב' דהשוכר בית ונתנגע וחלטו כהן א"ל הש"ל, ואם נתצו חייב להעמיד לו בית, ובפשוטו בבית סתם מיירי מדחייב להעמיד לו בית אחר, וכ"כ הרמב"ן כתובות נ"ט והר"ן נדרים מ"ו ב', ואפ"ה קודם שנתצו א"ל הש"ל, אע"פ שמתחלה אינו יכול ליתן לו בית שנתנגע,

א. **השוכר** את החמור והבריקה או שנעשית אנגריא אומר לו הרי שלך לפניך, הרמב"ם בפיה"מ והרע"ב כתבו דבחמור סתם אינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך, כיון שאין לו זכות בחמור זה דוקא, וכמו שמתחלה אינו יכול למסור לו חמור שהבריקה, השתא נמי כבתחלה דמי, ודוקא בחמור זה שזכה בחמור למכור ולשכור וכל שעבודו בחמור זה, אמרינן דהו"ל כשלו ומזלו גרם, וכבר העיר בתורע"א דהרמב"ם בחיבורו חזר בו, וכן ש"פ פירשוה בחמור סתם, ואפ"ה מצי למימר ליה הרי שלך לפניך, והראב"ד והרשב"א מפרשים שרק לענין חיובו של המשכיר להעמיד לו חמור

אבל הש"ך בסי' שי"ב ס"ק י"ט כתב דבבית סתם יכול להוציאו לבית יפה ממנו, (ובסק"ה כתב דאף לכומוהו יכול להוציאו), ובנה"מ ס"ק י"ב תמה דלא מסתבר שיוכל לטלטלו מבית לבית, שו"ר בט"ז שם שהאריך ג"כ כהנה"מ, ולפמשת" דזכה בבית שקיבל, א"כ מעיקר הדין אינו יכול להוציאו, ובבהגר"א ציין לדברי הרמ"א ס"א, ומשמע שמשוה בית סתם לבית זה בד"ז, וכן פשוט להריטב"א דא"י להוציאו, ובנמו"י פי' כונת הריטב"א שאם דר בבית ונפל אינו יכול לשנותו לקטן, וכתב דהרמב"ם פליג, אבל כשהבית קיים פשיטא ליה דלכו"ע א"י להוציאו, וכ"כ בט"ז ובנה"מ, מיהו משמע דוקא בבנין הבית שנפל, ועקצה"ח סק"ו.

מיהו מהא דנקטו הרמב"ן והר"ן שם דבבית זה אם הקדישו משכיר אינו קדוש, ובבית סתם קדוש, חזינן שאין לשוכר זכות בבית שדר בו, כיון ששעבודו על בית סתם, ואפשר הענין שאם הוציאו בע"כ מן הבית אינו חייב להחזירו לאותו בית, דיש לו זכות כשהוא דר בו, אבל משהוציאו חל שעבודו מכח בית סתם ויכול ליתן לו אחר, משא"כ בבית זה, ואפי' נימא דבכה"ג חייב ליתן לו הבית הראשון, מ"מ אם סתרו אינו חייב לבנותו, ובבית זה חייב לבנותו כמ"ש בשו"ע שם סי"ז מדברי הרמב"ם, - הא דחייב לבנותו בבית זה ולא חשבינן ליה כאיניש מעלמא שסתרו, י"ל דהו"ל כנפול מתחלה שחייב לבנותו כמ"ש הרמ"א שם סוסי"ז, ואפשר דאיניש דעלמא שסתרו ג"כ זוכה בו השוכר, דכיון שיש מחויב בדבר לבנותו, הרי"ז בכלל זכותו של השוכר, ואמנם אינו מחויב לבנות אלא לשלם הנזק, אבל שפיר יש מקום לחשוב כנבנה מתשלומי המזיק, וצ"ע.

ב. **שם** במשנה מתה או נשברה חייב להעמיד לו חמור, פי' הראשונים ז"ל דמיירי בחמור סתם, דהא בחמור זה אם מת אזל ליה

וחזינן מזה דאף בבית סתם זכה השוכר בדרגא שאפשר לומר לו הרי שלך לפניך, והחילוק משום דנגע הו"ל היזק שאינו ניכר, וכדתנן ב"ק צ"ו ב' בחמץ ובהמה שנאסרו בהנאה דאומר לו הש"ל, וכשנתצו הו"ל כנפל באונס, מיהו בתו' שם משמע דדוקא בחמור זה א"ל הש"ל וכפיה"מ והרע"ב הנ"ל מיהו כתבו דאינו משלם שכר, וזה כפי' הראב"ד והרשב"א.

ולכאורה יש ללמוד מזה שאין הבעלים יכול להחליף לשוכר בית או חמור, אע"פ שהתנה חמור ובית סתם, דכשנתן לו חמור אחד זכה בו, ואמנם עדיין לא נפטר בעה"ב מחיובו אבל השוכר זכה בו, וברמב"ם פ"ה משכירות ה"ב מבואר שיכול למכור העור והנבילה, ולפ"ז זכה בחמור שקיבל זכות של חמור זה, מלבד מה שנשאר שעבוד הבעלים להעמיד חמור אחר, [ואפשר שדקדק כן מלשון הרי"ף שכתב אבל א"ל חמור סתם חייב להעמיד לו חמור אחר ואע"פ שאין בדמיה לא ליקח ולא לשכור, ומשמע שיש לו זכות בדמיה ליקח ולשכור, דאל"כ אין להזכיר ואע"פ כו'], ונפ"מ כשדמי הנבילה והעור הם יותר מדמי השכירות שכבר הלך, להסוברים שאין נכסי המשכיר משועבדים להעמיד לו חמור, ובבהגר"א סי' ש"י סק"ט משמע דיש לו זכות תפיסה נבילה, וא"צ לבא לב"ד, אבל לא זכה בה אלא דמי שכירותו שחייב המשכיר להחזיר לו, ולשון הרמב"ם דבכל ענין יכול למכור הנבילה, ולשונו ז"ל סתום שלא הזכיר חזרת השכר, ועכ"פ דעת ש"פ שאין לו זכות נבילה אלא בחמור זה, ואמנם לדעת הרשב"א והרא"ש דינה כשאר נכסים של המשכיר, אבל אינה קנויה לו, [ונפ"מ במת שאינו יכול למכור דמטלטלין דיתמי לא משתעבדין], ולדעת הרמב"ן אין שעבוד נכסים כלל, אלא שצריך להחזיר לו שכרו, אם עכשיו צריך להוציא יותר מפני שהוקר.

סק"ט ע"ד הגרע"א ז"ל בגליון הש"ך סי' שי"א סק"א.

ובמ"ש רש"י או יחזיר לו שכרו, אי מיירי ביש בדמיה לשכור צ"ע למה יוכל לחזור בו, ומבואר ברמב"ן שאפי' מחזיר כל דמי השכירות גם ממה שכבר הלך, אינו יכול לחזור בו, ואולי יש לדחוק דר"ל דאם אין בדמיה ליקח יחזיר לו שכרו, אבל אם חייב להוסיף משלו הרי לעולם יש בדמיה ליקח, ועמ"ש אאמו"ר שליט"א.

ג. **בדין** חמור סתם שחייב להעמיד לו חמור, נחלקו הראשונים ז"ל אם כל נכסיו משועבדים לזה, או שאם רוצה לקיים השכירות חייב להעמיד לו חמור, ואם חוזר בו מפסיד כל שכרו, באופן שהשוכר הוצרך לשכור ביוקר כנגד כל שכרו, ובמ"מ פ"ה משכירות ה"ב הביא ג' שיטות א' דעת הראב"ד דבקנו מידו נשתעבדו נכסיו, ובלא קנו מידו קאי במי שפרע, ובאונס מיתה פטור, ב' דעת י"מ והוא הרמב"ן דאינו חייב להעמיד מנכסיו, אלא שאם רוצה לקבל שכירותו שעד המיתה, צריך להשלים פסיקתו כדמעיקרא, ג' דעת הרשב"א שכשנסר לו חמור הראשון נשתעבדו נכסיו, וחייב להעמיד משלו אע"פ שלא קנו מידו, וכ"ד הרא"ש, ד' ובנמו"י הביא י"מ דמיירי בהקדים לו שכרו ויש לו חמור אחר ושכירות מטלטלין נקנית בכסף, ה' דעת הריטב"א דבההיא הנאה שנשתעבד שוכר לשלם שכר החמור, נשתעבד המשכיר להעמיד לו חמור, ונראה מדבריו ק"ג א' דדוקא משלו נשתעבד, ואינו חייב לשכור מאחר, ו' בנמו"י מפרש דלמ"ד דקנו מידו מתחייב גם משאר נכסיו, וכ"כ המ"מ בדעת הראב"ד, אבל בדברי הראב"ד שכתב דבבית נתחייב בכסף, משמע דחייב רק כקנין כסף דהיינו ממה שיש לו, וכן הקשה הרשב"א ע"ד הראב"ד, דהקנין לא מהני בדלית ליה, אא"כ עשו קנין התחייבות.

כדאמר ק"ג א' גבי בית, מיהו כתבו דמיתוקמא גם בחמור זה כיון שאם יש בדמי העור והנבילה ליקח או לשכור הרי הם משועבדין לשוכר, ושייך שפיר למיתני חייב להעמיד לו חמור, שהרי תוכן המשנה דמתה או נשברה אינה כהבריקה ואנגריא דא"ל הש"ל, אלא כלקח ממנו החמור דמי, ומתפרש שפיר בכל חד כדיניה, דהיינו בחמור סתם להעמיד מביתו חמור, ובחמור זה להעמיד מדמי העור והנבילה חמור, ומ"מ לשון חייב להעמיד לו חמור מיושב טפי בחמור סתם, דמשמע שהחוב על המשכיר, ובחמור זה כתב הרמב"ן שהשוכר טורח במכירת הנבילה ובשכירות חמור אחר, וגם לשון חייב להעמיד לא משמע דהיינו אם יש בדמיה, ולפנינו בגמ' ע"ט א' הגרסא אי דא"ל חמור סתם הא חייב להעמיד לו חמור, אלא שגרסת הראשונים ז"ל לוגר ליה אחרינא, ועוד דבנשברה אי לא קיימא למכירה אינו רשאי למכרה, וכן בהבריקה ושכרה לרכוב ולכלי זכוכית כמבואר ברמב"ם, ומתני' כללה תרוייהו, וש"מ דפשטה בחמור סתם.

רש"י פי' מתני' בחמור זה, וכתב דבעה"ב מוסיף דמים ולוקח חמור, והקשו הראשונים ז"ל דלא נתחייב להוסיף משלו, אלא אם יש בדמיו ליקח, וכ"כ רש"י ע"ט א' בתחלת הסוגיא דלוקח חמור כל שהוא, ואח"כ פי' דלרב מתני' בבעה"ב מוסיף משלו, ובגמ' אמרו דהא דרבר"ה בשאין בדמיה ליקח, והיינו דמילתיה דרב מתפרשא ביש בדמיה ליקח, ומסתברא שאם אין בדמיה ליקח ולשכור, והוסיף בעה"ב משלו אין השוכר מחויב לקחת החמור השני, שכבר בטלה העיסקא שביניהם מכיון שאין בדמיה לשכור, ויכול בעל החמור לחזור בו, וממילא גם השוכר יכול לחזור, שאינו בדין שהמשכיר ירויח כשהוזל ולא יפסיד כשהוקר, והשוכר יפסיד כשהוקר, וכבר נתבאר כן לעיל ס"ב

העיסקא, דכיון שחל קנין גמור בחמור אחד חלה העיסקא ונתחייב בעצמו ובנכסיו לקיימה.

דברי הרשב"א מחודשים, דכיון שבנתינת מעות לא נשתעבד, מנלן דבמשיכת החמור נשתעבד, אלא שדקדק כן מסתמות המשנה והגמ' דקתני חייב להעמיד לו בית, ולא משמע ליה דהיינו דוקא מפני שאינו רוצה להפסיד שכר חצי הדרך שכבר הלך, וחייב משמע חיוב גמור ולא במי שפרע לחוד, ואף בבית שנקנה בכסף משמע שחייב אף לשכור בית מאחרים, ולזה לא מועיל קנין כסף, ובמ"מ כתב שכ"ד ההלכות, ולא נתפרש שם בהדיא, אלא שהרי"ף הזכיר בחמור סתם דחייב אע"פ שאין בדמיה ליקח ולשכור, ומשמע שחייב להוציא מכיסו כמו בדמי נבילה, ואילו להרמב"ם יכול רק לגבות מדמיה, ואמנם אפשר לפרשו כהרמב"ן דהיינו אם אינו רוצה להפסיד שכר חצי הדרך הראשון, לא משמע ליה להמ"מ הכי בסתמות דברי הרי"ף, אבל הרמב"ם והרמב"ן והר"ן ונמו"י ודאי לא פי' כן בדעת הרי"ף, והנמו"י כתב שלא הלכו בדרך הרשב"א הראשונים ז"ל ר"ל הראב"ד והרמב"ן, ולא האחרונים ממנו ר"ל הר"ן, ודעת הריטב"א אינה כהרשב"א דפי' בההיא הנאה, וס"ל דרק במה שברשותו נשתעבד, עי' להלן.

במשה"ק הרשב"א לדעת הרמב"ן דחייב רק אם רוצה לקבל דמי השכירות, דא"כ הו"ל לגמ' לפרש דהיינו כשכבר הלך או נשתמש שיעור חשוב, שאז אין כדאי לו להפסיד שכירותו, נראה דלשון המשנה מתפרש שחיוב פסיקתו הוא להעמיד לו חמור ובית, ואינו יכול לומר הרי שלך לפניך, ואין הכונה שאם רוצה לקבל שכרו יעשה כן, אלא שחייב לקיים פסיקתו כפי מה שנתחייב, וכיון שכן אף אם כשחוזר בו מקבל מי שפרע שייך לומר לשון זה, כיון שחייב לנהוג כן, אלא דמ"מ עדיף לפרש לשון חייב כפשוטו בחיוב גמור, ובזה אמרין שכבר חלה השכירות בקנין

וביאור הדברים דבאמת נתחייב המשכיר להעמיד לו חמור אף אם ימות הראשון, דזהו חיוב חמור סתם, אלא דכמו שקודם משיכת החמור אין כאן אלא מי שפרע בהקדים לו מעות, ה"נ אחר משיכת חמור הראשון אין קנינו מועיל לחמור השני, ונשאר החמור השני במי שפרע ככתחלה, ואם לא הקדים שכר, מי שפרע נמי ליכא, וזוהי דעת הרמב"ן והר"ן וכ"ד הרמב"ם שלא זכה במשיכת חמור הראשון בשעבוד נכסי המשכיר, דלגבי הזמן שמשעת מיתת חמור הראשון הו"ז כתחלת השכירות, והו"ל שכירות מטלטלין כמקח, ולא קנה במעות, ועוד שהרי אינו מתחייב ליתן משלו דוקא והו"ל כפסיקה על הפירות שאינו קונה כלום אפי' מדאוריתא, וזו גם דעת הראב"ד שהצריך קנין, וכ"ד הרמ"ה שבטור סי' שיי"ב.

אבל דעת הרשב"א והרא"ש דכיון שהתחילה השכירות בקנין גמור, דעתו להשתעבד להשלים השכירות כדינה, ולא מצינו חזרה אלא בפסיקה קודם משיכה, אבל כאן כבר חל קנין גמור, ונשתעבד כפי פסיקתו, ולשון הרשב"א משמע דחמור השני הוא מדין אחריות על החמור הראשון, וכנשלמה העיסקא בחמור הראשון דמי, והו"ל ככל מכירה באחריות שנכסיו משתעבדין לאחריות, [ועי' לקמן סק"ה].

וא"ת לדעת הרמב"ן למה באמת לא נתחייב באחריות החמור הראשון ככל מוכר באחריות, י"ל דכל מוכר באחריות הרי הוא הגורם להפסד הלוקח ושפיר מתחייב לפצותו, אבל כאן שמת חמור הראשון, הו"ז כא"ל מתחלה קח חמור זה לחצי הדרך, ובחצי השני אביא לך חמור אחר, דלא חל קנין בחמור השני, שבאמת אין חיובו להשלים חמור הראשון, אלא שלא נתן לו חמור לכל זמן השכירות, וצריך להשלים בחמור השני, וגם בלשון הרשב"א י"ל שאין כונתו אחריות על החמור הראשון, אלא חיוב אחריות על

אבל בסברא אין נראה דשעבוד דגברא יש חילוק בין משתעבד קרקע או מטלטלין, ועי' בספר מרן זללה"ה לקוטים סט"ו סק"א, ולע"כ בסוגיא דקנין כסף, ועי' בספר אאמור"ר שליט"א פ"ד דב"מ בזה.

לדעת הרמב"ן נראה דאף בבית לא נתכוין להקנות לו משאר בתים שברשותו כלום, ואם נפל הבית יכול להחזיר לו שכרו וליפטר, וכן הדין נותן דכיון שמתחייב להעמיד לו כנגד שכרו גם ממקום אחר, אינו מחלק קנינו שיתן לו משלו בקנין גמור, וכנגד שכרו אפי' ממקום אחר, וצ"ע בדעת הרמ"ה שכתב דזכה בשאר בתים שברשותו אם אינם משועבדים לאחר, ולא משמע כלל שאין המשכיר יכול למכור או להשכיר שאר בתים שהיו בני חורין ברשותו בזמן השכירות, ודוחק לומר שזוכה בתנאי שלא ישכירו הבעלים לאחר בינתים, ועי' לקמן סק"ד וסוסק"ה.

הרשב"א הוכיח מדאמרין ע"ט א' אי דא"ל חמור זה לוגר ליה אחרינא, [כ"ה גרסת הראשונים ז"ל], ש"מ דחייב לשכור מאחרים, ולכאורה אפשר לפרש לשון זה שישכיר לו משלו, אבל מעיקר קושית הגמ' בפשיטות, ולא אמרו אי דאית ליה חמור בביתו לוגר ליה, וכן מדפשיטא לן שבאמצע הדרך ג"כ חייב להשכיר לו אחר, אע"פ שאין לפנינו אותו שברשותו, חזינן שחייב להשכיר לו אפי' מעלמא.

ועוד ראי' מדתנן ק"ג א' המשכיר בית לחבירו ונפל חייב להעמיד לו בית הי' קטן לא יעשנו גדול כו' ומוקמין לה בבית סתם שחוזר לבנותו שלא יעשנו בענין אחר אלא מדעת שניהם, ומבואר מזה שהבית החדש ג"כ משועבד לשוכר, ואע"פ שלא הי' בשעת קנין, וכמבואר בשו"ע סי' שיי"ב סי"ז [מתשובת הרשב"א] שבבית זה אפי' חזר ובנאו אין לו בו זכות, משום דההוא דנפל אזל ליה והאי אחרינא הוא, וכיון דבבית סתם

גמור לגבי מה שכבר נשתמש, ואף אם נשתמש רק בפרוטה נופל שפיר לשון חייב, שאם לא יעמיד חמור יפסיד שכרו, (ואפשר דמשמע ליה להרשב"א דקושית הגמ' לוגר ליה אחרינא משמע שאין אופן שאינו מחויב לשכור עבורו, ואפי' שלא בפניו שוכר אחר וחוזר וגובה מבעה"ב), שוב הערוני דכונת הרשב"א לומר שאין לפרש חייב להעמיד אם ירצה לקבל שכר על מה שילך כעת, ולא על מה שכבר הלך, ולא קאי לאפוקי מפ' הרמב"ן.

והא דאמרין ע"ט א' אי דא"ל חמור סתם חייב להעמיד לו חמור, קאי אהא דנותן לו שכר חצי הדרך, ואמאי הרי אם אינו מעמיד לו חמור, יכול לשכור מדמי חצי הדרך.

ברשב"א בשם הראב"ד מבואר דקשיא ליה רק במעות איך מחייבים חיוב גמור, הרי מעות אינן קונות, אבל בבית נחא ליה כיון שבית נקנה בכסף, ולפ"ז הא דמוקים לה בקנו מידו מתפרש דומיא דבית בדלא קנו מידו, וא"כ הדין נותן שלא יתחייב אלא על בתים שברשותו דעלייהו חל הקנין, אבל אינו מחויב לקנות או לשכור עבורו בית מאחר, וכ"כ הטור סי' שיי"ב סי"ז בשם הרמ"ה, וכבר הקשה הרשב"א דסתמא משמע שחייב להעמיד לו חמור ובית, ולא הוזכר דהיינו דוקא כשיש לו חמור ובית אחר, וסיים הרשב"א דלאוקומה בקנין התחייבות דגברא להעמיד לו בית ודאי שאין זה מתפרש בסתמות הגמ', ובאמת בבית נראה בראב"ד דניחא כיון שנקנה בכסף, וה"נ מסתברא דבשלמא בחמור דידוע שאין כסף קונה שייך לומר שסתם התנא דנדע דמייירי בקנין אבל בבית אין לחדש קנין, ואם בית חייב רק ממה שברשותו, יש לפרש כן גם בחמור, אבל במ"מ בדעת הראב"ד וכן בנמו"י מבואר דבקנו מידו מתחייב גם להעמיד חמור משאר נכסיו, ואפשר דס"ל דבבית יכול להתחייב במעות כמו שיכול לקנות במעות,

משועבד לו ש"מ שגם מנכסיו משתעבד, כהרמב"ן או כהרשב"א.

ועוד דבפשוטו כנגד דמי חצי הדרך הראשון ודאי יש לחייבו להשכיר מאחרים, דכל שאינו עומד בהתחייבותו חייב להחזיר כל המעות אם השוכר הפסיד, וכדין ידו על התנונה בבעה"ב החוזר בו, וכיון דסתמות הדברים שמתחייב גם לשכור מעלמא, אין לחדש שני חיובים וכמש"כ לעיל.

ד. **הריטב"א** כתב דבהיא הנאה שנתחייב השוכר למשכיר לשלם שכירותו ואינו יכול לחזור בו, דהיינו במשיכת החמור או בכסף בבית סתם, נשתעבד המשכיר לשוכר להעמיד לו חמור אחר, והי' אפשר לפרש שעבוד זה על כל נכסיו, אבל בסו"פ השואל ק"ג א' פ' הריטב"א דלא נתחייב להעמיד לו בית אלא ממה שיש לו, ולא לשכור מאחרים, ואם עשה קנין התחייבות כראוי חייב גם לשכור מאחרים ומ"מ אינו מחויב אא"כ מוצא לשכור במחיר הגון, אבל אם מוצא ביוקר הרבה אנוס הוא ופטור, ומבואר מזה דמ"ש במתני' שמשעבד בההיא הנאה, היינו רק לקנות חמורים שברשותו, אבל לא שעבוד דגברא ונכסיו להעמיד לו חמור, ובד"מ סי' ש"ב סק"ח הקשה סתירת דברי הנמו"י בשמעתין, מההיא דהריטב"א סו"פ השואל, ואמנם הנמו"י בפרקין הביא דעת הסוברים דקנו מידו מהני אע"פ שאין לו חמור אחר, אבל אין כן דעת הריטב"א, ורבו הרא"ה.

בנמו"י הביא מפרשים דקונה כל חמורים שברשותו בכסף דשכירות מטלטלין נקנה בכסף, ואכתי קשה לר"ל מאי איכא למימר, דהא הסוברים דשכירות מטלטלין נקנה בכסף היינו רק לר' יוחנן, ומשום דליכא טעמא דנשרפו חטיף בעלייה, ועפ"ת סי' קצ"ח סק"ח דהרבה חולקים וס"ל דאינו נקנה בכסף, ובאמת כ"ה סתמות הדברים כמש"כ לעיל ס"א סק"ל, דלא מצינו שנחלקו ר"י ור"ל בשכירות

מטלטלין, ול"ד לדר"ש מ"ט ב' דהתם שהפירות ברשות הלוקח דמי קצת למשיכה, ולכן שייך להוציא אופן זה מהלא פלוג, כיון שכבר משך מקצת, אבל בשכירות יש לדמות למוכר מקצת חפץ דודאי אינו קונה במעות, אע"פ שהמוכר יטרח להציל רוב החפץ שנשאר שלו, [ועמש"כ שם עוד טעם בזה], וכן אם נותן מעות בתנאי שלא ישרף, דג"כ אינו קונה אע"פ שהמוכר יפסיד מעותיו אם ישרף, ובוזה מיושב מה שדקדק הגרע"א ז"ל דבשכירות מפסיד המשכיר כל מעותיו, כדעת הרמב"ן ודעימיה אפי' בבית זה, ובבית סתם לכו"ע מפסיד מעותיו, וא"כ בודאי יציל החפץ משריפה, דמ"מ מה שהוא רוצה לקנות דהיינו שעבוד המשכיר ליתן לו החפץ להשתמש, הר"ז כקנין מקצת החפץ, והר"ז בכלל לא פלוג שאינו נקנה במעות.

מיהו כבר נתבאר לעיל סק"ג דפשטא משמע שמתחייב גם לשכור מעלמא, וזה דלא כהריטב"א ודלא כפ"י קמא בנמו"י, ודלא כמשמעות הראב"ד ודלא כהרמ"ה שבטור.

הראב"ד הקשה איך מתחייב בחמור סתם להעמיד לו חמור הרי מעות אינן קונות ורק במי שפרע קאי, ובמקום אנוס מי שפרע נמי ליכא, ויש לעי' אטו הפוסק על הפירות ולקח פירות ע"מ ליתן ללוקח ונאנסו האם אינו במי שפרע, הרי אין להחליט שפירותיו של הלוקח נפסדו, וה"נ בחמור סתם כיון שחייב להעמיד לו אחר, אמרינן שהחמור של חצי הדרך השני לא קרה בו האנוס, וצ"ל דס"ל דכיון שהלך מקצת בחמור זה הדבר ניכר שאירע האנוס בחמור שפסק עליו, ושייך לפטרו ממי שפרע, ונראה דמה שמתייקר החמור באמצע הדרך במקום שאין להשיג חמורים, לא דמי לשער היוקר, כיון שזה מאורע שקרה מחמת האנוס, ואין בדעתו להתחייב במי שפרע במקום אנוס, אבל אם נתייקר השער י"ל דחייב שפיר ביוקרא, ולפ"ז י"ל דבאנוס כזה אף בפוסק על הפירות פטור,

לשעבוד, כיון שיכול להזיל גביה, עיי"ש, כ"ז מתבאר לפור"ר בספר מרן ז"ל שם.

והנה דעת הרשב"א קדושין ה' א' כהרמב"ן וכמו שהובא בקצה"ח סי' ק"צ סק"ו, ודעת הריטב"א כהראב"ד כמש"ש, וכן ב"מ ע"ז ב' ועמש"כ אאמור"ר שליט"א בספר ב"ב לדף קמ"ט א' סק דאפשר דגם להראב"ד והרא"ש דוקא בדאיכא דבר בעין דהיינו המשכון, אבל התחייבות בשטר או בקנין לחד לא מהני, ולפ"ז אין כאן קנין כסף לשעבוד נכסי המשכיר, ולע"כ בסוגיא זו כלל.

אבל מפשטות דברי הרשב"א והריטב"א לא משמע דהשעבוד הוא בקנין כסף, דהא משום כסף אמרינן דקאי רק במי שפרע, והריטב"א חידש דהשתעבדות דבהיא הנאה הר"ז קנין סודר ושיעבודים כיו"ב דאשכחן דבהיא הנאה מהני, ולכן מהני טפי מקנין כסף, וכמשנ"ת לעיל דריטב"א ק"ג א' מבואר דאינו משתעבד בנכסיו, אלא בחמורים שברשותו, והרי הם מטלטלין, וע"כ דלאו מדין כסף אתינן עלה.

ובן בדברי הרשב"א, בין אם כונתו משום אחריות כמוכר שדהו באחריות, בין אם כונתו שכבר הוחלטה השכירות במעשה, וחשיב כקנין גמור, דכיון שהוחלטה מקצת השכירות בקנין כבר נקבעה כולה, בפשוטו א"צ שיהא כאן כח כסף בעין, דלא דנו כן אלא כשהכסף צריך לעשות קנין מחודש בקדושין או במכר, אבל חיוב אחריות זהו מתנאי המכירה והשכירות, ומכיון שהוחלטה השכירות במשיכה או בחזקה, שפיר מתחייב לקיימה בכל התנאים שביניהם, אע"פ שעבור השכירות קיבל רק התחייבות דמלוה, דמ"מ כיון שעיקר המקח חל, הרי הוא מחייב עצמו כפי מה שהתנו, דהא ניחא ליה בקיום המקח שהוא בטוח בריוח השכירות.

ובן במוכר שדה באחריות אע"פ שלא קיבל מעות, אלא הלוקח קנה השדה בקנין

כשההפסד הוא מאורע מכת האונס ולא משער שנתייקר, ועי' בספר מרן זלה"ה חו"מ לקוטים סט"ו סוסק"ג, ולע"כ.

ה. **בספר** מרן זלה"ה חו"מ לקוטים סט"ו סק"א ג' ביאר בדעת הרשב"א שהמשכיר משעבד נכסיו להעמיד חמור אחר, במשיכת השוכר את החמור הראשון, דהשעבוד נכסים הוא כקרקע ונקנה בכסף, וכשהקדים מעות ניחא, אבל מדבריהם משמע שאפי' לא הקדים מעות אלא במשיכת החמור לחד מתחייב, וביאר שם דהתחייבות השוכר לשלם תמורת החמור, הם המעות שמקבל המשכיר, ואע"פ שאינם בעין אלא התחייבות, הרי דעת הראב"ד קדושין ח' ב' שהמתחייב לאשה מנה בשטר או שנותן לה משכון שתזכה בו שעבוד לגבות ממנו מנה שהוא מתחייב לה עכשיו, הר"ז כנתינת מעות, והא דאמרינן מנה אין כאן משכון אין כאן, היינו מפני שנתחייב תחלה בדבריו מנה על הקידושין ונותן את המשכון על החוב שלא חל, אבל אם נותן את המשכון שיחול החוב ע"י זכייתה במשכון שיעבוד החוב חשיב שפיר ככסף, ודעת הרמב"ן שם דהכסף חשיב כמלוה כיון שלא ניתן מרשותו לידה, ומודה הרמב"ן שהחיוב חל, אלא שאינו קונה ככסף דהו"ל מלוה, הובאו דבריהם בר"ן קדושין שם, והכא נמי הרמב"ן לשיטתו שאין כאן כסף להשתעבד בו, מיהו הרמב"ן גם בהקדים מעות ס"ל דלא משתעבד.

והריטב"א כתב דהמשכיר משתעבד בהיא הנאה שנעשה בטוח בדמי השכירות, וזה נעשה במשיכת השוכר את החמור דשוב אינו יכול לחזור בו, והא דלא קאמר שנשתעבד בדמי ההתחייבות, היינו מפני שלא נתחייב תמורת החמור אלא מה שישתכר בו, אבל מה שמשלים ע"י החמור השני אינו מתחייב במשיכת חמור הראשון, ולכן אין כאן כסף לשעבוד נכסים, ולהרשב"א חלק מהמעות

ע"ח א' מבואר ברש"י שאם אינו מעמיד לו חמור צריך להחזיר לו שכרו, ומיירי בחמור זה, ומשמע שם בתשובה דמחלק בין חמור לבית, ולא פירש טעם בזה, ועי' להלן.

ונראה שיש בזה ג' דרגות, א' מכת מדינה ב' מכה פרטית של הגוף ג' מכה פרטית של הפירות, דמכת מדינה לכו"ע פסידא דבעה"ב, מכה פרטית של הפירות לכו"ע פסידא דשוכר, מכה פרטית של הגוף בזה נחלקו אם מזל שניהם גורם, או דבעל הגוף עיקר, וכיון שלקה הגוף ממילא נסתלקו הפירות.

ולכאורה נראה דמתני' היא ק"ג ב' שאם א"ל חכור לי שדה בית השלחין זה יבש המעין מנכה לו מחכורו אפי' אינה מכת מדינה, הרי שאם נתקלקל גוף השדה ממה שהי' בזמן החכירות הו"ל פסידא דבעה"ב, [שו"ר בריטב"א בזה והובא להלן], וכל שכן שאם נפל הבית דינו כיבש המעין, דהא א"ל בית זה ואין כאן בית, וכגינה שע"ג בית הבד שאם נפל הבית לא גרע מיבש המעין, ושמא יש לחלק דמסיק אדעתיה שיבש המעין ולא מסיק אדעתיה שיפול הבית, ולכן בבית השלחין זה חשיב כהתנה אם לא יבש המעין, ולפ"ז ה"ה בחמור דיהיב דעתיה שמא ימות, ובספינה יש לדון דיהיב דעתיה שמא תטבע, אבל פשטות הדברים דכל שהקלול בגוף, הוי פסידא דבעה"ב, ורק בקלול בפירות מחלקין בין מכת מדינה למכה פרטית, ואמנם גם בבית אם תהא מכה פרטית שא"א לדור בו ולא נתקלקל הגוף הוי פסידא דשוכר.

ועוד מוכח כן מדאמרינן ע"ט א' אי דא"ל חמור זה אם יש בדמיה ליקח יקח כו' ואמאי לא פרכינן מ"ט סגי בשכר של חצי הדרך הא פסידא דשוכר הוא, וכן פשוט לגמ' שם בס"ד דאי לא שכיח לאגורי לא בעי למיתב ליה אגרא כלל, וש"מ דלא חשיב מזליה דשוכר, וכן בספינה ויין סתם אמרינן

חזקה והמעות זקפן במלוה, שפיר מתחייב המוכר באחריות מתנאי המקח, דא"צ כח כסף לקנות שעבוד נכסים, אלא מכיון שנהנה במכירה משעבד נכסיו לזה, והנאתו בזה שהוחלטה המכירה והוא בטוח במעותיו, ומרן זללה"ה שם הקשה מכתובות צ"ב א' וכתב לפרש בשעבד נכסיו בשטר או במקצת דמים.

כתב מרן זללה"ה שם דאם השכיר חמור סתם ולא קיבל מעות ומת החמור, וגם המשכיר מת, ולא השאיר קרקע, לדעת הרמב"ן א"צ לשלם להם, ולדעת הרשב"א והרא"ש אע"פ שפקע השעבוד, הרי הוא חייב לשלם שכרו, שכבר קנה שעבודו ונתחייב בשכרו, ואי פקח הוא משלם להם בקרקע וחוזר וגובה מהם [כ"נ] כדאמרינן כתובות שם גבי קרקע, ויש להסתפק להמפרשים שקונה חמורים שברשותו אם זה כקנין שיעבוד שפוקע מיורשים כדין מטלטלין, או שקונה זכות ממון של שכירות בהם, ואין דינו כבא ליפרע מנכסיו יתומים דדידיה גינהו, ונפ"מ נמי לענין בעליו עמו שהי' בשעת שכירות חמור הראשון, וצ"ע בכ"ז.

ו. ק"ג א' אי דא"ל בית זה נפל אזל ליה, דעת הרמב"ן וכ"מ ברמב"ם ורא"ש וטו"ש"ע סי' שיי"ב שאינו משלם שכירות אלא עד זמן הנפילה, והריטב"א הביא דעת מורו שמשלם כל משך זמן השכירות דשכירות ליומא ממכר הוא, וכשותפין דמו שנפילת הבית מזלא דתרוייהו, ובהגהמ"י משפטים סכ"ז הביא תשובת הרשב"א משאנן שאם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן, אבל בהגמ"י שם סמ"ז כתב מתשובת מהר"ם שאינו משלם אלא עד זמן הנפילה, מיהו אם מכת מדינה היא שנשרפו כל הבתים שבעיר מודה הר"ש משאנן שהשוכר פטור, ונסתייע מפרש"י שכתב דנפל אודא ליה דמזלו גרם, וכיון דחשבינן נפילת הבית מזלו של שוכר בדין הוא שיפסיד, שזהו החילוק בין מכת מדינה למכה בשדהו של חוכר, אבל במתני'

דאס נתן אמאי לא יטול, ואפי' ביין זה א"צ ליתן.

ועוד מוכח כן מסברא דלא יתכן שחמור שנשבר ואין בדמיו ליקח, יטול בעל החמור את השבורה, וגם יקבל שכר של חמור שלימה על משך הזמן שפסקו ביניהם, וכן בעלייה שנפחתה קט"ז ב' דאמרינן אי דא"ל עלייה זו אודא, ואיך יתכן שתשאר עלייה לבעליה ויקבל שכר מהשוכר שאינו דר בה, הגע עצמך הרי שמכר העלייה משנפחתה ויצא השוכר ממנה האם יושר הוא שיקבל שכר על בית שאינו שלו, ואין לומר דבאמת תלוי אם בעה"ב מוצא להשכיר, דאם השוכר נתחייב בכל השכר, הרי ההשכרה של השוכר, ואין בעה"ב חייב לטרוח בה, ומדאמרינן אודא לה משמע שחוזרת לבעליה כבית שנפל, א"ו מכיון שאינה ראויה לדירה בטלה השכירות וחזרה עלייה לבעליה והשוכר פטור מלשלם, ואין לומר נמי דיהיב לבעה"ב כבית בטל, שהרי יכול לבנותו ולהשכירו.

ומפשות הדברים ג"כ נראה דאין חילוק בין חמור זה לחמור סתם, בעיקר חיובי השוכר, דכמו שחמור סתם אין השוכר מפסיד במיתתו לשלם שכר של כל הזמן, ה"ה בחמור זה שלא נתכוין לשכירות אחרת, ורק לגבי שעבודו של המשכיר יש חילוק ביניהם, שלא נשתעבד להעמיד לו חמור אחר, והכי מתפרשא מתני' ע"ח א' למפשנ"ת ברמב"ן וש"פ דמתני' כוללת חמור זה וחמור סתם, עי' לעיל סק"א, ומה"ט לא ביארו בגמ' במתני' היכי דמי.

ומעמא דמילתא משום דבעל הגוף כנותן הפירות כל הזמן דמי, וכיון שנחבטל הגוף חשיב בעל הגוף הגורם להפסד הפירות, שאין כאן פירות בעין לחשוב הנזק בפירות, ולכן לא חשבינן בעל הפירות כשותף, מיהו אם ההפסד נעשה בפירות לחוד, ע"כ מזליה דבעל הפירות הוא, וכמשנ"ת.

ואפשר שחז"ל למדו כן מהא דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף דלעיל ס"ה א' ילפינן לה מקרא, ואם איתא דשכירות כשותפות דמי למה באמת אינה משתלמת מיד, כדין כל מקח, ומשמע מזה דחיובו של השוכר מיתלא תלי אם בעל הגוף יתן לו שימוש, ולכן כ"ז שלא נתן לו אינו מחויב בשכרו, שו"ר שכבר כ"כ אאמו"ר שליט"א במתני' ק"ה ב', [מיהו יש לדקדק בעיקר הפסוק דאמרינן גבי עבד שהוא כשכיר שנה בשנה, ואילו לענין דמי המקח אינו כשכיר שנה בשנה, שהרי דמי העבד ניתנין מיד, וי"ל דה"ק שיתנהג עם העבד כשכיר שהוא נותן המלאכה משלו, ואינו כקנוי לאדון, ולא ירדנו בפרך כעבד, ובזה השכירות אינה משתלמת אלא לבסוף דהיינו שנה בשנה, חזינן שהשכירות אינה של השוכר אלא שהוא מקבל הפירות מבעל הגוף, וכמשנ"ת, וממילא גם אינו מתייחס אליו כאדון לעבדו, כיון שהשכיר אדון לעצמו, ולכן הזכירה תורה ענין זה גבי עבד שיהא לגמרי כשכיר בהתייחסות האדון אליו, (ויתכן שירמוז שאינו מוסר לו שפחה כנענית או שאינו מחויב ליקח שפחה כנענית, דבמכרוהו ב"ד כתיב כי משנה שכר שכיר עבדך, וילפינן מזה שרבו מוסר לו שפחה כנענית, וכאן אמרו כשכיר שנה ולא כמשנה שכר שכיר, וצ"ע ובירור ולע"כ כלל), ולפ"ז נחית האי קרא לבאר דשכירות אינה בבעלות השוכר כאדון, ואמנם בשכיר כו"ע מודו שאינו משלם לו אלא כפי מלאכתו כדלעיל ע"ז ב', ועמש"כ לעיל ס"א ס"ק כ"ט בדעת החולקים בזה.

נמצינו למידין מהנ"ל כדעת הרמב"ן וש"פ דבנפל הבית אינו משלם שכר משעת נפילה ואילך, וצ"ב בדעת הר"ש משאנן ורבו של הריטב"א, ובאמת הריטב"א אינו מחלק בין נתן ללא נתן, וא"כ לא קיימי בחדא שיטתא, דלהר"ש משאנן אם לא נתן לא יתן, ולהריטב"א חייב ליתן.

ונראה דבשמעתין לא קנה השוכר את הספינה כלל, שאם רצה הספן מביא לו ספינה אחרת, ואם חלה הספן או מת לו מת וכיו"ב אין השוכר רשאי ליטול ספינתו עם ספן אחר, שלא הקנה לו הספינה כלל, ולכן עיקר השכירות היא כשכירות וקבלנות פועלים, ובזה הדין שאם אין לפועל פסידא, הרי בעה"ב פטור כלדעיל ע"ו ב', וכדתניא התם הלכו חמרים ולא מצאו תבואה וסתמא משמע דאכולה קאמרינן דבאונס בעה"ב פטור.

ולפ"ז בשכירות גמורה שנמסרה הספינה לרשות השוכר אינו יכול לחזור בו כלל, ואפי' מוצא לבעלים שוכרים אחרים אינו יכול לפטור עצמו משכירותו, ובמטלטלין ובהמה יכול המשכיר לומר אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, ואפי' בכפועל בטל אפשר דאינו יכול לפטור עצמו שכבר נתחייב בכל השכר, מיהו אם בעה"ב משתמש בה או מרויח במנוחתה מחזיר לו מה שנהנה.

והרמ"א בסי' של"ד ס"ב הביא פלוגתת מהר"ם והרשב"א בדין השוכר בית ומת אם היורשין חייבין לשלם שכר הבית אחר שמת, כיון דהשוכר אנוס הוא, והכריע הרמ"א שאם נתן לא יטול ואם לא נתן לא יתן, והשיגו האחרונים ז"ל דכ"ה בהדיא בדברי מהר"ם, ולפ"ז אם נתן כבר מחיים הסכימו הרשב"א ומהר"ם דאינו חוזר ונוטל, אבל אכתי נפ"מ ביניהם אם בעה"ב מוצא להשכיר אם חייב לטרוח בהשכרת הבית, דלמהר"ם רק במקום פסידא משלם השוכר, ולדעת הרשב"א י"ל שאין המשכיר חייב לטרוח כלל.

וב"מ ברמב"ם פ"ה משכירות ה"ה שהשוכר מתחייב בשכר הבהמה ואינו נפטר אלא כשמשכירה לאחר ונותן שכר לבעלים, וכמש"ש בדעת הסוברים שאינו יכול להשכירו לאחר כלל ויתן שכרו עד סוף זמנו, ועריטב"א דבאמת לא דמי דבספינה בעל הספינה

ונראה דהר"ש משאנץ לשיטתו בתו' ע"ב ב' דס"ל כדעת ריב"ם דבספינה סתם ויין זה אינו משלם שכר חצי הדרך שלא הלך, ואפי' הכי אם נתן לא יטול אפי' בספינה זו ויין זה, כ"מ בתו' הרא"ש שדבריו מתו' שאנץ, וביארו בתו' ותו' הרא"ש הטעם מפני שהשוכר הסכים שיהא המשכיר מוחזק ויוכל לומר דמזלו של שוכר גרם, וס"ל דה"ה בפועלים ובעה"ב ע"ז א' שאם הפועל מוחזק הוי פסידא דבעה"ב, ומזה למד דבנפל הבית אם המשכיר מוחזק אמרינן דמזלו של שוכר ג"כ גרם, וכתב שם דל"ד לספינה זו ויין סתם דיפה כח האומר סתם כיון שחבירו פירש זה והוא אמר סתם, ועי"ש עוד, ולפמשנ"ת לעיל ס"ב סק"ד י"א לא מחדשינן כח מוחזק אלא בספינה זו ויין זה שכח שניהם שוה, אבל בעלמא כל שהשוכר פטור בלא נתן ה"ה דאם נתן יטול.

אבל דעת הריטב"א בשם מורו דאפי' לא נתן יתן, וכעת ראיתי בריטב"א ק"ד א' שהקשה בשדה בית השלחין זה אמאי מנכה לו מחכורו לדעת הרא"ה שהשוכר משלם שכירות הבית גם לאחר שנפל, ותירץ בשם הרא"ה דמירי שהוסיף בלשונו לישנא יתירא, ולכן אמרינן דלטפויי אתא שאם נפל לא ישלם.

ז. **ע"מ ב'** אי דמשכח לאגורה תרעומת מאי עבידתיה, לכאורה משמע שמי ששכר פרה מחבירו לחודש, ובאמצע החודש אינו צריך לה, יכול להחזירה לבעלים אם מוצאין להשכירה לאחרים, אבל קשה כיון דשכירות ליומא ממכר הוא ואין המשכיר יכול לחזור בו, מהיכי תיתי שיוכל השוכר לחזור בו, הרי דינו כחוזר ממקח אחר שקנהו, ואטו הקונה פירות דקל יכול לחזור בו, והא דבנפל פטור מלשלם, היינו מפני שחשיב המשכיר כחוזר בו ונוטל ממנו הגוף, אבל אין זה אפשרות חזרה מעסקא.

שיש כאן חיוב גמור לדמי מזונות, דכיון שא"צ למזונות אינו יכול ליתן לה דבר שאינו ראוי לה וחל החיוב לדמי מזונות, דמעיקרא אם היתה פוסקת שיתן לה דמי מזונות לא הי' מסרב, דסתמא אין חילוק בין מזונות לדמי מזונות, ולכן מפרשין ההתחייבות לשיעור דמי מזונות, וכ"ז שצריכה למזונות נותן לה מזונות, ועכשיו שא"צ למזונות לא מהני מה שאירע שיש לו סיבה להעדיף ליתן לה מזונות, כיון דהתחייבותו היתה על דמי מזונות אם לא תצטרך למזונות, ואם מתחלה לא הי' רוצה להתחייב אלא למזונות הי' לו להתנות, דכיון דסתמא אין חילוק, מפרשין התחייבותו לשיעור דמי מזונות.

ובזה מיושב הא דלא חשו רבינא ור"ע להפסד של השוכר שאינו יוצא לטחון, כיון דהתחייבותו מתחלה היתה לטחון למשכיר אם יצטרך, וזה נלמד ממתני' דאע"פ שסתמא מתפרש למזון בלבד, אפ"ה כשא"צ חייב בדמי מזונות, ה"ה בשכר טחינה, וודאי שאם בשעת השכירות לא הי' לבעה"ב צורך בטחינה, הי' משלם לו כפי שכירות ריחיים, דלא איירי במאורע שידע מתחלה שלא יהיו לו שוכרים לטחון ויצטרך למלאכתו של משכיר, דא"כ הי' לו להתנות בהדיא, וכיון שכן מפרשין התחייבותו לדמי השכירות.

ורב עוירא השיב דכיון שאין הפסד למשכיר אם יטחון בשל שוכר ויניח או ימכור, א"כ אין ללמוד ממתני' דהתחייבות היא לדמי שכירות, דשאני מתני' שאין לה צורך במזונות כלל, ולכן פשיטא לן שלא פקע ממנו חיוב דמי מזונות, אבל כאן שמטיל על המשכיר רק טירחא למכור, מצי אמר שלא נתחייבתי אלא בטחינה דוקא, מיהו אם אין אפשרות למשכיר לטחון ולמכור, הרי דין המשכיר כמתני', וחייב ליתן לו דמי השכירות.

וי"ש לתמוה בדברי התו' וביותר בדברי הרא"ש שקבעו להלכה דתליא דינא בפסידא

משכירה, ולא נתן פקדונו ביד אחר כלל, מיהו אפשר דאם השוכר אנוס יכול לחייב את בעה"ב להצילו מהפסד ולהסכים להשכיר לאחר אם אין לו חשש הפסד בדבר.

ח. כתובות ק"ג א' סבר רבינא למימר היינו מתני' כו' יש לעי' מהו עיקר החידוש דמתני', האם הי' מקום לומר שאפי' מבקש מהם מזון כפליים ג"כ פטורין דלמזון הראוי נתחייבו, כבעל שצריך לזון את אשתו רק כשאין לה וצריכה למזונות, או"ד כיון דפסקה עם השני בתוך חמש שנים של ראשון, ודאי נתחייב השני במזונות נוספים, [ויש לדחות דאמרה כן מפני שחששה שהראשון לא ירצה לזונה מפני שגירשה, ועיקר דאגתה למזונותיה, תדע דהפקחים היו כותבין כ"ז שאת עמי, והיתה מסכמת לכך, מיהו לאו ראי' היא דאדעתא דתתגרש ודאי אינו מתחייב], אלא דסתמא אין לה צורך בזה ואין בידה למכור המזונות, וקמ"ל מתני' שחייב אחד לתת לה דמי מזונות, ופשטות שהם רוצים לזונה כאחת כדי להרויח חצי המזונות, אבל ממתני' דקתני ואחד נותן לה דמי מזונות שמעינן שאין השני יכול ליתן לה מזונות נוספים, ואפשר דלשון כאחת מתפרש שכל אחד נותן מזונות דאל"כ הול"ל יחד, וכ"מ מלישניה דר"ע דתרי פרסייתא לית לה הרי מפורש שאינם יכולין ליתן מזונות כפולין, ועטוש"ע אה"ע סי' קי"ד ס"ט שבידה לבחור ממי לקבל מזונות וממי דמי מזונות, (ולשון המשנה מוליך מזונותיה למקום אמה משמע שהראשון יכול להוליך מזון, אע"פ שהיא אצל השני, וש"מ דלאו כללא הוא שהשני נותן מזון והראשון דמי מזונות).

ולפ"ז למד רבינא ממתני' דאפי' טוענים שניהם דנוח להם ליתן לה מזונות כפולים לפי שמשיגין את זה בזול מהשער ולפי ברכת הבית, (דסתמא מתפרש שבכל גונא אחד נותן דמי מזונות דוקא, אע"פ שיש להם ריוח בדבר), אפ"ה אחד נותן לה דמי מזונות,

בדמי השכירות, ורק מפני צרכו של המשכיר הסכים לשכר בטחינה, ואמנם גם לשוכר ניחא בזה, אבל סתמא מוצא לטחון בריח, ולא הי' נמנע מלשכור בדמים, ולכן אם לא התנה מתפרש חיובו בדמים, וכמתני', וכמשנ"ת.

ובשו"ע סי' שי"ח העתיק לשון הרמב"ם ולא הזכיר מדברי תו' והרא"ש שבטור, ועסמ"ע שהעיר בזה, ואמנם אין הכרע מלשון הרמב"ם שהעתיק לשון הגמ', אבל ממה שהביא טעמא דטחון וזבין, מוכח דלא כהרא"ש וגם מתפרש דלא כתו', וע"כ כמשנ"ת מיהו אם זה רק מאורע שאין המשכיר מוצא טוחנים ואין לו חטים להניח י"ל דמאורע אינו משנה תנאי השכירות, אבל אם לא שייך כן גבי משכיר, שפיר מתחייב השוכר.

בפלוגתא תו' והרא"ש לכאורה אם המשכיר והשוכר שוין שכל אחד יכול לטעון אדעתא דהכי לא השכרתי ולא שכרתי, יש ליתן יתרון למשכיר לבטל השכירות, דבזה אין אחד נהנה משל חבירו שלא כדין, וטעמא דשכירות ליומא ממכר לא מהני, כיון דאדעתא דהכי לא מכר, ונמצא שהשוכר משתמש בחנם בשל משכיר, אבל אם את השכירות א"א לבטל, והנדון אם השוכר ישלם מכיסו בזה יש לדון כהרא"ש דפסידא דשוכר חשיב ממון גמור ופסידא דמשכיר יכול למכור הריחיים או להשכירו.

דהשוכר, דבר שלא הוזכר בגמ', ולדברי הרא"ש נמצא דרבינא טעה בתרתי ולא הוזכר בגמ' כלל דפסידא דשוכר קובע, ואין נחדש כן מדנפשי' ונימא דר"ע לרווחא דמילתא קאמר, הרי ע"כ רבינא לא סבר כן, ולא הוזכר בגמ' דס"ד דרבינא אינה אמת, ואין נאמר כן מדנפשי', ולפי' תו' ניחא קצת דפי' דרבינא ג"כ ידע שהשכירות בטלה משום פסידא דשוכר, אלא דסבר דפסידא דמשכיר ג"כ קובע, וג"ז קשה דפשטות הגמ' דהיינו מתני' שהשוכר חייב לשלם, ולומר דרבינא טעה בזה קשה מאד, מלבד שאין רמז לזה בגמ', גם בסברא י"ל דר' עזירא חידש שיכול לומר למשכיר טחון וזבין, אבל הטענה הפשוטה דפסידא דשוכר כי היכי דפשיטא לדין הוה פשיטא נמי לרבינא, - הרא"ש כתב דלא הי' לו לקנות ריחים ולכאורה לא מצינו בגמ' טענה כזו, שאין העשיר צריך לחזר עם חטיו אצל אחרים, וז"ש שקנה ריחים של חמור שאינו צריך לטרוח בו, וז"ש כופין על מדת סדום כי ידוע שלא יטרח לטחון אצלו עוד, ולא לטחון לאחרים.

וכבר נתבאר דרבינא יליף ממתני' דאע"פ שהם טוענים דמזונות ניחא לה טפי, ויש להם הפסד אם יתנו דמי מזונות, אפ"ה אחד נותן לה דמי מזונות, דחיוכם מעיקרא לדמי מזונות כמו למזונות, דמפרשינן ההתחייבות למזונות אם תצטרך, וכן שכן דמתפרש כן בשכירות הריחיים שעיקר חיובו

בפרק המקבל

סימן יג - בסוגית בל תלין
 סימן יד - בסוגית השבת עבט
 סימן טו - בסוגיא דבר מצרא (ב"מ ק"ח א')

סימן יג בסוגית בל תלין

לפ"ר

מצוה ליתן לו, אבל לא חמיר איסוריה בלאו, משא"כ לחדש דהחמירה תורה בשכיר לילה, ולא נתנה שום איסור בשכיר יום דגר, אין לזה טעם ועוד דאי קרא דשכיר יום לא קאי אגר תושב, הדין נותן שיעבור עליו בשקיעה"ח, כמו שהי' הדין בישראל אי לא קרא דלא תלין, וזה ודאי אינו כן, דכיון שעבר הבוקר הראשון שוב אינו עובר, כמו שהדין בישראל מאחר שכבר נתיאש משכרו, ודוחק לומר דכיון דאינתיק האי קרא לשכיר יום, פקע דין ג"ת משכיר יום לגמרי, (גם נראה דלשון ביומו מתפרש רק על מי שחל חיובו ביום זה, עי' להלן).

וכן בסברא אין טעם לבטל העשה משכיר יום, דאם איתא שבאיחור התשלום ביום אחר, יש יותר חומר באיסור, א"כ הדין נותן שיעבור שכיר יום בעשה בשקיעה"ח השני, שהרי האדם מרגיש יותר הפסד כשאיחורו ביום אחר, ואם האמת שאינו מרגיש חילוק בכך משעבר בוקר ראשון, למה לן לחדש שמ"מ דעת תורה להחמיר עליו יותר כשהגיע זמנו בשקיעה"ח, וכן הדבר רחוק שתחמיר תורה בלאו ועשה בג"ת שעבר בלילה, ותפטור לגמרי בג"ת שעבר ביום.

א. קיי"ב ת"ר מניין לשכיר יום שגובה כל הלילה כו' לכאורה אם הי' כתוב פסוק אחד הי' הדין שבין שכיר יום בין שכיר לילה עוברין בזמן אחד, וא"כ אם הי' כתוב רק ביומו תתן שכרו הי' הדין ששכיר יום גובה כל הלילה וכל היום, (א"נ ס"ד ששכיר יום צריך לשלם לו מיד עם גמר מלאכתו, אע"פ ששכירות משתלמת לבסוף), ולהכי איצטריך לא תלין שיעבור עליו בעלות השחר.

ולפ"ז הדין נותן שגם בשכיר יום איכא עשה דביומו תתן שכרו, שהכונה בזמנו, דלא מסתבר דקרא דלא תלין הפקיע העשה משכיר יום, אלא בא להקדים זמנו ולא להקל עליו מחומר האיסור שהי' עליו קודם פסוק זה, דכיון שהי' עובר בלאו ועשה בשקיעה"ח, אין לנו אלא להקדים זמנו לעה"ש, ואע"פ שהפסוק דלא תלין נכתב תחלה, שניהם כאחת נאמרו.

ולפ"ז הא דתנן גר תושב יש בו משום ביומו תתן שכרו הכונה שיש בו עשה ולא לאו וכדעת הרמב"ם, וביאור הדברים דכיון שלא נכלל גר בלא תלין דכתיב רעך, ע"כ דמה שנכתב גר בקרא דולא תבא עליו השמש היינו רק לענין העשה, וכן מיושב בטעם שיש

ועוד דפשטות הגמ' שחומר שכיר יום ושכיר לילה שוין, כמו לענין דין בוקר ראשון, [שו"ר דבשכיר לילה דכתיב ביומו תתן שכרו ממילא מובן דלא שייך עשה זה למחר שכבר אינו יומו, וממילא גם הלאו לא קאי על העשה הזה], וכן לענין שכיר שעות דיליף ריבוי קי"א ב' מלא תלין, והרי דינו שוה בשעות דיום ושעות דלילה, וודאי דשכיר שעות דיום עובר בעשה, אע"פ שחייבו נלמד מקרא דלא תלין.

ברם לעומת זה קשה דבכולה סוגיין מיינתין קרא דביומו תתן שכרו על כונת הלאו דולא תבא עליו השמש, ואם איתא שרק הלאו קאי אשכיר לילה, אבל העשה קאי אתרוייהו לא הו"ל למינקט רישא דקרא שאינו מכון ע"ז, ומי סני ליה למינקט בהדיא ולא תבא עליו השמש, ועוד שהדבר קשה לפרש שעובר על עשה בעה"ש, כשמשלם ביומו של התורה, דסו"ס קרינן ביה ביומו כיון שהיום הולך אחר הלילה, ובגמ' אמרו הני דאיכא ביממא ליכא בליליא דאיכא בליליא ליכא ביממא, וקא מני נמי לעשה, וגם דוחק לחלק קרא דגר תושב ולפרש שעובר רק על העשה שנאמר בו ולא על הלאו.

וכבר כתב בתורע"א שפשטות הגמ' כפרש"י, אלא שהרמב"ם והחינוך חולקין והניח בצע"ג, ובאמת הרמב"ם לשיטתו דס"ל שיש עשה גם בשכיר יום שגובה בלילה, דלא מסתבר לחלק בדיני השכירים, ולכן כששנינו יש בו משום ביומו תתן שכרו, הרי בכלל זה גם שכיר יום וגם שכיר לילה, וע"כ דרך לעשה מרבינן להו, אבל להסוכרים שיש עשה רק בשכיר לילה, כשאמרו יש בו משום ביומו תתן שכרו, היינו כל הפסוק גם העשה וגם הל"ת.

ואפשר שהחמירה תורה בפועל שצריך לשלם לו ביום, מפני שנושא נפשו לשכרו לפרנס ב"ב, אבל אין הפועל ממתין לקבל

שכרו בעה"ש, ולכן נהי דחייבה תורה בבל תלין, והכונה היתה שישלם לו קודם שילך לביתו, [ערמב"ן תצא בזה], אלא שאינו עובר בלאו אלא כשמלין שכרו כל הלילה, אבל לא הי' רצון התורה שיעיר את חבירו בעה"ש לקבל מעותיו, שאין זה דרך העולם ולא מועיל לשימושי ביתו, ולכן לא חייבתו תורה בעשה, כיון שבאמת אין עיקר המצוה לשלם בעה"ש, ומה"ט פטרה בגמ' מלא תלין, כיון שאין החטא חמור במי שאינו משלם בעה"ש, ומשעלה עה"ש אינו מתחייב בשקיעה"ח, כיון שכבר נתיאש ואינו נושא נפשו לזה, והדברים סתומים, וצ"ע.

ב. שם במשנה שכיר שעות כו' שכיר שבת כו' גובה כל היום, לכו"ע שכיר שעות ביום עובר עליו בשקיעה"ח, ואע"פ שאין לבעה"ב י"ב שעות מזמן חיובו, וזה דלא כפרש"י בקדושים שכתב שנתנו לבעה"ב עונה לבקשת מעות, שהרי כאן לא נתנו לו עונה, ולפעמים אין לו אלא שעה ופחות מזה, ובאמת תניא בהדיא קי"ב א' יכול אפי' אין לו ת"ל אתך שיש אתך, וא"כ מיירי כשא"צ לחפש מעות.

גם מש"כ הרמב"ן בפ' תצא שנתנו לו י"ב שעות לפרעון, אין הדין כן בשכיר שעות, וביצא ביום, אלא כונתו שלא חייבוהו בחומר לאו לשלם ברגע גמר העבודה, שהרי קודם לכן הוא פטור מלשלם עד לבסוף, ובזה נתנה זמן קצוב בעה"ש או בשקיעה"ח, אבל כשיש לו זמן לשלם שפיר חייבתו תורה לשלם באותה עונה שגומר בה, ואין סיבה לתת לו זמן עונה שלימה, דהא מיירי בשיש לו.

בתוד"ה יצא, כתבו דהא דיצא בלילה גובה גם כל היום, היינו משום דלא מיקרי לינה בחצי לילה, ולפי"ז ר"י פליג על ד"ז, ודוחק דלא אשכחן דפליג בגדר לינה בכל התורה, ועוד דלמה באמת צריך לינת כל

הלילה ולא סגי בעה"ש כמו בשקיעה"ח שעובר אפי' מאמצע היום.

אלא יש לפרש דכל שעבד בלילה לא יתכן לומר שאם שילמו לו ביום אין זה יומו, דסו"ס קיבל שכרו ביום של התורה, כלשון רש"י קי"א א' שהיום הולך אחר הלילה, וכ"כ במלחמות בדעת רש"י והר"א אב"ד, ולכן סבר ר"ש שגובה כל הלילה וכל היום, אבל אם כבר חל החיוב בסוף היום הקודם לא קרינן ביה ביומו כשיתן בשקיעה"ח של היום השני, ור"י לא ס"ל לחלק בין עונת לילה לעונת יום, וכמו שעה"ש הוא זמן חיוב לשכיר יום, ה"ה דהוי זמן חיוב לשכיר שעות דלילה, שהרי בקרא דלא תלין לא כתיב ביומו תתן שכרו, ור"ש סבר מדאפקיה רחמנא בלשון ביומו, משמע דכל שנותן ביומו שפיר עבד.

ויש להוסיף בטעמא דר"ש לפמש"כ לעיל סק"א דזמן עה"ש אינו זמן נאות לפרעון, אלא שאמרה תורה שלא ילך לישן בלי לפרוע שכרו, וא"כ הזמן הראוי לפרעון הוא בתחלת הלילה בזמן שכיבה, ובשלמא בשכיר יום שהחיוב מתחלת הלילה, כיון שהלינו הר"ז עובר עליו, אבל שכיר שעעות דלילה כגון אם עבד עד חצות, אין על בעה"ב העוול שלא פרעו מיד, וממילא גם בעה"ש לא חשיב עיקר האיסור.

שם שכיר שעות גובה כל הילה וכל היום, לרב דלצדדין קתני ניהא שינוי הלשון בין הרישא לסיפא, דרישא ר"י וסיפא ר"ש, וניהא נמי דנקט רבותא דר"ש בשכיר שבת דאע"פ שכבר חל עליו חיוב שכירות מכל ימי השבת, ומ"מ כשיצא בלילה אינו עובר בעה"ש, וכ"ש שכיר שעות שאינו עובר בעה"ש, שלא הי' עליו שום חיוב בתחלת הלילה, ונקט לשון סתום קצת, כדי שלא יבלוט הסתירה בין הרישא לסיפא, [וכולה מייתרא ועיקרה כדי להוסיף דעת ר"ש], וכ"ה דרך התנא עי' ב"מ מ' ב' במתני' דחבית,

ולשמואל צ"ל דשכיר שעות דקתני אסיפא דשכיר לילה קאי, וה"ק שכיר כל הלילה גובה כל היום שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום, ולא ביאר התנא דין שכיר שעות דיום וסמך שנבין דינו מהסיפא.

שם שכיר שבת שכיר חודש כו' אפשר דקמ"ל שכל שכרו בכלל המצוה, ולא אמרינן דואליו הוא נושא את נפשו שייך רק בפועל למזונות אותו היום, והיינו דקמ"ל שאפי' שבוע שזה כנמכר לעבד עברי, אפ"ה דינו כשכר פועל.

שם יצא ביום כו' אפשר דקמ"ל שאפי' הקדים מעט לצאת מדעת בעה"ב או שאחר מעט מדעתו, סתמא דמילתא זמן התשלומין נקבע לפי יציאתו, שנתחייב שזהו זמן סוף שכירותו, ואינו יכול לחזור ולתובעו לעבוד עוד, והדבר בהוה שאין מדקדקין בשעות בשכיר של זמן ממושך כשנה ושבוע, ובגמ' הגירסא יוצא ביום כו' וזה מתפרש שכן התנו ביניהם.

שם יצא בלילה כו' קמ"ל שאע"פ שיש עליו חיוב שכר ממה שעבד עד הלילה, אפ"ה אינו עובר בכל תלין.

ג. **שם** גמ' מלמד שאינו עובר אלא עד בקר ראשון, הטעם דמאחר שכר נתיאש משכרו, שוב אינו נושא נפשו אליו, ואפשר דמיניה ילפינן לשכיר לילה שאינו עובר בביאת השמש פעם שני', ואפשר דהתם כתיב ביומו תתן ולא תבא, ומתפרש רק באותו יום של פעולתו, ורק בקרא דלא תלין פעולת שכיר אתן, הי' מקום לומר שבכל לינה שהשכר אתו עובר.

שם מכאן ואילך מאי, יש לעי' למה שאלו כן מסברא, ולא אמרו אמר רב מכאן ואילך עובר בכל תשהה, ואפשר דשאלו אם עובר בולא תבא עליו השמש, דהא כשעבר יומו חמיר טפי, ואפשר דפשיטא לן מסברא

אבל בפשוטו החיוב נקבע לפי העשה והלאו, וא"כ פלוגתייהו נפ"מ נמי לדיני ממונות, [ועי' בכורות נ"א ב' שפסקו כרב לגבי פדה"ב, ולפנינו בגמ' שם ג"כ אמרו דמן הראוי הי' לפסוק כרב, ורוה"פ ל"ג ד"ז בגמ', מיהו לא דמי דחיוב פדה"ב הוא רק מצוה, אבל כאן הנדון בחיובי ממונ], וכ"ה לשון גובה, ולא אמרו עובר בעה"ש או בשקיעה"ח, ומשמע דדינא קתני, ואמנם יש חולקים ופוסקים כשמואל, עי' מיהו מה שנסתייע הרא"ש מהא דר"י ור"ש הלכה כר"י צ"ע, דהא עיקר פלוגתתם היא אם סתם מתני' כר"ש או לא, ואז ההלכה כר"ש אפי' נגד ר"י, וא"כ אין בזה כדי להכריע.

ד. ק"י ב' ת"ר האומר לחבירו צא שכור לי פועלים כו' יש לעי' אמאי לא אמרינן דשלוcho של אדם כמותו, וכאילו שכן בעה"ב בעצמו דמי, ואפשר דמיירי כשא"ל שיעבדו אצלו ושכרכם על בעה"ב, ונפ"מ למ"ש לעיל י' א' דפועל ידו כיד בעה"ב, דהכא הוי ידו כיד השליח, כיון שא"ל בהדיא שהוא שוכרם ושכרכם על בעה"ב, [ולענין בעלי עמו יתכן שגם אצל בעה"ב הו"ל כאשקיין מיא, וצ"ע], ומשמע דסתמא הכי הוא השליח השוכר חשיב הוא השוכר כשאומר ששכון על בעה"ב, ורק אם אומר בהדיא אני שלוcho והוא השוכרכם בזה הו"ל כשכרו בעצמו.

ולפ"ז הבעה"ב מתחייב לשלם חוב השליח, ולכן לדידיה אין זה שכר פועל אלא פרעון חוב, מיהו חיובו כדין יורד לשדהו ברשות ונתחייב לשלם כדברי השליח דאל"כ לא הי' מתחייב בדיבור, ואפשר דמעיקרא יודע הפועל שיש כאן שני בע"ד ואינו נושא נפשו לסמוך ע"ז כ"כ, שוב שמעתי שכ"ה במכתב מרן זללה"ה.

שם קי"א א' השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חבירו כו', בפשוטו עובר

שיש איסור בהשהה, ושאלו אם זה רק איסור קל, ואמר רב שעובר בלאו מדברי קבלה.

ויש לעי' מה ביאר רב במ"ש בל תשהא, ואפשר דכונתו לומר דחמיר איסוריה כלאו מדברי קבלה וכדרב יוסף, ולשון עובר משום בל תשהא משמע איסור לאו, וסתם דבריו דלשתמע לאו גמור, ויש להסתפק אם עובר בכל בקר, וכלשון הפסוק ומחר אתן, ואפשר דבכל שעה שתובעו עובר עליו כלשון הפסוק אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן, ויותר נראה שעובר כל הזמן בלאו אחד, שהשכיר כתובעו כל הזמן בין במדבר עמו בין בשותק, ואין כאן התחדשות של לאו.

ד. קי"א א' אמר רב שכיר שעות דיום, פרש"י שנשכר לו מן הבוקר עד חצות, וכונתו לאפקי אם נשכר לו מחצות עד שקיעה"ח או שעה אחת סמוך לשקיעה"ח, דינו כשכיר יום בין לרב בין לשמואל, שהרי אין חילוק בין שכיר יום לשכיר שעות, אלא אם גמר מלאכתו באמצע היום או בסוף היום, ובכה"ג אף לשמואל איכא בל תלין בשכיר שעות.

שם אמר לך רב לצדדין קתני כו' לכאורה עיקר פלוגתתם היא איך לפרש רישא דמתני', דאם רישא דמתני' כר"ש הו"ל סתם במתני' ומחלוקת בברייתא דהלכה כסתם מתני', עי', ואם מתני' תנאי היא א"כ הלכה כר"י לגבי ר"ש, אבל עיקר הדין מודה שמואל דתנאי היא, וצ"ע ברא"ש, עי' להלן.

שם אמר לך רב תנאי היא, פי' תברא מי ששנה זו דרישא לא שנה זו דסיפא, וכדמוכח משינוי הלשון, וכל הסיפא בפשוטו כמיותרת (ועמש"כ לעיל בזה במתני') רק כדי לשנות דעת ר"ש.

ולענין הלכה פסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כרב, וכתבו הטעם דהלכתא כרב באיסורי, ומשמע דמן הדין חייב לשלם מיד אלא שאינו עובר בלא בעה"ש או בשקיעה"ח,

מבואר דרך בבהמה וכלים פליגי, וגם דרך לנקוט הפשוט תחלה, וש"מ דהאי אדם היינו פועל.

שם אימתי בזמן שתבעו, נראה שא"צ לתבעו בפה, ואתא לאפוקי רק אם הפועל מוותר, או שהלך ולא המתין לתשלומין וכיו"ב, דברוצה ואינו תובע לא מיקרי מדעתו, מיהו מיירי כשלא ויתר על זכותו לתבוע ביומו, אלא שאינו תובעו על זה, שאם ויתר על זכותו, פשיטא, וא"צ פסוק לזה.

שם יש בו משום ביומו תתן שכרו ויש בו משום לא תלין כו' לפי הרמב"ם מתפרש דיש בו עשה ול"ת, לאפוקי ג"ת שיש בו רק עשה, אבל נראה דפשוט המשנה ארישא קאי דקתני בשכיר שבת יצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום היינו שאין בו משום כל תלין כיון שמקיים ביומו תתן שכרו, וכלפי זה קאמר דבכל הני איכא תרווייהו, דלא נחלק ביניהם כמו שמחלקים ביצא בלילה, ומזה סייעתא לפרש"י דכל תלין דממעטין היינו שאין בו לאו דכל תלין אע"פ שיש בו לאו דולא תבא עליו השמש, ודכוותה מתפרש בגר תושב שמתמעט רק מכל תלין.

שם המחזהו אצל חנוני או אצל שולחני, לכאורה שולחני פשוט יותר מחנוני שנותן לו מעות, ודרך לשנות הפשוט תחלה, ולהוסיף דאפי' חנוני מהני, ונראה דקמ"ל שאינו יכול להמחותו אצל חנוני אלא לדעתו, דאיך אפשר לחייבו לקנות פירות, מיהו י"ל שהחנוני נותן לו מעות, ובכ"ה ג אין חידוש בחנוני טפי משולחני, ולפ"ז אי מיירי בחנוני שנותן לו פירות כדפרש"י ע"כ מיירי בהסכמת הפועל, וזה פשוט יותר משלחני, ואי מיירי בנותן לו מעות קמ"ל דחנוני דומיא דשלחני שנותן לו מעות.

שם אינו עובר עליו, פי' אם השלחני עיכב מליתן לו ביומו, שאם הוא לא הלך, הו"ל לא תבעו, ואם מתחלה לא הסכים

בכל תלין דהיינו דפרכינן דשכרו עליו הוא, ואע"פ שאין פעולתו אצלו, מ"מ כיון שהוא חוזר ונוטל מבעה"ב נמצא שפעולתו אצלו, מיהו אף בשל הפקר י"ל שכבר נהנה בזה שנעשית המלאכה כרצונו, כדין ערב, ויותר נראה דפעולתו היינו שכרו, ולא הפעולה כלל.

שם א"ל לשמעיה כו' אגרי להדדי, נראה דקמ"ל שאין בזה משום הערמה להפקיע מצות התורה, שאפי' שמעיה, ואפי' מכוונים לשכור זל"ז שפיר דמי, נאפשר שבאותו יום גופיה שכרו שניהם כל חד לחבירו, ערש"י בזה], ובתו' פירשו שעשו כן רק שמא יהיו טרודים, והיינו משום דלא עברי על הלאו אלא ביש לו, מיהו אפשר דפעמים שצריכין למעות אלו, ולא רצו להתחייב ליתן להם, ומ"מ לא חשיב הערמה כיון שהפועל יודע שלא שכרו בעה"ב ואינו נושא נפשו לסמוך על שכרו.

ונראה דמשום כל תשהה ודאי עובר, אלא שלא חששו למצב זה, דודאי אם יהא להם אפשרות לתת, לא יאמרו לו לך ושוב, ורק לענין הלאו חששו שיצטרכו להחמיר יותר, ואף כשאין נוח להם לתת המעות שבידם יצטרכו ליתנם, - ומסתברא שאם שילמו בזמנם לא קיימו העשה דביומו תתן שכרו, כיון שאינם בדין שוכרים.

שם ארבר"ה הני שוקאי דסורא כו' קמ"ל דלא אמרינן כשיגיע זמן הפרעון זוהי עונתו, אלא כיון שעבר יום פעולתן שוב אינו עובר עליו, - נראה שאינו עובר משום כל תשהה קודם יום השוק דהו"ל כתבעו אחר השקיעה שאינו עובר עד עה"ש, ואמנם ענין של כל תשהה יש, אבל לא חומר האיסור שאמרו כאן.

ה. **שם** מתני' אחד שכר אדם כו' היינו פועל, וקמ"ל שדינא שוה, ואין חומרא יותר בשכר אדם, ואין לפרש דאדם היינו עבד ששכרו מבעה"ב דכה"ג דינו כבהמה, ובגמ'

הא דדרשינן לחייב על בהמה וכלים משום ביומו צ"ב היכי שייך למימר ע"ז כי עני הוא וגו', ובגמ' דרשינן לריבוי דבהמה וכלים אינם באים לידי עניות ועשירות, וטפי הול"ל דהא עשיר הוא, דאטו המשכיר בהמות וכלים סתמא עני הוא.

ק"א ב' דאר"א אפי' לא שכרו אלא לבצור לו אשכול אחד של ענבים כו' נראה דדייק פעולת שכיר אפי' פעולה אחת של השכיר, ולא למימר כל שפעולתו אתך, ובזה מיושב מ"ש רש"י דקמ"ל שכיר שעות, דמיירי ששכרו לזמן קצר, שפעל בו רק פעולה קטנה, ולא שמעיקרא שכרו בקבלנות לפעולה זו, מיהו לפי האמת גם בקבלנות הדין כן כמסקנא דר"ש.

הגדון בפעולה מועטת מפני שאין לומר שנושא את נפשו אלא בפעולת יום, ולא בשעה מועטת, וכמ"ש תו' ד"ה לבצור.

מזה דמפרש במתני' ובגמ' רק בהמה וכלים, משמע דקרקע אינה בכלל, וכתב בתו' הרא"ש בשם הר"מ ובטור בשם הרמ"ה דדרשינן שבארצך ולא ארצך, ובבבגר"א סי' של"ט סק"א הקשה דאנן קי"ל כדרשא דכל שפעולתו אתך, ואין מקור למעוטי קרקע, ועי"ש מירושלמי דמרבח עבדים ובהמה מבארצך, וכלים מבשעריך, ומשמע שאין קרקע בכלל, דבהדיא מרבה רק עבדים ולא קרקע, והנה פשוט דלא פליגי תנאי דפליגי בדרשות גם בדין קרקע, ואי סמכינן אדרשא דבארצך למעוטי קרקע, יש לפרש דשכירות קרקע לא מיקריא פעולה ולכן לא מיתר בו מאתך, דבשלמא בהמה ועבדים שייך לומר שהם פועלים אצל בעה"ב, ואפי' כלים שנוטלים לרשותו שייך לומר שעושים פעולה אצל בעה"ב, אבל קרקע שבעה"ב בא לדור בתוכה, לא שייך לומר שהקרקע פעל אצלו פעולה.

מיהו בסמ"ג וביראים הביאו מתו"כ דמרבה נמי שכר קרקעות, והטעם כמ"ש"כ לעיל

השלחני ליתן לו ביומו, ודאי עובר עליו שאין זו המחאה לקיים ביומו, אלא המחאה ליתן לו ביומו, וחזר בו השלחני, שמעכשיו החוב על השלחני, כמו שכרכם על בעה"ב.

בגמ' משמע דאינו עובר עליו היינו כשהוא חוזר אצל בעה"ב לבקש שכרו, אינו עובר אם לא נתן לו, דכיון ששכרו נמצא אצל שלחני, אע"פ שחוזר אצל בעה"ב שוב אינו עובר, דהו"ל כחוב ולא כשכר שכיר, אבל זה שאינו עובר עליו כשלא נתן לו השלחני ולא חזר אצל בעה"ב פשיטא, דכיון שהסכים להפרע מהשלחני, ולא תבע את בעה"ב למה יתחייב בעה"ב.

תניא בתוספתא פ"י שהחנוני והשלחני עוברים עליו, ונראה דמדרבנן בעלמא הוא, דכיון שנתחייב בעה"ב לא פקע מעליו חומר התשלום אא"כ קיבלו עליהם להיות במקומו, אבל לא יתכן להתחייב מדאורייתא כשאינו שכיר שלהם, מיהו כיון שמיירי בהסכים לכך אף מדרבנן הי' מקום לפטרו, ואמרו שם דבהתנו מתחלה שניהם פטורין, כיון שידע מתחלה שאין מוטל חומר האיסור על אף אחד מהם, ועראב"ד על תו"כ בזה.

שם במשנה ואחד שכר בהמה ואחד שכר כלים, החילוק בין מכר לשכירות דכיון ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף נמצא שלעולם מקבל השכירות תחלה, ואח"כ משלם, וזה גורם לעשוק שכרו כיון שהוא מוחזק וכבר קיבל פעולתו, משא"כ במכר שאינו מוכר לו אא"כ משלם לו לפי מה שהתנו, נואפשר דמה"ט אומן כ"ז דתפיס ליה אאגריה אינו עובר, עי' קי"ב א', מיהו עי' לקמן סק"ו]. והיינו דמרבין לא תעשוק לבהמה וכלים אף לריבוי כיון שבשכירות מצוי עושק, ולפי סברא זו קרקע ג"כ בכלל, ועי' להלן, - אפשר דמה"ט שהמשכיר כלים תלוי בדעת השוכר החמירה תורה שיתן לו ביומו שלא יבא לידי עושק.

אדעתא דממחהו אצל שלחני, וכיון שלא נתחייב לפרעו בעצמו י"ל שאינו עובר אפי' לא המחזהו).

ו. שם בעו מיניה מר"ש קבלנות עובר כו' בפשוטו הנדון כיון שאינו תלוי בזמן ויכול לעשות מלאכתו מתי שירצה, לא קרינן ביה שכיר ולא ביומו, כמו שאינו נקרא עבד לענין שיכול לחזור בו, דדוקא פועל שמשועבד לזמן מיקרי עבד, עי' לעיל ע"ז ב', מיהו לפ"ז שכר בהמה וכלים יש לדמות לקבלנות, דלגבי הבעלים אין כאן שם שכיר כלל ועדיף מקבלן, אמנם כן דאף לריב"ז דבהמה וכלים אינם בכלל, מ"מ קבלנות בכלל שכיר, אבל מ"מ לא ילפינן קבלן מבהמה וכלים, כדמשמע מהא דבעו מיניה אליבא דכו"ע, וכן לא אוקמו הברייתא כריב"ז, והטעם י"ל דקבלן כיון שאינו תלוי בזמן, י"ל דלא קרינן ביה ביומו, הן מצד חיוב בעה"ב שלא נתחייב מעיקרא לזמן מסוים, וכן האומן תלוי לפי רצונו, ועי' בסמוך דסוגיא דשמעתין לא ס"ל כן.

שם אומן קונה בשבח כלי כו' סוגיא זו פשיטא לה דקבלנות כשכירות, ולכן פ"י הנדון אם אומן קונה בשבח כלי, אבל בב"ק מפרשין דאף אם אין אומן קונה או בשליחא דאגרתא דליכא שבח כלי הי' מקום לומר דאינו עובר וכמשנ"ת הטעם לעיל.

שם התם שהמחהו כו' לא הוזכר בגמ' תוכן הברייתא, אבל אם הוזכר שם אומן בהדיא, אכתי צ"ב מה חידוש יש בהמחהו באומן טפי משכיר.

שם גמרה והודיעו אפי' מכאן ועד עשרה ימים אינו עובר כו' יש לעי' מ"ט, האם מפני שבאמת אינו חייב כ"ז דתפיס לה אגריה עד שיטלנה הימנו, או דכיון דתפיס לה לא קרינן ביה אתך, שעדיין פעולתו אצל השכיר, והכי מסתברא דודאי חייב לבא וליטלה הימנו ולשלם לו שכרו, מיהו מהאי

דכל שמשתלמת לבסוף עלול לעשקו, אבל י"ל דלענין פעולת שכיר לא מרבינן לחשוב שכירות קרקע פעולה, ולפי טעם זה אף תלוש ולבסוף חיברו כקרקע דמי עקצה"ח בזה, שו"ר בתו"כ דמרבה קרקעות מפעולת כל דבר, ומשמע דפעולת שכיר כאילו נאמר שכר שכיר חשיב, ולא קאי על הפעולה כדמתרגמינן אגר אגירא, שו"ר מועתק מריא"ז דבקרקע אינו עובר וסיים דמ"ש"ה אמרינן ק"ב ב' דלא עביד דפרע ביומא דמישלם זימניה, ולא נתפרשה כונתו, דהא התם מדמינן שכר בית לשכר פועל, ומסקינן דנאמן לומר פרעתי ביומא דמישלם זימנא, ועוד דהתם מיירי כשעדיין דר בו, וצ"ע.

ק"יב א' יכול אפי' לא תבעו ת"ל אתך לדעתך, משמע שכשאינו תובעו חשיב לדעתו של שכיר, ואם השכיר מוותר על זכותו לכאורה פשוט שפטור, ואם תובעו בעיניים נשואות הר"ז כתביעה בפה, (עי' גליון הגרע"א ז"ל בשו"ע בשם הלק"ט וחלק עליו), אלא מיירי שלא ויתר על זכותו לקבל ביומו, ומ"מ גם מעשיו גרמו שלא יקבל, כיון שלא תבעו ולא עמד אצלו לקבל שכרו, שו"ר בתו"כ יכול אפי' לא בא ולא תבעו ת"ל אתך לא אמרתי אלא שלא ילין אתך לרצונך.

שם יכול אפי' אין לו כו' לא מיירי באנוס ממש, אלא דכיון שאין לו מעות מזומנין לא קרינן ביה אתך, שאין עליו אכזריות כמי שיש לו ואינו נותן, ועי' גליון הגרע"א ז"ל בשו"ע בשם החינוך בזה.

לכאורה שכירות בתים ופועלים כהיום שהם שכירי חדש וכיו"ב הם בדין לא תבעו לגבי העונה שנשלם הזמן, כיון שאינו מחויב באותה עונה ממש, לפי תנאי ההתחייבות, וכיון שעברה עונה ראשונה שוב אינו עובר, ועוד דסתמא נגמר זמנם בחצי הלילה לפי מנהג המדינה, ושניהם אינם רוצים בפרעון באותה שעה, (ועוד דסתמא דמילתא

בשכרו רק לאחר שעבד, או"ד סו"ס אין כאן
קיום מצוה כיון שכבר נשתמש בשכרו.

ויש לדקדק ממה שאמרו בגמ' קי"ב ב' וניתב
ליה מעיקרא, ומשני שניהם רוצים
בהקפה, ולמה לא אמרו שמפסיד קיום העשה,
ומשמע מזה דשפיר מקיים מצוה עי"ז, ויש
לדחות דלא חשו להפסד זה, דכיון ששכרו
בירו הרי מתקיים רצון התורה עי"ז, וגם ימנעו
טעויות של בעה"ב, ולכן הכי עדיף.

מיהו אם משלם לנהג באמצע הדרך, כיון
שכבר נתחייב בכל הסכום שפיר מקיים
מצותו, ויש נסיעות שקונה זכות לנסוע כמו
הרי המרחץ פתוחה לפניך הכנס ורחוץ, ועכ"פ
לא מצינו שיהא רצון התורה לעשות תנאים
עם הפועל שיוכלו לקיים המצוה, שאין הקיום
הזה אלא כשהוא נצרך לפועל למעשה, כמו
השבת העבוט שאין מצוה ליטול עבוט כדי
לקיים מצות השבתו, וכ"נ מהא דאמוראי
שכרו ע"י אחרים ולא טרחו כדי לקיים העשה,
ולפ"ז ה"ה אם מוותר לו באמת ואינו חפץ
בתשלום מיד כמו בשוקאי דסורא, שפיר דמי
לכתחלה ברצון התורה.

קרא ילפינן שאינו חייב לשלם עדיין, ולא
שחייב ופטור מן הלאו, שאם הי' חייב לא
הי' עובר אח"כ, ומהא דמוקמינן לה בביטשא
ואמרו ב"ק צ"ט א' דהיינו שכירות חזינן
דהטעם מפני שאין פעולתו אתו, דבפשוטו
שכיר אין לו שום תפיסה בחפץ, וניחא הא
דמוקמינן לה בביטשא דהוי רבונא טפי
בשכירות דאינו עובר כשתופסה.

ובזה מיושב הא דמיייתי קרא דבל תלין, והרי
מייירי בנתנה לו בחצי היום ושקעה עליו
חמה, אלא דכיון דסמיך אקרא דפעולת שכיר
אתך, ניחא ליה לתנא לאתויי האי קרא, וכבר
כתבנו דמפסוק זה ילפינן שחלות החיוב הוא
כשהפעולה באה לידך, ואמנם חובתו לילך
וליטלה ממנו, אבל לא חל חיוב תשלומין כ"ז
שהטלית ביד האומן.

יש להסתפק אם המקדים ליתן לשכיר שכרו
קודם המלאכה מפסיד מצות ביומו תתן
שכרו, די"ל דכי היכי דלענין קידושין המקדש
לאחר ל' חשיב כמעות בעין אפי' נתאכלו,
כיון שנתנם רק ע"ד כן, וכאילו נחלטו לו
המעות בזמן חלות הקידושין, וה"נ זוכה

סימן יד

בסוגית השבת עבוט

לפ"ר

ויש לשאול למה המלוה לוקח משכון ואינו
נפרע חובו מיד ע"י המשכון או חפץ
אחר, ואם באמת יכול לפרוע, אלא שמרצונו
מאריך לו הזמן, א"כ הדין נותן שיחשב כשעת
הלואה, כיון שהלוה המבקש את הארכת הזמן
כמבקש הלואה חדשה.

ולרשב"ג דמייירי רק תוך ל' יום ניחא, דאף
כשהגיע זמן אין ב"ד יורדין לנכסיו
עד ל' יום, [שו"ר שאין לד"ז מקור ברור,
ואמנם בר"ן ונמו"י קי"ח א' נראה דלעולם

א. קי"ג א' מתני' המלוה את חבירו לא
ימשכנו אלא בב"ד, פרש"י
והגיע זמן ולא פרע לו, וכן פשוט שאין ב"ד
נוקקין למשכן אם לא הגיע זמן פרעון, וא"צ
להשמיענו שלא יכנס לביתו ליטול משכון,
ואין לפרש בשעת הלואה שאין מקום לשליח
ב"ד, והלוה מביא המשכון מרצונו כדי לקבל
ההלואה, (ולענין אלמנה וכלי אוכל נפש
ערמב"ם וראב"ד פ"ג ממלוה ה"א ב' אם שייך
בשעת הלואה).

לרבנן וכי בשביל שנטלו בתורת משכון הפסיד, אין הכי נמי דרחמנא אמר השב את העבוט כו', ואם תשאל א"כ למה ממשכנין, פעמים שב"ד נותנין לו זמן או שהמלוה מתירא שמא יבריה נכסיו כו' או שהוא רוצה ליפרע ממנו מעות או קרקע ובין כך ובין כך ממשכן שלא תהא שביעית משמטתו, ולשון הגון הוא, עכ"ל, ועי' חדושי הר"ן שכתב שהקושיא רק לת"ק, והיינו כמש"כ דלרשב"ג תוך ל' אינו יכול לגבות וע"כ נוטל משכון.

מן האמור נתבאר דכל משכון שלא בשעת הלואתו, בל' יום הראשונים אין למלוה זכות גבייה במשכון, ולאחר ל' יום שעבר זמן ב"ד מוכרן בב"ד לפרעון חובו, או שיפרע לו מנכסים אחרים, ובמשכון שהלוה צריך לו ככר ומחרישה כל ל' יום חייב להחזיר לכו"ע, ולאחר ל' יום למ"ד מסדרין לבע"ח אינו יכול למכור משכון זה וע"כ מחזירו מעיקר הדין, ולמ"ד אין מסדרין ורשאי למוכרו, פליגי רשב"ג ורבנן אם צריך להחזיר המשכון ללוה ולבא עליו בתורת גובינא, או שיכול לעכב המשכון בידו ולמוכרו בב"ד, ואין ברור אם טעמייהו דרבנן דפליגי ארשב"ג משום דס"ל מסדרין או דאפי' אם אין מסדרין מ"מ א"א למכור משכון, וחייב להשיבו לאחר ל' כמו בתוך ל' עד שיחזירונו ללוה ויבטל ממנו תורת משכון, ואז יוכל לגבותו בתורת פרעון.

ש"י דמש"כ שיש זמן ל' יום שאין המלוה יכול לגבות חובו מנכסי הלוה בע"כ עד שיקבעו ב"ד שיורדין לנכסיו, אין ד"ז מוסכם, והרמב"ם כתב בפכ"ב ממלוה ה"א דמטלטלין גובין מיד ובקרקע ממתינין ל' יום, [וכ"ה בשו"ע סי' ק' ס"א], וכתב שם המ"מ שכ"ד הרי"ף, וי"מ דבין בקרקע בין במטלטלין אין נותנין זמן, וי"א דבתרויהו נותנין, והלכה כדברי המכריעין עי"ש, ומ"ש הרמב"ם בפ"ג דאף לרבנן דרשב"ג בדברים שאין מחזירין מוכרין לאחר ל' יום, פי' המ"מ שזהו דין במשכון, אבל אם חפץ בגובינא

יכול הלוה לבקש זמן ל' יום, וא"כ המלוה מוכרח להאריך הזמן ל' יום, ומ"מ יש לו זכות לבקש משכון לל' יום אלו, ובזה קבעה תורה דיני המשכון, כיון שאין לו זכות לפרוע, והקושיא היא רק לרבנן לאחר ל' יום, שאז המלוה יכול לגבות חובו מיד ומאריך הזמן מרצונו, וא"כ הדין נותן שמכאן ולהבא יהא דין המשכון כמשכנו בשעת הלואתו.

ולמ"ד מסדרין לבע"ח אפשר לומר דמיירי שאין ללוה חפצים ממה לגבות אבל יכול למשכנו בשעה שאינו משתמש בהם, כגון כר ומחרישה שאינו יכול לגבותם בחובו, מפני שצריך להם ביום או בלילה, ומ"מ יכול למשכנם את הכר ביום והמחרישה בלילה, אבל א"א לומר כן חדא שאם אין ללוה כדי סידור אסור לנוגשו משום לא תהי' לו כנושה, עי' בספר אאמו"ר שליט"א ב"מ ע"ה ב' בשם הגר"ז, ועוד דהא קתני דלרשב"ג מוכרן בב"ד וע"ז פליגי רבנן, שו"ר ברמב"ן בגמ' שפירש כן לדעת רש"י דחזרת המשכון היא מדין מסדרין, דכיון שאינו יכול לגבותו לגמרי, ע"כ מחזירו בשעה שהוא צריך לו, ורשב"ג סבר אין מסדרין או דמוכרן בב"ד כשמשתמשים בכלי מילת וקונה לו כלים בינונים, ולפ"ז חזינן שתפיסת משכון לא חשיב כנושה כיון שמחזירו לו כשצריך לו, ותופסו רק לענין שלא יהא מטלטלין אצל בניו, או לענין שביעית.

ולפ"ז שאר משכונות שאין בהם דין חזרה, לכו"ע יכול למוכרן בב"ד לאחר ל' יום, ולא נחלקו רשב"ג ורבנן אלא בכלים שא"א לגבותן מדין מסדרין, ולרשב"ג דאין מסדרין גובה אותן לאחר ל' יום.

ובשם תו' הביא הרמב"ן דלרבנן יש דין מיוחד בהשבת העבוט, אף כשיכול למוכרו לגובינא, דמ"מ כ"ז שלא בא לכלל גובינא דינו כמשכון וחייב בהשבתו, ומצו סברי דאין מסדרין בבע"ח, וז"ל ואם תשאל

לגבות חובו מהם בב"ד, מ"מ אם רוצה להאריך הזמן יש לו כח לתבוע משכון, ואין זה כמשכנו בשעת הלואתו, לפי שהלוה כבר מוחזק במעות ופעמים שאינו רוצה ליתן משכון, ועוד שהוא כבר חייב לפרוע והמשכון כתשלום, משא"כ בשעת הלואתו שנוטלו רק לביטוח או לזכרון דברים וסומך שיפרענו בזמנו, והלוה נותנו ברצון כדי לקבל ההלואה, והטעמים שהמלוה חפץ במשכון נתבארו ברמב"ן הנ"ל ע"ש, אלא דבכלים שלא חייבה תורה להשיבם הדבר מובן שמוותר ללוה, אבל כשממשכן דברים שרשאי לגבותם למ"ד אין מסדרין, נמצא שהחמירה תורה על המלוה מפני שעושה טובה ללוה, וע"ז ביאר הרמב"ן דפעמים שעושה כן המלוה לטובתו מן הטעמים שביאר שם.

ש"י ברשב"א בידי הסידור שאם בא להחזיר המשכון לבעליו ולבקש גבייה בב"ד נותנין לו זמן ל' יום להביא מעות, וזה כדעת הרא"ש שבטור הנ"ל, וש"י בר"ן ונמו"י ק"ח א' דב"ד נותנין ללוה זמן שלשים יום, ולדעת הרי"ף והרמב"ם היינו דוקא למכור קרקע, ועי' בפוסקים בכ"ז.

ב. שם לא ימשכנו אלא בב"ד, פרש"י אפי' בשוק והיינו ינתחנו, ויש לעי' א"כ היכי משכח"ל דין תופס לבע"ח, ותירצו בשם ר"ת דלגובינא מותר לתפוס אפי' מביתו אבל לא למשכון, ונראה דהיינו דוקא במקום פסידא שירא שיפסיד ממונו, כגון שהלוה נוטה למות ויעשו מטלטלין אצל בניו, או שמפסיד נכסיו בידים או שמבריחן, אבל משכון אינו נוטל אלא לדחוק את הלוה לשלם, ולהבטיח ממונו שישלם לו ולא יכפור, ולא מחשש שיפסדו כל נכסיו, ובזה לא התירה תורה לתפוס, וזהו שכתב הרא"ש בב"ק פ"ג ס' שאסור לתפוס מדין עבד איניש דינא לנפשיה כמו שאסור למשכן, ובשמעתין הביא דעת ר"ת, וכשתופס לגובינא בזמן שסור לו לתפוס הו"ל כגזלן, ואין לו זכות בממון, מיהו אפשר דבשביעית

גובה מיד, ומ"ש הרמב"ן למה ממשכנין זוהי קושיא אף לרשב"ג, ומשה"ק למה מפסיד ע"י משכנו, זוהי קושיא לרבנן לעולם, ואף לרשב"ג תוך ל', שהרי ה' יכול לפרוע מזה.

ואמנם בטור סי' ע"ג ובשו"ע שם סי"ד הביא דעת הרא"ש שבכל מלוה משהגיע הזמן צריך להמתין ל' יום מלמכור המשכון כמו לרשב"ג במתני', ודעת החולקים שלא נאמר זה אלא במשכנו שלא בשעת הלואתו, אבל במלוה על המשכון בשעת הלואתו רשאי למכור המשכון משהגיע זמן, ואם הלוה בעיר צריך להודיעו.

ולמדנו מזה שענין הל' יום במתני' הוא מפני שהסכים המלוה לקבל משכון, הר"ז כהסכים להאריך זמן שיעור סתם הלואה שהוא ל' יום, ולכן אינו יכול למכרו קודם ל' יום, וכן הדין לרבנן במשכון שא"צ להחזיר, וכ"כ הראב"ד בפ"ג ממלוה ה שזהו הטעם שמוכרו לאחר ל' משום דסתם הלואה ל' יום, ולפ"ז אינו משום זמן ב"ד כלשון רש"י, אבל הרמב"ן והראשונים הזכירו בזה זמן ב"ד וש"מ דג"ז מיקרי זמן ב"ד, דכיון שהסכים ליטול משכון בב"ד הר"ז כהסכים להמתין זמן ב"ד, אבל לדעת הרא"ש ענינו זמן ב"ד שאינו יכול למכור המשכון אלא לאחר ל' מזמן הפרעון, ואע"פ שיכול לחייבו ע"פ ב"ד לשלם מיד, מ"מ אינו יכול למכור מעצמו המשכון אלא לאחר ל' יום שלא פדאו הלוה, ונלפ"ז מוכרן בב"ד דקאמר רשב"ג היינו ג' בנ"א שבקיאין בשומא, ולא ב"ד שמומחין לחייב ממון שהרי כבר זכה במשכנו, וכמו מוכרן בב"ד ב"מ ל"ח א', ועי' לקמן סק"י, וי"א שאף דמטלטלין כמשכון ב"ד ממתנין לו ל' יום מליד לנכסיו, אבל ודאי דביש לו מחייבין אותו לפרוע מיד.

נמצאנו למידין שענין המשכון בכלים שאין בהם סידור, [או בכלים שיש בהם דין סידור למ"ד אין מסדרין לבע"ח], אע"פ שיכול

אבל בשליח ב"ד לא גזרו, שאינו עלול לעבור ע"ז כיון שאין הממון שלו, ואינו מוסר עצמו לזה, משא"כ המלוה עצמו.

אבל ברמב"ם פ"ג ממלוה ה"ד מבואר דבע"ח עובר מדאורייתא בניתוח לחוד, וכ"מ בסה"מ, ולפ"ז צ"ב היכן מרומז בפסוק חילוק בין שליח ב"ד למלוה, והביאו מספרי איסור ניתוח מדכתיב לעבט עבטו בחוץ, וזה נראה כאסמכתא לאיסור דרבנן, ואפשר דהרמב"ם מפרש דלא תבא אל ביתו אורחא דמילתא ועיקר האיסור לנתח מידו או מביתו, ולמדו לשליח ב"ד מקרא דוהאיש שלא יכנס לביתו כמ"ש בפ"ב ה"ב לענין גובינא.

שם אי משום הא לא איריא כו' ובע"ח אפי' כו' במתני' ה' מקום לפרש לא ינתחנו אלא בב"ד גזירה שמא יכנס כו' ושליח ב"ד מותר אף להכנס, אלא דלפ"ז לא הרווחנו כלום לפרש לא ימשכנו כפשוטו, שהרי לשמואל צריך לפרש אימא לא ינתחנו וע"ז אמרו ה"ג מסברא כו', ועוד כיון שהאמת דבב"ד אף ממשכנין א"כ ראוי לפרש ימשכנו דרישא כפשוטו מן הבית.

יש להסתפק למאי דקי"ל כשמואל ומפרשין מתני' כשמואל, האם למ"ד דשליח ב"ד מותר למשכן, ס"ל נמי דבע"ח אסור לנתח, או"ד השתא לא מחדשין איסור ניתוח אלא לשמואל, אבל מאן דשרי שליח ב"ד למשכן, נחית חד דרגא בבע"ח, אבל ניתוח מותר, וקצת משמע כן בברייתא לקמן ב' בע"ח שבא למשכנו דלא אסר אלא ליכנס לביתו כמ"ש אאמו"ר שליט"א במשמעות הברייתא, ולית לן לחדש תלתא תנאי בלא ראי'.

שם הא דברים אחרים חובל, משמע דלשון חבלה נאמר על הכניסה לבית, [ומסתברא דהיינו דוקא בנוטל בכח, שאם מבקש ממנו, אף בבית לא מיקרי חובל, ומ"מ מדרבנן אין להתירו להכנס לבית כלל מדכתיב בחוץ תעמוד, וענמו"י בשם תשובת הרי"ף דמשמע

חשיב ג"כ הפסד כמו אצל בניו, ובכה"ג זוכה בתפסתו שלא קרינן ביה לא יגוש, ולע"כ בכ"ז ועמשנ"ת בספר אאמו"ר שליט"א, ושליח ב"ד לכא' גובה חוב אף מתוך ביתו, שאם לא יוכל לגבות הוי פסידא לכח ב"ד בעולם, אבל הרמב"ם בפ"ה ה"ב כתב שלא יכנס שליח ב"ד לבית לגבות.

שו"ר ברא"ש ב"מ י' ב' בדין התולב"ח שדן בזכותו של אחר לתפוס, והביא תשובת הרי"ף שזו תקנה דרבנן במקום פסידא, וחלק עליו, משמע שם דמלוה עצמו בכל ענין יכול לתפוס, וצ"ע בסוגיא בכ"ז.

שם ולא יכנס לביתו ליטול משכנו שנאמר בחוץ תעמוד, יש לעי' אמאי לא מייתי קרא דלא תבא אל ביתו, ולשמואל דסיפא מיירי בשליח ב"ד נחא, דמהאי קרא מרבין שליח ב"ד דכתיב בחוץ תעמוד והאיש.

שם גמ' אמר שמואל שליח ב"ד מנתח נתוחי כו' לשון משכון נאמר על המציאות של החפץ של הערבון שישכון אצל המלוה, ובוה אין חילוק אם נטלו לצורך משכון מרצונו או שחטף מידו או מביתו, אלא שבגמ' חילקו הלשון וקראו לזה ניתוח ולזה משכון כדי שנדע כונת הדברים, מיהו כשאמרו ממשכנין פירושו שיש להם כח ליטול ממנו משכון, ולשון זה דוחק לפרשו במאורע שיש עליו דבר חוץ מביתו, דא"כ נמצא שאין בידם למשכנו, שיכול להזהר שלא לצאת מביתו בדבר חשוב, במקום שיכולין לתפסו, ולכן סתם לשון ממשכנין מתפרש מביתו, אבל לשון לא ימשכנו מתפרש שפיר שלא יתפוס ממנו משכון כלל, והיינו דשמואל דקמ"ל שלא ינתחנו.

שם אימא לא ינתחנו אלא בב"ד, לפי' תו' אין חילוק מדאורייתא בין שליח ב"ד למלוה, דשניהם אסורין להכנס לביתו, אבל ניתוח בשוק שניהם מותרין, ומדרבנן גזרו על המלוה שלא ינתחנו גזירה שמא יכנס לביתו,

לפרש חבול תחבול לניתוח ולמשכון, אבל בגמ' פשיטא לן דחבלה מתוך ביתו משמע, וא"כ צ"ל דתחבול לאתויי ניתוח, ועי' תו' קט"ו א' דאיכא לאו בניתוח ריחים ורכב ובגד אלמנה.

ג. שם ולא ימשכנו דברים כו' דעיקר קרא אשליח ב"ד קאי כדלעיל א', מיהו יש ללמוד מהאי קרא דאף ניתוח אסור בדברים של אוכל נפש, שהרי בשליח ב"ד הכניסה לבית מותרת, וע"כ שסיבת האיסור רק בגלל הכלים, וממילא ה"ה ניתוח בין במלוה בין בשליח ב"ד, ומלוה שמשכן בבית כלי או"נ עובר בשני לאוין, שו"ר ברמב"ן קט"ו א' דבניתוח אינו עובר, ומביתו עובר בשני לאוין, ובתו' שם נקטו דאף לשמואל עובר בניתוח.

שם ונותן מטה ומטה כו' כדרך שמסדרין כו' האי בבא מיירי בגבייה, אבל במשכון יתכן שיקח המצע ביום ויחזירונו בלילה, וזהו לשון נותן, ובתוד"ה השתא מבואר שאף נותנין לו מעות ליקח וניחא טפי לשון ונותן, [שו"ר שאין ראי' מדבריהם לענין דבר שלא הי' לו כגון מטה, וכסות ומזון שאני], [מיהו באשה שצריך לשלם לה משלו אין לחייבו כ"כ, אבל כאן מניחין לו משלו, וצ"ע בתוד"ה מטה], ולכן סיימו כאן כדרך שמסדרין לומר דהאי בבא בסידור מיירי, אע"פ שעיקר הברייתא במשכון, מיהו אם צריך לו כל הזמן הרי למשכנו כגבייה דמי ואסור למשכנו, אבל בפשוטו מטה של שינה דינה ככר, וצ"ע ברמב"ן וש"פ שכתבו שאף במשכון מסדרין, ואפשר דהיינו דוקא הקדש שאינו מחזיר, אבל כאן שמחזירין מותר למשכן בעונה שא"צ לו, ונתבאר בזה לקמן סק"י, - וע"ע מש"כ לקמן סק"ט בכ"ז בגמ' קי"ד ב'.

שם כדרך שמסדרין לבע"ח כו' כלפי לייא כו' אפשר דנקט התנא הכי, כיון שבערכין שנינו רק מטה, וס"ד שבהקדש מחמירין טפי ואין נותנין לו שתי מטות, להכי קאמר שדין

שאסור ליכנס ואח"כ לחייב ליתן], ולכאורה המנחה מעליו דמי טפי לחובל, ובריחים ורכב י"ל דכיון שהם קבועים ומחוברים בבית כדפרש"י, לית לן לפרושי קרא במאורע שמצאן תלושין חוץ לבית, וכן בגד אלמנה לא מיירי במאורע שיש לה בגד בידה, וע"כ שזו הוראה לנכנס לבית, ולפ"ז אין הדיוק מלשון חבלה אלא מריחים ומבגד, ואפשר עוד דחבלה חוץ לבית מתפרשת סתמא בדברים שאינם נצרכין לשימושי ביתו, ולא במאורע שהוציא כלי ביתו החוצה, וא"כ בהני אין דין השבה לבית, ומדקאמר קרא שיחזירם לביתו ש"מ דבנוטל מביתו מיירי, מיהו לקושטא דמילתא אתי קרא לחייב אף על ניתוח, לפמ"ש תו' קט"ו א'.

שם ת"ש ממשמע כו' תיבת והאיש מיותרת דהול"ל ואשר אתה נושה בו כו', ואם לבתר הדרשא שליח ב"ד כמלוה מבואר דבלא פסוק הו"א דשליח ב"ד כלוה, שלא הזכירה תורה אלא המלוה, ואם שליח ב"ד כלוה מבואר דבלא פסוק הו"א דאורחא דמילתא כתיב במלוה וה"ה שליח ב"ד.

שם ת"ל והאיש, באמת בטעמים מחולק והאיש לעצמו דמשמע והאיש ואשר אתה נושה בו, או בחוץ תעמוד והאיש, ויש לעי' מנלן לכלול בהאי קרא שליח ב"ד, ואפשר דפשיטא לן שאם הלוה מוציא עבוט ש"מ ששליח ב"ד דוחקו, א"נ י"ל דוהאיש ואשר אתה נושה בו, בא לייחד הלוה דוקא והוי מיעוט אחר מיעוט דדוקא האיש לאפוקי כל אדם אפי' שליח ב"ד, או להוסיף אדם מלבד אשר אתה נושה בו, ולפ"ז הא דדרשינן והאיש אדלעיל אסמכתא היא, ועיקר הדרשא ממיעוט אחר מיעוט.

שם ב' ת"ש אם חבל תחבל כו' פשטיה דקרא ראוי לפרש בהיתר ולרבוויי חבל באיסור כדלעיל ל"א ב', אבל לשמואל דאין חילוק מדאורייתא בין שליח ב"ד לבע"ח, ע"כ

ואפשר עוד דסידור מזון ל' יום וכסות יב"ח
הוי טפי מלהניח משכנו של
למכור, וה"ק השתא זבוני מזבנין הכר והמצע
שלו, אע"פ שצריך לזה מיד, [וגם יש לו
הפסד במכירת חפציו שנמכרין בזול, ולא יוכל
להשיגם עוד בדמים הללו] סדורי מסדרינן ליה
מזון ל' יום וכסות יב"ח שאינו צריך לזה מיד,
וכלפי שאמר שמסדרינן לו כערכין, הקשה
דסידור דערכין הוי טפי משמירת משכון דכר
ומצע, ואפשר שזו כונת תו', וניחא משה"ק
לעיל בזה.

שם תנא כרשב"ג תנא ליה כו' פרש"י דגרס
רשב"ג אומר, ויתכן שבאותה ברייתא
שנה גם כרשב"ג לענין משכון ברישא, ולכן
כשאמר מסדרינן הקשה לו, והשתא מתפרש
דסיפא רבנן, וכ"נ ברמב"ן.

שם אמר רבא בר רבה מחרישה דכספא, פי'
מגדרתא דכספא כמ"ש בערוך ובתו' לעיל
א', [מיהו קשה דהול"ל מאי מחרישה
מגדרתא, ולפי' תו' דמעיקרא נמי מיירי
במגדרתא נוחא, אבל לא משמע כן כלל,
וצ"ע], והא דתנן מחזיר את המחרישה ביום
היינו בשעה שצריך לו למרחץ, ומבואר בזה
שאף מחרישה זו בכלל סידור, ומיירי באופן
שזה בכלל חיותו כגון באסטניס, ודחקו עצמם
בגמ' לפרש כן כדי ליישב הברייתא דקאמר
רשב"ג שמסדרינן לבע"ח, אבל למסקנא הא
דתני לה בדרשב"ג משבשתא היא ואתיא
כרבנן [דעלמא או רבנן דמתני' ערמב"ן],
ולפי' לא נתבאר דין מגדרתא אם יש בה דין
חזרה ודין סידור, מיהו קשה מ"ט פשיטא
לגמ' כתובות ס"ח א' דבמגדרתא דכספא לא
אמרינן לא מקבלא עלואי, ויש ליישב, אבל
פשטות הגמ' וכ"נ ברמב"ן דמפרש מחרישה
כפשוטו, וצ"ל שמעוטרת בציפוי כסף במקצת.

שם מתקיף לה רב חגא כו' בפשוטו מקשה
על עיקר דין סידור בבע"ח, בשלמא
בערכין שנתנדב ליתן, שפיר פטרתו תורה,

זה גם בהקדש, ויתכן שהצורך בשתי מטות
נתחדש בימי התנאים כשראו שאין מקפידין
לילך אחר האכילה, אבל בדורות הראשונים
לא הוצרכו לזה, ומתני' דערכין קדומה.

שם א"ל השתא זבוני מזבנין ליה סדורי
מסדרינן ליה, משמע דאפשר לומר שאין
מסדרינן אבל אין מוכרין, דאל"כ מאי קאמר
ק"ו השתא כו', ופי' תו' דבסדור אף מניחין
לו מעות לקנות צרכים אלו, וכ"ש שאין
מוכרין מה שיש לו, [ויש לעי' אם עד עכשיו
שכב בלא מצע למה נניח לו מעות לקנות
מצע, וגם יש לחוש שלא יקנה בהם מצע,
ולפמ"ש"כ להלן בכונת תו' לק"מ], מיהו אם
אירע שאבד מצעו לפי שעה שפיר י"ל
שמניחין לו מעות לקנות מצע, אבל לשון
הגמ' סתום בזה, ועי' להלן כתבנו דאין כונת
תו' לקנות כר ומצע, אלא לענין מזון ל' יום
וכסות יב"ח, ובוזה ניחא שפיר סתמות הגמ'.

והרמב"ן פי' לפי שיטתו שאין ממשכנין כלי
סידור כלל, [ורק במאורע שנטלו
המלוה שלא כדין נאמר דין חזרה, דגרס
במתני' ואם משכנו חייב להחזיר לו], לפ"ז
ה"ק השתא בדיעבד אם נטלו מוכרין אותו,
וכ"ש שיהא מותר למשכן בלא מכירה, והשתא
ס"ל שאם מסדרינן שלא למכור ה"ה שמסדרינן
שלא למשכן, אבל לעיל הביא מהירושלמי
שממשכנין אותן בשעה שאין בני"א עושין בהם
או"נ, וא"כ ראוי להתיר למשכן את הכר ביום,
ועוד דברייתא זו מיירי בסידור גבייה, ומאי
מיתנינן ק"ו לענין סידור משכון, ולפמ"שנ"ת
לקמן סק"ו יש חילוק בין כלי או"נ לכלי
סידור.

ולפמ"ש הרמב"ן בשם תו' דלרבנן דרשב"ג
אע"פ שאין מסדרינן מ"מ אין מוכרין
המשכון, לפ"ז יש לפרש שפיר כהרמב"ן
דהשתא במשכון דרחמנא אמר השב תשיב
מזבנינן ליה, וכ"ש שאין מסדרינן שלא לגבות.

שם ק"ו מבע"ח ומה בע"ח שמחזירין אין מסדרין כו' יש לעי' הרי בחזרה אינו מפסיד כלום, אלא טורח החזרה, אבל בסידור מפסיד חובו שאינו יכול לגבות, ואיך אפשר ללמוד לבע"ח מערכין שויתרה לו תורה במצות ערכין, שהרי לא לקח מעות מרכוש הקדש אלא שנתנדב, וצ"ל דכיון דחשיבא החזרה צדקה, ש"מ שהוא מפסיד משלו בחזרה זו, אם מפני הטורח או שע"ז אינו ממנהר לגבות חובו, [ועמ"ש אאמו"ר שליט"א בטעמא דהי' מקום לחייב את הקדש במצוה זו, או דס"ד רק שיהא זכות ללוה לדרוש משכונן], ואם הקילה תורה בהקדש שא"צ להחזיר ואפ"ה מסדרין, ש"מ דסידור הוי טפי חיוב מחזרה, והרי אינו נוטל עתה ממונו של מלוה, אלא שממתין עד שירוח לו.

בערכין יש קולא דהישג יד, וזה ליכא בהקדש ובע"ח, וזו סברא מיוחדת בערכין דסגי בסלע, אבל ענין הסידור שלא ישלם כלום כשאין לו סידור, זה ענין ששייך לפריעת חוב, שאין דוחקין אותו כשאין לו.

מזהא דעבדינן צריכותא להקדש שיחזיר, יש לדקדק דאף בממשכן על שכר כתף ופונדק צריך להחזיר, וכ"כ הר"ן ז"ל דדין החזרת העבוט מיתוקם בשכר כסף, וראיתי בספר אאמו"ר שליט"א דלהסוברים שאין בזה דין השבת העבוט י"ל דהקדש כזקפן במלוה או בשזקפן במלוה, וק"ק שהרי נתנדב מרצונו ואיך יחשב כמלוה, ושמא כלפי שמים ליכא למימר הכי, א"נ כלפי הגזבר.

שם הוא ולא בע"ח, האי מיעוטא שייכא רק לגבי ק"ו, אבל אם נמסרה הלכה לדרוש גז"ש, לא שייך למעוטי בע"ח מהוא, וע"כ דממעטינן מיניה עני והעשיר או עשיר והעני, או למעוטי אשתו ובניו כמ"ש הרמב"ן, והא דאמרין ואידך האי הוא כו' פי' הא דמספק"ל אי גמרינן גז"ש ולא פשטינן מהוא, א"נ מאן דס"ל גז"ש מאי עביד ליה להוא, ולא דנילף

אבל בחיובו לחבירו למה יצטרך המלוה לדאוג לסידורו, וצ"ע בתו' שפירשו שהקושיא על רי"ש ור"ע, והיינו משום דנטרו בגמ' בקושיא זו עד השתא, אבל בפשוטו גם על סידור דכל אדם שייך להקשות כן, ונטרו בגמ' עד סיום הסוגיא, ואח"כ הביאו הקושיא, שו"ר בשטמ"ק בשם הראב"ד שפי' כן.

ק"ד א' א"ל אביי איברא עליה קא רמי כו' ד"ז שייך רק במלוה שמצינו בזה הלכות אחרות מדמי מקח, שבתחלת ההלואה חשבינן ליה כעושה צדקה, ולכן שייך לימר פריעת בע"ח מצוה, ושביעית משמטתו, ומצוה להלוותו, וכמו שנתנה תורה דינים במשכון שלא ידחקנו אע"פ שחייב לו שפיר אמרה מצות סידור, אבל בדמי מקח ושכירות פועל וכיו"ב ליכא דיני משכון ולא עליה רמי, ולכן הדין נותן שאין מסדרין.

ד. שם איבעיא להו מהו שיסדרו כו' פי' הרמב"ן דמיבעיא ליה הלכתא מאי, אבל נראין הדברים דלא שמיע להו פלוגתא דתנאי דלעיל, וזו הסוגיא נשנית בביהמ"ד קודם שידעו הברייתות, מיהו ע"כ ידעו דרשב"ג סבר אין מסדרין, אא"כ נימא דס"ד לפרושי כדסליק אדעתין מעיקרא, ולכן לא הזכירו דע"כ רשב"ג פליג, ולית לן לחדושי פלוגתא בלא ראי' אבל אם מרשב"ג אין ראי' שפיר נסתפקו מטעמיה דרב חגא דלאו עליה רמי לפרנסו, או"ד גזיה"כ הוא דגמר מיכה מיכה מערכין, וכ"מ בתוד"ה מהו.

שם ד"ז שאלתי לכל רבותי ולא אמרו לי דבר, פרש"י שאלתי אם גמרינן מיכה מיכה, ולפי"ז י"ל דאע"פ שסברו דאין מסדרין בבע"ח דבלא פסוק אין לסדר, או משום מיעוטא דהוא ולא בע"ח, אבל לענין הגז"ש לא אמרו לו דבר, משום דלא שמיע להו, אבל לא היתה להם הוכחה דלא ילפינן גז"ש, ושמא קים להו גז"ש ולא ידעי אם נלמד גם לענין זה.

מהוא נגד הגז"ש, אלא מאי עביד ליה דמיותר, וזהו שני התירושים שבתוד"ה ואידך.

שם מה ערכין שאין מחזירין כו', יעוי' בתו', ויש לשאול למה הקדש ממשכן ואינו גובה מיד, וי"ל דפעמים שיש הפסד גדול למכור כלי תשמישו ששוין לו יותר מלכל אדם, כגון בגדים שכמדתו וכיו"ב, ולכן ממשכנין וממתינין שימכור או ילוה ויגאל משכונו.

ה. **הרמב"ן** הביא פלוגתת רש"י ותו' אם למסקנא פליגי רבנן ורשב"ג בדין מסדרין, או דרבנן מצו סברי כרשב"ג דאין מסדרין, ואפ"ה מדין החזרת העבוס צריך להחזיר משכונו לעולם, עד שיחזירו ללוה ויבטל ממנו תורת משכון, ויחזור ויגבנו בתורת גבייה.

והרבה דברים מיושבים לפי תו', חדא דפשטות הדברים דפליגי בדיני משכון ולא בדיני סידור דגבייה, ועוד שלא הוזכר בגמ' בנדון מסדרין דהיינו פלוגתא דרשב"ג ורבנן, ועוד דלפרש"י למאי דס"ד דלכו"ע מסדרין, סברי רבנן דאין מוכרין להך דביני ביני משום דכל ישראל ראויין לאותה איצטלא, ונמצא דסברי טפי מדרשב"ג דכל ישראל בני מלכים הם, ול"מ כן דנהי דאכתי לא ידעינן לדרשב"ג אמרינן דכל ישראל ראויין לאותה איצטלא, אבל ודאי לא ס"ל דלרבנן ראויין טפי מלרשב"ג, ועוד דלפרש"י קשה לס"ד מ"ט אין מוכרין לרבנן מחרישה דכספא, וכתב הרמב"ן דלא קאי אמחרישה, [והיינו דת"ק מיירי בסתם מחרישה, ורשב"ג אמר דמשכח"ל מחרישה שמוכרה לאחר ל', כ"מ בר"ן], ולפי' תו' ניחא דלאו משום סידור אין מוכרין אלא מדין השבת העבוס, וב"א שלמה נ"י דקדק מדתנן אינו מחזיר ליורשיו רשב"ג אף לעצמו אינו מחזיר כו' משמע דחייב חזרה הוא המונע את המכירה ולא מצות סידור, וזה כפי' תו', ויש לדחות כמש"כ

להלן שכל שאינו חייב להחזיר לו אינו חייב בסידור, והעיר עוד דמשמע דלת"ק בכל ענין מחזיר לעולם אפי' כר של מילת, והיינו מדין משכון ולא מדין סידור.

מידו אכתי יש לדון דלמסקנא פליגי בדין מסדרין, דכיון דאשכחן תנאי דס"ל מסדרין, והכי קי"ל, ורשב"ג סבר אין מסדרין, אין לנו לחדש דרבנן דרשב"ג לאו היינו רבנן דעלמא דס"ל מסדרין, אלא ס"ל דהשבת העבוס מחייב להחזירו גם בזמן שיכול לגבותו, אלא למעוטי בפלוגתא עדיף, וכיון דאיכא רבנן דסברי מסדרין ורשב"ג סבר אין מסדרין אית לן למימר דבהא פליגי, ואמנם למאי דס"ד דלכו"ע מסדרין מסתבר לפרש כפי' תו' דטעמייהו דרבנן משם דינא דהשבת העבוס, אבל למסקנא י"ל דפליגי בדין סידור, (מיהו אכתי ק"ק חלק מקושיות הנ"ל).

ולפי"ז מיושב בפשיטות ענין המשכון, דלכו"ע דין השבת העבוס הוא בזמן שאינו יכול למכור העבוס לפרעון, ולכו"ע בשלשים יום משנטל המשכון אינו רשאי למכור, שזהו עיקר ענין משכון שנתן לו זמן לפדות משכונו במעות, והאריך לו זמן ההלואה ל' יום, ולאחר ל' יום בכל משכון לכו"ע מוכרו, ובמשכון דבגד וכו' לרבנן אינו יכול למכור משום דין סידור, ולכן צריך להחזירו לעולם, ולרשב"ג יכול למכור ולכן בטל דין השבת העבוס.

ובזה מיושב סתמות הגמ' שלא הזכירו טעם זה דהשבת העבוס מחייב שלא למכור, כיון שבטל טעם זה למסקנא, ומיושב ענין החזרה לעולם לרבנן, דהיינו משום דמסדרין ואינו יכול לגבותו, מיהו ק"ק דפשטא דמתני' דפליגי בדיני משכון ולא בדיני מסדרין, וכמש"כ לעיל.

שו"ר דברמב"ן נראה שקיים ד"ז למסקנא [עי"ש בדיני הסידור ד"ה וכל חזרה], והיינו שצריך לבטל שם משכון מזה ע"י

להביאו לב"ד ולמכרו, וטעמיהו דרבנן מפני שאינו יכול למכרו.

עוד כתב הרמב"ן ואם תשאל א"כ למה ממשכנין, וקושיא זו קשיא לכל הפירושים לכו"ע, שהרי ממשכנו לאחר שהגיע זמן הפרעון, ויכול להביאו לב"ד ולגבות הימנו, ואפי' לרשב"ג למה ממשכנו עד ל' יום, וכן למה ממשכנין כלים שאין בהם דין חזרה, ולא גובין אותן מיד, מיהו כלים שיש בהם דין חזרה וממשכן אותם בשעה שאין הלואה צריך להם, למ"ד מסדרין אין לו בהם אלא כח משכון.

ובפשוטו התירוצ' בזה שענין משכון הוא חסד המלוה להרויח לו הזמן, וגם יש הפסד מרובה ללוה למכור נכסיו, כי כלים משומשים נמכרין בזול, וללוה עצמו הם שוין הרבה, וגם נוח לו כי הלואה מתפשר בקל לתת לו משכון כי מקוה לפרעו בתוך ל' יום, ושפיר חייבתו תורה בחזרה כיון שמשכנו כלים הצריכין לו, ומשהסכים למשכן חזר זמן הפרעון לאחר ל', וזהו עיקר דין משכון בכל הכלים, ולמ"ד מסדרין הרי המשכון שצריך להחזירו אין לו בו אלא כח משכון וכמשנ"ת.

ומהא דתנן ואם מת אינו מחזיר ליורשיו רשב"א כו', יש ללמוד שענין החזרה וענין הסידור תלויין זב"ז, דמי שאינו מחויב להחזיר לו אינו חייב בסידורו, דהיינו שיתומים פורעין חוב אביהם גם כשאין להם כדי סידור, שאין נכסי אביהם משועבדים לסדר להם צרכם, והיינו דעבדינן צריכותא בסידור וחזרה גבי הקדש קי"ד א'.

ותירין הרמב"ן דפעמים שב"ד נותנין לו זמן, [עי' לעיל סק"א אם גם כשיש לו מטלטלין נותנין לו זמן, ולשון הרמב"ן שפעמים, משום דס"ל שאין נותנין זמן למטלטלין, אבל אם יש לו קרקעות שרוצה למכרן, ולשלם מדמיהם, נותנין לו ב"ד זמן כדי שלא יפסיד כלי תשמישו כמש"כ שהפסד

החזרה לבעלים או הבאת המשכון לב"ד לגבותו, ולא הפסיד אפשרות הגבייה אלא שצריך לבטל שם משכון מיניה כדי שיוכל לגבותו.

שוב נראה דכידן דמשכח"ל כר ומחרישה שחייב להחזיר ויכול לגבותן מדין סידור, כגון שיש לו יותר משתי מחרישות ועושה מלאכתו בכולן, דמדין סידור נותנין לו רק שתיים, וכן בכר כגון שיש לנו נכסים אחרים לקנות כר, ומדין סידור יכול ליטול הכר והוא יקנה אחר ומ"מ כ"ז שלא קנה חייב להחזיר לו הכר, וגם בכה"ג אמרו רבנן שחייב להחזיר לאחר ל', וש"מ דגם כשאין מסדרין פליגי.

יש להקשות לפי' תו' שיכול לגבות המשכון כמו לרשב"ג, א"כ למה מחמירין עליו מדין השבת העבוט להחזירו, וממילא גם לא יוכל למוכרו אם לא ביטל משכנו, הרי עיקר הדבר שאינו מוכרו לעולם הוא ג"כ מטובתו של לוה, ולמה נחמיר עליו להחזיר, וי"ל דרחמנא אמר השב את העבוט, דהיינו כ"ז שהעבוט אינו שלך אינו בדין שתצער את הלואה, אבל אם גבה העבוט, שוב אינו שוכב בשלמתו של לוה, וכבר ידאג הלואה לעצמו לשמלה אחרת, משא"כ כ"ז ששמלתו ביד המלוה, וגם לא יתנו לו אחרים שמלה כ"ז שיש לו.

והרמב"ן הקשה לפרתו' וכי בשביל שנטלו בתורת משכון הפסיד, הרי רוצה עתה לבטל תורת משכון ולגבותו, ותירץ דגזיה"כ הוא שכ"ז שלא החזיר משכנו לגמרי וביטל ממנו דין משכון חייב להחזיר, ובידו לבטל משכנו ולחזור ולגבותו.

וקושיא זו ל"ק לפרש"י דכיון שמסדרין אינו יכול לגבות, ע"כ מחזיקו בתורת משכון בלבד וחייב להחזירו, וכן לא קשה לרשב"ג כיון שבתוך ל' יום אינו יכול למכרו, ולמשנ"ת גם אם נקטינן בס"ד כפי' תו', מ"מ למסקנא אפשר שאין דין חזרה כשיכול

שלמת רעך שחבל בהיתר, והיינו שלח ב"ד או בניתוח אליבא דשמואל, מיהו אם חבלה מיירי מן הבית א"כ לא משכח"ל היתירא אליבא דשמואל דפשטיה דקרא אאם כסף תלוה קאי, ואפשר לפרש הפסוק בנתנו הלוח מרצונו, אם נימא דלשון חבלה על נטילה מהבית אפי' ע"י הלוח, ול"מ כן.

והיי נראה מזה שהרמב"ן מחלק בין או"נ לכלים שמסדרין, דבהני שמסדרין כיון שאין סופו לגבות מהן, אין מתירין למשכן, אבל בכלי או"נ שיכול לגבות מהן לבסוף, שפיר ממשכנן בשעה שאין עושין בהן או"נ, מיהו מה שלמד כן מערכין יש לחלק כמש"כ מפני שהקדש אינו מחזיר, ועמש"כ סק"ג בברייתא דנותן לו מטה, ואפשר שהרמב"ן נסמך על גרסתו במתני' ואם משכנו חייב להחזיר לו, הרי דמיירי במשכנו באיסור, ולפנינו ליתא גרסא זו, ועוד העיר ב"א שלמה נ"י דגם במחרישה יש דין סידור, ומשכח"ל רק כשיש לו יותר משתי מחרשות ועושה מלאכתו בהם, דמדין סידור אין נותנין לו אלא שתיים, ומדין או"נ אסור בכולם, ולכן ממשכן בלילה ומחזיר ביום, ערמב"ן בסוף דיני הסידור, ויתכן דמשכח"ל שאין אומנותו בחרישה, ולכן אין מניחין לו המחרישה מדין סידור, אבל מדין או"נ אסור למשכנה, כיון שמשתמש בה לצורך או"נ, וניחא בזה שלא נצטרך לאוקומי מחרישה דמתני' כשיש שלו עוד שתי מחרשות.

ש"ר בחדושי הר"ן שכתב כהרמב"ן ואעפ"כ כתב במתני' שאפשר למשכן כר ביום כמחרישה בלילה, וכבגמ' ק"ד ב' וכו' כונת הרמב"ן שאינו מחלק בין כר למחרישה כלל, וא"כ מבואר בהדיא דאעפ"כ שהכר בכלל סידור מותר למשכנו, ולמה כתב כהרמב"ן שאין ממשכנין כלי סידור כלל, וצ"ע, ויש לפרש כמש"כ לעיל סק"ג דדוקא הקדש אינו ממשכן מפני שאינו מחזיר, ועמש"כ להלן ד"ה ויתכן.

גדול הוא למכור בגדים שכמדתו וכלים משומשים, ועי"ש בדעת הרא"ש, או שהמלוה מתירא שלא יבריה נכסיו ומצאו בשוק ומנתחו, ואינו יכול לגבות מזה עד שיבא עמו לב"ד, או שיודיענו שמוכר משכנו ולא הציע לפדותו, וזה אינו יישוב על עיקר משכון שנאמר בתורה בחוץ תעמוד, אלא יש לפרשו כמש"כ שהלוח ממחר ליתן משכון שמקוה לפדותו, אבל כשמבקשם לפרעון עלול להבריה נכסיו שלא יפסידם, או שהוא רוצה ליפרע ממנו מעות או קרקע, ונהלוח מבטיחו להביאם לו לאחר ל', והמלוה אינו רוצה לקבל נכסים אלו בשומא, כי אינם שוים לו, וטורח לו לחזר ולמכרם, ובין כך ובין כך ממשכן שלא תהא שביעית משמטתו, ושיהא הלוח דחוק לפרעו, ולא ידחנו ולא יכפרנו.

ומה שאמרו קט"ו א' למה ממשכנין מעיקרא, היינו בכלים שמחזירין שהלוח אינו נפסד בזה, כיון שיש לו אותם כשצריך להם, ואין המשכון דוחק אותו לשלם, [בפרט אם המלוה צריך להשיבו ללוח לביתו כל יום], ותיצרו שלא תהא שביעית כו', ועי"ש בתוד"ה למה.

ו. כתב הרמב"ן בדין הסידור ששליח ב"ד אינו ממשכן כלל דברים שמסדרין, והוכיח כן ממתני' דערכין דמשמע שבשעת משכון מסדרין, ויש לעי' למה לא פירש דיכול למשכנן שלא בשעת מלאכה וכשאינו צריך להם כמ"ש הרמב"ן מירושלמי, וכמבואר בהדיא בגמ' ק"ד ב' שכסות לילה ניתנה לחבול ביום וכן איפכא, וז"ל הירושלמי כר וסדין שדרכן לכסות בלילה חובלן ביום ומחזירן בלילה קורדום ומחרישה שדרכן כו' ומחזירן ביום, ואין ראי' מערכין דכיון שהקדש אינו מחזיר, ע"כ שלא ימשכן כלל, אבל בע"ח שמחזיר יכול למשכן, ומה"ט קשה מה שהחליט בפ' הגמ' שנותן מטה ומטה היינו שאינו ממשכנה, והרי יתכן שיחזירנה לו בלילה, וכ"ה פשטות הפסוק אם חבול תחבול

נתחו שמדאורייתא מותר, ומ"מ ישנו בדין חזרה, וה"ה כשהלוה נתנו במקום משכון אחר, ויש גורסין הלכה.

שם ואם ה' כר וכסת של משי וכלי מילת או שלא ה' רגיל כו' ואינו נוטלן ממנו לעולם כו' פי' דבהני א"צ להשאירן לו מדין סידור, ולכן יכול ליטלן בתורת גבייה, ולהחזיר לו רק מצע בינוני כראוי לו [או שלא ליתן לו כר וכסת כלל ולמכרו, שהרי לא ה' רגיל בכר וכסת], מיהו המצע הבינוני שמחזיר לו, לא זכה בו בתורת משכון, שהרי אין ממשכנין כלי סידור, ורק אם יעבור וימשכנו, יזכה בו ויתחייב בדין חזרה, וכאן מיירי כשלא רצה למשכנו רק לגבות, ולכן מחזירו לגמרי ואינו נוטלו כלל.

שם ויש שאינו מחזיר כלל כו' לכאורה היינו כר וכסת כשלא ה' רגיל בהן, דבאופן אחר אינו יכול לגבות לגמרי כלים שמחזירין במשכון, דמדין סידור צריך להשאירם לו, - עי' להלן ד"ה וכעת שיש כאן ט"ס וצ"ל ויש [לומר] שאינו.

שם ויש דכל שלשים יום צריך להחזיר כו' זהו כשלקחן בתורת משכון, שאז מתחייב בהארכת זמן לי' יום כדין סתם הלואה וכדין זמן ב"ד, ואז צריך להחזיר בעיניה אפי' כלי משי ומילת מדין חזרת משכון, - עי' להלן שיש כאן ט"ס וצ"ל ויש [לומר] דכל כו', או ומיהו משמע לי דכל כו'.

שם אבל לאחר לי' יום אם בא לב"ד להגבות לו חובו אין מחזירין אלא מדין סידור כו' לפרש"י המשכון בטל מאליו ויכול לגבותו, ולפי' תו' צריך לבטלו מתורת משכון, ואפשר שיכול להחזירו לידי ב"ד שיזכו בו ללוה, ויגבוהו לו.

שם ד"ה וכל חזרה דמשכון כו', נראה דנקט כפי' תו', דלפרש"י הא דמחזיר לעולם לרבנן היינו מדין סידור, ולפי' תו' היינו מדין

ולכאורה משכח"ל חזרה ג"כ דומיא דאו"נ כגון שיש לו נכסים שיכול למכרן ולקנות כר, ומ"מ כ"ז שאין לו כר נוסף אינו עשיר וחייב להחזיר לו, וכגון שדינו כעני לכל דיני התורה, אלא שיש לו יותר מכדי סידור, ועסק"ט בזה.

והקשה הרמב"ן באיזה אופן אמרו קי"ד א' שבע"ח מחזירין ובהקדש אין מחזירין, אם בכסות וכו' הצריכין לו הרי הקדש אינו ממשכנן כלל, ובאינן צריכין לו אף הדיוט אינו מחזיר, ותירץ דמשכח"ל בכלים יקרים שיכול למכרן וליקח פחותין מהן, שאם משכנם הדיוט אינו יכול למכרן כל לי' יום וחייב להחזיר ביום ובלילה, דע"כ נעשה משכון בתפיסתו כיון שאינו יכול לגבות כולו מדין סידור, והקדש אינו חייב להחזיר, מיהו אינו יכול לעכבן מדין סידור, וצריך למכרן וליתן לו פחותין מהן להשתמש בהן, [שוב הערני ב"א שלמה נ"י דמשמע מדברי הרמב"ן הללו שנתחדש בדין חזרה של התורה שאסור לגבותו כל לי' יום, שאם צריך להחזיר כל יום כ"ש שאסור למכור וזה מדין השבת העבוט ולא מדין סידור, ולכן ליתא ד"ז בהקדש, והדברים מחודשים וצ"ע ובירור, שוב נתבאר בס"ד להלן ד"ה וכעת], א"נ בכלי או"נ שא"צ להחזיר מדין סידור, אבל צריך להחזיר מדין משכון, כגון שיש לו יותר משני כלים ועושה בהן או"נ, ולכאורה משכח"ל כשלא ה' רגיל בכר, ועכשיו קנה כר וכסת דמדין סידור א"צ ליתן לו, אבל מדין השבת העבוט ההדיוט צריך להחזירו, ואמנם ה' יכול ליטלן בתורת פרעון, אבל אם נטלן בתורת משכון חייב להחזיר, ועי' בסמוך בדברי הרמב"ן בזה, ומשכח"ל בנתנו הלוה מרצונו בתורת משכון, שגם בזה יש דין חזרה רק בהדיוט.

שם ברמב"ן בדיני הסידור ד"ה ואם משכן מלוה בעצמו כו' פי' דאפי' במשכן באיסור קנה משכון כדאמרינן בתמורה, או

וכעת הראוני לשון הרמב"ן שבסה"ת ושם מבואר שיש ט"ס לפנינו ברמב"ן, וכתוב שם שיש מקום לומר דבכר ומצע יקרים מן הראוי לו, מוכרן מיד ומחזיר לו כר ומצע בינונים, ויותר נראה לו שאינו רשאי למכרן מיד, כיון שחלק מהכר הזה אינו ראוי לגבייה, א"כ הוא רק בתורת משכון, וכיון שחלק מהכר אינו בר גבייה נמצא שע"כ כר זה בגדר משכון, ושוב אינו רשאי למכרו לגבות העודף תוך ל' יום, אע"פ שמתחלה נטלו רק לשם גבייה, [ומהגמ' קי"ג ב' אין ראי', דהתם נטלו בתורת משכון], וזהו החילוק בין הדיוט להקדש, דהקדש אינו בדין חזרה כלל, ומחזיר לו הכר והמצע הבינוני רק מדין סידור, ולכן יכול למכור העודף מיד, אבל הדיוט שצריך להחזיר הכר והמצע הבינוני, חזר דינו של כל הכר היקר כמשכון, ואינו רשאי למוכרו עד לאחר ל', [ובמקום שכתוב לפנינו ויש שאינו מחזיר כו' כתוב שם ויש [לומר] שאינו מחזיר, ובמקום שכתוש יש דכל שלשים, כתוב שם [ומיהו משמע לי] דכל שלשים, ובתשובותיו הגרסא גם כאן ויש [לומר] דכל כו', שו"ר שכ"ה בדפו"י ורק בדפוס שלפני הי' חסר תיבות לומר.

ז. קי"ג א' במשנה ואם מת אינו מחזיר ליורשיו, פרש"י דמשמעות הדברים שמחזיר לעולם עד שימות, [וכ"מ ברש"י קי"ד א'], ואם מת אינו מחזיר ליורשיו, והיינו שאין דין סידור ביורשים ולא דין החזרת העבוט, ולכן יכול למכרו, ולפ"ז שני דינים נאמרו כאן שבמת רשאי למכרו מיד ושאינו חייב להחזירו ליורשיו, ועי' להלן בדרשב"ג.

אבל פשטות המשנה מיירי גם בתוך ל' יום, [שאפי' מת אינו יכול למכרו מיד, דלא מצינו שהפסידו היורשים זכות המוריש], וקמ"ל שאינו חייב להחזיר להם המשכון אע"פ שנשאר בדין משכון, ורש"י דרש ד"ז מקרא דלו ולא ליורשו, ובפשטו סברא היא

משכון, וכלשון הרמב"ן, וב"א שלמה נ"י העיר דלדעת הרמב"ן אף לרש"י צריך להחזיר המשכון לב"ד, אלא שלפירושו רצין להחזיר המשכון ללוה, ולפ"ז מוכרן בב"ד דקארשב"ג היינו בב"ד שבעירו שיגבוהו לו בכח ב"ד, ולא רק בב"ד שומא וכבב"מ ל"ח א', וכמו בב"ד דרישא דהיינו שבידם למשכון, ואמנם מסתבר שא"א לגבות בלא בב"ד מנכסי הלוה, אא"כ נתן לו מתחלה ע"ד כן שימכרו לאחר ל', עי' לעיל סק"ב.

בתו קי"ד א' ד"ה מה כתבו בשם ר"ת דאין דין סידור במשכון כיון שאינו נוטלו לעולם אלא מעכבו, [ועמ"ש אאמור"ר שליט"א בביאור הדברים במתני'], ויש לעי' הרי שנינו בערכין אע"פ שאמרו ממשכנין אותן נותנין לו כו', וי"ל דכשאיין לו כדי סידור אין ממשכנין אותן כלל, שהרי ממשכנין לדוחקו לפרוע, ואין לדוחקו במצב זה, אבל אם יש לו, שפיר ממשכנין אותו מכל המזדמן, כדי שימכור קרקעותיו וישלם, ולפ"ז משכח"ל כר ושמלה משכון ביד הקדש, כשיש לו נכסים אחרים יותר ממה שמסדרין.

ויתכן לפ"ז דמ"ש הרמב"ן ששליח בב"ד אינו ממשכן כלי סידור, היינו מפני שבדור למשכן שאר נכסים, ואם אין לו אלא כשיעור שמסדרין למה ימשכנו, הרי א"צ לפרוע במצב זה, אבל המלוה מנתח מה שמזדמן לו, שאינו יכול לדוחקו להביא משכון אחר, עי"ל דשליח בב"ד ממשכן רק מה שיכול למוכרו לבסוף, אבל המלוה מנתח כל מה שימצא, כיון שבלא"ה צריך לבא לב"ד לגבייה, ובינתים ימצא הלוה ממה לשלם.

מיהו פשטות התו' דהא דתנן אע"פ שאמרו ממשכנין כו' אין הכונה שמסדרין בזמן המשכון, אלא דאע"פ שדוחקין אותו וממשכנין אותו הכל, מ"מ בגבייה מניחין לו כדי סידור, ואין דוחקין אותו אלא כשיש לו יותר מכדי צרכו.

ולפמ"ש"כ לעיל סק משכח"ל כר ומחרישה שיכול לגבותן מדין סידור וחייב להחזיר, כגון שיש לו נכסים אחרים שיעור סידור לקנות כר ומחרישה, ואין בידם לגבותן מאיזו סיבה שהיא, ואף בכה"ג אמרו רבנן דחייב להחזיר, וזה כפי' תו' דמדין השבת העבוט פליגי, אלא דרשב"ג בכל גונא שרי אף כשצריך להן משום סידור.

מיהו הדברים מחודשים שיהא בידו משכון שמלה וכו' וא"צ להחזיר, ולדעת הרמב"ן י"ל שהחילוק בין רבנן לרשב"ג הוא אם צריך להחזירו ללוה ולגבותו אח"כ, או שיכול להביאו לב"ד לגבייה בלי להחזיר ללוה, אבל כ"ז שהוא בידו ואינו גובהו חייב להחזיר לכו"ע, אבל בפשטות המשנה מיושב יותר כמ"ש"כ.

ח. קי"ד ב' הא עשיר שכיב מאי קאמר אר"ש כו' [אי ל"ג מאי קאמר מיושב טפי, דאין כאן קושיא מאי קאמר אלא דאיכא איסור ריבית], ועבוטו אצלך הא עשיר שכיב ועבוטו אצלך, מדכתיב השב תשיב וגו' ממילא מובן שלא יהא אצלו העבוט, אבל בדיוקא דהא עשיר שכיב שא"צ להחזיר לו, קשיא לן דעכ"פ אין להתירו לשכב, ולכן הוצרכו לביאורו של ר"ש גבי עשיר.

ענין עשיר משכח"ל בג' אופנים א' שיש לו מאתים זוז וגם שמלה אחרת, ב' שיש לו מאתים זוז ואין לו שמלה אחרת, ג' שאין לו מאתים זוז ויש לו שמלה אחרת, ובאופן ג' מבואר ברמב"ן דהיינו עשיר, וכתיב כי היא כסותו לבדה, ובאופן ב' מבואר בתו' הרא"ש דבאופן שאינו יכול למכור נכסיו ולקנות שמלה הו"ל עני, ויישב זה מ"ש בספרי אין לי אלא עני עשיר מנין ת"ל ואם איש, דהתם מיירי בעשיר שיש לו קרעות ואין לו מעות לקנות שמלה, עי' כע"ז ב"ק ז' א' וה"נ אם ימכור שדה שוה אלף זוז להשיג זוז לשמלה הו"ל הפסד גדול, ובזה חייב להחזיר אף לעשיר, אבל בעשיר ממטלטלין שיכול לקנות

שהרי לא נטל השמלה מהיורש דנימא שצריך להחזירה לו, הגע עצמך הרי שהי' המוריש עשיר והיורש עני, וכי נחייבו להחזיר לו, וה"נ במוריש עני, שהמלוה לא משכן את היורש ולא הפסיד שמתלו בגללו.

שם רשב"ג א' אף לעצמו אינו מחזיר כו' פשטות הלשון דלאחר ל' דין הלוה עצמו כדין היורש לרבנן, ולכן פרש"י ביורש דקמ"ל שרשאי למוכרו, אבל לפמ"ש"כ דמיירי אף תוך ל' א"כ אינו רשאי למוכרו, אלא שפטור מלהחזיר ביום ובלילה, ולפ"ז משמע דאף לרשב"ג לאחר ל' כיון שרשאי למכור א"צ להחזיר לו, ואמנם לדעת רש"י דטעמיהו דרבנן משום דמסדרין ואינו יכול לגבותו, י"ל שהדין כן דכל שרשאי לגבותו, א"א לחייבו להחזיר, שהרי עושה טובה ללוה שאינו מוכרו לגמרי.

מיהו זה יתכן רק אם כל הבא לגבות מכנסי חבירו אפי' מטלטלין נותנין לו זמן ל' יום, דנמצא שהוא נוטל המשכון בע"כ עד ל' יום, אבל אם כל משכון הי' יכול לגבותו מיד בב"ד, ואפ"ה בגלל שהסכים למשכון חייבתו להחזיר, א"כ גם לאחר ל' יום כן, אם מסכים לעכבו בתורת משכון, ובד"ז נחלקו הפוסקים עסק"א, ואפשר ליישב אף להפוסקים שיכול לגבות ממטלטלין מיד, דמ"מ צריך הסכמת הלוה איזה מטלטלין למכור, אבל משכון לרשב"ג לאחר ל' יכול למכור, ונמצא שכבר זכה בכר ובמחרישה עצמן, ולכן א"צ להחזיר, (ואם המטלטלין הם כלי תשמישו שנמכרין לאחרים בזול ולעצמו שוין הרבה, כגון בגד שתפור למדמתו וכבר לבשו וכיו"ב, י"ל דלעולם נותנין לו זמן).

ולדעת תו' דרבנן מצו סברי אין מסדרין ואפ"ה חייב להחזיר כ"ז שלא החזיר העבוט וביטל ממנו תורת משכון, י"ל דבאמת בהא פליג רשב"ג וסבר דלאחר ל' יום כיון שיכול למכור פקע ממנו דין השבת העבוט, ואפי' לא החזירו לבעליו א"צ להחזיר,

ונראה דלרבא ג"כ בא התנא להשמיענו דאף במשכנו באיסור עובר בכל השמות הללו, והטעם מפני שקנה משכון, דאל"כ הי' עובר בלא תגזול לחוד, וקראי הו' מיתוקמא בשליח ב"ד למאן דשרי, או בנתחו בחוץ, או בנתן לו בעה"ב בחוץ כדכתיב בחוץ תעמוד, וקמ"ל דאף במשכנו שלא ברשות קנה משכון ועובר בכל השמות הללו.

שם אבל משכנו בשעת הלואתו אינו חייב להחזיר לו, נחלקו הראשונים במשכנו מדעתו שלא בשעת הלואתו, ולכאורה בשעת הלואתו מדעתו הוא ואפ"ה דוקא בשעת הלואתו, ואפשר לומר דאה"נ שעת הלואתו וכל דדמי ליה, מיהו נראה שאם המלוה מבקש משכון והלוה מוציאו לחוץ פשיטא דעובר עליו, דזהו פשטיה דקרא דלבתר בחוץ תעמוד גו' כתיב השב תשיב וגו', ורק אם בא הלוה ונתן לו משכון מרצונו, [ע"מ שיאריך לו הזמן או טעם אחר], בזה יש לדון אם לדמותו לבשעת הלואתו, ולפ"ז אין ראי' מהרמב"ם פ"ג ה"ה דהתם מיירי שהלוה נתן ע"פ בקשת המלוה אלא שלא נתחוהו בע"כ.

י. שם תני רב שיזבי קמיה דרבא עד בא השמש כו' בא השמש היינו שקיעה"ח, ובכסות יום כתיב שיניחנו אצל הלוה עד בא השמש ואז יקחנה ממנו, ובכסות לילה כתיב שיחזירנו ללוה בבא השמש, ולכאורה נראה דרק מייתורא מפרשינן להו חד לכסות יום, דאי הוה כתיב רק אם חבול תחבול שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו גו' במה ישכב וגו' הי' מתפרש שפיר בכסות לילה שלא יעבור עליו שקיעה"ח בלא שמלתו, כמו ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש.

אב"ל בירושלמי נראה דחד קרא לשקיעה"ח וחד לנה"ח, ומוקים לברייתא דרב שיזבי כפשוטה כבא השמש כסות יום היינו בנה"ח, והלשון שם צ"ת, וזה דלא כתלמודן.

בקל הוי עשיר, מיהו לפ"ז קשה מ"ש בספרי א"כ מה ת"ל עני שממהרין ליפרע מן העני יותר מן העשיר, ומאי קושיא הא איצטריך למעוטי עשיר ממטלטלין, ותירץ דזה הוה שמעינן מושכב בשלמתו וברכך, ומזה משמע דכל שאין לו שמלה אחרת הו"ל עני אע"פ שיכול לקנות ממטלטלין, ומשכח"ל כשחושב להשיג מעות ואם יתפור לעצמו בגד חדש יפסיד, כי למחר יחזירו לו המשכון, ובכה"ג צריך להשיב לו, שו"ר ברמב"ן עה"ת דמיקרי עני כל שאין לו עבוט אחר כיו"ב אפי' עשיר בנכסים רבים.

ואם אין לו מאתים זוז ואין לו שמלה אחרת, אע"פ שיש לו מעות יותר מכדי סידור, ויכול לקנות בהם שמלה, אפ"ה לכו"ע דינו כעני, ובכה"ג משכח"ל משכון דשמלה אפי' למ"ד מסדרין.

ט. שם אר"ש ה"ק המלוה את חבירו אינו רשאי כו' לא נתבאר בגמ' איך מיישב ר"ש לשון הברייתא, וערש"י ושטמ"ק בשם הראב"ד, ואפשר שכאן שנה התנא דאי עביד מהני, דאע"פ שלא הי' רשאי למשכנו מ"מ אם עבר ומשכנו קנה משכון, וחזר עליו דין חזרה של יום ולילה, אבל אינו חייב להחזירו לו מיד לגמרי, ולכן לא הוצרכו לפרש מידי בגמ', דודאי ממילא מבואר ד"ז בגמ' שאם משכנו באיסור כיון שמחזיר ביום ובלילה ועובר בכל השמות הללו, ש"מ שקנה משכון וא"צ להחזירו לגמרי, וכ"נ ממ"ש בגגמ דעובר כו' אסיפא, והרי אין כאן רישא, אלא דרישא מיירי על האיסור שעבר ומשכנו, והסיפא על עבר ולא החזיר ביום ובלילה, וה"פ המלוה את חבירו אינו רשאי למשכנו, ואם משכנו באיסור אינו חייב להחזיר לו המשכון לגמרי, אבל חייב להחזיר את הכר בלילה כו' ואם לא החזיר עובר בכל השמות הללו, (שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א בזה עי"ש).

רחמנא לקנין משכון בהשב תשיבם, יש ללמוד
מזה ק"ו לאו"נ, כיון שהלימוד נמסר בחיוב
ההשבה שהיא חומרא.

מידו העיר חתני רח"ש נ"י מנלן דמשום חיוב
השבה מחזיר המחרישה בלילה, דילמא
משום איסור חבלה דכלי או"נ, דבלילה מותר
כיון שבאותה שעה אינו כלי או"נ, וביום
מחזיר כדי שלא יעבור איסור, והנה ודאי
דקונה משכון גם בכלי או"נ ואין שביעית
משמטתו, והיינו דילפינן ליה מהשב תשיבם
כמ"ש הר"ן, והרי לא שייך כלל לומר דבלילה
קנאו וביום אינו שלו, דכמו שבכסות אין
החזרה מפקיעה זכותו כדר' יוחנן בסמוך, ה"ה
דבכלי או"נ לא אמרינן שבלילה לא קנה בגלל
שמחזיר ביום, וממילא חזר הדין דאו"נ וכסות
שוין, (ועוד העיר חתני הנ"ל דלכאורה נפ"מ
בין הרמב"ן והר"ן אם לוקין על השבת העבוט
[כשביטלו ערמב"ם], דעל ק"ו אין מזהירין מן
הדין, ומסתברא דלא פליגי דכיון דלא כתיב
את הכסות אלא את העבוט, הרי הק"ו
מלמדינו שעבוט דקרא כולל תרוייהו,
וכמש"נ לעיל).

קמ"ו א' למה חוזרין וממשכנין כו' לאו
תרוצי קא מתרצת כו' הא דס"ד
מעיקרא לתרוצי הכי היינו משום דפשוטו יותר
להפוך בכרייתא מאחר שמחזירין למה
ממשכנין אח"כ, דמתפרש שפיר לבתר חזרה
למה ממשכנין, אבל למה ממשכנין מעיקרא
צריך לדחוק יותר.

שם תודה למה, לכאורה עיקר משכון להבטיח
ממונו שלא יכלנו הלוא ברצון או באונס,
וא"כ כשמחזירו יכול למוכרו ולהעלימו, וזוהי
הקושיא מה הועיל במשכנו, שהרי אין ממונו
מובטח בידו, אבל לדחוק הלוא א"צ כל כך,
שהרי יכול למוכרו מיד בב"ד, וע"כ מניח לו
זמן מה להשיג מעות, וכיון שיודע שיכול
למכור משכנו ממילא ידחוק עצמו, ועוד דהא
לא נתבאר שחוזרין וממשכנין ואמנם כל אחד

ויש לעי' למאי איצטריך תרי קראי, (וברמב"ן
כתב דכלי או"נ ילפינן בק"ו מכסות יום
ולילה, ולפ"ז) י"ל דכסות יום ולילה מיצרך
צריכי שיש בכל דבר מעלה על השני, ואפשר
לאידך גיסא דשמעינן מהכא דדוקא כסות יום
ולילה וכמ"ש הרמב"ן מהמכילתא דמרבינן רק
טלית וחלוק ומצע, ואי הוה כתיב רק חד
מינייהו הוה מרבינן מיניה כל כלי שצריך לו,
והר"ן והנמו"י כתבו דמהשב תשיב מרבינן
חזרה גם לכלי או"נ, וא"כ משמע דקרא מיירי
בכל הצריך לו.

שם זו כסות יום שניתנה לחבול כו' הקשה
הרמב"ן מתי ניתנה לחבול, הרי מיירי
כשצריך להחזירה ללוח, וש"מ דעני הוא
שא"א לגבותה ממנו, ושליח ב"ד אינו ממשכן
דבר שאין גובין אותו בסידור, והמלוה עצמו
אף אם ממשכן כל דבר, הרי אין לו אפשרות
למשכן בעצמו שאף בניתוח אסור לו, ולא
משמע דמיירי רק בעבר איסור, וכבר נתקשינו
לעיל למה לא הוכיח מכאן דרשאי למשכן
כסות יום בלילה, ואם מתני' דערכין קשיתה,
מצינן למימר דהקדש שאני שאינו מחזיר והרי
הוא מונע ממנו תשמישו, כמו שמונע בגביית
כלים אלו, אבל להדיוט שמחזיר שפיר
ממשכן, וברייאת דנותן לו מטה ומטה לא
מכרעא דמיירי במשכון, או דמטה אחת צריך
גם ביום וגם בלילה, ואם לא ישאיר לו שתי
המטות ישאר לישן על המטה של האכילה,
ולכן ראוי להשאיר לו כל הזמן שתי מטות.

במתני' קתני דמחרישה ג"כ מחזירין ביום,
והקשה הרמב"ן מנלן דמחזירין, הרי
הפסוק מיירי רק בכסות ומצע, והר"ן הקשה
מנלן דקנה משכון וא"צ להחזירו לגמרי מיד,
ותירץ דמאותו פסוק דילפינן לרבא דאי עביד
מהני, ילפינן נמי לכלי אוכל נפש דאי עביד
מהני, ואכתי יש לשאול מנלן דהשב תשיב
קאי נמי אכלי או"נ, וע"ז שייך ג"כ תירוצן
הרמב"ן דילפינן ק"ו מכסות, ואמנם לענין קנה
משכון ליכא למילף ק"ו, אבל כיון דאפקיה

ממשכנין אותה שנאמר וגו' ובין עני' בין עשירה זהו תוספת דסתמא שניהם בכלל, ועי' תוספתא.

שם ואתה משיאה ש"ר בשכנותיה, מלשון בשכנותיה משמע שהוא בא אצלה, מיהו ערש"י סנהדרין כ"א א' שהיא באה אצלו וגם בזה יש ש"ר, ולשון השב תשיב ג"כ פשיטה שהוא ישיב ולא רק שיתן רשות לקחת, מיהו עד בא השמש תשיבנו לו מתפרש על ההשייה ברשותו, ומ"מ גם שם משיבו מהנץ ומשההו אצלו עד בא השמש, ואפשר דמשום כיסופא דעני חייבתו תורה להשיבו, ועוד שהוא כתופס בשל חבירו שלא כדין, וראוי לו לעשות מעשה לתקן איסורו.

יב. **שם** מתני' החובל את הריחים עובר משום ל"ת, בפשוטו היינו ריחים בלא רכב, ולכן לא ביאר מקרא דלא יחבול ריחים ורכב, ובתור הכי מסיק וחייב משום שני כלים שנאמר כו' דהיינו שאם חבל שניהם חייב שנים, ויש לדקדק דא"כ הול"ל ריחים ורכב חייב שנים שנאמר כו' ולשון וחייב משום שני כלים משמע קצת דאריחים דרישא קאי, וראיתי בספר אאמו"ר שליט"א שביאר דריחים דרישא כולל שניהם כסתם לשון ריחים בעלמא, והא דלא קתני החובל את הריחים חייב שנים שנאמר כו', היינו כדי ללמד שזהו דין כללי בכל כלי או"נ, ואין דין מיוחד בריחים ורכב.

שם גמ' אר"ה חבל ריחים כו' [חבל רכב כו' כ"ה ברי"ף], ריחים ורכב לוקה כו', פשטות הדברים דר"ה מחמיר בכל האופנים טפי מר"י, ולפ"ז לכו"ע לוקה שנים על כלי או"נ שיש בו שני כלים כזוג וצמד, ואצ"ל שלוקה על שני כלים כזוג ומחרישה ונתחדש לר"ה רק הא דלוקה שנים ושלש על ריחים ורכב.

ולפ"ז אתיא שפיר ברייתא דלקמן קט"ז א' אף לר"ה דמחייב שנים על זוג וצמד, ואינו מחייב שלש אלא בריחים ורכב בלבד,

יעשה כראות עיניו לענין לחזור ולמשכן, וע"ע מ"ש הגרע"א ז"ל ע"ד התו'.

שם שומטו מע"ג בניו, אאמו"ר שליט"א דקדק מזה שרשאי ליכנס לביתו ליטול עבוטו, פעם שני' שכבר קנאו, ולכאורה ביורשים פשיטא דשרי, ואין ללמוד מזה ללוה גופיה, ושמעתי שההפלאה נסתפק בזה, מיהו מסברא יש לקיים דשרי דשלו הוא נוטל.

יא. קמ"ו א' מתני' אלמנה בין שהיא עניה כו' סתם אלמנה בתורה עני' היא, דבכל דוכתא מני לה בהדי מתנות עניים, מיהו כאן בעינן עני' שאין לה בגד כזה, שצריך להחזירו לה ביום או בלילה, ואם יש לה בגד כזה הרי היא עשירה, אע"פ שהיא עני' למתנות עניים.

והנה לר"ש דדוקא עני' אסור, ע"כ דדוקא בגד וכיו"ב שצריך להחזירו אסור, ויש לעי' מה הדין לר"י דעשירה ג"כ אסור, האם ממילא אסור כל משכון, או"ד יש כאן לא פלוג באיסור בגד, אבל שאר מילי שרי, דאל"כ הו"ל לפרושי פלוגתא נוספת בין ר"י ור"ש אם מותר למשכנה שאר כלים, ואמנם לר"ש אפשר לומר דהיינו עשירה, דכל דבר שא"צ להחזירו מיקריא עשירה לגבי זה, אבל אכתי לר"י ה"ל לפרושי דאחד בגד ואחד כל דבר אסור, ועיקר הדין נחלקו בזה הריא"ז והחינוך והיינו להלכה אליבא דר"י, והגרע"א ז"ל כתב דסתימת הפוסקים שבכל משכון אסור אליבא דר"י, וצ"ל שגם לר"י נכלל זה בלשון בין שהיא עניה בין שהיא עשירה, כלומר בין שצריך להשיבו בין שא"צ להשיבו, וממילא הכל בכלל, ונקט בגד אורחא דלישנא כמו לקח בגדו כי ערב זר, שזהו סוף המשכונות שמשאירין אותו ערום מבגדיו.

שם שנאמר ולא תחבול בגד אלמנה, שיעור הלשון כך, מה שנאמר לא תחבול בגד אלמנה היינו בין עני' בין עשירה, ואין הכונה לדייק מהפסוק דין עשירה, אלא ה"ק אלמנה אין

אחת, וכן הצמד יש בו שני חלקים על כל פרה ומתחברין יחד.

שם זה בעצמו פי' זוג אחד או צמד אחד אינו חייב אלא אחת, פי' או זה או זה, אבל אם חבל חצי זוג וחצי צמד לרב יהודה לוקה שנים וזה פשוט, ויותר נראה דזה בעצמו וזה בעצמו תרויהו על הזוג קאמר, שעל כל זוג לעצמו אינו חייב אלא אחת, והנה אם נימא דלר"ה לוקה שנים בזוג אחד כמו בריחים לחוד ורכב לחוד, איצטריך לאשמועין לאפוקי מדר"ה, אבל אם ר"ה אמר כן רק בריחים ורכב וכמ"ש הרמב"ן, א"כ לכו"ע אין מקום לחייב על זוג אחד יותר מאחת, כן הקשה אאמור"ר שליט"א, וצ"ל דשיעור הלשון חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפ"ע ועל שניהם יחד שנים, וזה כנתינת טעם דכיון שאם חבל חצי וחזר וחבל חצי השני חייב על כל אחד, ה"ה דבחבלן כאחת חייב שנים, וכ"כ בתוספתא דגריס באידך ברייתא וחייב על זה בעצמו.

יג. **שם** חבל זוג של ספרים, מדלא קתני חבל מספרים או חבל זוג, משמע דזוג של ספר שמתפרנס ממנו קאמר, וש"מ דכל כלי שמתפרנס ממנו מיקרי כלי שעושין בו א"נ, וכ"כ ממ"ש בתוספתא דחמשה ריחים שעושין מלאכה בכולן אסור לחובלן, ואם אין עושין בהן מלאכה מותר, והרי מלאכה של חמשה ודאי ענינם לפרנסה ולא למאכל, מיהו משמע שאסור לחבול ריחים ורכב שלצורך ביתו, דלא מפקינן קרא מפשטיה דמתפרש בכלים שמכניין בהם את האוכל, ומחרישה שמכין את השדה לזריעה נראה בתו' דלא חשיב מתעסק באוכל, אע"פ שמניעת החרישה מונעת האכילה, ולפ"ז גם פשטות המשנה דמחרישה שמתפרנס ממנה קתני דדוחק לאוקומה במגדלתא וגם נראה בגמ' קי"ג ב' שאפשר לאוקומה בסתם מחרישה, ומחרישה ליכא לאוקומה במרכסות, שאין דרך לרכס במחרישה.

ולכן פרש"י דדייק מתניא אידך דמשמע שזוג וצמד שוין לריחים ורכב ובתרויהו לוקה רק שנים, וכבר נתקשו בתו' דע"כ לר"ה או לוקה שלש על זוג וצמד, או אינו לוקה אלא אחת.

ולכן פי' הרמב"ן דלר"ה לא לקי אשאר כלים אלא אחת משום כי נפש, אפי' שני כלים שונים כסכין ומחרישה, ואצ"ל בזוג וצמד שלוקה רק אחת, שאין לנו בכולם אלא לאו אחד, ורק ריחים ורכב נתרכו ללאו נוסף לכל אחד, ולר"י כי נפש הוא חובל הוי נתינת טעם שכל הכלים שוין לריחים ורכב, ונתבארו הדברים היטיב בטעמם בספר אאמור"ר שליט"א עי"ש.

ובתו' משמע שיש גם אפשרות לומר דר"ה מחייב בכולם שלש, ומיושב בזה דר"ה מחמיר טפי, אלא שהדרשות ק"ק לפ"ז, דכי נפש הוא חובל בא להוסיף לאו על ריחים ורכב וגם להשוות כל הכלים לריחים ורכב, וצ"ל כיון שנכתב כנתינת טעם לריחים וגם ללאו לשאר כלים, הרי עי"ז הושוו כולם זל"ז, דאין סברא להחמיר כ"כ בריחים ורכב טפי מכל כלי אור"נ.

הא דחייב על ריחים ורכב שנים בפשוטו היינו אפי' בזא"ז, ואע"פ שמשחבל את אחד מהן שוב אין השני משמש לאור"נ, מ"מ כיון ששניהם בידו הרי יש כאן שני כלים של אור"נ, אבל אם ראובן חבל את הריחים, י"ל שאין שמעון חייב על הרכב, דשוב אינו משמש לאור"נ, וצ"ע בזה, ואם יכול לשאול ולשכור אחד מהם מסתברא דחייב, והגדון כאן כשא"א להתאים לו כלי אחר.

קמ"ז א' כיון דיתירא הוא כו' פי' כיון שנאמר כנתינת טעם לריחים ורכב, כי משמעות הפסוק דקאי אריחים ורכב, כ"מ ברש"י.

שם חבל זוג של ספרים, להלן בבביתא מבואר שהם שני כלים שעושין מלאכה

סימן טו

בסוגיא דבר מצרא (ב"מ ק"ח א')

לפ"ר

בדאחזיק וזה קשה דהא בדאחזיק ליכא טעמא דב"מ כלל ואפי' לכתחלה, ומה שיך להזכיר סילוק בזה.

ומי"מ יש לדקדק מלשון זה שאם לקח שדה ביני אחי [לפמש"כ לעיל דכיון שהיו חלוקים קודם קנייתו לא הוי חציפא במניעת הריוח], אע"פ שיש כאן דינא דבר מצרא כיון שהיו שניהם רוצים להגדיל שדותיהם, אפ"ה לא מסלקינן ליה, והיינו דקאמר ואי משום דינא כלומר דכה"ג שהוא ביני אחי שיש גם משום דינא דבר מצרא וגם משום הפרדה בין אחים, אפ"ה לא מסלקינן ליה כיון דלא הוי חציפא וכ"ש בבר מצרא לחוד.

אבל עיקר הלשון מתפרש או דהגמ' דייקא מדר"נ דלית ליה דינא דב"מ, או דר"נ אמר דדוקא בחציפא מסלקינן אבל משום ב"מ לחוד לא מסלקינן ואע"פ שאמרו לשון דינא דב"מ, מצינו כן בב"ב י"ג א' לית דינא דגוא"א, וזהו קיצור לשון של הגמ' כיון שנדון דבר מצרא ידוע, אבל אין לדייק מזה דר"נ מודה שיש דינא דב"מ בשאר דוכתי, ומ"ש רש"י דלא איכפת לן לדינא דב"מ כלל, ר"ל דכיון דלא מיקרי חציפא ולא מסלקינן ליה אין כאן גדר הלכה מדרבנן, ומ"מ יש כאן ענין ועשית הישר והטוב מדעתו בלי הוראת רבנן.

פשוט הגמ' כפרש"י דר"נ לית להו דינא דבר מצרא כלל, והרמב"ן גריס בגמ' רב נחמן אמר לא צריך למיקנא מיניה, והביא ספרים דגרסי רב יהודה, ולשתי הגרסאות ע"כ לחדש דכו"ע מודו לדינא דבר מצרא בעלמא, אבל לגרסתינו רבינא נוכ"ה

א. ק"ח א' אר"י א"ר האי מאן דאחזיק ביני אחי כו' בפשוטו נראה דדוקא אחזיק בטסקא הוי חציפא, כיון שקודם לכן לא ה' אדם מפסיק ביניהם, אבל אם ה' אדם זר ביניהם ומכר חלקו, א"כ לא גרם להם הפירוד בקנייתו, אלא שמנע מהם הטובה שהיו יכולים להתחבר יחד, ולפ"ז אין לדייק משמעתין שדין בר מצרא בלוקח שונה ממחזיק בטסקא, כיון שע"כ נשנה דין ביני אחי במחזיק דוקא, מיהו הבה"ג גרס האי מאן דובן, ובפשוטו גרסא דידן עיקר דמש"ה מיייתי לה בתר רקתא דנהרא.

שם ביני אחי או ביני שותפי, לכאורה הם שותפין בשתי השדות וא"כ הר"ז כמחזיק בין שתי שדות של אדם אחד דודאי חציף, ואפשר לומר לרבנותא דלא מסלקינן ליה, אבל אין נראה כן דודאי לר"י אף באיש אחד לא מסלקינן ליה, [וברש"ש לא כ"כ], וי"ל דכיון שאין כונתם לצרף השדות אלא שלא יכנס זר ביניהם, בזה יש יתרון לאחים ויש יתרון לשותפים, ורה"ג גרס אחין שהם שותפין.

שם ור"נ אמר [סלוקין] נמי מסלקינן ואי משום דינא דבר מצרא לא מסלקינן ליה, יעוי' בתו' דבארעא דטסקא לא שיך דינא דבר מצרא שהרי מתחלה ה' יכול לשלם טסקא וליטול קרקע זו, וע"כ שלא ה' רוצה לקנות קרקע, וא"כ כשקנאה המחזיק לא הפסידו כלום, ורק ביני אחי שכניסת הזר ביניהם גורמת הנזק שיך לאסור בארעא דטסקא, ולפ"ז מתפרש דאי משום דינא דבר מצרא בעלמא [ולא בדאחזיק] לא מסלקינן ליה, אבל בתו' פירשו ואי משום דינא דב"מ

דזבן צ"ל דכיון שיקנוה עכשיו יש דינא דבר
מצרא).

והרמב"ן כתב לחלק דבטסקא שמסלקינן ליה
בלא דמים פליגי, אבל בלוקח
שנותנין לו דמי השדה איכא משום ועשית
הישר והטוב לכו"ע, משמע שמיהר לקנות
מהמלך כשעזבה אחר, והם ג"כ היו רוצים
בכך, ולא מיירי שהיתה נטושה ולא לקחיה
עד עכשיו, אלא שהחזיק בה אחר ועכשיו
הפסיק חזקתו, אבל הדברים מחודשים דסתם
החזיק מתפרש גם בשדה נטושה כל הזמן,
וכמו אחזיק ברקתא דנהרא, ואם בזה ליכא
משום דב"מ לא היו סותמין בגמ', וכבר
כתבנו שהרמב"ן נדחק בזה לפי גרסתו
כמבואר בדבריו.

ומה שדקדקו תו' מדברי נהרדעי בשם ר"נ
דאין אונאה לקרקעות צ"ע דודאי לשון
הגמ' משמע שלא אמר ר"נ דבריו על קנית
ב"מ, תדע שגרסת הרי"ף והרמב"ן דר"נ אמר
לא צריך למיקנא מיניה, והכא אמרו בגמ'
השתא דאמרת צריך למיקנא מיניה, ועי' תו'
הרא"ש שכתב בזה לאו דוקא, וכיאר דר"נ
אמר דבריו על עובדא זו, ופשטות הגמ' ל"מ
כן, דהול"ל הכי אר"נ אפי' מאה במאתים לפי
שאין אונאה לקרקעות, גם בהדיא דכתובות
משמע שנהרדעי דימו ממילתיה דר"נ בבעה"ב
לשליח, והשיב להם דלא דמי, וכאן שפיר
קיימו הדברים דדמי לבעה"ב וכמ"ש בתו'
הרא"ש, אבל לא שגם ר"נ מיירי בשליח, ובזה
מיושב משה"ק מהרש"א מה חידש ר"נ מתני'
היא, דר"נ חידש שאין במציאות אונאה
לקרקעות, דלא חשיב טעות באמת כיון
שקרקע שוה כל דמים, (ואיקרא קא), ולא
רק שדין התורה באונאה ליכא, ולכן הקשו לו
שלפי דבריו הדין נותן לומר כן גם בשליח
שמכר או קנה, ושפיר מיתו מינה לשמעתי.

וראיתי מועתק לשון ר"ח דקי"ל בקרקעות
ביטול מקח יש להם, והא דאמרינן

בה"ג, אלא ששם גרס האי מאן דזבן ארעא
ביני אחין, יש לקיים הדברים כפשטן שרק
נהרדעי קבעו דינא דבר מצרא, וכיו"ב מצינו
לעיל ל"ה א' למימרא דסבר ר"נ שומא הדר
כו' נהרדעי אמרי שומא הדר כו' משום
שנאמר ועשית הישר והטוב, הרי דלא קים לן
שר"נ קבע דין חזרה מכח ועשית הישר
והטוב, ורק נהרדעי סברי הכי.

ויש מקום לבע"ד לומר דסברת ר"י הפוכה
מדרי"נ, ודוקא בדאחזיק ביני אחי קאמר
דלא מסלקינן ליה, כיון שהיו יכולים להחזיק
וליכא טעמא דבר מצרא, אבל בלוקח דאיכא
טעמא דבר מצרא מסלקינן ליה, [וכסברת
התו', אלא שהתו' נקטו כן לכו"ע], אבל הדבר
קשה לחדש סברות הפוכות בדעת האמוראים,
ויש לנקוט דלכו"ע פשוט דחציפא חמיר
מועשית הישר והטוב, וכבר נתבאר לעיל
הטעם שלא נקט ר"י דבריו בלוקח, וכ"מ
מדקאמרי נהרדעי אפי' משום דינא דב"מ כו'
ואכולהו קיימי.

שם משום שנאמר ועשית הישר והטוב,
לפרש"י מיושב בפשיטות דלסלק חציפא
זה מהנהגת ב"ד וא"צ נדיבותו של הלוקח,
אבל לדינא דבר מצרא בעינן לטעמא דועשית
הישר והטוב, וכ"ה לעיל ל"ה א' לענין שומא
הדר, ומשמע התם דר"נ לא ס"ל ד"ז.

ב. בתוד"ה האי כתבו דנהרדעי סברי שאף
במקבל קרקע בטסקא יש דינא
דבר מצרא, והדברים צ"ב שהרי הקרקע עמדה
בורה כמה שנים ומהיכי תיתי לחדש שהוא
הי' חפץ בה, ולא אמרו אלא ביני אחי שאף
בורה ניחא להו רק שלא יהא זר ביניהם,
ואפי' לכתחלה יש להתירו לקנות מהמלך
בכה"ג, ולמה דן ר"נ אם מסלקינן ליה,
ונהרדעי אמרו דמסלקינן ליה, וכי נחייבם
לקנותה מהמלך אחר שסילקנו את זה, ואיך
אפשר לחייב זה מקרא דועשית הישר והטוב,
(פסידא דמוכר לא שייך במלך, מיהו לגרסא

אותו חלק, אבל אם הבר מצרא של השותפין טוען על הלוקח לא מסלקינן ליה, כיון שחלק השותפות מעורב בכל השדה, ואינו ודאי בר מצרא שלו, ועוד פירוש בשם ר"מ גאון דאם הבר מצרא של השותפין קנה השדה מן השותף לא מסלקינן ליה כיון שהוא הי' שכנם קודם לכן, ויש לו ג"כ זכות בר מצרא על חלק זה.

בשם ר"ח כתוב דאחזיק בשדה הפקר, ובאו"ז תמה ע"ז דודאי יכול לזכות מהפקר, ויש לפרש לדעת ר"ח דמסלקינן ליה בזווי, אבל הדברים מחודשים דלא אשכחן סילוק אלא כשאפשר לחשוב הלוקח כשליח המצרן, אבל בהפקר שבדאי זכה כדין בקרקע, לא אשכחן שמחויב למכרו, ועוד דלא גרע ממתנה.

ד. **שם** אתא אימליך ביה א"ל איזיל איזבון כו' מהא דשביק הא דאחזיק ודנו בזביני, יש לדקדק דבאחזיק א"צ קנין לכו"ע, שהרי התם אין הנדון שהם רוצים לקנות אלא שלא יכנס זר ביניהם, ומכיון שהסכימו שפיר דמי, שהרי יכולים לומר אל תקנה כאן בלי שיצטרכו הם ליקח מן המלך במקומו, משא"כ בזביני שאינם יכולין לעכב את המוכר מלמכור שדהו, ולכן יכולין לדחותו בינתים, וגם כדי שלא ייקר מקחו כדפרש"י, וכ"מ מהמשך הגמ' דלא שייך אייקור וזול ברשותיה באחזיק.

אב"י הרמב"ן דגרס ר"נ אמר לא צריך למיקנא מיניה הוצרך לפרש דקאי אאחזיק בניי אחי, מיהו לפמ"ש במסקנתו דמודה ר"י בזביני י"ל דבאחזיק לא צריך למיקנא מיניה לכו"ע, וכ"נ לפי' תו'.

שם צריך למיקנא מיניה או לא, יש לעי' מהיכי תיתי להצריך קנין, הרי באמת אין לו שום זכות בקרקע, אלא שהישר והטוב הוא לתת לו זכות קדימה, ומכיון שא"ל זיל זבין אין מקום לחייבו יותר, ואף אם נימא דיכול

הכא אין אונאה לקרקעות אפי' שיעור ביטול מקח היינו דוקא לענין בר מצרא, דאין להפסיד הלוקח שקנה לעצמו ולחייבו להפסיד וליתן לבר מצרא, וכגון שלא הטעהו שאם יבטל הלוקח המקח ממילא יוכל המצרן לקנותה, וע"כ שהלוקח אינו טוען ביטול מקח.

ג. **הרמב"ם** הביא מפרשים בשם הגאון דמייירי בג' שותפין שאחד מוכר חלקו, ואחד מן השותפין רוצה לקנות אותו חלק, בזה נחלקו ר"י ור"נ אם מסלקין את הלוקח מן השוק, כיון שהשותף הוא בר מצרא, או"ד אינו אלא ספק בר מצרא, שמא יקבל חלקו בצד השני, ואם הלוקח בא לקנות שדה של אחר הסמוכה לשותפין לא מסלקינן ליה, משום דהו"ל ספק בר מצרא, אבל בשדה שהיו שותפין בה החמיר יותר כיון שהיתה שלו וחשיב טפי בר מצרא כשרוצה לצרפה לחלקו.

והדברים מחודשים דבפשוטו השותפין יחד ודאי חשיבי בר מצרא, וצריך לאוקומה כשרק אחד רוצה ליקח, ומנלן דאזלינן בתר שעת חלוקה, ולא נקטינן בפשיטות למיזל בתר שעת השותפות, דהו"ל כל אחד בר מצרא, ועוד דלשון אחזיק ולשון בניי אחי לא משמע שחלקו ומכר אחד חלקו, ועכשיו אינו ביניהם אלא סמוך להם, וגם בפשוטו בכה"ג בזמן החלוקה יבקש האח לסלקו במעות, ולא משמע דמייירי במסרב למכור לו, וגם הו"ל לפרושי הלוקח לא נעשה שותף עמהם, ועיקר החילוק בין חלק השותפות לחלק אחר סתום בגמ', והעיקר חסר דכולה משום דינא דבר מצרא, אלא שהחילוק בין ודאי לספק, ובספק מיקרי חציפא בלבד לר"נ, כמו בחלק השותפות לר"י.

ובפירוש הנדפס ע"ש ריצ"ג הביא פירוש בשם רב משה גאון שאם אחד מן השוק קנה חלק של אחד מן השותפין מסלקינן ליה לר"נ, כיון שהשותף רוצה לקנות

לחזור בו קודם שלקח, אבל אכתי משלקח הדין נותן שכבר זכה.

ואפשר דבאמת אין הטעם מפני שיש לו זכות בקרקע, אלא זהו שיקול הדעת איך לקיים תקנת חכמים לדינא דבר מצרא, וסברי נהרדעי שאם לא ניתן לבר מצרא זכות גמורה לא תתקיים הנהגה זו, כי לעולם ילחץ עליו הלוקח להסכים, והמצרן יאלץ להסכים משום כיסופא או מפני שלא יהיו לו מעות מזומנים לקנות בעצמו וברעתו עוד להמלך ע"ז, ולכל טעמים אלו צריך לתקן שתהא לו זכות גמורה ויצטרכו לקנין ממנו, דאי לא הא לא קיימא הא.

שם רבינא אמר לא צריך למיקנא מיניה, גרסת הרי"ף והרמב"ן רב נחמן אמר, והוכיחו מזה דס"ל לר"נ דמשום דינא דבר מצרא מסלקינן ליה, דאם רק לכתחלה צריך להמלך בו, אין מקום לשאול אם צריך קנין, מיהו לפי הטעמים שהזכרנו לעיל בהא דהצריכו קנין, יתכן לומר דר"נ לשיטתו דלא מסלקינן ליה, וקמ"ל דאף לכתחלה א"צ קנין, אבל אין זה פשוט הגמ'.

שם השתא דאמרת צריך למיקנא מיניה אי לא קנו מיניה כו' בתו' הרא"ש כתב דה"ה אי לא אימליך ביה למ"ד לא צריך קנין, ולא נתפרש למה הוציא הגמ' מפשטה, ומי לא מצי למימר ואי לא קנו מידו כו', והרי מוכח בהדיא דדוקא משום דאצרכוהו קנין ש"מ דחשבוהו רבנן כבעלים בזכות הקניה של השדה, ולכן אם לא קנו הו"ל כדידיה, אבל אם א"צ קנין לא היא כדידיה אלא דמסלקינן ליה מכאן ולהבא ואייקור ברשות לוקח, ואם הוול צ"ע אם מחייבינן ליה למכור בזול.

שם אייקור וזול ברשותיה, יש לתמוה דא"כ לעולם ירויח המצרן, שאם אייקור יאמר בעינא לה, ואם זול יאמר לא בעינא לה, ואפשר דכיון שיש ללוקח עצה לקנות

מהמצרן, הרי הוא מכניס עצמו לספק הפסד, דכיון שנקבע הדין שצריך קנין, הרי"ז מחייב שכ"ז שלא קנו מידו תחשב כשלו, (וממילא אם חושש שתזול לא יכניס עצמו בספק הפסד, ואמנם אין לו הפסד אם ישאירוה בידו, אבל אין אדם חפץ בעיסקא שאם יוקרו לא ירויח ואם יזולו לא יפסיד).

ה. **שם** זבן במאה ושוי מאתן חזינן כו' כבר תמה בתו' הרא"ש דמה שייך לומר ועשית הישר והטוב להפסיד מאה זוז, הרי אין שייך כאן מש"פ רש"י שאי אתה נחסר כ"כ שתמצא קרקעות במקום אחר, וכענין שכתבו תו' קדושין נ"ח א' דליכא דין עני המהפך בחררה כשאינו יכול להשיג כזה במקום אחר, (שו"ר בזה בשו"ע סי' קע"ה סנ"ו ולא חילקו שם בין הפקר כטסקא לגר שמת שלא ה' למצרן אפשרות לזכות בו קודם לכן, ועי"ש בסמ"ע ובמפרשים, ולע"כ).

ונראה שיש לחלק בין מציאה והפקר לזולא שמחמת המוכר, דכאן באמת השדה אינה כמציאה שהיא ריוח בעצמותה, אלא שהמוכר הוא שמוזילה מרצונו בגלל סיבה חיצונית, ובכה"ג כיון שהדין מחייב שימכרנה למצרן תחלה, הרי"ז כהזולה השדה לטובת המצרן, ואפשר להגדיר הדברים בלשון זו, שקביעת המחיר נעשית לאחר ההצעה למי למכור, ואז משתוים המוכר והלוקח על המחיר, וכיון שמוריין למוכר להציע השדה למצרן, הרי המחיר שנקבע אחר ההצעה הוא ג"כ למצרן, ואין לזר להכנס למו"מ עם המוכר קודם שיציע השדה למצרן, והרי"ז כמוכר שהציע למצרן שוה מאתים במאה, ובא אדם אחר ורוצה לקנותה, מפני שאינו משיג במקום אחר במחיר זה, אף דודאי הדין כן גם כשבא לימלך עם המצרן וא"ל זיל זבון, מ"מ שפיר קבעו חכמים שיהא דין מקח זול ככל מקח, ועוד שנתת דברך לשיעורין בשיעור ההזולה, שו"ר בספר אאמו"ר שליט"א שביאר ענין הלא פלוג שבתו' הרא"ש משום דחיישינן להערמה,

לעוותי, ועוד דר"נ גופיה בכתובות א"ל שלא אמר דבריו בשליח אלא כבעה"ב, והו"ל לפרש דבריו דכיון דזבן לנפשיה כבעה"ב דמי, וגם צ"ב מ"ט כיון דא"ל שדרתיך ואייקור וזול ברשותיה, מה הפשיטות שדינו כבעה"ב, אע"פ שא"א לחייבו כשליח, אבל שפיר יש לבטל המקח.

וכבר כתבנו לעיל סק"ב דדברי ר"נ מתפרשים שאין מציאות אונאה לקרקעות, ולא רק שדיני אונאה של התורה לא נאמרו בקרקע, ובזה ביאר שאין כאן עיוות, דשפיר שויה גם מאתים, ואמנם בשליח שמכר אר"נ כתובות צ"ח ב' לתקוני שדרתיך, היינו מפני שידע שהוא שליח ועליו לברר יפה, אבל כאן קנה לעצמו והמוכר מכרה לו, וכמ"ש תו' בכתובות שם, ולפמש"כ מיושב יותר דכיון שהיתה שוה בעיני הלוקח מאתים חשבינן לה כשויה מאתים ללוקח, וכיון דלגבי הלוקח אין כאן אונאה, הר"ז כרוצה להוסיף מדעתו מאתים, שכתבנו דפשיטא שאין כאן דינא דבר מצרא אם המצרן אינו נותן מאתים, אבל התם אף אם יאמר השליח לדידי שוה לי לאו כלום הוא, שו"ר בזה בספר אאמו"ר שליט"א.

שם הכי אר"נ אין אין אונאה לקרקעות, משמע דאי לאו האי טעמא הי' המקח בטל, ויחזור המצרן ליקח מן המוכר בשויו, ויש לשאול איך מפסידין למוכר מקחו, ואמנם נהג שלא כראוי באונאתו, אבל מכח מה מבטלין מקחו, וי"ל דכיון שגם הוא נהג שלא כראוי במכירה לזה שאינו מצרן, הרי עליו לדעת שלא ירויח באונאתו את הלוקח שאינו אלא שליח.

שם ב' ואם לאו איערומי קא מערים, פרש"י הלכך מהשתא מסלקינן ליה, וכ"כ הרא"ש בשם רה"ג, ודייק לה מלשון זביניה זביני, שהרי לא הוזכר בגמ' שקנה אח"כ שאר השדה וא"כ לשון זביניה זביני קאי על הגריוא שקנה כעת, אבל הדברים מחודשים דאין

מיהו לפמש"כ נחא טפי סתמות הדברים שלא היתה גזירה דרבנן בזה, אף אם נפרש טעם זה בלא פלוג שכתב בתו' הרא"ש.

שם ואי לא יהיב ליה מאתן ושקיל ליה, פשוטות הדברים דאייקור וזול ברשותיה דמצרן, ורק ההוזלה מהדר ליה, מיהו צ"ב איך זוכה הלוקח בהוזלה אם מעיקרא המקח הי' לצורך המצרן, ולשון הרמב"ם שההוזלה כמתנה ללוקח, וא"כ יש לדמותה להיא דכתובות צ"ח ב' שאם הוסיפו לשליח בדבר שיש לו קצבה חולקין, וה"נ הכא ידיעין שההוזלה לשליח, אע"פ שההוזלה בעלמא הכל לבעל המעות, אבל כאן הרי הלוקח הוא בעל המעות וגם לוקח לעצמו אם לא יוציא ממנו הבר מצרא.

ואכתיו יש לשאול האם בכה"ג הי' בעה"ב מוזיל ללוקח, כשיודע שאין המקח נשאר בידו ולצורך המצרן הוא לוקח, וצ"ל דכיון שאם לא יוציא ממנו המצרן ישאר שלו, גמר ומקנה ליה בהוזלה, ולכן אע"פ שהלוקח נותנה למצרן זכה בריות ההוזלה.

שם זבן במאתן ושויא מאה סבור מינה כו' בהונאה מיירי כדמייתי עלה מדר"נ, ומוכח כן דאם הלוקח מוסיף על המקח מדעת לפי ששוה לו קרקע זו, הר"ז פשוט בק"ו מזוזי טבי ותקולי דלקמן ב', דודאי אין המוכר צריך להפסיד ממקחו בשביל המצרן, וע"כ מיירי כשהמוכר אינה את הלוקח, והלוקח אינו יכול לחזור בו משום דאין אונאה לקרקעות, אבל המצרן יכול לבטל מקחו משום דלתקוני שדרתיך, ולפ"ז כל הנדון שבגמ' הוא בגלל שאין אונאה לקרקעות, [וכ"מ ברא"ש בשמעתין, וצ"ע בלשון הר"ן בכתובות צ"ט ב'], ויש לעי' א"כ מה הוסיפו נהרדעי משמיה דר"נ, ובתו' פירשו שר"נ אמר דבריו בכה"ג דמצרן ששילם יותר, ועדיין אין זה מיישב הלשון, כיון שכל הנדון משום דאין אונאה לקרקעות, והו"ל לפרושי טעמא דלא חשיב

דה"ה בשתי שדות בלבד, ובס"ק כ"ב חילק דבשתי שדות אית לדינא דבר מצרא, ולא חילק בין מכר כל שדותיו למכר שתיים ושלש שדות, מיהו לשון השו"ע שהרי היא והאחרת קנה כאחת משמע דאף בלא כל נכסיו, כל שמוכר כמה ביחד, וא"א לבטל המקח מאחת, חל המקח גם על השני, ואם המצרן רוצה לקנות שתיים לא מהני, שהרי המקח חל על האחת, ולאו כל כמיניה לזכות בשתייה, וממילא שתייה קיימין, דלא מצינו בבר מצרא חיוב למכור אלא ביטול מקח מעיקרו.

שם זבן מעכו"ם דא"ל ארי אברחי לך ממצרא, אין לחייבו לחזור ולמכור דלא אשכחן חיוב כזה מדין בר מצרא, ועוד שלא יקח ע"מ למכור וישאר הגוי, ואף בבאין כאחת לקנות מהגוי, י"ל שלא תיקנו דינא דבר מצרא, שלפעמים לא ישתווה עם המצרן וימכור לאחר, או שימנע לגמרי מלמכור, ולכן חשיב לעולם מצוה למהר לסלקו.

שם מאי משכנתא דשכונה גביה מאי נפ"מ לדינא דבר מצרא, לכאורה משמע דדייק לישנא דמשכנתא, אבל קשה דמשכנתא מלשון ערבון הוא, ואין זה מלשון שכן, ואולי גם משכון יש בו משורש שכן, שמניח הערבון אצלו, מיהו עיקרו סברא דכיון שכבר שכונה אצלו והורגל בה, יש לו ג"כ מעלת בר מצרא, וכמו לבעלים הראשונים.

ופשמות הדברים דבין משכנתא ובין בעלים הראשונים גריעי ממצרן, דלא אשכחן דין בעלים הראשונים במקחי שדות, אלא שאין המצרן יכול להוציא מידם, מיהו מסתברא דאף לכתחלה רשאי ליקח.

שם למכור ברחוק ולגאול בקרוב כו' נקט לישנא דמתני' בערכין, ללמד שקניתו בקרוב כעין גאולה היא שצריך למהר ולקנות, (ויתכן לפרש שהחליף שדה רחוקה בקרובה).

ובבבא דשמעתין כל שמותר ללוקח לקנות אפי' לשעה קלה, תו לא מחייבין ליה

אפשר לבטל מן האדם מקחו מפני חשש שמא יערים עליו למחר, ולשון הגמ' זביניה זביני אפשר לפרשו על מה שקנה אח"כ, וממילא משתמע דבהכי מיירי, א"נ דמהני זביניה ליחשב מצרן, ואי לא איערומי קא מערים ולא הוי זביני לענין ליחשב בר מצרא, א"נ עכשיו שבא למכור כל השדה מחייבין ללוקח למכור חלקו, אם ראינו שרוצה לקנות כולה, וג"ז מחודש, דכיון שחל כבר המקח לא מצינו חיוב למכור לבר מצרא, ומה"ט פרש"י שבטל מקחו מיד, ואם נקטינן שלא בטל מיד ומסלקו רק מזו שקנה לבסוף, וכמבואר ברמב"ם ובשו"ע סי' קע"ה סכ"ח וכמ"ש הסמ"ע סק, יש לנקוט דלא בטל כלל.

גרסת הרא"ש ואי בינונית היא כו' ור"ל אם היא שוה לשאר השדה, והעיקר תלוי אם היא קרקע הנמכרת בפ"ע בתוך חלקו של מוכר, א"כ שפיר מכר לו בתוך שלו, אבל אם היא שוה לשאר השדה, נמצא שהערים למכור לו באמצע, וה"ה אם מוכר לו בצד ג"כ ירויה ענין הבר מצרא לצד זה, אלא שאז מיד יעכב עליו המצרן, משא"כ באמצע שהמוכר הוא המצרן, ומ"מ נפ"מ אם המצרן מצד זה אינו חפץ לקנות, ולכן מוכר לו גריוא מאותו צד ע"מ למכור לו אח"כ כולו.

שם מתנה לית בה משם דינא דבר מצרא, ואם הי' בה דינא דב"מ הי' חייב למכור לה בשוויה, אבל לא שייך לומר שלא יקנה מתנתו, ולפ"ז צ"ע מה הדין בכתב ליה אחריות, אם אייקור וזול ברשותיה דמצרן, או דרך מחייבין ליה למכור בשוויה, וכ"ז שלא מכר של מקבל היא.

שם מכר כל נכסיו לאחד, נראה דאף אם היו לו רק שתי שדות הדין כן, דכיון שמכר כל נכסיו דחיקא ליה מילתא וחשיב פסידא דמוכר, אבל אם מכר כמה שדות בב"א ואין זה כל נכסיו י"ל שלא נתחדש ד"ז, והסמ"ע בסי' קע"ה ס"ק ס"ב דקדק מלשון המחבר

שם אפסיק משונותא כו' לכאורה ביני אחי ושותפי ג"ז חשיב חציפא, דהתם הרי בקרקע בורה ג"כ ניחא להו, ובאמת הדברים מחודשים גם לענין בר מצרא דסו"ס ניחא ליה שתהא השדה סמוכה לו, ולא רק לחרישה אחת, והרי כרם אצל שדה הלבן ג"כ אית דינא דבר מצרא לפי פשטות הדברים, וצ"ל דמ"מ לא מסלקינן ליה בלא הפסד גמור למצרן, ולא בחסרון טובה בלבד, ולפ"ז אפשר דמ"מ אם זה שיש ריכבא דדיקלא בין שדהו לשדה קנה לא מסלקינן ליה לטובת הבר מצרא שאין לו הפסק, דסו"ס גם טובתו חשובה לזכותו בקניתה.

שם אפי' תלם אחד כו' הכונה אם יש ריוח בין הדקלים שיכול לעבור שם עם המחרישה, דמחשיב להו כחד, ולא מיירי אם יש תלם אחד בין שדהו לדקלים שמרויח לפחות תלם אחד שיהא מחובר, אבל אפשר שהדין אמת ששיעור שדה לדין בר מצרא הוא שיעור תלם.

שם דקדים חד מינייהו וזבין, לכאורה לכתחלה רשאי לעשות כן כיון שכל המצרנים שוים אין ישר וטוב לתת לאחר שיהא שוה עמו, ולפ"ז הא דאמרינן דאם אתו כולהו בהדי הדדי פלגי לה בקרנא זיל היינו שהמוכר אין לו להעדיף אחד מהן, אבל רשאי למכור לאחד, ואינו חייב לאפושי עליה שטרי, עי' כתובות צ"ח ב', מיהו אם אחד לקח שלא כדין ובאין המצרנים להוציא ממנו, בזה י"ל שכולם זכו בה בקרנזיל כיון שקנאה כבשליחותם.

שם מרי בתי לא מעכב אמרי דארעא, יש לעי' למה לא חשיב כמשכנתא דשכונה גביה, הרי הקרקע משועבדת לו לבית, והו"ל כמשכנתא וכשכירות, שו"ר בשו"ע סנ"א שכתב דמיירי שאין לבעל הבנין זכות בקרקע וכ"ז שירצה יכול לומר לו הרוס בנין, וכתב בבהגר"א דאל"כ לא גרע ממשכנתא כו' עי"ש.

למכור לבר מצרא, שאין לך מי שיקח שדה ע"מ שיוציאוהו מידו (ואם תזול יפסיד), ונמצא שדחיות הענין למוכר מחייב שניתן ללוקח זכות לקנין גמור.

שם לכרגא ולמוזני ולקבורה, היינו לצורך המוכר במעות לדבר מסוים, לאשה ליתמי ולשותפי, היינו לבני אדם מסוימים לטובת הלוקח, ולהכי פלגינהו תלתא תלתא, ולפ"ז משמע דשותפי היינו לשותף ידיה כמו אשה ויתמי, דכיון שהוא שותפו נוח לו שיהא לו שדה שלו או טעמים אחרים, ודמי לאשה ויתמי ולא מטעמייהו, מיהו אין קושיא אם כייל לשותף עמהם ולא אע"פ ששותף כבר מצרא דמי, אבל מ"מ הלשון משמע דבקולא דאינשי מיירי ולא בדיני בר מצרא של חלק השותפין, ובתו' הרא"ש הקשה דאשה ויתמי רק בדיעבד לא מפקינן מינייהו, ושותף לפרש"י הו"ל בר מצרא ממש, מיהו ד"ז מחודש בדפשוטו לאשה ויתמי אף לכתחלה מותר למכור להם.

לפמ"ש בתו' הרא"ש בשם ר"ת וריב"ן דשותף במקום אחר ג"כ לית ביה משום דינא דב"מ דחשיב טובת המוכר למכור לשותפו, ניחא הא דמייתי בתר הכי דין שכיני העיר כו' כיון שג"ז מאותו ענין שראוי למכור לשותפו ולשכנו ולת"ח, אבל בתו' פירשו שהנדון בשני מצרנים, וצ"ע למה לא יחלוקו השכן והקרוב, כמו בקרנזול דבסמוך.

שם הני ציירי והני שרי, פרש"י שהמוכר ירא להתירן שלא יאמר יותר היו, ויש לעי' למה לא יספרם בפני עדים, ואפשר דענין ציירי דמעות היינו שיהא מוחזק במעות עד שיבא הלוקח וימנם עמו, ובהכי עדיפי מזוזי דצריך למיטרת, כיון שהוא כבר מוחזק, ומ"מ שרי עדיפי.

שם לא נטרינן ליה, לכאורה הענין משום פסידא דמוכר שילך הלוקח השני מכאן, דהא לא מיירי בצריך בדחיות למעות.